Digitized by Google

9 N 4 E 29

Questo libro era tarmato
del settembre del 1692

SARMATIAE EVROPEÆ DESCRIPTIO, QVAE REGNVM POLONIAE, LITVANIAM, SAMOGITIAM, RVSSIAM, MASSOVIAM, PRVSSIAM, POMERANIAM, LIVONIAM, ET MOSCHOVIAE, TARTARIAEQVE partem complectitur.

ALEXANDRI GVAGNINI Veronenſis, Equitis Aurati, peditumque præfecti.

Cui ſupplementi loco, ea quæ geſta ſunt ſuperiori anno, inter Sereniſſimum Regem Poloniæ, & Magnum Ducem Moſchoviæ breviter adiecta ſunt. Item Genealogia Regum Polonorum.

SPIRÆ.

CVM PRIVILEGIO IMPER. ET REGIS GALL.

APVD BERNARDVM ALBINVM.

M. D. LXXXI.

INSIGNE REGNI POLONIAE.

VNguibus arripiens hoſtem roſtroq́; minaci,
Illa Iouis volucris pectore ſternit humi.
At rurſum innocuas paſcit ſine cæde volucres,
Quæ ſeſe obſeruant, officijsq́; colunt.
Regibus eſt auium Rex, nobile Stemma Polonis,
Illius ut mores, ingeniumq́; ferunt.
Nam belli atq́; togæ ſimili ratione gubernant
Tempora, & his rebus conuenientemodo.
Hoſtis enim Regnum quoties inuadit eorum,
Hunc toties armis conficiuntq́; nece.
Agmina cum Geticis turmis, tot fuſa Scytarum,
Hoc Valachi, Moſci, Pruſſia victa, docent.
At ſibi ſubiectos in libertate tuentur,
Quiſq́; Pater Patriæ dicitur inde ſuæ.

SERENISSIMO AC POTENTISSIMO PRINCIPI STEPHANO, DEI GRATIA POLONIAE REGI, MAGNO DVCI LITVANIAE, RVSSIAE,

Pruſsiæ, Maſouiæ, Samogitiæ, Kiouiæ, Volhiniæ, Pomeraniæ, Liuoniæ,
ac vniuerſæ Sarmatiæ Europeæ Monarchæ Dominoq́; &c.
nec non Tranſsyluaniæ Domino.

* *
*

CVM jam annos complures in iſtis regionibus verſarer, operamq́; meam
qualemcunq; in re militari huic Reipub. præſtarem, STEPHANE Rex SE-
RENISSIME, cùm ſæpè alias, tum maximè Lithvania armis belloq́; à ma-
gno Moſchorum Duce infeſta & oppreſſa, vbi ego arci Vitebſko præfe-
ctus eram, quod munus iniunctum, qua potui induſtria, peregi, ſicut & da
ta mea fides, & Reipub. dignitas, & loci ipſius neceſſitas (eſt enim arx Moſchis conter-
mina) poſtulare videbatur, longa tandem conſuetudine linguam, mores, leges Polo-
norum edoctus ſum, ſitumq́; regionũ totius Sarmatiæ Europeæ cùm magna ex parte
propria experientia exploratum habui, & ſæpiſſimè ſubieci oculis meis. Quare nactus
ego occaſionem temporis, dum à duto Marte reſpirarem, quædam ſcitu non indigna
de moribus, legibus, initio, incremento, rebus geſtis imperij Polonici, populorumq́;
Sarmatiam incolentium, deniq; de ſitu, diſpoſitioneq́; regionum earum omnium,
quas in ſe Sarmatiæ orbis complexus eſt, militari ſtilo conſcribere non dubitaui. Hoc
enim pacto, maiorem animi mei affectum Reipub. huic nobiliſſimæ teſtari non poſ-
ſem: quàm ſi pro eius gloria ne dicam ſalute, non modo ſi res & vſus poſtulauerit, vi-
tam, qua nihil eſt, nec eſſe poteſt poſt animæ ſalutem, homini charius, profunderem,
ſed etiam eandem, ſi modo per ingenij vires liceat, etſi hinc quidpiam ad eius dignita-
tem accedere queat, ornarem, laudeſq́; eius celebrarem. Nam ſi patrio ſolo, quod me
genuit & conſpectu huius ſplendidiſſimæ lucis ornauit, plurimum natura debeo, pro-
fectò & huic Reipub. quæ ſupra naturæ dona, plurimum mihi adiecit, vtilitatis, digni-
tatis, & ornamenti, quæ me aduenam in ſuum recepit gremium, receptum complexa
eſt, complexumq́; ciuem ſuum agnoſcit, tantum vt debeam neceſſe eſt, quantum ne-
mo alius ſuæ patriæ ſe debere profiteri poteſt, & profectò licet multi ſint ſingularis &
immenſæ in eam pietatis ac fidei, concedam tamen nemini, in adeundis pro eius glo-
ria, forti & conſtanti animo, omnibus periculis, ſi non tanta cum gloria & vtilitate,
quantam cæteros poſſe ei ſuis periculis præſtare facilè patior, tamen animi affectu, &
propenſiſſima voluntate, vinci me à quoquam nunquam cõcedam. Idq́; cùm ſemper
præſtare volo, tum & nũc his meis commentarijs, quibus Sarmatiæ Europeæ nomen
indidi, huiuſce animi erga eam mei minimè obſcuram ſignificationem declarare vo-
lui. Verùm quo patrono lucem cognoſcere deberet cùm non ſatis mihi cõſtaret, præ-
ſertim cùm in ea nuncupanda id ſpectandum eſſe exiſtimarem, quod ſpectari à ſapien-
tiſſimis quibuſque ſolet, labores non ſine ſummo iudicio ita nuncupantibus, vt &
his quibus offerantur, conuenientiſsimi ſint, eoſque delectent, & ipſi apud eos amo-
rem mereantur, gratiamq́; referant: malè enim collati labores & munera, tam pereũt
quam quod maximè: ecce tandem ſeſe offert SERENISSIMA Maieſtas tua, cui iure hic
meus qualiſcunque debetur labor: nam & ab homine militari profectus, tibi potiſsi-
mum, qui ab ineũte ætate, arti militari operam dediſti: & gradatim ob tuam virtutem
bellicam in magnum honorum faſtigium conſcendiſti, iure optimo cõſecrari debuit,
& de rebus Sarmatiæ conſcriptus, tibi non inutilis & non iniucundus fore viſus eſt, tũ
quod diuina prouidentia Sarmatiæ conſtitutus es Monarcha, tum quod hoc guber-
naculum tibi oblatum non leuem difficultatem cum moleſtia coniunctam faceſſere
videtur, maximè cùm in eo ſit tanta perturbatio, tanta varietas nationum, linguarum,
legum, morum, & aliarum rerum, vt ad ea omnia rectè componenda, ſapientia virtu-

teq; ſumma,qua es à D e o Opt.Maxi.abundè ornatus & inſtructus,opus ſit.

At noſtra hæc Sarmatia,quam meis ſumptibus ſub prælum mittere curaui,tuoq;
nomini Auguſtiſsimo conſecratam eſſe volui,magna ex parte te ea dfficultate leuare,
& ab hac moleſtia vindicare poteſt. Cognoſces enim ex ea ſubditorũ ituorum mores,
ac ſtudia diuerſa, quæ non niſi longo tempore diuturnaque conuerſatione cognoſci
poſſent.Inferes tandem oculos in Regiones tuas ampliſsimas,atque quibus hæ abun-
dent,quibus egeant animaduerres:municipiorum,arciumq; , ſitum , diſpoſitionem,
& ſi aliqua munitione,& propugnaculis,ad propulſandos hoſtium veloces ac feroces
incurſus deſiderent,conſiderabis.Inſuper exploratas habebis vicinas regiones , ac vi-
cinarum tam Chriſtiani,quam barbari nominis gentium,mores,religionem,& in re-
bus gerendis deniq; conſuetudines , cognoſces. Ex quibus aliarum tu ſtudia in ſe tuo
candore & beneuolentia conuertere debes,aliarum verò,ſuperbas ferociẽteſq; vires,
ad effrenatam inſolentiam,ſi modò ſaluam & integram tuam gloriam,ſimul ac impe-
rium hoc conſeruare vis,vt armis retundas neceſſe eſt,talemq; te eis præbeas, qualem
te eſſe eorum animi & mores expoſcent. Ne autem parum emolumenti , adferre tibi
poſſe,hãc tuarum regionum cognitionem putes,ô Rex,ſcias ſanè optimè,minus apte
illum monarcham dici,cui mores,conſuetudo ac facies tota ſuæ monarchiæ cognita
non fuerit,& qui eam mente non intueatur,nec in oculis circumferat ſuis. Neq; fœli-
citer illum poſſe bellum in illis locis exercere vnquam,quorum ſitum cognitum non
habeat.Hinc illud eſt,ꝙ à ſapientibus quibuſq; præcipitur , principibus viris longinꝗ
neceſſariam eſſe peregrinationem, illoſq;demum fœlices rerumq; gerendarum non
ignaros eſſe,qui mores multorum hominum ac vrbes conſiderãrunt : ſin minus verò
tutè longius euagari,& à patria diutius aberrare propter varia pericula poſſunt,tamen
ne tanto bono fraudentur,tabulis Geographicis,& Coſmographcis à prudentiſsimis
hominibus prouiſum eſt,vt ea quæ oculis ſubijcere nequeunt, ſaltem animo & cogi-
tatione complectantur,& cum hoſte in ignotis regionibus decertaturi , ex tabulis ea
cognoſcant,quæ nulla alia ratione tam facilè cognoſci poſſent. Quare & Alexander
Macedo , qui virtute & rebus geſtis Magni nomen meruit,conſerturus manum cum
hoſte in loco ignoto,prius eum ſibi in tabula depingi voluit,vt ita ex eius cõſideratio-
ne cognoſceret,quid ſibi cauendum,quid adoriendum eſſet. Et Romani Imperatores
totius domitores orbis,pugnaruri in aliqua regione , antequã bellum decerneretur,
prius pictam intuiti ſunt,ꝙ & ingruente Gallico tumultu ſeciſſe eos,Italiamq; pictam
præbuiſſe,teſtis eſt Varro.Idem alij multi clariſsimi Imperatores non ſine ſummo no-
minis ſui ſplendore,& in rebus gerendis fœlici ac proſpero ſucceſſu ſecêre , quos ego
miles,apud te Imperatorem ſtrenuum recenſendos minimè puto.Id vnũ dico,te poſ-
ſe hic regionum ſitum,legeſq;,& mores gẽtium,animo perluſtrare,tam tuo Imperio
ſubiectarum,ꝙ̃ externarum,illarũ præcipuè cum quibus tibi res aliquàndo futura ſit,
vtpote Moſchouitarũ mores , expeditioneſq; domeſticas ac bellicas,ac ditiones am-
pliſsimas,tum Tartarorum hordas ſiue nationes campeſtrium potentiſsimas. In pri-
mis verò otiginem,incrementum Imperij Polonorum,vitas Principum,prælia,diſci-
plinas,ſtudioſè & explicatè deſcripta cõſiderabis,& quomodo illi Herculei Sarmatæ,
quorum tu ſucceſſor es,has ſedes non ſine ſudore & ſanguine occupauerint,quid ille,
quid irem alij ab alijs prognati,alius poſt alium,tam in toga quàm in armis geſſerinr.
Videbis illos non vt barbaros,ſed clariſsimos& regia dignitate ornatos Imperatores,
ſuis rebus præclarè geſtis Heroum,qui admirationi toti orbi fuêre,nomen,& gloriam
adæquaſſe.Nam ſæpius non modo pro ſalute patriæ,ſed etiam rotius Europæ,alijs re-
gnis interim (proh dolor) domeſticis & ciuilibus armis ſeſe mutuo infeſtãtibus , im-
mani ſerocitati hoſtis communis ſeſe oppoſuerunt,eiuſq; impetum effrenatiſſimum
armis retuderunt,non dico quoties illi Tartarorum influentes in Europam copias
repreſſerunt,ſemper enim & aſſiduè in excubijs aduerſus eos fuêre:non commemo-
ro ſæpius victas, & profligatas ab eis Turcicas legiones , non Moſchorum exercitus
cæſos,nõ alios tam patriæ,ꝙ̃ toti Europæ infeſtos hoſtes,victos , ſub iugum miſſos , &
aut ad colendam perpetuam pacem,& amicitiam,aut ad tributa perſoluenda cõpul-

ſos,

ſos,quæ illorum fama cũ per totum orbem increſceret, vicinas gentes permouit, vt
pleræq; earum à tyrannis oppreſſæ,hos ſolos putarent digniſſimos, quorum fidei ac
patrocinio fortunas,libertatem,ac deniq; ſalutem tutò cõmittere poſſent. Teſtatur
id Bohemia,quæ periculoſiſſimis temporibus regibus Polonis toties [illegible]lrro ſub-
miſit: fatetur & Vngariæ nobiliſſimum, & verè olim aureum regnum, quod ſua ſceptra
& faſces ad reges Polonos detulit,& à ſua ceruice ſæpius eorum armis reiectam fuiſſe
ferocem Turcicam ſecurim agnoſcit. Prædicat idipſum Sileſia, Morauia, Vvalachia
cum ſua Moldauia,& aliæ Chriſtianæ gentes,quibus iura indixerunt fœliciſſimè Po-
loni,non cõmemoro quàm multoties rem Chriſtianam:contra Turcas acie & milite iu-
uerit Polonus.Silentio prætereo, ſæpius à vicinis contra ſeditioſorum ciuium con-
ſpirationem,à Polono impetratum patrocinium:ne plura dicam, tãta illis Heroibus
inerat moderatio,virtus,& tantus tamq; excellens animus,vt & parcere ſubiectis,&
debellare ſuperbos optimè noſſent,& ſæpius ad ſe delata imperia repudianda, ſæpius
eadem ſibi infeſta,armis moderanda & cõprimenda eſſe putarent,vt ita non imperã-
di libidine,ſed gloriæ & immortalitatis ſtudio,quicquid agerent, agere viderentur.
Cognoſces hic Lechos & Lituanos fortiſsimos,qui ſanguine ſuo Sarmatiã hanc po-
ſteris ampliſsimam reddiderunt patriam: ſuperiorũ enim eius gentis principum fa-
mæ fortuna inuidit,ita vt nullæ res eorum ad noſtram memoriã deuenerint Videbis
demum Cracos induſtrios armis & pace,Piaſtos ſtrenuos,Leſchones bellicoſos ac ſo
brios,Baleſlaos fortes & in rebus gerendis promptiſsimos, è quorum longo ordine
Boleſlaũ retorti oris alterum Herculem:cuius virtus in latiſsima Sarmatia contineri,
nec altiſsimis montibus ac præuaſto mari concludi potuit,ille enim ſtrenuè geſtis in
Sarmatia rebus,& domita Morauia, Bohemia,Roxolania, Pomerania,Henrico Ro-
manorum Imperatore,fines Poloniæ infeſtante,pulſo ac profligato, & pluſquã qua-
dragies fœliciſsimè cũ hoſte collaris ſignis, eadem ſigna in Daniã vſq; forti & prom-
pta manu intulit,ibiq; impreſsis Polonæ virtutis veſtigijs,regibus illius regni tributo
impoſito,domũ fœlix redijt. Cognoſces Caſimiros reges pios & iuſtos, religioniſq;
amantiſsimos,tandem.Vvladiſlaos Turcarũ horrendas peſtes & acerbiliſsima fata.
Iagielones magnanimos,Sceptra regnorum vltro ſeſe offerentium Bohemiæ, Vnga-
riæ,Suetiæ,Daniæ,Noruegiæ,Gothlandiæ repudiantes,infeſta aũt reprimentes, vim
vi,arma armis,à capite,à fortunis,ſaluteq; ſuorũ propulſantes. Hi legibus, religione,
pulcherrimarum artium cognitione,domeſticã diſciplinam cũ militari cumulârunt,
Lituaniam Ducatum nobiliſsimum cum regno cõiunxerunt,Samogitiã & alias gen-
tes immaniſsimas,ab illa barbara feritate & impietate gẽtili,ad humanitatem, & ve-
ram cognitionem Dei reuocârunt.His colla ſua dedit vincienda Moldauus, præbuit
ex ſe triũphos Germanus,miſeras Prutenus porrexit manus, procubuit ad pedes Li-
uo,Moſchus ſe victũ ſæpe profeſſus eſt,ſæpiuſq; ſuccubuerunt in acie Scytæ. Et hic eſt
ordo ac ſeries præcipuorum in hac Republica Principum, quorum nomine & gloria
perpetua in terris recolitur,cum ſumma quadam venerationis memoria: animæ aũt
eorum exantlatis plurimis pro patria & Chriſti nomine laboribus, gratiſsima in illis
ſupremis domibus fruuntur mercede & gaudent. Hos tu vnus omnes & victoriarum
multitudine,& gloriæ ſplẽdore,iuſtitia,fortitudine,omnibuſq; virtutibus,quæ olim
in eis erant conſpicuæ,facilè ſuperabis,ſi eos tibi ad intuendum,& imitandum propo-
ſueris,maximè,cũ etiam tibi nõ deſint magnarũ virtutum domeſticarum,tuæq; gen-
tis Hungariæ regum clariſsima exempla,quæ tuum in dies animum exagitant,ad con-
ſequendum illum orbem virtutũ, quem illi omnes ſuſtinuerunt, & ad cõparandam
gloriam cum immortalitate coniunctam,qua illi vniuerſum orbem impleuerunt, &
verè impleuerũt. Atq; ne ex multis regibus Pannoniæ aliquot cõmemorem & profe-
ram,vno contentus ero,*Mathia* ſcilicet Huniade,cuius ſemper memoria apud Hun-
-aros eſt iucundiſsima,gratiſsima & celeberrima:ſic vt illi talem regem, hodiè à Deo
-ot.Max.ſibi dari & excitari cuperent,cum quo ſi te conferam, velim vt æquo animo
-ccipias,& ab eo proficiſci putes, qui dotes illius celeberrimi Mathiæ in te elucere
videt:ac optet nomen tuum ſic longè lateq; patere. Quis mediocriter verſatus in

hiſtorijs ignorat Mathiam mirabili fato ad gubernacula regni Hungarici euectum? cuius tam præclara indoles fuit, vt à teneris adhibitus ad optima ſtudia, literarum artiumq́; multarum didicerit ſemina, mirabili celeritate atq; auiditate. Ideoq́; acerrimi iudicij viri [illegible]am dicebant, ſe in hoc puero regiam fortunã & virtutem deprehendere. Meritò ſanè idem prædicari poteſt, Rex STEPHANE, de te. Nam vt miro quodam modo & incredibili, primùm poſt obitum Iohannis Sigiſmundi electi regis Hungariæ & Principis Tranſyluaniæ, electus es in Principem: ſic non minori cũ admiratione propter tuas virtutes, ab ordinibus regni Poloniæ, maximè pacis amantibus, creatus es in Regem. In adoleſcentia tua ſtudia doctrinæ ita amâſti, vt inter Reges Europæ, liceat mihi hoc liberè dicere, fremant quicunq; voluerint, vnus ſis, qui de rebus grauiſſimis diſſerere poſſis doctè ac benè Latinè: ac etiã in primis illis tuis annis ita in duris militiæ laboribus tyrocinium feciſti, vt optimi militis famam inter tuos ſis cõſequutus: & gradatim ad maximos honores perueneris, dignuſq́; ſis iudicatus nõ modo Tranſyluaniæ Principatu, ſed etiam hoc Sarmatiæ ampliſſimo & potentiſſimo regno. Ex quo videre licet, non tam pulchrum eſſe naſci ex Regibus Regem, ni ſis Regijs virtutibus ornatus, quàm virtute ſua iudicari dignum faſtigio regio. Deniq; ineptam eſſe hanc vocem iudicãdum eſt: Literas principem effœminatum reddere: Quo fit vt hodie multos principes iuuenias, literis & doctrina nulla excultos: at doctrina non ſolum optimum principem: ſed & ad res gerendas ac bellicas aptiſsimũ efficit Eſt enim vtroq; tempore, tam pacis. quã belli doctrina principi perneceſſaria. Quid amplius? Mathias deteſtatus eſt auaritiam, luxum & alia ſcelera ſuorum, veluti, iniuſtitiam, & libidines vagas, omniſq́; religionis & ſummi magiſtratus contemptũ, quę mala Pannonię fatale attraxerunt excidium. At tu, REX prudentiſsime, an non ſæpius tam priuatim, quàm publicè, faſtum gentis Sarmaticæ reprehendiſti, laxamq́; diſciplinam, & auream planè ſuam libertatem, in licentiam pernicioſam tranſformantem iurè dictitas eſſe materiam certiſsimam ruinæ Reipub. ni maturè pareant benè conſulentibus? Apud Claudianum ſingularis laus eſt Theodoſij, ꝙ non fuerit ſuſpicax. Mathias Rex ille Hungariæ immortalitate dignus, non facilè admittebat calumnias eorum, qui familiares ſuos in odium ipſi adducere conabantur: Sic etiã audimus calumniatores, & falſos delatores apud te nullum locum habere, penitus arceri: adituq́; tuo excludi. Deniq; vt Mathiam literati amârunt, & poſt funera multis laudibus extulerũt: ita non dubitamus, quin docti tuas virtutes admirabuntur, & literarum monumentis mãdabunt. Nam reuera ea quæ habere ſolet grauiſsimus Princeps, ab omni leuitate abhorrens, in te etiam Deus contulit. Verùm hîc me continebo, ne in os te laudare videar, & adulatoris crimen mihi impingatur à multis, quibus hoc reſponſum volo: Regem dotibus regalibus condecoratum & inſignem, ſatis laudari nõ poſſe, nec clam, nec palàm: cum huiuſmodi Princeps ſit imago Dei graphicè ſuis coloribus depicta.

Itaq; hanc noſtram Sarmatiam tuo nomini dicatã & conſecratam offero, ſupplexq́; cum ſumma reuerentia oro, vt hũc in ea cudenda meum laborem & animi promptitudinem Maieſtas tua non aſpernetur: ſed eam clementer ac placidè ſuſcipiat, meq́; ſimul ac meos conatus in iuuanda & ornanda hac Republica, ſua excellenti authoritate iuuare, prouehere atque tueri velit. Seruet te tandem, REX potentiſſime, Deus Regum author & cõſeruator, diutiſsimè incolumem, quò augeas rem Chriſtianam, confirmes tuum regnum, hoſteſq́; iſtius regni immaniſsimos compeſcas ac coërceas: imò verò de illis triumphes: & ſic fato tuo fungens omnes optimi ciues te prædicent, ac ipſa poſteritas, tuam ſapientiam, atq; fidem, quæ eſt dictorum factorumq́; conſtantia & veritas, & deniq; magnanimitatem tuam cum iuſticia coniunctam, admiretur, colat atque amet. Cracouiæ 20. die Iunij. 1578.

Tuæ Sacræ Regiæ Maieſtatis obſeruantiſsimus

Alexander Gwagninus Eques auratus, Militumq́ Præfectus.

Typographus

TYPOGRAPHVS CANDIDO LECTORI S.

INTER Europæ Regiones, SARMATIA *non minor eſt cenſenda: (Candide Lector) neſcio an eum maiori parte meritò conferri non debeat. Eſt autem plena optimis prouincijs & ampliſſimis, ac magnis dotibus præditis. In primis eſt* POLONIA*, quæ ſuo iure primum & præcipuum ſibi vendicat locum: tum vel maximè quia eſt Regnum ampliſſimum potentiſſimumq́. Quare cum illis temporibus nactus eſſem librum à Typographo excuſum in vrbe primaria illius Regni: quæ Craconia eſt, totius Sarmatiæ typum præſeferentem quiq́ ſingulas illius prouincias ad vnguem deſcriptas habebat: exiſtimaui operæpretium fore, ſi ego id quod illis populis in lucem erat editum, etiam alijs Europæ noſtræ hominibus communicarem. Ex quo intelligerent Sarmatiam eſſe extremam quidem Septentrionalem regionem Europæ non contemnendam. Hæc autem (vt diximus) complectitur primum* Poloniæ *Regnum fortiſſimum, & Chriſtianæ Religionis amantiſſimum, quod eſt tanquam commune quoddam propugnaculum in Confinio Europæ ad ſuſtinendam & propulſandam Barbarorum immanitatem, & ad agendas pro Chriſtianis omnibus excubias: vt illius regni potentia reliqua Europa tecta ſit: illius laboribus quieta illius denique periculis tuta. Deinde & Lithuaniam ſibi adiunctam habet opimam ſane regionem & vaſtis ſolitudinibus refertam. Tertia eſt Pruſſia. quam alij Boruſſiam vocant: & ea ſuas habet dotes maximèq́, eſt poſita circa Venedicum ſinum & mare Balticum: Hanc ſequitur Liuonia, ſuis latifundijs valdè celebris, nihil Pruſſiæ cedens. Quarto loco eſt addita Moſcouia, vaſtiſſima regio, & indomita, hactenus barbaris ſuis moribus exultans, quæ licet parte ſua præcipua Aſiam ſpectat, tamen & pars illius Europam attingit: Idcirco de ea quod obſeruatu dignum eſt hic videbis: deq́, tyrannico dominatu Principis Moſchorum multa leges. Quinto loco eſt Tartaria, quam Latini Scythiam Europeam appellamus incultiſſima & fera: nec quicquam ab auitis moribus diſcedens: vbi viuitur ex rapto. Nihil hic de Ruſſia &* Podolia *regionibus fertiliſſimis dicam: quia & ſub nomine Regni Poloniæ comprehenduntur Itaque cum accurate & breuiter quæcunque ſcitu digna ſunt de tota* SARMATIA *hic Liber complectatur: illum in lucem dare voluimus. Quamobrem (Candide Lector) noſtrum hunc laborem boni conſule, & Deum Opt. Max. ora & obſecra: vt Sarmatiæ prouincias quæ vere amplexæ ſunt fidem Chriſti Domini noſtri Seruatoris ſartas tectas conſeruet, aduerſus furores cum Scythicos: tum etiam Moſcouiticos: Nec enim minor eſt habenda ratio Moſcouitarum in orbe Chriſtiano, quam ipſorum Turcorum: ſi quis propius furorem vtriuſq́, gentis conſideret. Eſt quidem Turcus Machometanus: At Moſcus non ſolum pro libidine ſua, ſine lege & iuris præſcriptis ibi dominatur & imperat: Verumetiam vna cum ſua gente alios populos, qui eius Religionem non ſequuntur, quæ nec purè Græca, ſed varijs commentis & nugis eſt referta, atq́; contaminata, deteſtatur, perſequitur, eſtq́, illi anathema, Maran-atha. Deus pater & fons omnis miſericordiæ adducat omnes ad agnitionem veritatis. Deneq́, Supplementi loco addidimus quedam de bello Moſcouitico, quod eſt geſtum inter Sereniſſimum Stephanum Regem Poloniæ & Moſcum ſuperiori anno in Auguſto, dum recuperauit Arcem* Polosko, *& totam illam ditionem eripuit ex manibus ipſius Moſchi: itaq́, habebis aliquid noui ex Arctois populis.*

Bene vale Lector, & noſtris laboribus faue. Datum Spiræ,

Cal. Sept. An. CIↃ. IↃ. LXXXI.

GI

PIASTVS Coſſiſeonis F. ciuis Cruſuicenſis mellif
ca Annum Chriſti 823. obijt Anno 861. Cui fuec

ZIEMOVITVS ob. Gneſnæ circa Annum 892.

LESCVS ob. circa Annum 913.

ZIEMOMYSLVS ob. circa Annum 964. Gne

[..]ECISLAVS primus Chriſtianus Polonoru
verò Anno 999. ſepultus Poſnani

BOLESLAVS CHROBRY ab Ottone III. Im

MIECISLAVS Rex, ob. Anno 1034. Poſnan

CAZIMIRVS I. Rex, ob. Anno 1058. Poſna

BOLESLAVS II. Rex, occidit S. Staniſlaum Epiſc
uienſem Exul. ob. An. 1081. Vxor Viſſeſla

MIESCO. ob. ſine liberis. Reuocatus in patriam,
habitus à patruo.

VLADISLAVS II. Principatu pulſus cum vxore Chriſtina, Henr. V. Imp. F. & liberis, ob. An. 1159. Aldeburgi. | Bo Cri An coi

BOLESLAVS Altus Dux Vratiſla. ob. 1201. | MIECISLAVS Dux Ratiborienſ. & Oppolienſ. | Conradus Laſconogus Glogouienſ. & Croſnenſ. ob. ſine liber. | LESC iauiæ ob. A rede ſin

Henricus Barbatus, ob. 1238. vx. Hedvvigis filia Bertholdi Duci

Caſimirus

Vladiſlaus. Mieciſlaus obijt ſine li

Caſimirus ſubijcit ſe Wenceſlao Boe Regi An. 1289.

H

H
V

H
II
Pr
ob
ſin
B
B

SAVROMATIAE EVROPEAE SITVS.

SAVROMATIAE Europeæ gentes, Regionumq́; quas complectitur ſitum deſcripturus: operepretium me ſacturum, & rem non iniucundam Lectori exiſtimaui: Si Imprimis Europæ, ipſius fines quibus ab Aſia & Africa diſterminatur præponerem. Europa itaq́; pars mundi tertia, ab Europa Agenoris regis Libiæ & Syriæ filia denominationē traxit, cuius inſigni pulchritudine Iupiter (vt Poëtæ fabulantur) captus, nullā aliam occaſionem ad effectum inſani amoris habens, in bouem niueum ſeſe transfigurauit, in litoreq́; maris viridiſerò vbi virgines cæteræ cum Europa Reginula ludebant, armentis boum ſeſe interiunxit. Europa vitulum præ omnibus pulcherrimum videns tergo eius inſedit, qui confeſtim in mare cum ea inſiliens, in Cretam Inſulam ſiue Cādiam, dicitur eam tranſtuliſſe. Porrò Europam ab Oriente Tanais fluuius celeberrimus diſterminat, à meridie mare Mediterraneū, à Septentrione Anglicus ſiue Britanicus Oceanus, ab Occidente verò Oceano Atlantico finitur. Hæc pars mundi cæteris duabus vtpotè Aſiæ & Africæ, minima eſt, ſed ad habitandū habilior, conuenientiorq́;, & moderatior, nam neq; calida torrida uè, nec etiam frigida nimis, ideò habitatoribus copioſior, frequentior, pleniorq́; eſt, exceptis regionibus Septentrionalibus Oceano glaciali contiguis: quæ aliqua ex parte ob intenſa frigora inhabitabiles ſunt. Religione quoq́; Chriſtiana, moribus, & viuendi conſuetudine, incolarum, vrbiumq́; frequētia, & rerum commeſtibilium fertilitate, cœliq́; & aëris temperie, Aſiæ & Africæ, quamuis longe amplioribus, facilè anteponitur. Ducentis quadragintaquinq; miliaribus Germanicis in latitudinem patet, à mari Aegeo ſiue Ionio ad Oceanum vſq; Hybernicum. In longitudinem verò ſeptingentis ſexaginta miliaribus extenditur, à Portugalia videlicet regno Hiſpaniæ, ad Tanaim vſque fluuium, qui Sarmatiam ab Aſia diſterminat. Inchoatur autem Europa ab Oriente à fluuio Tanai, à Meridiæ verò ab Aegeo mari Græciæ.

Europa denominatio ab Europa Aggenoris Regis filia.

Europa terminus.

Quot miliaribus pateat Europa.

Intellige hic miliaria Polonica ſiue Germanica q̄ Italica 5. & Moſchouitica totidē cōplectuntur.

In hac parte orbis tertia, Sauromatia regio ampliſſima, multas nationes regnaq́;, eiuſdem generis complectens (de qua nobis res agitur) ſita eſt. Eſt autem duplex Sauromatia, vna Scytica ſiue Aſiatica, in vlteriori orientaliuè ripa Tanais & Vvolgæ fluuiorum, quā incolunt Tartari ſiue Scytæ Zauuolhenſes & plures alij in Hordas, id eſt, tribus certas diuiſi. Altera Europæa Sauromatia dicitur: cuius coloni ſunt Poloni, Ruſſi ſiue Ruteni, Lituani, Maſouitę, Prutenni, Pomerani, Liuones, Moſchouitę, Goti, Alani, Valachi, & Tartari qui in hac ripa Tanais fluuij occidentali, iuxta Pontum Euxinum degunt. Hanc ab oriente Tanais fluuius, palusq́; Meotis ab Aſia diſlimitat, ab occidente verò Viſtula, vel ſecundum quoſdam Odera fluuius, à meridie montibus Hungaricis Beskid gentiliter dictis terminatur, ab æquinoctio mari Germanico ſiue Sarmatico fines ſuos à Germania dirimit.

Sauromatia duplex

Sauromatia Europea ſitus finesq́.

Ptolomeus verò Lib. 3. cap. 5 Sarmatiam Europæam, à ſeptētrione Oceano Sarmatico terminari ſcribit, iuxta ſinum Venedicum, ad fines vſq; Engroneland terræ incognitæ vltra Nortuegiæ regnum longè patentis, Ab occaſu Viſtula fluuio & parte Germaniæ quæ eſt inter caput ipſius & mōtes Sarmatarum. A meridie Iazigis Metanaſtis quæ eſt gens Hungarica: ab oriente Iſtmo eam ambiti refert, à Carcinito fluuio per Biceen paludem & latere paludis Meoridis vſque ad Tanais fluuiū in prouincia Reſanenſi Moſchouiæ fontes habenti, hic autem fluuius Aſiam Scyticam ab Europa diſlimitat. Ab auſtrali deinde plagā Sarmaricorum montium iugis ad Carpatum vſque mōtem Tatri ſiue Beskid vulgo appellatum, Sarmatia Europęa finitur, deniq́; per Valachiam, Moldauiamq́; ad Boriſtenis vſque oſtia, vbi in pontum ingenti aquarum colluuie influit, & per littora ponti ad Carcinitum vſq; fluuium ex montibus Circaſſorū Quinquemontarum defluentem extenditur Sarmatia Europæa ſecundum Ptolomei Coſmographorum principis opinionem. Qui etiā hos fluuios ætate ſua celebriores Sarmatiam præterfluere aſſerit. Viſtulam qui & Vandalus, Iſtula ſiue Iuſtula varijs nominibus apud veteres enunciatur, hic ex montibus Sarmaticis emergit, Sileſiaq́; & Polo-

Celeberrimi fluuij Sarmatiæ Europeæ.

nia, Maſouia, Pruſſia præterlapſis multis fluuijs exhauſtis apud Gedanum Pruſſiæ emporium celeberrimum in mare Sarmaticum ſiue Balticũ exoneratur. Cronon quoque fluuius inſignis in Ruſſia non longè à Turouu oppido ortus, Ruſſiæ regiones & Lituaniæ ac Pruſsiæ percurrens poſt Viſtulæ oſtia ad Septentrionem reflectendo, in Germanicum quoq; mare (quod Cronium inde forte dicitur) influit, vulgo Niemen appellatur. Rubon quoque fluuius, qui nunc *Dzwina* vulgo Latinis & Germanis Dũna dicitur, in Ruſsia Moſchouiæ fontes ſuos habet, & magna parte Ruſsiæ, Lituaniæ, & Liuoniæ præterlapſis in prædictum mare, à Riga Liuoniæ Metropoli duobus miliaribus, ampliſsimis oſtijs poſtquam cẽtum triginta miliaria Polonici à fontibus ſuis emenſus fuerit ingreditur. Ternutis quoq; & Cherſinus fluuij ſecundum Ptolemæũ ex Ripheis montibus naſcentes, in prædictum mare exonerari dicuntur, qui mihi *Narew* & *Bug* vulgo dici videntur. Præterea Sarmatia Europæa multos alios fluuios celeberrimos habet, vt pote Boryſthenem *Dnepr* vulgo dictũ, in Pontum Euxinum influentem, Hypanin, qui hodie Bog (non Bug, qui Viſtulæ commiſcetur) dicitur, Tyran qui Dneſter propriè à tirando Italico verbo quaſi ſagittando dictus. Horrida enim violentia aquas impellit. Inſuper Viliam, Diſnam, Peripetum, Sluczam, Naruam in Liuonia, & alios complures nauigabiles fluuios, quos recenſere longum eſſet. Hoc itaque in imperio Sarmatico cuius modo limites ex Ptolemæo & noſtra propria experientia deſcripſimus, Rex Poloniæ à maioribus ſuis belli vel pacis iure acquiſito terũ potitur, & modernis temporibus Sarmatia Poloniæ Regis potentiſsimi & inuictiſsimi Monarchæ his finibus includitur.

A montibus Sarmaticis & Tranſſyluaniæ palatinatu, ad Viſtulæ fontes, vbi incipit Ducatus Teſsinenſis, indè per Sileſiam ad Oderam fluuium & vſque ad Marchiam Brandenburgenſem, ac Francfordiam, per Pomeraniam quoque longo tractu ad litus Oceani Germanici ſinumq; Codanum ſiue Balticum, per latus demũ ſeptentrionale per Samogitiam, Curlandiam, Liuoniãq; ampliſsimum Dominium, ad Phinlandiam vſque vltimam ferè orbis regionem Suecorum Regi ſubiectam, orientem verſus per multas regiones Ruſsiæ ad Moſchorum Principis imperium vſque extenditur. A Germanico verbo Oceano ad Alexandri Macedonis aras per Campeſtria deſerta ad palúdes Mæotidis longiſsimo tractu vltra Boryſthenem procedendo, deinde à Ponto Euxino per campos Podolienſes, & per Moldauos ac Valachos redeundo Iazigis Metanaſtis vel Tranſyluanis & Hungaris, montibusq; qui hodie Scepuſienſes dicuntur, à meridiè imperium Monarchæ Poloniæ diſiungitur.

Sauromatia vtrauſque denominatio.

Dicta eſt autem Sauromatia Græcis, ſimilitudine ſumpta ab hominibus Viperinos oculos habentibus, terribilibus ſcilicet & crudelibus: nam σαῦρος græcis Viperã, ὄμμα verò oculum ſonat, Atque nunc in primis de Polonis præcipua gente Sauromatica dicendum nobis occurrit.

DEDVCTIO ET ORIGO ANTIQVAE BELLICOSAEQVE *gentis Sauromaticæ, ex qua Poloni ortum genusq; ſuum ducunt.*

Iaphet Nohe Patriarchæ filius vbi cõſederit poſt diluuium.

DEductionem originemq; Polonorum ac regum, eorundem geſta ſecundum ordinem deſcripturus: paucis obiter Lectorem admonendum volo, ne quid me in principio rei de Polonis dicturum ſigillatim exiſtimet. conſequens enim eſt vt antiquiſsimæ gentis Sauromaticæ ſiue Slauonicæ originem, & mores priſcos, altius imprimis inueſtigaremus, quod pro rei ipſius faciliori intellectu fortaſſe vtilius erit. Liquet apertè ex ſcripturis ſacris veteris legis, ad quod etiam omnium hiſtoricorum cõſentiens opinio eſt: Iaphet filium natu maximum Nohæ, poſt illud totius mundi diluuium, orientem & ſeptentrionem verſus in Europa & in Aſia minori primum conſediſſe, illicque cooperante Diuina voluntate in maximam gentem excreuiſſe, quod ei cum Etymon nominis dilationem ſignificantis, tum fauſta Nohæ parentis imprecatio portendebãt. Sic etiam

Etymon Iaphetis.

Nohæ ille Patriarcha præfigurans neceſſariè futuram eſſe trinam cõditionem vitæ hu-

maux

manæ, filijs ſuis dixiſſe, ſingulisque ſingula officia adminiſtranda iniunxiſſe & demandaſſe fertur, vt vnuſquiſque ſuæ vocationi prædefinitæ correſponderet in hæc verba: Tu Sem ora velut ſacerdos, munus diuinum obiens: tu Cham labora agros colens, & artes mechanicas exercens: tu Iaphet rege & protege velut Rex & miles arma exerce, ceteroſque certis propoſitis legibus in officio retine. Quod mandatum & teſtamentum Nohæ hæc vſq; in tempora durare videmus: vna quæq; etenim natio ex illis filijs eius propagata, ſuam vocationem ex quadam prędeſtinatione, & paterna imprecatione exercet. Poſteritas igitur Iapheti, cùm maiorem orbis terrarum partem in Europa Aſiaq; minore occupauerat, teſtamento patris ſui & fauſtæ imprecationi Nohæ patriarchæ correſpondentes, ſtatim ad arma exercenda animum adiecerunt, & in numeroſam gentem temporis ſucceſſu ſub Duce Gomero Iapheti filio in orientali, vbi Armenia, & ſeptentrionali plaga excreuerũt, ad Boſphorum, Mæotidi paludi proximũ qui nunc Cimmerius dicitur, & ad fontes oſtiaq; Tanais lõgo tractu ſedes ſuas habuerunt. Poſtea poteſtatem & prælaturam, ſub qua cæteri regantur, neceſſariam eſſe cõſiderantes ad Tuiskonem ſiue Aſcenam Gomeri filium imperium detulerunt, qui Beroſo teſte latiſſimè à fontibus Tanais ad Rhenum vſq; fluuium Germaniæ imperauit. Hunc Tuiſconẽ prædictus Beroſus Hiſtoriographus, Germanorum omnium, Sauromatarumq; pariter conditorem eſſe aſſerit, quo teſtimonio ſatis rectè probaretur Sarmatas ſiue Slauos cum Germanis vnum eſſe, cùm ab eodẽ autore & propagatore proceſſerint. Crantius quoq; ratiocinatur Polonos Bohæmosq; Germanis cõgeneros eſſe, eò quod frequens Germanicæ linguæ apud hos populos vſus fuerit, & veſtibus Germanicis multi eorum vtantur. Qua ratione quoq; probaretur eos Latinos, vel Italos, Hungaroſq; eſſe: nam hæ quoque linguæ idemque habitus apud Polonos nunc ex magna parte in vſu eſſe cæperunt, & Latina lingua omnes ferè nationes vincunt. Nõ rectè igitur Crantius hîc ratiocinari videtur, ſi enim Slaui vel Sauromatæ ex Germanis oriundi eſſent, eademq; cum eis antiquitus lingua vterentur, vnde igitur Sarmaticæ ſiue Slauonicæ linguæ apud Sarmatas vſus ortus eſſet? qua hæ gentes paſſim & vulgariter vt potè innata vtuntur, habitu quoque, moribus, & vitę conſuetudine Sarmatę à Germanis penitus diuerſi ſunt, quod etiam Plinius approbat dicens: Sarmatæ quidem certè Germani non ſunt, ſed ab ijs Vandalo ſiue Viſtula fluuio ad ortum ſolis vergentes dirimuntur, cui ſententiæ probati antiquitatis indagatores Cornelius Tacitus, Strabo, & Ptolemæus aſtipulantur. Sed ad rem vndè digreſſus ſum redeo. Illa poſteritas Iapheti impigra, ſtrenua, manuq; prõpta, & bellicoſa extitit, quod res ipſæ ab illis ſtrenuè audaciſſimeque geſtæ abundè teſtantur, toto enim orbi terrarum tunc temporis terrori dicuntur eſſe, vndè à Græcis Sauromatæ imprimis appellati ſunt, deducto nomine à σαῦρος. quod eſt Vipera, & ὄμμα oculus, quaſi dicas gens terribilis cum Viperinis oculis. Ab hoc itaque tempore hæc gens regiones ſiue eorum, quas incolunt, Sauromatię nomen retinent. Hi poſtea tempore ſuccedente, & in dies magis ac magis numero populi accreſcente, videntes illas ſedes patrias propter ſe progeniemque paulò arctiores eſſe, à Tanais fluuij oſtijs & paludibus Mæotidis meridiem verſus vlterius proceſſerunt, per regioneſque propinquas, Datiam, Russiam, Poloniã, Boruſſiam, quæ nũc Pruſſia dicitur, Liuoniamq; longè & latè diffuſi ſunt. Quorum maior pars in has Prouincias campeſtres, quæ hodie à Polonis coluntur, commigrauit, fluuijque Viſtulæ (quæ antiquis Vandalus dicebatur) vtraque ripas occupauerunt. & ſtatim cũ antiqua gente τευυτονum quæ etiam ad Viſtulam fluuium in tuguriolis antiquitus degebat, ſocietatem atque amicitiam velut aduenæ contraxerunt, prõpter communem prædã & rapinas, cũ adhuc minimè aſſueti eſſent ſudore proprio vel agricultura artificijſq;, victum acquirere. Manu itaque coniuncta frequentes irruptiones in Pruſſiam, Saxoniam, & Pomeraniam exercebant, prouinciaſque maritimas aſſiduijs excurſionibus diuexabant, & mare Balticum ſiue Germanicum propter res ſibi neceſſarias acquirẽdas Pyratarum more remigijs tentabant. Quãdo verò & qua occaſione hæc migratio Sauromatarum à fontibus oſtijſq; Tanais fluuij & paludibus Męotidis in has regiones

Noha filiis ſingulis ſingula munera obeunda demandat.

Ora, labora, rege protege.

Iapheti poſteritas.

Gomer Iapheti filius

Tuiſcones Gomeri filius.

Beroſi teſtimonium.

Crantii opinio.

Plinij de Sarmatis aſſertio.

Sauromatæ vnde dicti.

Sarmatarũ prima commigratio.

Sarmatæ ad Viſtulã fluuiũ venerunt & cum Teutonibus amicitiam contraxerunt.

Sauromatæ cælum literarū ignari bellū armisq; præſtātiſsimi fuerunt.

contigerit, quoniam nulla gentis ab eo tempore monumēta extant, ex quibus id cōſtare poſſit, ignotum eſt. Si enim literarum cultura æquè ac rei militaris apud Sauromatas tunc temporis floruiſſet, certiora de ſuo in hæc loca aduentu alijſq; rebus præclarè geſtis monumenta reliquiſſent, ſed ipſi animosè viriliterque agere, & bella exercere, quam eleganter & ornate ſcribere maluerunt. Sabellicus tamen & Herodotus ſcribūt Sauromatas & Cymbros à Lydorum rege Aliare ex Aſia eiectos eſſe. Quidam

Sabellici & Herodoti de Sauromatis opinio.

Cauſæ aduentus in hæc loca Sarmatarum.

etiam opinantur eos vi à Gotis expulſos ſedibus patrijs emigraſſe, quod verisimile nō videtur, ſed potius ſuapte, ſponte ac voluntate, ſiue fato quodam impulſos, ſiue opum alienarum cupiditate accēſos, cultiora loca appetiſſe eos exiſtimauerim. Neque vero ſoli Sauromatæ, ſed & aliæ quædam gentes ipſis cōterminæ ſedibus patrijs relictis, in alias terras cultiores migrātes tranſierūt, inter hos Cimmerij, ſiue Cimbri, Gotę, Daci, Sueui ſiue Tuiſcones, & Sacæ qui nunc Saxones dicuntur. Hi etiā in hæc vſque tempora ſarmatis ſunt contermini. Neque vero vniuerſam gentem illinc ſeſe ſimul effudiſſe con[...]nōnullos, qui relicta ab alijs loca colerent, quod moderni incolæ iſtius oræ, iuxta Tanaim fluuium degētes aperte [...], vtpotè Tartari Campeſtres, qui longo tractu iuxta Tanaim fluuium & palude Męotidis, Pontumq; Euxinum viuunt. Hi enim à veteribus Sarmatis moribus & inſtitutis haud diſſimiles ſunt: ſed ad rem redeo. Illi Sauromatæ qui ad Viſtulam fluuium conſederant, cum Teutonibus con[...]onibus ſuis omnes prouincias circumiacentes & colonias ſuas frequentibus diuexationibus depopulatas ad nihilum redegerunt, & victum amplius acquirere non [...]erunt, agros enim non colebant, ſed paratis & raptis viuebant. Ideò ſterilitate ſoli

Sarmatarum cum Teutonibus iſta [...] Vandali [...] ſunt [...] emigratio.

per ignauiam ſuam cauſata, adiunctis ſibi in ſocietatem vicinis Teutonibus, vlterius inquirentes fertiliores prouincias) proceſſerunt, quorum multitudo trecenta milia virorum exceſſiſſe fertur, & à fluuio Vandalo, nūc Viſtula dicto, quem accolebant Vandaliæ (Sarmatorum nomine abolito) appellati ſunt. Primo itaque hi vandalitæ populabundi in Pannoniam excurrerunt Conſtantini magni tēporibus, eamq; 40. annis (ex[...]pulſis primis eius incolis) occupatā tenuerunt. Deinde Hungaricis Hiſtoriographis teſtantibus à Gotis illinc eiecti expulſique ſunt. Polonorum verò annales

Vandalitarum in Italiam & Hiſpaniam [...] eruptio.

teſtantur Vandalitas ex Pannoniæ finibus eductos per Stillicum Ducem ſuum in Italiam quam armis vndique crudeliter peruaſtàrunt. Poſtea in Hiſpaniam cum eodem Duce ſuo Stillico cōmigrarunt, ex Hiſpanijs verò per [...] Herculeum nauigantes in Africam deuenerunt, vbi [...] ducentos [...] omnium rerum peregerunt, Romanumque imperium nauali & terreſtri bello varijs excurſionibus debilitarūt, ac ipſam Romam ſub Sixto Papa, vt quidam volunt, Anno Chriſti 429. crudeliter vaſtauerunt. Tandem Anno Domini 538. Iuſtinianus Imperator per

Vandalitæ Romam ceperunt.

Ducem celeberrimum exercitus ſui Belliſarium, virum [...] & rebus geſtis clarū, eos cruento prælio profligauit, ex Africaque funditus exterminauit, Rexque eorum Gil[...]rus captiuus Conſtantinopolim abductus eſt. Aiuntque nonnulli hoc prælio Beliſarij Vandalitas ad internęcionem vſque gentis cæſos deletoſque fuiſſe, ſed id a vero [...] argumento liquet. Etſi enim vires eorum adeò fractę atriteq; eſſent, vt robur vetus & potentiam priſtinam recuperare pòſt nunquam potuerint, [...] tamen eorum [...]ga diſperſæ ſunt, vt quidam in Poloniam ad Viſtulā fluuium [...] tale videlicet ſolum vnde ortum duxerant regreſſi, nonnulli in Græciam & Pannoniam [...] Germaniam [...] nouis quærendis ſedibus dilapſi ſint. Horum reliquiæ vltra Albim fluuium in ſeptentrionem ſparſim habitantes Slauonico Idiomate maiori ex parte viuuntur. Et [...] quem incolunt confinis Pruſſiæ Vandalia nuncupatur, cuius Dux Pruſſię Polonorum feudalis titulū ſibi vſurpat. Porrò omnes Germani denominatione a Vandalis ſumpta omnes Sarmatas Slauonica lingua vtētes, Vuēden, ſiue Vuinden, & vandis promiſcuè appellant, mareq; quod Sarmatiā alluit venedicū vocant. Cætera horum Vandalitorum geſta breuitati conſulens omitto, nihil etenim de eis ſcribitur, ſolummodo barbara atrocitas & immanitas, qua crudeliter in omnes ſæuiebant, adhucq; hodie in Litanijs Catholicæ Eccleſiæ Romanæ canitur, à Vādalis

Vandali [...] ex Aſia [...] profecti.

Vandalia Ducatus.

Mare Venedicum.

libera

libera nos Domine,&c. Poſt hos Vandalitas ex ijſdem Sauromatiæ ſedibus, alia à fluuio Tanai & paludibus Mçotidis gens crudelis priori non diſſimilis ortum duxit, qui Roxolani ſiue Roſſani,& Rutheni Ruſſiq; cognominati ſunt , Procopio Hiſtoriographo id atteſtante. Volgari quoq; ſiue Volhinij populi ex ijſdem ſedibus à Volga fluuio ampliſſimo cognominati,moribus & Idiomate Slauonico cum Roxolanis cõcordanres ortum duxerunt. Volga autem fluuius celeberrimus(quem plurimi Tanaim eſſe falſa opinione ducti exiſtimabant)Ptolemæo Rha, Tartaris Edel dicitur , Moſchouitaſque certis limitibus cum Tartaris Campeſtribus diſterminat. Illi itaq; Roxolani ſiue Ruſſi cum Volgaris ob ſimilitudinem & vnitatem conſuetudinis vitæ amicitiam,& ſocietatem contraxerunt,coniunctiſque viribus in Tauricæ Regionem (quæ nunc à Tartaris Præcopenſibus occupata eſt)penetrârunt,inibique locum domicilio ſibi delegerunt:quamdiu illic degerint,vel quo tempore aduenerint, incertum eſt,nullus enim inter eos inuentus erat,qui temporum rerumque à ſe geſtarum vices litteris mandando poſterorum memoriæ factorumque æternitati cõſuleret. Audientes tandem diſcordiam pullulare inter principes Chriſtianorum in Græcia,quidã eorum cum Duce ſuo Chrunno Danubio traiecto,rectà in Thraciã populabundi perrexerunt,vbi Imperatorem Conſtantinopolitanum cum exercitu cruento prælio ſuderunt,Nicephorum quoq; & Michaëlem Curoplatum Imperatores ad Adrianopolim occiderunt. Tãdem Miſſia vtraque occupata eam Vvolgariã à ſui denominatione quę nunc Bulgaria dicitur vocauerunt. Alij eorum Ruſſiæ Regionem occupauerunt, quã Vvoliniam(quæ hucuſque hoc cognomẽ retinet)appellauerunt. Cæteri quoque Podoliam,Lithvvaniam,Podlaſiam,Maſouiamque regiones occupauerunt. Hij omnes loca ſemel occupata hæc vſque in rempora non mutârunt , exceptis illis qui in Miſſia conſederant. Varijs autem nominibus ab Hiſtoriographis appellabãtur. Græci enim eos Sporios,id eſt,diſperſos,Sauromataſq;,id eſt,crudeles,ſumpta à Viperis ſimilitudine appellabãt,cæteri eos Roxolanos,Beſos, Guados,Bodinos, à fluuio Boryſthene, Bolgaros à Volga,Morauos à Morauia flumine,vel à Morato Rege, Antos. Baſiios,Carnios, Serbos,Raſcios,à Ruſsia,Dalmatas,Slauos, Illyricos,Iſtrios ab Iſtro ſiue Danubio, Bohemos à regione Boëmia,Polonos,à Cãpeſtri planaq; regione,vel à venatione. Pole enim, venationem & planiciem Slauis ſignificat,hæcq; gens planã ferè apertamque regionem incolit,& apprimè venandi ſtudio tenetur. Hę gentes Sarmatiæ vt in plures diuerſaſque prouincias diuiduntur,varijſque nominibus appellantur, ſic etiam diuerſa variaque idiomata præ ſe ferunt,ſecundum terrarum & regionũ diſtantias,quamuis omnes vnius gentis & idiomatis Slauonicæ fuerint:nam Moſchouitæ à Ruthenis aliquantulum , Rutheni quoq; à Polonis & Maſouitis,ſic etiam Bohemi, Croatæ,ab inuicem idiomatis expreſsione, accentibus & prolatione , verborumque immutatione differunt,ita vt ſeſe intelligere difficile poſsint,niſi mutuo familiaritatis vſu alter alterius linguæ aſſuetus fuerit. Nam quia Sarmatę ſiue Slauones. bellicoſi pugnaceſque extiterunt,pacem odio proſequentes, varias mundi partes peragrabãt, & pro ſuo arbitrio occupabant,peregrinorum quoque vocabulorum vſu idioma Slauonicum immutârunt. Apparet autem ex antiquorum Hiſtoriographorum ſcriptis, gentem Slauinorũ vel Slauorum in Paphlagonia regione Aſiæ minoris,tẽpore belli Troianorum floruiſſe. Procopius etiam Cæſarienſis ante mille & quinquaginta annos de bello Gotico Iuſtiniani Imperatoris temporibus ſcribens,mentionem quoque Slauinorum facit Blondus verò,qui ante centum decemque annos Hiſtoriam ab inclinatione Romani Imperij cõſcripſit antiquiora Arcadij,& Honorij tempora perſequens Slauorum meminit. Iornandes autem Alanus in ſuis Chronicis dicit , id nomen Slauorum ſuo tempore nouum extitiſſe,idioma autem hoc, quo nũc Slauones vtuntur, antiquum fuiſſe. Scribitque hic Iornandes & Diuus Gregorius primus huius nominis Romanus Pontifex, Slauos ad Iſtrum ſeu Danubiũ ſeptentrionem verſus habitâſſe,traiectoq; Danubio Myſſiam vtramq;,Pannoniam,Macedoniam, Thraciã,Iſtriam, diuexâſſe,inter Drauumque & Sauum flumina,in Illyrico & Dalmatia conſediſſe,eis

Roxolani ſiue Rutheni gens Sarmatica ſecunda.

Vuolgari.

Vuolga fluuius.

Roxolani in Taurica.

Vuolgari Sauromatæ cũ Roxolanis tres Conſtantinopolitanos Imperatores occiderunt.

Bulgaria.

Vvolinia.

Gentes Ruſſia.

Sarmatarum Roxolanorumq; varia appellatiões.

Poloni vnde dicti.

Varietas ſermonis Slauorum

Cauſa immutationis Slauorum Idiomatis.

Antiquitas Slauorum.

Hiſtoriographorũ opiniones de Slauis.

Diui Gregorij de Slauis aſſertio

Regionibus Slauoniæ nomen indidiſſe, Romanumq; Imperium penitus debilitâſſe.

Iidem Slaui ne Germaniæ quidem pepercerunt, ac ad eam amplitudinem peruenerunt, vt propè dimidiam Europæ & Aſiæ partem teneant, etenim in ea natione cõnumerantur non ſolum ij qui Dalmatiam, Illyricum, Carpatum, & Hungariæ mõtana tenent, ſed aliæ omnes orientales & ſeptentrionales maximæ & fortiſſimæ gentes, quæcunq; Slauonico idiomate vtuntur, vt potè Bulgari, Boſnæ, Serbij, Croatæ, Carnij, Raſciauij, Dalmatæ, Iſtrij, (Burgundi iam Slauorum linguam amiſerunt) Stirij, Poloni, Maſouitæ, Pomerani, Luſatij, Podolij, Volinij, Rutheni, Moldaui, Moſchouitæ latiſſimè imperantes, Caſſubij, Vandalij, Sileſij, Moraui, Bohæmi, &c. In omnibuſque his Prouincijs ab Oceano glaciali, qui vltra Moſchorum Principis ditiones longiſſimo tractu ſeptentrionem verſus extenditur, ad mare vſque Mediterraneum, & Adriaticum populi Idiomatis Slauonici reperiuntur. Sic quoque à Ponto Euxino Moldaui, Valachijque & cæteræ Ruthenorum gentes ad mare vſq; Germanicum colonias ſuas habent. Quamuis plurimi eorum patrium viuendi modum in peregrinos mores commutârint. Bulgari enim, Boſnæ, Raſcij, Dalmatæ, cum Turcis & Hungaris: Burgundij, Myſſij, Pomerani, & Sileſij cum Germanis: Lituani, Ruteni, Maſouitæ cũ Polonis: Iſtrij, Carniolani, Carinthij cum Italis ſentiunt. Attamẽ omnes hi quamuis inter peregrinas gentes diffuſi diſperſique ſunt, patrio idiomate Slauonico (diuerſo modo licet) vtuntur. Plurima & præclara geſta hi Sauromatæ exercebant, præcipuè verò cum Roxolani (quorum poſteri nunc Rutheni ſiue Ruſſi dicuntur) ſtrenuè cum Mithridate Rege Partorum & Ponti belligerarẽt, qui has regiones, quas hodie Turca, poſſidebat. Cum Romanis quoq; & cæteris finitimis Regibus longas acies vario Marte tenuerunt, ſed quia gentiliter viuebant literaſq; ignorabant, ideò etiam præterita recordare, & antiqua geſta ad poſteritatem tranſmittere flocci pendebant. Porrò qui diligentius rem ipſam conſiderare velit, nullam gẽtem olim Sarmatis bellicoſiorem extitiſſe videbit: hi enim omnes miſerias bellicas, frigora, intempeſtates, & id genus alios caſus facilè ſuſtinebant, & propter nomen æternum nulla vetuſtate aboliturum vitam flocci pendentes. mortis impauidi varijs periculis opponebant, de quorum inſigni fortitudine audaciq; animo Ouidius ille Naſo, è Roma ad Pontum in Regnum Tauricæ relegatus, pro ſingulari miraculo, Romanis proceribus ſcripſit in hac verba: Lib. 1. de Ponto Elegia 2 ad Maximum.

Gentes Slauonicæ quantæ & quot.

Slauorum termini.

Slauorum commutatio, metamorphoſiſque.

Roxolani cũ Mitridate Põti Rege bellabãt

Sarmatis nulla olim gens bellicoſior.

Hoſtibus in medijs interq; pericula verſor,
Tanquam cum patria pax ſit adempta mihi,
Qui mortis ſæuo geminent, vt vulnere cauſis,
Omnia vipereo ſpicula felle linunt.
Hic eques inſtructus perterrita mœnia luſtrat,
More lupi clauſas circumeuntis oues.
Tecta rigent fixis veluti vallata ſagittis,
Portaq; vix firma ſummouet arma ſera.

Ad eundem Elegia tertia.

Aut quid Sauromatæ faciant, quid Iaſiges acres,
Cultaq; Oreſtea Taurica terra Dea.
Quæq; aliæ gentes vbi frigore conſtitit Iſter,
Dura meant celeri terga per amnis equo.
Maxima pars hominũ nec te pulcherrima curat,
Roma, nec Auſonij militis arma timet.

Dant illis animos arcus plenæq; pharetræ,
Quamq; libet longis curſibus aptus equus.
Quodq; ſitim didicere diu tolerare famemq;
Quodq; ſequens nullas hoſtis habebit aquas.

Idem ad Veſtalem Ele. 7. lib. 4.

Ipſe vides onerata ferox vt ducat Iaſis
Per medias Iſtri plauſtra bubulcus aquas.
Aſpicis & mitti ſub adunco toxica ferro,
Ac telum cauſas mortis habere duas.

Ad Seuerum Elegia decimanona.

Nulla Getis toto gens eſt truculentior orbe
Tinctaq; mortifera tella ſagitta madet.

Ex hoc igitur teſtimonio Ouidij Sarmatas bellicoſos, Imperioq; Romano minimè ſubactos eſſe apparet, cùm dicit: *Nec te pulcherrima curat Roma. &c.*

Porrò quæ de antiquiſſimis eius gentis moribus, & inſtitutis proferri poſſint, hæc ferè ſunt. Vtebantur primis temporibus vetuſtiſſimi illi Sarmatę ſiue Slauones, & qui

in

in Polonia Ruſſiaque Regionibus poſtea ſedes habuerunt, eorum poſteri, priſca illa Slauonica lingua quę Sarmatis Rutheniſq; genuina eſt. Regē aut Principem ſecundū genus agnoſcebant neminem, ſed exortis ſubinde bellis ex ſuis fortiſsimum quemq; & factis illuſtribus ſpectatum Ducem, ſibi eligebant, nec diuturnius cuinſquam erat Imperium, quàm ipſum bellum, cuius gerendi Dux eſſet declaratus. Vnde & nūc Polonis Rex non naſcitur, ſed cōſenſu Senatorum, qui dignus videretur, per ſortem eligitur. Ad bella ſinguli viritim proficiſcebantur, arcubuſque, frameis, & lāceis oblongioribus vtebantur. Vxores ſecum ducebant, quæ incantationum magicarumque artium gnaræ, augurijs & vaticinijs operam nauabant, de præliorumq; euentibus ſcienter præſagiebant. Fugere in bello res inſolens illis erat, quique id feciſſet, ei nullus ad ſuos reditus patebat, neque grauiorem vllam turpitudinem aut ignominiam nouerant. Summa apud eos dignitas erat poſt electos belli Duces equitum, quos ab ornamentis auratos vocamus, ad quam nemini aditus patebat, niſi qui virtute bellica factiſque in hoſtem patratis id aſſequeretur. Martem, Lunam, Solem, alioſque vanæ religionis Deos adorabant, eoſq; diuerſis & certis locis colere, & ſacra ipſis facere ſolebant: de animarum tamen immortalitate rectè ſentiebant. Sepulturæ eorum erant in ſyluis & agris, tumuloſque aggeſtis lapidibus veſtientes eminenter muniebant, quod genus in Ruſſiæ regionibus paſsim adhuc viſuntur. Nonnulli quoque more Romano cadauera cremare, cinereſq; collectos in vrnas recondere ſolebant, in victu paucis cōtenti erant. Permutatione rerum neceſſaria vtrinque comparabant. Nihil proprium abſque arcu, framea, & lancea poſsidebant. Veſtibus vilibus, ex corijs ferarum, pellibuſque vtebantur, ad talos demiſsis, theſauros, poſſeſsiones, prædia, veſteſque pretioſas non comparabant. Cauſas omnes & controuerſias publico in loco Marte iudice armis dirimebant. Hæc planè ſunt, quæ de antiquiſsimis Sarmaticæ Slauonicæq; linguæ, inſtitutis & moribus extant, quorū potiſsima pars in huncvſque diem apud poſteros eorum quibuſdam in locis viget. Nunc de Polonis, vndè venerint & quando his in regionibus Sarmatiæ conſederint, dicendum nobis occurrit.

Antiquorum Slauorum ſiue Sauromatarum mores.

Rex in Polonia non naſcitur.

Expeditio in bellum antiquorū Sarmatarum.

Fugam bello Sauromatis turpiſsima.

Equitū militumq; apud Sarmatas antiquos dignitas

Idola Sarmatarum.

Sepultura Sarmatarū

Victus.

Commercia.

Poſſeſsiones Sarmatarū arma Veſtitus.

Iudicia.

Subiunximus hic, Lector candide, vitas ac ſucceſsiones ſingulorum Principum, Regumq; Poloniæ, Carmine Elegiaco olim à Clemente Ianitio deſcriptas, ad proſæ orationis amplificationem, decorem, & elegantiam plurimum conducentes, quas à mendis Typographorum ſumma cum diligentia expurgari curauimus.

COMPENDIVM CHRONICORVM POLONIAE SECVNDVM SERIEM ET SVCCESSIONES OMNIVM PRINCIPVM

Regumq́; gentis, à Lecho primo Duce Authoreq́; Polonorum, vſque ad modernum Regem Henricum Valeſium ordine ſeruato.

LECHVS PRIMVS DVX ET AVTHOR POLONORVM.

Qua modò Sarmatia eſt, quondam deſerta fuerũt
Inuia, poſt magnas Deucalionis aquas.
Primus in hac Lechus populum deduxit agreſtem,
De patria pulſus ſeditione domo:
Dalmata vir, Pharijs claro patre natus in agris,
Quos rapidus curuis Crupa pererrat aquis.
Colle ſuper pulchro properata mœnia Gnezne
Struxit, & à nidis nomen habere dedit.
Omine permotus: multas ibi namq́; videbat
Per vicinum aquilas nidificaſſe nemus.
Exule patre ſumus. ſed plurima Regna per Orbem
Principia exulibus dant ſua Roma notho.

Lechus & Cechus fratres germani.

EX hac gente bellicoſa Slauonica, ſiue Sarmatica, cuius deductionem copioſè deſcripſimus, duo Illuſtres magnanimique Principes ortum duxerunt, quorum vnus Cechus, alter Lechus appellatur, fratres germani hi exanlatis ſuperatiſque multis & difficilimis laboribus, miſeriſque bellicis temporibus illis turbulentis, in Illyrico & Dalmatia, domeſticæ ſeditionis (quæ ex pace compoſitis bellis oriebatur) pertæſi, vegetiora nobilioraque nacti ingenia

genia, viuendi aliam rationem elegerunt, cum exercitibuſque ſuis à caſtris ſuæ tribus Slauonicæ, ciuili bello diſſidente, ex Croatia Illyrici regione ſeſe ſubduxerunt. Occidentem verſus in Germaniæ ditiones contendentes, Regiones ſitas inter fluuios celeberrimos Albim & Veſ[illegible]ram occupauerunt, ciuitatemque cum arce munitam in ripa Veſeræ condiderunt, cui nomen Bremiæ [illegible]diderun[illegible] [illegible]arent [illegible] in ea onus miſeriæ depoſ[illegible]ſſe. B.emiæ enim Slauis [illegible] ſonat, & [illegible]que hæc ciuitas Bremen à Germanis appellatur, illiq; multa & præclara bella cum Germanis de [illegible] decertantes ged[illegible] m[illegible]que ci[illegible]ates & arc[illegible] te[illegible] eorum perculſæ, libenter ſe illis dediderunt. Atque ita Cechus ad Danubiũ & Albim fluuios in Boëm[illegible] antiqua Germanor[illegible] n Colo[illegible], quæ [illegible] Boemia dic[illegible], primum domici[illegible] habuit, incolis regionis pr[illegible] partim expul[illegible]s, partim inter ſuos connumeratis. Dein[illegible] Auſtriã, Lu[illegible] [illegible] Lechus vero frater ſuus magnanimus Heros vlterius cum ſuo exercitu, anno quo Diuina poteſtas human[illegible] in ſpecie ad [illegible] noſt[illegible] cœlitus ſeſe demi[illegible] proce[illegible] [illegible]gandi eligendi[illegible]; pro ſui arbitrio cauſa ſedes cultiores, primoque ab occidente [illegible] ſeptentrionem plagam ſe cõferens, hos in campos, vbi nunc [illegible]lonia, peruenit, ad V[illegible]ulamque fluuium, vnde Vandali Sarmatica gens ſurrexerat, conſedit: ibique cum ſuis requieuit. Deinde à Viſtula [illegible] Oderam vſque fluui[illegible] oriente[illegible] & [illegible]trionem verſus, omnes has prouincias, vbi nunc eſt Syleſia, Marchionatus Brãdeburgenſis, Pruſſia Mekelburga, Pomera[illegible], Hollat[illegible], Saxoniaq; armis imperio ſuo ſ[illegible]begit, q[illegible] [illegible]buſdam incolis e[illegible] par tim cæſis, partim expulſis, cæteris [illegible] ero in gratiam [illegible] Cùm igitur imperiũ ſuum ſtrenuo Marte [illegible] dilataret, R[illegible] quid[illegible] Ger[illegible]anorum Lechum ad duell[illegible] euocauit, vt ſecum de Imperio certo decertaret, cui id fortuna [illegible]btulerit. In primoque cõgreſſu Lechus Germanum trucidauit, Regnum [illegible]que il[illegible] cum o[illegible]ibus maritimis regionibus, quæ nunc Pomeraniæ nomen re[illegible]inent. Marte concedente occupauit. Pacato itaque Imperio ſuo, deſerta Poloniç peragrans, loca munitiora ciuitatibu[illegible] arcibuſque erigẽdis idonea circumluſtrabat, ſortemque reperit locum inter lacus paludeſque lutoſas natura & oportunitate loci munitum, vbi primam omn[illegible]um Poloniæ [illegible]tatem & arcem fundauit, quam Gneznam a nidifica[illegible] mul[illegible]udine Aquilarum appellauit. Nidus enim auium Slauis *gniazdo* dicitur. Ariolorumque & Aruſpicum conſilio Aquilam albam cum expanſis ad vola[illegible]dum alis pro in[illegible] Stemmateque patrio ſibi elegit, qua in vexill[illegible] cæteriſq; ſignis bellicis vtebatur & ab hoc tempore hoc celebre Stemma à regibus Poloniæ geſtatur. [illegible] Lechoprimo Duce authoreque Polonorũ Poloni, à Ruthenis cæteriſq; Slauis Lechitæ. Bohemi verò à Caecho, Czechi appellan[illegible]. Hoc verò nomen quo Poloni vocantur, à Re[illegible]onis pla[illegible]ie campiſq; quos incolunt apertis retinent. Campus enim vt diximus pole ſign[illegible]. Multis itaq; præclaris geſtis exactis, rebuſque in Polonia omnibus recte conſti[illegible]tis, extremum diem fœl[illegible]citer clau[illegible]r.

Lechus cũ Cecho fratre in Germania ditionibus Bremen adificant.

Cechus in Boemia cõſedit.

Lechus primus Polonorũ Dux & author. Quodã de tempore aduentus eorum dubitant.

Imperij Lechy promotio.

Lechus Regnũ Germania ductu ſuo.

Gnezna prima Polonia ciuitas.

Inſigne Polonorũ Regum Aquila alba

Poloni vnde dicti.

Poſt mortem Lechij nihil certi de legitimis hæredibus ſucceſſoribuſq; eius reperitur, ma[illegible]aq; hac de re Hiſtoriographorum Polonorum lis eſt, ſed hic teſtamẽto moriens legauerat, vt aliquem dignum virum ex ſua gente de patria & rebus bellicis benè merit[illegible], ſummæ rerum præficerent, cui in omnibus obtemperarent.

VISIMIRVS ex nepotibus Lechij, Princeps Polonorum cùm ad Danorum fines vſque imperium ſuum extenderat, & ob vicinitatem à rege eorum Syuardo varijs excur[illegible]ionibus infeſtaretur, vndecunque potuit auxilia coëgit, naueſq; adorna[illegible], & armato milite compleuit, ex quibus vnam ingentem fabricâſſe dicitur, cuius ſolo aſpectu Dani pertei[illegible]riti fuêre. Nauali itaque prçlio fortuna auſpicante, Syuardum Regem cũ ingenti claſſe Danorum occurrentẽ ſtrenuè fudit fugauitq; & ad interiora terræ hoſtes perſequens has inſulas in Dania, Rugiam, Hemeriam, Fiondiam, Salendiamq; occupauit, plurimaſq; ciuitates & caſtra in eis Polonorum præſidijs munita extruxit, vbi ad hæc vſque tempora hæ omnes ciuitates nomina à Polonis Slauonico

Poloni Danos naualı prælio ſuperant, inſulaſq; eorum occupant.

Ciuitates à Polonis fundatæ.

idiomate indita retinent, vt pote Vuiſimer, à Vviſimiro, Lubeca vrbs opulentiſſima & populoſa, Danczik ſiue Gedanum ciuitas celeberrima ad mare Germanicum à Polonis contra Danorum excurſiones arcendas imprimis condita. Prædictum itaque Danorum Regem filio eius in obſidem ſumpto, Viſimirus vectigalem ſibi efficiens, & rebus in Dania rectè diſpoſitis, multimodis ſpolijs onuſtus claſſem in Poloniam reduxit. Hocque primo nauali prælio Poloni quaſi quodā tyrocinio inſtructi cum inimicis nauali prælio bella gerere animoſiores effecti ſunt. Tandem aliquot annis exactis, Syuardus Polonorum iugum ægriè ferens, conſpiratione cum Holſatis, Svvecijs, Daniſq; aduerſus Polonos facta, exercitum numeroſum contra eos eduxit, ſed ſecundò maiori clade cum tota ſuorum manu in Scania à Polonis proſtratus eſt. Ipſe vero pernici fuga elapſus mœrore & dolore ob amiſſum exercitum deploratumque rerum ſuarum caſum conſumptus, ſpiritum exhalauit. Viſimirus verò magnam Daniæ partem imperio ſuo ſubegit. Poſtea multis præclaris geſtis editis, finibuſque Imperij Polonici prolatis abſque poſteritate deceſſit.

Dani iterū à Polonis proſternuntur.

Syuardus moritur.

DVODECIM PALATINI.

CVm itaque tota domus Lechij deceſſit, Poloni libertatē ſtrenuè aſſerentes, neminemq; extraneorum Principum ſibi imperare patientes, duodecim Palatinos (vt dicitur) viros præcipuos ex ſua gente ſolenni conuentu Gneſnæ celebrato, ad Rempublicam gubernandam ſubornant, quam viginti annis adminiſtrabant. Sed multis & diuerſis imperātibus diſcordiæ & ambitionis impulſu, bellis ciuilibus cladibuſq; mutuis & inteſtinis ſeſe afficiebant. Finitimæ verò gentes præcipuè Germani diſcordia Polonorum conſiderata rebellare cœperunt, iugoque excuſſo ſuas prouincias ab eis occupatas recuperauerunt. Hoc detrimentum & diminutionem imperij ſui Poloni ex pluralitate gubernatorū animaduertentes Comitijs generalibus celebratis, ad Cracum quendam ſiue Crocum virum tunc temporis inſignem de genere Cechij oriundum, ſceptra deferunt.

Multorum imperium dānoſum.

CRACVS PRINCEPS POLONORVM.

Z

Eluctata

ELuctata iugo multorum patria, CRACVM
Præfecit rebus læta lubenſq; ſuis
Finibus hic pepulit Gallos, qui noſtra ruebant
In rura, exuſta poſt mala Pannonia.
Imitus regni tenuit quoque Sceptra Bohëmi,
Et rexit geminum, carus vtriq; ſolum.

Tunc habitaſſe Draco fertur ſub rupe Vaneli,
Dirus vicini depopulator agri.
Sulphure farcit ouē CRACVS, monſtro obÿcit: ille
Interÿt ingens bellua victa cibo.
Conditur à CRACO CRACOVIA: fabula Grachi
Friuola Romani iam mihi, quæſo, tace.

CRacus nepos Cechij Boëmiorum Principis, ad Imperij Polonici faſces cōmunibus omnium ſuffragijs euectus, finitimas gentes iam Polonis rebellantes, iugumque executientes coërcuit, finéſque Regni ab omni inſultu hoſtium tutauit. Gallorum copias proſtrauit, quæ Hungaria deuaſtata in Poloniam excurrebant. Tandem pacato armis imperio, deſerta loca ſolitudineſq; agricolis adornauit, ciuitatem celebrem cum arce in ſcopulo Vanel dicto ad Viſtulam fluuium condidit, quam à ſuo nomine Cracouiam appellauit. In hoc autem ſcopulo Draco ingens tunc temporis deliteſcebat, qui ſordido ſuo anhelitu cum eſuriret, de antro prorepens multos velut peſte quadam inficiebat, per ciuitatémque & loca circumiacentia graſſando, omnia obuia deuorabat. Quam ob cauſam incolæ ciuitatis ordine tria iumenta per diem ei ad antrum offerre cogebantur. Cracus igitur Princeps ſuorum deploratum ſtatum videns, cùm iam omnibus iumentis expilarentur, pellem vituli excoriati, ſulphure, nitro, pice infarcire iuſſit. Quod vbi hora cōſueta ad antrum Draconis opponeretur, beſtia prorepens, famelica, iumentum putans, venaculum illud deglutijt. Cúmq; in eo illa materia igne ſulphureo accedente accenſa eſſet, de antro ſeſe proripiens in Viſtula aquam tamdiu ſorbebat, quouſque medio creparetur. Cracus tandem Princeps rebus imperij rectè diſpoſitis, Cracóque & Lecho filijs, filiáque Vanda relictis è vita ſublatus eſt.

Craconia Poloniæ metropolis à Craco fundatur.

Draco in Craconia.

Draco artificiosè peremtus.

LVſtis Craco gentili ritu perſolutis Poloni conuentu celebrato, Cracum ſecundum, natu maiorem Craci filium, in ſolium paternum ſubſtituunt, ſed Lechus frater iunior ambitione tumens, inuidénſque illi imperium, inter venandum eum occidit, dixitque falſo lachrymas addens, eum equi lapſu, dum temerè perſequitur feram, dilaniatum, ſtrangulatúmque eſſe atq; hac arte callidus imperium aſſecutus eſt: ſed paulò poſt dolo in lucem prodeunte Regno pulſus, fugatúſque eſt.

Lechus fratrem Cracum trucidat.

VANDA VIRAGO.

COnnubij ob crebram Virgo formoſa repulſam
Teutonici bello VANDA *petita Ducis.*
Hoſtis congreditur: vincit. Magno ille pudore
Incumbit gladio, ſe peremitq́ ſuo.
At victrix: mea virginitas ſit victima vobis
O ſuperi, per quos eſt mihi ſoſpes, ait.
Rotogari effugit thalamos: ſic fata, ſub alti
Se fluuij rapidas præcipitauit aquas:
Bactra Semiramidem, Tomyrin Scytaq́ ornet, vtriq́
Quàm meus anteferat laude POLONVS *habet.*
Aequentur Regnis, æquentur Marte, licebit,
Aequari VANDAE *quæ, rogo, morte poteſt?*

ANno à nato Chriſto 7 3 0. Vanda filia Craci in ordine Ducum Poloniæ quarta, vnica legitimáq; hæres Regni, omnium acclamatione ad Imperij faſces euehitur. Hæc ſumma prudentia, & rara fortitudine Rempublicam (virginalem cœlibémque vitam ducens) ſtrenuè gubernabat, non aliter atque illa Penteſilea, Ortigiáque. Erat autem formoſa & pulcherrima nimis, vt pulchritudine ſua plurimos Principes ad ſe alliceret, & veluti hamo piſces caperet, vnde Vanda vel Venda quæ dictio Slauis Hamum quo piſces capiuntur ſonat, appellata eſt. Ritagoras igitur Princeps Germanorum virtute illius, prudentia, atque pulchritudine commotus, Procos ad illam deſtinauit, ſolicitans vt ſibi nuberet, illa verò obſtinatè connubium repugnando Procos vacuos ſæpius dimiſit. Quapropter Ritagoras putans ſe ab ea contemptum, Poloniæ bellũ indixit, terroréq; & vi ad coniugiũ eã cogi ſperabat. Illa è contra impauida celeriter vndecunque auxilijs coactis, eum in conflictu bis capitali & cruenta clade fudit: ipſe autem pernici fuga elapſus, præ pudore quod virginis manu fuſus fugatúſque fuerit, nolens teſtem ſui dedecoris Solem amplius eſſe, gladio proprio ſeſe interemit. Vanda verò memorabili victoria Polonis relicta, prout Dijs virginitatem deuouerat, volens voti compos eſſe de Ponte in Viſtulam ſeſe præcipitauit, ſicque aquis obruta interijt. Cadauer illius repertum eſt in oſtijs Dlubnæ vbi Viſtulã influit, atque in ſcopulo vno miliari à Cracouia in Mogila gentili ritu ſepulta eſt.

Vanda Ritagoram Germanorum Principé fudit.

Vanda in Viſtulã de Põte triũphans deſiliit.

Demum poſt Vandam nullo ſucceſſore legitimo exiſtente, iterum duodecim Palatinos, vt vnuſquiſque Prouinciæ ſuæ præeſſet, Poloni elegerunt, vndè magnum detrimentum diminutióq; Regni. velut & prius ſubſecuta ſunt. Quæ enim in inimicos arma eſſent conuertenda, in ſe conuertebant: ambitionéque flagrantes, mutuis cladibus inter ſe diſſidebant, qua de cauſa Marcomanni, Hunni, & Germani, Poloniam vndique anguſtabant.

Duodecim Palatini iterum.

PREMISLAVS, SIVE LESKO PRIMVS.

REſtituit patriæ magna virtute ruinam
LESCO *ſua, miris vſus in hoſte dolis.*
Sub nemore hoſtis erat: Leſco ſub nocte ſilenti
Appendi galeas per nemus omne iubet.
Sol oritur, galeas accendit: id obuius hoſtis
In nemus, inſtructi Militis arma putans.
Nil reperit: ſpecies quia Leſco remouerat illas,
Sic noſtros Moranis terga dediſſe putat,
Caſtra mero celebrat, belli ſecurus in antris.
Leſco venit tenebris: Caſtra ſopita capit.
Aeternumq́ hoſti dat ſomnum: longa Polonis
Otia: finitimis fœdera, iura, metum.

Anno

ANno virginei partus 750. ex his biſenis Palatinis inteſtina bella mutuò mouētibus, vnus Premiſlaus Lesko, non ſua, ſed patriæ cōmoda quærebat. Cumq; Moraui Poloniam vaſtarent, ille pro tempore coacto inſtructoque exercitu, hoſtes iam ſpolijs & exuuijs onuſtos ad ſua tenertētes, inſecutus eſt: in quos ad mōtem, vt dicitur caluū, vbi nunc templum ſanctæ Crucis conditum eſt, ſub altis nemoribus caſtrametatos impetum fecit: ſtatimque ſe in abdita Syluarum cum ſuis ſubduxit. Hoſtes verò armis arreptis, in ea loca vbi Leſco eis ſe apparue at venientes neminē inuenerunt, perterrirúmque exercitum Polonorū fugere credentes ad ſua caſtra reuerſi ſunt. Cúmq; iam tutiſſimè omnia agerent Bacho indulgentes, Premiſlaus nacta occaſione ex abditis Syluarum cum ſuo exercitu, intempeſtiua nocte inopinatos, ſomnóq; oppreſos Morauios, magna vi, à fronte, & à tergo inuaſit: omnéſq; ad vnum cruento prælio funditus trucidauit: & ſpolia captiuóſq; recuperauit. Qua inſigni victoria clarus, omnium ſuffragijs, ſpreta pluralitate gubernatorum, Regni habenis præficitur, multiſque egregiè geſtis editis, ruiniſque patriæ magna virtute reſtauratis, abſque poſteris è viuis deceſſit. *Premiſlaus Morauos proſtrauit.*

LESCO SECVNDVS.

ATtulit huic Regnū variorū curſus equorum,
Et præter morem, Sors oculata ſuum,
Dignus eras Regno, quamuis patre natus agreſtī
Ruſticus, & modici iuſtus arator agri.
Non bello quam pace minor: mireris in illo
Hoc, qui nulla vnquam nouerat arma, viro.
Ante oculos voluit monumentum vile prioris
Fortunæ figulum, ſemper habere ſuos,
Et tamen illius non legerat ille Poëta,
Sarmatico dignum carmen in Orbe legi.
Fortunam reuerenter habe, qui ūq; repente
Diues ab exili progrediēre loco.

ANno à Chriſto nobis cœlitus miſſo 780. Premiſlao Leſcone abſq; poſteris decedente, de electione Monarchæ voces communes, & ſententię Senatorū diſcrepabant: communique omnium conſenſu, poſt multas litigationes, hunc modum eligendi Principis conſtituerunt: columnam ante Cracouiam ſtatuerunt, deſupérque Diadema & Sce- *Modus electionis certaroq; qua.*

ptrum Regale poſuerũt,ac palam omnibus & ſingulis præconis proclamatione notũ fecerunt,vt quicquñque à flumine Pradnik dicto,equi ſui celeriori curſu ad columnam ſubordinatam cæteros anteuerteret,Monarcha deſignaretur. Quidam igitur iuuenis Infimæ familiæ,ſed aſtutus & callidus,re diligenter conſiderata, clauos ferreos in via qua currendum erat occultè infixit, terráq; occuluit, præſignita ſibi ad currendum via. Intercurrendum autem equi omnium ferro ſubordinato ſaucij ſubſtiterũt, nemóq; ad columnam ex illa multitudine,ſolummodò ille peruenit: & ſic Principatũ dolo acquiſito,potitus eſt. Sed occulta fraus illico innotuit. Paulò enim poſt duo iuuenes ex plebe ludentes Simbolo iacto,per illa loca curſu pedeſtri à fluuio Pradnik ad columnam prædictam decertabant, ambabuſq; ſautijs effectis vnus leuius claudicans primus columnam attigit,ſocius verò ſuus clauos in terra conſiderans brauium ei denegabat: cauſamque ad Senatum detulit: vbi patefacta eſt:peruerſa aſtutia Leſcij: qui dolo ſupradicto,ad Regni faſces euectus erat. Omnes igitur nobiles & magnates de iniuria coram ſenatu expoſtulantes. Leſconem ſolio deiectum tractu equorum membratim dilaniari,dilacerarique fecerunt. Ille verò qui ludendo pedeſter ad columnam venerat,Leſco ſecundus appellatus, communi omnium acclamatione Regno præponitur. Hic quamuis plebeius eſſet,attamen talem ſe præbuit,ac ſi Regali ortus eſſet proſapia: idque totis diebus vitæ ſuæ diligenter obſeruabat, quod ornamentis Regijs ſolenniter induturus,veſtes quas olim ex vili lana gerebat, deſuper induceret: pro monumento prioris vitæ id habens: vtque fortunam inſtabilem,quæ ſurſum eleuatos ad ima deijcit,eluderet. Quam conſuetudinem multi Principes Polonorum ſolenniter obſeruabant. Tandem Leſco plurimis Hæroicis geſtis exactis,filióq; huius nominis tertio relicto,vitam cum morte commutauit.

Equorum curſu de Imperio decertatur.

Dolus Leſcij.

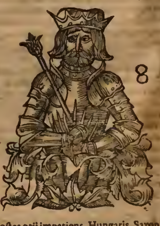
Dolus aperitur.

Præmium fandi.

Leſco plebeius ad Regnum euectur.

Mos Leſcij.

LESCO TERTIVS.

Qvàm fuerit belli cupidus,quã Martis amicus
Iſte,vel hoc ſigno diſcere quiſq; poteſt:
Cùm ſub eo Patria pax arma quieta teneret,
Bellandi fieret nullaq; cauſſa domi:
Impatiens otij,Graicos contrà, atq; Latinos,
Pannonibus toties auxiliaris erat.
Viginti genitor varia de matre nothorum:
Infamat quantum tanta libido virum?
Sapè,licet magna, poſt multa trophæa legantur:
Et Cypria ſtudijs incubuiſſe Diuos
Quod ſi defendi exemplo non poßit Achillis
Leſco,& Alexãdri,Mars quoq; mæchus erat.

FVnebribus exequijs Leſconi gentiliter perſolutis, Leſco filius eius,huius nominis tertius in ordine Principum Poloniæ ſeptimus, Monarcha ſalutatur. Hic à moribus paternis minimè degenerauit,omnes finitimos hoſtes ſedauit. Imperique ſui fines in pace & ſecuritate cicurauit. Poſtea otij impatiens, Hungaris, Saxonibuſque,aduerſus Carolum Magnum Romanorum Imperatorem auxilia ſuppeditabat. Tandem Anno Domini 8 o 1. cum Boëmis,Pomeranis,Prutenisque à Carolo in Sileſia cruento prælio ad Oderam fluuium proſtratus eſt. Cui filius Popilius ex legitimo thoro natus(viginti enim illegitimos natos ex cõcubinis, Pomeraniæ Duces generat)ſucceſſit.

POPELVS

POPELVS PRIMVS.

ANne tibi lectum tantum, Leſcide, reliquit,
Non etiam clypeos, armaq́ dura pater?
Et Veneri tantùm iuſsit ſeruire? Gradiuo
Non etiam, ô noſter Sardanapale, ſuo?
Quandoquidē in fratrū tam multa gente tuorū,
Legitima ſolus coniuge natus eras.
Succeſsiſſe etiam patrijs te laudibus æquum
Non tantùm vitijs, imperioq́ fuit.
At genitore tuo fœlicior, ipſe fuiſti
Hac in tam rari parte POPELE boni:
Quòd tibi tu ſimilem genuiſti: quiq́ putaret
A cuculo cuculum degenerare nefas.

POpelus huius nominis primus Leſcij tertij filius, qui à Germanis Offerich dicebatur: patre decedente, Regni habenas regendas ſuſcepit Anno Domini 8 1 5. Hic à virtute paterna degenerauit: in vrbe Cracouienſi ſede ſpreta, eam in Gneſnam, demum in Cruſphiciam tranſtulit: ibique arcem in lacu Goplo condidit. Nil amplius de eo ſcribendum reſtat: cum nulla egregia geſta memoriæ digna ediderit, ſemper enim libidinibus delicijſque indulgebat. Hic verò execrandi particula ſæpiſſimè vtebatur, dicens: O vtinam à muribus corroderer, quod quamuis non ipſi ſed filio eius prout inferius dicetur, contigit.

Sedis trāſlatio

Arx Goplo.

Mors execrandi ſe Popeli

POPELVS SECVNDVS.

DVm timet hic Regno pelli vir inutilis, & cum
Coniuge conſultat, quid male tutus agat.
Vim morbi ſimulat: patruos accerſit, & illis
(Viginti fuerant) toxica miſta dedit.
Orta cadaueribus vis murum erupit: & illum,
Vxorem, natos, vndiq́ dente petit:
Dilaniat, fruſtra medios fugiebat in ignes,
Fruſtra in Goplæas perfidus hoſpes aquas.
Diſcite iuſtitiam, qui propter lucra paratas
Fertis, & exertas ad ſcelus omne manus.
Eſt Deus, eſt ſcelerū vindicta, eſt pœna malorum,
Vnde putes minimè poſſe venire, venit.

ANno ſalutiferi virginis partus 8 3 0. Popelus ſecundus, patri in regno ſuccedens, à moribus eius libidinoſis minimè degenerauit: poſtpoſitiſque negocijs Reipub. vanis otijs, choreiſque, & delicijs domeſticis indulſit. Inſuper non ille ſed vxor eius, quā inſano amore proſequebatur, pro ſui peruerſo arbitrio imperabat. Quapropter Magnates & Equites regni, eum vt hominem nihili Sardanapalum Poloniæ appellantes ſpreuerunt. Popelus verò re conſiderata, veritus ne Poloni aliquem ex Patruis ſuis in locum ſuum ſubſtituerent: vxoris aſtuto conſilio infirmitatem ſimulauit: Patruóſque omnes qui viginti

Aſtuta ſimulatio in firmitatu. numero erant, Principes Pomeraniæ accerſiuit, & decumbens in lecto, obnixè ab eis rogauit, vt vnum filiũ ſuum ex duobus, Regno ſe decedente præficerent, quod libenter Patrui ſe facturos ſpoponderunt, ſi magnates regni couſenſerint, Regina verò interea poculum cum veneno mixto adornauit, & vnicuique bibendum pro ſanitate *Grande turpeque factum.* Regis obtulit. Egreſſi illi à Rege, maxima corroſione ex veneno hauſto excruciati, omnes pariter expirauerunt. Regina autem cum lætitia dixit: Deos in eos quod malum Regi Domino ſuo machinati fuerint, iuſtè animaduertiſſe. Ideò cadauera eorum inhumata quaſi perfidorum, in lacum Goplo reginę iuſſu, proiecta ſunt. Statimq; Deus *Mira inſtaque vindicta diuina* Iuſtus vindex & vltor nefandi homicidij, murum vim numeroſam, dictúque horrendam, ex illis cadaueribus mira quadam metamorphoſi, excitauit, quæ Regem in arce *Ex cadaueribus mures.* lautè conuiuantem, vxorémq; & filios eius cum terribili ſtrepitu vndique inuaſerũt: & neq; armis, neque igne, ſe arceri paſſæ ſunt. Rex metu inauditi inuſitatique periculi perturbatus, in arcem quæ eſt hucúſque in lacu Goplo, iuxta Cruſphiciam oppidũ, cum vxore & filijs profugit: mures verò adhuc plures terram & aquas coperientes, cum horridis ſibilis eum perſequebantur: Nautæ præſens præ oculis exitium videntes, timenres ne in medio lacus nauem corroderent, ad ripam otiùs appropinquantes, aufugerunt. *Popelus à muribus cũ vxore & liberis corroditur* Popilius quoque in turrim natura loci munitam, & aquis oportunè circumfluam cũ ſuis ſe recepit: vbi cum vxore & liberis à muribus corroſus, conſumtúſque eſt, vt ne monumentum quidem eorum relictum fuerit.

PYASTVS CRVSPHICENSIS.

O Priſcos hominum mores, ô neſcia faſtus
Simplicitas, ingens ô probitas, & amor.
Nõ puduit proceres homini dare Sceptra Polonos
Qui modò cultor agri Cruſphicienſis erat.
Ob ſolas virtutis opes, virtutis honorem,
Qui vir in exigua floruit ille caſa.
Hoc orti de fonte Duces, Regeſq; Poloni
Durauère dies, ad Ludouice tuos.
Compita Cruſphicia veterum, noſtro eſtis in orbe
Euentu gemini nobilitata Ducis.
Regnum ruricola deferri: à mure vorari
Regem: res æque prodigioſa fuit.

7

ANno incarnationis Diuinæ 842. Popilio ſecundo à muribus portentoſè abſumpto, multæ controuerſiæ in Cruſphicienſi conuentu de electione Principis exortæ ſunt. Erat autem tunc temporis in Cruſphicia Pijaſtus quidam vir ſimplex, virtute tamẽ & pietate præſtans. Huic eodem conuentus tempore filius natus eſt, cui ad nomen ſolenniter gentili ritu imponendum, melis mulſati duo vaſa præparauit, propter conuiuas tractandos, porcúmque mactauit. Interdum aiunt ad eum duos viros ignotos veniſſe peregrino habitu (quos Paulum & Ioannem Martyres Romanos ferunt eſſe:) Hi in palatium vbi electio celebrabatur non ſunt admiſſi, à Pijaſto verò humaniter hoſpitio excepti fuère, infantémque natum gentili more ſubraſerunt, noménque ei Semouiti impoſuerunt, & tandem diſceſſerunt. Tunc temporis autem in Cruſphicia ob magnum confluxum populi ad Comitia Electionis plurimi comeatus, pabulique penuria laborantes, ad Pijaſtum vt ſibi aliquid pro victu venderet, veniebant, qui ſingulis gratis neceſſaria ſuppeditabat, quantum cuique opus fuerat, carnis aurem Suillę & mellis, paniſque copia, apud eum non deficiebat: nam incrementa omnium rerum

à Deo

à Deo copioſiſſimo largitore & remuneratore illi procedebāt. Omnes igitur manum Diuinam cum Pijaſto eſſe videntes, communibus ſuffragijs & vocibus, Monarcham eum ſalutant, Regnúmque oblatum quamuis agreſti familia natus, ſtrenuè cum ſumma fortitudine, & dexteritate viginti annis gubernauit. Poſtea 1 2 0. annis ætatis ſuæ exactis, relicto filio Semouito extremum diem clauſit. Ex huius ſanguine Duces Regéſque Polonorum ad Ludouicum Hungarum vſque, genus duxerunt. *Hoſpitalitas larga remuneratur.* *Piaſtus Ruricola regni faſces obtinet.*

SEMOVITVS.

Sic & Alexander iuuenis vix illa ſuarum
Ingreſſus rerum limina magna perijt:
Vt SEMOVITE *peris, patriaq́; relinquis acerbos*
Mœrores, iuſtam mortuus ante diem.
Enſe tuo eiecti de noſtro turpiter agro
Vltra Carpathium, Pannones vſq; iugum.
Tota tibi ſoluit Pomerania victa tributum.
Fluctibus & noſtris accola quiſquis erat.
Quatuor annorum ſunt, hæc omnia quid ſi
Non abrupta tibi tam citò vita foret?
Quamuis, quantumuis modica ſub tēpore vita
Maxima qui geſſit, vixit abundè diu.

Anno humanæ redemptionis 895. Semouitus patri gentili ritu iuſtis perſolutis ad regni faſces euehitur. Hic inſigni prudentia, fortitudinéque, & prouidentia, populum ſibi commiſſum regebat, omnéſque hoſtes à finibus Imperij ſui ſæpiſſimè fugabat, Hūgaros, Boëmos, Caſſubios, Pomeranóſque ad tributum ſibi pendendum compulit, multiſque præclaris geſtis editis, quatuor in regno duntaxat annis exactis. Patria in pace relicta, immatura morte peremptus eſt, relicto filio Leſcone quarto. *Virtus Semouiti.*

LESCO QVARTVS.

Qvam Pater inuictis Semouitus fecerat armis
Pacem, Sauromatis attuleratq́; ſuis:
Filius eſt illam miro complexus amore,
Et vitæ ſummam ſouit ad vſq; diem:
Vir cuius mores nemo reprehendere poſſit,
Aut niſi quem pugnæ claſſica bella iuuant.
Sed cur bella geras, frueris qui pace? quid optes,
Contentus proprio qui potes eſſe, meum?
Gloria ad arma vocat multos, laudumq́; cupido;
Spes prædæ multos diues ad arma vocat.
Vtraq́; bellandi cauſa iniuſtiſſima: ſolam
Quæ pacem quærunt, prælia, iuſta voco.

Anno virginei partus 9 0 2. Leſco quartus patri Semouito iuuenili ætate, in principatu ſucceſſit, ſub tutoribúſque ad annos competentes erat. Poſtea Imperium à patre pacificatum relictum, in pace à nemine laceſſitus regebat, patrijs & auitis virtutibus correſpondens, relictóque filio Semomiſlao immatura ætate è viuis deceſſit.

SEMOMISLAVS.

Vltimus iſte fuit noſtrorum ex ordine Regum,
Ignari falſos qui coluēre Deos.
Hunc peperit Coniunx oculorum luce carentem
Heredem: ſterilis cùm foret ante diu.
Mos erat infanti, vitæ vt compleuerat annum,
Ludere, quod vellet nomen habere pater.
Ergò dies venit ſimul illa, recepit ocellos,
Oſtentum dubia plebe ſtupente. puer.

Res ea ſignabat, diſcuſſa nocte POLONOS
Viſuros lucis lumina vera noua:
Viſuros illo CHRISTVM ſub rege negemus,
Quòd bona præſtituat queq; futura DEVS.

14

ANno à Chriſto nato 921. Semomiſlaus patre è viuis decedente regni habenis præficitur. Hic etiam exauitis moribus minimè degenerauit, filium vix in ſenectute & ipſum cæcum obtinuit, cúmque in Gneſnam Primates & Equites regni ad ſubradendũ noménque imponendum filio gentili ritu conuocaret, Mieſconem eum appellàrunt. Poſtea cõuiuio indulgentibus in primo menſe accubitu, nunciatum eſt patri, filium cæcum viſum recepiſſe, omnibúſq; conuiuis attonitis, cum claris apertiſque oculis infans affertur. Cúmque Rex ab ariolis ſciſcitaretur quid hoc ſibi velit? reſponderunt, ſicut hic infans gratia Deorum eſt illuminatus, ſic per eum Polonia in breui illuminabitur, quod & factũ eſt. Tandem Semomiſlaus finibus Imperij in pace relictis vitam cum morte tranſmutauit.

Semomiſlao filius cæcus naſcitur qui poſtea illuminatur figuram illuminanda Polonia per Euangeliũ præſagiẽs.

MIESCO PRIMVS.

CHriſte, ſub hoc ad nos veniſti Principe, ab hoſte
Poſſeſſas Stygio commiſeratus oues.
Ceſſerunt idola tibi: Mars, Lada, Gemelli,
Cynthia, Pluto, Ceres, Iupiter, Aura, Venus.
Fœmina te nobis oſtendit prima, Bohemo
Sanguine: prima crucem nos docuitq; tuam.
Sic tu prima quidem nobis es cauſſa ſalutis,
Ipſe DEVS, mulier, cauſſa ſecunda fuit.
Illa tuo tingi Meſconem fonte maritum
Fecit: terra ſuum eſt tota ſecuta Ducem.
Plurima tũc data ſunt tibi tẽpla, noneq; Cathedra,
Et, quas ſacrifici dilapidamus, opes.

ANno Domini 962. Mieſcó qui erat cæcus natu, patri ex more funebribus exequijs peractis, communi omnium acclamatione in Monarcham Poloniæ eligitur. Hic concubinas ſeptem habuit, nullam tamen ex illis fœcundauit, quamobrem maximo mœrore diſcruciabatur. Quapropter frequenter à quibuſdam Chriſtianis ſolicitabatur, vt Chriſto cum ſua gente nomina daret, ſi velit charam ſobolem à Deo obtinere. Chriſtianorum itaq; perſuaſionibus adductus, Procos ad Regem Bohemiæ Boleſlaum, qui fratrem germanũ diuum Venceſlaum nephariè occiderat deſtinauit, matrimonium filiæ eius expetens, cui rei Boleſlaus libenter annuit, hac conditione ſi ſacrum Baptiſma cum ſuis ſuſciperet. Mieſco itaq; cum vniuerſa gente ſua alacriter Baptiſatus eſt Anno Domini 965. Mieſconiſque priori nomine immutato, Mieczſlaus appellatus eſt, quaſi gladio nomen acquirens clarum Mandauitque cõfeſtim omnibus & ſingulis ſuo imperio ſubiacentibus, die ſeptima Martij, idola omnia vanorum Deorum cõminuere, demolire, ignéque conſumere Nam antea quaſlibet vanas creaturas Solem, Lunam, Auram, quam *Pogwiſd* appellabant, cultu diuino proſequebantur. Præterea Iouem quem illi Ieſſam, Plutonem quem Lacton, ſiue Lactonem, Cererem quam Niam, cuius templum Gneſnæ celeberrimum erat, Venerẽ quam Marzanam, & Dianã quam Zienoniam gentili lingua appellabant, Lelum quoque & Poletũ Romanis Caſtorem & Polucem appellatos, pro dijs colebant. Et adhuc in compotationibus illa gens nomine eorum vtitur. . Lælum Poletum vociferantes. Solebãt autem viri, mulieres iuuenes, & ſenes horum Deorum ſuorum, diebus feſtis

Poloni fidem Chriſti amplexantur.

Idola demoliuntur.

Ritus Religionis gentilis Polonorum.

ad

ad luſus & choreas pariter conuenire, maximè verò 25. die Maij, & 25. Iunij. Quam cõgregationem populi Stado, id eſt, agmen appellabant, quod adhuc apud Ruthenos & Lituanos paſſim in villis obſeruari videtur. Poſt dominicam enim conductus Paſchę ad Diui vſq; Ioannis Baptiſtæ feſtum mulieres & virgines diebus feſtis ad choreas turmatim conuenire ſolent. Ladonémque canentes, & Lado Lado frequentius ingeminatis, manibus complaudentes in gyrum choreas ducunt. In Sileſia quoque confini Poloniæ 17. die Martij quo videlicet tempore hæc idola demolita ſunt, pueri in villis & opidis ex more recepto ſimulachrum quoddam, ad ſimilitudinem mulieris conficiunt, opidóque turmatim egreſſi quandam cantionem ingeminantes ſimulachrum illud de Ponte in flumen præcipitant. Expurgata itaque ab idolis Polonia Mieczſlaus Princeps, ad euidentius ſignum Chriſtianitatis inſtituit vt infra officium Miſſæ dum Euangelium prælegeretur, ſinguli virorum ad medium gladij è vaginis depromerẽt, quo ſe reſtarentur propter Euangelium Chriſti ad mortem vſque decertare paratos eſſe. Multas Eccleſias, parecias & Epiſcopatus fundauit, copioſiſq; prouẽtibus ditauit. Ex vxore Bohæma *Dambroẃka* dicta, filium Boleſlaum Chabri ſuſcepit, quæ poſt partũ paulò poſt deceſſit, Gneſnę ſepulta eſt, alteram verò Mieczſlaus in matrimonium accepit, Iuditam filiam Ieſſæ Principis Hungarorum, quæ ei filium Mieczſlaum genuit. Tandem multis Chriſtianitatis monumentis in Polonia relictis è viuis fœliciter migrauit. Deſtinauerat quoq; legatos ad ſummum Pontificem Benedictum, Diadema Regium ab eo poſtulans, quod illi denegatum eſt, ſuſpicabantur enim nondum eum perfectum Chriſtianum eſſe.

Mos Polonorũ antiquus inſra lectionem Euangelij.

BOLESLAVS CHABRI, PRIMVS REX POLONIAE.

VIci, deuictos cepi cum Rege Bohemos,
Subieci Morauos, Saxonioſq; mihi.
Caſſubios, populoſq; freti cis littora noſtri,
Et Pruſſos, dubia teq;, Ruthene, fide.
Imperij fines poſitis ex ære columnis
Signaui, Herculeum ſic imitatus opus.

Nec mihi tẽpla minus cura, quam caſtra fuerunt:
Hac quoq; laude patri cedere nolo meo.
Regia ab egregio ſortitus Stemmata Othone
Sum Gnezna (Gnezna tunc meus hoſpes erat)
Quæ quicunq; fat ſis hoc dignus honore,
Quo tunc, magno iudice, dignus eram.

Diui Alberti corpus e Pruſſia in Gneſnam transfertur.

ANno à Chriſto nato 999. Boleſlaus huius nominis primus ab Hæroicis geſtis Chabri appellatus, Meceſlai filius natu primus, cõmuni omnium acclamatione in faſces Regni euehitur. Corpus diui Alberti Epiſcopi Pragenſis, ex Pruſſia in Gneſnam magno cum labore honorificè tranſtulit, quem gentiles Pruthæni, iuxta Sauum fluuium propè oppidum maritimum Feſchaus, ſalutifera pabula animæ ferentem, crudeliter occiderũt, ad cuius buſta Gneſnæ plurima miracula, virtute diuina edita ſunt. Eodem tempore Otto tertius, Romanorum Imperator, acerba infirmitate præſſus, iamque animam agens, audiens tanta miracula ad ſepulchrum diui Alberti in Polonia fieri, voto vouit ſe buſta illius, ſi de infirmitate leuaretur, acceſſurum, atque ſtatim poſt votum promiſſum, ſanitatem integram diuina benignitate recepit.

Otto Imperator ex voto diuo Alberto facto ſanatur.

Otto Imperator in Poloniam venit.

Cumq; vota perſoluturus religioſus Imperator ad Poſnaniam vrbem maioris Poloniæ appropinquaret, Boleſlaus ſplendido equitatu nobilium & magnatum Poloniæ cinctus, obuiam ei proceſſit, honorémq; vt Cæſari hoſpiti exhibẽs, varij coloris pannos pretioſos, ſericeos quoque, & id genus alios in via per ſeptem miliaria Polonica, à Poſnania in Gneſnam vſque ſternere fecit, & vltro citróq; data ſalute, illa inſigniter ſtrata via vterque manibus iunctis, multa inter ſe cõferentes, pedeſtri itinere ad Gneſnam vſque peruenerunt. Ingreſſus itaque deuotus Imperator limina templi, pronus prouolutus ad ſepulchrum diui Alberti, ardẽti corde Deo omnipotenti, quod mirabilis ſit in ſanctis ſuis, gratias agit, votoq; perſoluit. Tandem honorificentiſſimè ſumptuoſiſſiméque per aliquot dies, à Boleſlao tractatus, multiſque & ſplendidis muneribus ab eo donatus eſt, quibus hoſpitalitatis officijs Otto in ſe exibitis conſideratis, Boleslaum eodẽ in templo Gneſnę Imperiali diademate ſolenniter coronauit, eumq; Regem Poloniæ declarauit, & in æternum authoritate Imperiali confirmauit, ab omnibúſque tributis & obſequijs Romanis Imperatoribus pendendis, poſteros eius omnes in Regno ſibi ſuccedentes immunes fecit. Deinde in digreſſu quo euidentius vinculum ſocietatis inter ſe conciperent, Otto Imperator Boleslao nouo Regi lanceam Sancti Mauricij, clauúmque de cruce Chriſti donauit. Boleslaus verò viciſſim illi brachium Sancti Adalberti pro munere hoſpitalitatis dedit, quod Romæ in templo diui Bartholomei Imperator poſuit. Inſuper vinculo conſanguinitatis ſibi iuncti ſunt. Otto enim neptam ſuam, filiã Palatini Rheni nomine Riſcham, in matrimonium locauit. Tandem Imperatorem ad ſua reuertentem Boleslaus cum inſigni pompa, ſplendidóque equitum & magnatum Poloniæ agmine, ad terminos vſque Regni ſui, honorificè deduxit.

Boleslaus Cæſar. ſplendidè & lautè honorẽ exhibet.

Otto Boleslaũ Poloniæ Regẽ creat, ſuoque Diademate coronat.

Hic primus Rex Poloniæ omnia, ſumma cum prouidentia & fortitudine adminiſtrauit, ſupra modúmq; bellicoſus extitit. Marte enim fœlici omnes finitimos hoſtes frequenter ſtrauit. Regnáq; eorum ſæpius, nullo repugnante, peruaſtauit, Bohemiæ Regem Boleslaum cum innumeroſo exercitu fudit, Regnúmq; eius, nullo repugnante infeſtis armis vaſtauit, & ipſum captum excæcare fecit. Iaroslaum quoq; Ducem præcipuum Ruſſiæ validiſſimo exercitu fretum inſidioſè, contra ſe procedentem memorabili, cruentáq; clade, proſtrauit, Kiouiam vrbem Ruſſiæ Metropolim cæpit, indéq; theſauros ingentes aſportauit, & omnes principes Ruſſiæ tributarios ſibi effecit. Prutenos, Saxones, Caſſubióſque, & Pomeranos debellauit, cum Ruthenis ad fluuium vſque Tyram, & Boriſtenem fines ſuos poſuit, cum Prutenis, Caſſubijſque, & Saxonibus ad fluuium Albim, vſque ad mare Germanicum ſiue Balticum Imperij ſui terminos conſtituit, Herculemque immiratus, ad perpetuã rei memoriam columnas æreas illic collocauit. Sicque Imperio ſuo ampliſſimè dilatato delicto Mieſcone filio è viuis deceſſit.

Boleslaus Bohemos, Ruſſos, Prutenos & Pomeranos ſternit.

Boleslaus fines Imperij ſui dilatat.

MIESCO SECVNDVS.

DEgener, imbellis, gula, crapula, ſordibus vxor
Vxoris totus fœmina, lurco nihil.

Hic erat: vxor erat, Rex, Princeps, omnia: noſtrum
Aſperius quouis angue peroſa genus,

Tentonibus

Teutonibus tantùm aqua ſuis: quam credis ab illa
Tractata eſt miſeris terra Polona modis?
Tunc Boleſlai nobis periêre labores,
Ruperunt noſtrum Regna ſubacta iugum.
Vt rapuit tantùm mors fauſta phreneticde Regem,
Pellitur è Regno, Rixa fugitq́; ſuo.
Dant pœnas ſcelerũ: furor huc. dolor abſtulit illã
At longo fato dignus vterq́; fuit.

ANno virginei partus 1025. Mieſco ſecũdus, patre defuncto, ad Regni habenas moderandas euehitur. Hic ex moribus patrijs degenerat: poſtpoſitiſque negotijs reipublicæ coniugis conſilio vtebatur, & Imperium à patre ampliſſimum relictum, ſuis libidinibus diminuit, debilitauit, laboréſque patrios perdidit. Tãdem ab omnibus ſpretus: infirmitate correptus, relicto Caſimiro filio, è viuis deceſſit.

Mieſco degenerat

Mortuo igitur Mieſcone, multæ controuerſiæ circa electionem principis exortæ ſunt. Quidam enim ad Caſimirum filium eius ſceptra deferenda volebant: cæteri verò timentes ne mores paternos peruerſos ſequeretur, huic ſententiæ acertimè repugnabant. Tandem Regina Mieſconis Regis relicta, videns ſe à Polonis ſpretam, ad fratrem Cæſarem in Saxoniam accepto Caſimiro filio Coronáque Regni & ingentibus theſauris Regalibus ſublatis: profecta eſt. Interim filium Caſimirum ſtudendi gratia Pariſios miſit: vbi tandem in Monaſterium Cluniacenſe ingreſſus, Sacris iniciatus eſt. Poloni verò multis annis hærede legitimo orbati, cum ſui & Reipublicæ ingenti detrimento, in Gallia eum quærere coacti ſunt: qui eis multis de cauſis denegabatur ab Abbate Monaſterij. Tandem vix magno cum labore impenſiſq́; Polonorum, per Benedictum nonum Pontificem à profeſſione abſolutus eſt, pœnitẽtia Polonis indicta, pro eo quod Dominum ſuum hærédémque legitimum expulerint, vt ab vna quaque perſona quotannis obulum vnum Romano Pontifici penderent, quod vocatur debitum Sancti Petri. Item vt ſinguli viri crines ſupra aures tõderent. Deinde vt præcipuis feſtis diebus linteo albo pro cingulo vterentur.

Regina cũ filio Caſimiro exulat.

Debitum Petri Sancti cœpit.

CAZIMIRVS PRIMVS.

INnocuus cum matre puer CASIMIRVS *eodem*
Exilio, matris crimine, pulſus erat.
Cluniaci placuit ſibi vita monaſtica: ſeruus
Quàm cuiuſquam hominis, maluit eſſe Dei:
Nos ſumus interea ſine Principe, ſubdita cunctis
Terra, dolor fuerit, quæ numerare malis.

Reddimus eiecto Regnum, multa ille reuerſus
Reſtituit melior vix patre, dignus auo.
Maſlaum domuit ciuili Marte furentem,
In reliquos manſit pax ſibi grata dies.
Quòd Deus innocuis adſit, quòd corruat inſons,
Maiori vt ſurgat laude: videre potes.

ANno Domini 1041. CAZIMIRVS huius nominis primus, è Monaſterio acceptus, Mieſconis ſecundi filius, tertius Rex Poloniȩ, Gneſnæ cõmuni omnium applauſu ſacro Diademate coronatur. Hic primum in latrones deprædatoréſq; qui tunc temporis in Regno paſſim latrocinabantur animaduertit. Demum Regiones tributarias à Regno deficientes ad iugum priſtinum redegit. Maslaum Ducem Maſouiæ bello furentem inteſtino, cum Prutenis & Piecingis cõſpirantem, ad Viſtulam fluuium cruento prælio proſtrauit, iuxta Plocako ciuitatem. Tandem Maslaus

Caſimirus Maslaum cum Prutenis bello vicit.

exercitum coëgit:ſed iterum à Caſimiro
Maſlaus [illegible] funditus fuſus, deſperatis ſuis rebus ad
Prutenos profugit, vbi varijs tormentis
examinatus laqueo vitam finiuit. Ab hoc
Maslao Maſouia appellata eſt. Poſtea Caſimirus pacato vndiq; Regno, relictiſque
tribus filijs, Boleslao, Vladislao, Mieſcone, & filia Suuatochna, extremũ diem
fœliciter clauſit. Monaſterium in Tyniec
eius Regulæ quam ipſa olim profitebatur, regalibus, ſumptuoſiſſimiſq; immunitatibus & bonis opimis fundatum dotauit.

BOLESLAVS AVDAX.

QVàm bello magnus, quã magnis ſtrenuus auſis
Boleſlaus erat, tam truculentus erat.
Vaſtauit Moranos, Hunnos, te Ruſſe, Bohemos,
Vaſtauit Patria nec minus arua ſua.
Cuncta libidinibus complebat, cuncta rapinis,
Cuncta ignominijs ſanguine, cuncta metu.
Pontificem ſecuit fruſtratim recta monentem:
Vrbis Pontificem, maxime Crace, tuæ.

O ſcelus, ô portentum, ô noſtri infamia Regni,
Non tibi ſacrilega tunc cecidere manus?
Vnde, & vbi perÿt, ne iam dubitate Poloni,
Raptum ſub Stygÿs obruit orcus aquis.

ANno ſalutiferi virginei partus 1 0 6 8. Caſimiro Boleslaus filius ab hæroico animo Audax appellatus, communibus omnium ſuffragijs, Rex declaratur. Huic ſtatim Vratislaus Bohemiæ Rex bellum indixit: infeſtiſque armis in Sileſiam vaſtaturus excurrit. Boleslaus re comperta, armato milite cinctus, celeriter contra eum contendit: cuius aduentu Vratislaus perterritus, relictis caſtris terga pudenda dedit. Boleslaus verò cum in meditulium Bohemiæ perſequens, eam vndique peruaſtauit: ſpolijſq; multimodis onuſtus, ad ſua nullo repugnante reuerſus eſt.

Boleslaus Bohemiã vaſtat.

Poſtea Anno ſequenti, Boleslaus validioribus copijs coactis, Morauiã, Bohemiãq; iterum infeſtis armis peruaſtauit: donec eum Vratislaus Bohemiæ Rex, maius periculũ timens reconciliauit. Perdomitis igitur ab vna parte Bohemis, & Morauis, à Prutenis tandem & Pomeranis infeſtatur: quos Boleslaus ad fluuium Oſſa vndique circumuentos, ad internecionem proſtrauit, & deleuit: Pomeraniámq;, & plurimas munitiones Pruſſiæ: ditioni ſuæ ſubegit: & ipſos Prutenos ſub iugum cõpulit, Anno Domini 1 0 5 9. Intereà Bela hæres Regni Hungariæ, ad Boleslaum exulans profugit: auxilium contra fratrem Andreã (à quo Regno pulſus erat) implorans. Boleslaus itaq; infeſtis armis in Hungariam cum Bela contendit: Henriciq; Imperatoris copias, Bohemóſque & Teutones, partes Andreæ defendentes profligauit: vbi & ipſe Andreas Rex interemptus eſt. Sicque Bela auxilio Boleslai: ad Regnum peruen.t. Boleslaus verò Rex in Poloniam reuerſus, vnicam heredem Ducum Ruſſiæ, Viſeslauam nomine, in matrimonium accepit: iuréque dotis Ducatus quoſdã Ruſſiæ acquiſiuit. Kioniam quoque Metropolim Ruſſiæ vi cepit, vbi hybernum tempus tranſegit, vniuerſamque Ruſſiam terrore ſuo compleuit, & concuſſit, adeò vt complures duces (parum ſe tutos in Ruſſia putantes) fugam in Græciam adornauerint. ciuitates omnes oppidáque & munitiones plurimæ, vltrò ſe ei dediderunt. Poſtea Præmisliam ciuitatem celebrem, vnam ex Ducatibus Ruſſiæ expugnauit, & exuſſit, ſed arcem propter exundationem fluuiorũ, capere non potuit: quæ ei poſtea certis ſub cõditionibus dedita eſt. Tandem

Iterum Bohemiam infeſtat. Prutenos cũ Pomeranis [illegible] Boleslao ſiunt.

Boleslaus in Hungaria triumphat.

Ruſſiã vaſtat Kioniámque capit.

Præmiſlia dedita.

in

in Hungariam cum exercitu profectus, inimicitias inter Belæ hæredes, & Salomonem Hungariæ Regem compoſuit: exindè recta in Ruſſiam reuerſus, Volodimiriā & Chelmiam ciuitates cum ſuis prouincijs occupauit: poſtea totum Ducatum Volhiniæ cepit. Inde recta in Kiouiam exercitum duxit, vbi Suuatoslaum Principem Ruſſiæ cum ingentibus copijs ſibi inſidiantem cruento prælio: profligauit, fugauitque, ac omnes vires Ruſſorum prorſus debilitauit, multúmque temporis in Kiouia tranſegit vbi in delicias libidinéſque venereos, & cætera vitia prolapſus eſt. Poſtea ſeptennio in caſtris exacto in Poloniam reuerſus, Diuum Stanislaum Epiſcopum Cracouienſem occidit membratímque diſſecare fecit: cuius poſtea corpus Diuina prouidentia inſimul compactum coactúmque, & honorificè ſepultum, multis miraculis claret, prout latius in Polonorum Chronicis patet. Conſcius itaque Boleslaus perpetrati facinoris pœnitentia adactus, cū filio Mieczslao Regno relicto in ignotas regiones profectus eſt: vbi in habitu peregrino vitam clauſit. Filius verò Mieczslaus poſtea in patriam reuerſus eſt.

Hungariā petit.

Volhiniam oppugnat.

Suuatoslaum fugat, funditque.

Epiſcopum Cracouiē. Diuū Stanislaum occidit.

Boleslaus exulat ...

VLADISLAVS HERMANVS.

Plurima reſcidit fratris decreta Tyranni
Hermanus Latio par pietate Numa.
Hunc ſpurius vetitis vexauit filius armis,
Sed pius arma tulit pro pietate Deus.
Vincitur impietas Goplea ad ſtagna paludis,
Induit inq; feras debita vincla manus.
Dic, qui multa legis, quot dignos laude, pióſq;
Legeris, hiſtoria per genus omne nothos?
Telegonus, qui piſce patrem obtruncauit Vlyſſem,
De turpi Circes natus amore fuit.
Proditor Aeneas patria eſt: ne crede Maroni:
Romulus occiſor fratris: vterq; nothus.

ANno à Chriſto nato 1 0 8 2. Vladiſlaus Hermanus fratri Boleslao in Regno ſucceſsit. Hic ex Iudita Vuratislai Regis Bohemorum filia, filium Boleslaum tertium ſuſcepit, Krziuuouſti ab ore recuruo appellatū. Ex ſecūda verò vxore, Henrici 4. Romanorum Imperatoris filia, tres filias produxit: multas Eccleſias Monaſteriáque conſtruxit & ditauit. Pruſſos, Pomeranóſque rebelles cruento prælio penes fluuium Druuancza profligauit, ad deditionémque coëgit. Interea Bratislaus, Bohemorum Princeps videns Regem bello in Pruſsia occupatū, magna damna Poloniæ intulit. Rex itaque Siecziechum Palatinum Cracouienſem cum filio ſuo Boleslao nouem annos habente, contra hoſtes deſtinauit, quos vna cum principe Bratislao ſtrenuè fuderunt: & Morauiam vndique ferro & igne vaſtātes peragrarunt: ſpolijſque multis onuſti, in pace ad Regem reuerſi ſunt. Tandem nunciatum eſt Hermano regi, Pomeranos fœdifragos Miedzirzecze arcem munitiſsimam in finibus Saxoniæ intercepiſſe. Boleslaus igitur duodecim annorum iuuenis patrem obnixè cum lachrymis ſolicitat, vt ſibi copias propter recuperandam arcem committeret, cuius audaciæ, prouidentiæ, animoſitatique Rex admirans, legionem vnam cum certis rectoribus illi commiſit. cætero exercitui Sieczіechum Palatinum Cracouienſem præfecit. Arcem itaque obſeſſam fortiter oppugnarunt: ſed quia in loco natura munitiſsimo ſita erat: ideò incaſſum laborabant. Qua de cauſa Dux exercitus obſidionem ſoluere ſuadebat: ſed Boleslaus Regius filius à propoſito eum retraxit, & militibus confirma-

Pruſſos Hermanus & Pomeranos domat.

Bohemos & Polonos vaſtant.

Miedzyrzecz intercepta.

Aſtutia oppugnatorum.

tis domos & tuguriola circa arcem, hyemis tempore imminente, erigere iuſſit, vt videretur arcem ſe per hyemem oppugnare velle. Quare conſpecta, Pomerani obſeſsi ad Boleſlaum cum muneribus ſupplices veniunt, ſe & ſua ei offerētes. Quos ille liberos dimittens, arcem recuperat: prudentiáque ſua omnia damna à Pomeranis illata reſarcijt: ad patrémque ingenti cùm præda, ouans reuertitur. Poſtea Hermanus ſenio confectus, multis fortibus, præclariſque geſtis exactis, vitam cum morte fœliciter commutauit.

Miedzyrzecz à Polonis recuperatur prudentia Boleſlai.

Vide figuram fol. 11

BOLESLAVS KRZIVOVSTI

Hic quinquaginta pugnauit prælia, ſignis
Collatis, caſu non variante fidem.
Pugnauit quoties, toties & vicit: eorum
Nomina quos vicit, quod breue claudat opus?
Cæſaris Henrici magnas fudiſſe cohortes,
Sat ſibi, ſi deeſſent cætera, laudis erat.
Mœrore interijt: quòd prorſus inermis ab hoſte
Fœdifrago victus fraude, doloq́; ſemel.
I, modo Pompeij numera mihi Roma, triumphos,
Nos Boleſlai prælia: maior vter?
Pompeium Cæſar bello proſtrauit aperto:
Fraus potuit noſtrum vincere ſola Ducem.

ANno Domini 1 1 0 3. Boleſlaus Krziuouſti ab ore recuruo ſiue retorto (quod ex morbo contraxerat) appellatus, patre è viuis ſublato, communi omnium applauſu: Regni habenis præficitur. Hunc Zbigneuius Monachus, frater illegitimus ſceptra ſibi inuidens, in primis laceſsiuit: Boriuoiúmque Bohemiæ Regem, & Suatopolkum Ducem Morauiæ, contrà eum commouit: quos Boleſlaus egregiè per Zeliſlaum Ducem exercitus ſui profligauit. Anno deinde ſequenti validioribus copijs coactis, in Morauiam excurrit: quam nullo repugnante, ferro, & igne, peruaſtauit. Tertiò Boleſlaus exercitum in Bohemiam & Morauiam duxit: dúmque agrum hoſtilem vndique armis & flamma peragraret, Bohemi ex inſidijs in loco arctiſsimo in eũ impreſsionem fecerunt. Rex verò ſtrenui militis & Imperatoris officium agēs, vnum ex hoſtibus primus gladio interemit. Derſniak quoque Eques Polonus, ſecundum haſta transfixit. cæteri Poloni animoſiores effecti, Bohemos fugientes inſigni clade profligàrunt. Tandem Boleſlaus Pomeraniam armato milite aggreſſus, eam vndiq; peruaſtauit: plurimiſq́; oppidis & munitionibus occupatis, ſpolijs onuſtus, ad ſuos reuerſus eſt. Accidit autem dùm, poſt hanc inſignem victoriam, in feſto dedicationis templi apud quendam nobilem conuiuium celebrâret, recreationis gratia, centum duntaxat equitibus cinctus, venatũ proceſsit: vbi in tria milia Pomeranorũ inſidiantium incidit, in quos ipſe Rex veluti Leo rugiens, primam impreſsionem fecit: tribúſque interfectis, ſuos animoſiores reddidit. Quidam verò Pomeranus in ipſum regem collimans, equum ſub eo transfixit: attamen à perſequendis hoſtibus equo altero nacto, haud deſtitit: donec multo cum labore à tanta obſtinata audacia vix retractus fuerit: victórque ad ſuos cõuiuantes, profligatis hoſtibus redijt. Interea Boriuogius Rex Bohemiæ exulans ad eum venit, auxilium contra Siuatopolgum nepotem ſuum implorans, quem Boleſlaus in Regnum reduxit, Boemiámque peruaſtauit. Tandem in Pomeraniam expeditionem adornauit, qua vndique peruaſtata, Bielgradum arcem munitiſsimam cum ciuitate, & multitudine Pomeranorũ, expugnauit: cæteræ autem ciuitates & munitiones, vt potè Cameneeia, Golimberg, Vielim, Czarnkouia, libenter ſeſe ei dedidêrunt. Poſtea Boleſlaus irritatus Bohemiam deuaſtauit: Zbigneuiúmq; & Gueuonirum Pomeraniæ Duces rebelles, & fœdifragos, fudit cepitque.

Zbigneuius Monachus. *Zeliſlaus Bohemos Morauoſq; profligauit.* *Boleſlaus Morauiam Bohemiamque vaſtat.* *Bohemi profligantur.* *Pomerania vaſtatur à Boleſlao.* *Boleſlaus ſtrenuè dimicat.* *Bohemus auxilium impetrat.* *Expeditio Boleſlai in Pomeraniam.*

Henricus 4. Romanorum Imperator, Boleſlao ob damna Bohemis ſæpiſsimè illata infenſus, coniunctis viribus cum Suuatopolgo Rege Boemiæ, validiſsimas copias contrà eum in Sileſiam duxit, Lubuſáq; ciuitate expugnata, Glogouiam vrbem Glogouienſis Ducatus ſedem, acerrimè fruſtrà tamen oppugnauit: magna & crudeli ſtrage in militibus accepta. Boleſlaus quoque valida Polonorum manu ſtipatus, contrà Imperatorem & Bohemos proceſsit: & in exercitu ſuo proclamari fecit, vt quicunque

Henricus 4. Cæſar in Boleſlaum arma extulit. *Boleſlaus repugnat.*

ſe talem virum præbuerit, qui Suuatopolgum Bohemiæ Regem occiderit, ille dono inſigni in ſempiternum cum poſteris ſuis remuneraretur. Vnus igitur Bohemus in Caſtris Polonicis militans conditionem datam accepit, exploratáque habens Caſtra Bohemorum ad tentorium vſque Regium peruenit, & horribiliter in vocem prorupit dicens, Fuge, ſuge ô Rex. Multitudo enim Polonorum nos vndiq; inuaſit, Regem itaque ex tentorio proſilientem lancea transfixit, & ad Polonos fruſtra inſecutus auſugit, ac munera promiſſa Stemmáque Oxa dictum Securim videlicet accepit, & in magnam familiam Poloniæ excreuit. Henricus tamen Imperator magna damna Polonis in Sileſia exercuit, quem cum Boleslaus ad amicitiam iuſtis conditionibus perducere non poſſet, armato Polonorum milite accintus, in aurora impetum in Cæſarianos fecit, diſtantia vnius miliaris à Vuratislauia vrbe Sileſiæ, ſicque ad veſperam vſque acriter decertabant. Boleslaus autem cum fortiori agmine Polonorum & Sileſianorum in acies Cæſarianas à latere irruit, totúmque exercitum diſperſit, fugauit & ad internitionem proſtrauit, vt ipſe Imperator fuga ſibi cõſulens vno duntaxat ſeruo commitatus vix euaſerit. Poloni verò ſpolijs exuuijſque occiſorum ditati victoriæ palmam obtinuerunt, adhuc locus in quo conflictus erat Polonicè, Pſie pole, id eſt, caninus campus appellatur: nam illic multitudo canum ad cadauera humana confluxerat, vt multo tempore vix prætereuntes tuti tranſire poſſint. Tandem anno ſequenti Henricus Imperator expeditionem Romam verſus obuiam ſummo Pontifici adornabat, timénſq; ne Boleslaus ſe abſente prouincias ſuas vaſtaret, legatos ad eum deſtinauit, rogans eum ſub certis conditionibus habita dignitate Imperatoria, vt ad ſe Bambergum veniret, promittens illum huius cõditionis nequaquam pœnituiſſe. Vbi Boleslaus veniens Imperatori omnia obſequia ad quæ præſtanda attrahebatur, in perpetuum renunciauit, abdixitq; & conſanguinitatis vinculo (vt fit inter pacificantes Principes) ſibi iuncti ſunt. Boleslaus enim ſororem Imperatoris Adchleydam nomine, Vuladislaus verò filius eius Criſtinam filiam eiuſdem Imperatoris in matrimonium accepit, ſicque pace compoſita captiuos vtrinque reſtituerunt.

Cõditiones dantur à Boleslao, ſi quis Bohemiæ Regem occiderit.

Bohemiæ Rex occiditur.

Arma Oxa.

Acrè & memorabile certamẽ Boleslai cũ Henrico Cæſare.

Henricus Cæſar funditur & fugatur.

Pſie pole: Poloni triũphant.

Hẽricus cũ Boleslao amicitiam renouat.

Anno deinde Chriſti 1113. Pomerani & Pruteni poſtpoſito iuramento Inopinatè in Maſouiæ Ducatum excurrerunt, Regionémque totam infeſtis armis peruaſtauerunt, ſed eius oræ præfectus hoſtes cum ſpolijs reuertentes inopinatè aggreſſus, omnes trucidauit & ſpolia abegit. Hac perfidia Pomeranorum Boleslaus exacerbatus, inſtructis copijs contra eos proceſſit, Naklóque arcem in qua erant 10000. Pomeranorum graui obſidione cinxit, ſed obſeſſi ad quindecim dies inducias impetrauerũt, hac conditione vt ſi intra conceſſum tempus nullum auxilium à ſuis haberẽt. Intereà verò nunciatur Boleslao, Pomeranorum & Prutenorum quinquaginta milia in ſubſidium obſeſſis clanculum per ſyluas aduentare. Quorum Caſtra Boleslaus explorata habens, à fronte & à tergo in eos impetum fecit, omnéſque inopinatos funditus proſtrauit, quorum 4000. cæſa ſunt, cæteri capti & fugati. Naklocenſes verò ſe & arcem cum cæteris ciuitatibus Regni vltro dediderunt. Poſtea Pomerani cum Prutenis vires magnas inſimul coniunxerunt, omnes tamẽ à Boleslao velut à Leone fortiſſimo iugulati, Princepſque eorum perpetuis carceribus mancipatus eſt. Rex itaq; rebus in Pomerania & Pruſsia rectè conſtitutis, expeditionem in Daniam Regionem tranſmarinam nauali claſſe adornauit, Anno Domini 1124. vndè theſauros ingentes abſtulit, regnum verò vltro oblatum reſpuit, & theſaurarium Regni Danici cum tota familia in Poloniam tranſtulit, cuius poſteri hucuſque in Polonia & Pruſsia celebres reſtant. Duninique à Dania vocantur. Boleslaum itaque è Dania in Poloniam reuertentem principes Ruſsiæ ſeditioſi bello appetierunt, & quo magis eũ irritarent, Principem Halicienſem cõſanguineum Regis expulerunt. Quos Boleslaus egregiè vltus eſt, Præmislienſemque Ducem cum ingenti exercitu proſtrauit, vbi tres Duces Ruſſiæ in conflictu occubuerunt. Poſtea Iaropolhi Ducis Kiouiæ conſilio aſtuto omnes Principes Ruſsiæ aduerſus Boleslaum Regem conſpirauerunt, vtque eum facilius ſub prætextu amicitiæ obruere poſſent, Legatos ad eum deſtinauerunt, obſtringentes ſe

Prutenorũ & Pomeranorũ fœdifragi trucidãtur.

Naklo obſidetur.

Pomerani vincũtur.

Iterum Pomerani ſternũtur.

Boleslaus in Daniã nauigat.

Ruteni in Boleslaum conſpirãt.

Inſidiæ Boleslao parantur.

omnes tributarios,ac ſubditos Poloniæ Regno fore,vtq́ue Ducem Haliciensſem in locum priſtinum reduceret optabant. Rex igitur nihil mali ſuſpicans expeditionem in Ruſſiam paruis copijs cinctus adornauit,cunq; ad Haliciam ciuitatem appropinquaret,ecce Principes Ruſſiæ cum auxiliarijs copijs Hungarorum quaſi congratulantes ei ex inſidijs erruperunt,Regémque vndiquaque circundederunt.

Ruthenorum circumuenitur. *Palatinus fugit confeſtim.* *Boleslaus ſtrenue ſe defendit.*

Rex autem aſtutiam Ruthenorum conſiderans,milites ſuos qui pauci erant,ad reſiſtendum hoſti fœdifrago fœcunda oratione cõfirmauit.Sed Palatinus Cracouienſis admonitione regia minimè motus cum præcipua ala equitum,cui præfectus erat,inter primum tumultum aufugit.Rex verò rem aliter non poſſe fieri videns,ſtrenui militis & Imperatoris officium agens,primo cum ſuæ aulæ equitatu Hungaros aggreſſus eſt,quos ſtrenuè repræſſit & proſtrauit. Viribúſque reſumptis cum validis Ruthenorum copijs manus acriter conſeruit,iamque Ruthenorum acies inclinabantur,dum recentes legiones auxiliares validiores,Polonos vndique circundederunt,viréſque eorũ perfregerunt, equus ſub Rege ipſo confoſſus vt inteſtina ex eo profluxerint,aliũ tamen Eques ei ſuppeditauit,ſicq́ue vix à ſuis ad fugiendum compulſus illeſus euaſit. Quapropter mœſtus animo angebatur,non tam Ruthenorum fœdifragorum inſidias,ſed Palatini Cracouienſis perfidiam turpiſſimam execrans,cui pelliceum Leporinum,& colũ inſtrumentum quo mulieres fuſo fila ducunt,liniq́ue faſciculum,& cordam miſit,indicans eum Lepori in fugiendo ſimilem eſſe,& quod indignus ſit vir,ſed mulier haberi:reſq; muliebres & non viriles potius tractare, ſuſpendique dignum.

Donũ Palatino profugo à Boleslao dignum mittitur.

Palatinus itaque ille, in deſperatione adactus,in campanili oratorij ſui fune campanæ ſeſe ſuſpendit, cuius nomen propter poſterorum dedecorem in Chronicis reticetur, ab hócque tempore Caſtellanus Cracouienſis, Palatinum autoritate dignitatéque anrecellit.

Caſtellanus Palatino Cracouienſi dignior cenſetur

Boleſlaus autem quotidiè aduerſam fortunam execrando triſtitia conſumptus, ſumptis Sacroſantis Sacramẽtis extremum diem clauſit,annos ætatis ſuæ 5 4 Regno 36. annos præfuit,in Eccleſia Cathedrali Plocenſi ſepultus.Porrò nullus Rex Poloniæ ad hæc vſque tempora illo fœlicior bellicoſiórque extitit. Omnes enim Reges & Monarchæ finitimi vndique in eum irruebant:ille verò eos ſtrenuè caſu nõ variante fidem propugnabat,& Regna eorum ſecundum arbitrium ſuum militis ſtrenui & Imperatoris menia obiens peragrabat. Conflictus cum hoſtibus principales & memorabiles ac publicos 47.commiſit,exceptis congreſſibus excurſionibúſque paruis, qui ſæpiſsimè eueniebant,excepto quoque hoc vltimo certamine,quod cum eo Rutheni aſtutè commiſerant,ex quo ille non ſecus atque ille Hector Troianus, Hannibálque Carthaginenſis ſuo Marte ſeſe ſtrenuè defendẽs, aciéſque hoſtium inſtructas fortitudine,diſpergens euaſit.

47. conflictus Boleslaus Secundus habuit

Adhuc vitæ ſuperſtes filijs ſuis Imperiũ diſpoſuit, Vuladiſlao natu maiori Cracouienſem,Siradienſem,Sileſiæque & Pomeraniæ Ducatus legauit. Boleſlao Criſpo Maſouiam,Dobriniam.Cuiauiámq; Mieslao Gneſnenſem, Poſnanienſem, Caliſienſemq́ue.Henrico verò Lublinenſem, Caſimirienſemq́ue tractum teſtamento ordinauit.Caſimiro autem omnium iuniori quicquam reliquit.Admonentibúſque ſe de eius ſorte Senatoribus,reſpondit: An ignoratis, inquit, quod in curru quatuor rotæ currentes neceſſe habent,vt aliquis eis inſideret,quod & factũ eſt, vt inferius dicetur.

.VLADISLAVS SECVNDVS.

Qvatuor in natos Regnum diuiſerat æquis
Partibus,egregia cum ratione,Pater.
Ladiſlaa tibi ceſſit Cracouia natu
Maximè:auaritia maximè, Marte nihil.
Fratribus eiectis.ſolus dum quæris habere
Omnia poſſeſſis pelleris ipſe bonis,

Coniuge cumq́; tua,quæ rem tibi ſuaſit iniquam,
Victus in externam profugis exul humum.
Ignorata tibi fuit alea? diſcere in illa,
Contentus proprio viuere quiſq; poteſt.
Namq́; aliena petens perdit ſua luſor,& aurum
Dum cupit,amiſſ: flens abit ære domum.

Anno

14

ANno Domini 1140. Vuladiſlaus ſecundus, Boleslao patri in Regno ſucceſsit. Hic ex moribus patrijs degenerauit: vxoriſque impulſu ſorte ſua non contentus, fratres ſuos Ducatibus exuendos propoſuit, eóſque bello appetijt, auxiliaribus copijs à principe Ruſsiæ acceptis. Henricus itaque, Boleslaus & Criſpus, cũ Miecslao in arcẽ Poſnanienſem fratris metu ſeſe receperunt: quos Vuladiſlaus oblitus fraternæ charitatis, grauiter obſedit. Iamque obſeſſi penuria victus coacti, deditionem moliebantur: ſed veteranorũ militum perſuaſione cõfirmati, aleam belli tentare propoſuerũt: nactaque occaſione, cum hoſtes choreis temulenti indulgerẽt, intempeſta nocte ex arce cum ingenti vociferatione vnuſquiſq; facem accenſam manibus geſtando erruperũt: caſtráq; hoſtium incenderunt: & ipſos hoſtes ferro protriuerunt. Vulãdiſlaus vix turpi fuga ellapſus eſt: quem fratres victores Cracouiam vſque inſequuti ſunt. Sed poſtea in Germaniam ad cognatos vxoris ſuæ aufugit: quem poſtea vxor cum filijs ſecuta eſt. ſicq; proprio viuere non contentus, alienis inhians, ſua amiſit.

Vladislaus degener.

Vladislaus fratres oppugnans ipſe fugatur regnoq; exutus

BOLESLAVS QVARTVS CRISPVS.

DVm cogit Pruſſos ad Chriſti dogma Polonos,
Amiſſo euertit milite Criſpus opes.
Transfuga ducebat noſtros malefidus, iniquum
Tranſgreſſos Oſſam pertrahit inq; locum,
Inconueſtitum viridanti ceſpite cœnum,
(A tergo in Syluis abditus hoſtis erat)
Inſilit: incluſos cœno ſuffocat in illo.
Vix pauci incolumes ſe cripuère fuga.
Mens generoſa dolo, quia nil agit, ipſa malignis
Oportuna dolis, inſidijſq; capi eſt.
Et quia metitur proprijs virtutibus omnes,
Eſt in perniciem credula ſæpè ſuam.

ANno Domini 1146. Boleslaus Criſpus, à capilis contortis dictus, fratre Vladislao ſeditioſo expulſo, habenas regni ſuſcepit. A Cõrado Imperatore frequẽter ſolicitabatur, vt aliquam regionem exulanti fratri concederet, quod ille ſtrenuè repugnabat. qua de cauſa Imperator in Sileſiã exercitum duxit: ſed pluribus damnis à Polonis affectus, re infecta diſceſsit. Eadem de cauſa cum Friderico Barbaroſſa Imperatore. Boleſlaus bella geſſit. Inimicitijſque vtrinq; compoſitis, Vladislaum fratrem ex Germania reuocatum, in gratiam accepit: qui poſtquam aduenit, in Ploczko ciuitate non ſine veneni ſuſpitione ſpiritum exhalauit. Tandem anno Domini 1164. Rex cum fratribus triplici exercitu inſtructus, in Pruſsiam deſcendit, quam ferro & igne latè peruaſtauit, ad Chriſtianiſmum Prutenos ſolicitans,

Cum Conrado Imperatore & Friderico Barbaroſſa belligeratur.

Vladislaus in Poloniã reuertitur

Pruteni à Boleslao oppugnantur. donec ſe baptiſari ſpoponderent:ſed demum baptiſmo ſpreto,contra Polonos in Maſouiam excurrerunt:contra quos denuò Boleſlaus cum fratribus exercitum duxit. Interea verò,ad Polonos duo Pruteni,ſub prætextu exulum aſtutè defecerunt,qui ſe totius Pruſſiæ ſitum exploratiſſimè noſſe affirmabant:ideò eos Poloni, Duces belli ſibi delegerunt:qui exercitum perfidè inter denſiſſimas paluſtroſaſque ſyluas induxerũt, vbi in palude quadam ceſpite viridanti contecta,tanquam muſcæ in pice hæſerunt: vt nec vlterius progredi,nec retrogredi potuerint.Pruteni autem ex inſidijs prorepentes:Polonos ingẽti clade affecerũt, vbi Henricus Lublinenſis,& Sendomiriẽſis Dux, frater Boleſlai ſtrenuè dimicando occubuit.Princeps verò Boleſlaus in Poloniam reuerſus eſt. Qui poſtea multis geſtis extrenuè peractis,extremum diem clauſit. Anno Domini 1171.ætatis ſuæ 29.in arcis Eccleſiæ templo Cracouiæ ſepultus.

Profugi è Pruſſia fraudulenti

Profugis non credendum.

Poloni funditur.

MIECZSLAVS SIVE MIESCO TERTIVS.

Sæpe dies oritur nitida face nec tamen illi
Credideris ſubitò nubilus eſſe poteſt:
Grandine meſſores lapidare:tonitribus Orbem
Concutere:& rapidis frangere fulminibus.
Ecce ſenex noſter, Regni cũ cœpit habenas,
Vir bonus,& placidi fratris imago fuit.
Mox ſobole ingenti.generis.affinibus,auro
Inflatus:cœptam deſtitit ire viam.
Nil illo peius nil & crudelius illo,
(Audace excepto)Patria noſtra tulit.
Sed tamen eſt pulſus:Nunq̃ impunita Tyrãnis
Sarmaticis feritas ſcilicet vlla fuit.

ANno Domini 1174 Mieczſlaus ſenex,fratri Boleſlao Criſpo in Monarchia ſucceſſit. Hic rapax, crudelis, ſeuerúſque in ſubditos extitit, & tyrannidem ingentem exercuit : quaproter ab omnibus diris execrationibus maledicebatur. Epiſcopus itaque Cracouienſis Gedeon nomine, cum cæteris Senatoribus conſilium occultè inijt, de Caſimiro in locum eius ſubſtituendo:& nacta occaſione temporis, cum Mieczſlaus Rex in maiorem Poloniam diſceſſiſſet,ad Caſimirum fratrem eius iuniorem, quamuis inuitum, ſceptra detulerunt.

Mieczslaus Tyrannus Regno expellitur.

CASIMIRVS SECVNDVS IVSTVS COGNOMINATVS.

TRactus ad imperiũ precibus, lacrymiſq; ſuorũ,
Imperij fractas ſurgere fecit opes.
Percuſſit ſcelerum fratris iuſto enſe miniſtros,
Sacrificis pacem, ruricoliſq; dedit.
Qui modò calcati ſub direptore iacebant,
Inq; ſuis rebus nil habuère ſui.
Intulit in patriam corpus, Roma vſq; petitum,
Diui quo floris nobile nomen habet.
Miſta dedit Domino ſcelerati aconita miniſtri,
Inter ſolennes perfida dextra dapes.
Truſit & in ſubitum, Patria plangente.ſ.pulchrũ,
Delicias hominum, deliciaſq; Deum.

ANno ſalutiferi virginei partus 1184. Caſimirus Ingens fratris aboleuit: in comitijſque generalibus Lancitiæ celebratis,omnes qui erant cauſa inteſtinæ diſſentionis dignis ſuplicijſque affecit. Fratrem poſtea Mieczſlaum in gratiã accepit, Gneſnenſémque tractum & Poſnanienſem ei conceſſit. Tandem Pruteni & Pomerani Caſi-

rani Caſimiri regis clementia conſiderata, vltro ſe ei obtulerunt. Interea verò Lituaniæ ciuitas Breſtia, à Polonis defecit. Eò itaque Rex cum exercitu profectus, ciuitatem cum arce cepit: eoſq́; qui erant cauſa defectionis, dignis ſuplicijs affecit. Inde rectà in Ruſſiam profectus, Scuoldum & Volodimirum Duces rebelles, cruento prælio fudit. Rege autem in Ruſſia militante, Mieczſlaus ſenex priorem dignitatem affectans, Cracouia potitus eſt, arcem tamen capere non potuit ciuitate verò ſuis præſidijs firmata, ad comparandum maiorem exercitum, profectus eſt. Caſimirus autem ex Ruſſia exercitum reducens Cracouiam libenter intromiſſus, de ſeditionis ſeminatoribus, dignas accepit pœnas. Poſteà non oblitus cædis Henrici fratris cladiſq́; Polonorum, in Pruſſiam exercitum duxit: quam vndiq; armis peragrauit, Prutenoſq́; & Pomeranos tributarios ſibi effecit, Cracouiamq́; reuerſus: anno Domini. 1194 extremum diem clauſit: nō ſine veneni ſuſpicione. Eius cura & impenſis corpus ſancti Floriani Roma Cracouiam allatum eſt: anno Domini 1184.

LESCO QVARTVS.

Cum ſene bellaui patruo, ſed an impius iſto
Sit facto, iuſti diſcutitote viri.
Eſſet uter rerum Dominus certauimus: at me
Id velle in patriam, nudus adegit amor.
Ne paterer regnare lupum, maiore petentem,
A quo pulſus erat, cum feritate gregem.

Dum labor: inuadit Pomeranus balnea, inermem,
Dat non ſperata, meq́; meoſq́; neci.
Quanto igitur rerum Dominis ſecurius annum
(Quod quidam ſcripſit) cernite pauper agit?
Tempora ſunt, loca ſunt quæuis metuenda potenti,
Quod viuit, totum eſt cura, pericla, metus.

IVſtis Caſimiro perſolutis, Leſco filius eius à crinibus albus cognominatus, ab omnibus Rex ſalutatur: Anno Domini 1 1 9 4. Mieczſlaus tamē ſenex, patruus eius Monarchiam regebat: pro qua poſtea, vario Marte cum eo Leſco bella geſſit. Tandem comitia Generalia in Zueyman ciuitate celebrauit, ad quæ plurimi Magnates, & Principes Poloniæ conuenerunt, vbi citatus eſt mādato Regio Suātopolus, Capitaneus Pomeraniæ, qui tributum 10 000. marcarum argenti per aliquot annos iuxta pacta Regi nō pēdebat. qui occaſione per exploratores nacta, armata manu ad ciuitatem prædictam inopinatè accelerauit, diuerſoriáque obruens, qui ſe defendere volebant, interfecit. Regi ſtatim tumultus cauſa qui in balneo tunc temporis erat, ſignificatur. Ex balneo itaq; exiliēs, cum paucis famulis equis cōſcenſis, aufugit. Suantopolus verò eum inſequutus, vt fœdifragus, & nequiſſimus, ſine vlla dignitatis ratione trucidauit. Henricum quoque Vratiſlauiæ principem, lætali vulnere affecit, & plures alios trucidauit: Anno Domini 1 2 2 7. Cadauer Leſconis per ſuos relatum, in Baſilica Cracouienſi, cum maximo luctu terræ mandatum eſt.

Leſco cum Mieſlao paterno de Monarchia certat.

Leſco nefariè occiditur à Pomerano fœdifrago.

BOLESLAVS QVINTVS PVDICVS.

Tartaricus furor, in cineres regnante Pudico,
Sarmatiæ totas penè redegit opes:
In flammas abijt Craconia: quicquid & agris,
Porrigitur ripas, Odera, ad vſq; tuas.
Fuerat ad Ingros Princeps, quia viribus impar
Ad confligendum cum ſubito hoſte fuit:

Staniſlae tuos cineres tellure leuauit:
Et ſacrum in faſtis fecit habere locum.
Coniuge conſenuit cum virgine, Virgo Maritus:
Addictus ſtudijs, caſta Diana, tuis.
Bochnenſes reperit theſauros primus: & inde
Sarcijt à diris damna recepta Getis.

ANno Domini 1 2 4 3. Boleſlaus Pudicus, patri crudeliter occiſo, in regimine ſuccedit. Eo regnante multa mala Poloniam præmebāt: id verò ob principū pluralitatem, qui tūc tēporis 24. erant. Quod malum tandem peius redintegratū eſt. Tartarorū enim 100000. in Poloniam Ruſſiamq; populabūdi venientes, vtramq; regionem crudeliter vaſtabāt: ciuitatibus, villiſq; ſuccenſis captiuos educebant. Rex igitur Boleſlaus cum Henrico Duce maioris Poloniæ, cæteriſque principibus cōtrà Tartaros vnanimiter progreſſi, prælium cum eis acre commiſerunt. Iamque Tartari inclinabantur: ſed quidam Vexillifer Tartarorū, cū vexillo, in quo erat ſcripta litera Græca tali modo, X, proceſſit ſuperius verò in cuſpide haſtæ, erat caput quoddam terribile infixum, arte magica confectum, ore fumum vaporemque ſordidum in Polonos euomens: quo velut peſte quadam infecti, & incantationum vi faſcinati, vires amiſerunt. Sicq; funditus à Tartaris non ſecus, atque à grandinibus frumenta, proſtrati ſunt. Cupienteſque Barbari numerum occiſorum perueſtigare, auriculam vnicuiq; dextram amputantes, nouē ſaccos magnos eis impleuerunt. vbi diminuta eſt multitudo principum Poloniæ, Sileſiæ, atque Ruſſiæ. Tunc temporis Tartari totam ferè Ruſſiam, & Poloniam, Hungariæque & Germaniæ partem, flamma ferróque peruaſtauerunt, terroréque inaudito omnia compleuerunt.

Tartari in Polonia crudeliter graſſantur.

Poloni cū Tartaris dimicant.

Incātationū vi.

Poloni à Tartaris funduntur.

Auricularū nouem ſacci implentur.

Anno Do. 1 2 6 9. viſus eſt in cœlo exercitus equeſtris, inter ſe acerrimè confligens.

Eodem

Eodem anno mulier quædam Nobilis, in terra Cracouienſi triginta ſex pueros vno partu edidit.

Miracula. Monſtra, in Polonia

Eodem anno in Caliſſia ciuitate vitulus duo capita, ſeptémque pedes habens eni. xus eſt, cuius cadauer nec à canibus, nec auibus commeſtum, permanſit.

Boleſlaus poſtea Rex exactis in regno 37. annis, è viuis deceſſit abſque prole: cælibē enim vitam (vnde Pudicus appellatus eſt) duxiſſe fertur.

LESCO SEXTVS NIGER.

Qvanta locuſtarū, quo nos hæc ſcripſimus anno,
Appulit in noſtros agmina, ventus, agros:
Agmina tanta ferunt in nos veniſſe Getarum
Sub Nigro, & primum congeminaſſe malum.
Iis ceſſit ſolis, alioqui ſemper in hoſte
Cum quocunq; inijt prælia, victor erat.
Arma Ruthenorum, ductore ſuperba Leone
Et magna exigua contudit ille manu.
Obtriuit quoties Lituanum & Iazsgas? (hoc iam
Interijt noſtro funditus enſe genus.)
Multa in Chriſticolas nil laudum habitura fuerūt
Bella: laceſſitus ſed quia vicit, habens.

ANno Domini 1 2 7 9. Leſco niger Dux Siradienſis, mortuo fratte Boleſlao Pudico, habenis Regni præficirut. Quem ſtatim pericula inſecuta ſunt. Tartari enim validis copijs Ruſſiam, & Poloniam iterum crudeliter peruaſtauerunt.

Tartari Poloniam vaſtant.

Tandē Anno Domini 1 2 8 0. Leſco Rex meliori fortuna vſus, Leonem principem Ruſsiæ ſuperbum, cum ingenti exercitu Tartarorum & Ruſſorum cruenta clade proſtrauit, Ruſsiæque prouincias fugaro hoſte: infeſtis armis peruaſtauit, ex quibus multis trucidatis, ſex millia captiuorum abduxit.

Leſco Niger Leonē Ruſſiæ ducem proſtrauit.

Poſtea anno à Chriſto nato 1 2 8 2. Lithuani in terram Lublinenſem valida manu excurrerunt: ingentémque captiuitatem hominum eduxerunr: quos Leſco collectis vndecunque pro tempore copijs perſequutus, ad Nemen & Nareuu fluuios inſecutos, clade cruenta proſtrauit, captiuóſque liberauit. Cæſa ſunt tunc temporis 14000. Lithuanorum infidelium.

Lituanorū 14000. trucidantur.

Demum anno Domini 1 2 8 5. Lithuani collectis maioribus copijs, per abdita ſyluarum in Lucouienſem tractum excurrerunt: quos Leſco ſimilimodo aſſecutos fudit, & fugauit, ſpoliáque & captiuos ademit. Tandem multis geſtis ſtrenuè editis è viuis deceſsit: Cracouiæ terræ mandatus eſt.

Iterum Lithuani funduntur.

HENRICVS PROBVS.

TEutonibus ſolis claues permiſerat vrbis,
Quæ regni titulum poſsidet vna, Niger:
Illi Sileſium furtim ſub nocte ſilenti
Mœnibus accipiunt, cui ſtuduēre, Ducem:
Nobilium contra, contra decreta Senatus,
Nam eius legitimè Sceptra darentur, erat.
Perfida pars vicit: regnat Probus, exulat hæres,
Sed res parta dolo non diuturna fuit.
Sileſij Henricum dubio rapuēre veneno:
Quòd factus alter, nemine & alter erat.
Qui fraudem in vita coluit, rem fraude parauit,
Qua perijt: dignus fraude perire fuit.

ANno à Chriſto nato 1 2 9 0. Henricus Probus Dux Vratiſlauiæ, Leſconi Nigro in regimine ſucceſsit. Epiſcopus quoque Cracouienſis cum cæteris proceribus, Boleſlaū, Maſouię

Diſcordia principum Poloniæ de Monarchia.

Ducem ad regnum vocauerant: ſed ab Henrico eiectus eſt. Tandem Vladiſlaus Cubitalis (ad quem etiam Monarchia iure naturali competebat) Dux Siradienſis, adiunctis ſibi in auxilium maioris Poloniæ equitibus, cum Henrico de regno acriter cōtendebat, exercitúmque eius cruenta clade in Sileſia ad Sieuieram ciuitatem, proſtrauit: vbi Ducis Glogouiēſis filium, & Sprotauiæ principem occidit. Vnuſquiſq; eodē tempore ex Sileſijs inſignem victoriam reportauit: & victor Cracouiam vltrò deditam occupauit. Sed Henricus denuò ad expugnandam Cracouiam, exercitum duxit: quem Teutones ciues clandeſtino noctu in ciuitatem immiſerunt: adeò vt Vladiſlaus vix cucula monaſtica indutus, effugerit. Et ſic Henricus regno potitus eſt. Sed paulo poſt, anno in regimine non exacto, è viuis deceſsit: non ſine veneni ſuſpicione: Vratislauiæ terræ mandatus.

Cracouia bis capitur.

PREMISLAVS SECVNDVS.

Ob ſcelus Audacis, raptum Diadema Polonis,
Retulit iſtius gloria, luxq́, Viri.
Magnus erat, tantum peperit qui primus honorē
Nobis: Munus & hic qui reuocauit, erat.
Splendidus, antiquis certans Heroibus omni
Virtute, in ſummo quam decet eſſe viro.
Caditur inſidijs, celebrans ſolenne Lyci,
Inuidiam virtus dat ſibi, & illa necem.
Et cautè, & timidè, Genio ſeruite potentes:
Exitio multis lux Genialis erat.
Hac Cyrus interyt: Macedo: interytq́, Philippus,
Hac eſt Argolicis, Troia cremata rogis.

ANno Domini 1 2 9 5. Premislaus princeps maioris Poloniæ & Pomeraniæ, regni habenis præficitur. Hic omnibus principibus finitimis terrorem incuſſerat: ideò Marchiones Brandeburgenſes, impulſu regis Bohemiæ Venceslai, nacta occaſione, cum Rex ipſe die S. Dorotheæ cum ſuis conuiuaret, ex improuiſo in eum irruerunt: multiſq; vulneribus affectum (quamuis ſeſe ſtrenuè cum ſuis aulicis defenderet) occiderunt. Septem tantum menſes regno præfuit.

Premislaus Rex occiditur.

VENCESLAVS BOHEMIAE REX.

AD Venceſlai vſque dies, Auguſte, Bohemi,
Scortea Sauromatis tota Moneta fuit.
Nūmus erat pellis, detracta animantibus illis,
Quas Aſpergillos patria noſtra vocat.
Hoc ego dum cuidam narro, qui ſtrangulat amplo
Areas argento, ſemper egenus ait:
Ergò putreſcebant tunc nummi? O dura priorum
Tempora: tunc naſci res miſeranda fuit.
Gratia magna Deo, quòd homo ſum natus in iſto
Seculo: cùm pelles non niſi ſutor habet.
Quod ſi quando Deus mala vult ſaecla illa reuerti,
Tunc ego tunc, ſuperi, minimè eſſe precor.

ANno virginei partus 1 3 0 0. Vladislaus Rex Bohemiæ ad regnum Poloniæ vocatur. Cum Vladislao Cubitali de regno acriter contendebat, omnéſq; poſſeſſiones & arces ei ademit, quibus non Polonos ſed Bohemos pręfecit. Vladislaus verò omnibus ſpoliatus (ad quem Monarchia iuſtè competebat:) in Hungariam exulans perrexit, inde Romam petijt. Demùm Roma in Hungariam reuerſus, ſumptis ab Hungaris auxiliaribus copijs, varijs excurſionibus Bohemos in Polonia infeſtabat. Poſtea Pelcen, Visliciam, & Lelouiam arces occupauit. Tandem poſt nebulam (vt dicitur) Phœbo illuceſcente, Venceslao Bohemo è viuis ſublato, Vladislaus Cubitalis regno multis ab annis expectato potitur. Hic Venceslaus Bohemus, primus monetā argenteam, groſſos videlicet Bohemicos, in Polouiam intulit: qui adhuc in vſu Cracouię paſsim habentur. Primò verò fruſtulis quibuſdam argenti, pellibuſq; Aſpreolorum, & cæterarum rerum tranſmutatione, neceſſaria comparabant. Eo quoque regnante, Cracouia muro cincta eſt.

Peregrinatio Vladiſlai exulis.

Vladislaus regno potitur.

Argentea moneta in Polonia.

VLADISLAVS CVBITALIS VVLGO LOKIETEK.

Corpore paruus eram, ſubito vix altior vno:
Sed tamen in paruo corpore magnus eram.
Non ego Pruſſorumq́, Bohemorumq́ cruorem
Iactabo, cladem nec Gedimine tuam:
Fortunam vici, cum qua mihi bella fuerunt,
Vt niger è terris triſte volârat iter.
Ter cecidi Regno: per te Ramnuſia ſemper,
Poſt lapſum erexi maius ad arma caput.
Corde viris opus eſt magno, non corpore: magnum
Qui ſtrauit Goliam, nonnè puſillus erat?
Ingentem paruus Poliphæmum vicit Vlyſſes.
Sed tamen ille hominem: tam graue numen ego?

ANno Domini 1 3 0 6. Vladislaus Cubitalis, poſt multa pericula perpeſſa, frequẽtibúſq; repulſis exantlatis, Monarcham Poloniæ ſe gerere cœpit. Hic eodem anno, collecto exercitu, contrà Henricum Ducem Glogouiæ, in Sileſiam proceſſit: quam flamma, ferroque nullo repugnãte peruaſtauit. *Vladislaus Sileſiam vaſtat.* Poſteà anno Domini 1 3 2 0. Vladislaus præfatus Dux, in verum Regem & Monarcham Poloniæ coronatur cum Heduigi conſorte ſua: ab eòque tempore Eccleſia Cracouienſis *Cracouia pro Coronatione regũ dotat:* iure coronandi Poloniæ Reges primum dotata, & priuilegiata eſt. Primò enim in loco minimè tuto Gneznæ coronabantur. Demum anno Domini 1 3 2 6. validioribus copijs ex Lituanis, Ruthenis, & Polonis cõſcriptis, Rex Vladislaus, cædem fratris Præmislai vlturus, in prouincias Marchionum Brandeburgenſium infeſtis armis *In Marchiã Brandeburgẽſem tendit.* excurrit: omniáque ab Odera fluuio & à Brandeburga, Francfordiam vſque in latitudinem & longitudinem igne, & gladio peruaſtauit: multiſque ſpolijs onuſtus, cum ſex millibus captiuorum, ad ſua in pace reuerſus eſt. Cùm Crucigeris Pruſſienſibus, plurima bella geſſit. Poſteà cum præfati Crucigeri iniuſtè in Polonia graſſerentur: eorum iniuria Rex prouocatus, exercitum in Pruſſiam duxit. Cum validiſſimiſque Teutonicis copijs, anno Domini 1 3 3 1. Menſe Septembri, ingenti armorum fragore acer- *Cum Crucigeris acre certamen.* rimè conflixit, ac primas acies Polono milite protriuit, fugauit & diſperſit. Poſteà viribus recentes phalanges Teutonicorum (quibus præerant. Cõmendatores Ruſſer de Plauno Comes, & Otto magnus de Brunſdorff) contrà Polonos proceſſerunt, bellũque redintegrauerunt: omnes tamen à Polonis proſtrati ſunt. Cæſa ſunt in eo confli- *Crucigeri proſtrati* ctu 4 0 0 0. Crucigerorum Pruſſienſium, cum plurimis. Cõmendatoribus. Poſteà Vladislaus. Cubitalis infirmitate correptus: extremum diem vitæ Cracouiæ clauſit, anno Domini 1 3 3 3.

CASIMIRVS MAGNVS.

Nil hoc ſplendidius, nil magnificentius vno eſt,
Quodcunque illius reſpiciatur opus.
Legibus armauit patriam, placidumq́ ſub illo
Libertas ad nos protulit alma caput.
Oppida tot cinxit muris, quot penè per omne
Hoc Regnum muris oppida cincta vides.

Tres ſimul hoſpitio excepit cum Cæſare Reges,
Cùm ſibi das neptem, Carole quarte, ſuam:
Rex ingens opibus, bello, pietate: quid illum,
Quid premis infami Cypria ſola nota?
Hunc dici Magnum, eſt iniuria magna Poloni,
Iure ſuum nomen, Maximus, eſſe poteſt.

ANno Domini 1 3 3 3. Caſimirus Magnus, patri iuſtis perſolutis, Rex communi omnium acclamatione ſalutatur. Regnũ oblatum ex omni parte in primis pacificatur: in ſeditioſóſque, & paſſim latrocinãtes animaduertit. Poſteà anno Domini 1 3 3 9. Ludouicum nepotem ex ſorore, Caroli regis Hungariæ filium, ſucceſſorem poſt ſe in regno Poloniæ aſſignauit, & declarauit, conſtituitq́ue. Tandem 1 3 4 0. Caſimirus armata manu in Ruſſiam progreſſus Leopolim regionis Metropolim cepit: vnde theſauros ingentes aſportauit. Deindè ad Volodimiriam cõtendit: qua expugnata, Cracouiam triumphans exercitum reduxit. Denuò in Ruſſiam validioribus copijs cinctus deſcendit: haſq́; prouincias, cum ciuitatibus ad deditionem compulit, Premisliam, Haliciam, Leopolim, Sanociam. Lucouiam,, Volodimiriam, Lubaczouiã, Treblouiam, Tuſtaniam, & complures alias, quæ hucuſque à regno Poloniæ nõ ſeparantur. Tertiò Caſimirus anno Domini 1 3 4 9. exercitum in Ruſſiam duxit. arcéſque quas nondũ poſſederat, ſuæ ditioni ſubegit.

Caſimirus Leopolim cepit.

Volodimiriam expugnauit.

Caſimirus Ruſsia prouincias tributarias reddidit, ſubiugauitque.

Poſteà anno Domini 1 3 6 3 Caſimirus Rex Carolo 4. Romanorum Imperatori, Neptim ſuam Eliſabetam, Ducis Stolpẽſis filiam in matrimonium dedit: ad nuptiarúmque ſolennia ipſe Carolus Imperator, Ludouicus quoque Hungariæ, Petrus Cypriæ, Sigiſmundus Daniæ Reges, Otto Bauariæ, Semouitus Maſouiæ, Boleslaus Suidniciæ, Vladislaus Opoliæ Duces, ſatis ſplendido apparatu Craconiam conuenerunt, abſolutóque nuptiarum conuiuio, quidam ciuis Cracouienſis, Vierinok nomine, à Rheno oriũdus, Theſaurarius regius, hos omnes reges, & principes cum Imperatore, lautiſsimo conuiuio aliquot diebus excepit: muneráque inſignia ſingulis obtulit.

Ad nuptiarum ſolennia tres reges Imperator, & multi Principes à Caſimiro commitantur.

Anno tandem Domini 1 3 7 0. Caſimirus Rex, iuxta Przedboriam ciuitatem, inter venandum, ceruum inſequens, equo ſuccumbente pedem fregit: à quo vulnere ſpiritum exalauit Cracouiæ: ibidémq; ſepultus. Hic omnes ferè ciuitates & arces, in Polonia muro cinxit: plurimáſque arces & Baſilicas condidit. Legibus quoq; tam Equeſtribus, quàm ciuilibus patriam locupletauit: quæ hucuſque vigent: & omnes Reges anteceſſores ſuos, ſumma dexteritate in promouendis theſauris & prouentibus regni ſuperauit: ideò Magnus iure appellatus eſt.

Caſimirus à pedis fractura mortuus.

Caſimirus bonus paterfamilias.

LVDOVICVS HVNGARVS.

NOn quia vir fuerit, nequaq̃ Ludouicus, & vltor
Crudelis noſtras non benè rexit opes.
Sed quia Pannonia, dum plus amat arua paterna:
Linquebat ſæuis iſtud ouile lupis.
Qui nouit quid agant famuli, ſi longius abſit
(Præſertim fuerit qui minus aſper) herus.

Hic uidet ærumnas, quas multa abſentia veri
Paſtoris noſtrum tum cumulabat auis.
Illo Rege quidem Leges creuêre: ſed illo
Rege tamen, robur non habuêre ſuum.
Lex niſi tutores habeas, contra arma potentum
Eſt quod araneolus ſub trabe nectit opus.

Hungariæ Poloniæ Rex creatur.

Decedente Caſimiro Magno abſque hærede maſculino legitimo, Ludouicus Rex Hungariæ nepos eius, anno Domini 1370. Sacrum diadema Polonicum ſuſcepit. Eo in Polonia regnante nihil memoria dignum gerebatur: ſed homicidia, latrociniáque paſſim exercebantur, propter abſentiam illius. Qui verò de iniuria ſibi illata in Hungariam ad Regem proficiſcebantur. hi à rege ad reginam: à regina verò ad factores regios, & à factoribus ad gubernatores in Poloniam cū literis relegabantur, plurimiſque iniurijs, & anguſtijs Polonia tunc temporis premebatur.

Poſteà anno Domini 1381 Ludouicus filiam ſuam Mariam, Sigiſmundo Marchioni Caroli quarti Romanorum Imperatoris regis Bohemiæ filio, deſponſauit, regemq́; Poloniæ poſt ſe futurum declarauit Qui in Poloniam armata manu veniens: quaſdam rebelles punivit: rectáque contrà Maſouiæ Ducem exercitum duxit, qui etiam ſceptra iure propinquitatis affectabat. Maſouia itaque flamma & ferro peruaſtata Poſnaniam Maioris Poloniç Metropolim profectus, ab omnibus honorificè pro Monarcha agnoſcitur. Interea verò Ludouicus Hungariæ & Poloniæ rexè viuis decedens: Albæ regiæ ſepelitur, anno à Christo nato 1382. Regno Poloniæ 12. annis præfuit. Poloni itaque Ludouici regis morte audita: conſilium clandeſtinū ineunt, vt Sigiſmundo relicto prorſus hærede regni, Ludouici regis filiam ad ſe reciperent: eamq́; in matrimonium tali Principi, qui Rempub. rectè gubernaret: ab hoſtibuſque vindicaret locarent. Regina itaq; Hungariæ Ludouici coniunx, filiam Heduigim in Poloniam miſit, quæ honorificentiſſimè à Poloniç proceribus accepta, Sacro diademate ſolenniter Cracouiæ ex more coronata eſt.

Sigiſmundus Caroli filius regnū Poloniæ vi obtinere tentat.

Poloni Sigiſmundo ſpreto prò hærede regni filiam Ludouici accipiunt.

Anno igitur Domini 1385. Iagielo magnus Dux Lithuaniç certior factus de Heduigis reginæ ex Hungaria in Poloniam aduentu: pulchritudine, moribuſque eius honeſtis commotus: oratores ad eam fratres ſuos, Skiergielonem, & Boriſſum cum permplis muneribus deſtinauit: coniugium regnúmque dotale expetens, promittens ſe cum vniuerſa gente ſua baptiſaturum: omneſq; ciuitates & arces cum ſuis prouincijs, quas Lituani à regno abſtraxerunt: & etiam captiuos liberaturum: inſuper etiam Magnum ducatum Lituaniæ cum regno Poloniæ vniturū, & incorporaturum, Sileſiam, Pruſſiam, Pomeraniam, armis recuperaturum, theſauróſque omnes in vſum regni Poloniæ conuerſurum, omnia denique quæ ad amplitudinem Reipub. Poloniæ, & ad incrementum totius Chriſtianitatis ſpectarent, acturum curaturúmque. Hæc legatio Lithuanorum grata periucundáque Polonis erat: ſed regina eam detractabat: à barbari enim matrimonio abhorrebat. Nam adhuc patre viuente, Vilhelmo Auſtriæ Duci deſponſata erat: ideò illum priorem ſponſum ardenti animo complectebatur. Qua de cauſa oratores Polonorum legationem Iagelonis Lithuani, ad reginam Heliſabetam in Hungariam detulerunt: quæ in omnibus ſe contentam eſſe reſpondit: quidcūque boni proceres regni conſtituerint. Legati igitur Polonorum in Lituaniam profecti, vt Iagielonem in Poloniam cū promiſſis muneribus, Heduigi reginæ maritum,

Iagielo Lituanus, Heduigim Polon. à hæredem cū Regno ſub cōditionibus petit.

Oratores in Lituaniam prò Iagelone.

Vilhelmus Auſtriacus Cracouiam venit.

adduxerunt. Inrerea verò Vilhelmus Auſtriæ Dux, certior rerũ Polonicarum factus, Cracouiam ſplendido aulicorum equitatu ſtipatus cum ingentibus muneribus, ad præcipiendum mattimonium venit, à reginâque alacriter acceptus, multa conuiuia quotidiè alterutrum celebtabant, choreiſque honeſtè tamen & modeſtè indulgebãt: qua de cauſa proceres Poloni Vilhelmum Auſtriacum apud reginam videntes acceptum, gratúmque hoſpitem, & propenſam vtriuſque erga ſe voluntatem animaduertentes, in arcem eum deducunt: cum regina deſiderato matrimonio copulant. Sed Iagielonem aduenisse audientes Vilhelmum ex arce propellunt: portáſque poſt eum obſerant. Cuius expulſionẽ Regina animo egreferens, ſuis manibus ſeras portæ frãgere, & contundere cœpit: optatis cum eo nuptijs in ciuitate fruitura. Sed per Conſiliarios longa diſuaſione à propoſito retracta eſt. Vilhelmus verò videns ſibi proceres Poloniæ apertè & obſtinatè aduerſari: de aduentúque Iagielonis audiens, è Cracouia cũ ſuis (relictis theſauris) clandeſtinè diſceſsit.

Vilhelmus Auſtriæ Dux, Cracouia eiicitur.

IAGIELO SIVE VLADISLAVS LITVANVS.

Hic gentilis erat Lituanus de ſtirpe Iagello,
Vir bonus, & tantas inter honeſtus opes
Mox eſt cæleſti Princeps Baptiſmate tinctus,
Quem ſubitò eſt Dominum gens imitata ſuum.
Hinc dotale capit pulcra cum coniuge Regnum,
Et tribuit Litauis ſigna Polona ſuis.

Rege ſub hoc memorem ſuſcepit Pruſsia cladem,
Sæpius & rigidus concidit enſe Gethes.
Quàm multa in Regno ſtruxit delubra Polono,
Monſtrat Gymnaſium ſat puto Crocatuum.
Et linquens gnatos ex iuſta coniuge natos,
Lucida fulgentis ſcandit aſtra proli.

ANno à Chtiſto nato 1386. Iagielo Magnus Dux Lituaniæ (cuius geneologia in Lituaniæ deſcriptione latius patet,) cũ fratribus ſuis Boriſſo, Suidrigielone, & Vitoldo, Cracouiam ſatis ſplendidè 12. Februarij venit: vbi ab omnibus ingenti cum letitia acceptus & in arcem honorificè deductus eſt. Itaque 14. die Februarij, cum fratribus in fide Chriſtiana inſtructus, ſacro Baptiſmi fonte abluitur, & Vladislaus appellatur. Eadem die Baptiſmo abſoluto matrimoniũ cum Regina Heduigi cũtraxit, Magnumque Ducatum Lituaniç, Samogitiæ, Ruſsiç, ſicut promiſerat regno Poloniæ incorporauit, vniuit, diplomatibuſque, & iureiurando cõfirmauit. Tandem hebdomada elapſa in Regem Poloniæ ſolenniter cõſtituitur, & ſacro Diademate coronatur. Poſteà nuptiarum ſolennis peractis, Iagielo cum Regina in maiorem Poloniam ſub Quadrageſimæ tẽpore profectus eſt, propter pacificandas ſeditiones, quæ per Domaratum Capitaneum Generalem maioris Poloniæ, & Vincentium Palatinum, excitabantur. Rebus itaque in Polonia maiori compoſitis, in Lituaniam expeditionem adornauit: nolens eam amplius cultui idolorum & dæmonum vacati: in Commitatu ſuo magnam Procerum, & Equitum Poloniæ catheruam habens. Archiepiſcopus quoque Gneſnenſis, plurimiſq; Eccleſiaſticorum, & Semouitus Maſouiæ, Conradúſque Olenſiuiciæ Duces cum ſecuti ſunt. Vilnæque ſolenniter

Lituanus in regnum Poloniæ acceptus.

Lituania Poloniæ adiuncta.

Expeditio in Lituaniam Iagielonis.

ſolenniter conuentu indicto, ſub initium Quadrageſimæ, de vano idolorum cultu aboliendo tractare cœperunt, ſicque illa gens barbara Lituaniæ, & Samogitiæ ſacro Baptiſmi fonte lauata eſt. Porrò turmatim ſtantes aqua luſtrali (nomine vniuciq; turmæ, Stanislai vel Petri, &c. impoſito) aſpergebantur, prout latius in deſcriptione Lituaniæ patet.

Lituania & Samogitia ad fidem Christi conuertitur.

Rebus in Lituania pius Rex rectè diſpoſitis, Vitoldum patruelem ſummæ rerum præfecit, in Poloniamque reuerſus rectà in Sileſiam exercitum duxit, arceſque & ciuitates ſub Vladiſlao Duce Opolienſi rebelli cœpit: Krzepice, Bobolicze, Olſtin, Brzeznice. Oſtreſeuo, & Grabouo dictas, Boleslauiecz arx ſeptem annis obſidebatur, quam poſtea Oſka Ducíſſa vidua, penuria comeatus coacta Regi ſubdidit. Dux igitur Opolienſis reliquas arces quadraginta millibus florenorum, videns ſe eas nō poſſe defendere: Crucigeris Pruſſienſibus vendidit, quas illi ſuis præſidijs munierunt: ſed Rex deſtinato exercitu cæteras arces ditioni ſuæ ſubegit.

Iagielo arces in Silesia recuperat.

Opoliensis Dux arces vendit.

Moritur anno Domini 1399. Heduigis Regina, de cuius vitæ ſanctimonia teſtantur annales Polonorum. Poſteà anno 1400. Regi, Cilicienſis Comitis de Hungaria filia Anna Cracouiam allata eſt.

Heduigis moritur.

Tandem anno Domini 1410. Rex armatis copijs cinctus contra Pruſſienſes Crucigeros profectus, ſuperato Viſtula fluuio ad Cierniensko oppidum caſtra metatus eſt, vbi etiam Vitoldus patruelis Regius cum ſuis Lituanis & Tartaris venit. Semouitus quoque & Ianuſius Maſouiæ Duces, ſuas cohortes adduxerunt, viribus itaq; coniunctis caſtra ad Tanebrigum & Grimoaldum oppida mouerunt. Intereà verò Rege officium miſſæ manè in tentorio audiente, duo nuncij alterutrum ſeſe anteuertentes venerunt, nunciantes iam iam imminere ſibi Prutenos. Attamen Rex pius à Diuino officio quin prius abſolueretur diſcedere noluit: quo abſoluto militem in acies celeriter inſtruxit, quinquagintaque vexilla Polonorum ordinē ſuo diſtribuit. Vitoldus ſimiliter copias ſuas contrà hoſtem rectè direxit, quadragintaque vexilla Lituanorum iuſto ordine diſpoſuit: quibus Tartarorū manum ingentem adiunxit. Intereà verò Magiſter Crucigerorum Pruſsienſium, Vlricus Iungingen illudens Regi duos gladios euaginatos, totidémque clipeos ei dono miſit, dicens: Quid remoraris præliu̅m ô Rex, ſi tibi deſunt gladij: en tibi vnum, fratrique tuo Vitoldo alterum mitto: ſi verò campum ad ordinandum exercitum arctum habes, ego tibi ſuo cedam. Rex igitur pius gladios oblatos humiliter accipiens ingemuit dicens: Quamuis armis omnigeneris abundo: attamē hoc munus per quod mihi ſignum victoriæ (Deo fauente) datur, libenti animo accipiam, his dictis, ſigna vtrinque canuntur, inde maximo clamore infeſtis ſignis coucurritur, Tartari & Lituani arcubus & ſagitis aſſueti, crebèrrimo telorum iactu æterà obumbrant, à Teutonibus tamen in primo conflictu fugati ſunt, in quorum locum Poloni armis & viribus recentes, cum ingenti ſonitu, armorumq; fragore ſucceſſerunt, Pruthenaſq; acies perfregerunt, & vndique circumdatas, ad interniſsionem funditus proſtrauerunt. In hoc cōflictu Magiſter Crucigerorum Pruſſienſium, Vlricus cum ſuis Commendatoribus (quos Siluius 5 0 0. recenſet) occubuit: Duces quoque Stetinenſis & Oleſnicienſis capti, cum multis alijs præcipuis Germanis Equitibus. Cæſa ſunt tunc temporis 50000. Prutenorum, Teutonicorum. Siluius verò 40000, teſtatur. Ingentes exuuias ex caſtris Prutenorum Poloni tulerunt: victoriámque inſignem obtinuerūt, & Vexilla hoſtium præcipua 50. ad perpetuam rei memoriam Cracouiæ in Baſilica arcis poſuerunt.

Expeditio contra Prussienses Crucigeros.

Iagielonis deuotio.

Superbia Crucigerorum.

Humilitas Iagielonis.

Certamen acre initur.

Magister Crucigerorum cæsus omnisque exercitus suus profligatus.

Ordinis Commendatores erant quasi Palatini prouincijs commendatis præsidentes.

Poloni triumphant.

Denuò Crucigeri auxiliares copias ex Saxonia, & à Sigiſmundo Romanorum Rege corraſerunt, quibus Poloni pro temporis neceſsitate exercitu conſcripto occurrerunt: manúque cum eis conſeruerunt. Intereà quidam Eques Polonus Ioannes Miſſai exercitum crucigerorum ſtrenuè dimicando, ad vexillum vſque principale pertranſiuit. Vexilli feróque trucidato Vexillum arripuit, & poſt tergum ſibi infixit, ad ſuóſque acies diſuerberans incolumis redijt. Crucigeri itaque Vexillo orbati, ordinibus ſolutis, terga verterunt, quos Poloni inſequentes per agros & ſyluas pallantes

Alius conflictus Polonorum cum Crucigeris. Poloni palmam victoriæ à Crucigeris obtinent.

paſſim trucidabant,in quo conflictu 10000. Teutonicorum cæſa ſunt.

Poloni Hungaros trucidant.

Eodem anno Hungarorum copias duodecim vexilla habentes, in Poloniam excurrentes, Poloni fuderunt. Poſtea anno Domini 1414. Rex cum Vitoldo ingentem in Pruſſiam exercitum Polonorum & Lituanorum: (quod Crucigeri promiſſis non ſtarent) duxit, plurimáſque ciuitates & munitiones expugnauit. Militibus autem & Equitibus Lituanorum in bello benè meritis inſignia Stemmatáque nobilitatis Poloniæ prodonarijs diſtribuit.

Poloni cũ Lituanis Pruſſiam deripiunt.

Lituani in ſignia nobilitatis Polonorum accipiunt.

Tandem anno Domini 1432. Rex Iagielo ſenio confectus multis geſtis ſtrenué editis, Vladiſlao & Caſimiro hæredibus relictis vitam cum morte fœliciter commutauit. Cracouiæ in Baſilica arcis ſub marmoreo ſacrophugo vbi ſua imago expreſſa eſt, terræ mandatur.

Iagielo moritur.

VLADISLAVS QVINTVS.

Ladiſlae tibi Regale Polonia Sceptrum
Contulit, ob propry ſplendida facta Patris.
Hinc quoq; & Vngaricus defert Diadema Senatus,
Et quæ ſunt lati iugera multa ſoli.
Egregia verò tu præditus indole reguas.
Ac regis imperio ſubdita regna tuo.

Nec piguit Macedum fines vaſtare remotos,
Nominis vt feret gloria nota tui.
Donec inire petit tecum trux fædera Turca,
Quod facis: at latius frangere Papa iubet.
Cui tu dum pares: te ad Varnam Marte paludem
Fudit Amurates: & tua caſtra capit.

IAgielone Vladiſlao è viuis decedente, Vladiſlaus filius eius, anno Domini 1434. habenas Regni moderandas ſuſcepit. Tandem anno 1437. Sigiſmundo Imperatore Romanorum, Rege Hungariæ & Bohemiæ fatis concedente, Vladiſlaus, Hungariæ procerum aſſiduis præcibus, ad Regnum Hungariæ ſuſcipiendum vocatus eſt. Itaque anno 1440. in eò profectus Budæ coronatur.

Polonus Hungariæ Rex coronatur.

Vladislaus arces Raſcia recuperat à Turcis.

Anno Domini 1443. Vladiſlaus expeditionem bellicam contra Turcas ſuſcepit, arceſque in Raſcia ab eis occupatis recuperauit. Audiens tandem Turcas contra ſe proceſsiſſe: Ioannem Huniadem Palatinum Tranſſiluaniæ, cum armatis copijs Polonorum & Hungarorum aduerſus eos deſtinauit, qui abſque rumore in Turcas irruẽs omnes funditus proſtrauit & diſperſit. 4000. captiuorum & nouem vexilla abduxit, omnéſque Slauonicas prouincias Macedoniam vſque, Hungari cum Polonis peragrarunt. Turcarum verò Imperator exercitum propter Romaniam & Macedoniam defendendam in montibus collocauit Baſſa itaque Turcicus numeroſo exercitu fretus, victoriam ſperans cum Polonis & Hungaris conflixit, ſed ſpe fruſtratus cum Turcarum viribus ingenti clade à Chriſtianis proſtratus eſt: adeò vt Turcarum Imperator Amurates ad Regem Vladiſlaum legatos pro pace impetranda mittere cogeretur, omnes poſſeſſiones, arces & ciuitates in Raſcia occupatas reſtituendo, quibus reſtitutis ad decem annos fœdus vtrinque iecerunt, & iureiurando confirmârunt. Interea verò Iulianus Cardiualis, Legatus Apoſtolicus ad Regem venit: multiſque & varijs perſuaſionibus hoc fœdus irritum fecit, Regemque ſummi pontificis poteſtate à iuramento, quo ſe Turcis obſtrinxerat, abſoluit: vtq; expeditionem aduerſus Turcam Chriſtiani nominis hoſtem cum vniuerſitate Chriſtianorum ſuſciperet, perſuaſit.

Vladislaus Turcas profligat.

Turcæ profligantur.

Turca pacẽ petit.

Papa fœdus frangere ſuadet.

Vladislaus cõtra Turcas.

Anno igitur 1444. armatis copijs Rex contra Turcarum Imperatorem Amuratem proceſſit. Amurates verò re comperta inconſtantiæ, leuitatique Chriſtianorum admirabatur: quod Dei ſui nomen flocci penderent, exercitu itaque validiſsimo ex Aſia conſcripto, ad Varnam paludem iuxta littus ponti Euxini, prælium acrè cum Chriſtianis commiſit, quos vndique circundatos cruenta clade proſtrauit, vbi & Rex inclitus ſtrenui militis, & Imperatoris officium adimplens occubuit, cum multitudine Polonorum, quę clades ingentis mœroris plantúſque toto orbi Chriſtiano cauſa extitit.

Hungari & Poloni cum Rege ſuo à Turcis ob fœdus fractũ profligati.

Præfuit Vladislaus Poloniæ Regno decem, Hungariæ verò quatuor annis. Anno

verò

verò ætatis ſuæ vigeſimo primo, ad Varnam à Turcis occiſus eſt, conſilio ſummi Pontificis parens, qui eum ad frangendum fœdus barbaro hoſti impulerat.

CASIMIRVS QVARTVS.

Poſt fratrē Caſimirus adeſt, quē Turca peremit,
Sarmaticas iuſtus qui regit vltor opes.
Eripit & captas Marianus fratribus Vrbes,
Aetera terribili diſcutiente modo.
Hoc Duce Sacrificij magnas ſenſere repulſas,
Hic vbi Caſtaliam Viſtula voluit aquam.
Hinc repetit Mariæ non vi, ſed munere Caſtrum,
Pruſsiaci quod tunc incoluêre Duces.
Hunc quoq; Choynitiū multis licet inde peremtis
Senſit, & illius quæ ditionis erant.
Ducentem reliqua fœlicia tempora vitæ,
Fata grauem nobis eripuêre Ducem.

ANno humanæ redemptionis 1447. Caſimirus Magnus Dux Lituaniæ, fratri Vladislao Poloniæ & Hungariæ Regi, à Turcis perempto in regimine ſuccedit.

Anno Domini 1448. Petrus Valachiæ Palatinus in verba Regis iurauit: tributúmque debitum & obedientiam ſe præſtiturum obſtrinxit, quem Bochdamus frater ex illegitimo toro natus dominatu propulſare nitebatur: ſed ipſe à Polonis cum exercitu pulſus, fugarúſque & trucidatus eſt. Tandē anno Domini 1454. legati à Nobilibus, ciuibúſque Prutenorum venientes, Regi ſeſe in clientelam & patrocinium ſubijcientes venerant. Crucigeri enim intollerabili onore adinuenticijſq; eos exactionibus præmebant, vxores à viris, virginéſque teneras vi tollebant, poſſeſſiones, iumenta colonis abſtrahebant, vulgum in ſeruitutem redigentes, eorum opera velut iumentorum in arcibus, mænibúſque erigendis vtebantur, quos Rex certo tributo indicto in clientelam ſuſcepit, & ſicut pro temporis breuitate potuit, exercitu conſcripto, in Pruſsiam contrà Ludouicum Crucigerorum Magiſtrum Infeſtis armis contendit. Ludouicus quoque ingentem exercitum Teutonicum oppoſuit, prælium itaque ad ciuitatem Choynicze atrox oboritur. Primam alam Crucigerorum Poloni perfregerunt: funditúſque profligauerunt, & Baltazarem Ducem Zeganenſem occiderunt, Bernardúmque Srumbarg Ducem exercitus ceperunt: vbi verò ad vnam cohortem Polonorum malè ordinatam peruentum eſt. Poloni Prutenorū vim ſuſtinere non valentes, ſolutis ordinibus terga verterunt, quos Rex fruſtra tamen vt conuerterentur admonebat: parúmque abfuit quin ipſe hoſtium manus effugerit, multi Poloni cæſi, 300. verò captiuorum abducti ſunt.

Homagiū Palatini Valachiæ. *Valachi fu dantur.* *Pruſsi à Crucigeris ad Regem Poloniæ deficiunt.* *Tyrānnis Crucigerorum.* *Expeditio in Pruſsiā.* *Dux Zegāneuſem occiſus.* *Clades Polonorum à Crucigeris*

Rex tandem nouis copijs conſcriptis Pruſsiā infeſtis armis aggreditur, plurimáſq; munitiones & ciuitates expugnauit, & occupauit. Pruſsiæ autem Magiſter non habēs vnde ſtipendium ſuis militibus perſolueret, Marienburgam arcem præſtantiſsimam eis in poteſtatem dedit, quouſque illis ſtipendium perſolueretur. Qui arcem Caſimiro Regi pro ſumma 476000. florenorum: anno Domini 1457. vendiderunt, eamq; cū omnibus tormentis, inſtrumentiſque bellicis dediderunt. Poſtea Magiſter Pruſsiæ iniuriam à rege ſibi illatam vlturus, quaſdam munitiones Regis in Pruſsia expugnauit: qua de cauſa Rex armata manu egreſſus, Crucigeros cum validis copijs cruēta clade ad internitionem proſtrauit: ipſe verò Ludouicus Magiſter vix elapſus eſt: ſicque Poloni (quamuis magna cum difficultate) omnibus arcibus Crucigeros exuerunt.

Rex Pruſsiā v. ſtat. *Mariēburga Polonis venditur.* *Crucigeri funditus profligati.*

Tandem anno Domini 1466. Caſimirus Rex ciuitate arceq; Choynici vi expugnata, concordiam fœdúſq; perpetuum, ſuffragijs multorum Principum adductus, cum Magiſtro Pruſsiæ & ordine Teutonico inijt. Ab hocque tempore Pomeraniæ Ducatus, Michlouienſis quoque & Culmenſis terra, Regno Poloniæ adiuncta eſt, pro quibus Poloni 180. annis, armis cum Crucigeris decertabant.

Pax cum Crucigeris *Pomerania recuperata.*

Tandem anno Domini 1490. Caſimirus Rex multis egregiis geſtis exactis, vitam cū morte fœliciter Grodnę in Lituania commutauit, filios ſex Vladislaum, Caſimirum, Albertum, Sigiſmundum, Fridericum, Alexandrum: filias verò ſeptem, Heduigim,

Caſimirus moritur. *Caſimiri proles.*

Zophiam, Annam, Barbaram, Heliſabetam, &c. genuit. Vladislaus poſt mortem Mathiæ communibus Hungarorum ſuffragijs, in Regnum Hungariæ euehitur, qui etiam poſtea Regnum Bohemiæ in tutelam ſuſcepit. Albertus verò patri in ſolio ſucceſsit, Alexander Magnum Ducatum Lituániæ, Sigiſmundus Glogouiæ, ſorte acceperunt. Fridericus Epiſcopatum Cracouienſem & Poſnanienſem accepit, poſtea inter Romanos patres Cardinales ſcilicet connumeratus.

IOANNES ALBERTVS.

*D*ives Ioannes Alberte binominis agmen
Sarmaticum matre id perfidente tua.
Inſtaurasq; nouo, ſed fruſtra Marte tumultum,
Vlturus Patrui funera mæſta ſui.
Nam Decius variat primo quod dixerat ore,
Te contra Turcam velle iuuare ferum.
Inſtruit horrendos te contra perfidus hoſtes,
Et fudit populos Marte iuuante tuos.
Vnde nemus noſtris patuli memorabile fagi,
Dum ſol ſyderico tramite currit, erit.
Sic igitur multis non fauſtis obrutus actis,
Te rapuit iuuenem Parca ſeuera Ducem.

Legati Venetorum.

Oratores Turcarũ inducias petunt.

ANno à Chriſto nato 1492. Caſimiro Rege è viuis ad ſuperos commigrante, Ioannes Albertus filius in locum eius ſubſtituitur: ſacróque Diademate ſolenniter inſignitur. Ad quem oratores Venetorum venerunt: cuncta proſpera, fortunámque contrà hoſtem Chriſtianum propitiam illi exoptantes. Poſteà Turcarum legati inducias petentes venerunt: cum quibus Rex fœdus ad certum tempus pepigit.

Conuentus Alberti regis cũ Vladislao Rege Hungariæ fratre contra Turcã.

Turca inducias petit.

Expeditio Alberti cõtrà Turcarum imperatorem paſſus.

Signa aduerſa.

Tandem anno 1494. Albertus Rex cum fratre Vladiſlao Bohemiæ & Hungariæ Rege, in Liuocza conuentum habuit: conſultantes quomodo coniunctis viribus, cædem crudeliſſimam Vladiſlai patrui ſui, vlciſcere poſſint: propoſitúmque conſtitutum nemini reuelabant. Sed Turcarum Imperator omnium exploratiſſimus erat: qua de cauſa legatum magnum ad Regem Albertum propter confirmandum fœdus deſtinauit. Interea verò Stephanus Palatinus Valachiæ, vt feudalis, à Rege auxilium contrà Turcas implorauit: qua de cauſa Rex apertam occaſionem vlciſcendi barbari hoſtis nactus, ingentem validiſſimúmque exercitum ex Polonis, Lituanis, Maſouitis, Ruthenis, Pruteniſque & Sileſijs conſcripſit: expeditionémque in Moldauiam cõtrà Turcas celeriter adornauit. Vbi ſtatim ſigna aduerſæ fortunæ apparuerunt. Equus enim generoſus in quodam paruo torrente, iuxta Leopolim Ruſſiæ ſub Rege ſuccubuit: pauculóque aquæ obrutus eſt. Leopoliæ etiam Eques quidam Polonus Sropſki dictus: inſane mentis clamabat dicens: Noſtri in ſuum malum proficiſcuntur. Fulmen quoque quendam Equitem in territorio cum duodecim equis interemit. Palatinus autem Moldauiæ Regi cõmeatum pabulique neceſſaria & vniuerſo exercitui, ſe ſuppeditaturum promiſit. Rex itaque falſis eius promiſſis fidem adhibens, vbi in Valachiam exercitum induxit, ad Palatinum, vt promiſſis ſtaret: contra Turcáſque expeditionem ſecum adornaret, miſit. Ille verò perfidus reſpondit: Caueat ſibi Rex à Turcis vel ab alijs, quod auſus ſit in ditiones meas, me inſcio venire. Rex verò ſecundò & tertio eum admonuit, vt promiſſa perſolueret: ſed Palatinus hæc flocci pendebat: qua de cauſa Poloni iniuſtè exacerbati arma quæ in Turcas parauerant in ſuos conuerterunt.

Perfidia Palatini Valachiæ.

Arma in Turcas parata in Valachos conuertuntur.

Soczauamque Valachiæ Metropolim obſederunt: quam grandioribus machinis bellicis admotis oppugnarunt. Sed Vladiſlaus Rex Hungariæ inter Regem fratrem ſuum, & Palatinum inimicitias per legatos compoſuit. Fœdere itaque alterutrum firmato: Rex infirmitate, partim ex aduerſa fortuna: partim ex nimijs curis correptus, in Poloniam cum vniuerſo exercitu reuertitur. Cumq; in meditulliũ ſyluæ ampliſsimæ (quæ Bukouia, à faginis arboribus dicitur,) penetrarent: vbi arbores ſucciſæ erant, Stephanus Palatinus Valachiæ fœdifragus: contrà ius diuinum & humanum, à fronte & à tergo armata manu in Regis copias irruit, ingentique & cruenta clade Polonos inopinatos oppreſsit, captiuorúmque multitudinem abduxit. Inter quos Inſigniores erant,

Valachus Polonis fœdifragus ...

Nicolaus

Nicolaus Palatinus Ruſsiæ, Gabriel Comes à Tenczin, Ioannes Zbigneuius Capitanei Mariẽburgenſis filius, & alij complures qui ſanguine ſuo vitam Regis redimerũt. Vbi adhuc ſigna huius cladis infœlicis oſſa videlicet albẽtia in hac ſylua ipſemet vidi, cum Magnificus Dominus à Laſkò: Palatinus Siradiæ, Deſpotam Heraclidem in occupanda Valachia iuuaret, in cuius caſtris ego peditum præfectus fui anno Domini 1562. Sed ad rem redeo.

Anno Domini 1493. Menſe Ianuario, & Februario tantus calor, quod in illis regionibus mirum eſt, in Polonia extiterat, vt pomeria florerent, aues nidificarent: graminàque pulchertimè vireſcerent. Poſtea menſe Martio tanta frigora ſubſequuta ſunt, vt hæc omnia gelu artefacta marceſcerint.

Calor inſuetus.

Anno ſequenti iuxta Cracouiam in villa Czarna dicta, mulier quædam puerum cũ Leporino collo, & auribus peperit: qui ore aperto hiabat. Non multũ poſt, altera mulier ſerpentem cum puero edidit: qui ſerpens puerum ad inteſtina vſque corroſit.

Monſtra nata in Polonia.

Anno Domini 1499. Cracouiæ Iudea mulier vitulum bicipitem peperit, qui vnũ caput in cauda, aliud verò in principio habebat: cauda verò in tergo ſita erat, pedes ſeptem in dextro latere: in ſiniſtro verò nullum habebat: multo tempore extra Cracouiam hoc monſtrum, vt ab hominibus videretur expoſitum erat.

Aliud monſtrum.
Tertium monſtrum inter Iudæos natũ.

Anno Domini 1501. Albertus Rex Cracouia in Pruſsiam profectus, Toruniæ apoplexia correptus extremum diem clauſit. Aetatis ſuæ 41. anno. Regnauit octo annis totidémque Menſibus.

Ioannis Alberti regis mors.

ALEXANDER.

Mvlta laborati hoc recinunt de Rege libelli,
Quàm duri prõptus Martis ad arma fuit.
Nil illum morbi, nil frigora ſæua mouebant,
Vt non inceptum perficeretur opus.
Sæpius inſano compreſsit Iazigas arcu,
Et dedit horrenda millia multa neci.
Indigna vlciſcens ſæui periuria Moſci,
Illius conſtans abſtulit vltor opes.
Nec tantùm bello ſtuduit. ſed legibus æquis,
Subiectam patiens eſt moderatus humum.
Illa ducis laus eſt certò veriſsima magni,
Qui ſacra, qui Iuſtum cum pietate colit.

ANno à Christo nato 1501. Alexander Magnus Dux Lituaniæ, fratri Alberto in regiminæ ſucceſsit. Poſtea anno Domini 1506. expeditionem in Valachiã adornauit, multáſque arces ad Tyram fluuium ſitas ſub Valachis expugnauit. Eodem anno in Lituaniam profectus, Vilnæ infirmitate correptus eſt. Interea verò Tartarorum 20000. populabundi in Lituaniam excurrerunt cõtra quos Rex Staniſlaus Kiskam Lituanum cum armata manu deſtinauit: ipſeque ſua perſona ſemiuiuus ferè exercitum ſequutus eſt, recenſitiſque copijs in Lida arce remanſit. Lituani igitur inopinatè in Tartaros ſecuros, ad Kleczo oppidum ingenti impetu irruerunt, quos ad vnum cruenta clade fuderunt, & ſpolia, captiuóſq; abegerunt. Quæ victoria cum Regi iam iam animam agenti nunciaretur: ille quamuis beneficio linguæ priuatus, manus tamen in altum extollens, ſuſpiránſque cum lachrimis Deo gratias egit, omnibúſque circumſtantibus manum porrigens, ad ſuperos commigrauit: anno ætatis ſuæ 45. Vilnæ vbi & ſepultus quieſcit: quatuor annis, & menſibus octo Poloniæ regni ſceptra tenebat. Magno verò Ducatui Lituaniæ 14. annis præfuit.

Perfidia Valachorũ vlciſcitur.
Tartarorũ à Lituanis fuſa 20000
Alexãder moritur.

SIGISMVNDVS PRIMVS.

CVm iuràrat atrox deuicto Glinſcius hoſte
Suſpectam. pulſa ſuſpitione fidem.
Qui caperet Regni poſt mortem fratris habenas,
Tota Sigiſmundum terra Polona cupit.
Hoc, qui Magnatum tunc nemo tenatior æqui,
Maior conſilijs, & pietate foret.
Dos Regum decorabat eum clementia, ſolus
Deq; Iagelona ſtirpe ſuperſtes erat.
Proſtrauit fretum numeroſo milite Moſchum,
Millia quo bello bis cecidere decem.
Quãtus amor populoq; ſuo, externiſq; Monarchis.
Tantus erat Turcis, & tibi Theuto tremor.

Moſchouia deprædatur.

ANno Domini 1 5 0 7. Curato ſumptuoſè funere Alexandri Regis, Sigiſmundus frater eius Dux Glogouiæ, & Opauiæ Capitaneus Generalis, Magnus Dux Lituaniæ regni gubernacula ſuſcepit. Hic lapſam ferè Rempub. Polonam humeris ſuis erexit, qua rectè conſtituta, & vndique pacata aduerſus Moſchouiæ Principem Baſilium armatas copias duxit, Tartaris Præcopēſibus in auxilium ſibi acceptis: arcéſque plurimas expugnauit, & ſuorum præſidijs muniuit.

Tartari profligati.

Eodem anno Tartari in prouincias Ruſſiæ excurrerunt, cōtra quos Caſtellanus Leopolienſis, cum quingentis equitibus Polonorum profectus, gētem barbaram auſpice Deo inopinatè oppreſſit, & profligauit, ſpoliáque abegit.

Valachus Poloniam infeſtat. *Poloni Valachiam excurrunt, Valachos agrediuntur.*

Anno 1 5 0 9. Palatinus Valachiæ fœdifragus in Ruſſiā armata manu excurrit: Leopolimque ſpoliauit vnde theſauros plurimos abſtulit, Rohatiniā arcē deditione cepit, de Polonorúmq; contra ſe expeditione audiens in Valachiam aufugit: quem Poloni inſequuti, damna in Valachia ferro & igne nullo obſtante: (ipſe enim Palatinus in abditis ſyluarum latitabat) maxima intulerunt. Haſque munitiones, Dorochiniam, Sczepanouice, Czarnouicze, Botuſaniam, Chocimiam ceperunt, Soczauam Metropolim regionis grauiter oppugnarunt: ſed re infecta multimodis ſpolijs onuſti, vniuerſa regione peruaſtata, ad ſua reuertuntur. Cumque Tyram ſiue Neſtrum fluuium traijcerent, Valachij nacta occaſione è ſyluis ad pugnādum inſtructi errumpunt, cum quibus equitatus aulæ Regie qui adhuc in hoſtili ripa remanſerant: manus acriter commiſerunt, à tergóque hoſtium aliquot cohortibus Polonorum clandeſtino tranſmiſſis omnem exercitum Valachiorum fuderunt.

Valachi cæduntur à Polonis.

Tartari in Ruſſia graſſantur *Poloni triūphatur de Tartaris.*

Poſtea anno Domini 1 5 1 2. Tartari Præcopenſes ſtipendiarij Regis, in 24000. equitum in Ruſſiam excurrerunt, ad Viſniouiciumque in Podolia caſtrametati ſunt, ad quorum vim reprimendam Poloni & Lituani expeditionem ſuſceperunt: certamenque acre cum eis commiſerunt, & dum vna ala Polonorum ad caſtra hoſtium vbi captiui Polonorum Lituanorumque erant, penetrârunt: captiuos ſoluentes, ad arma excitarunt. Statim igitur captiui ſoluti à tergo, illi à fronte in Tartarorum ordines ſolutos irruerunt: quos paruo negocio fuderunt, & celebrem victoriam impari Marte obtinuerunt.

Expeditio Regis contra Moſchorū Ducem *Cōſtātinus Oſtrouſki.* *Andreas Celadin.*

Anno 1 5 1 4. Sigiſmundus Rex audiens Smolenſko arcem munitiſſimam in ditione Lituanorum à Moſchouiæ Duce Baſilio captam, exercitum ad vlciſcendum hoſtem duxit. Moſchus verò 8000. equitum contra Regem deſtinauit: Polonorum autem, & Lituanorum copiæ 35000. non excedebant. Conſtantinus itaque Oſtrouuſki Dux, exercitus ſtrato ponte pedites vltra Borieſtenem iuxta Orsham oppidum transfert. Equitatus verò auguſtum vallum ſub ipſo caſtro Orshæ ſuperat. Mox vbi dimidia pars exercitus Boriſtenem tranſiret, nunciatur Ioanni Andreę Celadin cui ſumma rerum à Moſcho commiſſa erat, vt hanc exercitus partem inuaderet. At ille reſpondit: ſi partem hanc exercitus oppreſſerimus, quid poſtea faciemus: cùm cæteri metu perculſi terga vertent, expectemus tantiſper dum totus exercitus tranſferatur: tantæ enim

ſunt

BIBLIOTECA NAZ.

ſunt vires noſtræ, vt circumuentos hoſtes Moſchouiam vſq; velut iumenta agere poſſimus, tandem quod vnicum reſtat totam occupemus Lituaniam, ſigna itaque vtrinque canuntur, Moſchouitæ primi in Lituanos impetum faciunt: illi haud timidi ſtrenuè reſiſtunt. Poſtremò maxima vi certatur, Lituani ſtudio cedentes ad collē vbi tormenta collocata erant: ea in Moſchos inſequentes exonerant: extremamq; aciem eorum in ſubſidijs collocatam feriunt, turbant, dirimuntq;: hoc nouo belli genere Moſchi perterriti terga vertunt, quos Lituani cum Polonis conuerſi omnibus copijs effuſis inſequuntur, fugant, confodiunt, cæduntque, bellum ſola nox dirremit. Eſt inter Orsham & Dubrounam, fluuius Cropiuna dictus: in cuius dubijs & altis rippis Moſchi fugientes, tot ſubmerſi, vt curſus fluminis impediretur. Capti ſunt in eo conflictu omnes militiæ Præfecti, & Conſiliarij, qui ad Regem miſſi ſunt. Ioannes verò Celadin ſupremus Dux exercitus cum duobus præcipuis viris, Vilnæ in compedibus ferreis detinebatur. Cæſa ſunt tunc temporis Moſchorum 42000. capti 2000. exceptis ijs qui in fuga aquis obruti ſunt. Ex Polonis & Lituanis 300. dūtaxat occubuere, ab hoc tempore Moſchouię Dux campeſtre prælium nō audet Regis Poloniæ opponere, Moſcho uiæ Princeps accepta ſuorum clade, Smolensko continuò relinquens in Moſchouiā fugit, Lituanicus verò exercitus Smolensko obſedit: ſed eam capere non potuit, benè enim firmatam Moſchus reliquerat: tribuſque alijs caſtris citra Smolensko occupatis, quibuſdam peruaſtatis præda onuſti ad ſua reuerſi ſunt.

Certamē acre cum Moſchouitis.
Moſchouitæ crudeliter profligantur.
Numerus Moſchorū occiſorum.
Moſchus fugit.
Smolenſkā obſidetur.

Anno Domini 1515. Menſe Iulio, Sigiſmundus Poloniæ, & Vladiſlaus Hungariæ Bohemiæque Reges, fratres germani, cum Maximiliano Imperatore Viennæ Auſtrię conuentum inſigni ſplendidoque apparatu habuerunt.

Conuentus Regum Poloniæ & Hungariæ cum Imperatore.

Tandem anno Domini 1518. Bona Ioannis Sfortiæ Ducis Mediolanenſis filia. Sigiſmundo Regi, Cracouiam allata eſt: cui Epiſcopi, Magnates, Equiteſque Polonorū, inſigni ac ſplendido apparatu obuiam proceſſerunt, Hæc anno Domini 1520. filium Sigiſmundum Auguſtum Cracouiæ in abſentia Regis peperit.

Bona Ducis Mediolani filia Sigiſmūdo nupta.

Anno 1525. Albertus Marchio Brandenburgenſis, Magiſter in Pruſſia ordinis Teutonici, poſt plurima bella & ſimultates cum Polonis ſuſceptas, vidēs fruſtra contrà ſtimulum calcitrare, Regni Poloniæ Sigiſmundo iuramentū Cracouiæ ſolenniter præſtitit, habitúque ordinis abiecto in Ducem ſæcularem Pruſſiæ creatus eſt.

Magiſter Pruſſiæ ordinis Teutonici Regis iugum ſubit.

Poſtea anno Domini 1526. decedentibus immature ætate Staniſlao & Ioanne Ducibus Maſouiæ: Ducatus Maſouiæ Regi Poloniæ ceſſit:

Maſouia Polono regi ceſſit.

Anno Domini 1530. Sigiſmundus ſecundus Auguſtus patre viuente ſacro Diadematæ ſolenniter Cracouiæ coronatur, decem duntaxat ætatis ſuæ annos habens.

Sigiſmundus Auguſtus coronatur.

Anno 1531. Petrilo Palatinus Valachiæ infeſtis armis in Pokuciam irruit, Snijatinq; & Coloniam cum adiacentibus pagis exuſſit. Rex itaque ſex millibus militum pro ſtipendio conſcriptis, Ioannem de Tarnouia Comitem eis præfecit, contra Valachioſq; deſtinauit. Poloni igitur ad Obertinam caſtra metati ſunt, in loco munitiſſimo. Petrilo verò Palatinus Valachiæ cum quinquaginta millibus Valachiorum, & Turcarum atque Hungarorum in colle editiori ſeſe apparuit: tormentáque bellica aliquot in Polonos direxit: nihil tamen effecit. Poſtea vtrinque tormenta exonerātur, plurimoſq; Valachiorum Poloni globis glandibuſque ferreis trucidant Inde infeſtis armis maximo clamore vtrinque concurrunt, gladijs, lanceis, omnique telorum genere res geritur. Poloni fortitudine, Valachij multitudine ſuperabant. Poſtea Poloni tormenta, bombardáſque in Valachos exonerant: exercitumque eorum fudunt, diſſipant, & vndique affligunt. Sicque Valachij ordinibus ſolutis terga vertunt, quos Poloni omnibus copijs effuſis inſequuntur, fugant, cædunt, turbant, trucidantque. Itaque omnis generis rerum copia ex caſtris eorum onuſti, quinquaginta maioribus tormentis ablatis, milléque captiuis inſignioribus abductis, ad Regem reuerſi ſunt cum inſigni victoria.

Valachus Polonis infeſtus.
Acer conflictus.
Poloni Valachos profligant.

Anno Domini 1532. in Morauia ſupra Olomnnciam tres ſoles apparuerunt.

Tres ſoles.

Anno 1535. Oucaina tutor Gubernatorque moderni Ducis Moſchouiæ, valida ma-

Moſchouita Lituaniā vaſtāt. *Poloni in Moſchouiā contendunt*

nu in Lituaniam excurrit, quam igne & ferro peruaſtauit, quindecim miliaribus à Vilna reuerſus eſt. Rex itaque Poloniæ milites ſtipendiarios, voluntarióſque, quibus Ioānem de Tarnou præfecit, in Moſchouiam deſtinauit, cum quibus Lituani vires ſuas coniunxerunt, fineſque hoſtiles ingreſſi arcem Homel expugnarunt, ſuiſque præſidijs munierunt. Inde rectà ad Starodub arcem munitiſſimam, in qua Otwczina, Suyſki, & Koluczow cæterique Proceres Moſchorum erant, contendunt: eamque grauiter tormentis bellicis adactis oppugnant. Moſchouitæ quoque quorum numeroſa multitudo in arce fuit ſtrenuè ſeſe defendunt. Arx ex roboribus ædificata terraque & lapidibus propugnacula, & parietes impletæ erant: ideò tormenta in caſſum exonerabantur. Poſtea pulueribus, bumbardarijs ſuppoſitis, arcem intenderunt: theſauróſque ingentes quibuſdā flamma abſumptis aſportauerunt. Otwczina Gubernator totius Moſchouiæ, Suijski, Kolucxow, cæterique Magnates & proceres Moſchouiæ capti ſunt. Vulgi verò multitudo exercitum Regiū numero 60000. ſuperabat: qua de cauſa Ioānes Comes de Tarnow, ſupremus Dux exercitus, omnes ſenes, plebeios, & parū idoneos decolari iuſſit, iuuenibus, nobilibuſque & virginibus relictis.

Starobud capta.

Sigiſmundus moritur.

Anno Domini 1548. Sigiſmundus Rex multis geſtis præclaris ſumma cum laude ſtrenuè editis, imperióq; in pace relicto, & Reipub. rebus rectè diſpoſitis, vitam cum morte fœliciter commutauit, ipſo die ſolenni Paſchæ ætatis ſuæ 81. annos, menſes duos, & dies ſeptē peregit, Cracouiæ in Baſilica arcis honorificè 26. die Iulij ſepultus:

Melſtinski ſe Chriſtū fore fingit

Martinus Bielſki Polonus, qui annales Polonorum vulgari lingua conſcripſit: facit mentionem, in principio imperij huius Sigiſmundi primi: Nobilem quendam Iacobum Melſtinſki, prætorem de Brezinij ciuitate, ex leuitate quadam animi, ſeu potius deſperatione, nomen autoritatémque Chriſti ſibi aſciuiſſe, Petrumq; Zatorſki ciuem Cracouienſem, ceteróſque ſibi ſimiles lattones duodecim, ſecundum numerum Apoſtolorum elegiſſe: ſinguliſque nomina Apoſtolorū impoſuiſſe: ſe verò Ieſum Chriſtum appellaſſe. Qui per villas vbique ambulantes: prodigia, morionum, & præſtigiatorum more exercebant: ſicophantáſque alios, & latrones velut mortuos ſubornantes ſuſcitabant: piſces in paludes lutoſas primo impoſitos, vbi nunquam eos naſci poſſibile erat, in nomine Chriſti ſui manibus capiebant: panes in fornaces imponebant: in nomine Chriſti cum illic ante non eſſent, depromebant: cum ingenti ſimplicis vulgi admiratione. Quodam tempore ad Ceſtochouiam Monaſteriū diuæ virginis imagine celebre, prædictus Chriſtus cū ſuis Apoſtolis vbi adhuc ignotus erat venit, cumque illic aliquot diebus morarentur, vnum ex ſuis quaſi abſeſſum à dæmone ſubornauerunt: cuius opera victum acquirebant, cum ſua coquina carerēt: ille enim quaſi dæmophoretus per hoſpitia, diuerſoriáq; ambulās, carnes de coquinis rapiebat, in ſuoſque proijciebat, qui cruce illas munientes carnes comedebāt. Illic autem ingens erat confluxus populi tunc temporis ad diuæ virginis imaginem. quæ ibi perinde, vt apud nos in Loreto miraculis celebris eſt. Prædicti itaque ſicophātæ, illum obſeſſum ſuum, ad altare diuæ virginis ducunt: duplici veſte ad id ſtudiò præparata indutum, in cuius intercapedinem neceſſaria imponere poſſit: lapillos verò intra induſium à corpore ei impoſuerunt, cumque ad altare deduceretur, ille è manibus ducentium furibundus, ſeſe proripiens, in altare oblationibus pecuniarijs onuſtum irruit, pecuniáſque de altare rapiens in veſtis duplicatæ intercapedinem eas imponebat. Monachus verò ab altari diuino officio intermiſſo aufugit: cæteri Monachi ſtupidi accurrentes cingulum illius reſoluunt, putantes eum pecuniam intra induſium poſuiſſe: ſed lapilli duntaxat quos ante ſtudio impoſuerat. in terram exciderunt: pecunia verò in veſte duplicata remanſit Monachi igitur mœſti pecuniam arte dæmonis in lapillos transformatam putantes, exorciſmos, orationéſque ſupra lapillos ſine intermiſſione fundunt: vt deinde in priſtinam formam transformarentur: ſed cum lapilli immutati in ſua forma perſeuerarent, Monachus librum Agendam (vt dicitur) indignabundus in terram proiecit dicens: adhuc talem dæmonem nunquam experti ſumus: abite cum eo ad omnes dæmones. Hoc latrocinio prædicti ſicophantæ perpetrato, cum illa pecunia rectà in Sile-

Latrocinium inſigne

Exorciſmi ſupra lapillos.

ſiam

ſiam vicinam Poloniæ perrexerunt, ſimplicem vulgum ſuis præſtigiationibus ſeducentes, vbi ad quandam matronam nobilem, in quodam pago diuertentes, dicunt ad illam: Chriſtus te cum ſuis Apoſtolis viſitat ô mulier, ideò te offer illi, & ſaluabitur anima tua. Illa verò virum domi non adeſſe, in cuius abſentia id ſibi non licere, reſpondit. Cui Apoſtoli dixerunt: Habeſne mappas vel telam ad ſacrificandum: mulier verò ligaturam telæ illis obtulit. Qui dixerunt, hanc nobiſcum accipiemus, Chriſtuſq́ue tibi benedicet, vt tibi linum abundantius creſcat, oſtende aliam ſi habes telam: quam cum ſimiliter accipere volebant, mulier dixit: non dabo vobis hanc: maritum enim timeo. Illi autem fruſtulum fomitis cum igne in telam inuoluentes mulieri reddiderunt: quam illa nihil ſuſpicans in ciſtam repoſuit. Itaque ciſta à tela, à ciſta verò domus accenſa in flammam abijt. Vir igitur illius vxoris reuerſus domum, conflagrantem inueniens: cauſam ſciſcitatur, cui vxor ſe malè Chriſtum cu[illegible] Apoſtolis tractaſſe reſpondit: ideò hanc plagam iniuſtè in ſe permiſiſſe. Vir aute[illegible] ira excandeſcens, latro hic inquit nequiſſimus, & non Chriſtus fuit. Ideò cum vicini[illegible] malef[illegible]ores perſequitur, quos in quadam villa inſequuti ſunt. Ille itaque pſeudochriſtus reanimaduerſa ad illum qui vocabatur Petrus dixit: Petre iam mea paſſio, calixque quem bibiturus ſum appropinquat. Cui Petrus: Et mihi vt video Domine imminet. Chriſtus verò dixit: Petre ego aliter non poſſum, niſi per feneſtram hinc euadere. Ad quem Petrus: Et ego te quòad viuam non derelinquam Domine, ſed quocunque tu fugieris, ſequar te. Sicq́; ille Chriſtus per feneſtram, Petro ſequente aufugit: cæteri quoque Apoſtoli qua potuerunt euaſerunt. Quos villani vna cum ſuo Chriſto inſecutos, & vndique circumuentos baculis, fuſtibuſque præuſtis cædunt, dicentes: Propheti ſa nobis Chriſte cum tuis Apoſtolis, qua in ſylua hij baculi creuerint. Sicque plagis emendati vitam ſuam pœnitentiam agentes, poſtea emendarunt, dicentes: Difficile eſt nobis Chriſti paſſionem, Apoſtolorumque tormenta ſubire.

Aliud latrocinium Pſeudochriſti.

Fuga Pſeudochriſti.

Pſeudochriſtus cũ Apoſtolis baculatur.

SIGISMVNDVS AVGVSTVS.

ANno ſalutiferi virginis partus 1548. iuſtis Sigiſmũdo primo honorificè ſumptuoſeque perſolutis, Sigiſmũdus Auguſtus, filius eius Magnus Dux Lituaniæ: Regni habenas moderandas ſuſcepit, quas ſumma cum prudentia & fortitudine in pace gubernauit.

Sigiſmundus 2. Auguſtus.

Hic anno Domini 1543. Ferdinandi Romanorum Hungariæque & Bohemiæ Regis filiam Heliſabetam, matrimonio ſibi copulauit, quæ Cracouiam honorificè allata eſt. Poſtea immatura ætate & ſine prole anno Domini 1545. decimaquinta Iunij è viuis deceſſit.

Prima vxor Auguſti.

Deinde Barbaram Lituanam ex domo Radiuilorum, quæ ante Gaſtoldo Lituano nupta fuerat, duxit. Inuita matre Regina Bona, Proceribúſque Poloniæ repugnantibus, hocque matrimonium indignè ferentibus, & parum abfuit quin rebellio eorum cœpta in pernicioſam ſeditionem abijſſet. Hæc quoque non multo poſt è viuis ſublata eſt ſterilis: non ſine veneni ſuſpitione, quam Rex Cracouia, Vilnam vſque Metropolim Lituaniæ deduxit, ibidemque in Baſilica arcis diuo Staniſlao Sacrata, honorificè tumulauit.

Secunda vxor.

Hac mortua ad redintegrandam cum Ferdinando amicitiam, & affinitatem cõuerſus, alteram filiam eius Catherinam, quam Franciſcus Dux Mantuæ viduam reliquerat, germanam ſororem Heliſabetæ duxit. Nuptiarum ſolennia celebrata ſunt Cracouiæ 31. Iulij anno Domini 1553. quam poſtea ſterilitate cauſata repudiauit: Maximilianóque fratri Romanorum Imperatori in Germaniam honorificè remiſit.

3. vxor.

Tandem anno Domini 1557. iuſtiſſimum bellum aduerſus Guilhelmum Furſtemberk, Magiſtrum Liuoniæ ordinis Teutonici ſuſcepit: centeniſq́ue millibus equitum & peditum electorum, tam Polonorum quam Lituanorum Rutenorúmque accinctus, in Liuoniam ſua perſona contendit. Sed Liuoniæ Magiſter difficilè contra ſtimu-

Auguſtus contra Liuones contendit.

lum calcitrare videns, ſupplex pacem efflagitat, præliumq; deprecatur, & ſe cum vniuerſo ordine, & tota ditione in fidem & clientelam Regis ſubmitit, prout latius in Liuoniæ diſcriptione patet.

Tandem Princeps Moſchouiæ anno Do. 1558. hæreditarij cuiuſdam iuris & denegati tributi prætextu numeroſo cum exercitu in Derptenſem Liuoniæ prouinciā excurrit, Derptamque ciuitatem *Bellum cū Moſchorū Duce.* Epiſcopalem cum arce cepit, ac plures munitiónes temporis ſucceſſu expugnauit. Itaq; Sigiſmundus Auguſtus Rex, Liuones feudales & clientes ſuos ſtrenuè propugnando bellum (pio dolore ſtimulāte) cum Moſchoniæ Magno Duce ſuſcepit, quod vario Marte tam in Liuonia quam in Ruſſia alba, diu durauit, & in hūc diem fœdere intercedente perſeuerat.

Anno Domini 1562. ſub tēpo- *Dux Moſchouiæ Poloczkam capit.* re Carniſpriuij Februarij 23. die, Ioannes Baſiliades, Magnus Dux Moſchouię, trecentenis millibus armatorum coadunatis in ſua perſona Poloczkam dura oppugnatione cepit, vnde theſauros dictu incredibiles, captiuorúmque octuaginta millia quibuſdam cæſis, In Moſchouiam abduxit. Iudæos verò omnes baptiſmum abhortentes, aquis Dwinæ fluuij ſubmergere fecit. Solūmodò Polonos ſtipēdiarios remuneratos, liberos dimiſit.

Poſtea anno Domini 1564. Magnus Dux Moſchouiæ, detentis oratoribus Lituanorum, diutius in Moſchouia, exercitum celeriter conſcripſit, quem abſolutis oratoribus in Lituaniam populabundum deſtinauit. Hic exercitus in duas partes diuiſus vnus à Smolenſko Duce Srebrnij, alter à Poloczka Duce Soiſki contendebat, qui in cāpis Czaſnicienſibus ad Vlam fluuium caſtrametatus eſt. Nicolaus verò Radiuil Palatinus Vilnenſis, Dux exercitus Lituaniæ ſupremus, & Gregorius Chodkiewicz, Campiductor, rem certam ab exploratoribus de illis tenētes, parua manu hoſtes aggrediū- *Moſchouitæ funduntur* tur, ſecuróſque & inopinatos cædunt, trucidānt, confodiunt, fugantque: qui per ſyluas & agros paludes, partim à colonis cæſi, partim aquis ſubmerſi ſunt, quorum triginta millia occiſa eſſe compertum eſt. Ibidem Petrus Soiſki ſupremus Dux exercitus *Soiski occiſus.* Moſchouitici vulneratus fuga euadens, à Ruſtico ſecuti (cum magno dolore Lituanorum, quod viuus nō caperetur) occiditur, Vilnam delatus honorificè in Rutenorum Baſilica ſepelitur. Alius verò exercitus, qui à Smolensko ad Orsham cum Duce Sre- *Srebrnij fugatur.* brnij contendebat, audita ſuorum cruenta, Infœliciique clade, metu perterriti, omni bellica ipſáque copioſiſſima ſuppellectili abiecta, in pedes ſeſe conieccerunt: turpique fuga ſaluti ſuæ conſuluerunt.

Anno Domini 1564. ipſo feſto diuæ Margaretæ, Magnificus Dominus Staniſlaus Pacz Archidapifer Sacræ Regiæ Maieſtatis Magni Ducatus Lituaniæ, ac locum tenens tunc

tunc temporis Palatinus Viteblienſis, collecto ex Viteblienſi Palatinatu exercitu, adiuncta curia ſua, & duobus centurionibus, alijſq; cohottibus, quibus præfecerat Duces, Iſidorum Signiferum Viteblienſem, & Ioannem Sniepotod tenutarium Viteblienſem, hi in armatura leui duorum millium, contra hoſtem Moſchum, qui tũc temporis arcem Iezeiriſcza tredecim millibus armatorum grauirer oppugnabat, proceſſerunt, manuſque acritet conſeruerunt, & hoſtium perrupta acie tormẽta obtinuerũt: vlterioremque exercitum qui fugam cœperat, inſequuntur, trucidant, verberant, cõfodiunt, nonnullos captiuant: octóque millia Moſchorum cæſa, cæteri armis abiectis quoquo potuerunt fuga ſaluti ſuæ conſuluerunt. Noſtri verò omnem ſuppellectilem bellicam, & vniuerſa hoſtium arma, tormentúmque magnũ: tela ignea, vexilla, bombardas, & id genus alia abſtulerunt, & ipſi Dei benignitate ſani & incolumes ſpolijs onuſti paucis in conflictu deſideratis, ad Wirepſkam redierunt. Georgium autẽ Towmak Dux exercitus hoſtilis vix euaſit, qui poſteà viribus reſumptis, eandem arcem Iezeriſcza acerrima oppugnatione, & igneis telis expugnauit.

Moſchouitæ proſternũtur.

Poſtea aliquot annis vario Marte vtrinque certatum eſt, magnis & paruis congreſſibus, arces quoque alterutrum tentatæ & Dux Romanus Sanguſko Campiductor exercitus Lituanici vires Moſchorum debilitauit: paruáq; manu magnas copias hoſtiles ſæpius fudit. Suſſam & Vlam arces Moſchouiticas ſæpius tentauit.

Dux Romanus.

Anno Domini 1567. 16. Septembris, noſtrates ex Witebska in Sitno lacu Moſchorum trecentos occiderunt, bumbardas 120. pulueris, globorumque multitudinem, & ſpolia abſtulerunt. Eodem anno, pedites noſtri ex Vitebska 12. Decembris, ſub arce Wieliſs multos Moſchos proſtrauerũt, cæteri ex ijs fugientes in Duna fluuio ſubmerſi ſunt. Duo nobiles Alexius Simiczow, & Bachdanus Hreori cum multis alijs captiui abducti.

Sitno lacu.

Moſchouitæ cæſi.

Tandem anno Domini 1568. Sigiſmundus Auguſtus Rex, conſcripto validiſſimo exercitu, ipſoque electiſſimo pluſquam centum millium cum tormentis, & omni ſuppellectili bellica ſufficienti ſumptuoſaque, in Moſchouiam ſua perſona tendere propoſuerat, ad Rodoskowiczeque à Wilna 24. miliaribus progreſſus, ibidem caſtrametatus, aliquot hebdomadis tranſactis, re infecta exercirus parte dimiſſa, ipſe Grodnam reuerſus eſt. Stipendiariorum milirum, equirum, & peditum copias, cũ tormẽtis magnis muralibus, ad Vlam arcem Moſchorum expugnandam deſtinauit, quibus Illuſtrem Dominum Ioannem Chotkiewicz, Capitaneum Generalem Samogitiæ, virum militiæ peritum, & in bellis de Carolo quinto optime merirum præfecit: ſed quamuis arcem grauiter ſtrenuèque oppugnarent, auxilio obſeſſis adueniente, re infecta obſidionem ſoluere coacti ſunt, quam poſtea Dux Romanus Sangusko inopinata irruptione cœpit & exuſſit: anno Domini 1568. 28. die Septembris. Hoſtium maior pars cæſa, cæteri combuſti, quidam in Duna & Vla fluuijs, qui eã præterfluunt fugientes naufragio perierunt: pauci captiui abducti, ex noſtris aliqui vulnerati, ſpolia magna, exuuias, pecuniæ argenteæ multitudinem, & tormenta aliquot abſtulerunt, & cætera multa inſtrumenta bellica. Victus maior pars combuſta, arcem ipſam noſtri occupauerunt, quam & nunc ſuis præſidijs tenent, attamen longè à priori ſtructura, (vt eam Moſchouitæ firmauerànt) differentem. Hanc nos anno Domini 3564. cum eam in primis Moſchouitæ ædificare cœperunt obſideramus, nihil tamẽ neſcio cuius cauſa (alter iudicet) effecimus, quamuis in ſtrenua pedirum oppugnatione quidquã defuerit. Ibi Nicolaus Venetianus Rotmagiſter peditum in Leplo, glandæ bumbardæ ictus ſtrenuè officium ſuum adimplens hebdomada elapſa in Vitebſca occubuit. Egò quoque cum peditibus Rotæ meæ tormenta defendens, vndique hoſtili manu ex arce erumpente circundatus, vim impetuoſam ſuſtinere non valens, vix de manibus ferè hoſtium, armata manu euaſi.

Expeditiõ in Radoskowice Regia.

Vla obſeſſa.

Vla capta.

Venetianus occiſus.

Eodem anno 1568 Noſtri pedites Vitebliẽſes nocturna irruptione inopinata iuxta Vieliſam arcem Moſchouiticam ciuitatem exuſſerunt, hoſtiumque 300. occiderunt, & ſpolia magna abegerunt. Ianuarij 5. die.

Vielis ſub[illegible]

Vſuiat direpta. Poſtea 1 7.Ianuarij,Iidem pedites noſtri ſub arce Moſchouitica Vſtviat,ciuitatem ſeptis penetratis,perfractiſq; exuſſerunt,multis occiſis bombardas & ſpolia exuuiáſque mulras abſtulerunt,parum abfuit,quin arcem ipſam caperent.

Kozacy. Corſari. Freibeuteri. Eodem tempore Ianuarij 18.Birula cum ſuis peditibus (qui vulgo *Kozacy* dicuntur, id eſt,qui hoſtem furtiuè & inopinatè adoriri ſolent,Italice Corſati,Germanice Freibltéri dicuntur,qui in mari latrocinantur:ſed Rutenis huiuſmodi *Kozacy* dicūtur,qui vias hoſtium circumſidēt,& furtiuè inopinatèque interdum decem *Kozacy* prædicti, ad centum Moſchos ex inſidijs irruunt,inopinatóſq; trucidant,ex Moſchouiæ terra à Ducatu Biela magnis ſpolijs onuſtus, cū captiuorum multitudine Vitebſkā redijt.

Vielis cumſta. Tandem 2 8.Ianuarij noſtrates pedites ex Vitebska & Suraſa arcibus,cū equitibus Domini Palatini Viteblienſis Paczi, Vieliſam circumuſſerunt, errunpentes hoſtes ex arce cum Rotmagiſtro eorum Poluiato occiderunt. Aulicos quoq; Magni Ducis præcipuos triginta,cum trecentis equitibus ad præſidium arcis ferendum eadem nocte

Captiui inſignes. venientes,inopinatos in ciuitate fuderunt,cæteris fuga dilapſis, nondum enim in arcem quod intempeſtiuè venerint,intromiſſi erant, Ioannem Michaelis Holouinum inſignem virum,Magni ducis Pincernam captiuum multis ſpolijs onuſti Vitebskam adduxerunt.

Eodem anno 27.Maij die,in feſto Aſcenſionis Domini,noſtrates ex Moſchouia cū magnis ſpolijs & exuuijs venerunt. Rotmagiſtrum cum vxore & ſeptem nobiles,cum multis alijs captiuos adduxerunt.

Vſuiat exuſta. Eodem tempore 29.Auguſti Viteblienſes noſtri,ciuitatem ſub arce Vſtviat exuſſerunt,captiniſque & exuuijs onuſti, Vitebskam redierunt. Huinſmodi autem excurſiones innumeras noſtri pedites Viteblienſes cum maximo damno hoſtili quotidiè, dies noctéſque exercebant,propter ſuam vtilitatem,videlicet,ſpolia enim magna reſſetebant. Arcium reliquarum finitimarum excurſiones taceo,niſi huius mentionem facio,cuius ipſe præſidia egi.

Tartari Nahaicenſes cū Seremie? Vitebſkam oppugnant. Anno ſupradicto 1568. Septembris 29.die in feſto Diui Michaelis Archangeli noctu diem veneris præcedente,Moſchouitarum cum Tartaris Nahaicenſis Hordę,ſex millia numero,ſub Vitebskā venerūt,quibus preærant tres Palatini præcipui, Seremiet, Baſilius Burutlin,& Hreori Szoborow,duobus diebus ſub arce exactis,ciuitate in duobus locis ſuccenſa nocte tertia ſequente diſceſſerunt.

Poſtea per legatos,oratoréſque generales. Magnus Dux Moſchouiæ & Rex Poloniæ,fœdus ad tres annos vtrinque percuſſerunt. Legati noſtri anno Domini 1 5 7 1. Varſouiam ad Regem ex Moſchouia fœdere cōfirmato redierunt, ex Polonia Palatinus Ino Wladiſlauienſis,ex Lituania Caſtellanus Samogitiæ.

Sigiſmundus Auguſtus Rex moritur. In hoc fœdere anno Domini 1572. ſereniſſimus,Inuictiſſimúſque Rex Poloniæ Sigiſmundus Auguſtus,Magnus Dux Lituaniæ, Ruſſiæ, Pruſſiæ, Maſouiæ, Samogitiæ, Liuoniæ,&c. Dominus & hæres,pacis in tota vita ſua amantiſſimus, verèq; Chriſtianiſmus appellandus obdormiuit in Chriſto,Iulij 18.die Knyſſiniæ, in confinibus Lituaniæ,& Podlaſſiæ,Maſouiæq;. Interregnum per integrum annum pacificum,& Diuina ferè protectione communitum,contra ſpem omnium, nullo finitimorum hoſtium ne quidam muſſitante durauit.

Inter regna Regni Poloniæ fuēre nouem à Lecho primo authore & propagarore gentis,ab anno Domini,vt quibuſdam placet 550. vſque ad hunc annum currentem 1572. in quo naturæ debitum perſoluit prædictus Inuictiſſimus Princeps Sigiſmundus Auguſtus.

Primum inter regnum poſt Lechij deficientem progeniem in Polonia extitit, cui poſtea incerto tempore Viſimirus,ſecundum quoſdam, Viſimiro autem Cracus ſucceſſit.

Secundum inter regnum poſt Vandam Craci filiam, quæ dijs virginitatem denouens,victo tribus cruētis prælijs, Ritagora Duce Germanorum,in Viſtulam ſeſe prę́cipitauit,poſtquam duodecim Palatini prouincias diſtributas rexerunt.

Tertium

Tertium interregnum cum equorum curſu Præmiſlao ſterili decedente, de Principatu decertarent, dum Leſconi infimæ familiæ iuueni Sceptrum obueniret.

Quartum interregnum poſt Popelum ſecundum, Cruſphiciæ à muribus deuoratum, quandoq Piaſtus ille Cruſphicienſis ciuis, & agricola ſimplex; ſed probitate pollens, communi omnium conſenſu Monarcha deſignatus eſt.

Quintum interregnum poſt Mieczſlaum ſiue Mieſconem a. quando Rixa vxor ſua Senatus conſenſu, Imperium aliquod annis, cum detrimento Regni adminiſtrauit, quæ poſtea ob ſuam peruerſitatem à Polonis iuſtè in Saxoniam ad fratrem Imperatorem Romanorum, cum Caſimiro hærede innocuo excluſa eſt.

Sextum interregnum poſt Præmiſlaum occiſum ab Othone Lango, & Marchionibus Brandemburgenſibus, quando Venceſlaum Bohemorum Regem, ad ſceptra regenda vocauerunt.

Septimum interregnum poſt Caſimirum Magnum Vladiſlai Lokietkonis filium, quando Ludouico Hungariæ Regi habenas Regni obtulerunt.

Octauum interregnum poſt Ludouicum Hungariæ & Poloniæ Regem, quando Iagelonem Lituanum, ad Reginæ Heduigis filiæ Ludouici connubium vocauerunt, cui & Regnum obtulerunt. Huius poſteritas ad hoc vſq; nonum modernum interregnũ durauit. Sed ad rem vndè digreſſus ſum redeo.

Anno eodem 1572. ſtatim poſt mortem Regis multi conuentus particulares, nobilium & procerum Regni, Magnique Ducatus Lituaniæ celebrati ſunt, de pacificandis finibus tam Podoliæ a Tartaris, quàm Lituaniæ, Ruſſięq; à Moſchouitis, & de electione Regis tractantes. Subindè multi legati & oratores, tam à ſummo Pontifice Imperatoréque Romanorum Maximiliano, quàm à Rege Franciæ & fratre ſuo Henrico Andegauenſium, & Borboniorum Duce, à Rege Suetiæ, aliſque Monarchis, Ducibus, & Principibus circumiacentibus adueniebant. Omnia tamen in pace Diuina protegente clementia, contra ſpem omnium agebantur.

Conuentus de electione Regis.

Varijs in legationibus

Tandem anno Domini 1573. in Sabbato magno Paſchæ præcedente Tartarorum mille octingenti, cum Ducibus Baca & Sieoza, in Podoliam ſub Baram arcem excurrerunt, viciſque aliquod & prædijs circumiacentibus ſuccenſis, cum ſpolijs reuertentes ab aulicis & ſeruitoribus Buczacij Capitanei Camienecenſis, inopinata irruptione trucidantur, confodiuntur, & ſpolijs abiectis cæteri in fugam conuertuntur.

Tartari proſtrati.

Electio incepta eſt celebrari extra Viſtulam orientem verſus apud Varſouiam in tentorio magno 7. Aprilis die, vbi omnis Senatus Regni, & Magni Ducatus Lituaniæ de eligendo nouo rege conſultabant. Intercà Machmet Baſſa ſupremus Conſtantinopoli, litteras interceſſorias per oratorem ſuum ad Senatum deſtinauit, intercedendo nomine Imperatoris ſui pro Henrico Andegauenſium, Borboniorum Duce, Regis Galliæ fratre, in Regem eligendo, multis cõditionibus vtilibus Regno propoſuit. Hic legatus retentus erat à Buczacio Capitaneo Camienecenſi, tandiu donec innoteſceretur Senatui. Venit itaque Varſouiam 12. Maij, auditus 17. abſolutus. 21. Poſtea ab ipſo Imperatore Sultano Zelim orator Achmet Czauſs venit, Imperatoris ſui gratiã, amicitiam & beneuolentiam omnem Senatui denuncians, rogando ſinceriterq; optando, quatenus aliquem ex ſuis dignum virum, in Regem eligere dignarẽtur, ex hijs præcipuos propoſuit, Iacobum Vchanſki Archipræſulem Gneſnenſem, Primatem regni, Ioannem Fierlei de Dambrouicza Palatinum Cracouienſem, regni Marſchalcũ, Georgium Iazlowieczki Palatinum Ruſſiæ, Nicolaum Mieleczki Palatinum Podoliæ, quod ſi id facere tenuerint, obnixè rogauit, vt huiuſmodi Regẽ ab extraneis quærerent, qui fœdus & amicitiam cum Imperatoribus Turcarum & Tartarorum auxiliares copias, ad quemuis hoſtem eorum ſi oporteret reprimendum. Pro quo beneuolenti auxilio Senatores ei gratias egerunt: dicentes, ſibi benignitate Diuina ad quẽlibet hoſtem propulſandum vires proprias ſufficere, huiuſmodique auxilijs minimè egere.

Electio regis.

Orator à Baſſa Turcarum.

Orator Imperatoris Tartarũ

Legatio Turcica

Itaque poſt multas conſultationes, Henricum Andegauenſium, Borboniorúmq;

Ducem, eligendum cenſuerunt, aliquot Palatinatibus Cracouiæ videlicet, Sendomiriæ, & Podoliæ non conſentientibus, priuſquam ſententiæ de religione in ſuo ſtatu concluderentur, & iura, ac leges cum immunitatibus nobilium rectè cõſtituerentur: ſed in eundem Regem in quem cæteri conſentiebant.

Archiepiſcopus itaque Gneſnenſis, Primas regni, Henricum prædictum Andegauenſium Ducem, Regem electum eſſe denunciauit. Quamobrem commoti ſunt Domini Marſchalci, & cæteri ordines ad quos hoc officium pertinebat, multiq; re incontinuata, domos ſuas repetere propoſuerãt. Poſtea diuina affulgente gratia, diſſidijs vtrinque compoſitis, inſimul conuenerunt: Maijque 13. & 14. diebus, pacta & conditiones ad libertatem, immunitates, leges & iura regni, Magniq; Ducatus Lituaniæ, cum Legatis Francicis Henriei Ducis ſtatuerunt. quæ omnia iuramento ſolenniter (cuius formam Epiſcopus Cracouienſis tradebat:) prædicti legati confirmauerunt, & firmiter tenenda, adminiſtranda, augendaque ſemper à Duce ſuo, Rege futuro promiſerũr. His ſolenniter peractis, omnes & ſinguli, tam Poloni quàm Lituani vnanimiter concordibus vocibus, & ſuffragijs electum & confirmatum Regem Poloniæ, Magnumq; Ducem Lituaniæ, &c. ſupranominatum Ducem Andegauenſium Henricum Caroli Regis Galliæ fratrem, denunciauerunt, ſolenniterque cõfirmauerunt. Quem Ioannes Fierlei de Dãbrouicza Palatinus Cracouienſis, Marſchalcus Regni Poloni, & Ioãnes Chodkiewicz, Capitaneus Samogitiæ, Marſchalcus Generalis Magni Ducatus Lituaniæ Lituanis, proclamauerunt. Sicq; rebus omnibus concluſis, Varſchouiæ in Eccleſiam Diui Ioannis, tam Catolici quam Euangelici conuenerunt: concordibuſque vocibus vnanimiter, Te Deum laudamus, & alia ſecundum ritum Eccleſiæ Romanæ decantauerunt: bombardas & tormenta grandia, ad lætitiã exprimendã explodentes.

Conſilio nondum dimiſſo tabulæ electionis confectæ ſunt. Ad eas in Galliam perferendas, & ſalutandum Regem Electum delecti tam à Senatu Polouiæ, & Lituaniæ, quàm ab Equeſtri ordine, tredecim oratores magno nati loco, & ſingularis prudentiæ viri. Legationis Principem locum obtinebat Adamus Conarſki Epiſcopus Poſnaniæ, eius collegæ Albertus à Laſko Palatinus Syradienſis: Ioannes Comes à Tenczin Caſtellanus Voinicienſis: Ioannes Tomiczki cum Nicolao filio, Gneznẽſis Caſtellanus, Andreas Comes à Gorka: Ioannes Herbortus Caſtellanus Sanocenſis, Staniſlaus Criſki Caſtellanus Raciaznenſis: Nicolaus Chriſtophorus Dux in Olika & Nieſwiez, Ioãnes Zamoiſki Belſenſis Præfectus: Ioannes Zborowſki Odalanouienſis: Nicolaus Fierlei Caſimitienſis: Alexander Prunſki Palatinides Kiouienſis: qui petita quidem facultate nondum tamen impetrata per Germaniam tranſeundi accelerantes in Galliam ſalui peruenerunt, Pariſijs 14. Calendas Septembris fœliciter appulerunt, nullo ſuorũ in itinere relicto, quorum præter legationis Principes & complures nobiliſſimos adoleſcentes, in comitatu erant amplius ducenti quinquaginta: omneſque à Rege Carolo & ſuis procuratoribus comiter qua cum decebat reuerentia ſuſcepti, omnibus officijs blandè hopitalitatis tractabantur.

Legati in Galliam.

Concluſionibus autem & conditionibus vltro citróque alterutrùm abſolutis & compoſitis, frequentibus cõuiuijs lautiſſimè apparatis interuenientibus, Rex electus Henricus omnibus rebus ad tantum iter comparatis, Pariſijs valedixit. 4. Calen. Octobris. Abeuntem vniuerſa Gallica nobilitas, ciuium omnium turmæ fauſtis omnibus ſunt proſequuti.

Henrici regis Pariſiis diceſſus.

Rex Carolus propoſuerat eum vniuerſo comitatu ad vltimos regni fines cum fratre amantiſſimo progredi, nec prius diuelli, quàm ad Germaniæ limites ventum eſſet: verùm in ipſo itinere morbo coreptus propoſitum mutare coactus eſt: animo & corpore fratris diſceſſum ægrè ferens. Rex electus, fratre Carolo amantiſſimo infirmo relicto. à Catalonorũ finibus Nanſium peruenit: vbi à Duce Lotaringę Sororio, cũ omni comitatu, lautiſſimo hoſpitalitatis apparatu exceptus eſt. Tunc temporis verò duplex gaudium accidit: nam Claudia cõiunx Ducis filiã recens enixa erat: cui in ſacroſancto Baptiſmo, Poſnanienſem Epiſcopũ, & collegas, Chriſtiano ritu ſponſores eſſe voluit.

Itinera Henrici Regis.

Poſtea

Poſtea valedictione Sotorio data, Henricus ad Imperium citato curſu pergens Blamontum pe. uenit, vbi cum Catarina chariſſima matre, & Frãciſco Duce Alenconiorum fratre dilectiſſimo, cum Margaritáq; ſorore amantiſſima, & alijs proceribus Galliæ vltimo amplexus eſt. Eum in Poloniam vſque ſedis Romanæ nuncius Epiſcopus Montiſtegalis, & magna nobilitatis Gallicæ caterua, Duces & Comites magnoque in illis regionibus natali loco viri ſexcenti ferè, cum ſuo comitatu Gallico, præter Polonos ſecuti ſunt. Germaniæ Principes Blamontum vſque regi obuiam venerunt, vt potè Chriſtophorus Friderici Comitis Palatini filius, Princeps Paruæpetræ cum Ludouico fratre, per quos velut itineris duces Rex Tabernas oppidum deducitur, vbi ab Epiſcopo Argentorati ſuſceptus eſt incredibili hoſpitalitatis officio, cum vniuerſo comitatu. A Tabernis per Nemetes & Vangiones ad Rhenum fluuium celeberrimum venit, quo ſuperato ad Fridericum Comitẽ Heidelbergæ agẽtem diuertit, qui etiam Regem & inſperatum hoſpitem, ſumma hoſpitalitate proſecutus eſt. Tranſito poſtea Rheno Vangiones reuertitur, & Moguntiam peruenit, à cuius vrbis Antiſtite cum ſexcentis equitibus Germanis, honorificè exceptus eſt: Rhenoque fluuio tertiò ſuperato, Francofordiam ad Menum ſitam contendit, vbi etiam à ciuibus ſumma cum obſeruantia tractatus fuit. Francfordia mouens Fuldam oppidum in vigilia Natalis Domini peruenit, vbi feſtis tranſactis, Vahicum appulit, vbi etiam à Philippo Lãdgrauio cum tribus equitum Teutonicorum millibus occurrente, maximo hoſpitalitatis honore ſuſceptus eſt. Poſtea ſuperatis Viſurgi & Albi fluuijs in Saxoniam intrauit, ibiq; à Caſimiro Saxoniæ Principis genere, cum duobus millibus equitum, nobilitatis Saxonicæ armatorum ſalutatus eſt, & ad fines ipſos regionis honorificè perductus. Locris poſtea à Legato Maximiliani Imperatoris mille quingẽtis equitibus cincto ſuſceptus, & ſalutatus ad Marchiæ Brandeburgenſis Principis Poloniæ Vaſſallis, fines perductus, à cuius quoque aulicis nullo officio hoſpitalitatis prætermiſſo honorificẽtiſſimè exceptus Francfordiam Oderæ fluuio qui Poloniæ fines cum Germanis dirimit contiguã perducitur. Poloni itaque fines ſuos vltra Oderam iam læti conſiderantes, Deo omnipotenti vota perſoluebant. Rex etiam Henricus Imperatori omnibuſq; Germaniæ Principibus, per quorum regiones iter habebat, pro fide publicè data, & ſincerè conſeruata gratias immenſas per facundũ oratorem, ſuoque ore proprio confirmatas egit. Tandem fœliciter Miedzirzece oppidum Polonicum peruenerunt, vbi maximo cum gaudio à Nobilitate gentis Poloniæ, proceribuſque & magnatibus ſummo apparatu pompis copijſque inſtructiſſimis ſuſceptus eſt. Poſt hoc in maioris Poloniæ Metropolim Poſnaniam honorificentiſſimè deductus, magnificentiſſimèque acceptus plures dies in ea tranſegit, & Cracouiã contendens, ad ſepulturam Sigiſmundi Auguſti prædeceſſoris ſui ſolenniter honeſtandam, Albertum Marſchalcum Franciæ, Comitem Radeſiarum præmiſit. Quæ tunc temporis ante aduentum ſuũ ſolito more peragebatur, ea nunc nobis breuiter deſcribenda videntur: nam cum de Sereniſsimi & potentiſsimi Regis Diui Sigiſmundi Auguſti vitæ curricula, rebuſq; feliciter geſtis, tum placida & beata ex hac mundi colluuiæ emigratione, inter regnique fœliciſſima tranquillitate, multa ſuperius commemorata ſint, id vnum te humaniſsime Lector, deſiderare amplius velle exiſtimaui, qua is funeris pompa, & honore ad ſepulturam latus, quoque ſplendore, & qua magnificentia, iuſta ei facta eſſent, de qua re, quoniam ea quoque vt reliqua, honorificentiſsima ipſi meritò cõtigerunt, quàm potero paucis dicam.

Henrici in Germaniam ingreſſus.

In Saxoniã ingreſſus.

Ingreſſus Marchiã.

Ingreſſus in Poloniam.

Cùm enim iam annos 50. exegiſſet, & arduis curis ijſque frequentibus regni debilitatus, & lenta morbi diuturni tabæ confectus eſſet, integris planè vniuerſis, & immotis animi ſenſibus, de ærumnoſa hac vita, obitu ſanè per quam tranquillo, & pio diceſſiſſet, Knyſiniæ quo ſe Varſouia Lituaniam inuiſurus contulerat. De Knyſinia poſtea Tikocinam arcem quam ipſe ædificauerat munitiſsimam, duobus miliaribus diſtantem, funus deductum, tandem Varſouiam vno quaſi anno exacto, Varſouia Cracouiam cum magna Senatorum pompa, Regina ſorore ſequẽte, deducitur ad ſepultu-

ram, cùm iam fœlix aduentus Regis electi Miedzirzcciam nunciatetut, ante Cracouiã aduectum, Pradnik Curia depoſitum, triduóqne exacto, omnibus pro iuſtis perſoluẽdis tanto Principe dignis præparatis, 15. Februarij die omnes Senatores, & Epiſcopi, ac Equites qui ad id funus cohoneſtandum & expectationem futuri regis vndiquaq; cõfluxerant, lugubri veſtiti habitu, ad Sereniſſimam Reginulam Annam Infantem, prudentiſſimam, pijſſimamque & honoratiſſimam virginem, in arcem omnes ſeſe conferunt. Similiter matronæ Illuſtres tetris velamentis capita obuolntæ confluunt, quæ Principem mœſtam, atque adeò exanimatam ferè largifluiſq; confectam lachtimis, amanter & diligenter conſolabãtur. Hæc dũ fierent, interim æreæ campanæ, in ædibus ſacris vrbis omnibus, & circumquaque in pagis vicinis parœcialibus, nuſpiã ceſſabant, quibus & vrbs ipſa, & omnis circumuicinia latè perſonuit: ſic omnes Senatores Reginulam Pradnik vſq; proſequuntur. Inde funus plumbeo loculo depoſitum ſerico viloſo nigro obductum, Stemmatibus & Inſignis regni ornatum octo equis abſolutę nigredinis deducitur, aulicis circumquaque ſerici viloſi tegumenta longè per terram errantia tenentibus. Sequebatur verò longè honeſtiſſimus Illuſtrium & ornatiſsimorum virorum comitatus, quibus omnibus vnus habitus atratus & lugubris erat. In his Nobiliſsimi, Grauiſsimique viri Legati externorum Principum, Archiepiſcopuſq; & Epiſcopi cum Abbatibus conſpiciebanrur. Infans mœſtiſsima à Legato ſummi Pontificis & Venetorum oratore pedetentim deducebatur.

Hinc 32. fetetra ſerico viloſo, & pannis aureis, holoſeticoque præcioſe tecta præferuntur cum Inſignijs Regijs. Equi 33. ſimilitet omnis gencris ſericei coloris tecti velamine, vtrunq; latus armis regni ornati deducũtur. Demum ſingularum Prouinciarũ vexilliferi, vexilla terreſtria, armati equites inſidentes generoſi præferunt.

Primo vexillum nigrum aulæ regiæ, aquila alba coronata cum expanſis ad volandum alis in campo rubeo præferebatur: aquilam verò omnia inſignia Prouinciarum regni cingebant.

Poſtea Magni Ducatus Lituaniæ vexillum rubeum eqno curtenti cum equite armato gladium ſupra caput tenenti, ex alia patte quatuor columnis inſigniebatur, in campo rubeo. Poſtea vexillum Goncza dictum cruce duplici in campo laſurino inſignitum.

Cracouienſis terræ vexillum rubeum, aqnila alba ſimilitet inſignitum.

Sendomirienſis terræ vexillum rubenm inſigniter, clipeo ſiue ſcuto diuiſo, in vna medietate lineas tres rubeas, & tres albas, in altera campum laſurini coloris cũ tribus ordinibus ſtellarnm portante.

Kaliſsienſis terræ vexillum capite biſontis inter cornua coronam auream geſtante, per náreſque circulum aureum habente, in campo more ſcachorum diſtincto albo & rubro inſignitur.

Poſnanienſis terra aquilam albam ſimplicem in campo rubeo geſtat.

Siradienſis terra leonis rubei & aquilæ nigræ medietate, corona inſigniti.

Cuiauienſis leonis nigri, & aquilæ rubeæ coronatorum medietate.

Lancicienſis aquilæ albæ & leonis nigri coronatorum medietate.

Rauenſis terræ vexillum aquila nigra R: in pectore aureum geſtante inſignitur. Similiter Plocenſis littera P: in pectore ad differentiam ornata.

Belzenſis Grifone albo in campo rubeo inſignitur.

Lublinenſis terra Ceruum in collo coronatum geſtat in campo rubeo.

Podolienſis terræ vexillum, Sole radianti in campo albo.

Leopolienſis, Leone petram aſcendente in campo laſurino.

Premiſlienſis aquila aurea bicipiti coronata in campo laſurino.

Chelmenſis vrſo inter tres arbores gradienti in campo glauco.

Dobrinenſis capite humano coronato ex corona cornubus eminentibus.

Vielunenſis agno Dei cum vexillo cruce inſignito, & calice, in campo rubeo.

Sadecenſis ſcuto diuiſo, in cuius medietate, tres lineæ rubeæ & glauçæ, in altera

nouem

nouem ſtellas in campo rubeo geſtat.

Liuenſis aquilæ rubeæ & vrſi albi medietate coronati.

Drohicinenſis Stemmate Magni Ducatus Lituaniæ, ex alia parte aquila alba inſignitur in campo rubeo.

Kiouienſis ſancto Georgio draconem lancea feriente in campo laſurino, ex alia parte vrſo albo in campo viridi ornatur.

Ducatus Pruſſiæ aquila nigra, ex alis manu armata cum gladio prominente, vexillum rubeum ornabatur.

Ducatus Sileſiæ Grifone albo in campo rubeo vexillum inſignitur.

Palatinatus Valachiæ vexillum capite biſontis inter cornua ſtella & latere dextro luna defectuoſa ornatum, cum circulo per nares tranſducto, in campo cœleſtino.

Zatorienſis Ducatus vexillum cœleſtini coloris, aquila alba literam Z: in pectore ornata inſignitum.

Oſwiecimenſis aquila nigra O: literam in pectore ornata in campo lazurino.

Maſouiæ Ducatus aquila alba cum Ducali pileo in campo rubeo.

Slupcenſis Ducatus Grifone rubeo in campo albo, vexillum inſignitur. Similiter Pomeraniæ Ducatus iiſdem armis vtitur.

Ante funus Regium Magnificus dominus N: Maczieiowſki integra armatura cũ equo tam affabrè facta ſubtiliſſimèque, tum argento, tum coloribus diſtincta, vt omnium oculos in admirationem conuerteret armatus, in manu gladium auratum punctura ad latus conuerſum geſtabat. Hunc ſequebatur armiger atra veſte circundatus haſta cuſpide in terram conuerſo cum vexillo, ſcutóq; à leua cum inſignijs Regijs armatus. Enſifer quoque Regni gladium punctura cõuerſum ad latus præferebat. Tum pomum typum mundi repræſentans, ſceptrum, corona aurea à Senatoribus, quibus id competebat, portabantur. Legati autem ſingularum prouinciarum antecedebant. Poſt Nobilitatem ſuccedebat vrbis Senatus & populus longo ordine. Omnes quoque proceſſiones omnium Eccleſiarum præibant, longo honoratiſſimoque & præcedentium & comitantium agmine. Ex ludis, deinde literarijs pueri de more antecedebant cum cantoribus lugubres cantiones decantantes, hos almæ vniuerſitatis doctores, & magiſtri, omniſq; ſtudioſorum ordo inſequebatur. Hinc pluſquam 4. millia obſcuro, & triſti habitu veſtiti vulgus, cum funalibus & candelis vndique collucentibus ibat. Vbi iam in arcem ventum eſt, in ædem catedralem, quæ vndiquaque defixis cereis collucentibus ardebat, funus honorificentiſſimè deponitur. Regalibus ſupra impoſitis. Exinde finitis cantionibus vſitatis & ſolennibus, orationem funebrem habuit Abbas Magilenſis, pietate & doctrina venerabilis, poſtea conuenientiſſimis decentiſſimiſq; ceremonijs exequiarum abſolutis, in tumulum maiorum ſuorum deponitur. Poſtera die in omnibus Eccleſijs Epiſcopi omnes ſacra celebrabant, ad omnes ſanctos, ad ſanctum Franciſcum, apud ſanctam Annam, Stephanum, Marcum, apud ſanctam & indiuiduam Trinitatem, & in arce apud Diuum Staniſlaum. Vexilliferi quoque ſinguli cum ſuis vexillis, & turba vulgus cum cæteris eadem vt prius proceſsione cum equis totidem, & feretris prædictis vrbem luſtrabant, eques quoque ad funeris feretrum cataphractus vndique caſsidem pro plumis cæreis ardentibus circumuolutus, equo delabitur, haſta contracta, & gladio proiecto, cumque cantaretur Agnus Dei, Cãcellarius, & Vicecancellarius ſigilla Regis mortui confregerunt: cæteri autem Senatores ſua ſceptra poſuerunt in altari. Ciues quoque vrbis ſuas exequias funebres in Eccleſia parochiali apud ſanctam Mariam celebrabant.

DE CELEBERRIMO INGRESSV CRACOVIAM, ET CORONATIONE *præclariſsima Henrici Valeſij, Potentiſsimi & Inuictiſsimi Poloniæ Regis.*

ANno quo Diuina poteſtas humana in ſpecie ſalutis noſtræ reſtaurãdæ gratia cœlitus ſeſe demiſit 1574. curato ſolenniter ſumptuoſo funere Diui Sigiſmũdi Au-

narſki,& Plocenſis,Petrus Miſcowſki ſedebant.Crux autem præferebatur. Hos Leopolienſis Archiepiſcopus Staniſlaus Slomowſki,cũ Cameneceſi Epiſcopo,ſubſequũtur,qui etiem ſplendenti equitatu roboreq; militum magnum triumpho ſupplemẽtum addiderunt.Cracouienſis Epiſcopus Franciſcus Craſſinſki,proximus fuit,quem Italico ornatu ducenti equites,holoſerico veſtiti,marturibus ſubducto & argento affabrè depicto,aureis torquibus inſiguiti,præcedebant.Eius veſtigijs Cuiauienſis Staniſlans Carncowſki cum Chelmenſi Epiſcopo, & Lancicienſi Palatino viris & equis illuſtres inſiſtebant.Caſtellanus Cracouienſis Hungarico ornatu,primus poſt Epiſcopos,ducentos haſtatos equites auro & argento conſpicuos,clipeiſq; & vexillis fulgentes produxit.Hinc Palatini ſumma grauitate inſignes procedunt, quorũ primus Cracouienſis,cum fratre Sandomirienſi Capitaneo generali,trecentos viros,auro argento iuxta, ac equos Hungarico more,& Scytico ſupra modum exornatos producunt. Sandomirienſis quoque Palatinus,cum fratre Enſifero regni,ducentis quinquaginta equitibus tam ad pompam,quam ad pugnam perfectè inſtructis holoſerico auro & argento fulgenti Hungarico more pariter cum equis veſtitis commitati prodeunt. Hos Oſwiecimenſis,Breſinenſiſque Caſtellani ſubſequũtur,qui numero & apparatu hoc triumphale cumulabant agmen. Tandem Caliſſienſis Palatinus Hunnorum habitu inſtructam turmam clenodijs,monilibuſque corruſcantem, & equis auro ornatis ſuperbam ducebat.Hunc lumen patriæ,& firmum virtutum omnium propugnaculum Albertus à Laſko Palatinus Siradienſis viſendo apparatu,cum quadringentis equitibus Hungarico & centum Scytico more inſtructis procedit,qui omnium conſenſu fa cilè tulit,in hoc triumpho parres priores,tanta enim cura ſuas apparauerat turmas,vt neque virum alio equo,neque equum alio viro indigere diceres.Poſtea Podoliæ Pala tinus huic triumphi agmini 150.equitibus armatis decora quaſi addidit corolaria.Denique Lituaniæ & Ruſſiæ proceres permiſcui,ſumptuoſè & profuſè pompoſi,acies tã ad bellum quam ad triumphum inſtructas producunt. Quorũ primus Nicolaus Georgius Radiuilus Dux,Palatinus Vilnenſis,decoris Patriæ,& Senatoris eruditi, ac ſolertis plenèque Diuini ingenij equitatus,Polonorum adæquat laudem. Hunc Caſtellanus Trocenſis decenter tam viris quàm equis inſtructus commitatur. Hinc Ioannes Chodkieuicius Samogitiæ Generalis Capitaneus,&c. bello ac pace clariſſimus, & ad res magnas gerendas natus procedit. Deinde eiuſdem Ducatus Theſaurarius ſupremus,& Minſcenſis Caſtellanus equis & viris auro corruſcantibus ſuperbi ſequuntur. Poſtea Nicolaus Chriſtophorus Radiuilus Dux,Curiæ Marſchalcus,Italico eoq; ſumptuoſiſſimo equitatu cinctus. Tandem exercitum Campiductor,Inciſor,Dapifer,Pocillator,hij Hungarico,illi Italico,iſti Scytico,Moſchouitico que habitu & ornatu ſuperbè inſtructi inſequuntur,& alij innumeri quos recenſere longum eſſet. Dies me deficeret.ſi ordine perſequar ſingulos,qui viri,qui Heroes,qui Duces, ad illam celebritatem cohoneſtandam vndique confluxerunt. Apparebat Lituanorum equitatũ tria millia ſuperare,holoſerico,gemmis,vnionibus,corruſcantẽ. Poſt Lituanos proceres Dux Conſtantinus, Kiouiæ Palatinus cum duobus filijs,vno Italico, altero Moſchouitico habitu ornato,præcedentibus trecentis equitibus ſuperbè auro & argento rigentibus ſtipatus occurrebat. Braſlauienſis quoque Palatinus Wolinios ſuos Scytico more pulcherrimè & ſumptuoſiſſimè veſtitos ducentos produxit, pharetris, & arcubus auro corruſcantibus. Tandem Culmenſis, Mariemburgenſis,& Pomeraniæ Palatini Germanico ritu ſuperbas producunt acies. Dulſcius quoque Pruthenus 36. equites loricis indutos & auro fulgentes adiunxit, eiſdem. Hinc Comites à Tecin, Ioãnes W inicenſis,& Andreas Belzenſis Caſtellani, familia antiqua,& rebus inſigniter geſtis Illuſtres,250. Hungarico more haſtatos equites,clipeis,vexilliſque ac veſtibus & equis auro micantibus,educunt. Eos Herbortones,ingenio & prudentia, libriſque à ſe editis clari,cum ducentis. Camenecenſis, Sauichwoſtenſiſque Caſtellani cum centum quinquaginta equitibus cincti. Andreas Wapowſki cum centum, & Biecẽſis ac Radomienſis cum octuaginta benè armatis egrediuntur. Poſt hos Staniſlaus Comes

Tarnow Caſtellanus Cechouienſis 200. equitibus, clipeis, haſtiſq;, & vexillis auro redimitis, mariee rincta cocco & marturibus ſubducta veſtitis, cum tormentis duorum curuum affabrè inſtructis progreditur.

Caſtellani quoque cæteri quos ſigillatim numerate infiniti laboris eſſet, benè in acies inſtructi, & ad triumphum cohoneſtandum tanti Principis conuenientes, ſubſequuntur. Cancellarius quoq; cum Teſaurario Regni Hieronymo Buzinſki omni virtute & patriæ amore Senatores venerandi, ſuas copias inſigniter adornatas præſentāt: Poſt hos Marſchalcus Curiæ, Andreas Opalinſki vndiquaq; virtutibus abſolutus vir, cum 75. equitibus Italico more egregiè exornatis. Deinde vltimum agmen claudebāt Capitanei ciuitatumq; & officiorum regiorum præfecti, qui etiam ſuas in acies pompoſè inſtructi ingentem exercitum exprimebant, aliorumque aut adæquabant, aut ſuperabant laudem, & vereor ne tantorum illuſtrium virorum ſplendore captus obuias imprudens alios prætercam, alios verò abſque diſcrimine ponam. Lublinenſis verò Palatinus Macieowſki cum filio, & nepotibus inſigni virtute præſtantibus 200. equitibus cum vulturinis alijs & clipeis ac vexillis Hungariceè terribilibus. Hos Dzialini, Secignieuiorum, Camieneciorum, Ocieſcij, Coſcieleeij, Tomicij Caſtellani Gneſnenſis cum filio, Padnicuij, Barſi, Bonaronū, Miſcouij, Droicuij, Leſniowolij, Staſkouij, Nemſtæ, Reiorum cum Oloribus integris coronaris & lilijs in pectore ſuper clipeos ad ſimilitudinem candidarum aquilarum Inſignitis, Noſcouij, Belzenſis præfecti Zamoiſcij, alijque innumerabiles & inæſtimabiles equitum exercitus, vt ita dicam, omnibus portis, & ſuburbiorum latebris ſeſe effundebant. Aulici quoque Regis mortui officia ſua minimè neglexerunt, equi quoque ſingulorum Senatorum, & equitū ductioij, magnam triumpho præbebāt amplitudinem, Cubicularij etiam Regis mortui, hi Italica, illi Hungarica ſpecie auro & argento, veſteq; prætexta fulgidi, cæteros claudebant, quibus nihil neque dici, neque fingi ſpecioſius poteſt. Poſt Senatorum & equitum turmas, ciues cum plebe, ſubſequebantur, quorum equites Germanico habitu erant 120. pedites 4000. adæquabant, omnes fulgidis armaturis ſplendidi, ac diſcolori veſtitu & vexillis ſecundum opificum contubernia, corruſcantes, ſimiliter Clepatianæ, Caſimirianæ, & Stradomianæ gentes. Exercitu omni per hunc modum diſpoſito, iuxta Lobzowium & Bronouice vicos ciuitatis. Rex ſuis Gallis, Guaſconibus, & magna noſtrorum turba ſtipatus aduenit, tormenta autem vbique horribiliter interdum exploduntur, & taratantara, taratantara acriter reſonant, ibi Epiſcopus Ploccenſis Miſcouius facunda & Ciceroniana oratione, Regem omnium ordinum nomine ſalutauit B. braeus poſtea Regio nomine affabiliter ad omnia reſpondit. Dehinc ciues Caſimirienſes, Cracouienſes, & Clepardienſes, cum ſalute humiliter impertiunt, qui etiam placida, & optimè ſpei plena reſponſa retulerūt. Abſolutis ſalutationibus, Rex ſingulos exercitus, agmina conſtricta, oculis perluſtrat auidè, quæ tanta erant hominum benè armata congeries, vt plerique vſu rerum bellicarum periti, eandem etiam valido hoſti opponi potuiſſe affirmarent, tormentorum magiſtri & ſclopetarij tonitrua crebra iterant, reſonant, & concutitur ſonitu æter. Tandem Rex circiter primam noctis horam vrbem ardentibus facibus reſplendentem diui Floriani portā ingreditur, albo equo & ſublimi altitudine illuſtri magnificentiſſimè epiphiato, phaleratoque auro vndique refulgente vectus, cui inſidens altior omnibus eminebat, vt à cunctis conſpiceretur. Conſules autem vrbis vmbellam auream vſque in arcem ſuper illum portauerunt, veſte nigra pellibus panterinis ſuffulta indutus erat, Vaſcones ſclopettarij 40 & Helueti cum alabardis 60. duobus cum tympano & fiſtulo præeuntibus latera eius muniebant, quibus holoſericæ virides veſtes, croceo colore diſtinctę erāt, in primo loco circa Regem Niuernenſis, & Dumeneius Duces, Marchio Elbenſis, Duca de Gwiſa, alij primores Galli, & aulici Regij, ſinguli honoris cauſa inter binos Palatinos deducebantur, ſequebantur & anteibāt tympaniſtarum, tibicinum, cornicum, multitudo, ſingnli ſuum taratantara reſonantes. Succedebant quoq; diuerſorū principū, & populorū, oratores & legati, populus promiſcuus per varias turmas & cuneos

egrediens

egrediens Regē ſuū videre geſtiens,quo ille procedebat ferebatur,omnes ſui ordinis & decoris obliti quem ſors cuique locum obtuliſſet,occupabat. Conſcendunt alij tecta,& ſummis pendent tegulis,alij trabibus inſident,alij columnis implexi,alij muris hærent,omnes feneſtræ,omnes rimulæ ſuis ſpectatoribus refertæ, perforati parietes, diruptæ maceries,quo oculos ſuos tam expectati Regis ſpectaculo populus expleret, nullus locus non occupatus,ne ijs quidem qui non niſi ruinoſum & periculoſum caperet veſtigium. Cùm ad ſotum fuiſſet peruentum,tandem omnium autes tubarum clangore,& ſclopetariorum bombardariorumque tonitribus obſurduerant: in ipſo autem Caſtrenſis portæ veſtibulo, arcus affabrè extructus erat triumphalis, tapætis exornatus aureis,in quo tibicines officium ſuum ſtrenuè adimplebant, in ſummitate verò turris aquila alba ſubtiliter & artificioſè facta lilijs in pectore inſignita,in omnes partes quo Rex ibat circumuoluebatur,ſtridentibus alis,& capitis inflexione,ac quodam ſtrepitu lætitiam quaſi præſeferens. Cumque Rex arcem ingrederetur, ſclopetæ omnes,tum & maiores machinæ tanto ſtrepitu,fulgoreq; exonerabantur,ac ſi Iupiter ipſe quid quid vſpiam, in teſauris ſuis fulminum, tonitruumq; concluſum habuerit, id totum pariter,ſimulq; nunc cœlo demiſiſſet,tum verò genere,tympanorum,tybiarum, tubarumq; ſonis nubes perſtrepebant. Arcem ingreſſus vbi etiam ſupra,aquila affabrè facta alis applaudebat,in Eccleſia Diui Staniſlai Catedrali,à Canonicis ſalutatur,& poſtquam Te Deum laudamus,ſuaui melodia decantaretur,ad Reginalem Maieſtatem recta deducitur,vbi vltro citroque data ſalute in palatium auro ſplendidum cœnaturus,& acquieturus pergit. Poſtridiè verò Rex in Senatuſconſultū veniens per Bibraeum Cancelarium priuatū,omnibus ordinibus Regni gratias egit: quod ſibi integrum atque floridum tantum Regnum Diuinitus adminiſtrandum præſtiterint, Deumque Omnipotentem præcatur,vt is ipſis,atque adeò toti Reipub. Chriſtianę ſit ſalutaris,polliceturque daturum ſe ſedulè operam,vt conceptæ de ſe apud illos opinioni cumulatæ ſatiſfaciat,& vt coronario properaretur obſecrabat. Ad hæc ſequenti die Sandiuoius Carncouius Refferendarius Regni Maieſtatem Regiam à Nobilitate affabili oratione ſalutauit,In qua & Reipub. incolumitatem, & Regiam dignitatē ſufficienter deduxit,explanauitque,vt omnibus ſatiſfactum videretur. Regio quoq; nomine ſimiliter reſponſum eſt,omnibus eum ſatiſfacere,& ſalua omnia ſibi concredita conſeruare velle,& non tantummodo literis approbare, verum etiam ſanguine obſignare paratum eſſe. Eadem die Sole Occidente cum magna Epiſcoporum caterua, & Legato ſummi Pontificis in rupeculam Caſimiriæ, Diui Staniſlai (vbi occiſus fuit,) ædem,Polonorū patroni, deducitur,vbi Deo deuotiſſimè ſupplicauit,& ſacris demo re exoſcularis in arcem redijt. Quam viſitationem ſancti Staniſlai in Rupella omnes Reges ante Coronationem obire debiti ſunt,ex more recepto.

ORDO QVALITER SERENISSIMVS REX POLONIAE IVXTA VETEREM CONSVETVDINEM CORONATVR, & quæ ſolennitas & cæremoniæ circa id ſeruari ſint ſolitæ.

IMprimis congregantur Epiſcopi & conſiliarij Regni, alijq; Officiales, item Abbates inſulati, ad minus ex Diœceſi Cracouienſi. qui omnes conuenire tenentur pro die ſtatuto coronationis.

Rex itaque electus parabit ſe vt dignè accedat menſam Diuinam Corpus Chriſti ſumpturus in die coronationis, vnde ieiunio, elemoſina, & confeſſione expiabit peccata ſua. Sequenti autem die quæ erit Dominica, qua Rex eſt benedicendus. Archiepiſcopus & ſui Suffraganei, Abbates inſulati, alijq; Prælati omnes conueniunt mane in Catedralem Eccleſiam, omnes amicti ſtolis, pluuialibus, mitris, inſulis, ſuperpilìciis, & id genere ſacerdotalium, Senatores

quoq; omnes, & equeſtris ordo congregatur, quibus ſic peractis, proceſſione ordinata per magiſtrū cæremoniarum, cum turribulo & aqua benedicta alijsq; epiſcopalibus de Eccleſia in palatiū eunt, ſchola cum ſacerdotibus, & Abbatibus ad ſcalas palatij remanentibus, ſoli Epiſcopi cum Archiepiſcopo palatium aſcendunt, ad deducendum Principem in Eccleſiam Catedralem, qui antea induitur per ſupremum Regni Marſchalcum, vel per Magiſtrum cæremoniarum ſandalijs, tunica, chirotecis, alba dalmetica & pallio ſiue capa, quem ſic ornatum & inter Barones primoresq; regni ſtantem, Archiepiſcopus aqua benedicta aſpergit, poſt hoc collectam dicit:

Deus humilium inſtitutor, qui nos Sancti Spiritus illuſtratione conſolaris, prætende ſuper hunc famulum tuum Henricum Gratiam tuam, vt per eum tuum in nobis adeſſe ſentiamus aduentum.

Hinc Rex in Eccleſiam per Cracouienſem, & Cuiauienſem Epiſcopos deducitur, à dextra leuaq; apprehenſa, præferentibus Caſtellano Cracouienſi coronā, Palatino ſceptrum, Vilnenſi item Palatino pomum aureum, & Andrea à Zborow gladium euaginatum. Epiſcopi cū Archiepiſcopo cruce præcedente, Abbates infulati, & cæteri principes ſuo ordine quilibet ſuccedebant. ſimiliter Duces Franciæ, & externorum Principum legati. Regalia ſupradicta à Senatoribus qui ea portabant accepta in altare depoſita ſunt, Rex in ſolio ſiſtitur, ante quem Archiepiſcopus certas orationes pronunciat.

Antequam autem Rex coronaretur, orta eſt magna controuerſia, ratione Confœderationis, inter quoſdam Catolicorum, & Euangelicos ſub interregno facta, Epiſcopis eandem, vti diuinis pariter ac Eccleſiaſticis contrariam legibus, ipſiſq; inuitis, & reclamantibus factam, improbantibus, Euangelicis contra, propter rerum ſuarum ſecuritatem, omnino firmam haberi contendentibus, ſed poſtea omnis illa contentio, inuento medio Deo volente ſedata fuit, & pace facta vnus Epiſcoporum dicit ſubſequentem Orationem.

OMnipotens ſempiterne Deus, cœleſtium ac terreſtriū moderator, qui famulum tuum ad Regni faſtigium, dignitatemque dignatus es prouehere, concede quæſumus vt à cunctis aduerſitatibus liberatus, & Eccleſiaſticæ pacis dono muniatur, & ad æternæ pacis gaudium, te donante peruenire mereatur, per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

Finita oratione admonet diligenter Regem, de fide, de pietate in Deum, & de alijs virtutibus Regijs dicens:

Cùm hodie per manus noſtras optimè Princeps, qui Chriſti Saluatoris noſtri vices in hac re fungimur, quamuis indigni ſacram vnctionem, & Regni inſignia ſis ſuſcepturus, bene eſt, vt te prius de onere, ad quod deſtinaris aliquantulum moneamus. Regiam hodie ſuſcipis dignitatem, & regendi fideles populos tibi commiſſos curā ſumis: præclarum ſanè inter mortales locum, ſed diſcriminis, laboris atque anxietatis plenum, verum ſi conſideraueris, quod omnis poteſtas à Domino Deo eſt, per quem regnant Reges, & legum conditores iuſta decernunt, quodque de grege tibi commiſſo, ipſi Deo rationem redditurus, primum pietatem ſeruabis, Dominum Deum tuū tota mente ac puro corde coles, Chriſtianam Religionem ac fidem Catholicam, quā ab incunnabulis profeſſus es, ad finem vſque inuiolatam retinebis, eamque contra omnes aduerſantes, pro viribus defendes. Eccleſiarum Prælatis ac reliquis ſacerdotibus, condignam reuerentiam exhibebis, Eccleſiaſticam libertatem non conculcabis, iuſticiam ſine qua nulla ſocietas diu conſiſtere poteſt, erga omnes inconcuſſè adminiſtabis, bonis præmia noxijs debitas pœnas imponendo, viduas, pupillos, pauperes, ac debiles, ab omni oppreſſione defendens, omnibus te adeuntibus benignum, manſuetum, atque affabilem pro Regia tua dignitate præbebis, & ita te geres, vt non ad tuam, ſed ad totius populi vtilitatem regnare, præmiumque benefactorum tuorum, non in terris, ſed in cœlo expectare videaris, quod ipſe tibi præſtare dignetur, qui viuit & regnat Deus, in ſæcula ſæculorum.

Abſoluta oratione interrogat illum Epiſcopus hijs verbis:

Vis fidem ſanctam, à Catolicis viris traditam tenere, & operibus iuſtis ſeruire. R: *Volo.*

Vis

Vis Eccleſiis Eccleſiarumq; Miniſtris tutor & defenſor eſſe. *R. Volo.*

Vis Regnum à Deo tibi commiſſum, ſecundùm iuſtitiam Patrum tenere, regere, & defendere. R. Volo. Et inquantùm Diuino fultus ſuffragio, ac ſolatio omnium fidelium ſuorum valuero, ita me fideliter per omnia acturum eſſe promitto.

Finita interrogatione, Rex coram Archiepiſcopo genu flexus capite adaperto, dicit in hæc uerba: Ego Henricus, Deo annuente futurus Rex Polonorum, profiteor & promitto coram Deo, & Angelis eius, deinceps legẽ & iuſtitiam, & pacẽ Eccleſiæ Dei, populoq; mihi ſubiecto, pro poſſe & noſſe, facere atq; ſeruare, ſaluo condigno miſericordiæ Dei reſpectu ſicut in conſilio fidelium meorum, melius potero inuenire Pontificibus quoq; eccleſiarum Dei, condignum & canonicum honorem exhibere. atq; ea quæ ab Imperatoribus & Regibus Eccleſiæ collata, & reddita ſunt, inuiolabiter obſeruare: Abbatibus, Comitibus, & Vaſallis meis congruum honorem ſecundum conſilium fidelium meorum præſtare.

Poſt hoc, vtramq; manum ponit ſupra Euangelia dicens: Sic me Deus adiuuet, & hæc ſancta Euangelia.

Poſtea dicit Archiepiſcopus Collectam.

OMnipotens ſempiterne Deus Creator omnium, Imperator Angelorum, Rex regum, & Dominus Dominantium, qui Abraham fidelem ſeruum tuum de hoſtibus triumphare feciſti, Moiſi & Ioſue populo tuo prælatis, victoriam multiplicẽ tribuiſti, humilemque Dauid ſeruum tuum Regni faſtigio ſublimaſti, & Salomonem ſapientiæ pa- iſque ineffabili munere ditaſti, reſpice quæſumus Domine, ad preces humilitatis noſtræ: & ſuper hunc famulum tuum Henricum, quem ſupplici deuotione veneramur, & in regem eligimus, Benedictionum tuarum dona multiplica, eumque dextera potentiæ tuæ, ſemper hic & vbique circunda: quatenus prædicti Abrahæ fidelitate, Moiſi manſuetudine fretus, Ioſue fortitudine fultus, Dauid humilitate exaltatus, Salo- -o- -i- ſapientia decoratus, tibi in omnibus complaceat, & per tramitem iuſticiæ inoffenſo greſſu ſemper incedat. Tuæ quoque protectionis galea munitus, & ſcuto inſuperabi- -i- -giter protectus armiſque cœleſtibus circumdatus, optabilem de hoſtibus crucis Chriſti victoriam fideliter obtineat, & triumphum fœliciter capiat, terrore- -que ſuæ potentiæ illis inferat, & pacem ſibi militantibus l- -tanter reportet, per Chriſtum Dominum noſtrum, qui virtute crucis tartara deſtruxit, Regnoq; Diaboli ſuperato, ad cœlos victor aſcendit: in quo pote- -tas omnis Regnique conſiſtit victoria: qui eſt gloria humilium, & vita ſaluſque populorum: qui tecum viuit & regnat Deus, per omnia ſæcula ſæculorum, Amen.

ALIA ORATIO.

TE inuocamus Domine, Sancte Pater Omnipotens ſempiterne Deus, vt hunc famulum tuum Henricum, quem tuæ Diuinæ diſpenſationis prouidentia in primordio plaſmatum, vſque ad hunc præſentem diem iuuenili flore lætantem creſcere conceſſiſti: cum tuæ pietatis dono ditatum, plenumque gratia & veritate, de die in diem coram Deo & hominibus ad meliora ſemper proficere facias: vt ſummi regiminis ſolium gratia ſupernæ largitatis gaudens ſuſcipiat, & miſericordiæ tuæ muro, ab hoſtium aduerſitate vndique munitus plebem ſibi commiſſam cum pace propiciationis, & virtute victoriæ fœliciter regere mereatur, per Chriſtum Dominum noſtrum Amen.

Poſt hæc Archiepiſcopus genua flectit, & Rex in faciem prouoluitur: Cantores autem canunt, choro correſpondente, & cum cantant hunc verſum. Et obſequium ſeruitutis noſtræ tibi rationabile facias. R. Te rogamus audi nos. Archiepiſcopus ſtans ad Regem prouolutum, cum cruce dicit: Et hunc electum in Regem: Coronandum, benedicere digneris. R. Te rogamus audi nos.

Iterum canit: Et hunc electum in Regem Coronandum benedicere & conſecrare digneris.

R. Te rogamus audi nos.

ORDO

Poſt hoc Epiſcopi omnes cum Abbatibus genua flectentes, letaniam proſequuntur ſupra Regem prouolutum, quam cum finierint, Archiepiſcopus Orationem Dominicam exorditur: Pater noſter, &c. Et ne nos inducas in tentationem. R. Sed libera nos à malo. V. Saluum fac ſeruum tuum Domine. R. Deus meus ſperantem in te. V. Eſto ei Domine turris fortitudinis. R. A facie inimici. V. Domine exaudi orationem meam. R. Et clamor meus ad te veniat. V. Dominus vobiſcum. R. Et cum Spiritu tuo.

OREMVS.

DEus qui populis tuis virtute conſulis, & amore dominaris, da famulo tuo Henrico ſapientiæ ſpiritum, cum regimine diſciplinæ, vt tibi toto corde deuotus, in Regni regimine maneat ſemper idoneus, tuoque munere ipſius temporibus, ſecuritas Eccleſiæ dirigatur, & in tranquillitate deuotio Chriſtiana permaneat, vt in operibus ſuis bonis perſeuerans, ad æternum Regnũ te duce peruenire valear, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, &c.

Benedic Domine hũc Regem Henricum, qui Regna omnia moderaris à ſeculo, & tali eum benedictione glorifica, vt Dauidicę teneat benedictionis & ſublimitatis Sceptrum; & glorificatus in eius protinus rapiatur merita, da ei tuo ſpiramine cum manſuetudine, ita regere populum tuum, ſicut feciſti Salomonem tuũ continere regnum pacificum, ſit tibi ſemper cum timore ſubditus, tibique militet cum quiete, ſit tuo clypeo protectus, cum proceribus, & vbique tua gratia victor exiſtat, honorifica eum pręcunctis Regibus gentium, vt fœliciter populis tuis dominetur, & fœliciter eũ nationes adoret, viuat inter gentium cateruas magnificus, ſit in iudicijs æquitatis ſingularis, locupletet eum tua perdiues dextera, frugiferam obtineat Patriam, & eius liberis tribuas pro futuram, Protella ei prolixitatem vitæ, & in diebus eius oriatur iuſticia, à te robuſtum teneat regiminis ſolium, & cum iucunditate & iuſticia, æterno glorietur in regno, per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

Poſtea Archiepiſcopus ſedet, Rex verò genua ante eum prouolutus Dalmatica & pluuiali exuitur. Archiepiſcopus autem intincto police dextro in oleo ſacro vngit illi dextram à palma, ad cubitum, & inter ſcatulas, & in brachio dextro, dicens:

Vngo te in Regem ex oleo ſanctificato in Nomine Patris & Filij & Spiritus Sancti, Amen.

Pax tecum. R. Et cum Spiritu tuo.

ORATIO.

VNgo te in Regem ex oleo ſanctificato Spiritus Sancti gratia humilitatis noſtra officio in te copioſa deſcendat, vt ſicut manibus noſtris indignis, oleo materiali pingueſceis exterius ablutus, ita eius inuiſibili vnctione delibutus, impinguari merearis interius, eius quoque perfectiſſima ſpirituali vnctione ſemper imbutus, & illicita declinare totamente diſcas ſeu valeas, & vtilia animæ tuæ, iugiter cogitare, optare, atque operari queas, auxiliante Domino Ieſu Chriſto, qui tecum viuit & regnat, Deus Dei filius Ieſus Chriſtus Dominus noſter, qui à Patre oleo exultationis vnctus eſt, præ participibus ſuis, ipſe per præſentem ſanctæ vnctionis infuſionem Spiritus Paraclyti, ſuper te Benedictionem infundat, eundemq; vſque ad interiora cordis tui penetrare faciat. Quatenus hoc viſibili & tractabili oleo dona inuiſibilia percipere, & tẽporali Regno, iuſtis moderationibus execuro, æternaliter corregnare ei merearis, qui ſolus ſine peccato Rex Regum, viuit & gloriatur, cum Deo Patre in vnitate Spiritus Sancti, Deus per omnia ſæcula ſæculorum, Amen.

Oremus

Oremus.

OMnipotens ſempiterne Deus, qui Azachiel ſuper Siriam & Iehu ſuper Iſrael per Heliam, Dauidē quoq; & Saulem per Samuelem Prophetā in Reges inungi feciſti, tribue quæſumus, manibus noſtris opem tuæ benedictionis, & huic famulo tuo Henrico, quem hodie licet in dignis in ſacro vngimine delingimus, dignā delibutionis huius efficatiam, & virtutem concede, Conſtitue Domine principatum ſuper humerum eius, vt ſit fortis, iuſtus, pronidus, & indeffeſſus Regni huius, & populi tui gubernator, infidelium expurgnator, iuſtitiæ cultor, meritorum remunerator, Eccleſiæ tuæ ſanctæ, & fidei Chriſtianæ defenſor ad decus, & landē tui nominis glorioſi, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum filium tuum, qui tecū viuit & regnat in vnitate Spiritus Sancti Deus, per omnia ſæcula ſæculorum, Amen.

Chriſte perunge hunc Regem in regimen, qui vnxiſti Sacerdotes, & Prophetas, Reges, & Martyres, qui per fidem vicerunt Regna, operati ſunt iuſticiam, atq; adepti ſunt repromiſſiones, tua ſanctiſſima vnctio ſuper caput eius defluat, atq; ad interiora deſcendat, & cordis illius intima penetret, & promiſſionibus, quas adepti ſunt victorioſiſſimi Reges, gratia tua, dignus efficiatur, quatenus in præſenti ſæculo fœliciter regnet, & ad eorum conſortium in cœleſti regno perueniat, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui tecum viuit & regnat &c. Vnctus eſt oleo lætitiæ præ conſortibus ſuis & virtute ſanctæ crucis poteſtates aëreas debellauit, tartara deſtruxit, Regnum Diaboli ſuperauit, & ad cœlos victor aſcendit, in cuius manu victoria virtus & poteſtas conſiſtunt, & tecum viuit & regnat per omnia ſæcula ſæculorum, Amen.

Deus qui es iuſtorum gloria, & miſericordia peccatorum, qui miſiſti filium tuum vt pretioſiſſimo ſanguine ſuo genus humanum redimeret, qui conteris bella, & es propugnator in te ſperantium, & ſub cuius arbitrio, omnium Regnorum continetur poteſtas, te humiliter deprecamur, vt præſentem famulum tuum Henricum in tua miſericordia confidentem, in præſenti regali ſede benedicas, eiq; protinus adeſſe digneris. & qui tua expetit protectione defendi, omnibus ſit hoſtibus fortior, fac eum Domine beatum, & victorem de inimicis ſuis, Corona eum corona iuſticiæ & pietatis, vt ex toto corde, & tota mente in te credens, tibi deſeruiat, ſanctam tuam Eccleſiam defendat & ſublimet, populumq; à te commiſſum iuſtè regat, nullum ius inſidiantibus malis iniuſtitiam vertat. Accende Domine cor eius, ad amorem gratiæ tuæ, per hoc vnctionis oleum, vnde vnxiſti Reges & Prophetas, quatenus iuſtitiam diligens, per tramitem iuſtitiæ familiariter populum ducens, poſt peracta & diſpoſita in regalia excellentia annorum curricula, ad te peruenire mereatur, per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum & cet.

Proſpice Omnipotens Deus ſerenis optatibus hunc glorioſum Regem Henricum, & ſicut benedixiſti Abraham, Iſaac, & Iacob, ſic illum larga benedictionis ſpiritualis gratia, cum omni plenitudine potentiæ irrigare, atq; perfundere dignare, tribue ei de rore cœli, & de pinguedine terræ abundantiam frumenti, vini, & olei, & omnium frugum opulentiam, ex largitate diuini muneris, longa per tempora, vt illo regnante ſit ſanitas corporū in Patria, & pax inuiolata in Regno, & dignitas glorioſa Regalis Palatij, maximo ſplendore Regiæ poteſtatis omnium oculis fulgeat, luce clariſſima clareſcat, atq; ſplendore, quaſi ſplendidiſſimo fulgore maximo perfuſus lumine videatur, Tribue ei Omnipotens Deus, vt ſit fortiſſimus protector Patriæ, & conſolator Eccleſiarum, atq; cœnobiorum ſanctorū, maxima cum pietate munificenciæ, atq; ſit fortiſſimus Regū, triūphator hoſtiū, ad opprimendos rebelles & paganos nationes, ſitq; ſuis inimicis, ſatis terribilis, præ maxima fortitudine regalis potentiæ. Optimatibus quoq; & præcelſis proceribus, ac ſidelibus ſui regni ſit magnificus, & amabilis ac pius, vt ab omnibus timeatur & diligatur. Reges quoq; de lumbis eius per ſucceſſiones temporum, futurorum egrediantur, qui Regnum hoc valeant regere totum, & poſt glorioſa tempora, atq; fœlitia præſentis vitæ gaudia æterna in perpetua benedictione

Q

ione habere mereantur. Quod ipſe præſtare dignetur qui viuit & regnat in ſęc ula ſæculorum, Amen.

Poſtea ipiſcopus aliquis, cotum manu geſtans, inuncta loca detergit, dicens:

Deus Rex Regum, & Dominus Dominantium, per quem Reges regnant, & legum conditores iura decernunt, dignare propitius Benedicere hoc Regale ornamentum, & præſta vt famulus tuus Rex noſter Henricus, qui illud portaturus eſt, ornamento bonorum morum, & ſanctoram actionum, in conſpectu tuo fulgeat & poſt temporalem vitam, æternam gloriam quæ temporis non habeat finem, ſine fine poſſideat, per Dominum &c.

Demum induit Regem piniali, & Dalmatica, dicens:

Accipe pallium, quatuor initijs formatum, per quod intelligas, quatuor mundi partes, diuinæ poteſtati eſſe ſubiectas, nec quenquam poſſe fœliciter regere in terris niſi ſibi poteſtas fuerit collata de cœlis.

His abſolutis Archiepiſcopus manus abluit, & depoſita infula dicit Confeſſionem. Rex verò deductus in ſolium erat, & poſt alleluia in Miſſa, orationes pro Rege aliquis Epiſcorum dicit. Poſtea Regi genu flexo, Archiepiſcopus gladium porrigit, dicens:

Accipe gladiū deſuper Altari ſumptum per noſtras manus licet indignas, vicē tamen, & auctoritate ſanctorum Apoſtolorum conſecratum, regaliter tibi conceſſum, noſtroq; benedictionis officio, in defenſionem ſanctę Dei Eccleſie, diuinitus ordonatum, ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorum, & memor eſto eius, de quo Pſalmiſta prophetauit dicens: Accingere gladio tuo, ſuper femur tuum potentiſſime, vt in hoc per eādem vim æquitatis exerceas, molemq; iniquitatis, potenter deſtruas. Et ſanctam Dei Eccleſiam, eiuſq; fideles propugnes, atq; protegas, neq; minus ſubſide falſos, quam Chriſtiani nominis hoſtes execres, ac diſperdas, viduas atq; pupillos, clementer adiuues, & defendas, deſolata reſtaures, reſtaurata cōſerues, vlciſcaris iniuſta, cōfirmes bene diſpoſita. Quatenus in hoc agendo virtutum triumpho, glorioſus iuſticiæq; cultor egregius, cum mundi Saluatore, cuius typum geris, in nomine eius, ſine fine regnare merearis, qui cum Deo Patre, & Filio, & Spiritu Sancto, viuit & regnat Deus per omnia ſæcula ſæculorum. Amen.

Ibidem vlterius in Miſſa proceditur, & accingens illi gladium Archiepiſcopus, dicit:

Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſſime, & attende, quod ſancti, non in gladio, ſed per fidem vicerunt Regna.

Poſtea ei Diadema imponens dicit:

Accipe Coronam Regni, quæ licet ab indignis, Epiſcoporum tamen manibus capiti tuo imponitur, in nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti, quam ſanctitatis gloriam & honorem, & opus fortitudinis intelligas ſignificare, & per hanc te participem miniſterij noſtri, non ignores ita vt ſicut nos in interioribus, paſtores rectoreſq; animarum intelligimur, ita & tu contra omnes aduerſitates Eccleſiæ Chriſti defenſor aſſiſtas, Regniq; tibi à Deo dati, & per officium noſtræ benedictionis in vice Apoſtolorum, omniumq; ſanctorum regimini tuo commiſſi, vtilis executor, perſpicuuſq; regnator ſemper rappareas, vt inter glorioſos atletas virtutū gemmis ornatus, & præmio ſempiternæ fœlicitatis coronatus, cū redemptore & ſaluatore noſtro Ieſu Chriſto, cuius nomen vicemque geſtare crederis, ſine fine glorieris. Qui viuit & imperat Deus cum Patre & Spiritu Sancto in ſæcula ſæculorum.

Demum pomum typum mundi refferens in ſiniſtram & ſceptrum in dextram ei dedit, dicens:

Accipe virgam virtutis atque veritatis, qua intelligas te obnoxium mulcere pios, terrere reprobos, errantes viam docere, lapſis manũ porrigere, diſperdere ſuperbos, & releuare humiles, & aperiat tibi oſtium Ieſus Chriſtus Dominus noſter, qui de ſemetipſo ait: Ego ſum oſtiũ, per me ſi quis introierit ſaluabitur, qui eſt clauis Dauid, & Sceptrum Domus Iſraël, qui aperit, & nemo claudit: claudit & nemo aperit, ſitq́; tibi auctor qui eduxit vinctum de domo carceris, ſedẽtem in tenebris, & vmbra mortis, vt in omnibus ſequi eũ merearis, de quo Dauid Propheta cecinit: Sedes tua Deus in ſæculum ſæculi, virga æquitatis, virga regni tui, & imitãdo ipſum diligas iuſtitiam, & odio habeas iniquitatem, qui propterea vnxit te Deus· Deus tuus ad exemplum illius, quem ante ſæcula vnxerat, oleo exultationis, præ participibus ſuis, Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum, qui cum eo viuit, & regnat Deus in ſæcula ſæculorum.

Inter offertorium, Rex panem & vinum in altare offert, Pacemq́; (vt dicitur) exoſculat, & ſacroſanctum corpus diuinum accipit. Poſt hoc gladius ei diſcinditur. Abſoluto ſacro in tronum medio templo ordinatum deducitur, vbi ab Archiepiſcopo introniſatur & gubernaculis regni præficitur dicente:

Sede & retine à modo locum tibi à Deo delegatum, per auctoritatem Omnipotẽtis Dei, & per præſentem traditionem noſtram omnium, ſcilicet Epiſcoporum, cæterorumq́; Dei ſeruorum, & quanto clerum ſacris altaribus propinquiorem aſpicis, tanto ei potentiorem in locis congruis honorem, impendere memineris, quatenus Mediator Dei & hominum, te mediatorem cleri & plebis, in hoc Regni Solio confirmet, & in Regno æterno, ſecum regnare faciat, Ieſus Chriſtus Dominus noſter, Rex regum & Dominus dominantium, qui cum Patre & Spiritu ſancto, viuit & regnat Deus, per omnia ſæcula ſæculorum.

Tandem Archiepiſcopus exorditur, Te Deum laudamus, quo abſoluto, ſtans à dextris Regis dicit: Firmetur manus tua, & exaltetur dextera tua. R. Iuſtitia & iudicium præparatio ſedis tuæ. V. Domine exaudi orationem meam. R. Et clamor meus ad te veniat. V. Dominus vobiſcum. R. Et cum Spiritu tuo.

OREMVS.

DEus qui victrices Moiſi manus, in oratione firmaſti, qui quamuis ætate langeſceret infatigabili, ſanctitate pugnabat, vt dum Amalech iniquus vincitur, dũ prophanus nationum populus ſubiugatur, exterminatis alienigenis, hæreditati tuæ poſſeſſio copioſa ſeruiret, opus manuum tuarum à noſtræ orationis exauditione confirma: habemus & nos apud te Sancte Pater Dominũ Saluatorem, qui pro nobis manus ſuas extendit in cruce, per quem etiam præcamur altiſſime, vt tua potentia ſuffragante, vniuerſorum hoſtium, frangatur impietas, populuſq́; tuus ceſſanti formidine, te ſolum timere condiſcat, per eundem Chriſtum Dominum noſtrum. R. Amen.

OREMVS.

DEus inenarrabilis auctor mundi, conditor generis humani, confirmator Regni, qui ex lumbis fidelis amici tui, Patriarchæ noſtri, Abrahę præelegiſti Regem ſæculis profuturum, tu præſentem inſignem Regem hunc, cum exercitu ſuo, per interceſſionem omnium ſanctorum vberi benedictione lucupleta, & in Solium Regni firma, ſtabilitate connecte, viſita eum per interuentum omnium ſanctorum, ſicut viſitaſti Moiſem in rubo, Ioſue in caſtris, Gedeonem in agro, Samuelem crinitum in tẽplo, & illa eũ promiſſione, & ſyderea benedictione, ac ſapiẽtiæ tuæ rore perfundere digneris, quàm Dauid in Pſalterio, Salomon filius eius te remunerante percepit de cœlo. Sis ei cõtra acies inimicorum lorica in aduerſis, galea in proſperis, ſapientia in protectione, clypeus ſempiternus, & præſta vt gentes illi teneant fidem. Proceres atque optimates

ſui habeam pacem, diligant charitatem, abſtineant à cupiditate, loquantur iuſtitiam, cuſtodiant veritatem, & ita populus iſte pullulet, coalitus benedictione Trinitatis, vt ſemper maneant tripudiantes, armis gaudentes & in pace victores, per Chriſtum Dominum noſtrum, Amen.

Tunc Rex accepto in manus ſacro gladio, aliquot tum nobiles, tum conſiliares viros, habita cæremoniæ dignitate, ad equeſtris ordinis dignitatē præcinctos prouexit. His peractis Rex in palatium deducitur, cibum capeſſurus vbi inſtructis menſis, accumbebat ſummū tronum ipſe, ac deinde per ordinem cæteri principes ſuas menſas accumbunt, tunc primores Barones & Senatores loca ſua occupant, Marſchalcis cæteriſq; officiarys munia Regalia obeuntibus, Dapiferis Architricliniſq; præeuntibus cū ſuis ſcipionibus, argenteis caniſtris panem, & auratis patinis varia tuceta, leucophaga, frictellas, tortas, & quicquid præclarum ars apetitia exquiſitiſſimas ſumptuoſiſſimaſq; per ordinem epulas copioſè apponuūt, aſſa, ellixa, iuſculenta, frixa, paſtillia, promulſidaria, pultaria, cruſtulenta, aliaq; lautiſſimorum edulıorum genera ſapidiſſimis ſuccorum, multiiugis cōdimētis ſuffuſa, quæ L. Luculli Romani menſas ſuperabant. Tandem die Lunæ ſequenti iiſdem quibus antea inſignia præferentibus, in forum ſumma cum celeritate deducta, à ciuibus in edito ſolio ad id pulcherrimè iuxta prætorium facto, iuſiuradū & argenti ingentia peramplaq; munera accepit. Ibi etiam aſſumens in manum aureum pomum, tum euaginatum gladium eliquod ſtrenuos & benemeritos viros equeſtri ordini aſciuit, ac aurata militia condonauit. His peractis ad Andreæ Zboroviȷ nuptias pedes, omnibus plateis & tectorum ſummitatibus, multitudine oppletis, iuit. Peracto prandio haſtiludia Rege inſpiciente exercebantur extra muros, ibidem & poſtera die Sacra Regia Maieſtas liberaliſſimè tractabatur. Samuel autem Zborowski qui ad coronationem neglexerat venire, centum viginti equites ſumptuoſiſſimo ornatu Hungarico ei oſtenderat. Plurimi poſtea dies in audiendis gratulantium Principum externorum legationibus & in quibuſdam cauſis decidendis tranſacti ſunt. Atq; hāc veram Coronationis auguſtiſſimi Poloniæ Principis deſcriptionem, Lector candide, boni conſule. Vale. & nos redama.

REGNI POLONICI CVM SVIS PALATINATIBVS DISTRICTIBVSQVE SIVE PROVINCIIS, CIVITATIBVSQ; & *Arcibus principalibus compendioſa deſcriptio.*

* * *

Fines regni Poloniæ. REGNVM Poloniæ in Sarmatia Europea ampliſſimum & nobiliſſimū, ab oriente nonnihil in Septētrionem reflectendo, Maſouiæ Lithuaniæq; contiguum eſt. A Septentrione Pruſſie, mariq; Germanico ſiue Venedico adhæret, A meridie et oriente ſimul Ruſſia, Podolia, Valachiaq;, & montibus Hungariæ, Beſkid dictis terminatur, ab occidente Sileſia, Saxoniaque & Albi fluuio fines ſuos terminat.

Polonia duplex. Porrò Polonia bipartita eſt, maior & minor. Maior ideo dicitur, quod in ea Lechus autor Polonorum imprimis conſederit, ibidemque Gneſnam ciuitatem Regni ſedem, fundauerit. Sed poſtea ſedes Regia Cracouiam minoris Poloniæ Metropolim tranſlata eſt, vbi in hunc vſque diem perſeuerat, atque hanc ob cauſam minor Polonia maiori anteponitur, quam imprimis deſcribendam aggredimur.

Craco-

CRACOVIENSIS TERRA.

CRacouia vrbs celeberrima minoris Poloniæ metropolis, in planiciæ inſigniter ad Viſtulam fluuium nauigabilem quo merces omnis generis Gedanum emporium Pruſſiæ, deportantur, condita, muro duplici valloque inexcuſſo, & foſſa muro præcincta cingitur. Arx verò in Scopulo emiuenti Vauel dicto ad eundem fluuium ſita, ſede Regum Poloniæ vbi coronātur & ſepelliuntur celebris, Gymnaſioq; & vniuerſitate clara. Eidem aliæ tres ciuitates Clepardia, Stradomia, Caſimiria contiguè adhærent, hanc Rudawka amnis, illas verò Viſtula fluuius interfluit. Porrò Cracouienſes Aduocato ſupremo careut, ea de cauſa, quod anno Domini 1312. Regnante Wladiſlao cubitali, quidā aduocatus Cracouienſis Germanus authorem ſe perfidiæ in deditione vrbis Boleſlao Duci Opoliēſi præbuerit, qui poſtea perfidiæ dignas pœnas, cum ſuis complicibus dedit. Ab hoc tempore Rex ipſe Prætura Cracouienſi potitur. Caſtellanus quoque Cracouienſis Palatinum in Senatus conſenſu accubitu, locoque ſuperat: nam cum Boleſlaus Krziuouſti, Rex Polouiæ (de quo ſupra) bellicoſiſſimus à Rutenis dolo circumuentus eſſet. Palatinus houote poſtpoſito, cum maiori parte exercitus aufugit, Rege in medio hoſtiū relicto. Ab hocque tempore Caſtellanus primas obtinet, in cæteris verò illius Regni Prouincijs, Palatinus Caſtellanum dignitate antecellit. *Aduocatus Cracouię.* *Palatinus & Caſtellanus.*

CIVITATES DISTRICTVALES IN TERRA *Cracouienſi.*

HAs ciuitates diſtrictuales præcipuas vbi iudicia, cauſæque nobilium diſceptantur, continet: Palatinatus Cracouienſis, quibus Capitanei iudices & alij Regia munia obeuntes præſiut.

BIECZ ciuitas muro circundata, in planieie ſita, eā Rapa fluuius præterfluit, in quo ſpumæ, ex quibus ſulfur conficitur, colliguntur, à Cracouia quiudecim miliaribus abeſt.

WOYNICZ Ciuitas lignea ad Dunaiecz fluuium ſita, à Cracouia 9. mil. diſtat.

SANDECZ Ciuitas murata in planicie condita: quam Duuaiecz fluuius prætetlabitur, à Cracouia 11. mil. diſtat.

LELOVIA Ciuitas murara, in colle ſita, arcem inferius conditam habet, quā Biala fluuius aluit, à Cracoria 11. mil. abeſt.

KZYAZ Ciuitas lignea, à Cracouia mil. 7. diſtat.

PROSZOVIECZ ciuitas lignea in planicie ſita, in qua curia Regia ad Sozeniaua fluuiū coudita eſt, à Cracouia 4. mil. diſtat, in qua conuentiones terreſtres nobilium celebrari ſolent.

Sunt etiam aliæ multæ ciuitates & oppida nobilium & magnatum in terra Cracouienſi: ſed hic niſi eorum in quibus terreſtria officia celebrantur, mentionē facimus.

In eadem terra Cracouienſi træs ſunt fodiue inſignes, quæ magnis prouētibus theſaurum Regium adaugent. Prima in Olkuſſia 5. mil. à Cracouia, vbi plūbi copia, argentumque effoditur. Secunda in Bochnia ciuitate, quæ 5. mil. à Cracouia diſtat, vbi ſal glaciei ſimile perſpicuum grandibus maſſis effoditur. Tertia in Wieliczka 2. milia. à Cracouia, vbi etiam ſal glaciale, ſed vilius Bochnenſi copioſè effoditur.

SENATVS PRINCIPALIS TERRAE CRACOVIENSIS.

Epiſcopus, Caſtellanus, Palatinus	Cracouienſis.	Caſtelianus	Sandecenſis. Woynicenſis. Byecenſis. Oſwiecimenſis.

VEXILLVM TERRESTRE BELLICVM AQVILA alba coronata in campo rubeo, per alas linea aurea protenſa, inſignitur.

Diſtrictus Sandecenſis vexillũ peculiare habet, clipeo diuiſo bicolori inſignitum.

In eadẽ terra Cracouienſi duo Ducatus continentur, qui iure naturali in ditionem Regni ceſſerunt, Zatorienſis & Oſwiecimenſis.

OSWIECIM ciuitas principalis prædicti Ducatus lignea, in planicie ſita, arcẽ quoque ligneam argila circumlinitam habet, quam fluuius quidam præterlabitur, 7.mil. à Cracouia. Vexillum aquila nigra, O, in pectore habente, inſignitur.

ZATOR ciuitas lignea cum arce, à Cracouia 5. mil. in planicie Viſtulam fluuium ſita, quæ Ducatus caput erat, cuius vexillum aquila laſurini coloris, Z, in pectore geſtante inſignitur.

Huius Ducatus Zatorienſis Princeps à Spitkowe Myſkowſki equite Polono, doloſè, occiſus eſt, ab hoc tempore in Regis Poloniæ ditionem ceſſit.

SANDOMIRIENSIS TERRA.

SANDOMIRIA ciuitas principalis, muro circumdata, in colle ad Viſtulã fluuium condita, à Cracouia 22. mil. diſtat. Arcem muratam à meridie Viſtula, præterfluam habet. Hæ ciuitates diſtrictuales præcipuè ad eam pertinent.

CHECINY ciuitas in loco plano ſita, arx verò murata in eminenti ſcopulo condita eſt, à Cracouia 13. miliaribus abeſt. Fodinis laſuli clara, vbi & argentum reperitur.

Korczin

KORCZIN ciuitas noua lignea, arcem muratam ad Viſlok fluuium ſitam, habet, quam vndique paludes circundederunt.

VVISLICIA ciuitas lignea, quam Nida fluuius circumfluit, muroque circundata inter lutoſas paludes in ſcopulo ſita, in quibus ingens colluuies reptilium omnī generorum graſſatur.

PILZNO ciuitas lignea ad Viſlok fluuium ſita.

OPOZNO ciuitas murata in planicie, quam Pilcza fluuius præterlabitur.

RADOMIA ciuitas muro valloque circumſepta in planicie ſita.

POLOVIEC ciuitas lignea inter colles conſtructa.

ZAWICHOST ciuitas lignea ad Viſtulā fluuium ſita, arcem muratam in vlteriori Viſtulæ ripa habet.

ZARNOW oppidum ligneum.

MALOGOST ciuitas lignea.

SENATORES TERRAE SANDOMIRIENSIS.

Palatinus & Caſtellanus Sandomirienſis.

Caſtellanus
- Viſl'cenſis.
- Radomienſis.
- Zawichoſtenſis.
- Zarnouienſis.
- Malogoſtenſis.
- Polanecenſis.

Vexillū terreſtræ geſtat pro ſtemmate, clipeum diuiſum, in vna medietate lineas tres rubeas, & tres albas: in altera campum laſurini colores, tribus ordinibus ſtellarum inſignitur.

LVBLINENSIS TERRA.

LVBLIN ciuitas murata foſſa ſtagniſq; ingentibus circundata Arx in colle eminentiori ad ſtagnum amplum condita, muro validiſſimo foſſaque profunda cingitur. In hac ciuitate triplices per annum nundinæ, quatuor hebdomads durantes, celebrantur. Primò pro feſto Pentecoſtes. Secundò pro ferijs Apoſtolorum, Simonis & Iudæ. Tertiò pro feſto purificationis Mariæ. Ad eas ex remotiſſimis regionibus negotiatores, Turcæ, Armeni, Græci, Germani, Moſchouitæ, Lituani, & cæteri ex circumiacentibus regionibus, conuenire ſolent. Iudæi maximam ſuburbiorum partem occupant, ibiq; Synagogam habent præcipuam. Arcem Byſtrzica fluuius alluit. Diſtat autem Lublina à Sandomiria 14. mil. à Cracouia 36. à Wilna 70. à Warſouia 24. Has ciuitates diſtrictuales terra Lublinenſis complectitur.

VRZANDOW ciuitas lignea ampla ad ſtagnum ſita, à Lublina 7. mil. abeſt.

Lvlow ciuitas lignea in planicie ſita, ex vna parte palude lutuoſa, ex alia vallo munitur, à Lublinia 14. mil. abeſt, diſtrictum ſatis amplum complectitur.

Parcow ciuitas lignea, in planicie ad ſtagnum ingens ſita, à Lublina 9. miliarib. abeſt.

Casimiria ciuitas lignea, inter ſcopulos ad Viſtulam condita, quæ tempore exundationis Viſtulæ media ferè aquis obruitur, à Lublin 7. mil. diſtat.

Senatores duos præcipuos terra Lublinenſis habet, Palatinum videlicet & Caſtellanum.

Vexillum terreſtra Ceruo albo in collo coronam geſtante in campo rubeo inſignitur, hoc vt ſequitur modo.

DE TERRIS DISTRICTIBVSQVE MAIORIS Poloniæ.

Posnania ciuitas inſignis maioris Poloniæ metropolis, ad Varthā fluuiū nauigabilem, & Proſna amnem, inter colles condita, muro duplici, foſſaque profunda cingitur, ædes in ea pulcherrimæ inſigniterq; ex lapidibus ſectis conſtructæ. Arx murata in eminentiori colle, inter Vartham & Proſnam fluuios ſita. In vlteriori ripa Varthæ ſuburbia ſunt ampliſſima, ſtagno ingenti paludibuſque circundata, quæ frequenter cum circumadiacentibus pagis exundatione Varthæ, obruuntur, adeò vt aliquando ſolummodo ſummitates ædific ix-

ruo

m

rum ex aquis appareant:ipſaque ciuitas in muro aliquando inundatur, vt in foro plateiſque paſſim nauigetur,ſed tamẽ hæ exundationes dn odus tribuſue interdum diebus graſſantur. Nundinæ in Poſnania celeberrimæ ter in anno exercentur. Primæ in principio Quadrageſimæ,quæ quatuor hæbdomadis durant. Secundæ pro feſto diui Ioannis Baptiſtæ,quinque hæbdomadis durantes. Tertiæ pro feſto ſancti Michaëlis, quæ quinque integris hæbdomadis celebrantur.

CIVITATES DISTRICTVALES IN TERRA *Poſnanienſi.*

KOSCIEN ciuitas in planitiæ inter paludes lutuoſas ſita, duplici muro valloque & foſſa munitur;à Poſnania 7.mil.diſtat.

MIEDZYRZECZE ciuitas lignea in planicie inter flumina paludeſque lutuoſas (vndè & nomen habet)ſita,finitima Sileſiæ,Pomeraniæ,arcem muratam natura & oportunitate loci munitiſſimam, muro válloque inexcuſſo & foſſis profundis circumſepta,nullo modò expugnari ſeſe,niſi ſame patitur. Eam Duces Germaniç aliquot annis graui obſidione præmebant:attamen re infecta cũ dedecore diſcedere coacti ſunt, à Poſnania 15.mil.diſtat.

OSTRESOW ciuitas lignea finitima Sileſiæ, in planicie latiſſima ſita, quam ſyluæ vndique circundederunt.

WSCHOW ciuitas murata,in planicie ſita,à Poſnonia 11.mil.abeſt.

SREMSK Præmecz,Rogozno,ciuitates ligneæ,ad officium Poſnanienſe pertinentes,in quibus iudicia terreſtria celebrantur.

SENATORES TERRAE POSNANIENSIS.

Epiſcopus
Palatinus } Poſnanienſis.
Caſtellanus

Sremſcenſis
Miedzirzecenſis
Præmecenſis } Caſtellanus.
Rogoſienſis

Vexillum terræ Poſnanienſis aquila alba cum expanſis ad volandum alis inſignitur hoc modo.

CALISIENCIS TERRA.

CALIS ciuitas muro circundata inter paludes ſita, quam Proſna fluuius præterlabitur. Arcis muratæ ruinæ reſtant, per Crucigeros Pruſſienſes deſolatæ.

Hasc iuitates diſtrictuales hæc terra complectitur.

GNESNA ciuitas muro circundata in planitie inter lacus colleſque ſita, Archiepiſcopali ſede clara. Hæc prima omnium ciuitas in Polonia à Lecho autore Polonorum condita,vbi imprimis ſedes Regia habebatur. Ibiq; Princeps Poloniæ Boleſlaus Cha-

bri ab Othone Romanorum Imperatore Regium Diadema accepit, quo hucvſq; Reges Poloniæ vtuntur. In hac ciuitate eſt Eccleſia Cathedralis Metropolitana, in qua corpus Diui Adalberti Epiſcopi Pragenſis depoſitum eſt. Diſtat autem à Calis 14. mil. à Poſnania 7. In ea nundinæ inſignes, præcipuè verò pro feſto ſancti Adelberti celebrantur.

Pyzdry ciuitas murata in planitie ad fluuium Varta inter ſyluas ſita, à Calis 9. mil. diſtat.

Wartha ciuitas ampla ad eiuſdem nominis fluuium ſita.

Naklo ciuitas lignea ad fluuium Noteſiam ex Goplo lacu emergentem, Arx murata inter lutoſas paludes ſita.

Land ciuitas ad Wartham fluuium, à Gneſna 4. mil. abeſt.

Konin ciuitas murata, Warthaq; fluuio vna cum arce in gyrum circumducta, & niſi pontibus ad eam peruenitur 8. mil. à Caliſia abeſt.

Slvpeza ciuitas muro fortiſſimo propugnaculiſq; munita, ad Wartham fluuiũ.

Kolo ciuitas lignea circumſepta, Warthaq; fluuio in gyrum vna cũ arce aliquoties circumluitur 8. mil. à Caliſia diſtat.

Land & Cameneccia ciuitates in Pomeraniæ finibus.

SENATORES PRAECIPVI TERRAE CALISIENSIS.

Archiepiſcopus Gneſnenſis.
Palatinus Caliſienſis.
Caſtellanus Caliſienſis.

Gneſnenſis, Nakyelcenſis, Camenenſis, Landenſis } Caſtellanus.

Vexillum terreſtre capite Biſontis inter cornua coronã auream geſtante, per nareſq; circulum aureũ habente in cãpo in modum latrunculariorum ſiue ſcachorum albo & rubro inſignitur hoc modo.

SIRADIENSIS TERRA.

Siradia ciuitas lignea muro circumducta in planicie ſita. Arx murata ad Warthã fluuium condita. Hæc prouincia olim pro Ducatu ampliſſimo computabatur, ſecundoque genitis Regum Poloniæ attributa erat. Has ciuitates diſtrictuales complectitur.

Vielvnia ciuitas muro forti propugnaculiſque & foſſa profunda circumſepta, eam vna cum arce Proſna fluuius præterlabitur.

Sadek ciuitas lignea in planicie ad ſtagnum ſita, à Siradia 5. miliaribus abeſt.

Petricovia ciuitas murata inter loca paluſtroſa condita, vbi Comitia generalia communi approbatione omnium Regum Senatorumque Poloniæ celebrari conſtitutum eſt. In ſuburbio curia Regia & turris, in qua cauſæ iudiciales celebrãtur ſita eſt, quam foſſa profunda ambit. Curiæ quoque Epiſcoporum, Magnatumq; Poloniæ frequentes ibidem extructæ ſunt. Deinde extra ciuitatem curia ingenti ſumptu ex lignis leuigatis inſigniter ſub nemore ameniſmo extructa eſt, quam Rex cum omni comitatu ſuo tempore Comitiorum propter ſalubriorem auram incolit, Bugey appellata.

Rosprza ciuitas lignea in planicie paludibus circumflua.

Spicimiria ciuitas lignea.

In hac Siradienſi terra, Nobiles id regum priuilegijs conceſſum habent, cæra rubea in obſignandis literis vti, cùm id in illis prouincijs nemini nobilium ſolũmodo magnatibus, & in officio Regio, ſiue terreſtri præfectis concedatur. Id verò indè promouerunt, cum Pruthæni, cum Polonis in acie acriter confligerent, Lancicienſes à Pruthęnis, Crucigeribus ſuperati, vexillum ſui Palatinatus amiſerunt, quibus Siradienſes in auxilium venientes, vexillum ab hoſtibus recuperauerunt.

SENATORES SIRADIENSIS TERRAE.

Palatinus / Caſtellanus } Siradienſis.

Roſpirienſis / Spicimitiẽſis / Vielunenſis } Caſtellanus.

Vexillum terreſtre medietate Leonis rubei, & medietate Aquilę nigræ in campo Laſurino inſignitur, hoc vt ſequitur modo.

Wielunenſis quoque diſtrictus ſuum vexillum proprium habet, Agnum Dei cum vexillo cruce inſignito, in campo rubeo.

LANCICIENSIS TERRA.

Lancicia ciuitas muro foſſaque obducta in planicie vndique paludibus lutoſis circumdata. Arx murata in ſcopulo, foſſaque profunda obſtructa, eam Bſura fluuius præterlabitur. Ibidem in villa Koſciol dicta, Eccleſia Cathedralis ex lapidibus ſectis conſtructa eſt, ſatiſque ſumptuoſè prouiſa.

Orlovia ciuitas lignea, ex vna partium fluuio lutuoſo, & peramplo, ex altera lacunis paluſtroſis munitur, 4. mil. à Lancicia diſtat. In eodem diſtrictu ciuitas Piatek inter lutoſas paludes Bſuram fluuium ſita, ceruiſia boni ſaporis, quæ in ea coquitur, per totam Poloniam celebris habetur.

Bresinia ciuitas lignea ſatis ampla inter ſtagna ſita, à Lancicia 7. mil. abeſt.

Konarzcw, Inowlodz, Biechow, & aliæ multæ plurimæq; ciuitates & oppida lignea ad Lancicienſem iuriſdictionem pertinent.

SENATORES TERRAE LANCICIENSIS.

Palatinus / Caſtellanus } Lancicienſis.

Breſinienſis / Konarienſis / Inowlodienſis / Biechouienſis } Caſtellanus.

Vexillum terreſtre medietate Aquilæ albæ & Leonis nigri aurea corona inſigniti exornatur, in campo rubeo, hoc modo vt vides

CVIAVIAE SIVE VLADISLAVIAE TERRA.

VLadiſlauia ciuitas ampla ſede Epiſcopali clara, inter ſtagna ad Viſtulam fluuium condita. Regio hæc magna ex parte paluſtroſa eſt, ſyluæque in ea rariſſimæ, ideò incolæ inopiam lignorum patiuntur.

Bidgostia ciuitas murata in planitie ſita, cam Barda fluuius nauigabilis quo merces ex maiori Polonia in Viſtulam fluuium deportantur, alluit, à Vladiſlauia 6. mil. diſtat.

Senatores tres præcipuos, terra Vladiſlauienſis habet,
Palatinum & Caſtellanum,
Bydgoſtiæque Caſtellanum.

BRESTIENSIS TERRA.

BRestia ciuitas murata, progugnaculis vallo, foſſaque munitæ in planiciæ inter lutuoſos paludes condita.

Hos diſtrictus complectitur.

Radziejow ciuitas lignea, in campo aprico ad lacum ingentem ſita:

Cruſphicia ciuitas lignea antiquitus condita, & prima poſt Gneznam, arx murata ad Lacum ingentem, Gopla dictum, ſita, ex quo lacu mures olim prodierant qui Popelum Principem Poloniæ ibidem in arce deuorauerant, prout latius in geſtis Regum Poloniæ diximus. In hac ciuitate ſedes Regia olim habebatur, ſed poſtea Cracouiam tranſlata eſt.

Kowalow opidum ligneum in locis paluſtroſis conditum.

SENATORES TERRAE BRESTIENSIS

Palatinus } Breſtienſis. Caſtellanus

Cruſphicienſis } Caſtellanus. Coualouienſis

Cuiauienſis terræ vexillum, quo Vladiſlauienſis & Breſtenſis Palatinatus inſimul vtitur, Aquilæ rubeæ Leoniſq; nigri medietate, in campo aureo, hoc modo: excepto quod non habet coronam auream.

RAVENSIS TERRA.

RAva ciuitas lignea in planicie ſita, Arcem muratam in ſcopulo ad Rauã fluuium habet.

Sochaczovia ciuitas lignea, ſeptis ex vna partium circumdata, arx verò in ſcopulo eminenti murata, quam fluuius Bſura præterlabitur.

Goſtinin

Goſtinin ciuitas lignea in planicie inter paludes lutuoſas, arx in ſcopulo murata foſſaque paludibus obducta.

Gambin ciuitas lignea ampla, in planicie ſita. Senatores tres principales habet terra Rauenſis, Palatinum, & Caſtellanum Rauenſem, Sochaczouienſem, & Goſtinenſem.

Vexillum terreſtre aquila nigra in campo rubeo, literam, R, in pectore inſignitur.

PLOCENSIS TERRA.

Ploczko ciuitas murata, ad Viſtulam fluuium condita, ſede Epiſcopali clara, arcem quoque muratam in colle eminenti ſitam habet.

Bielsko ciuitas lignea in planicie ſita, à Ploczko 2. mil. abeſt.

Raczyayas ciuitas lignea, inter lutuoſas paludes, à Ploczko 8. mil. diſtat.

Sieprcz ciuitas lignea, in collo eminent, inter paludes, à Ploczko mil. 5. diſtat.

Srensko ciuitas lignea in planicie ſita, arx murata inter ſtagna paludeſque ingentes, à Ploczko mil. 10.

Mlawa ciuitas lignea Pruſſiæ finitima, eam eiuſdem nominis fluuius præterlabitur, à Ploczko 11. mil. diſtat.

Plonsko oppidum ligneum à Ploczko 7. mil.

Radzanow ciuitas lignea ad Vkra fluuium ſita, arx murata in ſcopulo inter lacunas paluſtroſas, à Ploczko 8. mil. diſtat.

SENATORES TERRAE PLOCENSIS.

Epiſcopus, Palatinus, Caſtellanus } Ploccenſis.

Raczyaſenſis, Syeprcenſis } Caſtellanus.

Vexillum terræ Ploccenſis, Rauenſi ſimile, niſi quod aquila, P, litera in pectore inſignitur hoc modo.

DOBRINENSIS TERRA.

DDOBRINIA ciuitas lignea ſeptis circumdata, in ſcopulo ad Viſtulam ſita, arx à Crucigeris demolita.

SLONSK ciuitas lignea, in planicie ad Viſtulam, à Dobrinia duobus miliaribus abeſt.

RIPIN oppidum ligneum, in planicie ad Odlekam fluuium conditum, à Dobrinia 5. mil. abeſt.

GORZNO ciuitas lignea, inter ſyluas in colle, vallo, foſſáq; aquis repleta obducta, à Dobrinia 6 mil.

Pro hac prouincia Poloni cum Crucigeris, Pruſſienſibus frequenter digladiabãtur.

Tres Senatores præcipuos terra Dobrinenſis habet: Caſtellanum Dobrinenſem, Ripinenſem, & Slonſcenſem.

Vexillum terræ Dobrinenſis caput humanum cornutum duabus coronis redimitum fronte & collo in campo rubeo geſtat hoc modo.

DVCATVS MASOVIAE.

MAſouia Regio, ampliſſima Poloniæ coniuncta, Pruſsiã à Septentrione, Lituaniam ab oriente & Ruſsiam nonnihil in meridiem reflectendo in vicinia habet. Quondã ſui iuris Principes habebat, ſecũdoq; genitis Regum Poloniæ attributa erat, ſed anno Domini 1526. decedentibus Immatura ætate, Ioanne & Staniſlao Ducibus, vnicis Regionibus hæredibus, Ducatus Maſouiæ in ius Regis Poloniæ ceſsit. Incolæ codẽ idiomate niſi ſibilis quibuſdã differenti habituq;, moribus & religione cũ Polonis vtuntur. Viri ſunt ſtrenui & bellicoſi, in Martemq; cruentum proni.

Has præcipuas ciuitates Maſouia complectitur.

Varſchouiæ

VARSCHOVIAE DISTRICTVS.

VARSCHOVIA ciuitas inſignis murata totius Maſouiæ Metropolis, duplicei muro, foſſáque ob ducta, in planicie ad Viſtulam condita, arx quoque murata ciuitati contigua Viſtulæ impendet. Pons ibi ampliſſimus ligneus ingenti ſumptu in Viſtula fabricatur. Has ciuitates diſtrictuales pręcipuas habet.

CZERSKO ciuitas lignea in planicie, ad Viſtulã fluuium ſita, arcem muratã in ſcopulo eminentibus altis conſpicuam habet, à Varſchouia 5.mil.abeſt.

WYSSEGROD ciuitas lignea, in planicie ad Viſtulam, arx in colle murata, Varſchouia 12.mil.

ZAKROCZIM ciuitas lignea ad Viſtulam fluuium, arx in colle murata. 8.mil. à Varchouia abeſt.

CZIECHANOW ciuitas in planicie ſita, valloq; circumſepta, arx inter lutoſas paludes, foſſa profunda munitur, à Varſchouia 12.mil.

CZERNIENSK ciuitas lignea ampla, arcem & monaſterium Auguſtinorum adiunctum habet.

PVLTOWSKO ciuitas murata, ad Narew fluuium vnà cum arce ſita.

ROSAN ciuitas in planiciæ, arx verò in ſcopulo ad fluuium Narew condita.

VARKA ciuitas ampla lignea, in planicie ad Pilczam fluuium ſita, à Varſch. 8. mil.

BLONYE ciuitas lignea ampla, à Varſouia 4.mil.

TARCIN ciuitas lignea, à Varſchouia 5.mil.abeſt.

GRODZYKE ciuitas lignea, à Varſchouia mil. 7. à Tarcin 2. diſtat.

Praſnis ciuitas ampla lapideis ædificis ornata.

Lomza ciuitas ampla ad Narew fluuium nauigabilem ſita, in ea ædificia pulcherimæ murata à Varſchouia 20.mil.diſtat.

SENATORES PRIMARII DVCATVS MASOVIAE.

Palatinus Maſouiæ Generalis.

Varſchouienſis Cerſcenſis Vyſegrodienſis Zakrocimenſis Cziechanouienſis	Caſtellanus.

Vexillum Maſouiæ Aquila alba cum expãſis ad volandum alis in campo rubeo inſignitur, hoc modo vt vides.

LIVENSIS TERRA.

LIWO ciuitas lignea, arx murata ad Liwijecz fluuium condita.

WEGROW oppidum ligneum à Liwo medio miliari diſtans.

WIZNA ciuitas in planicie ad Narew fluuium ſita, arx in colle foſſa circumducta.

NVR ciuitas lignea ampla, ad fluuium eiuſdem nominis ſita.

CAMENYEC ciuitas lignea in planicie ad Bug fluuium à Liwo 8.mil.ſita.

Senatores hos duos præcipuos terra Liuenſis habet, Litwenſem & Wiznenſem Caſtellanos.

Vexillum terreſtre Aquilæ mediatate rubeæ & Vrſi albi coronati inſignitur, hoc modo vt vides.

PODLASSIAE TERRA.

PODLASSIA regio ampla, Maſouiæ ab occidente, Lituaniæ ab oriente contigua, olim ſub poteſtate & imperio Lituanorũ erat, ſed nunc anno Domini 1569. per Sigiſmundum Auguſtum Regem Poloniæ, & Magnũ Ducem Lituaniæ, Regno Poloniæ adiuncta & appropriata eſt. Incolæ eius Maſouitæ Ruthæni, atque Poloni: has ciuitates diſtrictuales præcipuas complectitur.

BYELSKO ciuitas lignea ampliſſima Podlaſſiæ principalis, ad Byala fluuium ſita, Lituaniæ contermina. Arx lignea fulminis ictu in præſentia Regis incenſa penituſque exuſta eſt, à Narew. 4. mil.

BRANSKO ciuitas lignea ad Nur fluuium à Byelſko 3. mil. ſita, in ea Curia Regia iudicialis, in qua cauſæ nobilium diſceptantur.

SVRAS ciuitas lignea inter colles ad Narew fluuium ſita, arx in colle foſſa circumducta, à Byelſko 3. mil.

TYKOCZIN ciuitas lignea in planicie ad Narew fluuium ſita. Arx natura & oportunitate loci munitiſſima, propugnaculis valloq; forti proportionaliter circumſepta Narewq; fluuio & paludibus circumdata, vt ad eam nuſquã aditus pateat, machinis tormentiſque bellicis bene prouiſa. Theſaurus enim Regius in ea aſſeruatur. Rex Sigiſmundus Auguſtus eam magnis impenſis reſtaurari fecit, monetaque ibidem cuditur, à Byolſko 10. mil. diſtat, à Wilna. 42.

KNYSSYN ciuitas lignea à Tikoczin 2. mil. in planicie inter ſtagna, ſyluas, paludeſq; lutoſas ſita, ibidem Curia Regia extructa eſt. Hortus quoq; Regius ampliſſimus, vario genere animalium piſciniſque diuerſis reffertus. Venationes enim illic omnium ferarum copioſè exercentur. 12. mil. à Byelſko diſtat.

NAREW ciuitas lignea inter ſyluas ad fluuiũ eiuſdẽ nominis à Bielsko 4. mil. cõdita.

WASILKOW oppidũ ligneũ ad Narew fluuiũ, in quo Capitaneus regius reſidet.

AVGVSTOW ciuitas noua ampliſſima à Rege Sigiſmundo Auguſto, à quo & nomẽ habet fundata, 20. mil. à Bielskó diſtat.

DROHICINENSIS DISTRICTVS.

DROHICIN ciuitas lignea ad Bug fluuium condita in colle curiam Regiam, in qua cauſæ nobilium diſceptantur habet, à Byelsko ciuitate 10. mil. à Warſchouia 30. diſtat.

MYELNIK oppidum ligneum ad Bug fluuium conditum, arx verò in colle eminenti, à Drohicin 5. mil.

LOSICZE ciuitas lignea ad ſtagnum ampliſsimum ſita, à Drohicin 3. mil.

MORDI oppidum ligneum in planicie ad ſtagnum ſitum, à Drohicin 5. mil.

Ex his

Ex his duobus diſtrictibus Podlaſſiæ Bielſcenſi & Drohicinenſi, pro expeditione bellica 20000. nobilium ſtatuuntur.

Huius terræ duo ſunt præcipui Senatores, Palatinus & Caſtellanus:

Vexillum terreſtre Podlaſſiæ bicorne crocei coloris Stemmate, Magni Ducatus Lituaniæ, in campo albo inſignitur, viro videlicet armato, gladium tenente equo inſidente, ex alia verò parte, aquilam albam in campo rubeo geſtat, poſtquam Regno Poloniæ eſt incorporata. Similiter Bielſcenſis, & Drohicienſis diſtrictuum vexilla vnicornia inſignitur.

DE TERRIS ET DISTRICTIBVS RVSSIAE Regno Polonia incorporatis.

DE gentis Roxolanorum ſiue Ruthenorum vel Ruſſorum origine varij varia ſentiunt, quos Sauromatas, Slauoneſque ex poſteritate Iapheti (prout latius in deductione Sarmatarum Polonorumque diximus) conſtat eſſe. Quidam eos à fuſco gentis colore Ruſſos dici autumant, alij à diſſeminatione, ſiue diſperſione, Rozſieia enim Slauis diſſeminationem ſignificat, quod melius ad veritatem quadrat, cum totam Sarmatiam Europeam, & Aſiaticę partem occuparent, ab Oceanoque glaciali ad Mediterraneum vſque mare & ſinum Adriaticum, à Pontoque, Euxino ad Balticum Oceanum vſque eorum coloniæ extenduntur, vnde & Græcis Sporij, id eſt, diſperſi dicuntur:

Qui imprimis Rutenis imperauerint incertum eſt, cum literarum prorſus ignari eſſent, donec anno Domini 798. Michaël Curopalatus Imperator Cōſtantinopolitanus characteres ad ſcribendum Bulgaris miſiſſet, quos etiam Ruthæni omnes ſuſce-

perunt,& ab hoc tempore illa quæ poterant ante & poſt geſta recordari litteris mandabant. Regionibus Ruſſiæ duo præcipui Principes præſunt, vtpotè Magnus Duk Moſchouiæ, qui ſe Imperatorē totius Ruſſiæ appellat, plures enim in ea, Ducatus poſſidet. Secundus Rex Poloniæ, qui etiam Magno Ducatui Lituaniæ præeſt, Ruſſiæ Ducatus Lituanię incorporatos, vt pote Vitebſcēſem, Kiouienſem, Mſciſlauienſem, &c. poſſidet, quos vna cum Lituania deſcripſimus.

Nunc cæteras Regiones Ruſsiæ, Poloniæ adhærentes, cum præcipuis ciuitatibus deſcribemus, in quibus magna ex parte Poloni colonias ſuas habent, Proceresq; & Equites fere omnes Poloni ſunt, ac maior pars religionem Romani ritus amplectitur, vt pote ciues & nobiles, exceptis colonis & agreſtibus qui Græcorum dogmata in religione ſequũtur, de quorũ religione & ritibus latius in Moſchouiæ deſcriptione patet.

LEOPOLIENSIS ET HALICIENSIS TERRA.

LEOPOLIS ciuitas Inſignis Ruſsiæ Polono Regi ſubiectæ, Metropolis, à Leone Ruſſorum Principe condita, duplici muro propugnaculisq; fortiſſimis vallo & foſſa profunda, tormentisque & ſuppellectili bellica expeditiſsime prouiſa. Arx vna in ciuitate, alia verò in eminentiſsimo ſcopulo ciuitati impendente munitiſsimè condita eſt, cuius aſpectus 10. mil. patet. Emporio, ſedeque Archiepiſcopali clara, Metropolitanus quoque Ruſsiæ ibidem ſedem ſuam retinet. Eccleſiæ in ea Romanæ & Græcorũ obedientiæ plurimæ. Armeni quoque ibidem Baſilicam ſuæ religionis antiſtitemq; & ſacerdotes habent.

HALICIA ciuitas lignea ampliſsima antiquitus condita, vna ex Ducatibus Ruſsiæ. Eam à Moldauia Prud fluuius, ex alia parte Tyras, Neſter vulgo dictus præterlabitur. Arcem ligneam in colle eminenti adiunctam habet.

Has ciuitates prçcipuas diſtrictuales, Leopolienſis & Halicienſis terra cōplectitur:

ZIDACOW in Pokutia, ciuitas lignea, in planicie ad Striy fluuium ſita, Arx in colle eminenti vallo circumſepta.

GRODEK ciuitas circumſepta, vna cum arce in planicie ſtagnis circumuallata, à Leopoli 4. miliar.

BUSKO ciuitas inter lutoſas paludes ex quibus Bug fluuius oritur ſita, quo merces variæ ex Volhynia in Viſtulam deportantur, à Leopoli 5. mil. diſtat.

STRIY ciuitas lignea, ad fluuium eiuſdem nominis condita.

WIZNA ciuitas in planiciæ inter paludes ad fluuium ſui nominis extructa.

SNIATIN ciuitas lignea ſeptis circumdata, confinis Moldauiæ, cum Prud fluuius præterlabitur, à Leopoli 12. mil. diſtat.

COLOMIA ciuitas lignea ſub monte ad Prud fluuium ſita, ibidem ſal decoquitrr.

ROHATIN ciuitas lignea ſeptis circundata in planicie, eam Rohatinka fluuius præterlabitur. Arcem inter ſtagna & paludes in colle ſitam habet, à Leopoli 10. mil. diſtat.

DOLINIA oppidum ligneum inter colles ſitum.

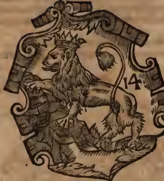
LUBACZOW ciuitas lignea in planicie ſita, caſtrum inter paludes ſtagnantes conditum.

SENATORES PRAECIPUI HARUM TERRARUM.

Archiepiſcopus Leopolienſis.	Leopolienſis Halicienſis Lubacꝫouienſis	Caſtellanus.
Palatinus Ruſsiæ Generalis		

Vexillum Leopolienſis terræ, Leonem fuluum coronatum petram aſcendentem in campo laſurino geſtat, hoc vt ſequitur modo.

Halicienſe

Halicienſe verò vexillum Monedulam coronatam cum expanſis alis in campo rubeo pro Stemmate geſtat, hoc vt vides.

BELZENSIS TERRA.

BELZ ciuitas lignea, ampla in planicie ſita. Arcem ligneam lutoſis paludibus latè ſtagnantibus circumductam habet, quam nequaquam Tartarica ſagitta attingit.

SOKAL ciuitas circumſepta in planicie ad Bug fluuium ſita. Arx in colle eminenti lignea.

HRVBYESSOW oppidum cum caſtro in colle ſitum.

HRODLO ciuitas ſtipitibus præacutis circumſepta, arcem in colle Bugo præterfluẽ habet.

GRABOWYEC ciuitas lignea in planicie ſita, arx in colle eminentiſſimo natura & oportunitate loci munitiſsima acceſſuq; ardua.

THYSSOWICE ciuitas lignea, arcem in colle habet.

Senatores præcipuos duos terra Belzenſis habet, Palatinũ videlicet & Caſtellanũ.

Vexillum terreſtre Griphonem album coronatum, in campo rubeo pro Stẽmate geſtat hoc modo.

16

CHELMENSIS TERRA.

CHELM ciuitas ſeptis circumdata, ſede Epiſcopali clara, arx in eminentiori colle ſita, lignea, argila oblinita 4. mil. aſpectus illius patet.

CRASNISTAW ciuitas murata ad ſtagnum ampliſsimum ſita, arx in planicie murata, quam Viepr fluuius nauigabilis præterlabitur, à Lublina 7. mil. In ea Capitaneus generalis regius reſidet.

RATNO ciuitas lignea ampla inter paludes latiſſimè ſtagnantes ſita, à Chelmiaq; 24. ferè mil. pontibus ſtratis ad eam peruenitur. Arx in colle eminenti ad Perepetũ fluuium nauigabilem condita, quam Tur fluuius alia ex parte paludeſq; lutoſæ muniũt, acceſſuſq; omni ex parte difficilis.

LYVBOWLYA ciuitas ad Bug fluuium ſita, arcem in colle eminenti habet.

Senatores duos principales Epiſcopum videlicet & Caſtellanum, terra Chelmenſis habet.

Vexillum terreſtre Vrſo albo inter tres arbores in campo aureo gradiante inſignitur hoc modo.

PREMISLIENSIS TERRA.

PREMISLIA ciuitas murata ad San fluuium nauigabilem ſita, ſede Epiſcopali clara. Arx in colle in vlteriori rippa eiuſdem fluuij cõdita propugnaculiſque apprimè munitiſſima. Ibidem hortus ingens regius omni genere feratum reſfertus.

SAMBOR ciuitas ſeptis circumdata ad Tyrã fluuium, vnà cum arce ſita Hungariæ finitima.

DROHOBYCZ ciuitas ſtipitibus præacutis in planicie munita, Salis fodinis clara.

SANOK ciuitas lignea inter colles ad San fluuium extructa, arx in colle murata.

PRZEWORSK ciuitas in colle muro circumdata, ad Mleczka fluuium ſita.

KROSNO ciuitas murata Iaſiolda fluuio circumdata. Viſlok verò fluuius eam mediam interfluit. Ibidem medio miliari Camyenieca arx in eminenti ſcopulo murata, natura & oportunitate loci & propugnaculis munita.

SENATORES TRES PRAECIPVOS TERRA PRAEMISLIENſIS habet.

Epiſcopus / Caſtellanus	Premiſlienſis.	Caſtellanus	Sanocenſis.

Vexillum terreſtre aquilam auream bicipitem coronatam in campo laſurino pro Stemmate geſtat.

PODOLIAE REGIO.

PODOLIA Regio ampliſsima Moldauiæ & Valachiæ à meridie finitima eſt, ab oriente verò vaſtiſsima campeſtria deſolata, ad Tanaim fluuium paludeſque Meotidis, & Pontum Euxinum vſque, Tartaroſque Præcopenſes habet. Omnium rerum ex terra naſcentium fertiliſsima, adeò vt colonus, quamuis quomodocunque in agrum ſemen inieeerit, centuplum fructuũ referat. Prata quoque mirum immodum luxuriantia, adeò vt bouis cornua vix è gramine appareant: terra tamen dura & petroſa nimis, adeò vt biſſenos boues coloni araturi, aratro iungere cogãtur. Attamen intollerabile pondus boues anhelantes teſtantur.

Podolia omniũ fœraciſsima.

tur. Mellis ſyluæ paſſim abundantiſſimæ, ſtipitibus enim cauatis vbique mella roſcida depromuntur. Armentis gregibuſq; , & feris omnigeneris redundans. Eam antiquitus Allani, Goti, Getæ, Cumani, Polowcij, & Roxolani incolebant. Circaſſorum reliquiæ adhuc extant, ad Boriſtenem fluuium.

Has præcipuas ciuitates, arceſq; hæc Regio complectitur.

Camyeniec ciuitas Moldauiæ finitima, Diuinaq; ferè manu inter arduas cliuoſaſque rupes condita, portas ſolummodo duas habet. Arx quoq; natura & oportunitate loci rupe petroſa, vndique cincta, quam vnà cum ciuitate Smotricz fluuius prǣterlabitur, foſſaque profundiſſima naturali cingitur. Arx ipſa muro propugnaculiſque munita. Ciuitatem verò rupes altiſsima, ſaxoſa, acceſſuque ardua inexpugnabilem facit, quam ita ſuo ambitu includit, vt minimè ædium quamuis eminentiorum tecta apparent. Sæpius ab ea Tartari, Valachijq; & Turcæ cum ingenti ſtrage & dedecore repulſi & fugati ſunt. A chocimia Moldauiæ arce duobus mil. diſtat.

Bar ciuitas ſeptis circumdata in planicie à Bona Ioannis Sfortiæ Ducis Mediolani filia, Sigiſmundi Regis Poloniæ condita, quam à Baro patria appellauit. Arx in colle murata, paludibus latè ſtagnantibus circundata.

Myedzibosz ciuitas & arx ampla lignea, inter paludes latiſsimè ſtagnantes ſita, ad quam niſi pontibus peruenitur, à Tartaris ſæpiſsimè infeſtatur.

Brezania oppidum ligneum, arcem in colle muratam habet.

Trebowla ciuitas ſub monte altiſsimo ſita, arcem in colle eminenti habet.

Chmielnik ciuitas lignea ſtipitibus circummunita, arx lignea in planicie ad Bog fluuium (Hærodoto, Hypanis, dictum) ſita, à Camyeniec 20. mil.

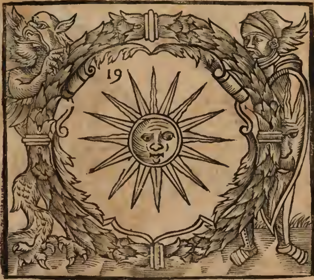
Braslaw ciuitas & arx lignea vallo foſſaq; circummunita, eam Bog fluuius præterlabitur.

Vinnicza ciuitas lignea vnà cum arce vallo circumſepta, ad Bog fluuium ſita. Hæ duæ arces præter cæteras à Tartaris Præcopenſibus ſæpiſsimè infeſtantur, diſtrictuſque ampliſsimos qui pro Palatinatibus computantur, & vexillum peculiare bellicum cinerici coloris, ſtemmate Magni Ducatus Lituaniæ inſignitum habent.

Svinigrod arx cum ciuitate lignea in campeſtribus ſita, ibidem munitiones ſunt plurimæ in campeſtribus deſolatis ſitæ, contra Tartaros latrocinantes arcendos. Tandem vltra Bog fluuium (qui Hærodoto Hypanis dicitur) Circaſſorum & Canowciorum reliquiæ, longo tractu ad Boriſtenem extant in campeſtribus deſolatis, quæ 200. miliaribus Polonicis nullis Syluis collibúſue & munitionibus conſpicua, ad Tanaim paludeſque Meotidis, & Pontum Euxinum Tartaroſque Præcopenſes, & Crimſcenſes vſque extenduntur. *Circaſſi. Canowcij.*

Senatores Podolia præcipuos tres duntaxat habet, Epiſcopum Cameneceenſem, Palatinum Podoliæ generalem, & Caſtellanum Cameneceenſem.

Vexillum terreſtre Solem ſtellis duodecenis, in campo albo circumdatum pro Stemmate geſtat.

LECTORI.

NE te tua opinio fallat Lector candide, me hic vniuerſum Regnum Poloniæ abſolutè deſcripſiſſe. Ego enim hic Prouincias principales, quæ olim pro Ducatibus habebantur, nunc verò in Palatinatus redactę ſunt, deſcripſi, ciuitateſque & arces præcipuas Regias, in quibus cauſæ iudiciales nobilium celebrantur enumeraui. Hæ verò prouinciæ plurimas frequentiſsimaſque ciuitates, arces, & oppida, tam Regis quàm Nobilium, Magnatum, Epiſcoporumque complectuntur. In ſingulis autem terris & ciuitatibus diſtrictualibus ſuperius enumeratis adminiſtratores cauſarum iudicialium, à Rege ſubſtituuntur: vtporè Capitanei Generales, qui vices Regias ſupplent. Iudex & Subiudex, Notarius, Subcamerarius, Camerarius terreſtris. Hij omnes cauſas nobilium abſoluunt, exceptis capitibus criminalibúſue cauſis, quæ ad Regis edictum in Comitia Generalia relegantur. Sunt quoque plures alij terreſtria Regiaque munia obeuntes, quos hic recenſere longum eſſet. Sunt quoque in Poloniæ Regno Comitatus plurimi, vtpote Comitatus in Tarnow, in Gorka, in Tencain, in Melſtin, in Sidlowiecz, & id genus alij.

Regni

REGNI POLONIAE, MAGNIQVE DVCATVS LITVANIAE, REGIS CVM SENATORIBVS SVIS, IN SENATV, ORDO.

POLONIAE Regnum in Sarmatia Europæa vt diximus ampliſſimum, potentiſſimumq́;, cum alijs multis præclaris rebus, tum modo gubernationis à cæteris omibus Regnis differt, in quibus Reges ſine Senatus conſilio & equitum cōſenſu, ex voto priuato legem omnibus ferunt, & niſi virtute innata regantur, in tyrannidem facilè prolabuntur. In Polonia autem vt Reges non naſcuntur, ſed communibus Senatus & equitum ſuffragijs eliguntur, ita etiam ſine auctoritate eorundem nihil decernere poſſunt, quamuis ſint potentiſſimi, & militibus voluntarijs ſuperbiſſimos quoſq́; Reges ſuperantes. Soli enim Poloniæ Principes inuictiſſimi reperiuntur, ex ſolis voluntarijs Nobilibus ducentorum milliam quotieſcunq́; opus fuerit, exercitum fortiſſimum & omni genere armorum promptiſſimum ſine vllis ſtipendijs contra hoſtem educere poſſunt. Nobilitas namq́; vniuerſa omnibus ſoluta vectigalibus, bellica tantummodò munera obire pro aris & focis tenentur, quod ſi voluntarij milites non ſufficerent, de ſuis proprijs gentibus trecenta millia mercenariorum conſcribere poſſunt. Ita cum ſit potentiſſimus Rex Poloniæ, tamen ſecundum legum, & Senatus præſcripta viuere tenetur, ſicq́; Regnum ampliſſimum, Regio imperio, Regia verò Maieſtas & Poteſtas viciſſim Senatus & Nobilium libertate temperatur, intra æquitatiſq́; terminos omnes ordines Regni cum ipſo Rege continentur, quod ſi Rex quandoq́; ab officio ſuo deflecteret, & publicas libertates ſuorum opprimere aſpiraret, autoritate Senatoria, qui ad hoc attentandum iuramento ſunt obligati, prohibetur, & ita Rex Poloniæ grauiſſimis Senatorum cōſilijs nititur. Senatores verò ipſi, & vniuerſi Equites viciſſim Regiam Maieſtatem reuerentur, amant, honorant, & vitam ac poſſeſſiones priuatas vniuerſas funditus profunitate & bono illius effundere parati ſunt. Senatores autem voto Regis (penes quem eſt ſumma & maxima iuris dicendi autoritas) ex præcipua & illuſtri totius Regni Nobilitate, generis & virtutum commendatione delecti, exacto fidei ſacramento, in Senatum eliguntur. Principes autem & præcipui Regni Senatores, ſunt Archiepiſcopi, & Epiſcopi, propter venerandam Eccliſiaſtici ordinis Maieſtatem autoritatemq́;, & opes quibus affluunt, præſtātiſſimas, Hij in Senatu in vtrumq́; Regis latus circumſidēt, Archiepiſcopi autem duo ſunt in vniuerſo Regis Poloniæ imperio, Gneſnēſis Regni Primas, & Legatus natus Romani Pontificis in Sarmatia vicem tenens, qui ad vetuſta ſuperiorum temporum memoria, coronandi Regis ius habet. In Ruſſia verò nigra, ſecundus Archiepiſcopus eſt Leopolienſis, vbi ſedes Metropolitana Cracouia tranſlata eſt, anno Domini 1075. in curia Lamperti Zulæ Sancti Staniſlai prædeceſſoris. Epiſcopi tredecim non ſecus ac Principes maximi, omni rerum copia excellentes, in tota Poloniæ Monarchia reperiuntur, Cracouienſis minoris, Poſnanienſis maioris Poloniarū, Wladiſlauiēſis qui & Cuiauiæ, Pomeraniæq́;, Vilnenſis Lituaniæ, Plocenſis Maſouiæ Warmienſis, Culmenſis, Pruſſiæ, Præmiſlienſis, Luczorienſis, Chelmenſis, Kiouienſis Ruſſiæ, Samogitiæ, vltimus Cameneceenſis. Hij ordine omnes Regi aſſident, niſi quod Poſnanienſis, cum Wladiſlauienſi, antiquam dignitatis litē teneant. ideò alternatim locum mutant. Epiſcopos ex veteri Priuilegio Caſtellanus Cracouienſis ſubſequitur, militarium procerum Princeps, deinde Palatini quorum maior Cracouienſis & Vilnenſis, palatinos verò quidam Caſtellani præcipui intermixti. Tunc demum alij Caſtellani maiores & minores quos recenſere longum eſſet ordine loca ſua occupant.

qui non caſtris vt ipſa vocis Etymologia ſonat, ſed minoribus prouincijs Senatorio iure & nomine Regio præſunt, extraq; ipſam autoritatem dignitatemq; (quæ eſt prima poſt Palatinos) parum ſui officij quæſtum reportant, quamuis illius cui præſunt prouinciæ Domini appellantur, nihil enim præter Reipublicæ (quod verè Senatorum eſt) commoda quærunt. Caſtellanos Archimarſchalci Marſchalciq; ſupremi totius Regni officiarij ſequuntur, qui ſunt Poloniæ & Lituaniæ de vtroq; imperio bini, terreſtres videlicet & Curiales. Marſchalcorum officium eſt, curare totius aulæ & omnium conuentionis tranquillitatem, inter proceres & aulicos Regios partiri ædes vrbium, Regi quocumq; eunti, baculos erectos ſinguli præferunt, & vt quiſq; officio ſuo apud Regem fungatur prouident. In Senatus conſeſſu omnia animaduertunt. quod ſi ſupremi Marſchalci abfuerint, Curiales eorum officium adimplent. Cancellarij & Vicecancellarij Marſchalcos ordine ſequuntur, vtriuſq; gentis qui ſunt ſimiliter bini & bina ſigilla, horum officium eſt Priuilegia, immunitates, prærogatiuas à *R*ege alicui datas, litteras ſimiliter *R*egias conſcribere, ſcriptas *R*egi oblatas pronunciant, quibus à *R*ege ſubſcriptis illi ſigillum affigũt. Omnes autem litterę ac priuilegia in Magni Lituaniæ Ducatus Cacellaria, *R*utenicis characteribus abſoluũtur, apud Polonos verò Latinè (cuius linguæ ſunt peritiſſimi) omnes cauſæ deſcribuntur. Præcipua quoq; eſt dignitas in Senatu ſummorum generaliumq; militiæ Ducum, quorum in Polonia vnus, in Lituania Magno Ducatu ſecundus, rerum potiuntur, penes hos ſumma omnium exercituum imperij ſita eſt, in qua autoritate *R*egia plenipotenter vtũtur. Hos demum Campiductores de vtroq; imperio ſinguli, qui ſunt campeſtris militiæ Duces. Eſt etiã ſummus maioris Poloniæ præfectus ſiue Generalis, ſimiliter Samogitiæ, & terrarum *R*uſſiæ præfecti, quo honorum gradu non niſi Principes viri, & de Patria optimè meriti à *R*ege donantur. Cooptantur quoq; in Senatus claſſem prouinciarum de vtroq; imperio Officiarij, vtpotè Iudices qui cauſas nobilium munere *R*egio dijudicãt, Pincernæ, Succamerarij, Dapiferi, Secretarij, Vexilliferi, Scribæ, Tribuni militum, Exactores, Theſaurarij, & cæteri qui ſinguli ſingula officia in prouincijs aſſignatis exequũtur, & pariter cum iudicibus prouincialibus particularia, certis temporibus anni, aſſignata iudicia, qui termini ſiue *R*oki vulgo dicuntur, exercent. Enſifer quoq; *R*egni, & Vexillifer Curiæ *R*egiæ, qui Curiale vexillum in bello defert, non poſtrema dignitate fungũtur. Non etiã autoritatis fruſtrantur honore ipſi Secretarij, Scribæq; ſiue Protonotarij *R*egij. Inſuper Cubiculi, Stabuli, Culinæq; Magiſtri, ſuis dignitatibus in Senatus conſultu gaudẽt. Ciuitatum, Oppidorum, Arcium *R*egiarum, Prouintiarumq; præfecti, *R*efferendarij ſupplices libellos & ſubditorum querelas ad *R*egem & Sẽnatum deferentes, ſummuſq; *R*egis Secretarius & *R*efferendarius, ſalinarum fodinarum & metallorum Præfecti non ignobili certe dignitate potiuntur. Legati quoq; prouinciarum & ciuitatum præcipuarum, ab vniuerſis ordinibus de ſingulis prouincijs nomine totius Nobilitatis electi, ſuas in Senatu partes occupant. Equites quoq; & Patricij viri iuuenes virtutibus & genere præſtantes aulici, qui in aula *R*egia ſeruientes in præſtandis quotidianis officijs *R*egi operam nauant, ſtipendiaq; merentur. Inſuper Cubicularij ſiue Veredarij, qui cum Epiſtolis Regijs per omnes prouincias, à mandati velociſſimè diſcurrunt. Demum ſtipendiarij, & ſatellites ſiue collaterones Regiæ vitæ cuſtodes, poſtremum autoritatis locum obtinent. Omnibus autem Senatoribus ſub fideiiuramento, & amore patriæ eadem eſt perpetua & conſtans tuendæ publicæ libertatis, & propagandi imperij, volũtas. In Senatu cum de Republica deliberant liberè, & ſæpiùs acerrimè ſententias dicunt, Regem imprudentius regnantem obiurgant, atq; vno conſenſu ſanctiſſima maiorum inſtituta, & communis Patriæ chariſſimas leges ad extremum vitæ defendunt.

CAPITANEI Generales in minori Polonia 40. in maiori 30. in Ducatu Maſoniæ 12. quæ officia nulla ſucceſſione, ſed ex Regis gratia in benemeritos de Repub. cõferuntur, hij enim prouincijs præſunt, & nobilitatem, Regia authoritate, pro tribunali iudicant, omneſq; prouentus Regios exigunt, & in theſaurum referunt.

Regno

Regno Poloniæ ſaluberrima aura fauet, omniumq; rerum ex terra naſcentium fertiliſſima eſt, cuius vbertatem cæteræ regiones tranſmarinæ affatim perſentiunt, ad quas frumentum grandi copia, de Polonia nauibus aduehitur. Pecoribus quoq; omnigeneris, venationibuſq; abundat, ita vt Saxonia, cæteræq; gentes Germanorum, Polonicis Bouibus victitent. Incolæ habitum variarum diuerſarumq; nationum more geſtant, præcipuè verò, Italicum, Hiſpanicum, & Hungaricum, qui illis peculiaris eſt. Alij Germanico, Turcico, Moſchouitico, Bohæmicoq; more veſtiũtur, diuerſas enim & repoſtiſſimas prouincias peragrãt, vndè varios mores in patriam inſerunt. Viri ſunt excellentiſsima induſtria præditi, variarumque gentium idiomata callent: imprimis verò linguæ Latinæ peritiſsimi, qua vt vulgari maiori ex parte in ciuitatibus & pagis paſsim vtuntur, idq; omnibus diuitibus, ac pauperibus peculiare eſt, quod imprimis pueros litteris imbuendos apprimèq; ad conſumptionem, ſedecim pluſúe annorum in pulueribus ſcholaſticis committunt, ſumptibus pro Magiſtris minimè indulgẽdo, vnde linguam Latinam omnes ferè congruè callẽt, idq; ea de re maximè obſeruatum crediderim, ꝙ vulgaribus litteris vel ſcripturis, in ſacris ac prophanis rebus nunquam vtantur, omneſq; leges tam ciuiles, quàm nobilium, ac villanorum, & ipſa Cancelaria Regni ac Caſtrenſis, Latinis litteris omnia expedit, atq; ideò factum eſt, vt paſsim docti omnes euaderent. Habent præterea Poloni, & Lituani lingæ Latinæ inflectionẽ propriam & perfectiſsmam, vt Latinarum dictionum ſonum propriè ad iuſtum accẽtum expreſsionemq; ſecundum litteras ipſas, quadam cum gratia & dulcedine, inflectere, ac proferre queant. Qua de re Polonia omnium ferè gentium ſtudia viciſſe videtur, ꝙ ratus eſſet, qui Latinas litteras nõ calleret, deinde Germanicum, Hungericũ, ac paſsim Italicum & magna ex parte Gallicum, Hiſpanicumq; extra vulgare ſuum Sarmaticum idiomata neſciret. Equites in ornamentis equorum, armorum, veſtibuſq; præ ſumptuoſis plurimum delectantur, Campeſtri prælio alacrius hoſtem quemlibet paruis & magnis copijs adoriuntur. Caſtra etiam artificioſè collocant curribus in gyrum arcte diſpoſitis, adeò vt in illis tuti non aliter atq; in arce firmiſsima includuntur. Viri ſunt bellicoſi, ſtrenui, hoſtiſque quamuis validiſsimi impauidi. Armatura maiori ex parte Hungarorum more vtuntur, clipeoſq;, qui totum hominem equo inſidentem tegunt, & haſtas oblongas geſtant, pluresq; inter eos tantæ animoſitatis reperiuntur, vt vnus alium quamuis toto exercitu ſuorum profligato, ad mortem vſq; non deſeruerit, ſed vterque ſtrenuè dimicando honeſtè occumbere, quã turpiter fugere mauult. Prout in Moldauia duobus frattibus germanis, Struſouiczij dictis, Polonis Equitibus euenit, qui ab exercitu ſuorum aberrantibus cum quinquaginta commilitonibus, inſcij in multitudinem Valachiorum inciderunt, à quibus vndique circumuenti, in primo congreſſu vnus occubuit: alter verò ſtrenuè dimicando euaſit: ſed cædis fratris germani recordatus, in exercitum Valachiorum conuerſus, acies eorum fortiter diſuerberabat, & quamuis euadendi facultas iterum ei pateret: tamẽ honeſtius cũ fratre occumbere, quam euadere maluit. Melſtinius quoque, cum Vitoldus Dux Lituaniæ multitudine Tartarorum fugaretur, ex fuga audacter conuerſus in confertiſsimas hoſtium acies ſeſe coniecit, multiſque hoſtium trucidatis, tandiu ſtrenuè dimicauit, donec prorſus telis confoderetur, equoq; deieceretur, 1 3 9 7. vt latius patet in Lituaniæ Ducum deſcriptione. His etiam multi ſimiles in geſtis Polonorũ reperiuntur, quos ſigillatim recenſere infiniti laboris eſſet. Id verò illic maximè non ſolum inter fratres, ſed inter ſocios fideles reperitur, prout nuper Vilnæ in Lituania me præſente euenit, duobus adoleſcentibus, per plateam ciuitatis pergẽtibus intempeſta nocte, duo alij armata manu occurrerunt, vbi inter defendendũ vnus aduerſarium ſuum interemit, aufugitque. Socius verò illius captus cædiſq; damnatus, in locum decolandi poſtridiè ducitur, cumque iam carnifex gladio euaginato ſtaret, ille reus cædis, qui profugerat, accurrens dixit: ſinite hunc innocentem abire, ego enim hanc cædem perpetraui, itaq; ille genua flectens à Spiculatore decolatus eſt, innocens verò liberatus.

Poloni ſtudiorũ amãtiſsimi.

Nobiles humilioris fortunæ, iniurias à Magnatibus illatas non patiuntur, nam

quamuis paupertimus nobilis extiterit, amicis cognatiſque ſuis collectis, quam maximum magnatem debellare poteſt: nō ſolum enim poſſeſſiones pro neceſſitate amici exponunt: ſed etiam vitam ſuam pro eo morti variſque periculis objiciunt, qua de re magnates in Polonia, non parui, ſibi pauperem vulgum Nobilium ducũt, in Lituaniaècontra, Nobiles humilis fortunæ magnatum ſunt ſerui. Accidit in Polonia me præſente, quod quidam magnæ autoritatis vir, Dominus Ioannes Luthomirſki, Theſaurarius Regius ſupremus, Capitaneus Lancicienſis, & Radomienſis, Caſtellanuſq; Siradienſis, quoſdā pauperes Nobiles, Mikolaiewſczi dictos iniuria affecerat, qui collecta manu conſanguineorum, cum magno comitatu proficiſcentem occiderunt, infruſtraq; diſſecarunt. Cumque hic Nobilis aut honore priuandus, aut capite plectendus pro prædicto facinore eſſet, honorem vitæ præferens citatus ad Comitia Lublini celebrata. alacriter comparuit, ibique honore integro ex ſentētia Regis, decolatus eſt. Quod ſi huic genti nimiæ comeſſationes, & diuitiarum pluſquam liberales prodigæ profuſiones, inebriationes non obfuerint, omnes ferè gētes virtute innata & ingenijs Hæroicis ſuperarent, ſed vnus pro ſanitate alterius (prout illis mos eſt) bibens, poculũ magnum funditus exſicat, quamuis natura interdum repugnante, ſicque hæc eorum mutua charitas, quam illi maximè in conuiuijs celebrant, eos multoties ſanitate priuat. multiſque ex nimia inebriatione infirmitatibus corripiuntur. Cum enim vnus alteri pro ſanitate præbibit, non ſolum poculum vitreum, ſed ligneum, vel figulinum, capiti illidit, tandem poſtridiè ſurgens infirmitate correptus, vinum incuſat, amphoræ oblitus, quam ad caput colliſerat. Multi quoque inter eos præcipuè in Ducatu Maſouiæ reperiuntur, qui ſeſe alterutrum bibere vi complectant, dicentes, aut mihi præbibe, aut mecum armis decertato, interim verò alius arma quam poculum quem natura recuſat alacrius eligit.

Aulicorum miniſtrorum, ſeruitorumq; tantas vniuerſi Sarmatæ præſertim Poloni, Maſouitæ, Lituani & Ruteni, fouent turmas, vt nũquam ſperares eos educari poſſe, qui nullum aliud officium agunt, niſi Dominum aliquò migrantem, comitari, vel aliquò amandati munus iniunctum obire, à cæteris ſeruitijs prorſus liberi immuneſque. Mechanicum opus nobilis ſeruitori ingenuo, quamuis pauperrimo obire nō patitur, nec demandat, quod ſi aliquis minus diſcretus ſeruitori negotium minus honeſtum mechanicumuè iniunxerit, ruſticum ſibi ad id muneris inueniendum oportere, ſe verò honeſto ſeruitio minimè abdicaturum, reſpondit. Eideò Nobiles Nobilibus, pareſque genere ac virtutibus, paribus plerumque inſeruiunt, cum honeſta, & nobilia ſeruitia obeunt, contra occidentalium gentium conſuetudines, apud quas nobiles nobilibus turpè inſeruiri putant, quòd mechanica ſeruitia, quicquid Dominus demandauerit obire cogantur. Apud Sarmatas verò qui melius bibit pro ſanitate Domini ille melior cenſetur miniſter, & poſtquam Dominus menſæ accubuerit, & ſeruitores ſtatim ordine ſeruato accumbunt, aliquandoque, tres, quatuoruè menſas occupabunt, quibus liberaliter fercula opiparia apponuntur, vt quilibet aulicorum tres ſeruitores ſua portione educare poſſit, quam ipſe ſaturatus puero à tergo ſtanti, in quadra lautè porrigit. Aulicus enim quilibet ſeruitores aliquot, & pueros habere ſolet, & illi ſeruitores, alios ſeruitores, pueri, pueros, ad quartum vſque ordinem, ad menſam eiuſdem Domini omnes cibaria ſumentes, & ſalaria recipientes, & plerunque maiori ex parte, niſi ad menſam inſeruiunt, peracto prandio, vel cœna, ſaturati inclinatis de more gentis coram Domino genubus, capitibuſque adapertis, quo volunt diſcurrũt, & quandoque triduò, quatriduonè, vel integra hebdomada Dominus ſeruum in tabernis, vel in comitiua occupatum non videbit, raròtamen vbi fuerit interrogatur, & ſi interrogatur, reſpondit, ſe pro ſanitate Domini hilariter bibiſſe, ad quē Dominus ſubridens gratias agit, & plerunque liberaliter huiuſmodi remunerantur. Quodam tempore accidit, dum quidam Epiſcopus per theſaurarium ſuum aulicis & ſeruitoribus ſalaria, ſiue ſtipendia ſecundum conſuetudinem ad vnamquamque partem anni, perſolueret, aſtantibuſque omnibus ordine ſuo, quidam latrunculus (qui eadem in

aula

aula nemini ſeruiens verſabatur, bibens & comedens quotidiè ad menſam Epiſcopi,)
cæteris ſeruitotibus ſalaria expetentibus ſe intermiſcuit, quibus aduerſus eum mur-
murantibus, ꝙ nemini ſeruiens ſtipendium expectaret, Epiſcopus illum intertogat,
cuinam inſeruiret, & quid negotij obiret? Qui reſpondit: tibi Reuerendiſſime Domi-
ne inſeruio, & id ꝙ alij ſtrenuus adimpleo. Quale nam ſit ſeruitium Epiſcopo interro-
gante dixit: quotidiè bis in die lautè ad menſam tuam comedo & bibo. Cui Epiſcopus
ſubridens ſtipendium perſoluit.

Nobiles legibus Caſtrenſibus, & terreſtribus à Regibus ſuis conſtitutis, vtuntur, ad
ciuitateſque prouinciales & diſtrictuales, quas ſuperius enumerauimus citantur, no-
mine Capitanei illius Regia munia obeuntis, qui arci prouinciæq; præeſt, hoſq; termi-
nos Caſtrenſes appellant. Ad terreſtres verò terminos qui rarius celebrantur, in anno
ſex inter quatuor vicibus, nomine Regis in eandem arcem citantur, vbi à iudice terre-
ſtri vices Regias adimplente iudicantur. Ciues verò in ciuitatibus Imperatorijs legi-
bus, quas Magdeburgenſes, appellant vtuntur.

Atque hæc nobis de regno Poloniæ breuiter dicta ſufficiant: quod multis de cauſis *Conclusio*
toti Reipub. Chriſtianæ vtiliſſimum eſt, à gentibuſque varijs crudeliſſimis Tartaris,
& Turcis videlicet, munitiſſimum propugnaculũ Germaniæ præſertim regionibus.

MAGNI DVCATVS LITVANIAE CVM SVIS DVCIBVS, PROVINCIIS, PALATINATIBVS, CIVITATIBVS,

& Caſtris præcipuis, Morumq; gentis, Originis, Religionis antiquæ compendioſa deſcriptio.

ARMA MAGNI DVCATVS LITVANIAE.

I ij

DEDVCTIO ET ORIGO CELEBERRIMAE GENTIS LITVANORVM, PROBABILIS.

hactenus à nemine Hyſtoricorum Latinorum explanata.

* * *

Lituania populi. PTOLOMEVS ille vniuerſi orbis Geopraphus curioſiſſimus, hijs in regionibus quæ hodie à Lituanis colũtur, & quæ eorum ditioni vtpote Ruſſia, Podolia, Volhinia, Podlaſsia, Samogitiaq; ſubſunt, hos populos colonias ſuas, (quorum hodie ne veſtigiũ quidem apparet) antiquitus habuere recenſet, Galindos, Bodinos, Geninos, Sudinos, Cariones, Amaxobios, Stabanos, Sturnos, Naſcios, Aſubios, Wibiones, Ombrones, inter Lublinã & Breſtiam, Sargatioſque. Quos omnes ex Cymbris, Gotiſque, & Sarmatis ortum ſumpſiſſe idem Prolomeus aſſerit. Sarmatorum autem deductio cum latius à nobis deſcripta pateat, Cymbrorum nomen, & ſucceſsiones mihi explanandæ videntur. *Cymbri vnde prognati.* Cymbros itaque à Gomero nepote Nohæ ex maximo natu filio Iapheto ortos eſſe, nômenque ab eo per tot ſęcula paululum immutatum trahere conſentiens omnium hyſtoricorum opinio eſt. Hæc poſteritas Iapheti, cum maiorem orbis terrarum partem, in Europa, Aſiaque minori occupauerit, quod ipſi cum Etymon nominis dilationem ſignificantis, tum fauſta Nohæ parentis imprecatio portendebant, pars eorũ à Gomero orti, ad Boſphorum Cimerum Mæothidis paludibus proximum, (qui de illis Cymmerius eſt appellatus) *Tanais flumen.* vltra fontes Tanais fluuij, vbi in Ducatu Rheſanenſi Moſchouiæ Principi ſubiecto oritur, ſedes ſuas habuerunt. Poſtea ſucceſſu tẽporis, quod haud difficilè illis fuit, per regiones propinquas, Ruſsiam, Lituaniam, Liuoniam, & Boruſsiam nunc Pruſſiam appellatam, *Cymbrorũ patria.* & Cymbricam Cherſonenſum vbi Sweci, Dani, Golandi progreſsi, toto eo littore ſe paſsim diffundentes latè dominati ſunt, & caſtrato paululum nomine, litteraq; interiecta Cymbri nuncupati. Quando verò & qua occaſione hæc migratio contigerit: quoniam nulla gentis ab eo tempore monumenta extant, ex quibus id conſtare poſsit, ignotum eſt. Cæterum fuerũt ſemper Cymbri gens bellicoſa, ſtrenua, manu prompta, id enim res ab ipſis fortiſsimè audaciſsimeq; geſtæ teſtantur. Hijs nãq; colonijs Septentrionalibus relictis in numero trecentorum millium, per Germanorum regiones in Heluetiam, Galliamque imprimis penetrarunt. *Cymbri Galliã & Hiſpaniã ingreſsi.* Deinde Hiſpanias populabundi vaſtauerunt. Inde annum circiter centeſimum decimum, ante natũ Chriſtum in Italiam excurrerunt, quam vaſtabundi paſsim depredarunt, Romanorumq; Conſulem Papyrium Carbonem, cum vniuerſo exercitu ſuderunt. Poſtea ab eiſdem *Cymbrorũ in Italia bella.* M. Iunius Syluanus, & ipſe Conſul contracta infœliciter pugna, ſuperatur. Aurelius deinde Scaurus Conſulis legatus amiſsis copijs Romanis, in manus eorum viuus perueniens, à Bolo Rege Cymbrorum occiditur. Id Tacito affirmante actum eſt, anno ſexcenteſimo quadrageſimo poſt vrbem conditam. Tandem Romani maioribus copijs collectis in aditu Alpium contra Cymbros exercitum opponunt, fuſi tamen & ad internitionem proſtrati, vbi C. Maulius in pugna interfectus occubuit. Octuaginta *Infelix cũ Cimbris Romanorum conflictus, eorum ſtrages.* verò millia Romanorum militum cæſa. Q. Seruilius Cœpio Imperator exercitus, ex conflictu funeſto vix cum denis elapſus, Romam tantę cladis nuncius perueniens, bonis omnibus publicatis, ex decreto Senatus, quod temeritate ſua exercitum perdiderit, iugulatur. Aiunt Romanos vno in prælio maiori clade & detrimento vnquam affectos eſſe, quamobrem ſuſpenſis metu animis, de exitu imperij ſui magnopere ſoliciti, præſentique rerum ſuarum periculo vehementer conturbati, cum hoſtes exitium, vbi minitantes propediem aduentare nunciarẽtur. Caium Marium ex Lybia vbi Iurgurtam deuicerat, Ducem bellicoſiſsimũ, & fortunatum vocauerunt, duobuſque annis ab illa clade Romanorũ elapſis. *Marius Cymbros fudit.* Marius, Cymbrorũ & Tewtonũ, ad aquas Sextias cruento prælio ducenta millia fudit, tantaque fertur cæſorum multitudo, vt Maſsilienſes congeſtis defunctorum oſsibus, vineas eiſdem obſepſerint, ſanguineque humano

mano agri quaſi ſtercore multo pingueſcentes vberrimi, feraciſſimique redditi ſunt.
Itaque Cymbri attenuati numero & viribus, ſed animo minimè fracti, in vnum conglobati, Q. Catuli Proconſulis exercitum in fugam verterunt, ad fluuiumq́; Ateſin ca ſtrametati ſunt. Quò Marius ſumma celeritate aduolans, cōiunctis copijs ſuis, cum exercitu Catuli, inito prælio 29. die Iulij centum quadraginta millia Cymbrorum occidit. Qua clade ad extrema redacti Italia egreſſi, patrias oras vtpote Daniam, Pruſſiam, Suetiam, Liuoniam, Lituaniamq́; petierunt, ex quibus illi qui Lituaniam occupauerant Gepidæ nuncupati fuere. *Cymbri ex Italia.* Hac verò in Regione vbi Samogitia, Aeneas Syluius Maſſagetas, gentem Plinio, celebrem conſediſſe teſtatur. Lituanorū verò gentem, qui antiquitus Gepidi vocabantur ex Gotis oriundam. Eraſmus Stella pulchris rationibus affirmat cū Duce Litalano, ſiue Litwone Vedenuti Pruſſiæ Regis filio, anno Domini 573. in has regiones vicinas patris imperio quas olim Alani incolebant, veniſſe. *Lituani à Cymbris orti.* Lituaniæque nomen à ſui denominatione eiuſdem indidiſſe. Samogitiam verò à fratre eiuſdem Lituonis Saimone principe appellatā, idem Eraſmus Stella in Pruſſia hiſtoria teſtatur, quæ tunc temporis longè in Pruſſiam, & Liuoniam vſque extendebatur. Similiter Lotialos, ſiue Lotwonos, qui nunc Liuones poſt Germanorum ingreſſum Latinis dicuntur, ab eodem Litwone cum Litwania pariter nomen traxiſſe. *Lituania, Samogitia & Liuonia unde nominatæ.* Hæ autem gentes, vtpote Pruteni, Polowci, Samogitæ, Gepidæ, Lituani, Liuones, Curlandi, Iatwingi ſiue Iaziges & Iaczwingi appellati, vt vnum idioma, ita eoſdem mores, conſuetudines, legeſque & bellorū expeditiones in Chriſtianos concordi Marte, ſemper habebant, niſi ſingulæ ſingulis principibus finibuſq́; certis dirimebātur. Iaczwingi autem fuerunt populi crudeliſſimi, in finibus Lituaniç iuxta Maſouiā, vbi hodiè Podlaſſia colonias ſuas habebant, qui in bello non referebant pedem, quin vincerent, aut vincerentur: ideò bellis aſſiduis interierunt, reliqui eorum in Lituanos Ruſſos, & Maſouitas ob vicinitatem abierunt. *Iaczwingi ſiue Iaziges gens crudelis.* Opinantur alij Lituanos, à Lituo quod cornu venatorium ſignificat, dictos eſſe, quorum opinio, vt anilis & ſtulta iure ab omnibus irridetur. *Lituania à Lituo.* Mathias autem Miechouienſis, & Dlugoſus Polonicæ hiſtoriæ indagatores, ac annales Rutenorum teſtantur. Italos Duce Palemone, vel ob tyrānidem Neronis, vel promeritum exilium, aut ab Attila Hunnorū Reges crudeliſſimas Patriæ vaſtationes fugientes, has regiones, longa nauigatione ſuperata, ex ſinu maris Baltici, quod Pruſſiam, Samogitiam, Liuoniamq́; alluit, per Nemnam fluuium Crononem Ptolomeo dictū, claſſe ingreſſos fuiſſe, ꝙ & ipſa gens Lituanica ſtrenuè aſſerit. *Itali Lituanicæ gentis propagatores.* Quamplures enim dictiones Latinæ, & Italicæ idiomati eorum intermixtæ habentur. Aiuntque hunc Palemonem (quem ipſum nomen Latinum, Italumque eſſe prodit) cum certa comitiua ex nobilibus propinquitate iunctis collecta, quorum præcipuos, Vrſinos, Columnas, Iulianos, Cæſarianos, Gaſtaldos recenſent, Lituaniæ nobilibus familijs & Stemmaribus principia dediſſe, vulgum verò Lituanorum vtpote colonos, & agreſtes ex Gotis natos aſſerunt, in hancq́; ſententiam plurimi Polonicæ & Germanicæ, ac Ruſſorum hiſtoriæ ſcriptores aſtipulantur, quorū iudicio & autoritati, nos quoq; acquieſcentes cum eiuſdem ſentire volumus. *Vulgus Lituanorum ex Gotis, nobiles ex Italia orti.*

Hic itaque Polemon ob innatam induſtriam, à gente barbara Princeps ſalutatus, eā coram nomine Patriæ ſuæ Italiæ (præpoſito articulo Italis in fœminini generis nominibus eſſetendis conſueto) *La Italia appellaſſe* creditur, quæ poſtea longo temporis ſucceſſu Italicis moribus, idiomateque in barbariem populi commutatis, Lituania dicta eſt. *Polemon Italus primus Dux Lituanorum.* Quidam etiam eoſdem Italos à littore maris Baltici, quod Pruſſiam, Liuoniam, ac Lituaniæ, Samogitiæ extrema alluit, eo quod ibi prius conſederint, Lituaniam connominaſſe putant. *Lituania ab Italia cognominata.* *Lituania à Littore.* Succedente poſtea Palemoni quodam ex eadem gente Principe, Itali recens Latinornm nomen non modo depoſuerunt: ſed ignatam quoque & peregrinam eorum incolarum linguarum, apud quos principatum arripuerant addiſcentes, in ſuam cooptarunt, viuendique normam & modum cum eiuſdem barbaribus ſuſceperunt. Cæterum hæc gens Lituana longo tempore à ſui imperij primordiis, obſcura fuit, Rutenorumque iugo ſubiecta, vt Princeps Kiouienſis Ruſſiæ quondam *Lituani olim obſcuri, Ruſſiæ tributarij.*

Monarcha, ab eis periomata, ſuberaq; ob ægeſtatem & ſoli ſterilitatem, in ſignum tantummodo ſubiectionis exigeret: Donec Mendolphus ſiue Mendog, & Witenen, Gediminuſq; Duces Illuſtres Hæroica Magnanimitate illa innata, dudumq; ſegnitia rei militaris oppreſſa excitata, rebellionem contra Rutenos, ab anteceſſoribus ſuis inſeptam continuentes, vnus poſt alium in Lituaniæ imperio ſuccedentes, Ruſſiæ Principibus partim ſtrenuo marte, partim aſtu frequentius aggreſſis, & quaſi debellatis, ſenſim adeò viribus creuerũt, vt iugo Rutenis omnibus iniecto, etiam ad tributa ſibi pẽdenda eos compellerent, quæ pluribus ab annis Rutenis ipſi pendebant, ac pro periomatibus & ſubere aurum, argentumq; exigunt. Nunc Lituanorum ſucceſſus & ſeriem à primis principatus, incrementis, ſecundum Rutenorum opiniones aggrediar, à tribus fatribus Palemonis nepotibus, initio ſumpto.

Lituani iugũ Rutenorum excutiũt.

ORDO GENEALOGIAQVE DVCVM LITVANIAE.

Palemonis Nepotes.

PAlemoni ex romanis Patritijs genus ſuum dicenti, ſatiſque in Lituania multis, periculis exantlatis commigranti, tres nepotes (quos Ruteni filios eiuſdem contra veritatæm Hiſtoriæ legitimos ſcribunt) in imperio Lituanico ſucceſſerunt, Borcus, Cunoſſus, & Spera nominati.

Borkus. Kunos. Spera.

BOrcuſque arce ad Iuriam fluuium vbi in Crononem ſiue Nemnam exoneratur, in Samogitia erecta, à ſui nominis & fluuij compoſita denominatione, eam Iurborg quæ hucuſque durat, appellauit, imperiumque in Samogitas exercuit.

Kunoſſow Arx.

CVnos, verò vlterius procedens eadem in Regione caſtrum Kunoſſow fundauit à ſuo nomine appellatum, ad quod regio ſubiacens pertineret.

Kiernus. Gibut. *Kiernow arx, & Sedes Magni Ducatus Lituaniæ.* *Lituania à Litua tuba.*

SPera quoque Vilkomir arce ad fluenta Swentæ ædificata, ibidem dominari cæpit. Tandem Borco & Spera fatis concedentibus, Cunos in vtriuſq; partes ſucceſſit, duoſque filios Kiernum & Gybutum procreauit. Mortuo Kunoſſo, Kiernus filius in Lituania principatu ex vtraque rippa Wiliæ fluuij arrepto, Kiernow arcem Ducatus ſedem erexit. Hunc Lituaniam à littore & tuba ſiue lituo cornu venatorio, appellaſſe Ruteni & ipſa gens Lituanica nulla certa probabilique ratione fulti autumant. Gybutus etiam Kiernowij germanus Samogitiæ habenis præfuit, manuque coniuncta cum Kierno Ruſsiam apud Braſlaw & Poloczko longè lateq; vaſtauerunt. Cumq; exuuijs onuſti reuerterentur, Samogitiam à Liuonibus vicinis ſpoliatam inuenerunt, quam vlciſcentes Liuoniam viciſsim igne, & armis, vaſtatam dirripuerunt.

Ziuibũdus Dux Lituaniæ. Muntwil Samogitiæ Dux.

KIerno è viuis decedente Ziuibundus filius in Lituania ſuccedit, Gybuto verò in Samogitia Muntwil, hij quoque fraterna ſynceritate ſeſe proſequentes, pacificè gentium ſuarum habenis præfuerunt. Ruſsiæ principibus tributa perſoluentes, periomata

videlicet

videlicet ad balnea & conturnos de ſubere more gentis contextos. Muntwilo deinde parcis vocantibus, nõ diu regnanti, Vikint filius in Samogitiæ principatũ, euectus eſt. *Vikinti.*

Interea verò cum Batti Tartarorum imperator, Rußiam magnà ex parte deuaſtaſſet, potentiamq́; Ducum eius diminuiſſet, & debilitaſſet, Ziuibundus Lituaniæ Dux nacta occaſione ad iugum Rutenorum excutiendum, & libertatem vindicandam, fratris Wikinti Erdziwilum filium in Rußiam infeſtandam armata manu deſtinauit. Itaque Erdziwil tranato Vilia fluuio, Nowogrodek arcem & ciuitatem Rutenorum occupauit, ibidemque ſedem Ducatus ſui poſuit. Vlteriuſque caſtra mouendo ad Nemnam fluuiũ, ſcopulo, natura loci munitißimo reperto, caſtrum quod Grodno appellatur ibidem erexit. Tandem in Podlaßiam cum exercitu penetrans Brzeſtiam, Mielnicum, Drohicinum per Batti Tartarorũ deſolatas arces Rutenorum occupauit, muniuitque, & omnem eam oram ſuam in ditionem paruo negotio redegit. In Lituania verò benè meritis exercitus ductoribus prouincias, vnicuiq; pro ſua dignitate, diſtribuit. Eixio ex quo Douoinorum familia creuit, Regionem hãc vbi ab eo nunc Eixiſki oppidum nuncupatur. Granſo vbi Granſiſki. Campæ verò ex quo Gaſtaldorum nomẽ in Lituania Oſmianam dedit.

Batti Rußiam vaſtauit. Grodnũ ædificatũ. Podlaßiã ab Erdziwilo occupata. Eixio. Granſo. Campa. Lituaniæ proceres.

Erdziuil igitur viribus in Rußia & Lituania auctis, Tartarorum Zawolhenſium Regem Kurdaſſum nomine cum ſuis copijs Rutenorum regiones ex conſuetudine depredantem apud Mozeram oppidum, in fluuio Okuniowka dicto proſtrauit, fugauit, que. Multis geſtis Hæroicis exactis factis conceſsit. Mingailum verò & Algimuntum filios imperij ſucceſſores reliquit. Algimuntus Samogitiæ præfuit: Mingailo verò Polocenſibus Rutenis liberè abſque iugo cuiuſquam viuentibus bellum intulit, quibus apud Grodzecz arcem eorundem quam exuſsit debellatis, Poloczkam cępit, imperiũque in Polocenſes, ac Nouogrodenſes latißimè exercuit Ginuilo, & Skirmunto filijs, patri r dominis relictis, è viuis deceſsit.

Erdziwilũ Tartaros ſternit. Mingailo Dux Lituaniæ.

Skirmunt itaque perſolutis patri funebribus exequijs, Nouogrodecenſium & Lituanorum habenas moderauit. Ginuil verò Poloczkam iure naturali deuolutam administrauit, qui ducta in matrimonium Maria Twerenſium Ducis filia baptizatus eſt,

Skirmunt, Ginuil, Born.

Boris.

atque Georgius cognominatus, cum Pſkouienſibus, & Smolenſcijs acerrimum bellum pro patria geſsit, Boriſſo filio in Polocenſi Ducatu relicto, ſpirirum exhalauit.

Boris.

Boris ex more patri iuſtis perſolutis, Poloczkam ſumma cum dexteritate moderauit, Baſilicam ſub titulo Sanctæ Sophiæ in arce de lateribus coctis pulcherrimè ſumpruoſéque erexit. Item aliam Saluatoris Ieſu Chriſti, qui Spes Rutenis dicitur, & monaſterium virginum medium miliari à Poloczka, (vbi modernus Dux Moſchouiæ in oppugnatione Poloſcæ, domicilium ſuum habuit) Boriſsique & Hlebi diuorum Rutenici ritus Ecceſias inſtaurauit ac dotauit. Boriſſowo arcem & oppidum ad Bereſinã fluuium, à ſui nomine appellatam fundauit, ad quam vſque Magnus Dux Moſchouiæ fines ſuos pertinere contendit. Boriſſo decedenti Baſilius Rechwold filius in Polocenſi principatu ſucceſsit, qui ætatis plenus ad ſuperos migrauit, relicta filia Poroſkauia & Hlebo filio. Hlebus paucis annis in Poloczka exactis ſatis conceſsit. Poroſkauia verò ſoror ſua cælibem virginalémque vitam ducens, in monaſterio Rutenici ritus vixit, poſtea deuotionis cauſa cum quibuſdam monachis Græcis, Romam perijt, ibidẽq; mortua, ob vitæ ſanctimoniam canoniſata & Catalogo ſanctorum ſcripta Paraxidiſq; Iarinis ſecundum Ruteuorum opinionem appellata. Nunc à Polocenſibus Ducibus, ad Lituaniæ principes redeo.

Boriſſow fundata. Baſilius Rechwold. Poroſkauia Princeps Deoſa.

Sxiermunt filius Mingaili & frater Ginuili Lituaniæ habenas viriliter moderans, Mſciſlaum Ducem Lucenſium cum copijs Ruſſorum ſibi occurrentem proſtrauit, arceſque Pinſkam, & Turowiam eiſdem eripuit. Poſtea Balaxlaium Tartarorum Zawolhenſium Regem apud Keidanow Ruſsiam vaſtantem cum vniuerſo exercitu fudit, fugauitque.

Sxiermũt Rutenos proſtrauit.

Tandem Ruſsiæ principibus bellum intulit, eo quod illum Lituania pellere niterentur. Mortiſque ſucceſſu copijs Ruſſorum debellatis, Mozeram, Cernihouiam, Karaſouiam arces cum ſuis prouincijs expugnauit, imperioque ſuo ſubiugauit, ac tribus filijs, Stroinato, Lauborto, & Piſsimonto in hæreditatem conceſsit.

Kuxouoitus patruus Sxiermõti in Lituaniæ & Samogitiæ principatu multis annis exactis, naturæ debitum ſoluit. Giedruſſo verò genero, qui filiam ſuam Poiaram matrimonio copulauerat, principatum commiſit, qui Lituaniæ & Samogitiæ habenis ſumma cum dexteritate adminiſtrans moritur, Ringolto filio relicto.

Giedrus.

RIngolt patri funebribus exequijs more gentili perſolutis, Lituaniæ & Samogitiæ præficitur. In hũc principes Ruſsiæ inuidia ducti, ob tributa nõ perſoluta exacerbati conſpirauerunt, quatenus Ducatu paterno exuererur. Itaque exercitibus conſcriptis, in Lituaniam valida manu cum Tartarorum auxiliaribus copijs excurrunt, quibus Ringolt viribus Lituanicis & Samogitiæ accinctus occurrit, acriq; commiſſo prælio ad Nemnam fluuium iuxta Mohilnam, Tartarorum ſex millia Rutenorumq; ingentes Copias proſtrauit. In quo conflictu ex Ducibus Ruſsiæ, Demetrius Drucenſis. Swetoſlaus Kiouienſis, Leoque Wolodimerenſis occubuerunt. Ringoltus hac victoria & alijs multis clarus humanis exceſsit, cui Mindog filius in Principatu ſucceſsit, anno Domini 1340.

Ringolt Principes Ruſsiæ ſtrauit.

MEndog ſiue Mindog Dux Lituaniæ Samogitiæque communibus ſuorum acclamationibus creatus, cum Pruſsienſibus Crucigeris & Liuonienſibus multa præclara bella geſsit, Smolenſkam & Wolhiniæ Duces imperio ſuo poſt varios conflictus ſubiecit. Boleſlaum Pudicum Regem Poloniæ 1243. anno à Chriſto nato, Danielemq; Ruſsiæ Monarcham & Regem coronatum 1246. ſepius excurſorijs pugnis, cruenta cum clade Chriſtianorum moleſtauit.

Maſouiam

Maſouiam, Dobriniam, Kuiauiam, igne ferroq; multis ſpolijs onuſtus frequenter peragrauit. Poſtea anno Domini 1252. à Cruciferis Pruſſiæ, Liuoniæq; inductus, fidem Chriſtianam cum nonnullis Lituanis & Prutenis ſuſcepir, deditque litteras Cruciferis Pruſſiæ (Mag ſtro Henrico de Zalcza in ordine tunc temporis quarto præſidente) quibus aſtruit, & recognoſcit, ſe ab illis multipliciter honoratum & adiutum, & ideò terras ſuæ ditionis, videlicet Samogitarum, Jaczwingorum, Curowienſium, Weizenſium, & totam terram Lituaniæ perpetua & irreuocabili donatione ipſis donaſſe & inſcripſiſſe. Conſilioq; fratrum Cruciſerorum Pruſſiæ nuncios ſuos, nuncijs Magiſtri & cruciſerorum adiunctos, ad innocentium Papam quartum miſit, profitens ſe puritatem Chriſtianam ſuſcepiſſe, & Coronam ſuper Lituanos regnandi petens. In cuius fauorem Innocentius Papa fratrem Heindenricum olim prouincialem Poloniæ, & Epiſcopnm Armacanum, cum alijs Epiſcopis de Riga Liuoniæ miſit, qui Mendognem in Regem Lituaniæ inunxerũt, ſub eodem tamen anno, cum omnibus baptiſatis ad priſtinos idolatriæ feces, prioribus peiores redijt, ſiuè dolore & pœnitentia amiſſarum terrarum. quas Cruciſeris inſcripſerat, ſiuè alia cauſa commotus. Poſtea anno Domini 1260. Mendog, ſiuè Mendolphus Princeps Lituaniæ ordinatione Crucigerorum Regem ſe getens ex Lituanis Prutenis, Iacawingis, Samogitijſque triginta milliũ exercitu coadunato, Maſouiæ oram crudeliſſimè depopulatus eſt, caſtrũ Ploczko cum ciuitate exuſſit, deinde Pruſſiam inuadens, Cruciferis tantummodò caſtra tuentibus, ciuitates quas Cruciferi extruxerant flamma, & exciſione deleuit, omneſq; Chriſtianos illic repertos trucidauit, opimiſque ſpolijs onuſtus in Lituaniam redijt. Item eodem anno Magiſtro & Cruciferis Pruſſiæ, erigentibus caſtrum Carſowin, in monte ſancti Georgij, à Lituanis, & Prutenis barbaris proſtrati ſunt, vbi Hēricus de Horſhu-

Mendog Coronatur Baptiſatur.

Mendog Chriſtianam fidē ſpernit.

Maſouia vaſtata.

Pruſſia à Mendog vaſtatur.

ſen Magiſter Liuoniæ, & Henricus Marſchalcus Pruſsiæ cum multis alijs occubuerũt. Lituani autem caſtrum Carſowin & Heizburg, maceratis fame defenſoribus conquiſiuerunt. Ad caſtrũ deinde Konigtberg obſidione promota a Crucigeris repulſi ſunt.

Maſouiæ clades, vbi Semouitus obtruncatur. Tandem Mendog valido collecto exercitu cum Swarnone Pruſsiæ principe, anno 1262. in Maſouiam irrupit, vbi in vigilia Sancti Ioannis Baptiſtæ Semouitum Ducem Maſouiæ incautum in curia Iaſdow cum filio Conrado, & alijs militibus, occupauerunt. Swarno Dux Ruſsiæ Semouitum ipſum crudeliter decolauit. Conradum verò filium ipſius, Mendog, & Lituani conſeruauerunt, & eodem anno ab eis redenptus eſt. Lituani itaque & Ruteni, vniuerſa Maſouiæ ora & Cuiauiæ parte peruaſtata, cum immenſa præda hominum & pecorum, ſuccenſis opidis & villis in ſuas terras redierunt. Sequente deinde anno, Lutuani & Ruteni non contenti prima deuaſtatione in *Lowicz exuſta.* Maſouiam iterum remearunt, & in ea propter deſolationem nihil reperientes, Caſtellaniam Louicienſem ad Archiepiſcopum Gneſnenſem pertinentem, igne & multiplicibus prædis conſumpſerunt: nemineque defenſionem opponente, in terras ſuas ſuperbiendo diſceſſerunt.

Tandem Deus miſericors Polonis, Maſouitiſque Chriſtianis propiciaturus, diſſen*Mendog cũ filijs occiſus à Stroinate.* ſiones ciuiles, inter Rutenos & Lituanos immiſit. Nam Mendolphum, alias Mendog Regem Lituanorum, nepos eius Stroinat cum Dowmanto genero eiuſdem, Principatum Lituanicum ambiens, quieſcentem obtruncat, & duos filios eius, Ruklam, & Rzepikaſſam, ſicque principatum arripuit, anno 1263. in quo & fratrem *Towciuilus trucidatur.* Towciuilum Poloecenſium Ducem ambitione commotus trucidauit. 𝔚oiſalk autem Monachus tonſus Rutenicum ritum primo profeſſus, filius Mendolphi, patri occiſo parentando *Stroinat obtruncatur.* Stroinatum exprobando illi, nepharlam cædem, anno Domini 1264. occidit. Itaque 𝔚oiſalk monachus Ducem Lituanorum ſe gerere cœpit, Poloniamque, & Maſouiã, ac Cruciferos crebris irruptionibus infeſtauit.

Voiſalk iugulatur. Anno autem Domini 1267. prædictus Voiſalk propter ſimultates & odia pro terris Ruſsiæ, quas ſibi appropriare nitebatur, in 𝔚rowſko monaſterio Rutenorum Sancti Michaëlis circumuẽtus à Leone Duce Ruſsiæ, qui & Leopolim fundauit, filio Danielis olim regis Ruſsiæ, occiſus eſt.

Vtenus. Sublatis per huiuſmodi ſediriones Ducibus Lituaniæ, Vtenus ſiue Vcienus ex principum Lituaniæ proſapia familia Kiraurorum communi omnium acclamatione in Magnum Lituaniæ Samogitiæq́; Ducem ſubſtituitur, qui pluribus bellis cum *R*utenis, Cruciferiſque Pruſsiæ exantlatis Swintoroho filio relicto è viuis deceſsit.

Swintorohus. Swintorohus paucis annis in Imperio exactis, *R*eipublicæ tamen negotijs optimè *Germontus.* communitis, conſtitutiſque, ex hac luce cõmigrauit, cui Germontus filius ſuccedens, *Trabus.* & ipſe non multo tempore imperans, relictis Trabuſo & Aligino filijs, in fata conceſſit. Trahus Magni Ducatus Lituaniæ, Samogitiæ, & quibuſdam regionibus *R*uſsiæ iure hæreditario ad ſe deuolutis imperãs, bello & pace clarus oppidũ à ſuo nomine cum caſtro hucuſq; Trahy appellatum condidit, & quinq; filios legitimos Narimundum, Dowmantum, Holſanum, Giedrutum, Troidenum, procreauit, pluribuſq́; egregijs geſtis exactis, fatis interceptus eſt.

Perſolutis

Perſolutis gentiliter patri funebribus exequijs, eiuſdem in magno Ducatu Narimuntus natu maior filius ſucceſsit, ſedemque ſuam de Nouogrodek Kiernouã transtulit. Dowmant verò Vcianam caſtrum cum ſuo diſtrictu tenuit. Giedrotus ſiue Giedrus, arcem ad lacum quendam à ſuo nomine Giedrote appellatam, condidit, in qua ſedem ſui principatus habuit, ex eo ad hæc vſque tempora innumerabilis progenies extat propagata, Ducum Giedrocenſium titulo gaudentes, ac pro Ducibus ſeſe gerentes, & à Wilna Lituaniæ Metropoli, quatuor miliaribus incipiendo, in Lituaniam vſque ditiones eorum extenduntur per 26. miliaria Polonica, plurimique eorum pauperrimi vix colonorum conditionem adæquantes, cæteris Dominis inſeruientes nihilominus tamen titulo Ducum ſeſe priuari permittunt, atque aliter appellati ægrè ferunt: verè enim ex Ducum Lituaniæ proſapia, genus ſuum ducunt, & armis Ducatus Lituaniæ antiquis, quas à Romanis importatas, ferunt, Kijtauro videlicet ſecundum illorum opinionem vtuntur. Sed ad rem redeo. Holſam quartus Trabuſſi filius vltra fluuium Viliam verſus orientem procedendo, & Korablam amnem arcem ſui Ducatus ſedem, à ſui denominatione Holſany appellatam condidit. Horum Ducum Holſanenſium Paulus Epiſcopus Vilnenſis moderni, verè Reuerendiſſimi, Domini Valeriani Epiſcopi anteceſſor familiam terminauit. Ducatus verò ipſe in ditionem regis ceſſit. Quintus Troidenus Iatwingorum, vbi nunc Podlaſſia, & Doinowiorũ principatum vltro ſibi oblatum accepit, vbi Rayrodam arcem hucuſque manentem condidit, ad Biebram fluuium.

Sedes de Nouogrodek in Kiernouã traſlata.

Duces Giedrocenſes.

Hijs quatuor fratribus, Narimuntus ſecundum prærogatiuam natiuitatis, in Magno Ducatu præpoſitus, coniunctis eorum viribus Poloniam, Ruſſiam, Maſouiamque & Pruſſiam infeſtabant, Crucigeros quoque ſæpius, tam Liuonienſes, quam Pruſſientes oppugnabant. Poſtea Narimuntus cum Dowmanto fratre bellum ciuile, quod ſibi vxorem rapuerat mouit. Vczianaque quo ſe Dowmantus receperat obſeſſa, vxorem recuperauit, & arcem conquiſiuit. Dowmantum verò Ducatu exuit, fugauitque, qui Pskouam fugiens in principatum à Pskouienſibus promotus eſt, quorum armis Polocenſes Rutenos Poloczka conquiſita, ſuam in ditionem ſubiugauit.

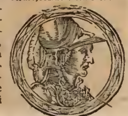
Porrò Rutenorum annales Narimuntum Magnum Ducem Lituaniæ primum autorem Stemmatis ſiuè inſignij Lituanici, viri videlicet armati equo inſidentis albo, gladium extenſum ſuper caput tenentis, in modum perſequentis fugientes, vnde vulgariter Pogonia dicitur. Fatis tandem obtemperatis, Narimunto, Troidenus frater in Magno Ducatu Lituaniæ & Samogitiæ ſucceſſit, qui rebus omnibus imperij bene compoſitis, finibuſque ab incurſu Rutenorum & Crucigerorum vndiq; tutatis ſummo cum terrore finitimis gentibus principatum gubernauit, filius verò ſuus Rimuntus, quem ex Maſouiæ Ducis filia ſuſceperat baptiſatus, Monaſticam vitam ex præſcripto Rutenorum profeſſus eſt.

Inſignia Lituaniæ.

Troidenus Lituaniæ Princeps.

Poſtea anno Domini 1278. Troidenus coadunatis Lituanorum, & Prutenorum barbarorum copijs, quæ 30. millia pugnatorum excedebant, eas trifariam diuiſit, vnam partem in Maſouiam, duas vero in terram Culmenſem cõtra Crucigeros deſtinauit, maximaq; parte Pruſſiæ ditionis Crucigerorum peruaſtata, caſtris Burgelaw, Lubaw, Chelm, expugnatis maximam captiuitatem hominum & iumentorum in Lituaniam abduxit. Eodem anno terra Cuiauienſis circa oppidum Kowale, & Lãcicienſis ciuitas à Lituanis, ſubita incurſione ſpoliata eſt. Poſtea Dowmantus Pskouienſium, & Polocenſium Princeps, Troidenum natu minorem fratrem, Magno Ducatui Lituanico dominari ægrè ferens, tres ruſticos ſubordinauit, prætio corruptos, qui eum de balneo euntẽ incautum obtruncarunt. Dowmantus itaque copijs cõſcriptis validiſſimo cum exercitu, ad Lituaniam occupãdam progreſſus, à Rimunto filio Troideni ex monacho principe facto, viribus Lituanicis profligatur, trucidaturque, qui

Pruſſiam Troidenus vaſtat.

Troidenus trucidatur.

eius ſanguine parenti victorioſè parentauit. Facta in Kiernowa cõuentione omne ius hæreditarium in Magno Ducatu abdicauit, ſæculariq́ue principatu ſpreto, vitam monaſticam continuare delegit. Vitenen verò Samogitam de familia Kitaurorum ex Romanis Principibus oriundum, virum ſtrenuum & magnanimum, in Magnum Ducem Lituaniæ cõſtituit: quamuis enim ſupereſſent Patrueles ſui duo, Giedrocenſis, & Holſanenſis Duces, ad quos magnus Ducatus iure hæreditario pertineret, ſed quod erant puerili ætate, ad imperium minus habili, ideò principatum ad eos deferri diſuaſit, dicens: patruum ſuum Narimuntum fœlicis memoriæ, arma ſiue inſigne Magni Ducatus ſibi fabricaſſe, virum armatum cũ gladio equo inſidentem, ideò oportere, vt princeps, armis bellicoſis, ſtrenuè coreſponderet.

VITENES PRINCEPS LITVANIAE.

ANno quo verbum Diuinum ſalutiferum, humana in carne, mundo cœlitus apparuit 1279. Vithenes communi omnium ſufragio, Princeps ſalutatus in Lituania, & magnæ parti Ruſſiæ latè imperauit, frequenterq́ue bellacum Polonis finitimis, Ruſſiæq́ue Ducibus geſſit.

Annoq; Domini 1 2 8 2. cum Lituanis & Iaczwingis 24. die Septembris in terram Lublinenſem deuenit, & 15. diebus eam vaſtando, magnam prædam in Lituaniam referebat. Leſko autem niger Rex Poloniæ, Lublini ex viſione angelica cõſolatus, ad perſequendoſq́ue barbaros animatus eſt, quos cum parua manu Polonorum militum inter Narew, & Nemen conſequuros, ſecurè agentes, facilè proſtrauit, ad decemq; millia barbarorum trucidauit, & ſpolia abegit, ac in ſignum victoriæ Lublini

Lituani profligantur.

blini Eccleſiam parrochialem ſub titulo ſancti Michaelis Archangeli fundauit.

Anno Domini 1286. Peluſa vnus ex Ducibus Lituaniæ ſuas iniurias in Lituanos vlturus, ad Albertum de Miſſen, Commendatorem in Konigſberg, ſecretò confugiens, viginti viros militares Tewtonicos armatos ſibi dari petijt, quorum principales erãt Martinus de Golin, & Conradus Twil Crucigeri, cum his ad locum vbi principes Lituaniæ conuiuabant perueniens, nocte incautos oppreſſit, 70. principales Lituanos dormientes, plurimamque multitudinem vtriuſq; ſexus trucidauit, ſponſum & ſponſam, cũ matronis & virginibus, ſpolijs, clenodijs, vnionibuſq; onuſtus in Konigſberg deduxit.

Lituani in nuptijs trucidantur.

Anno Domini 1287. Lituani, Pruteni, & Samogitæ, ſurtiuo & ſilenti agmine, in terram Dobrzinenſem venientes, principalem ciuitatem Dobrzin, die Dominico, ciuibus ſacris occupatis compræhenderunt, & trucidatis ſenibus atq; lactantibus cæteros, ſpoliatis villis & oppidis, in miſeram ſeruitutem abduxerunt.

Dobrzenenſis terra vaſtatur.

Anno Domini 1289. Exercitus Lituanorum, in numero octo millium armatorum, in terram Sambienſem Pruſſiæ, deſcendens, flammis, cædibus, & ſpolijs eam vaſtauit, & exuuis onuſtus in propria redijt, Cruciferi decernere cum hoſtibus non audentes, 50. duntaxat Lituanos intereeperunt.

Pruſſia vaſtatur.

Anno Domini 1291. Lituaniam Cruciferi Pruſſienſes, vaſtauerunt, multiſque occiſis ſeptingentos captiuos abduxerũt. Poſtea & Mederabe caſtrum Lituanicum, Cõmendator de Konigſberg conquiſiuit. Magiſter quoque Pruſſjæ Memer, cum forti exercitu Lituaniã aggreſſus, duos diſtrictus, Paſtonow, & Gerſſow, in cinerem redegit, & cum multa præda captiuorum reuerſus eſt. Paucis poſt diebus Witenes Lituanorum Dux terram Cuiauiæ hoſtiliter ingreſſus, cædibus & ſpolijs, circa ciuitatem Brzeſcie patratis, hominum & rerum prædam ingentem ſecũ abduxit, & licet Wladiſlaus Loktek & Caſimirus, Cuiauiæ, & Lanciciæ Duces, cũ militibus ſuis, Magiſter quoq; Pruſſiæ Menhardus tempeſtiuè eos ſuiſſent inſequuti, re tamen nulla memorabili edita, omnes abiere retrorſum.

Lituania vaſtatur.

Cuiauia vaſtatur.

Anno Domini 1293. Conradus Stange Commendator de Ragneta circa feſtum S. Iacobi caſtrum Mindege in Lituania expugnauit, & magnam multitudinem Lituanorum, pluribus cæſis in Pruſſiam abduxit. Witenes autem cum multitudine Lituanorum, & Rutenorum, Pruſſiam 80. diebus vaſtauit.

Lituania vaſtatur.

Pruſſia vaſtatur.

Poſtea anno Domini 1294. cum mille octingentis equitibus, per ſyluas & nemora, ſilenti agmine Witeneu, in terram Lancicienſem poſt feſtum Pentecoſtes ingreſſus, primum in Eccleſiam collegiatam Lancicienſem impetum fecit, & frequentiam populi, quæ illuc confluxerat trucidauit, alios verò captiuauit, prælatos, canonicos, & ſacerdotes in ſeruitutem accepit, veſtes ſacras, & vaſa dirripuit, & qui ſupra Eccleſiã cõfugerant, domibus Eccleſiam circumſtantibus accenſis ſuffocauit. Ad rura deinde & vicos diſcurrendo, magnam prædam abigebat, redeuntemque Caſimirus Dux Lancicienſis, cum militibus ſuis prope Sohaczow, ciuitatem, in villa Troianow conſequutum, impari marte prælium cum eo commiſit, vbi à multitudine Lituanorum confoſſus, ſtrenuè dimicãdo occubuit. Peracto prælio cuilibet Lituano 20. Chriſtiani Poloni in ſortem ceſſerunt.

Caſimirus à Lituanis occiſus.

Anno Domini 1294. Meinhardus Pruſſiæ Magiſter, binos diſtrictus Lituanorũ Paſtow & Gierſchow vaſtauit. Eodem quoque tempore Commendaror de Rugneta Lituanorum caſtrum Kijmel conquiſiuit, & ſuccendit.

Lituania vaſtatur.

Anno Domini 1296. Witenen, ingreſſus terram Culmenſem, & diſtrictum Colubienſem ſpolijs, & cædibus eas afflixit, deinde in Liuoniam vaſtatrices, ſuas copias duxit, eamque igne & ferro protriuit.

Pruſſia vaſtatur.

Anno Domini 1298. Lituani oppidum Straſburg in Culinenſi terra vaſtauerunt, quos Cruciferi aſſequentes, partem prædæ abegerunt.

Poſtea anno Do. 1299. ſexcenti Lituani Pruſiã igne & ferro protriuerũt. Natangiãq; diſtrictum deprædati 300. captiuauerunt Tewtones, plurimos verò occiderunt.

Hic Vitenes habuit magiſtrum ſtabuli, Gediminum nomine, virum ambitioſum & excelſi animi, qui imperium ambigens prædictum Vithenem Dominum ſuum nacta occaſione temporis obtruncauit, ſtatimque magno Ducatu, & vxore Domini occiſi (quæ etiam in necem mariti conſenſerat) potitus eſt, atque hunc exitum Vitenes habuit. Chronica verò Rutenorum hunc Gediminum legitimum filium Vitenis teſtantur, & legitimè eundem patri ſucceſsiſſe, ſed cæteri hiſtorici probabiliores ab eorum ſententia diſcrepant.

Vitenes à Gedimino obtruncatur.

GEDIMINVS MAGNVS DVX LITVANIAE.

ANno à Chriſto nato 1300. Gediminus imperio induſtrioſè inter ſuos arrepto, latè illud propagauit, nonnulla parte Ruſsiæ partim vi & armis, partim pactis occupata. Dum autem *L*ituaniæ habenas ſtrenuè Gediminus gubernaret, à Ruteniſq; & Polonis fines ſuos fœlici marte pacaret, Crucigeri, Pruſsienſes, & *L*iuonienſes armata manu, & conſcriptis ex Germania validis copijs, Samogitiam hoſtiliter ingreſsi, quæq; obuia vaſtauerunt, Kunoſſow arcem obſederunt, machinis eam quatientes, quam violenti irruptione cœperunt, & Gaſtaldum Campiductorem *L*ituaniæ in ea captiuauerunt, vniuerſamque terram Samogitiæ occupauerunt. Sequente anno Gediminus ad vlciſcendas iniurias ſibi illatas, in inuaſa & violenter occupata Samogitia, *L*ituanorum copijs conſcriptis, & Ruſsiæ principũ auxilijs, ac Tartarorum accintus, contra Pruſsienſes, Crucigeros & *L*ituaniẽſes expeditionem egit, & ordinatis vtrinq; aciebus à mane vſque ad meridiem duriſsimo Marte, ad Okmienam fluuium pugnauerunt, donec Samagitarum exercitus, in ipſo furore belli à Cru-

Samogitia à Crucigeris occupatur.

cigeris

cigeris ad Lituanos deficiens, Gedimini vires augerent, qui fortiter ordinem Teutonicorum dirrupit, copiaſque eorum in fugam vertit, pleriq; ergo Almanorum, cũ ſuis commẽdatoribus interſecti, alij in fuga capti, Gedimino prẹſentati ſunt, quam victoriam proſperè nactam perſequens, in Pruſſiam contendit, duobuſque caſtris Ragneta & Calza conquiſitis, ciuitatibus & villis circumquaq; ferro, & igne deuaſtatis, magna ſpolia in Lituaniam triumphator abduxit, & Samogitiam totam recuperauit, præſidijs & incaſtellationibus Crucigerorum eradicatis. Hoc bello fœliciter continuato, anno Domini 1304. in Ruſſiæ Principes expeditionem parabat, Volodimirum Ducẽ Volhiniæ, cum exercitu Ruſſorum trucidauit, Volodimiriamque cæpit. Poſtea cõtrà Leonem Lucenſem Ducem armata manu contendit, quo fugato Luczkum occupauit, & totam Volhiniam in ſuam ditionem redegit, Breſtiam exercitum reducens ibidem hibernauit. Tandem otij pertæſus maioribus copijs conſcriptis, contra Kiouiæ Principem Staniſlawlum proceſsit, Wruczaiumq;, & Zitomiram, caſtra expugnauit, ipſum Staniſlawlum Kiouiæ, & cæteros Principes Ruſſiæ, Leonem Lucẽſem, Romanum Branſcenſem Olham Præſlauienſem, coniunctis viribus ſibi occurrentes, fœlici Marte profligauit, vbi Læo Lucenſis, & Olha Præſlauienſis occubuerũt, Staniſlawlus verò Kiouienſis cum Romano Branſcenſi, fuga ſaluti cõſulentes Branſkam fugerunt. Gediminus autem victoria hac elatus Bialygrodek, poſtea Kiouiam ipſam tunc temporis Ruſſiæ Metropolim, Cerkaſſos, Kaniowiam, Putwilam ſexaginta milliaria vltra Kiouiam, Slepowrotium, Branſkum, Pereſlauiam fauẽte Marte, partim vi, partim deditione expugnauit, & totius ferè Ruſſiæ, Seueriæ, & Volhiniæ Princeps facili negotio factus, in Lituaniam triumphantia caſtra reduxit.

Crucigerorum ſtrages.

Victoria Gedimini.

Gediminus Principes Ruſſiæ profligat.

Kiouia Principatum cum ſuis adhærentiis occupat.

Poſtea Gedimiuus de Kiernowa ad venãdas feras cauſa ſolatij, quinque miliaribus vltra Viliam fluuium emenſis, nacto loco natura & oportunitate apprimè munito, arcem ibidem erexit in lacu, ciuitatemq; eidem adiecit, quam vocauit Troki, in eam Sedem Magni Ducatus de Kiernowa tranſtulit. Poſtea anno Domini 1305. orientem verſus cauſa venationis exercendæ progreſſus, in quatuor miliaribus, vbi Vilna Viliæ fluuio commiſcetur, plurimas feras nactus eſt, ibidemque in monte Krzywagora tunc temporis dicto, qui modo Turzagoria, vel Liſſa, id eſt, calua vocatur, Vrum feram grãdem, ſua manu trucidauit, venationeque laſſatus, veſpera imminente in eo mõte pernoctauit, dormienſque per ſomnium vidit, lupum ferreum rugientem, in cuius ventre alij centum lupi rugiebant, experrefactus ſomnium aulicis & ſtipatoribus exponit, quod varijs variè exponentibus, Lezdzeiko, ſacerdos ſuus gentilis (quem dicũt in nido Aquilæ repertum) qui etiam auguria, & futura præſagire ſolebat, huius ſomnij arcana expoſuit, Lupum ferreum rugientem, vrbem fortem, inſignem, & celebrem ſignificare, lupos vero in eo rugientes, multitudinem populorum portendere. Qua de cauſa Gedimino Principi ſuaſit ciuitatem & arcem ibidem erigendam, & ideò Lezdzieko ſacerdos plurimis beneficijs, ob ſingularem virtutum excellentiam auctus Radziwil, quaſi conſiliarius Vilnæ ædificandæ, vocatus eſt, de cuius familia præſtantiſſimi Heroes ſemper fluunt, qui belli paciſque munia, maxima animi ingenijque vi præclare in Reipublicæ Chriſtianæ emolumentum obeunt. Itaque Gediminus perſuaſione Lezdziekonis ductus, illico arces duas, vnam in mõte excelſo, alteram in planicie inferiorem erigere munireq; fecit, ciuitatem etiã populoſam ædificare iuxta mandauit, quã Vilnam à Vilnã fluuio præterlabente appellauit, & ſedem ſuam de Troki in eam trãſtulit, ac fœliciter principatus finibus prolatatis imperauit.

Stare Troki erecta in Sedem Ducum Lituaniæ.

Caluus mons.

Somnium Gedimini de Lupo ferreo.

Vilna condita.

Lezdzieko ex quo Radziuilones.

Vilna condita.

Anno à Chriſto nato 1306. audientes Lituani, diſſidia in regno Poloniæ, per nemora, & inuia, in terras maioris Poloniæ, irripuerunt, & oppida Kilis & Stauiſlino, villaſque in vicinijs eorum exuſſerunt, deprædarunt, ſenes, & impuberes trucidarunt, pluraque millia promiſcui ſexus, in Lituaniam abduxerunt. Eodem anno Henricus de Pleczko Saxo, Magiſter Pruſſiæ, caſtrum Gartin in Samogitia præſidio Lituanorum munitam, ſub tempore nebulæ apertum, cum Teutonicis inopinatè cœpit, & omnes Lituanos trucidauit. Multis demũ peregrinis, ex Germania in Pruſſiam aduenĩetibus

Polonia maior à Lituanis vaſtatur.

aliud bellum Lituanis illatum eſt,& diſtrictu Karſſowin ſpoliato,in Pruſſiam cum captiuis redierunt.

Siradia à Lituanis vaſtata.

Anno Domini 1307. Lituani in die S. Galli, terras Syradiæ & Kaliſſienſem ſubito irupentes, plurimam rapientes prædam, cædeque & igne plurima loca vaſtantes, concito greſſu in Lituaniam redierunt.

Anno Domini 1308. Olgerdus filius Gedimini cum Lituanis Pruſsiam ingreſſus eã ferro,& igne prorriuit, prædamq; ingentem abduxit. Hanc autem ſibi Lituani,& Pruteni, Crucigeri viciſsitudinem ſæpiſsimè alterutrum reddebant.

Lituani Pruſsiam, Crucigeri Lituaniã vaſtant.

Anno quoq; 1311. idem Olgerdus cum omnibus ſuis copijs, terras Pruſsiæ ſub carnis priuio ingreſſus, per cædes & flammas magnam partem terræ in fauillam, & deſolationem redegit, in Lituaniam cum quingentis captiuis reuerſus, dijs ſuis libamina obtulit, quam cladem Cruciferi vlciſcentes, viciſsim terram Samogitię vaſtauerũt. Lituani quoq; ſimiliter eorum Regiones deprædauerunt.

Pruſsia vaſtatur.

Anno Domini 1315. Samagitæ numeroſo exercitu, Ragnetam cinxerant, & cũm longum tempus in obſidendo caſtro non expugnato conſumpſerant, conculcatis ſegetibus & omnibus in circuitu vaſtatis, in Samagitiam redierunt. Olgerdus autem Samagitarum cæptum continuans cum frequenti exercitu, caſtrum Triſmemel obſidione vallauit, proiectioneque machinarum 17. diebus, expugnabat. Ducentos milites ab Henrico Magiſtro Pruſsiæ miſſos, ad obſeſſos ingredi contendentes, ad vnum omnes profligauit. Anno Domini 1320. Henricus Marſchalcus Pruſsiæ, cum benè instructo exercitu Lituaniam vaſtauit, circa Vornianij, interim verò Lituani, & Samagitæ, nihil ea vaſtatione deterriti, anguſtias vnius ſaltus, quem Crucigeri in redeundo tranſituri erant, occupant, & arboribus magnis ſucciſis vias obſtruunt, inſidias parandas, dumq; Marſchalcus cum exercitu ignarus inſidiarum, ſyluam ingrederetur, à Lituanis & ipſe, & exercitus vniuerſus omnes ad vnum trucidantur.

Lituania vaſtatur. Crucigeri profligantur. Dobrzin vaſtata.

Eodem anno Lituani terram Dobrzinenſem inopinatè excurſione vaſtauerunt, & Dobrzin ciuitate exuſta cum præda, ad ſua reuerſi ſunt.

Liuonia vaſtata. Pruſsia caſtra expugnantur.

Anno Domini 1322. Lituani Derptenſem Epiſcopatum in Liuonia vaſtauerunt, & quinq; millia captiuorum abduxerunt. Eodem anno hyemis tempore Dauid Capitaneus de Gartin Lituanus, frigore non torpens, ad Raualiam vſq; Liuoniam vaſtauit. Eccleſias incendit, & ſacra vaſa recepit, & ſex millia captiuorum cum ingentibus ſpolijs de Germanis, in Lituaniam abduxit.

Henricus de Capiow profligatur. Maſouia vaſtatur.

Deinde ſub eodem hyeme Lituani & Samagitæ ciuitatem Memel, & tria Caſtra in eius vicinio expugnauerũt, poſt hæc, diſtrictum Vilow in Pruſsia adeuntes, ſtrage magna edita, Commendatorem de Capiow, cum exercitu Teutonicorum occurentem, occiderunt. Maſouiam quoque Dauid de Gartin, multis villis & oppidis ſuccenſis, vaſtauit.

Anno Domini 1323. Lituani clandeſtinis itineribus, in Dobrzinenſem terram Poloniæ, ſubito irrumpentes, ipſam ciuitatem exuſſerunt, & captiuorum nouem millia eduxerunt.

Poltowsko exuſta.

Dauid Capitaneus de Gartin, anno Domini 1324. Maſouiam circa Polowſko, iuſſu Gedimini deuaſtauit, & centum triginta villis exuſtis, trigintaque Eccleſijs parochialibus deuaſtatis, quatuor millia captiuorum in Lituaniam deduxit. Alius quoque exercitus Lituanorum in Liuoniam deſcendens, eam pluribus in locis deuaſtauit. Sequenti autem anno 1325. Anna filia Gedimini Principis Lituanorum, in coniugem Duci Caſimiro, filio Wladiſlai Regis Poloniæ, cum omnium captiuorum ex regionibus Polonorum, per Lituanos receptorum redditione, pro dotalibus data, & pax Polonis chariſsima & deſiderabilis, per hanc affinitatem à Lituanis data eſt.

Liuonia vaſtatur. Filia Gedimini Caſimiro filio Regis Poloniæ nupta. Pax Polonorum cũ Lituanis. Gediminus occiditur. Gedimini proles.

Gediminus poſtea in oppugnatione caſtri Fridburg, quod Crucigeri in Samogitia erexerant, à quodam Crucifero ſagitandi perito, ſagita ignea per dorſum transfixus eſt, à quo vulnere ſpiritum exhalauit.

Hic Princeps ſeptem filios ex vxore Vithenenis, domini ſui occiſi, ſuſcepit, Monti-

uidum

uidum, ſiue Moniuldum, Narimundum, Olgerdum, Iauunutum, Keijſtutum, Koriatum, & Lubarum, filias item aliquot, ex quibus vnam Caſimiro Regi Poloniæ datam diximus. Imperium viuens inter filios diuiſit, vt Muniuido natu maiori Kiernouia & Slonimum, ciuitates cum ſuis prouincijs. Narimuhdo Pinſkum cũ ſuo tractu de Ruſſis, vel bello partum, vel pactis quibuſdam acquiſitũ. Olgerdo Krewo, Keijſtuto Troki, Koriato Nouogrodek ciuitas cum ſuo territorio. Iauunuto verò (quem pater impenſius diligebat) Vilna Metropolis Lituaniæ, & ſumma rerum obuenit. Lubartus Wolodimirienſem Ducatum Ruſſiæ obtinuit. Nam cum Ruſſam vxorem Wolodimirienſium Ducis filiam duxiſſet, ac ſocero hæres factus eſſet, nullam inter fratres ſortem accepit. Ex his Olgerdus & Keijſtutus coniunctiſſimè inter ſe vixere, & vegetiora nacti ingenia moleſtè tulerunt penes Iauunutum nihili hominem principatum eſſe. Itaque hi duo decedente è viuis patre Gedimino, Iauunuti de Vilna eijciendi, & principatu exuendi, conſilium inierunt, diemque certam conatus perficiendi inter ſe cõſtituerunt. Habebat etiam Olgerdus in Ruſſia Vitepſcenſem Ducatum cum vnicam eius oræ principis filiam vxorem duxiſſet. Itaque cum eò profectus eſſet, non venit ad cõſtitutam cum Keiſtuto diem. Keiſtutus verò vt voti compos foret, cum armatis copijs inopinatè Vilnam adueniẽs, arcem vtramque occupauit, Iauunutus autem inter primum tumultum elapſus in ſylua à Keijſtutanis perquiſitus, captus & Vilnam adductus, in vinculaq́; à fratre coniectus eſt, paulo poſt Olgerdus ex Ruſſia aduenit. Ibi preclarum inter coniunctiſſimos fratres de Magno Ducatu ſuſcipiendo, certamẽ extitit, Keijſtutus enim Olgerdo velut natu maiori illud cõcedebat, Olgerdus viciſſim Keijſtutum ſibi eum habere iubebat, quem ei fortuna, virtuſque obtuliſſet. Tãdem ſic inter eos euenit, vt Iauunuti portionem æqua lance diuiderent. Vilna tamen cum principatu penes Olgerdum maneret, neuter alterius ditionem inuaderet, ſed vterque alterius bona perinde ac ſua curaret, ſi quid vel bello, vel quauis alia ratione deinceps vteruis acquiſiuiſſet, ex æquo vt inter ſe partirentur. Atque his cõditionibus fœdus inter ſe iecerunt, & iureiurando vtrinq; cõfirmarunt. Iauunuto verò Zaſlauienſem Ducatum in Ruſſia, fraterna miſericordia conceſſerunt.

Sortes ex diuiſa Ducum Lituania.

Iauunutus Gedimino patri in Magno Ducatu ſucceſſit.

Vilna capitur à Keiſtuto.

OLGERDVS PRINCEPS LITVANIAE.

OLgerdus Principatu ſub Iauunuto, per Keijſtutũ potitus, plurima bella cum Liuonicẽſibus & Pruſſienſibus Cruciferis finitimis, vario Marte geſſit.

Anno à Chriſto nato 1327. Olgerdus Lituanorum, Rutenorumque copijs conſcriptis Pruſsiã hoſtiliter ingreſſus eam crudeliter vaſtauit, Crucigeris decertare cũ eo, non audientibus, pluribuſq́; munitionibus expugnatis, exercitum prẹda onuſtum in Lituaniam reduxit, de Teutonibus captiuis trucidatis Gedimino patri nuper occiſo à Crucigeris parentauit.

Olgerdus patrem in Crucigeros vlciſcitur.

Marchia vaſtatur.
Marchiam qnoque nouam, eodem anno ſilenti agmine, adortus Francofordiā vſq; & omnem oram circa Odram fluuium, depopulatus eſt.

Tartari ex Podolia ecti.
Tartarorum Regulos fratres Germanos Kurlubachum, Kaczbeium, & Dmeitrum profligauit, Podoliaq; eiecit.

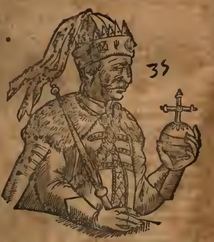
Poſtea Dux Moſchouiæ Demetrius Iwanowicz potentia ſua elatus, promiſit ſe armata manu, vno menſe elapſo ditiones illius vaſtaturum, & Olgerdum in Vilna, cum gladio & igne ſub Paſchalis tempore viſitaturum. Olgerdus autem tunc temporis Vitebſkę agens fomitem accenſum, illi miſit. Moſchouiæ antequam extinguatur adfuturus, arcique eius haſtam illiſurus. Confeſtim ergo collecto exercitu in Moſchouiam breui itinere contendit, qua obſeſſa inopinatè tyrannum compulit, ad ſe exire, ibi pacis conditionibus ex voto firmatis, haſtam ipſemet quemadmodum promiſerat, ad arcem fregit, finibuſque Lituaniæ vltra Możaiſkum ſex miliaribus ex vna parte promotis à Moſchouia vrbe duodecim miliaribus, ex alia ad Vhram fluuium, in Lituaniam triumphator redijt. Vniuerſam ferè Ruſsiam ditioni ſuæ ſubiugauit, cuius Principibus olim Lituani tributa ſoluere cogebantur.

Olgerdus in Moſchouia triumphat.

Filij Olgerdi.
Suſcepit autem ex Maria vxore Thwerenſium Ducis filia, duodecim filios, Iagielonem, (qui poſtea ad Regnum Poloniæ vocatus erat) Swiergelonem, Boriſum, Coributum, Vigundum, Korigelonem, Narimundum, Lāguinum, Lubartum, Andream, & Butauum Ex his omnibus Iagielonem natu maiorem dilexit pater, quod is & effigie, & virtutibus, vigoreque animi expræſsius, patrem referebat, huncque ſucceſſorem ſibi in magno Ducatu annuente fratre Keijſtuto deſignauit Keijſtutus quoq; ſex filios habuit, Vitoldum, Patricium, Toriuilum, Sigiſmundum, Voijdatum, atque Dowgotum. Vitoldum verò præ cæteris impenſius diligebat, ingenio enim animoq; excelſo pollebat, eumq; ſucceſſorem ſibi deſignauit. Inter hos duos Iagielonem ſcilicet & Vitoldum patrueles ſumma erat animorum, & voluntatum coniunctio.

Keiſtuti filij.

IAGIELO PRINCEPS LITVANORVM.

ANno Domlnî 1381. Olgerdo è viuis decedēte, Iagielo paterno principatu fauēte Keijſtuto patruo potitus eſt. Multa bella vario euentu cum Ruthenis, Poloniſque & Crucigeris Liuonienſibus, ac Pruſsienſibus geſsit. Erat apud eum Voijdilo quidam ruſticanæ & obſcuræ familiæ homo, callidus & vafricia polens, qui cum primum piſtrinam apud Olgerdum exercuiſſet, & induſtriam ſuam Principi probaſſet, cubicularius, ac deinde pocilator fauēte fortuna ei factus eſt, fuitque poſtea intimus ſecretarius Olgerdi quoaduxit, neque Iagielo quicquam de paterna beneuolentia in eum diminuit, quin ſororem ei ſuam in matrimonium collocauit, quæ res non leuiter Keijſtutum patruum Iagielonis offendit. Id vbi animaduertit Voijdilo veritus ne ei authoritate honoris & gratiæ periculum adiret, apud Iagielonem, Leijſtutum, per contumeliam criminari cœpit, eoq; conſilijs ſuis iuuenem principem adduxit, vt is clam fœdus cum Crucigeris Pruſsiēſibus, aduerſus patruū iniret.

Voidilo ex ruſtico Principis gener.

Peruerſū Voidelonis conſilium.

De eo fœdere Keijſtutus Hoſterodenſis Commendatoris Crucigeri (qui filiam eius Ioanni Maſouiæ Duci nuptam baptiſarat) proditione certior factus eſt, tamen Vitoldo filio Iagielonis patruelis cauſam diluente quieuit, donec Iagielo bellum cõtra Polocenſes Rutenos, quibus Keiſtuti filius Andreas Harbati præfuit, ſuſcepit, quo ei etiã Magiſter Liuonienſium auxilia ferebat. Interea verò Keiſtutus ſublata omni dubitatione, armata manu Vilnam inuaſit, eamq; in poteſtatem ſuam redegit, filioque Vitoldo accerſito: (nam ille arma contra patruelem charum non ſumpſerat) depræhenſa fœderum cum Pruſſienſibus Iagielonis munimenta ei oſtendit, ſed ab eo tamẽ exoratus Vilnam ſolummodò ademit Iagieloni. Kreuam verò paternam & Vitepſkam maternam ſortem retinere eum paſſus eſt. Woidilonem autem perfidiosè inter ſe inimicitias ſeminãtem, laqueo vitam finire fecit. Paulo poſt, dum Keiſtutus Nouogrodiam Seuerienſem in Ruſſia opugnat, Coributum rebellem perdomando. Iagielo non modo Vilna per proditionem potitus eſt, verum etiam Troki arcem oppugnatam deditione occupauit, deinde contra ſe vterque comparauerunt exercitus, Keiſtutus è Samogitis & Rutenis, Iagielo verò è Pruſſis & Liuonibus Crucigeris, ille vt recuperaret Trokos, hic vt defenderet. Sed cùm in conſpectum veniſſent antequam infeſtis ſignis concurrerant, Iagielo per fratrem Skergelonem, Keiſtutum, & Vitoldum filium eius ſub ſpecie colloquij ad ſe vocatos, cœpit, Keiſtutumq; cathenis vinctũ, Kreuam miſſum in carcere ſuffocare ordinauit. Vitoldum vero Patruelem Vilnæ in cuſtodia diutius detinuit, neque Lituanorum procerum, neque Magiſtri Pruſſienſium, Crucigerorum, neque fratrum & patruum deprecationibus, liberari potuit. Poſteà Creuam miſſus & morti deſtinatus, nocte quadam vxoris miſericordia, doloque liberatus eſt: nam ea cum liberam habuerit adeundi ad eum poteſtatem, commutato cum vna de duabus pediſequis habitu, veſte muliebri indutum eduxit: imberbis enim erat, emiſſus ille in Maſouiam ad Ioannem Ducem affinem ſuum, atq; inde in Pruſsiam ad Crucigeros confugit, à quibus obiurgatus, primum quod aduerſo demum tempore ſuo ſocietatem ipſorũ expeteret, deinde benigne recreatus & bene ſperare iuſſus eſt. Statimque Crucigeri cum Samogiris, qui Vitoldo immensè fauebãt, impetum in Lituaniam fecerunt, Trokique arcem expugnauerunt, & præſidijs impoſitis munierũt: ſed eos poſteà illinc, reuerſus ex Ruſsia eiecit. Tandem Iagielo Vitoldum ex Pruſsia per internuncios reuocauit, Grodnẽſemque tractum, Breſtiam, Drohicinum, Mielnikũ, Bielſko, Suraſum. Cameneciam & Wolkowiſko oppida, cum ſuis territorijs conceſſit, fidemque & obſequium eius ſibi conciliauit, ita, vt is ne legatos quidem quoquam ſe inſcio mitteret. Lituanorum annales, etiam Voliniam, & Podoliam Ducatus Ruſſię, Vitoldo tunc datam à Iagielone eſſe teſtantur. Paulo poſt hęrede legitimo Polonorum Regnum poſt Ludouicum Hungarorũ, deficiente, Iagielo ex Magno Ducatu Lituaniæ, . Polonis ad regnum certis ſub conditionibus (prout latius in deſcriptione regum Poloniæ patet,) vocatus eſt: cum fratribuſq; & patruelibus Cracouiæ (quæ eſt Poloniæ Metropolis.)

Keiſtutus Magnus Dux Lituaniæ.
Vilna capitur à Keiſtuto.
Vodilo ſuſpenditur.
Vilna recuperatur à Iagielone.
Troki capta.
Bellum Iagielonis cũ Keiſtuto.
Keiſtutus in vinculis trucidatur.
Vitoldus incarceratus.
Vitoldus è vinculis aufugit.
Vitoldus cũ Crucigeris Lituaniã vaſtat.
Vitoldus ex Pruſsia reuocatur.
Iagielo ad Regnum Poloniæ vocatur.

Anno Domini 1386. decimaquarta Februarij ſacro fonte ablutus, & fidei Chriſtianæ præceptis incitatus eſt, eademque die ſolenni ritu cum Heduigi vnica regni hærede Hungariæ Regis Ludouici, & Poloniæ filia, matrimonium contraxit. Indultumq; eſt conuiuijs choreis, & luſibus Cracouiæ complures dies, per quos dies Magiſter Crucigerorum, Pruſienſium, Conradus Zelner, Lituanorum Ducibus vacuam videns, (omnes enim in Poloniam cum Iagielone diſceſſerant,) hoſtiliter eam duplici agmine, coniunctis viribus cum Magiſtro Liuoniæ aggreſſus eſt: quam longè, latèq; ferro, & igne depopulauit, Lucomliam arcem in Ruſsia vi cœpit, & Andream Iagielonis fratrem apud Ruſſos religionem Chriſtianam profeſſum, (quo authore expeditio illa ſuſcepta erat,) cum præſidio in ea reliquit, cui ſe quoque Polocenſes, Rutheni dediderunt. Sub idem tempus Swetoſlaus, Smolenſciorum Dux in Ruſsia circum Vitepſkũ, & Orsha, arces depopulauit, & Mſciſlauiam vi cœpit. Iagielo in Polonia re audita, conſeſtim Skiergelonem, & Vitoldum cum Polonis voluntarijs, & Lituanis, In Lituaniã

Iagielo Baptiſatus & Coronatur.
Zelner Magiſter Pruſſiæ Lituaniam vaſtat.
Swetoslaus Ruſsiam vaſtat.

miſit, qui feſtinantes cum Crucigerorum exercitum Lituania diſceſſiſſe compe.iſſent, Lucomliam arcem receperunt, inde Mſciſlauim profecti, paruo negocio omnem eam oram, in poteſtatem ſuam redegerunt, Swatoſlaumque qui eam occupatat, occiderunt. Poloczxam etiam recuperauerunt, de authoribuſque defectionis, pœnas ſumpſerunt. Andreas autem Dux Regis frater, cuius authoritate hęc agebãtur captus, integro triennio in arce Dheczinenſi Poloniæ ſqualido carcere detentus, poſtea ſuffragijs Vitoldi patruelis, & cæterorum fratrũ, liberatus eſt. Nũc quomodo fidei Chriſtianæ præceptis gens Lituanica cum ſuis Ducibus iniciata & ſacro Baptiſmo fonte lauata fuerit, pauca quæ ad rem pertinent nobis dicenda reſtant.

DE PRISCA RELIGIONE LITVANORVM.

AD Iagielonis Wladiſlai Regis Poloniæ ex Ducibus Lituaniæ tempora, de quo in Polonorum Regum deſcriptione copioſius diximus, tota gens Lituanica, & Samagitica priſcæ multorum Deorum, ſeu potius Dæmonum ſuperſtitioni dedita erat. Imprimiſque ignem, (quem ſua lingua Znicz, vt rem ſacram appellabant:) cultu diuino proſequebantur, cumque in celebrioribus locis, atque oppidis perpetuum obſeruabãt, & ſacerdotes cum miniſtris ad hoc munus obeundum adhibebant, quod ſi incuria miniſtrorum ignis extingueretur capite plectebantur. Huiuſque modi ignis Vilnæ Metropoli Lituaniæ in arcis medio (vbi nunc Baſilica diuo Stauiſlao dicata, erecta eſt,) perpetuo aſſeruabatur. Fulmen quoque quod Perunum Slauonica lingua appellabant, pro Deo colebant. Lucos prætera & eximias proceraſque arbores, in ſyluis ſinguli ſacroſanctas habebant eaſq; cultu latriæ venerabantur, ita vt violare eas ferro iniuriaue aliqua nephas eſſet, quod ſi Lituanus eiuſdem fidei perpetraret, vt videlicet aliquam arborem, vel ignem quolibet modo dehoneſtaret, ſtatim vel Dæmonum violentia interibant, vel membro aliquo arrepti priuabantur. Solem fortè nubibus obſcuratum credebant ſibi ſuccenſeri, ideò ſeſe illi quò placaretur, deuouebant. Viperas item atq; ſerpentes Deos eſſe credebãt, eiſque cultum præcipuum exhibebant, & ſinguli patresfamilias, ciues, coloni, & nobiles ſingulos, ſerpentes domi aſſeruare ſolebant, quos pro Pœnatibus, & laribus familiaribus adorabant, lacque & gallos gallinaceos, eis immolabant, eratq; inauſpicatum & exitiabile toti familiæ, quempiam ex eis violaſſe dehonoraſſeue, aut dominõ fouiſſe, tales enim, vel bonis omnibus priuabantur, vel crudeliter lacerati interibant. Erat autem apud eos quottannis ſolẽne ſacrificium, ſub initium menſis Octobris poſt collectas fruges, ad quod frequentes, cum vxoribus & liberis ſeruiſque, conueniebant: ac toto triduo opiparè epulabantur, de hijs quæ Dijs ad offerendum mactarant. Quod & nunc in Samagitia, Lituania & quibuſdam locis Ruſſiæ, ab agreſtibus obſeruatur, prout inferius ſuo loco dicetur. Ex bellis reuertentes manubias & vnum aliquem de captiuis præcipuum, & inſignem virũ victimæ loco igni conſecrabant. Corpora mortuorum cum pretioſiſſima ſuppellectili, qua viui maximè vtebãtur, cum equis, armis, & duobus venatorijs canibus, falconeque cremabant, ſeruum etiam fideliorem viuũ cum domino mortuo, præcipuè verò magno viro, cremare ſolebant, amicoſq; ſerui, & conſanguineos, pro hac re maximè donabant. Ad buſta propinquorum lacte melle mulſato, & ceruiſia parentabant, choreaſque ibidem ducere ſolebant, tubas inflantes, & tympanas percutientes. Hic mos adhuc hodie in partibus Samagitiæ confinibus Curlãdiæ ab agreſtibus quibuſdam obſeruatur. Quos omnes errores & vanas ſuperſtitiones. Iagielo poſtquam cum Hedwigi hærede Regni Poloniæ, vnica vt ſupra in ſeriæ Regnum Poloniæ patet, matrimonium contraxit, abſtulit, ſedauit, & Chriſtianum nomen Lituanis Baptiſmi lauacro ablutis, indidit. Rebus enim in Polonia rectè conſtitutis, volens ne Lituania patria ſua vlterius Dæmonum cultui vacaret, Comitia generalia Vilnæ Lituaniæ Metropoli, anno Domini 1387. ad initium quadragenarij ieiunij indixit, ad quas ingenti procerum & equitum Polonorum caterua ſtipatus, vna cũ

Regina

Regina in Lituaniam ſe cõtulit, Archiepiſcopum Gneſnenſem,& multos ſacerdotes, ac pios homines,ſecum duxit. Semouitus quoq; & Ioannes Maſouiæ, Cõraduſq; Oleſnicíæ, Duces, eum commitati ſunt. Conuenerunt quoq; Vilnam, Skergelo Trocenſium, Vitoldus Grodnenſium, Volodimirus Kiouienſium, & Koributus Nouogrodenſium Duces, fratres Principis,& infinita equitum plebiſq; multitudo. Ibi de religione Chriſtiana populariter ſuſcipienda,ac de exterminando cultu falſorum Deorũ, & omni ſuperſtitione diligenter actum, ipſo Rege, maximam ei rei operam nauante, non ſolum hortando,& præmijs alliciendo, ſed etiam docendo, cum Polonici ſacerdotes linguæ gentilis ignari eſſent. Porro gens barbara maiorum ſuorum, religiones ægrè relinquebat, ſed cum mandato Regis ignis ſacer extinctus, templum araque eius vnde oracula à ſacerdote edebantur, euerſum eſſet Vilnæ, vbi nunc diui Staniſlai templum, necatique ſerpentes, & ſucciſi luci, arboreſq; ſacræ, abſque cuiuſquam leſione, Lituani admirantes ſtupidique dicebant, quomodo Dij noſtri iſtis peruerſis Polonis Chriſtianis, hanc iniuriam diſſimulant, ſeque lædi ſceleſtis manibus ſinũt, quod ſi hoc aliquis noſtrum perpetraret, confeſtim ira Deorum interiret. Sed cum Poloni præter opinionem barbarorum, Idola euerterent, tum verò Lituani vanitate ſua agnita, alacriores, ad Principum ſuorum religionem facti ſunt, plurimam ex his multitudinem Rex aduectis ex Polonia pannis laneis albis, ad Baptiſmum perduxit. Porrò cũ immenſi laboris eſſet, ſingulos ſacro ſonte tingere, nobilioribus tantum hic honor tributus eſt: reliquum verò vulgus turmatim diſtributum, aqua ſacra à ſacerdotibus aſpergebatur, vnumque nomen ſingulis turmis, tam virorum quàm mulierum, in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti, inditum erat, atque vna die triginta millia barbarorum baptiſati ſunt, exceptis nobilioribus, & illis qui ante ſacro fonte, in Polonia lauati erãt, atque ab eo tempore Lituani in fide Chriſti permanent.

Iagielonis in Lituaniã ad Baptiſandam gentem expeditio.

Idola Lituanorum demolita.

Lituani Baptiſantur.

SKERGELO PRINCEPS LITVANIAE.

IAgielo rex Poloniæ poſt baptiſatam gentem patriã, in Poloniam reuerſus, Skergelonem fratrem pro ſe. Magno Ducatu Lituaniæ inueſtiuit. Vitoldus verò excelſi animi vir, indignum ducebat deteriori, & nihili viro ſubeſſe, ideò Grodna, & Brzeſte arcibus ſuis, valido præſidio firmatis, in Maſouiam ad Ioannem Ducem generum ſuum, cum vxore Anna, profugit, indeq; in Pruſſiam ad Crucigeros contendit, à quibus humaniter acceptꝰ eſt, quod ij per eum facilè ſe Lituania,& Samogitia potituros eſſe ſperarent. Itaque Vitoldus Pruſſienſium ,& Liuoniẽſium Crucigerorum a,rmis Lituaniam vexauit, ſed cum ſibi idem ſuſpectam

Vitoldus in Maſouiã fugit poſtea ad Crucigeros.

Crucigerorum videret, fratrem Iagiclonem Regem Poloniæ, per inter nuntios recō-
ciliauit, & accepta ab eo ſpe adipiſcendi Magni Ducatus Lituanici, inſciētibus Cruci-
geris in Lithuaniam, veſtitus habitu Crucigerorum profugit, et vt aliquo cū munere
ab hoſtibus reuerteretur, tres arces Crucigerorum Samogitis confines, Iurgenburgū,
Vitoldus à Crucigeris fugit.
Mergēburgum, & Neginhaſun, forte cum velut ſocius & amicus intromitteretur, cæ-
pit, & exuſſit, præfectoſq́; cum pręſidiarijs militibus Crucigerorum partim trucidauit,
partim in ſeruitutem abduxit. Cum autem ſpem ſibi à rege datam de Magno Duca-
tu diurius differri videret, cōſilium cępit Vilnæ, per proditionem capiendę, hoc mo-
Vitoldus astu Vilnā capere tentat.
do: rumores ſparſit quaſi ſorori nuptiarū ſolennia Vilnæ facturus eſſet, curruſq́; cen-
tum ingentes præparauit, quos armato & delecto milite cōpleuit, & deſuper ſtramine
texit, eoſq́; quaſi carnes, & cōuiuij neceſſaria, in arcem Vilnenſem duxit, verum fraude
intempeſtiuè detecta, ad arcem non eſt admiſſus. Sicq́; ſpe fruſtratus, in Pruſſiam recō-
Vitoldus ad Pruſſiā fugit.
ciliatis ſibi deinde per internūcios Crucigeris profugit, indeq́; biennio cū auxilijs eo-
rum Lithuaniam infeſtauit. Poſtea anno Domini 1390. Iagielo Rex è Polonia ad re-
primēdas incurſiones Vitoldi in Lituaniam, armata manu venit, Cameneciam cępit.
Iagielo Vitoldo obſiſtit.
Grodnoq́; arcem ad Nemmem fluuium ſitam Vitoldi pręſidijs munitam, poſt quin-
quageſimū diem obſidionis cæpit, Vitoldo ſuis varijs technis, fruſtra tamē, cū Cruci-
geris auxilia ferente. Eodem anno matureſcentibus ſegetibus, triplici agmine Cruci-
geri in Lituaniā deſcenderunt, Vitoldi vindicādi reſtituendiq́; prætextu: re vera autē
Crucigeri in Lituaniam tēdūt.
vt Lituaniā ſibi ſubiugarent, vnū agmen Vitoldus ducebat, alterū Magiſter Liuoniē-
ſiū Crucigerorū, tertiū ipſe Dux belli Magiſter Pruſſienſiū Conradus Valcrodus, hoſ-
tiliterq́; regionem vaſtabant, Troki oppidū igni cremarunt, hinc Vilnā, caſtra mota,
Lituania vaſtatur.
arx verò Vilnenſis inferior, vix obſeſſa, à proditoribus Ruſſis & Lituanis ſuccenſa eſt, è
quo incēdio cū ſeſe Corigelo frater Regis & patruelis Vitoldi ſubduceret, ab hoſtibus
captus & capite plexus eſt, cætera multitudo in ea arce, partim igne partim ferro hoſtili
Vilna obſidetur capiturq́;.
cæſa eſt, quatuordecim q́; millia hominū ibi periere aiūt. Superiorē arcem Poloni cū
Nicolao Moſcorouio præfecto tenebant, nec aut clade ſuorū, & conflagratione arcis
inferioris, aut minis hoſtiū, & oſtentatione capitis Corigelonis, ac ne acerrima quidē
Polonorū ſtrenua repugnatio.
oppugnatione, quāuis pars muri maior deiecta erat, ad deditionem cōpelli poterant,
loca deiecti muri ad extremum corijs pecudū, (fimo terraq́; deficiente) laxè prætēde-
bāt, & ſic tormentorū ictus illudebāt, deniq́; corporibus ſuis aditū hoſtibus irrūpere
conantibus obſtruebant. Skergelo quoq́; Regius frater cū ſuis Lituanis, & Ruſſis errū-
pens magnis cladibus hoſtes debilitabat. Demū octobris diebus Pruſſiēſes Crucigeri
cū Vitoldo ingenti ſtrage in Lituania edita ab obſidione diſceſſerūt. Aeſtate ſequēti
rurſus Vitoldus cū Crucigeris exercitum ad Vilnam duxit, quam fruſtra reſiſtentibus
Crucigeri iterum Lituaniam inuadunt.
ſtrenuè Polonis aliquot diebus obſidens, re infecta reliquit. Et ne quicq̃ agere viderē-
tur Crucigeri, reuertentes Vilcomeriam & Nouogrodū caſtra vi ceperunt, interfecti-
ſq́; præſidijs Skergelonis exceſſerunt. Deinde alij duabus excurſionibus Crucigeri eadē
æſtate Lituaniā depopulati ſunt, apud Cownāq́; tres munitiones extruxerūt Menuer-
Lituania iterum vaſtatur.
derū, Metenburgū, & Riteuerderum, vnāq́; Vitoldo conceſſerunt, reliquas verò duas
ſuis præſidijs munierūt, ex quibus circumiacentē Regionem infeſtabāt. Tandē Iagielo
Rex Poloniæ Lituanorum calamitatis pertæſus, Henricum Semouiti Maſouiæ Ducis
filium, ad Vitoldum in Pruſſiam, vt cum eo clandeſtino de pace ageret, & in Lituaniæ
Magnum Ducatum reuocaret, deſtinauit, Hocq́; modo inter Regem & Vitoldum de
pace cōuenit, cum Rex ei Magnum Ducatum Lituaniæ, poſt abitis fratribus germanis
ſuperſtitibus, pollicitus eſſet. Vitoldus itaq́; rebus ſuis cū Iagielone patruele, ex animi
ſententia cōpoſitis, Crucigeros atq́; Germanos mercatores Riteuerdero caſtro ſecum
Vitoldus à Crucigeris fugit, dum vocatur.
commorantes inopinatos compræhendit, incenſaq́; arce, vinctos in Lituaniam abdu-
xit, abeuntē, Crucigeri relictis duobus caſtris, perſequuti, ſed paruo negocio fuſi proſ-
trariq́; ſunt, & caſtella à Vitoldo vi capta & exuſta. Veniens autem Vilnam Vitoldus
cum captiuis & ingenti præda parta de Crucigeris, honorificè à Iagielone Rege clemē-
terq́ue ſuſceptus eſt.

Vitoldus

VITOLDVS MAGNVS DVX LITVANIAE.

Vitoldus reuocatus ex Pruſſia, anno Domini 1392 à Iagielone patruele Rege Poloniæ, apud Lituanos atque Ruthenos, ſummæ rerum præfectus & Magno Ducatu ſolenni ter inueſtitus eſt, iureiurandoq́;, & litteris conſignatis, ſe in fide Regi Poloniæ ſemper futurũ ſpopondit.

Poſtea Swidrigelo & Skergelo indignè tulerunt, quod Germani fratres Vitoldo patrueli à Rege poſthabiti eſſent, bellaq́; inteſtina aduerſus Vitoldum commouerunt. Sed Swidrigelo cum minus animi & virium haberet, ad Crucigeros in Pruſſiã profugit, & Lituaniam cum eis vltro in Vitoldum incitatis, crebris populationibus diuexauit, Suraſumque, Gartenam, & Stramelam arces Crucigeri in Lituania ceperunt. Skiergelo verò maiore animo & opibus præditus, armatis copijs ex ſuis contraſis, collectiſq́ue cum Vitoldo ad inimicitias deuenit. Quorum malorum ſedandorum cauſa, Rex Iagielo rurſus in Lituaniam venit, Skergelonemque adiecto ei Cremenenſi, Statodubenſi, & Trocenſi tractu placauit. Poſtea Coribatus Vitoldo fratri rebellans ab eodem in conflictu victus eſt. Tandem Vitoldus Orſhan arcem Ruſſiæ, iuſſu Regis expugnauit, Vitebſkũq́; per deditionẽ ſub Swidrigelone recepit, deinde Duces Odtucenſes, & Princeps Smolenſcenſis Ruſſi ad Vitoldum in Vitebſkum ſupplices venerunt, & omnes ſe in poteſtate eius ſemper fore ſpoponderunt. Poſtea Vitoldus Zithomiriam, & Kiouiam Metropolim Ruſſiæ in poteſtatem ſuã redegit, expulſoq́; Volodimiro Duce Ruſſo Skiergeloni fratri eam ſicuti promiſit, tradidit. Skiergelo tandem vltra Kiouiam Circaſſos, & Swinigrodum arces ad Boriſtenem ſitas cepit, nec multo poſt ipſe Skiergelo ad venationem profectus a Monacho quodam Ruſſo, Humeno Metropolitæ vicario ad villam inuitatus, venenato poculo intoxicatus de medio ſublatus eſt. Kiouiæque in Cauernis ſubterraneis quæ Petzari dicuntur ſepultus. Sunt autem Petzari ſpecus vaſtiſſimus, apud Kioniam, Illuſtrium Ducum Ruſſiæ ſepultura clarus. Deinde Vitoldus Kiouienſibus præfecit Ducem quendam Olgemundi filium. Rheſanenſem autẽ Ducatum Ruſſiæ per Simonem Ducem quendam, magna ex parte vaſtauit. Smolenſkum deinde ipſe cõtendit, & Glebum Ducem eius oræ iugum executientẽ expulit, & alium Smolenſcijs præfecit, eoque ad Vitoldum Baſilius Dux Moſchouiæ, inuitatus venit, poſtea honorificè & liberaliter dimiſſus. Tandem Vitoldus per legatum ſuum Algerdum, Ducem exercitus, Tartaros profligauit, treſq́ue eorum Duces trucidauit.

Deinde Coriati filium Podoliæ Ducem rebellantem, Theodorum nomine Vitoldus fudit ipſumq́ue cepit, & Bratiſlauiam, Cameneciam, Smotriciam, Scalam, Cer-

Swidrigelo fugit ad Crucigeros

Lituania vaſtatur.

Skiergelo contra fratrem bellum mouet.

Vitoldus Coributũ vicit.

Vitoldus Viteſkam, Orſham, & Kiouiã capit.

Skiergelo veneno moritur.

Reſanenſem Ducatũ Vitoldus expugnat.

Vitoldus Tartaros fudit.

Vitol. Podoliæ Ducem ſternit.

uonigrodum,& omnem Podoliam in poteſtatem ſuam redegit,quam poſtea Regi Poloniæ Iagieloni conceſsit.

Crucigeri Lituaniã vaſtant.

Intereà verò Crucigeri Pruſſienſes, incitãte Swidrigelone, qui ad eos profugerat,Lituaniam crebris incurſionibus longè latèque vexarunt. Caſtella quædam expugnarunt,Vilnamque caput gentis tentauerunt,à qua re infecta diſceſſerunt.Lituani verò cum Polonis ſimiliter in Pruſſiam excurrerunt,damnaq; Crucigeris,tanta quanta illi in Lituania intulerunt.

Vitoldus Tartaros profligat, & in Lituaniam concollocat.

Poſtea Vitoldus,anno Domini 1396. expeditionem in Tartaros adornauit, ac tribum vnam,quàm illi Hordam vocant,cum liberis abegit,exercitu eorum profligato, partemque captiuorum Regi,&proceribus Polonis dono miſit,reliquos in medio Lituaniæ ſupra Vaccam amnem,duobus miliaribus à Vilna, agris attributis,collocauit, qui illic manet vſque in hodiernum diem,boni ac diligentes patresfamilias& virtutis priſcæ, armorumque nõ immemores, ritus patrios Machometicæ ſuperſtitiones ſeruant,& liberi legibus ſuis viuẽres,& ex quo cum Lituanis,Regis Poloniç,Magni Ducis Lituaniæ, imperium cognoſcũt,vexillumq; proprium,Arabicis litteris inſcriptũ, quo in bello vtuntur habent.

Vitoldi expeditio in Tartaros.

In ſequenti deinde anno Vitoldus fruſtra diſſuadẽribus Iagielone Rege,& Regina, alteram expeditionem maioribus copijs,in Tartaros fecit,ad quam permulti Illuſtres de Polonica,& Germanica Nobilitate viri gloriæ cupidi ꝓfecti ſunt. Fuerũt autẽ in ea expeditione de Polonis maximè inſignes & Principes viri. Recenſitis itaq; apud Kiouiam Vitoldus copijs,bonæ ſpęi plenus lõgo itinere, Tartarorum campeſtria inuaſit, tunc temporis apud Tartaros, Tamerlane in Scytia magna regnante, humili quidem loco nato,verum ſcientia rei militaris,fortunæ beneficio,eo potentiæ prouectus erat, vt duodecies centena millia hominum haberet in exercitu , ac Turcis profligatis Imperatorem eorum Baiazetum, (qui tunc temporis Conſtantinapolim obſidebat,) captum in ferrea cauea,aureis cathenis vinctum per totam Aſiam circumuehebant, cæſa ſunt tunc temporis Turcarum 200.millia. Anno Domini 1397. Hiberiam denique hic Tamerlanes, Albaniam,Armeniam,Perſiam,Meſopotamiam, Aſiam,& Aegiptũ, incredibili celeritate vaſtaui,t& occupauit,orbemque terrarum ſui nominis,terrore impleuerat. Iamque tranſmiſſis Sula,& Ptola fluminibus ad Campeſtria Tartariæ, Vitoldus cum ſuis,nullo repugnante,peruenerat,cum Aedigam vnum ex Ducibus Tartarorum potentiſſimum, Tamerlanis legatum cum innumerabilibus copijs, obuiam habuit. Vbi ad conflictum venit, Tartari vicerunt, non incruenta tamen victoria, quod niſi multitudine abundaſſent, virtute Vitoldianorum ſuperati fuiſſent, ceci-

Vitoldiani profligantur.

dere ibi inſignes viri , ex his fuere Iagielonis Regis fratres , Andreas , & Demetrius, Coributus,& alij nouem Duces Lituani,& Ruſsi pauci viui capti. Vitoldus cum Swidrigelone patruele,Oſtrorogoque,& Samotulio Polonis,pernici fuga euaſerũt, Melſtinius Polonus:cum fuga ſaluus eſſe poſſet,inter confertiſsimos hoſtes ſeſe coniecit, ſtrenuèq; dimicando,honeſtiſsimè occumbere maluit.

Vitoldus Smolenſcã capit.

Tãdem anno Domini 1403. Vitoldus Magnus Dux Lituaniæ,cum Smolenſcijs rurſus rebellibus,bellum geſsit,fretuſque Polonorum auxilijs arcem Smolenſkã, in quã ciues, & nobiliores vxores,liberos opeſque ſuas contulerant,poſt diutinam oppugnationem, vi cœpit:magnaſq; opes in ea repertas partim Iagieloni Regi in Poloniã trãſmiſit,partim militibus,vt quiſque meritus erat diſtribuit,cæteras arces deditione accepit,& principatum in prouinciæ formam redegit.

Vitoldus Liuones vlciſcitur.

Deinde Crucigeri Liuonienſes , in Lituaniam excurrerunt , quos Vitoldus cum præda reuertentes,veſtigijs clam inſecutus,cum ij domos diuerſè abijſſent , Regionẽ illorum viciſsim longè latèque vaſtauit, pagos & vicos incendit , oppidum cum arce munitum à Germanis Dunemburgum appellatum,ad Dwinam fluuium conditum, vi cepit,quibus incenſis in Lituaniam,ſecum ingenti præda recepit. Nec multo poſt

Lituania à Crucigeris vaſtatur.

rurſus Lituania hinc à Pruſsienſibus,illinc à Liuonienſibus Crucigeris, Swidrigelonis profugi,opera peruaſtata eſt. Tandem Iagielo Rex, & Vitoldus, patriæ afflictæ vicem miſerati,Swidrigelonem fratrem exulem è Pruſsia euocauerunt, Podoliæque Duca-

tum

Swidrigelo ad Moſchouiam fugit.

Vitoldus Moſchouiã vaſtat.

tum in poſſeſsionem ei conceſſerunt. Poſtea Swidrigelo hac liberalitate Regia minimè ſanatus, homo ambitioſus & peruerſus, non habens receptaculum apud Pruſsienſes Crucigeros: (nam certis ſub conditionibus, propinquos Regis exules, ex Lituania ſuſcipere, nequaquam Pruſsienſes ſeſe obſtrinxerant,) ad Moſcouiæ Ducem Baſilium profugit, arcibus quas in Ruſsia tenebat ſuccẽnſis. Eodem anno 1406. Vitoldus pace nacta cum Crucigeris, tranſmiſſo Hugra flumine, primam expeditionem in Moſchos adornauit, à genero Duce gentis iniuria prouocatus, peruaſtataque longè lateq; Moſchouitica regione, præda onuſtus, in Lituaniam redijt. Poſtea maiori vi in id bellum, anno vno intermiſſo ſeſe expediuit, fretus maioribus auxilijs Polonorum, & Crucigerorum, & vſque ad Occam fluuium permagnum, Moſchouia deuaſtata, populabundus peruenit, quominus autem fluuium tranſmitteret, Swidrigelonis patruelis nuper profugi, (qui Moſchouitis operam ſuam nauabat,) armis prohibitus eſt: Impetrauit tandem à Vitoldo, Baſilius Moſchouiæ Dux pacem, æquis ſub conditionibus.

Vitoldus Pruſsiam vaſtat.

Crucigeri Lituaniã vaſtant.

Vitoldus latet.

Dum hæc aguntur Sigiſmundus Coributus Vitoldi frater, nihil de indutijs cum Crucigeris Pruſsienſibus compertum habẽs, abſente Vitoldo cum Lituanis in Pruſſiam excurſionem fecit, & tribus oppidis, plurimiſque pagis direptis, & ſuccenſis ingentem prædam aſportauit. Quos vt Crucigeri vlciſcerentur, nullam excuſationem ignorantiæ admittentes, ſimili modo in Lituaniam per auias ſolitudines excurrerũt, in Wolkouiſko oppidum improuiſè impetum fecerunt, quo ſuccenſo multitudinẽ hominum, qui ad rem diuinam, feſto die conuenerant, captiuam abduxerunt. Vitoldus verò cum ſeptem miliaribus ab eo loco abeſſet, raptim in interiores ſyluas cum vxore ſeſe abdidit, donec hoſtes diſceſsiſſe cognouit, nunquam enim hoſtibus regiones ſuas vaſtantibus, occurrere auſus erat, ſed illis diſcedentibus viciſsim regiones eorum vaſtabat.

Deinde Vitoldus, anno Domini 1415. conducto ingenti exercitu de Polonia, contra Pſkouienſes Ruſſos expeditionem fecit, qui pacem magna vi, auri, & argenti redemerunt.

Vitoldus Nouogrodẽſes capit.

Poſtea Nouogrodenſibus Ruſsis liberè viuentibus, Pſkouienſium vicinis bellum intulit, quibus etiam ſupplicibus, & ingentia dona afferentibus pacem dedit.

Sigiſmundus Imper. cũ Vitoldo gratiã init. & Diadema ei pollicetur.

Tandem Sigiſmundus Romanorum Rex, inimicitias inter Iagielonem Regem Poloniæ, & Vitoldum diſſeminaturus, ſocietatem cum Vitoldo ſecreto inijt. Diademaque Regium, in iniuriam Polonorum ei dare pollicitus eſt, cupiebat id Vitoldus homo ambitioſus, & ingentis animi, ſed ei obnixè Iagielo frater cum Polonis, ne voti cõpos foret obluctabatur, denegabatque, vndè variæ controuerſiæ vtrinq; interceſſerũt. Poſtea à Sigiſmundo Rege Romanorum Draco aureus affabrè factus, pignus ſocietatis, per legatos ei allatus eſt, expetitumque ab eo iuſiurandum de ſocietate vtrinq; ſetuanda. Sed Vitoldus Dracone pro hoſpitali munere accepto, iuſiurãdum nullum dedit, nec tamen à cepto de ambitione Diadematis Regij deſtitit, legatiq; Regis Romanorum de eo afferendo, certum tempus præſcripſerunt, ad decimum ſextum Calendas Septembris. Hoc vbi Rex Poloniæ, Iagielo reſcijt Ioanni Czarnkouio Subcamerario Poſnanienſi, viro impigro, negotium dedit, vt ad confinia Poloniæ, & Saxoniæ, legatos Romanorum Regis, & Vitoldi, vltro citroq; commeantes obſeruaret, intercipereque. Starimq; Baptiſtam Cigalam Italum iuriſcõſultum Genuenſem, & Sigiſmundum Rotum Germanum à Cæſare ad Vitoldum proficiſcentes intercepit, excuſſoſq; inconſultè dimiſit. Litteras verò ab eis ablatas ad Regem attulit. Miſsi autem hij erãt, vt Vitoldo dubitationem omnem eximerent, Diademaque ad tempus allatum iri, ab alijs legatis promitterent. Præterea vt confœderationes & ſocietatem Pruſſienſium, atque Liuonienſium Crucigerorum, Hungarorumque, & Germanorum, cum Lituanis aduerſus Polonos confitmarent.

Legati Cæſaris intercipiuntur.

His cognitis Poloni nemine iubente, quaſi ſublatis ſignis, armata manu apud Turagoram inſederunt, pro Patriæ trãquillitate & honore ad extremum Ocæanum Germanicum, decernere parati. Iam legati cum Diademate, Pruſſiæ appropinquabant per

quam profecturi erant, cum didicerunt à Polonis vias obſideri, & non auſi periculo ſeſe committere, cum duos Menſes fruſtra expectaſſent, ad Cæſarem in Hungariam reuerſi ſunt. Nec multo poſt Vitoldus voto fruſtratus ex angore animi, Anno Domini

Vitoldus moritur.

1430. Menſe Septembri in Troki ciuitate ſpiritum exhalauit, cum octuageſimum annum exceſſiſſet. Princeps impiger & vegeto ingenio, abſtemius in omni vita nihil

Vitoldi mores.

præter aquam bibere ſolitus, in victu temperans, temporis perparcus, ita vt ſupra menſam iudicaret, & reſponſa legatis daret. Cæterum in Venerem procliuior, confecto enim fœliciſſimè bello ſemper ſolebat relictis copijs in hoſtico, domum transmutatis equis, ad vxorem otius præcurrere. In externos liberalis erat, ſuos verò metu magis quam beneficio, in officio continebat. Statura fuit mediocri, gracili corpote, radere barbam & genas ſolitus.

SWIDRIGELO PRINCEPS LITVANIAE.

Poloni magnam Podoliæ partē occupant.

IVſtis Vitoldo, Vilnæ in arce perſolutis, Iagielo Rex Poloniæ, Swidrigelonem fratrem germanum, patruelem Vitoldi, hominem nihili, & ebrioſum, ſummæ rerum apud Lituanos præfecit. Poloni verò primores, patriæ vtilitati cōſulentes, re animaduerſa Daugertum Palatinum Vilnenſem, qui Podoliam Vitoldi nomine adminiſtrabat, rerum omnium adhuc ignarum, euocatum ad colloquium ceperunt, arcemque Kameneciam, Smotricʼiam, Skalam, & Ceruonigrodum occuparunt, & magnam partem Podoliæ facilè in poteſtatem ſuam redegerunt, ne in ditione Lituanorum deinceps eſſet. Vbi factum hoc reſciuit Swidrigelo, homo violentus & in iracundiam prçceps, beneficiorum Re-

gis fratris oblitus,In eum(tunc temporis exequias funebres Vitoldi celebrantem Vilnæ)fremere, maledictiſque laceſſere, palamque vincula & necem Regi, Poloniſq; qui cum eo aderant minitare, cœpit:ita vt Poloni,die noctequc circa Regem excubare cogerentur. Rex verò ſiuè quod ſibi metuebat,ſiuè quod Swidrigelonis incrementis impenſius fauebat,Podoliam ei reſtituere aſſenſus eſt,eaque de re Tarlonem in Podoliā cum litteris & mandatis miſit,qui eam Michaëli Babæ Ruſſo, Swidrigelonis nomine recipiendam & obtinendam traderet. Andreas verò Tencinius, & Nicolaus Dreuicius,iuuenes ex Nobilitate Polonica,qui annulum Signatorium habebant,amore Patriæ ducti,litteras ad Michaëlem Buczacium, qui Cameneciam Podoliæ obtinebat, ſcripſerunt,Regem extrema neceſſitate adactum,Podolia Swidrigeloni cedere, nunciantes,ſed vt non modo,non parceret mandatis Regijs, verum Tarlonem & Babam pariter comprehenderet.Eas litteras quoniam palam ferri nequibant. (Swidrigelo enim omnes iter in Poloniam capeſcentes excutiebat)cæra obuoluerunt, & contexerunt, vt ſpeciem & ſimilitudinemque cerei præ ſe ferrent. Tarloniq; legato dederunt, vt is cùm primum Cameneciam veniſſet, cæreum illum Buczacio redderet,atque hæc verba adderet,vt ſi errare ille nolet,ex eo cæreo vna cū Magiſtratu vrbanō,lumen quæreret. Quæ omnia Tarlo iuuenis omnium rerum ignarus,bona fide perſecit, Buczacius præfectus cæreum acceptum refringit,litteraſque inuenit. Tarlonem legatum & Babam comprændit,in arceſque Podoliæ intromiſſionem nō admiſit.Poloni quoque caſum Regis ſui animaduertentes,exercitum ſine mora conſcripſerunt. Swidrigelo autem Polonos,arma parare ad vindicandum Regem audiens, confeſtim eum ſibi reconciliatum,auroque & argento liberaliter donatum liberum dimiſit. Tādem Swidrigelo exercitum in Podoliam duxit,cui Iagielo Rex: cum armatis copijs Polonorū, anno Domini 1431.ad diem S.Margaretæ apud Luczkum ciuitatem occurrit, excurſorijs pugnis vtrinq; collatis, fœdus, ad purificationis diuæ Mariæ feſtum inierunt.Interea verò Palatinus Valachiæ tributarius Polonorum, infeſtis armis in Poloniā deſcendit,cuius exercitum Poloni & Podoliani diſſipatum,& per agros,ſyluaſque pallātem,cruenta clade proſtrauerunt.Poſtea Rex Iagielo in Swidrigelonem fratrem ſeditioſum,& ad ſanam mentem redire nolentem,Lituanos concitauit, Sigiſmundumq; patruelem,Vitoldi fratrem Germanum,Starodubenſem Ducem,ad inuadendū principatum Lituaniæ animauit.Statimque proceres Lituaniæ cognita voluntate Regis, cum Sigiſmundo aduerſus Swidrigelonem Ducem ſuum, ob nimiam crudelitatem conſpirauerunt,in eumque apud Oſmanam,tunc temporis agentem, impetum fecerunt,qui de inſidijs à Ioanne Muniuido præmonitus, pernici fuga in Ruſſiam euaſit, ideoq; poſtea adiunctis ſibi Liuonienſibus Crucigeris,Lituaniam vexauit.

Iagielo rex cū Polonis in periculo.

Lumen in cæreo quæritur.

Valachi fugantur.

SIGISMVNDVS PRINCEPS LITVANIAE.

ANno Domini 1432. Sigiſmundus Keyſtuti principis Lituaniæ filius, Dux Starodubenſis, in Ruſſia,Regis Iagielonis patruelis,beneficentia & fauore Lituaniæ procerum,expulſo iuſta de cauſa Swidrigelone ſeditioſō, rerum in Lituania potitur,& Magno Ducatu ſolenniter in verba Regis Iagielonis & procerum Poloniæ, Lituaniæq; iurans inueſtitur.Ideò tertio Magni Ducatus Lituaniæ cum Regno Poloniæ vnio,incorporatioque celebrata eſt.

Eodem anno Rex Poloniæ Iagielo,vltima menſis Maij vitam cum morte fœliciter commutauit,cui Vladiſlaus filius in Regno,anno Domini 1434. ſucceſſit, qui poſtea Rex Hungariæ creatus eſt,quo ex Polonia in Hungariam,anno Domini 1440. ad ſuſcipiendum Regnum diſcedente,Czartorienſis Dux Ruſſus, Sigiſmundum Magnum Ducem Lituaniæ,doloſè,perfidioſeque necauit Troki. Atque poſt hunc Magnus Ducatus Lituaniæ ad ſecundo genitos Regnum Poloniæ tranſlatus eſt. Quapropter proceres Poloniæ cum ducibus Maſouiæ Caſimirum hæredem Regni Poloniæ,cum Du-

Iagielo rex moritur.

Sigiſmundus Dux occiditur.

Caſimirus Magnus Dux Lituaniæ.

cibus Maſouiæ Caſimirum hæredem regni Poloniæ, Iagielonis Regis filium, in Magnum Ducatum Lituaniæ duxerunt, quem Lituani cum ingenti lætitia, ſuſceprum, communibus ſuffragijs, ſummæ rerum apud ſe præfecerunt. Qui poſtea Wladiſlao fratri, anno Domini 1447. in regno ſucceſſit. Magno verò Ducatu Lituaniæ Alexãder filius eius ardentibus ſuffragijs Lituanorum, præpoſitus eſt.

ALEXANDER PRINCEPS LITVANIAE.

ALexander Iagielonis nepos, Caſimiri Regis Poloniæ filius, Magno Ducatu Lituaniæ potitus, apud Ioannem Magnum Ducem Moſchouiæ, filiam Helenam, in matrimonium accepit, in ſponſalibuſq; concluſum erat, vt templum Ruthenico ritu, in caſtro Vilnenſi deſtinato loco, exædificaretur, eique certæ matronæ, ac virgines eiuſdem ritus inngerentur. Quæ cum aliquanto tempore negligerentur, ſumit ſocer cauſam belli contra Alexandrum, & triplici exercitu inſtructo, contra eum progreditur, primum, verſus prouinciam Seueram, in meridiem, ſecundum verò, in occidentem contra Toropiec & Biela inſtituit, tertium in medio, verſus Drohobus & Smolĕtko collocat, ab ijs exercitum in ſubditis retinet, quo ei maximè, contra quem Lituanos pugnaturos animaduerteret, ſuccurrere poſſet. Poſtquam autem ad fluuium quendam Vuedraſch, vterque exercitus conueniſſet, Lituani Duce Conſtantino Oſtroſki, maxima procerum & nobilium frequentia ſepto, ex quibuſdã captiuis, numerum hoſtium ac Ducum quoque cum cognouiſſent, magnã ſpem profligandi hoſtem concipiunt, porrò cum fluuiolus conflictum impediret, ab vtriſque

Moſchouus Alexãdrũ Lituaniæ Ducem inſurgit.

tranſitus

trãſitus ſeu vadum quæritur. Primi autem Moſchi aliquot, ſuperata tipa, Lituanos ad pugnam laceſſunt, atque illi haud timidi reſiſtunt, eoſque inſequuntur, fugant, vltraque fluuiolum pellunt, mox vtrinque acies committuntur, præliumq; atrox oritur. Interea dum vtrinque eodem ardore animorum, acriter certarent, exercitus Moſchorũ in inſidijs collocatus, eo latere in medios hoſtes inducitur, Lituani metu perculſi dilabuntur. Imperator exercitus, vnà cum pleriſque capitur, reliqui perterriti, caſtra hoſti concedunt, ſe & arces Drohobus, Toropiec, & Biela pariter ſeſe dederunt, exercitus verò qui meridiem verſus proceſſerat, cui præerat Machmetemin Tartarus Rex Cazanenſis, forte Branſko, ciuitatis præfectum comprehendit, Branſkoq; ciuitate potitur. Paulopoſt duo Germani fratres, Seueriæ Principes, Semeteici dicti alioqui Ducibus Lituaniæ obedientes, imperio Moſchorum Principis ſe tradunt, ſic vnico conflictu, & eodem anno adeptus erat Moſchus, quæ Vitoldus Magnus Dux Lituaniæ, multis annis, maximiſque laboribus, obtinuerat. Porrò Moſchorum Dux cum hiſce captiuis Lituanis crudelius egit, Conſtantinumque Ducem exercitus præfectum, crudeliſſimis vinculis, pollicitationibuſque ſolicitabat, vt relicto Domino naturali, ſibi ſeruiret, qui cum aliam ſpem elabendi non haberet, conditionem oblatam accepit, in verbaque Moſchorum Principis iurauit. Et quamuis prædia, poſſeſſioneſque ampliſſimas, pro ſtatus ſui conditione habebat attributas, à Principeque ſummo amore proſequeretur, tamẽ aliquot ibi annis exactis, nacta occaſione, per inuias ſyluas, in Lituaniam cum ingentibus theſauris profugit. Qui poſtea, anno Domini 1514. cum exercitu Polonorum & Lituanorum ſtrenui militis, & imperatoris officium adimplens, ſub Sigiſmundo Rege Poloniæ, octuaginta millia Moſchorum ſtrauit, prout ſuperius, in geſtis Sigiſmundi Regis Poloniæ patet. Sed ad rem redeo.

Lituani funduntur. *Arces à Moſchis capiuntur.* *Duces Seueriæ Moſcho ſe dedunt.* *Octuaginta millia Moſchorũ, caſa.*

Alexander magnus Dux Lituaniæ, poſtea decedente Ioanne Alberto fratre, Poloniæ Rex creatus, liberatione captiuorum, contentus cum ſocero Moſchorum Principe Ioanne, ad ſex annos fœdus inijt, anno Domini 1503. Poſtea anno Domini 1506. Vilnæ mortuus eſt, ibidemque ſepultus ætatis ſuæ 45. annos habens. Præfuit Magno Ducatu Lituaniæ 14. annis, Regnum Poloniæ 4. annis & 8. menſibus adminiſtrabat, huic in Magno Ducatu Lituaniæ, & Regno Poloniæ Sigiſmundus frater Germanus, huius nominis primus ſucceſſit.

Alexãder moritur.

PROVINCIARVM SEV PALATINATVVM LITVAniæ Ciuitatumq; præcipuarum deſcriptio.

* * *

Lituania ab Oriente Ruſſiæ, Moſchouiæ Duci ſubiectæ, contermina eſt, ab Occidente Podlaſſiæ, Maſouiæ, Poloniæq;, & Pruſsiæ nõnihil in Septentrionem reflectendo adhæret, à Septentrione Liuoniæ, Samogitiæque, à Meridie Podoliæ, Voliniæque Ruſsiæ regionibus adiacet. Porrò Lituania regio eſt ampliſsima, plurimos Ducatus regioneſque & prouincias diuerſis nominibus appellatas, ſuo nomine complectens, & Vitoldi Magni Ducis, temporibus à Ponto Euxino, Tauricaque Cherſoneſo ad ſinum vſque maris Baltici, pelagumque Curlandiæ, Liuones, & Prutenos verſus fines ſuos longo tractu extendebat. Omnis autem Magnus Ducatus Lituaniæ in Palatinatus & diſtrictus certos, ſiue prouincias, vbi iudicia particularia, & terreſtria, pro nobilibus exercentur, non ſecus, ac Polonia diuiſus eſt. Hij verò diſtrictus & Palatinatus pro Ducatibus, (vt quondã temporibus plurimorum Ducum erant) computari poſſunt, & vnuſquiſque Palatinatus ſuum vexillum, quo in bello vtitur, habet. Eundem quoq; colorem & ſignum omnes diſtrictus, ſiuè prouinciæ, qui in eodem Palatinatu continentur, in vexillis ſuis repræſentant, niſi quod Palatinatus vexillum maius eſt, cum duobus cornibus, diſtrictuale verò minus ſimpliciter protenſum cum vno cornu.

Amplitudo Lituaniæ. *Lituania in Palatinatus diuiditur.*

Vexillum Ducatus Lituaniæ.

Primò itaque vexillum Magni Ducatus Lituaniæ peculiare & quadriangulare, ad differentiam cæterorum, ſexaginta vlnas ſericeæ telæ rubeæ cõtinet, in medio inſigne proprium, hominem videlicet armatum, equo albo velociter currenti, inſidentem, gladiumque ſuper caput manu extenſa tenentẽ geſtat, deſuper Stemmatis pileus Ducalis, ex altera verò parte vexilli pro inſigni, imaginem Diuæ virginis Mariæ in ſole cũ puero, habet.

Vexillum ſupremi Ducis exercitus eiuſdem amplitudinis, quadriangulare quoq;, coloris laſurini eodem Stemmate Magni Ducatus, ex vna partium in campo rubeo, (cãpus hic locus Stemmatis intelligitur, ex altera Diui Staniſlai Epiſcopi Cracouienſis imaginem geſtat.

PALATINVS VILNENSIS.

Vilna deſcriptio.

Vilna vrbs, caput & Metropolis totius Lituaniæ intra colles ad confluxum Vilnæ, (à quo nomen habet,) & Viliæ fluuiorum ſita, muroq; circumducta, ipſa quoque murata. Arces duas inſigniter muratas adiunctas ſibi habet, quarum vna inferior, (hæcque ampla & ſumptuoſiſſimè extructa,) altera ſuperior, in colle eminentiſſimo condita, eas enim ex vna parte

Vilna fluuius.

Vilna, ex oriente fluens, ex altera Vilia fluuij ibidem concurrentes, præterlabuntur. Porrò Vilna, quæ nomen vrbi indidit minor eſt, Wilia verò eſt amplior & nauigabilis

Vilia fluuius

quo merces ex Vilna nauibus, Gedanum Pruſſiæ emporium celeberrimum, deportãtur. In hac vrbe plurima templa Romanæ obedientiæ, & Rutenorũ ritus magnis ſumptibus extructa. Epiſcopalis ſedes in Baſilica arcis catedrali diuo Staniſlao dicata. Metropolitanus quoq; Ruſſiæ ibidem ſedem ſuam in Baſilica Rutenici ritus præcipua, titulo diuæ virginis Mariæ inſignita retinet. Porrò in toto Lituaniæ Magno Ducatu,

Epiſcopi Lithuaniæ Romani.

quinq; ſunt Romanæ obedientiæ Epiſcopatus, vtpote Vilnenſis, Samogitienſis, Kiouienſis, Lucenſis, & Ianouienſis. Septem præterea præpoſituræ ſiue Parociæ inſigniores, à Vladiſlao Iagielone, (qui primus Lituanos Baptiſauit) fundatæ & dotatæ, vtpote Wilkomerienſis, Miſogolienſis, Nemencienſis. Mednicenſis, Kreuenſis, Obolcenſis, & Haynenſis. Archiepiſcopus, qui ſupradictis Epiſcopis Lituaniæ præeſt, Leopoli in vrbe Ruſſiæ ſedem ſuã habet. Ruthenici verò ritus in Lituania & Ruſſia, Polono Regi ſubiecta, ſeptem ſunt. Metropolitanus, ſiue Archiepiſcopus Vilnæ, ſedem ſuam ha-

Epiſcopi Ruthenici

bet. Epiſcopi verò, quos Wladicas Rutheni appellant, hi ſunt Polocenſis, Volodimirienſis, Lucenſis, Pinſcenſis, Kiouienſis, Præmiſlienſiſque, & Leopolienſis, qui etiam Metropolitæ titulo vtitur, horum mores, habitum, Religionem in Moſchouiæ deſcriptione de Religione Ruſſiæ videbis.

Vilnenſis Palatinatus vexillum rubeum eſt, & bicorne. 35. vlnas telæ ſericeæ continens, ex vna parte in campo albo Magni Ducatus inſigne geſtat, ex altera Columnarũ, antiquo gentis Stemmate inſignitur.

In hoc Palatinatu, tres ſunt ingentes diſtrictus, ſiuè prouinciæ, Oſmianenſis, Bratiſlauienſis, & Vilcomerienſis, horum quilibet proprium vexillum, (quo nobilitas diſtrictualis in bello vtitur,) habet.

Osmiana oppidum ligneum à Vilna 7. mil. abeſt, territorium ad ſe pertinens ſatis amplum habet, in quo ſunt complura oppida Regia & Nobilium. Vexillũ rubeum ſimile Vilnenſi, ſed cum vno cornu, Stemmate Magni Ducatus in campo albo inſignitum geſtat.

Vilkomerta oppidum ligneum ad Swienta fluuium ſitum, Curia eſt in ea iudicialis, in qua cauſæ nobilium diſceptantur. Arx per Cruceigeros Pruſſienſes exuſta nũc in ſcopulo veſtigia eius apparent. Prouinciam ampliſſimam, ad 25. mil. patentem habet, in qua ſunt oppida complura Regia, Nobilium, Spiritualiumque. Vexillum quoque rubeum, Stemmate Magni Ducis ex vna parte ornatum, ex altera diui Michaëlis imagine inſignitum deffert.

Bratislavia ciuitas lignea, arcem ſibi adiunctam in ſcopulo ad lacum ampliſſimum conditam habet. Vexillo rubeo, Nobilitas diſtrictus Bratiſlauienſis, cum Stemmate Magni Ducatus in bello vtitur. A Vilna 20. mil. diſtat. Ikaznia arx murata, & ciuitas lignea ad fluuium eiuſdem nominis, à Bratiſlauia 2. mil. diſtat. Driſwiat arx ad lacum ampliſſimum eiuſdem nominis ſita, à Bratiſlauia 5. mil. abeſt,

PALATINATVS TROCENSIS.

TRoki ciuitas lignea, muro, cuius adhuc ruinæ apparent, quondam circumdata, ſed à Crucigeris Pruſſienſibus cum munitione deuaſtata. A Vilna ſex miliaribus diſtat, arcem habet in lacu ſatis aportunitate natura loci munitam, ad quam niſi nauibus peruenitur. In ea olim ſedes Ducum Lithwanię erat, poſtea in Vilnam tranſlata, Eſt quoq; aliud oppidum eiuſdem nominis quatuor à Vilna miliaribus, ad Vacam fluuium, quod ad differentiam huius, nouæ Troki dicitur. In hoc Palatinatu quatuor ſunt ingentes diſtrictus, Grodnenſis, Cownenſis, Lidenſis, & Vpitienſis.

Grodno ciuitas lignea, arcem muratam in ſcopulo ſitam habet, quàm Nemen, ſiuè Cronon fluuius celebris & nauigabilis præterfluit, vnà cum ciuitate. Eò merces Gedanum ex regionibus Lituaniæ, nauibus deferuntur. Territorium Grodnenſe ſatis amplum eſt, quod pro Ducatu olim habebatur. Vexillo laſurini coloris vnicorni coreſpondens Palatinali, Stemmate Magni Ducatus inſignito vtitur. *Deſtrictus Trocenſis.*

Cowno ciuitas lignea inſignis, plures tamen in ea domus reperiuntur lapideæ, ad confluxum Nemenis & Viliæ fluuiorum nauigabilium ſita, arcem muratam antiquitus in ſcopulo conditam habet. Vexillum quoque laſurini coloris in bello Nobilitas diſtrictualis geſtat.

Lida oppidum ligneum diſtrictuale, arcem muratam, in qua iudicia nobilium celebrautur, habet, diſtrictus Lidenſis. Vexillum quoque laſurini coloris in bello geſtat.

Vpita ciuitas lignea prouincialis, diſtrictum ampliſſimum cum multis oppidis complectitur. Vexillo cæteris ſui Palatinatus diſtrictibus ſimili in bello vtitur.

Vexillum Palatinatus Trocenſis bicorne, 35. vlnas telæ ſericeæ laſurini coloris continet, Stemmate Magni Ducatus in campo rubeo inſignitur.

PALATINATVS MINSCENSIS.

MInſko Ciuitas lignea ampliſſima, arx ex roboribus, extructa natura & oportunitate loci munitiſſima, foſſa profunda circumducta, eam fluuius quidam molendinis frequens pręterlabitur. Vexillum huius Palatinatus purpurei coloris bicorne, Stemmate Magni Ducatus in campo albo inſignitur. Diſtrictus quoq; eius Recicenſis quem vnum complectitur, ſimile vexillum, ſed vnicorne geſtat.

Keidanow arx cum oppido à Vilna 25. miliaribus.

Radoskowicz caſtrum cum ciuitate. Hic Rex Polonię Sigiſmundus auguſtus copias armatas numaroſas centum millia ſuperantes recenſuit. Anno Domini 1568.

Borissow Ciuitas lignea, arx ex roboribus extructa, munitiſſimeq; propugnaculis, parietibus quaternis intrinſecus terra lapidibusq; impletis firmata, fluuio Bereſina oportunè circumducta. A Vilna 40. miliaribus diſtat. Vexillo prouinciali caret, ſed in ea milites præſidiarij, contra incurſum Moſchorũ continuò aſſeruantur, ad eam enim Moſchus fines ſuos pertinere contendit.

Lohoisko ciuitas cum arce lignea, à Boriſſow 8. mil. diſtat.

Swislocz caſtrum cum oppido ad fluuium eiuſdem nominis.

Bobroisko arx cum ciuitate, ad Bereſinam fluuium.

ODRVCZKO Arx in colle eminenti lignea, olim pro Ducatu computabatur, nuncq; plures nobiles Ruſſi titulo huius Ducatus vtuntur.

NOVOGRODENSIS PALATINATVS.

NOuogrodek Ciuitas ampla lignea, quondam ſecundis genitis Principum Lithwaniæ attributa erat, nunc in Palatinatum redacta eſt. Vexillum bicorne rubei coloris Stemmate Magni Ducatus, in campo albo inſignitum in bello geſtat. Diſtrictus duos Slonimenſem, & Wolkouiſcenſem complectitur.

SLONIM ciuitas & munitio lignea, olim ſecundo genitorum Magnorum Ducum Lithwaniæ erat, & pro Ducatu cum ſuo territorio computabatur, poſtea in prouinciam redacta eſt. Vexillo rubeo vnicorni Stemmate Magni ducatus inſignito prouincialis nobilitas vtitur.

WOLKOVISKO Ciuitas ampla, curia in ea iudicialis vbi cauſæ nobilium diſceptantur. Vexillum quoq; rubeum Slonimenſi ſimile habet.

MSCZIBOW Opidum & arx lignea in ſtagno natura loci munita, planicie circumdante, à Wolkowiſko 2. mil.

Oppida plurima hic Nouogrodenſis tam Regia, quàm nobilium cum ſuis diſtrictibus prædictis complectitur.

PALATINATVS BRESTIENSIS.

BReſtia ciuitas ampla lignea, in finibus Lituaniæ ſita contermina Podlaſſiæ. Arcem ligneam amplam ſibi adiunctam habet, natura oportunitateque loci munitam, & duobus fluuijs, quorũ vnus Muchawiecz, alter verò Bug vocatur, oportunè circundatam.

Vexillum bicorne laſurini coloris, in campo rubeo, Stemma Magni Ducatus inſignitum geſtat, vnum duntaxat ampliſſimum, tamen diſtrictum Pinſcenſem videlicet complectitur.

PINSCO ciuitas lignea ſatis ampla ad fluuium Percpetum ſita, qui multis oppidis Ruſſiæ præterlapſis, in Boriſtenem fluuium ampliſſimum defertur.

Hæc ciuitas cum ſuo territorio quondam inter principatus Ruſſiæ computabatur, à Gediminoq; Magno Lituaniæ Duce ſubacta, ſecundo genitorum Principum Lituaniæ erat, nunc in prouinciam eſt redacta. Nobilitas prouincialis vexillo laſurini coloris Stemmate, Magni Ducatus inſignito vtitur.

Præpetus arx & ciuitas ad fluuium eiuſdem nominis ſita:

VOLINIA REGIO.

VOlinia inter cæteros Ruſſiæ Principatus, gentem bellicoſiorem habet. Eſt autem Regio ampliſſima, frugum omnigenarum abundans, ſyluis ferigenis, ſtagniſque piſcoſis referta, ad Magnum Ducatum Lituaniæ pertinebat, ſed nunc Regno Poloniæ adiuncta eſt. Hij verò populi à Walga fluuio ampliſſimo, qui Moſchouitas à Tartaris diſterminat, (prout in deductione Polonorum latius dictum eſt,) in hanc regionem venerunt, quam à ſuo nomine, (Volgari enim à Volga dicebantur,) Valgariam, poſtea ſucceſſu temporis, Voliniã nuncupauerunt. Viri ſunt ſtrenui & bellicoſi, Ruthenico Idiomate, moribuſq; & religione vtuntur. In tres diſtrictus, ſiuè prouincias hæc regio diuiditur, Lucenſem, Volodimirienſem, & Cremenecenſem. Vexillum huius regionis bellicum principale bicorne eſt, purpurei coloris in campo albo Stemmate Magni Ducatus Lituaniæ inſignitum. Prouincialia quoque vexilla eundem colorem & Stemma referunt, niſi quod

Volinia denominatio.

quod vnicornia ſunt ſimpliciter protenſa.

LVCZKO ciuitas prouincialis lignea, ſede Epiſcopali Ruthenorum, & Romanæ obedientiæ clara, arces muratas duas in colle eminenti habet.

WOLODIMIRIA oppidum ligneum munitionem quoque ligneam, ad paludes ſitam habet, quondam pro ducatu habebatur.

KRZEMENEC ciuitas ampla lignea, caſtrum quoque ligneum, argila circumlinitum habet.

Hæ autem ciuitates prouinciales, compluraoppida, & munitiones ad ſe pertinentes complectuntur.

CHABNO arx & oppidum ad Vſſam fluuium ſitum.

OWRVCZI caſtrum & ciuitas ampla in colle.

OLEWSKO arx & ciuitas ad Huberczia fluuium.

ZITHOMIR arx lignea in colle condita.

KOREC arx & ciuitas lignea, pro Ducatu olim cum ſuo territorio computabatur.

KAMIENIEC munitio, in colle ſita.

ZBARASZ arx & ciuitas olim ſui iuris erat, cum ſuo territorio, & pro Ducatu nunc etiam computatur, pluresque Nobiles, & Domini huius Regionis Ducum titulo à ſuis ciuitatibus vtuntur.

PALATINATVS KIOVIENSIS.

Kiouia vetuſtiſſima, ampliſſimaque vrbs ligneis ſeptis circundata, olim totius Ruſſiæ Metropolis, ad fluuium celeberrimum Boriſtenem ſita, à Vilna centum viginti miliaribus Polonicis diſtat. Eam quōdam magnificam, & planè Regiam fuiſſe, ipſæ ciuitatis ruinæ, & monumenta, quæ ſex miliaribus patent, indicant. Apparent adhuc hodie in vicinis montibus & collibus Eccleſiarum, monaſteriorumque, & ædificiorum deſolatorum veſtigia Præterea Cauernæ quædam ſubterraneæ vaſtiſſimæ, longo tractu ſubrus terras extenſæ, quas quidem octuaginta miliaribus protendi dicunt, in his plurima antiqua ſepulchra, corporaque Illuſtrium quorundam Ruſſiæ virorum, (quamuis antiquitus poſita,) carie tantum conſumpta, integra tamen apparent, præcipuè verò duorum quorundā Principum cadauera, in veſtibus gentili more, prout viui ambulabant, integra veluti recēs, poſita apparent. Sicque inſepulta in ſpecu iacent, quæ peregrinis & aduenis à monachis Ruthenici ritus oſtenduntur. Iuxta hanc vrbem, arx ſatis munita, ex roboribus, & lapidibus, terraque ad Boriſtenem cōſtructa eſt. Porrò Kiouiēſis tractus ampliſſimus eſt, quinquaginta miliaribus Polonicis, pluſúe patens, olim ſui iuris Principem habebat, nunc in Palatinatus formam redacta eſt. A Kiouia in meridiem reflectendo, Circaſs ciuitas lignea ad Boriſtenem ſita occurrit, eius incolæ Circaſſi dicuntur, longoq́; tractu, iuxta Boriſtenem degunt Rutheni ſunt, (alij tamen ab his, qui ad Pontum Euxinum in montibus habitant.) viri bellicoſi & ſtrenui, cum Tartaris Præcopenſibus, ſibi in vicinio adhærentibus, frequenter belli gerant, in prouinciaſq́; eorum excurrūt, & prædas iumenta videlicet abigunt, diſtat autē ciuitas Circaſſ à Kiouia, vigintiquinq́; miliaribus Polonicis. Supra Circaſſos ſeptem miliaribus per Boriſtenem aſcendendo. Kaniow oppidum viris bellicoſis circumquaq́; habitātibus clarum occurrit, 17. miliaribus à Kiouia abeſt. Infra Circaſſos & Kaniouienſes nullæ habitationes Chiſtianorū ſunt. Campeſtria enim deſolata colonis vacua, ipſis ſolummodò feris domicilium præbentia, quadraginta miliaribus ad Oczakow vſq́; caſtrum & ciuitatem in oſtijs Boriſtenis ſitam, patent. In Ocyakow autem ciuitate & circumquaq́; in campeſtribus Tartari præcopenſes degunt, ipſa verò ciuitas cum arce Turcicis præſidijs (quamuis Tartari eam incolant) tenetur, & hucuſq́; Lituanorum colonia, Vitoldi temporibus erat, ſed ad rem vnde digreſſus ſum redeo.

Circaſſi bellicoſi Ruſſi.

Kaniow.

Kiouienſis Palatinatus Vexillum bellicum viride bicorne Stemmate Magni Ducatus in campo

tus in campo rubeo, ex alia verò parte vrſo in campo albo inſignitum geſtat. Diſtrictū vnum duntaxat Moſerenſem ampliſſimum tamen, habet.

MOSER Ciuitas prouincialis, ampla lignea, ad fluuium Perepetū condita, qui duodecim miliaribus ſupra Kiouiam hauſto fluuio piſcoſo, Tur dicto, Boriſtenem influit. A Kiouia triginta miliaribus Polonicis diſtat, à Bobranſko totidem, à Mohilow viginti, ab Orſha vigintiſex. Vexillo Mozerenſis diſtrictus viridi prout ſuus Palatinatus vtitur.

MSCZISLAVIENSIS PALATINATVS.

MSciſlauia ciuitas lignea, ad fluuium Soſam dictū ſita, arcem quoq; ex roboribus apprimè munitam habet. In ipſis finibus Moſchouiæ iacet, ideò præſidiarij milites in ea continuò aſſeruantur. Vexillum huius Palatinatus crocei coloris eſt, Magni Ducatus Stemmate in campo rubeo inſignitum, diſtritualibus ciuitatibus caret, plurima tamen opida & arces complectitur, quondam ſui iuris Principem habebat, ſed nunc in prouinciæ formam redacta eſt.

Nunc Caſtra ad Boriſtenem ſita breuiter recenſebimus.

DAMBROWNA Prima arx à Moſchouiæ finibus ad Boriſtenem eum, oppido ſita, à Smolenſko decemquatuor miliaribus abeſt, ab Horſha quatuor.

ORSHAM in Witeblienſi Palatinatu deſcribemus.

KOPYSZ caſtrum cum oppido ad Boriſtenem, ab Orsha quatuor miliaribus diſtat.

SKLOW Arx cum ciuitate ad Boriſtenem, à Kopiſz duobus miliaribus diſtat, pro Comitatu computatur. Vnde ſe Illuſtris ac Magnificus Dominus, Ioannes Chodkiewic Comitem ſcribit.

MOHILOW Arx cum ciuitate ad Boriſtenem ſita, ſex miliaribus à Sklow.

BYCHOW caſtrum cum oppido ad Boriſtenem ſitum, à Mohilow duodecim miliaribus.

RZECZYCZA Arx cum oppido ad Boriſtenem ſita.

STRISSEN Arx cum ciuitate ad Boriſtenem.

LVBETZ Arx ad Boriſtenem ſita.

VISZEHOROD Arx ad Boriſtenem, à Kiouia tribus miliaribus abeſt.

VITEBSCIENSIS SIVE VITEBLIENSIS PALATINATVS.

VItebſk ciuitas ſatis ampla lignea, ad Dwinam fluuium inſignem & nauigabilem, quo merces omnigenæ Rigam Liuoniæ Metropolim deportantur, ſita. Arces duas ampliſſimas natura, & oportunitate loci munitiſſimas habet, quarum vna inferior in planitie ſita, ciuitatis formam amplitudine referēs dicitur. Altera ſuperior in colle eminetiori condita, vtraq; propugnaculis, & parietibus ex roboribus extructis, terraq; & lapidibus impletis ſuppelectiliq; bellica tormentis & bumbardis apprimè munita. Eas vna cum ciuitate ab Oriente fluuius Dwina oportunè prætetlabitur, in quā ſub ipſa arce ex altera parte Viczba fluuius exoneratur. Hæc arx omnium arcium finitimarum, totiuſq; Lituaniæ, eſt fortiſſimum propugnaculum contra incurſum Moſchorum, in ipſis enim finibus hoſtium iacet. Sæpius ab ea Moſchouitæ cum ſuo ingenti dāno fugati repulſiq; ſunt. Quatuor in ea præfecti ſiue ductores militum pedeſtrium aſſeruantur, in quorum ego numero cum patre meo Ambroſio Gwagnino, quincentenariæ cohortis decem annis præfectus eram. A Vilna octuaginta miliatibus diſtat, quondam ſui iuris Principem habebat & pro Ducatu computabatur, nunc in Palatinatum redacta eſt. Vexillum viridis coloris bicorne, Stemmate Magni Ducatus in campo albo inſignitum geſtat. Diſtrictum ſiuè prouinciam vnam dumtaxat complectitur Orſhenſem videlicet.

ORSHA

ORSHA ciuitas lignea ampla, ex vna parte Stipitibus præacutis munita, ex altera Boriſtene fluuio alluitur, arcem munitam muratam ſibi adiunctam habet, quam ab vna parte Boriſtenes, ab altera Orſhicza fluuius (qui nomẽ ciuitati indidit) præterfluit, à Witebſka 18. miliaribus abeſt. Vexillo viridi prout ſuus Palatinatus in bello vtitur.

SVRAS castrum inter Dunam, Caſplam, & Suraſcam ſitum, à Vitebſka octo miliaribus ſuperius orientem, ad Moſchouiam verſus procedendo, Tandem occidentẽ verſus à Witebſka 14. miliaribus occurrit.

VLA arx in conflictu Vlæ (à qua nomen habet) & Dunæ fluuiorum, à Moſchouitis olim fundata poſſeſaq́;, & à noſtris ſæpius fruſtra tamen tentata. poſteà à Duce Romano Sanguſkowicz inopinata irruptione capta, exuſtaq́;, & à noſtris reſtaurata.

TVROWLA Caſtrum Moſchorum ad fluuium eiuſdem nominis, & Dunam munitiſſimè ſita. A Poloczka tribus miliaribus abeſt.

SVSZA Arx Moſchorum ad lacum eiuſdem nominis, Moſchouitis Copia dicitur.

CZASNIKI caſtrum & oppidũ ligneum, ad Vlam fluuium ſitum, à Suſza quatuor milliaribus abeſt.

SIENNO Arx cum oppido à Czaſniki ſex miliaribus diſtat.

LEPLO Arx & ciuitas bene munita, in lacu quaſi peninſula condita, à Czaſniki ſeptem miliaribus abeſt

CIOTCZA munitio ad lacum eiuſdem nominis.

CRASSNE Arx Moſchouitica à Ciotcza vno miliari ſita.

WORONIEC caſtrum cum oppido ad Vſaczam fluuium ſitum, à Polocz*k*a tribus miliaribus.

STRZYZOW munitio ad lacum ingentem ſita.

PALATINATVS POLOCENSIS.

POloczkó olim ciuitas lignea ampliſſima, Stipiti bus ſeptiſq́; ligneis circundata, ad Dwinam fluuium condita, arcem ligneam natura & oportunitate loci munitiſſimam, turribus & propugnaculis firmatam habet, quã ab vna partę Dwina, ab altera Polota, à qua ciuitas nomen ſortitur, præterfluit. Milites in ea præſidiarij à Rege Poloniæ frequenter aſſeruabantur, ciues & mercatores in ea ditiſſimi erãt, ſed Anno Domini 1562. Ioannes Baſiliades Magnus Dux Mochouiæ, eam vi tormentis bellicis admotis, ſtrenua oppugnatione, obſidium verò indiligenti & oſcitanti defenſione, in ditionem ſuã redegit, Poloniſq́; præſidiarijs liberè dimiſſis, Lituanos & Ruthenos ciuitatis incolas, cæteroſq́; qui illuc velut ad aſylum cõfugerant, in Moſchouiam vinctos abduxit, prædamq́; dictu incredibilem auri & argenti illinc aſportauit, hæc ciuitas cum arce & ſuo territorio, in Moſchouiæ Principis ditione permanet, vſq; ad an. 1579. menſe Aug. quo tẽpore Step. Bator Rex Pol. ſtreuuè (vt poſtea dicetur,) cũ toto territorio recuperauit. Habebat olim ſui iuris principẽ & pro Ducatu ampliſſimo computabatur, purperei coloris Stemmate Magni Ducatus inſignitum in campo albo nobilitas prouincialis, quæ Regi Poloniæ Magno Duci Lithwaniæ ſubeſt, in bello geſtat,

VSACZA munitio ad fluuium eiuſdem nominis, & Dunam ſita, à Polocz*k*a tribus miliaribus diſtat.

DISNA arx ampla, vallo forti & inexcuſſo circundata, rebuſq́; bellicis apprimè munita, Diſna, & Duna fluuio oportunè circumluitur, Ciuitas quoq́; inter eoſdem fluuios vallo ſtipitibuſq́; præacutis & propugnaculis munita, à Polocz*k*a ſex, à Vilna quadraginta miliaribus diſtat.

DRISSA arx cum oppido circumſepto, ad fluuium eiuſdem nominis & Dunam, ſex miliaribus à Diſna ſita.

DRVHA munitio cum oppido, ad eiuſdem nominis fluuium, & Dunam à Driſſa ſex miliaribus abeſt.

Ab hac arce Liuoniæ fines, & arces ad Dunam ſitæ, incipiuntur, quas ſuo loco deſ-

cripſimus, Lituanlæ quoq́; & Samogitiæ ditio in Occidentali ripa Dunæ iacet. Samogitiam itaq́; deſcribendam ordiemur, que moribus, vitæq́; conſuetudine, & idiomare Lituaniæ ſimilis eſt, eiuſdemq́; Principatus.

DVCATVS SAMOGITIAE.

SAmogitia Regio ſatis ampla proxima Lithwaniæ, à Septentrione Liuoniæ contermina eſt, mariq́; Baltæo ſiue Germanico ab occidente, nonnihil in Seprentrionem reflectenbo adiacet: Pruſſiam quoq́; in vicinia habet. Nullo caſtro munito inſignis eſt, ciuitates ramen in ea cum pagis tam Regiæ, quam nobilium cõplures ſunt. Huic Regioni præfectus ſiue Capitaneus ſupremus, à Rege Poloniæ magno Duce Lituaniæ præponitur, neq́; temerè is niſi grauiſſimas ob cauſas officio mouetur, ſed quoad viuit perpetuo maner. Epiſcopum habet Romanæ obedientiæ. Agreſtis turba in humilibus caſis, ijſq́; oblongioribus vitam

Habitationes Samogitarum.

ducit, in quibus ignis in medio accenſus ardet, ad ignem verò pater familias cum domeſticis, ſeruiſq́; ſedit, iumentaq́; & totam ſuppelectilem domeſticam cernit. Solent enim ſub eodem quo ipſi habitant tecto, ſine vllo interſtitio peecora habere. Maiores eorum dem cornibus animalium vrorum videlicet, pro poculis vtũtur. Audaces ſunt & ſtrenui homines & ad bellum prompti, loricis alijſq́; plurimis armis præcipuè aute cuſpide venatorum vtuntur, equos adeò paruos habent, vt vix credibile ſit ad tantos labores eos poſſe ſufficere, quibus foris in bello, domiq; in colendis agris vtuntur.

Mos arandi agros.

Terram non ferro ſed ligno procindunt, quod eo magis mirandum, cum rerra eorũ tenax & non arenoſa ſir. Araturi ligna complura quibus vomeris loco vtuntur ſecum portare ſolent, ſcilicet vt vno fracto, aliud atq́; aliud ne quid in mora ſit in prõptu habeãr. Quidam ex prouinciæ præfectis quo prouinciales grauiore labore leuaret, multos ferreos vomeres fabricare fecerar, cum autem eo, ſequentibuſq́; aliquot annis ſegetes quadam cæli inremperie expectationi agricolarum non reſponderent, vulgus agrorum ſuorum ſterilitarem ferreo vomeri pertinaciter adſcribebat, nec aliud quicq̃ in cauſa eſſe putabat. Præfectus eorum vulgi ſeditionem timens amoto ferro ſuo, eos more agros colere permiſir.

Proulneia hæc næmoribus, ſylniſq́; abundat, in quibus horrendæ quandoq́; viſiones fieri dicuntur. Mel nuſq́ melius nobiliuſuè, quodq́; minus cæræ habear, albumq́;

Samogitia ſylnoſa.

ſit quam in Samogitia reperitur. Syluæq́; illic ſummas diuitias ferũr, ſtipiribus enim cauatis mela paſſim promuntur. Sunt etiam nunc illic inter agreſtes, idolatrę compluſres, qui ſerpẽtes quoſdam quatuor breuibus lacerrarum inſtar pedibus, nigro obeſoq́;

Samogita idolatra.

corpore Giuoijtos patria lingua dictos, ranquam penares domi ſuę nutriunt, eoſq́; domo luſtrata certis diebus ad appoſitum cibum prorepentes, cum tota familia quoad ſaturati in locum ſuum reuertanrur, rimore quodam circumſtantes venerantur. Quod ſi aduerſi illis quid acciderit, ſerpentem deum domeſticum male acceptum ac aturatum eſſe credunt.

Accidit hoc nuper in Lirhwania ſex à Vilna miliaribus in pago quodam iuxta ciuitatem Tro*k*i, quod quidã Chriſtianus ab eiuſmodi ſerpentis culrore, aliquor aluearia apum emit, quem cum ad verum Chriſti cultum multo labore adduxiſſer, vtq́; ſerpẽ-

Miraculũ.

tem quem colebar occidere perſuaſiſſet, aliquanto poſt, cum ad viſendas apes ſuas eo reuerſus fuiſſet, hominem facie deformatum, ore aures tenus, miſerabilẽ in modum diducto offendit, tanti mali cauſam interrogatus, reſpondir ſe quod ſerpenti deo ſuo domeſtico manus nepharias inieciſſer ad piaculum expiandum hac calamitate puniri, multoq́; grauiora ſi ad priores rirus ſuos nõ rediret eum pati oportere. Eſt etiam quatuor à Vilna miliaribus Lauariſ*k*i villa Regia, in qua à multis adhuc ſerpentes colũtur. Hæc quamuis non in Samogiria ſed in Lithwania geſta ſunt, pro exemplo tamen ad duxi.

Agreſtis turba in Samogitia Sacrificium quoddã, ſolenneſq́; epulas gentili more ſub finem

finem Menſis Octobris collectis frugibus,quotannis celebrant hoc modo. Ad locum conuiuio,æpuliſq; ſacris delectum,omnes cum vxoribus,liberis,&ſeruis conueniũt, menſam feno ſuperſternũt, deſuper panes apponunt, & ex vtraq; panis parte duo ceruiſiæ vaſa ſtatuunt.Poſtea adducunt vitulum,porcum & porcam,gallum & gallinam, *Ritus gentilis Samogitarum.* & cætera domeſtica iumenta, ex ordine mares & ſemellas. Hæc mactant gentili more ad ſacrificandum hoc modo, in primis augur ſiue incantator quiſpiam, verba quædã proferens animal verberare baculo orditur,deinde omnes qui adſunt iumentum per caput pedeſq;,baculis verbarant,poſtea tergum, ventrem, & cætera membra concutiunt dicentes.Hæc tibi ô Ziemiennik deus,(ſic enim illum dæmonem agreſtis turba appellat,)offerimus,gratiaſq; tibi agimus,quod nos hoc ãno incolumes, &omnibus abundantes coſeruare dignatus es,nunc verò te rogamus,vt nos quoq; hoc anno præſenti fauere, tueri ab igne, ferro, peſte, & inimicis quibuſliber, defendere digneris. Poſteà carnes iumentorum ad ſacrificium mactatorum comedunt, & ab vno quoq; ferculo anteq̃ comedant,portiunculam amputant,& in terram omneſq; angulos domus proijciunt dicentes:hæc tibi ô Ziemiennik noſtra holocauſta ſuſcipe & comede benignus. Omneſq; tũc temporis lautiſſimè ſolenniter & opipare æpulantur.Hic verò ritus gentilis & in Lituania, Ruſſiaque ab agreſtibus, quibuſdam in locis obſeruatur.Mare quod Samogitiam alluit Baltæum,à quibuſdam Germanicum,ab alijs Prutenicum dicitur,ſinus balticus propriè nuncupatur.Interluit enim Cimbricã Cher- *Mare Samogiticum.* ſoneſum,quæ Germanis *Iutland*.Latinis *Iutia* vocatur. Alluit quoque Germaniam, & omnem Pomeraniæ Regionem.atque longo tractu Liuoniam, Curlandiam, Regioneſque quaſdam Moſchorum Principis,Swetiam,Philaudiã,Daniamque circumluit.Huius Regionis Samogitiæ,Rex Polonus,magnus Dux Lituaniæ titulo vtitur,vexillum album bicorne Stemmate Magni Ducatus Lituaniæ, in cãpo rubeo inſignitũ, Samogitia in bello geſtat.Incolæ Regionis,omnibus ferè cum Lituanis veſtiuntur habitu cinericio, moribus, regione, idiomate paucula differentia interiecta, vtuntur: Ideò nunc ad deſcribendos mores Lituanorum orationem dirigemus.

Lituania admodum ſyluoſa eſt prout & Samogitia,paludes lacuſq; ingentes,& ampliſſimos in quibuſdam locis maris, formam referentes, habet. Prætera multos fluuios nauigabiles,quorum alij orientem verſus vtpote Bog(Herodoto Hipanis dictus) Perepetus,Tur,Swiſlocz,& Bereſina, in Boriſtenem vulgo Dnepr,dictum exonerantur. Boriſtenes verò pluribus fluuijs hauſtis in oriente, tandem in meridiem decur- *Fluuij Lituaniæ.* rens,in Pontum Euxinum illabitur. Alij verò Cronon vulgo Niemen dictus, Vilia, Karew, Bug,In occidentem nonnihil in Septentrionem reflectendo decurrunt, in mareq; Germanicum iuxta Gedanum celeberrimum emporium Pruſſiæ exonerãtur, Dzwina autem Ptolomeo Rubon ex Moſchouia ortus, à Riga duobus miliarib. eidem mari commiſcetur.

Animalia in Lituania omnis generis parua ſunt, Gens miſera maximè in villis & pagis graui ſeruitute oppreſſa,nam vt quiſq; famulorũ caterua ſtipatus,domum coloni alicuius ingreſſus,impunè quiduis facere,res ad vitæ vſum neceſſerias capere,ab ſumere,crudeliter etiam colonum verberare poteſt.Colonis quauis de cauſa,ad dominos ſuos abſq; muneribus,aditus nõ patet,quod ſi etiam admittantur,ad præfectos & officiales relegantur,qui niſi munera accipiant, nihil boni decernunt,& vnumquodq; verbum iudicis in Lituania,aurum eſt. Coloni quinq; dies,aliquando ſex,dominis ſuis laborant,dies verò lunæ priuato labori conceditur, atq; vt plurimum diebus dominicis(nulla enim Diuorum feſta agreſtes obſeruant) quoduis opus abſoluũt. agri- *Tributis Lituani onerantur.* culturam exercent, ſegetes prataq; metunt, triturant & id genus alia. Hoc verò & in Ruſſia peculiare eſt,quod ſi interrogaueris,quare Dominico die laboras? reſpondere ſolent,nonne & die Dominico comedere oportet? Imperatam pecuniam quotannis ter quaterq; pro defendendis Regni finibus pendunt,à dominis quoq; tributis adin- *Molendina Lituanorum.* uẽticijs grauiter onerãtur,pane atro & viliſſimo,ſiligine vna cũ ſpicis cõmolita,vtuntur molendina ſiue piſtrina manualia agreſtes in pagis trina quinaue domi habent,

eiſque ad commoliendas fruges vtuntur,dumque hæc molendina manibus vertunt, patrio more,agreſtem quendam cõcentum edere ſolent,dicentes, melior, hocq; verbum frequentius ad cantilenæ ſimilitudinem repetunt,id verò eſt , tam viris quã mulieribus peculiare,quod de illa re , quàm tunc in opere habent,cantilenas agreſtes canant. Tubas quoque ligneas oblongas habent,quas inflantes,mirum quendam & diſſonum cõcentum edunt, aliquandoque vnus duas inſimul tubas,harmonia quadam coreſpondente inflat.

Omnes ferè Lituani, & Samogitæ,Liuoneſque veſtitu vili cinericio,communiter vtuntur,vt cum turmatim vulgum ſtantem in foro conſpexeris,neminem niſi cinericia veſte,indutum videbis,coturnoſq; ex tiliæ libro, vel ex pellibus iumentorum, vnà cum ſetis detractis conficiunt.Currus leues abſque vllo ferri miniſterio cõficiunt , & omnia compangunt,arboreis gomphis & ligna coacta vicem ferri complent. Rotaſq; ex vno ligno,in gyros aptas contorquent.Pinguedine vel pice vnquam linunt currus, & quando multi inſimul vehuntur, mirus quidam concentus quærulorum axium longè auditur, Verſus.

Neq; linunt Rutheni quærulos pinguedine currus,
Haud picis auxilium ſtridulus axis habet.
Auditur veniens longè crepitare Colaſſa,
Sic fragiles currus, Ruſſe vocare ſoles.
Nam faciunt habiles, vno vectore quadrigas
Inuectas Rutheni, quas equus vnus agit.
Nec facilè inuenies ferrato hærentia clauo
Paluſtra, facit ligni cuncta miniſterium,
Et ſine ferri iuſſu pangunt ſua plauſtra terebris,
Et lignum ligno conſolidare ſolent.

Frumenta omnis generis , primo in calidiſſima caſſa,fumo exſicant,& poſtea in horreo coram extructo excutiunt.

ARANDI SEMINANDIQVE MODVS IN RVSSIA *alba Moſchouiæ confini, & in Magno ducatu Lituaniæ.*

IMmprimis agros hoc modo præparant,circa feſtum Diuorũ Petri & Pauli in æſtate,ad feſtum vſque aſſumptionis Mariæ. nemora , myriceſque excindere ſolent,quàm exciſionem arbuſtorum vulgariter *Lada*, appellant, eam ſi nemus denſum fuerit,ſtramine ſuperſternunt,per hyememque ſic durare patiuntur. Vere autem poſtea redeunte poſt Paſchatis feſtum ſole torrido aliquot diebus ingruente, illam proſtrationem prædictam arbuſtorum , ſtramine ſuppoſito, ſuperſtratoque ſuccendunt,& in cinerem comburunt , vbi verò terra non combureretur,illic nihil ferè naſceretur,ideò ligna incombuſta congerunt,in ſtruémque compoſita,denuò ſuccendunt , ſicq; in illa rerra combuſta , & inculta collectis,duntaxat carbonibus,& titionibus ſuperfluis,triticum ſeminãt primò, & ſupra ſementem,vno equo iuncto aratro,arant & occant,in Ruſſia videlicet. Lituani enim bobus cornibus aratrum trahentibus arare ſolent,tantaque ibi fecũditas dictu incredibilis ſubſequitur,vt Cererem in illis regionibus natam affirmares. Eodem modò & hordeum ſeminatur,metitur,& colligitur,niſi quod craſſiora nemora pro hordeo excinduntur,& pinguiorem terram magiſque,triticum exigit. In huiuſmodi autẽ agris, per annos ſex vel octo fimo ſtercoreque,non ſuperpoſito ſeminare ſolent.

Quod ſi arbores nimis altæ, & craſſæ in ea ſylua,vbi ſeminaturi ſint , eſſent : vtpotè pinus,fraxini,robora,& id genus aliæ,eas non ſuccindunt,niſi frondes,ramoſque circumſecant,

cumſecant, ne Solem agro præriperent. Ruſticus verò vnus, omnes arbores vna ſemel aſcenſa circumſecabit non deſcendendo, inſtrumentum enim ad id factum, quaſi ſedile, ad ſtapedæ ſimilitudinem ſecundum proportionem hominis ſedẽtis factum, arbori fune longo appendit, ſicq; ſedens à puero, fune alio ab arbore ad arborem, facile transfertur, habetq; ad latus alligatum lignum curuum, ad id ſtudio præparatum, quo arbori appropincatus, firmiter eam apprehendit, quam à vertice ad radicem vſq; circumſecat, & frondes illas eodem modo ſupradicto æſtate redeunte, ſuccendit, & ſeminat.

Siliginem poſtea ſeminant Hyemalem, ſuper hæc culta noualia, tritico vel hordeo collecto, ſed duobus vicibus ad ſiliginem arare coguntur, quam ſeminare incipiunt circa feſtũ aſſumptionis Mariæ 15. Auguſti, quod ſi ſegnis agricola non abſoluerit ſeminationem ad aliud feſtum natiuitatis Mariæ, in quatuor hebdomadis ſequente, 8. Septembris, die, tunc fructifero prouentu conſueto fruſtratur. Hanc ſeminationem ſiliginis Hyemalem appellant, Vere enim redeunte, aliam Aeſtiualem vocatam, ſeminant

Eſt quoq; alius ſeminandi mos nuper adinuentus, in prædicta proſtratione, ſucciſioneq; nemorum ſuperius deſcriptorum, hoc modo: Duabus partibus hordei, tertiam ſiliginis intermiſcere ſolent, quam commixtionem Vere inſtante, tempore conſueto ſeminant, eadem æſtate hordeum ſolummodo demetunt, ſiliginem verò ſubter hordeum ad modum graminis paulatim denſiſſimè creſcentem per hyemem durare ſinunt, quæ ſequente æſtate, adeò fecundiſſimè, denſiſſimèq; excreſcit, vt equo vix eam denſitatem penetrare poſſis, & ex vno grano treginta pluſuè ſpicas pullulare in tantam altitudinẽ ſolent, vt vir equo inſidens, vix ex ea appareat. Omnes verò agros Ruteni vno equo iuncto aratro, proſcindere ſolent, terra enim per ſe nimis facilis eſt. *Mirus ſeminandi modus.*

Hic autem ordo in ſeminandis frumentarijs, in tota ferè Sarmatia obſeruatur, primo poſt feſtum Paſchæ triticum ſeminant, poſtea ſiliginem æſtiualem dictam, ab æſtiuali ſeminatione vulgariter Iarzycza appellatur, ad differẽtiam hyemalis ſiliginis, quę vt diximus pro feſto aſſumptionis Mariæ ſeminatur ad hyemem futuram, vnde vulgariter Ozimina dicitur. Ex hac ſi æſtate ſeminaretur nihil prorſus naſceretur, & è contra ſi æſtiualis ad hyemem pro hyemali ſeminaretur (quamuis ſibi grano ſimiles eſſent, & eiuſdem quaſi naturæ viderentur) nulli vſui eſſet, ſed in gramen inutile verteretur.

Hanc itaq; æſtiualem circa feſtum Paſchæ ſeminant, ſecundum agri poſſibilitatem præparationemq; Poloni, Lituani & Ruteni nigri, cum Maſouitis & Prutenis, propter ſoliſq; beneficium, & regiones temperatiores priori ſeminatione, longè antecedunt, Rutenos albos, & Moſchouitas in Septentrionem degẽtes, qui ob intemperiem aëris poſterius hijs omnibus ſeminare coguntur, at tamen interdum eodem tempore agros demetunt. Hoc autem mirum eſt, quod ſiliginẽ ſeminantes æſtiualem, poſt Paſchatis feſtum interdum, aliquot elapſis hebdomadis, tamen eadem ęſtate, vt decet maturam quaſi per octo duntaxat hebdomadas demetunt, colligunt & recondunt.

Piſa circa ferias diui Adalberti ſeminant, vulgariter Groch dicta, quam ad longum vſum exſicata reſeruant.

Auenam & Hordeum poſt Pentecoſtes feſtum ſeminant, quæ vulgariter Owies dicitur. Hordeum Ieczmien appellant.

Cicer vndecim poſt Paſcha hebdomadis elapſis ante Diui Petri feſtum ſeminatur. Tatarka Polonis, Greeicha Ruthenis & Lituanis dicitur.

Rapæ circa Diui Ioannis Baptiſtæ ferias ſeminantur. Et omnia eadem ęſtate, ſeminata colliguntur, triturantur, triturataq; in domibus reconduntur, ita vt granum ex penu ad ſeminandum depromptum, in decem aliquando, in octo hebdomadis ſecundũ Solis clementiam ad penu vnde exiuit reuertitur, agricolæ ſuo centuplum fructum refferens.

Poloni omnes, Rutheni nigri, (quorum Metropolis Leopolis eſt) Maſouitę, Syleſij

Recondēdi frumenti Polonorū mos.

Pruteni & Lituani quidam in horrea & aceruos magnos recondunt frumenta,& aliquando apud bonum patremfamilias quadringentos,ſexcentoſuè aceruos quaſi turres quadriangulares eminentes reperies,ad quindecim pluſuè interdum annos recōditi frumentu plenos.

Lituani & Moſchouitæ quomodo recōdūt frumenta.

Sed Rutheni albi Moſchouitæq; omnes,& Lituani ſtatim de agro in penu frumenta defalcata& triturata congerunt.& recondunt,quidā in cauernis ſubterraneis,in abditis ſyluarum ſtudio ad id effoſſis, & intus bene cum corticibus arborum adaptatis,frumenta,in ſuper omnia victuaria,carnes porcinas ſalſas, & id genus leguminum ad victum pertinentium, veſteſq;,& præcipuam ſupellectilem recondere ſolent,præſertim belli tempore,vbi miſeri coloni ſecuri ſint,ab incurſu hoſtili frequenti,& tapinis ſuorum militum.

Supplicij ſumendi modus.

Hoc autē apud eos in vilis præcipuè obſeruatur,ſi quis forte capite damnatus fuerit, de ſeipſo lubente Domino.ſupplicium ſumere ſuiſq; manibus ſe ſuſpendere, etiam ſi recuſauerit minis verberibuſq; exagitatus cogitur. Atq; hæc nobis de Lituanis ſufficiant.Hic tibi Lector candide ſciendum reſtat, quod in hoc magno Ducatu,qui Polono Regi cum vniuerſis ſuis prouincijs ſubeſt, plurima ſunt oppida & caſtra tam Regia quam Nobilium , Eccleſiaſticorumq;,quæ hic non ſunt poſita. Hic enim nos ſolummodo prouinciales inſignioreſq; ciuitates,& arces quæ olim pro Ducatibus cum ſuis territorijs habebantur,deſcripſimus. Sunt præterea complures duces particulares in Lituania,Comitatuſq; ex quibus Slucenſis Ducatus celeberrior eſt, Princeps enim illius.quamuis Regi Polono Magno Lituaniæ Duci ſubſit,& ad quæuis mandata Regis exequenda paratus fuerit,rerum tamen in ſuo Ducatu qui 30. miliaribus Polonicis in longitudinem & latitudinem patet, integrè potitur, & theſauro priuato cum Italiæ, Germaniæq; quibuſuis Principibus magnis , facilè edæquari poteſt . Sunt quoq; Duces alij plurimi inſignes, quorum reſpectu Magnus Ducatus Lituaniæ dicitur,ex hijs primas obtinent , Illuſtres & Magnifici Domini Radiuilones , Dominus Nicolaus Radiuilus , in Bierze & Dubingij Dux , lumen Patriæ & alter Cicero, Hectorq; Lituaniæ, Palatinus Vilnenſis, & Illuſtris Hæros Nicolaus Criſtopherus Radiuilus, Dux in Olika & Neſwiez , Comes in Schidlowiec , Marſchalcus Curiæ digniſſimus , fraterq; ſuus idem Dux,Dei Gratia Epiſcopus Vilnenſis deſignatus,Georgij nomine gaudens. Ille quoque alter Scipio Illuſtris Hæros Dominus Iaonnes Chodkiewicus, comes in Sklow & Meſs,Caſtellanus Vilnenſis, Archimaſchalcus magni Ducatus Lithuaniæ, Exercituumq; imperator & gubernator Liuoniæ, ac Capitaneus Samogitiæ generalis virtutum ſpeculum inſigne,Martiſq; & mineruæ alummus.In ſuper multos alios Hæroum antiquorum,quorumuis dignitatem adæquātes Duces,& viros Inſignes Lituaniæ celeberrimus Principatus fouet, quos ſigillatim recenſere vt difficilè ac longum, ita minus neceſſarium nobis videtur.

Slucczko in Ruſſia ciuitas & Ducatus.

ARTICVLI CONSTITVTIONVM BELLICARVM MAGNI

Ducatus Lituaniæ,in Comitijs Generalibus conſtituti, à Supremoq; & Generali Copiarum Imperatore fortiſſimo, & Heroe perpetua memoria digniſſimo, Illuſtri Domino Gregorio Chodkiewicio,Caſtellano Vilnenſi confirmata, & militibus imperata.

Beneuolo Lectori S. D. P.

Hic quoque Lector Candide, leges militares in Comitijs generalibus Magni Ducatus Lituaniæ ſolenniter conſtitutas , tibi vt potuimus ſumma cum diligentia deſcriptas,breuiter,dedicamus. Tu verò hos noſtros ſudores boni conſule,maiora accepturus.

* * *

Omnis

OMnis qui ſe obligauerit ſeruitio Sacræ Regiæ Maieſtatis, debet in eo ad tẽpus præſcriptum perſeuerare. Si verò longius ſeruitium Militare indictum protractumq́ fuerit. Miles autem ſeruire amplius nolens in primo quartuali non indicauerit, tunc in dictum ſeruitium ſequentis quartualis adimplere tenebitur. Articulus primus.

In alterius armis nemo audeat ſeruire ſub pœna amiſsionis honoris. 2

Si quis è Caſtris diſceſſerit, ſeruitio non finito nobilis ille ſi fuerit, honoris, plebeius verò capitis pœna puniatur. Ille autem qui eiuſmodi hominem occiderit, præſertim non habentem litteras à Campiductore ſiuè Rotmagiſtro ſuo, iuſtè ab eo factum cenſebitur. 3

Lites, diſcordiasq́, milites alterutrum ſeminare non audeant, ſub graui pœna. 4

Quod ſi aliquis ex militibus, præcipuè verò pedeſtribus, arma ſua ſtipendiaria quibus hoſtilis impetus arcetur, luſu alearum amiſerit, vel ſi eques equum militiæ deſtinatum perluſerit, tam lucrator, quàm amiſſor vterq́ ſuſpenſionis pœna puniatur. 5

Quicunq́ in Campiductorem, ſiue Rotmagiſtrum ſuum, Decurionemuè, vel etiam ſeruus in Dominum ſuum, manu aut verbis inhoneſtius ſeſe commouerit, capitis pœna plectatur. 6

Si quis in cuſtodes Caſtrorum impetum fecerit, vel cuſtodiam demandatam obire renuerit, aut ad cuſtodiam ſine voluntate Campiductoris abierit, capite puniatur, excepto ſi excubiæ ordinariæ illum præuenerint. 7

Quicunq́ vulnerauerit aliquem in ductu legionum ſub extenſione vexilli, pœna honoris & capitis puniatur. 8

Quicunque pedeſter in cuſtodia locum ſuum non tenuerit, aut cauſa alicuius ſuæ neceſsitatis inde diſceſſerit, vel ſi in ordinatione aciei excubiyſuè obdormierit, vel officium iniunctum indiligẽter oſcitanterq́ obierit, circumſpectori excubiarum liberum erit talem interficere. Si autem Campiductori oblatus fuerit, capitis pœna puniatur, honoreq́ priuetur. 9

Si quis in cuſtodiam campeſtrem deſtinatus, ſiue ex muro cum hoſte collocutus fuerit, ſine voluntate Campiductoris, conuictus teſtimonio, pro eiuſmodi facinore capitis pœna puniatur. 10

Si aliquis miles ex theſauro Sacræ Regiæ Maieſtatis de tormentis puluerem globoſuè, quàm de alijs bonis Sacræ Regiæ Maieſtatis aliquid in vſum ſuum conuertere auſus fuerit, ſine quauis miſericordia turpi, & vituperoſo mortis genere puniatur. 11

Si quis ſpeculatorem ab hoſtibus miſſum, in domo ſua fouerit, vel de illo notitiam habuerit, talis omni miſericordia ſemota in quatuor partes dilaniatur. 12

Quicunq́ tempore neceſsitatis ſiuè conflictus à vexillo in fugam ſeſe dederit, aut verbo aliquo fugiendi cauſam alicui præbuerit, caput & honorem amittit, ſimiliter qui tempore periculi, non conſeruerit manus cum hoſte puniatur. 13

Si aliquis temerariè in terram hoſtilem irruerit, vel occaſionem hoſtibus dederit, ſine voluntate Campiductoris, caput amittit. 14

Tempore nominis dati, quod Polonicè Haſlo dicitur,) vnuſquiſque miles in ordine ſuo pacificè permaneat. Quod ſi poſt hoc extra ordinem comprehenſus fuerit, vel ſi nomen indictum interroganti proferre neſcierit, capitis pœna puniatur. 15

Dato ſigno requiei per vocem tubæ, nullos clamores, & ſtrepitus in Caſtris aliquis facere audeat ſub graui Pœna. 16

Si quis litem aliquam tempore diſtributionis nominum excitauerit, vel bumbardã in hoſtem exonerauerit, capite plectatur. 17

Tabernæ & nocturnæ comeſſationes prohibitæ & vetitæ tunc temporis ſint, ſub graui pœna: 18

Nemo militum audeat aliquid violenter alicui eripere, ſub pœna ſuſpenſionis. quod ſi aliquid acceperit præter victum, quod vnius groſsi pretio conſtaret, ſinè quauis miſericordia iuguletur. 19

Nemo militum victus acquirendi cauſa abſque ſeruo Campiductoris in villas audeat diſcurrere, neue alicui iniuria inferatur, ſub pœna graui. 20

Hominem alienigenam, aduenam & ignotum nemo in ſeruitium militare ſuſcipere audeat ſine licentia Campiductoris, ſub graui pœna. 21

Seruitorem alterius commilitonis, ſiuè Decurionis, nullius ad ſe perſuaſionibus & promiſsis allicere audeat, ſub graui pœna. 22

Nemo militum equos ſtipendiarios curruí iungat, neq́ cauſa neceſsitatis priuatæ quamuis 23

oportunæ illis vti, vel alicui in vſum dare audeat, ſine licentia Campiductoris.

24 Aduehentibus victum in caſtra, ſi aliquid per vim raperetur, ſuſpenſione pœna eſto.

25 Si quis in viam publicam mercandi, præripiendiq́ue victus cauſa extra Caſtra abierit, turpe ob lucrum grauiter puniatur.

26 De emptione & venditione cibi, & potus, Campiductor æſtimationem faciat.

27 Quicunq́ue ante æſtimationem aliquid emerit, emptor pecunijs, venditor mercibus priuetur, ſimiliter & de eo intelligendum eſt, qui cariori pretio quàm Cāpiductor conſtituerit, aliquid vendere auſus fuerit.

28 Satellites à Campiductore miſſos, ad comprehendendum malefactorem, nemo verbis inhoneſtis proſcindere audeat, ſub graui pœna. Similiter adminiſtratori iuſticiæ Carnifici, nemo illudere audeat ſub pœna honoris.

29 Militum præfecti ſub pœna honoris tenetur indicare, quot milites in legione ſua deſiderarentur. Arcis verò ſiuè ciuitatis cuius præſidia agit, incolam aut ciuem ad militiam nemo ſuſcipere audeat, ſine licentia Campiductoris, ſub graui pœna.

30 Vnuſquiſq́ue militum præfectus diligenter animaduertat, ne arcem fidei ſuæ concreditam ad vltimum vſq́ue periculum vitæ tradere præſumat, ſub honoris & capitis pœna.

31 Decuriones, Commilitoneſq́ue, ſi Rotmagiſter, (quod abſit,) per ſigna aliqua caſtrum hoſtibus tradere conatus erit, illum captum Campiductori præſentare tenentur.

32 Rotmagiſter, ſiue militum præfectus, ad reſerationem, & occluſionem portarum caſtri, quotidiè præſens tenetur adeſſe, neminiq́ue caſtrum tempore incongruo apperire audeat. Noctu verò omnes milites congregatos habere in arce tenetur.

33 Nemo in Caſtrum intromittatur, niſi certa noticia de illo haberetur, cuias ſit, vel ob quam cauſam venerit, & ſi iuſtam cauſam dixerit, ſolus in caſtrum abſque famulis intromittatur, qui abſq́ue Campiductoris licentia intromitti non poſſunt.

34 Quicunq́ue militum maximè autem pedeſtrium deprædationis cauſa in terram hoſtilem friuolus abierit, talis pœna capitis puniatur.

35 Si alicui cuſtodia ordinaria venerit, ille autem præſens cuſtodi non adfuerit, capitis pœna eſto.

36 Si quis cuſtodiæ munus obiens, ſequentis cuſtodiæ adeuntem non expectando abierit, temerariè, caput amittit.

37 Cui ex ordine cuſtodiam obire contigerit, idq́ue muneris temerariè per ebrietatem, alearumq́ue luſum neglexerit, caput & honorem amittit.

38 Nemo Rotmagiſtrum, Commilitonumuè extra arcem diſcedant, militeſq́ue ſuos ad quamuis legationem negotiorum ſuorum deſtinare non audeant, ſine licentia Campiductoris, maximè verò Campiductore ibidem præſente, ſub graui pœna.

39 Rem fortè inuentam nemo apud ſe pernoctare ſinat, ſed Rotmagiſtro, ſiuè Campiductori eam indicet, ſub pœna patibuli.

40 Quicunque militum abſq́ue armis ad quæ ſtipendia accepit, ambulauerit, vinculis corrigatur.

41 Nemo rixas, motuſq́ue aliquos in arce exercere audeat, ſub pœna atroci, quod ſi quis aliquem vulnerauerit caput, & pro friuola gladij extractione manum amittit.

42 Ad quamuis iuſtam emendationem arcis, maximè obſidionis tempore, nemo militum eorum, qui in ea præſidia agentes manent, propter ſeipſos laborare detractent.

43 Rotmagiſtri & Decuriones, ſinguli ſuos milites ſemper inſtruant, doceantq́ue, quomodo vnuſquiſq́ue in acie, legitimè, ordinateq́ue ſtare, & armis ſuis competentibus commodè vti poſſit, quod ſi ex ordine aliquis foras excesserit, caput amittit.

44 Commilitones, ſiue Decuriones honeſte ſeſe obſeruent erga Rotmagiſtrum ſuum, non ſolummodò manu, verum etiam verbis, ſimiliter & Rotmagiſter erga eoſdem, neminē dehoneſtando, verberandouè, ſed ſi quid aliquis peccauerit, in corona omnium Decurionum, ſociorumq́ue eum iudicet & puniat, rebellem verò Campiductori indicet.

45 Quod ſi aliquis commilitonum ſociorumuè, ſiue ipſe vices gerens, Articulos ſupraſcriptos, honoris & capitis pœna præmunitos iuſtè & legitimè non obſeruauerit, eum Rotmagiſter ſuus, Campiductori ſub fide iuſſione, & nobilitatis honore, ordinatè tranſmittat.

Articulorum militarium magni Ducatus Lituaniæ finis eſto.

PRVSSIAE CVM SVIS PROVINCIIS, CIVITATIBVS, omniumq́ Magiſtrorum Crucigerorum Theutoniſci ordinis, iuxta ſeriem compendioſa deſcriptio.

* *
*

ARMA DVCATVS PRVSSIAE.

DE PRVSSIAE DEDVCTIONE DOCTORVM Opiniones.

* *
*

PRæclarus ille Germanorũ legatus, & orator apud multos extraneos Principes celeberrimus, Aeneas Syluius, qui in Pruſſia legationem frequenter obibat, ſcribit in ſuis Chronicis, quod Pruſſia rectius & conuenientius, Vlmigania appellanda ſit, & hoc non ſine cauſa: nã populus qui hanc Regionem primo incolebat, Vlmigauus nuncupabatur. Ioannes autem Boëmus ſcribit ab Ortu ſolis in hanc Regionem populos Amaxobios, Alanos, & Gotos, Venedoſq́ue, ſiue Vandalitas commigraſſe. Mathias verò Miechouienſis, Polonorum Chronographiæ ſcriptor Lib. 2. Cap. 8. refert, Regem Bitiniæ Pruſſam nomine ab Hannibale Cartaginenſi admonitum, vt Romanis bellum inferret, quod cum ille ſuſcepiſſet, malè ei ceſſit. Longè enim plus Romani totius orbis Domini quam Pruſſa Rex Bitiniæ copijs valebant, quocirca ab illis adeò cum vniuerſo exercitu profligatus eſt, vt Bitiniam Regionem propriam relinquere cogeretur, & in Vlmigauiam longa peregrinatione venire, quàm à ſuo nomine Pruſſiam appellauit. Commemorat, & in alio loco eorundem Chronicorum idem Miechouienſis, multos Romanos in terram iſtam propter atrocia bella, Romæ exorta migraſſe, ſeq́ue partim in Pruſſiam, partim

Syluij de Pruſſia appellatione opinio.

Vlmigani.

Ioannis Boemi opi. de Pruſſia.

Miechouienſis opinio de Pruſſia.

Pruſſia à Pruſſa Rege Bitinia.

Romani in Pruſſia.

Eraſmi Stella opinio. *Sebaſtiani Brand opi.*

Lituaniam, Liuoniámque & Samogiriã diffudiſſe, Eraſmus verò Stella aſſerit in hanc regionem gentiles quoſdam populos Sargatianos, Gelidanos, Alanos, Venedoſque veniſſe, qui omnes in Vlmigauia, non diu tamen domicilium habuerunt. Sebeſtianus autem Brand Germanorum Chronographiarum ſcriptor, ſic de Prutenis eorumque ſedibus inquit: Pruteni proximi ſunt Viſtulæ, ſiue Vandalo fluuio, qui Poloniã à Germania diſterminat, hic fluit ex Sileſia, Poloniáque minori & Maſouia præterlapſa per Pruſſiam Gedanum vſque decurrit ibique in ſalſum mare exoneratur.

Fines Pruſſiæ.

Ab æquinoctio itaque Pruſſiam Saxonia attingit, ab occidente Pomerania, & mare Balticum ſiue Germanicum, ab ortu ſolis Lituaniæ, à meridie Poloniæ regnò, & Maſouiæ Ducatui contermina eſt, à Septentrione Curlandia, Liuoniáque terminatur. Regio eſt fertiliſſima frugum pecoriſque abundans, incoluerunt illam, (maximè autem iuxta Viſtulam fluuium) Vlmigaui, Alani, Amaxobij, Gotiq;, vt teſtis eſt locupletiſſimus Ptolomeus. Hæ gentes, inprimis immundos ſpiritus, & prophanas creaturas adorauerunt, vſq; ad tempora Friderici Cæſaris huius nominis ſecundi, cuius conſenſu & approbatione à Tewtonici ordinis Crucigeris, qui primo Mariani vel Pauperiani nuncupabantur perdomiti ſunt, & ad fidem Chriſtianam conuerſi, Anno Domini 1216. de his fuſius Chronica Pontificum de ordine fratrum Tewtonicorũ eorumq; origine legi poſſunt, Poterit inſuper Sæbeſtianus Francus in ſecunda parte Chronographiæ ſuæ videri.

Pruſſa gentiles.

PRISCA ANTIQVORVM PRVTENORVM RELIGIO.

Ab eodem Bruteno Pruſſiã appellatã quidam autumant.

ANno Domini 503. Gentilibus Prutenis, ſiue Vlmigauis Rex quidam Bruteno dictus imperauit, qui cũ iuſtos annos ætatis conſecurus eſſet, Regium ſceptrum diutius tenere reſignauit, quietam vitam ducere inſtituens, quocirca fratrẽ Veijdenutũ ſucceſſorẽ ſibi in Regno elegit, traditóq; fratri ſceptro, ipſe Bruteno ſummus ſacerdos gẽtili ritu effectus eſt, noménq; ei dignitatis inditum fuit, Kirie Kirieijto, quaſi dicas proximus noſter Dominus. Huic Pontifici ſuo Pruteni & idolis, præclaram ſanè & cum maximo ſumptu habitationem, ſub quercu quadam erexerant, locoq; Romanæ à Roma nomen indiderunt. Circa hãc quercum octo vlnarum in latitudinem, & altitudinem tela optima ſericea extenſa fuit, in quam habitationem nemo præter Patriarcham eorum, Kirie Kirieijto dictum, & præcipuos miniſtros idolorum munia obeũtes intrare poterat. Si autem aliquis inuiſendi, honorandi, adorandi vel offerendi gratia ad Idola veniſſet, tunc cõſtituti Deorum miniſtrĩ telam, vt idola viderentur, à quercu ſemouebãt. Quercus hæc tripartita fuit inter cæteras ſyluas quercinas delectiſſima in loco, (vbi nunc oppidum Heyligenbeil, id eſt, ſancta ſecuris conſtructum eſt,) ſita erat, ex vna parte Prutenorum Deum qui Petuno, id eſt, fulmen dicebatur, habebant in huius laudem & honorem ignis ex quercubus cõſtruebatur, qui die nocteq; perpetuo ardebat & nunq̃ extinguebatur, ꝙ ſi negligentia miniſtrorum ad hoc officium præſtandum deputatorum ignẽ extingui cõtingeret, capitali ſupplicio afficiebantur. Ex altera parte collocatum erat Pattimpo idolũ cuius cultus erat in ſerpente viuo retinendo, qui lacte vt eò commodius viueret alebatur. Tertia ex parte Deuonia cum idolum Patelo nomine, ſitum fuit, huius honor in retinendo alicuius mortui hominis capite conſiſtebat. Habuerunt præterea alios multos Deos quos adorabant, cultúque Diuino proſequebantur, ſemper tamen inter querceta holocauſta eis offerre ſolebant, & quod ferè res habebant, tot præſides & deos conſtituebant. Fuit igitur Deus ſingularis Vurſchayto gentiliter dictus, quem magno honore venerabantur, & pro Lare ſiue deo domeſtico ſuper omnia mobilia, iumentaq; vtpotè, equos, boues, oues, capras, ſues, &c. eũ præponebãt. Alter Deus fuit Shneybraro dictus, hunc ſuper auſeres, gallinas, anates, colũbos, pauones, &c. cõſtituebant. Tertium Deum domeſticum, Gurcho dictum habebant, is omnibus eſculentis cibariſque præponebatur.

Kirie Kirieito nomina Græcorum ex Biſmea diomate perſonant. *Proceſſus religionis Pruſſorum* *Perun idolum.* *Patrimo idolum.* *Tertium idolum Patelo.* *Vurſchayto idolum.* *Sneybrato idolum.* *Gurcho idolum.*

Præterea

Præterea tonitruis, lunæ, ſtellis, ſerpētibus, bubonibus, & omnibus penè creaturis, diuinum honorem deferebant. Fuit hic populus quondam barbarus & incultus, nec vllam ſcripturam nouerat, propterea nec fidem adhibebāt, ſi quiſpiam diceret hominem, homini per litteras animum & voluntatem aperire poſſe. Potus illorum aqua melli commixta, & lac equiuum erat, liberales valdè & hoſpitales aduenis ſe exhibebant.

DIVISIO PRVSSIAE IN DVODECIM DVCATVS.

ANno Diuinæ incarnationis 373. Vedenuto Princeps Pruſſiæ, (qui Bruteno fratri voluntariè ſceptra deponēti ſucceſſit.) duodecim filios procreauit, quorum hæc nomina fuere, Saymo, Neydro, Sudo, Slauo, Natango, Barto, Galindo, Varmo, Oggo, Pomedzo, Colmo, & Lituo. Cumque iam Vedenuto Princeps, centeſimum decimumſextum annum attigiſſet, regiones Pruſſiæ inter filios diuiſit, Saymonemque natu maiorem ſummæ rerum præfecit. Atque ita Pruſſia in duodecim Ducatus, ſecundum filiorum Principis Vedenuti, numerum diuiſa eſt, & vnuſquiſque à ſuo Principe nomen accepit. Quos hic ſecundum ordinem cum ſua diſpoſitione, caſtriſque & ciuitatibus, annorumque numero, quando videlicet à Crucigeris potiſſimum erectæ ſint, deſcribemus.

Nomina filiorum Vedenuti.

Pruſſia in duodecim Ducatus diuiſa.

SVDAVIA DVCATVS 1.

PRimus & præcipuus Pruſſiæ Ducatus Sudauia olim erat, qui à Sudauo Vedenuti filio Principe, ſuo nomen ſortitus eſt. Hic Ducatus omnes alios & præſtantia, & fertilitate antecellebat: nam quocunque tempore neceſſitatis, ſex millia equitum, & octo millia peditum præſtare valebat. In hac regione præcipui nobiles & proceres totius Pruſſiæ priſcorum tempore ſedes ſuas habebant, nunc autem paludibus & Syluis maximis obſitus ſcatet, nec vllum veſtigium tam inſignis & nobilis regionis remanet, præter ſeptem pagos, quos coloni poſſident, in Luptauenſi territorio, tota enim eſt deuaſtata à Crucigeris ordinis Teutonici, non aliam ob cauſam, quam propter inobedientiā & infidelitatem. Diſtinguit Sudauiam à Sambia Regione palus quidam, à Ducatu verò Nadrauiēſi fluuius Lawo appellatus.

SAMBIA DVCATVS 2.

SAmbia nunc Szamland appellata, Regio Pruſſiæ à Principe Saymo nomē accepit. Hæc priori cum potentia, tum fertilitate non multum cedere videtur, poterat enim ex illa 4000. equitum & 4000. peditum congregari. A Natangia regione fluuio Prægel dicto diſterminatur.

Sequuntur Caſtra & Ciuitates ad Sambienſem Ducatum pertinentes.

Lebenicht	vnaquæque earum condita anno Domini	1256.
Kneypach		1380.
Regiomontium cum caſtro & antiqua, (vt illi appellāt) ciuitate.		1260.
Fiſchuſia		1269.
Lechſter		1289.
Mulmelburgia		1279.

Girmauia, Bobetia, Tyremburgia,

Rudauia,	Lnbtauia,	Bonundia,
Neuhuſia,	Schaccia,	Roſitta,
Wargia,	Chremetia,	Caymen.
Ceilgarbia,	Waldouía.	

His nominibus arces in Sambia olim appellabantur cum ſuis ciuitatibus, quæ omnes à Crucigeris benè muratæ & foſſis cinctæ extiterunt, nunc quædam arces in curias iudiciales redactæ ſunt, quarumdam etiam magna pars, humi proſtrata iacet.

NATANGIA DVCATVS. 3.

NAtangia Regio à Principe Natango nomen ducit, quæ à Bartia Regione flumine, Alla nominato, ſecernitur, à Pomeſania Paſſaria fluuio, diſterminatur. Regio eſt optima, arces & ciuitates plurimas, prout inferius ordine deſcriptæ ſunt, habet.

Valdouia ciuitas	conditæ ſunt Anno Domini	1 2 5 6.
Girdauia ciuitas		1 5 2 6.
Cintia oppidum		1 3 1 3.
Creneburga ciuitas cũ arce		1 2 5 3.
Heiligenbeil oppidum		1 3 0 1.
Fridlandia ciuitas		1 3 1 2.
Schippenbeilia ciuitas		1 3 1 9.
Brãdeburga oppidũ cũ arce		1 3 6 2.
Balga Arx		1 2 3 9.
Damnouia Ciuitas		1 4 0 0.

NADROVIA PROVINCIA 4.

REgio Nadrouia à Princlpe Nadro denominata eſt, eam à Natangia fluuius Pregiel diſterminat, à Slauonia Nara amne diſtinguitur. Hæc maiori ex parte à fratribus ordinis Tewtonici, propter infidelitatem incolarum deuaſtata eſt, reliquiæ eius & veſtigia reperiuntur, caſæ & tuguria in quibus piſcatores habitant.

SLAVONIA DVCATVS 5.

SLauonia regio quondam Priſcorum Prutenorum temporibus, pro Ducatu computabatur, à Principe Slauo nomine denominationem accepit, ex maiore parte à Lituanis, Crucigeriſq; depopulata eſt, eam à Lituania Memula fluuius diſterminat. Has infraſcriptas munitiones & arces complectitur cum ciuitatibus & oppidis.

Ragneta	His annis incarnationis Diuinę, à Crucigetis fratribus conſtructæ ſunt	1 2 5 3.
Tilſa		1 2 8 9.
Renum		1 2 7 6.
Llecouia		1 2 7 3.
Salauia		1 3 8 5.
Labia		1 2 5 8.
Tapia		1 2 5 5.
Vintburgia		1 4 0 9.
Chriſtoucrder		1 2 5 3.

Boytia	1338.
Ceſtia	1185.
Norbeitia	1381.
Vonſdorſa	1391.
Angerburgia	1412.
Dringofortia	1403.

BARTONIA DVCATVS 6.

BArtonia à Barto Principe nominis etimologiam ducit, cum Lituanis, & Moſchonitis terminis diſceptat, à Lituania 70. ſtagnis & ſolitudine, à Galindia verò flumine quodam finitur, nunc magna ex parte à Lituanis & Crucigeris peruaſtata eſt. Arces has cũ oppidis, à Crucigeris correctas complectitur.

Nordemburga	His annis hæ munitiones, à Crucigeris erectæ ſunt.	1505.
Iohanſburga		1268.
Gurgburga		1259.
Inſterburga		1342.
Rihteuerder		1396.
Bartouia		1365.
Rhenum		1375.

CALINDIA REGIO 7.

HAec regio à Galindo Principe Ganlindia nuñcupata eſt, cuius Maſouiæ ſylua ingens à Meridie fines excipit, quondam tam populoſa fuit, vt ſucceſſu temporis, populus in ea progenitus, locum non haberet. Vnde præpoſiti regionis obſtetricibus ſeuerè mandarunt, vt nullã fœminei ſexus, poſt partum prolem, hac luce frui permitterẽt, quam rem cum minus obſeruatam animaduerterent; mamillas fœminis ne amplius prolem educarent, amputarunt, quod facinus mulieribus ſummæ triſticiæ, & miſeriæ cauſa fuit. Erat autem in illa regione mulier quædam autoritate nomine & potentia clara, quæ pro Prophetiſſa habebatur: oracula enim interrogantibus dabat. Huic cum mulieres calamitates ſuas expoſuerũt, Prophetiſſa illa, miſeræ ſorti fœmineæ cõdolens, dolos quibus viros circũuenirct, & perpetratũ facinus vlciſceretur, expiaretq;, indagare, cogitareq; cœpit cõuocatiſq; omnibus proceribus, & nobilioribus vitis Galindiæ, monuit eos, vt Chriſtianis bellum, ſine vllo armorũ genere (euentus enim rerũ prædicere ſolita erat,) quã celerrimè inferrent; hanc enim voluntatem Deorum eſſe ſeriò affirmabat, quibus Galindæ auditis, ſine vlla mora, (certũ enim eſſe credebant,) iuuenes, ſeńeſq; valida manu inermes in Polonorum, & Maſouiorum Chriſtianorum prouincias, cum impetu excurrunt, nactaque ingenti hominum, & iumentorum præda, ad ſua proficiſcuntur. Interim verò captorum Chriſtianorum aliquot aufugiunt, continuoq; reliquis Chriſtianis nunciant, quomodo Galindi ſine armis, in terram erumperint. Chriſtiani re intellecta benè armati Galindos aſſecutos, maxima cruentaque ſtrage profligant, prædamq́ue repetunt, bellumq́ue continuantes, fugientes hoſtes in regionem vſque eorum perſequuntur, quam armis & igne euertunt, reliquias tam matronarum, ancillarum, & iuuenum, in captiuitatem abducunt. Has ciuitates & munitiones Galindia complectitur.

Grande facinus.

Fraus mulierum.

Prutenis in Maſouiam excurrũt.

Maſouia Prutenos profligãt.

Orteleburgum caſtellum	Anni inſtaurationis eorum.	1266.
Raſtemburgum oppidum		1329.
Neyburgum arx & oppidum		1238.
Paſſenhumia oppidum		1388.
Dreſchlouia arx & oppidum		1338.
Lucia caſtellum		1348.
Lucemburgia oppidum		1349.

VARMIA REGIO 8.

VArmia ſiue Wermelandia Regio à Warmo Principe, nomen ſortita eſt, à Pomeſania Prouincia ſtagno, & flumine paſſaria diſcernitur, à Natangia paruis quibuſdam fluuijs, has arces cum ciuitatibus complectitur.

Reſſel arx & ciuitas	His annis ſunt extructæ	1337.
Sreburg arx		1348.
Bichofſtein ciuitas		1325.
Wartemburga ciuitas		1325.
Allenſtein arx & ciuitas		1367.
Melſatia arx & ciuitas		1326,
Helſberga arx & ciuitas		1320.
Wermeditum arx & ciuitas		1316.
Gulſtadia ciuitas		1326.

HOGKERLANDIA PROVINCIA 9.

HOgkerlandia ſiue Pomeſania, à Principis nomine Hogo appellate eſt, eam à Natangia, Paſſaria fluuius ſeparat, à Pomeſania duo fluuij Melſink & Draſen appellati, haſque arces cum oppidis complectitur.

Brandemburgum caſtrum & oppidum	His annis extructa ſunt	1258.
Frauemburgum oppidum		1279.
Tolkiemit oppidum		1365.
Munhuſia caſtellum		1365.
Scharpouia prædium		1400.

Elbingenſe caſtrum conſtructum anno 1237.
Ciuitas verò ipſa Elbinga celebris & populoſa emporio clara inſtaurata eſt, anno 1239.

CVLMENSIS DVCATVS 10.

CVlmia Regio Pruſſiæ, à Culmo Principe denominationem trahit. A Polonia & Pomerania Viſtula fluuio ſecernitur, à Pomeſania flumine Oſſa, à Michlouia verò & Dobrinia territorijs Drebnicz fluuio, fines ſuos dirimit, has ciuitates & munitiones habet.

Culmina

Culmina ciuitas ampla		1223.
Wentſlauia Arx		1215.
Alduſia caſtrum		1238.
Grandentz arx & ciuitas.		1299
Gugeleburga ciuitas		1230.
Schöſe arx cum ciuitate		1305.
Straſburga arx & ciuitas		1285.
Battonia arx	Erectæ ſunt annis hiſce	1346.
Neumarckt ciuitas		1325.
Rogoſna Arx		1293.
Colmenſe ciuitas		1251.
Torunia arx cũ ciuitate ampliſſima, emperio clara ad Viſtulam condita		1235.
Papauia Arx		1375.
Frideck Arx		1331.
Lipno Arx		1319.
Leſna ciuitas		1328.
Golba arx & ciuitas		1300.

Luben arx cum ciuitate		1233.
Reden ciuitas cum arce	hiſcæ annis extructæ	1233.
Bergelauia Arx		1305.
Lautergurgia Arx		1301.

Huius Ducatus Titulo Rex Poloniæ vtitur.

POMESANIA PROVINCIA

POmeſania à Pomeſa Principe, finitur ab alijs Regionibus Viſtula, Elbinga, Druſno, Drobnicz, Weſſera, multæ in ea Præclaræ arces & ciuitates, vt ſequitur habentur.

Marienburga ciuitas ampla, Anno Domini 1302. extructa eſt, arx verò anno 1281. à fratribus Tewtonicis erecta ſub Magiſtro ordinis Hartmano Comite Heldrouienſi, natura loci munitiſſima, valloq; fortiſſimo & foſſa profunda circũducta, muro & propugnaculis, ac comeatu copioſo, apprimè firmata, Regis Poloniæ præſidijs tenetur.

Newtichia oppidum		1329.
Stum arx cum ciuitate		1249.
Criſtburga arx & ciuitas		1258.
Preuſmarck Arx		1329.
Salfeld ciuitas		1328.
Merinek arx cum ciuitate		1290.
Holand arx & ciuitas		1329.
Lubſtadia ciuitas		1302.
Oſſterrade arx & ciuitas	Hæ Ciuitates cum ſuis munitionibus his annis extructæ ſunt	1270.
Roſenburga arx cum ciuitate		1289.
Marienuerder arx cũ ciuitate		1311.
Garneſia ciuitas		1328.
Germanica Eilouia arx cum ciuitate		1337
Lebmulia ciuitas		1337.

Hohenſtein ciuitas	1301.
Schouembergia arx	1319.
Roſembergia ciuitas	1315.
Eilemburga ciuitas	1299.
Neumburga ciuitas cũ arce	1289.
Salauia ciuitas cum arce	1306.

MICHLOVIA PROVINCIA 12.

MIchlouia admodum anguſta terra eſt, inter Brodnam & Drebnicz fluuios iacet. Huius cauſa Poloni cum fratribus Teutonicis perpetuas rixas foucebant, nullam arcem præter vnam ciuitatem Straſburgam, & tres munitiones, Berklij, Dornik, & Michlouiam habet.

Pomeraniæ Regionem ampliſſimam, longo tractu mari adiacentẽ, vnde & nomen habet, in Poloniæ Regionum deſcriptione, latius indicabimus. De qua multa bella Poloni cum Prutenis gentilibus, & Crucigeris habebant, in hac ſita eſt co-
Dantiſcũ. leberrima vrbs Gedanum, ſiue Dantiſcum appellata, à mari Germanico vno miliari abeſt, eam celeberrimus fluuius Viſtula præterlabitur, ibidemq́; ampliſſimis oſtijs in mare exoneratur. Celeberrimum in ea totius Pomeraniæ, & Pruſſiæ emporium eſt, Regij Poloniæ ſubiecta, anno Domini 1285. tranſlata.

PRuteni Gentiles barbarie indomita rigentes, peruerſi & infideles erant, varias creaturas quaſlibet pro Dijs colebant, nec ſe ad fidem Chriſtianam conuerti patiebantur. Idiomate proprio à Liuonico non diſſimili vtebantur, Polonis & Maſouitis tributarij erant, ſed frequenter nacta occaſione iugum excutiebant, ideò multa bella longo tempore Poloni cum eis tenuerunt. Poſtea anno Domini 1211. Conradus Maſouiæ Princeps ex Regibus Polonorum genus ducẽs, à Prutenis Gentilibus ſæpius varijs excurſionibus infeſtatus, ad Imperatorem Fridericum huius nominis ſecundum, legatos deſtinauit, implorans auxilia aduerſus infideles Prutenos, qui libenter fratres ordinis Teutonici Crucigeros à
Crucigeri in Pruſſiã venerunt. Saracenis tunc temporis Hieroſolima pulſos, in Pruſſiam 20000. miſit, quibus Princeps Maſouiæ Culmenſem terram imprimis donauit, cum arce Dobrzinenſi, hac cõditione, vt tempore neceſſitatis ſubſidium ſibi cõtra infideles Prutenos ferrent, Pruſſiamq́; ſubiugatam in ſimul partirentur. Hic quædam de origine Crucigerorum Teutonici ordinis ſubiciemus.

ORIGO ET PRINCIPIVM TEVTONICI ORDINIS.

ANno Domini 1188. cum Balduinus Rex Chriſtianus Hieroſolimis regnaret, Saraceni & barbari ex arce nomine Ptolomaida, latinè Acona, Germanicè Acris dicta, varijs excurſionibus Sanctam terram infeſtare ſolebant. Quamobrem Rex contra barbaros Saracenos auxiliũ petijt à Chri-
Expeditio Chriſtianorum in terram ſanct. ſtianis. Longobardi igitur ſexaginta galeras, & in hijs quinquaginta millia virorum, in ſubſidium miſerunt, cum quibus multi homines probi piæ peregrinationis cauſa, in terram ſanctam profecti ſunt. Horum numerus erat 500. partim ex Saxonia, partim ex alijs prouincijs Germaniæ, qui omnes in vnam nauem congregati, Aconam vſq; peruenerunt, vbi per integrum annum, cum infinita multitudine Chriſtianorum, Aconam antequã caperetur, oppugnauerũt, in oppugnatione multi Chri-
Hoſpitale beatæ Mariæ Virginis Hieroſolimis. ſtianorum telis barbarorum læſi erant, vnde in morbum inciderunt, paſſimq́; ſparſi cũ neminem in terra aliena, qui ſubleuaret inopiam haberent, multi fame perierunt. Erant autem ex peregrinis præcipui, octo boni & pij viri Teutones, qui cum viderent Chriſtianos tam miſerè interire, cõmiſeratione ducti curam illorum ſuſceperunt, diligentiaq́;

ligentiaq; illorum plurimi infirmi cõualuerunt. Poſtea Xenodochium, ſiue hoſpitale ſub titulo beatæ virginis Mariæ, Aconæ erexerunt, primuſq; Xenodochij præfectus, Henricus de Valpot electus eſt, ex Germania oriundus, hic maximam diligentiam, in fouendis infirmis & egenis adhibuit, vltimum diem Aconæ peregit, ibidemq; ſepultus eſt anno Domini 1190. Poſtea Balduinus Rex, Hieroſolimis templum, & Xenodochiũ, pro pauperibus, & pluribus nobilibus infirmis, qui in bello Aconienſi læſi erãt, extruxit, ſub titulo beatæ virginis Mariæ.

Tandem anno 1191. Clemens Papa huius nominis 3. hunc ordinem confirmauit, & intitulationem dedit fratribus Teutonicis, Xenodochij Hieroſolimitani beatæ virginis Mariæ. Præterea Diui Auguſtini, regulam illis ſeruandam impoſuit, Stemmateq; cum cruce nigra eos inſigniuit.

POSTEA Patriarcha Hieroſolimitanus, ſingulos fratres Teutonici ordinis à Pontifice Romano confirmatos, alba chlamidẽ ex vtraq; parte crucem nigrã habente ornauit, ſicq; illi habitum ſuum ſuſceperunt. Fuerunt qui veſtiti ſunt 24. fratres laici, & 7. ſacerdotes. His lorica indutis, gladio accincto, miſſã celebrare cõceſſum erat, nullus barbam tondebat, & ſuper ſacum ſtramine impletum, regula iubẽte, dormiebant, ſed ſtatim hæc mira quadam metamorphoſi immutata ſunt. 1 *Habitus Crucigerorum Teutonicorũ.*

SECVNDVS Henrico de Valpoth, primo Magiſtro Xenodochij Hieroſolimitani, 2
Otto de Karpen nobilis Germanus, in Magiſterio ſucceſſit, anno Dom. 1200. ſub Imperatore Romanorum Philippo huius nominis 2. & Innocentio ſummo Põtifice, hic in humilitate, & cordis ſimplicitate Deo & fratribus ſeruiuit. Sexto anno officium abſoluit. Aconæq; ſepultus eſt.

TERTIVS Ordinis Magiſter Hermanus Brand Olſacenſis, electus eſt, ſub Pontifice 3
Innocentio 3. & Philippo 2. in ordine Germanorum Imperatorum 22. Anno 1206. præfuit officio quatuor annis, pauperibus quantum potuit ſatisfecit, Aconæ ſepultus eſt.

QVARTVS Hermanus à Salicen, Nobilis Miſnenſis, Ottonis, & Friderici ſecundi, 4
Imperatorum, Innocentij 3. & Honorij Gregorijq; 9. Pontificum temporibus, anno Domini 1210. electus eſt. Hic omnium præclariſſima Priuilegia Ordini à Pontifice, & Friderico ſecundo, Cæſare conſecutus eſt. Nam cum ſimultates, & odia inter Pontificum Romanum, & Fridericum Cæſarem exortę eſſent. Ille huiuſmodi cladem prudẽtia ſua è medio ſuſtulit, ſub eo Conradus Marchio Turingenſis habitum ſuſcepit, duo millia nobiles, & auratos equites Germanos in ordine habuit, quos 30. continuis annis rexit, eius temporibus fratribus ordinis à Saracenis Hieroſolima pulſis, Pruſſia cõceſſa eſt, Regnum Poloniæ, Conradiq; Ducis Maſouiæ, & Imperatoris Friderici 2. conceſſu. Quorum 20000. in Pruſſiam venerunt, Pruſſoſq; Gentiles auxilio Polonorum, ex terra Culnenſi eiecerunt. *Poloni & Maſouita Pruſſiam Crucigeris concedunt*

QVINTVS Magiſter Conradus Turingorum & Cathorum Marchio, ſub Cæleſti- 5
no 4. Pontifice, & Friderico 2. Imperatore, anno 1240, electus eſt, habitum Mariemburgæ, in Pruſſia ſuſcepit, cũ multis nobilibus adoleſcentibus, & viris eximijs, ac prudentibus, cum Pruſſis Gentibus, multa bella geſſit, magnoq; labore fines Regionum ordinis dilatauit, & ſi quæ ruinam minarentur, illas reſarciens optimè conſeruauit. Poſtea è viuis exceſſit, Mariemburgæ ſepultus.

SEXTVS Ordinis Magiſter Poppa ab Oſterling, electus eſt, Conradi 4. Imperatoris, 6
& Innocentij 4. Pontificis temporibus, anno 1252. Multa præclara bella cum Prutenis, Liuonienſibus, & Swãtopolo Duce Pomeranorũ geſſit, poſtea ante Lignicĩã ciuitatẽ

cum Conrado Sileſiæ Duce, ſanctę Heduigis marito, à Tartaris totam ferè Sarmatiam vaſtantibus, interemptus eſt, à Chriſtianis verò Wratiſlauiam delatus, ibiq; in Baſilica diui Alberti, terræ mandatus eſt, huius magiſtri tempore Regiomontum conſtructum eſt.

7 SEPTIMVS Magiſter, Ioannes Sangerhuſenſis, officium ſuſcepit tempore Vilhelmi Comitis Flandriæ, Romanorum Imperatoris, & Alexandri 4. Pontificis, anno 1263. Infidelium Prutenorum, vires mirabiliter diminuit, ordoq; eo præſidente, plurimum profecit, Dominicanorum Monaſterium Toruniæ fundauit, Brandemburga quoque ciuitas cum arce, eius temporibus ædificata eſt, anno Domini 1266. Tapia quoq; munitio erecta. Annis 12. præfuit, Treueris ſepultus eſt.

8 OCTAVVS Magiſter, Hartmanus, Comes Heldringenſis cōſtituitur, ſub Rodolpho 27. Imperatore, Habſburgenſi Comite, & Clemente 4. Pontifice, anno Domini 1275. vir pius & induſtrius extitit, Nadrauiam, Sudauiamq; Regiones Pruſſiæ debellauit, cū cæteriſq; finitimis longas acies tenuit. Eo præſidente, anno 1279. Menia ciuitas ædificata eſt. Anno verò Domini 1281. Mariemburgenſe caſtrum erectum eſt. Venetijs vltimum diem clauſit, ibidemq; ſepultus eſt.

9 NONVS Magiſter Burchardus à Swenden, ſub Rodolpho Cæſare 27. & Pontifice Ioanne 21. electus eſt, anno 1283. eo præſidente fratres ordinis, cum Pruſſis infidelibus bellum acre larga ſanguinis effuſione gеſſerunt, eoſque in integrum ad obedientiam compulerunt. Poſtea 7. annis in officio expletis, Magiſtratu ſe abdicauit, mortuus eſt Rodijs, ibidemq; ad Baſilicam S. Ioannis ſepultus.

Pruteni gētiles funditus debellantur.

10 DECIMVS Magiſter, Conradus de Feuchtuangen, munus Magiſterij ſuſcepit, ſub Adolpho 28. Imperatore, & Nicolao 4 Pontifice, anno 1290. eo præſidente ordo multū profecit, 7. annis fratres in officio continuit, Pragæ Bohemiæ Metropoli, ſpiritum exhalauit, Trebniciæque ſepultus eſt.

11 VNDECIMVS Magiſter Gotfridus, Comes de Oloch electus eſt, ſub Cæſare Adolpho 28. Germanorum Imperatore, & Pontifice Cœleſtino 5. anno Do. 1297. Hic Venetia cum multis fratribus in Pruſſiam profectus eſt. 10. annis officiū geſſit. Poſtea Comitijs celebratis, Magiſterium reſignauit, in Germaniamq; profectus, è viuis exceſſit.

12 DVODECIMVS Magiſter, Sofridus de Feuchtuangen, anno 1307. creatus eſt, Alberti Imperatoris Auſtriæ Ducis, & Clementis Pontificis temporibus. Hic ſedem Venetijs, Pruſſiæ Caſtrum Mariemburgam tranſtulit: nam in terra ſancta, Venetijs, Neapoli, & in Anglia ſedes ſuas, & præclara ædificia propter quaſdā ſimultates amiſerant. Duobus annis officio præfuit, Mariemburgæ mortuus eſt.

13 DECIMVS Tertius Magiſter, Carolus Treuerenſis ſuſceptus eſt, ſub Henrico 7. Imperatore, & Clemente 5. Pontifice, anno 1309. erat inſignis vir prudens, & induſtrius, anno Domini 1312. eo præſidente, Memula arx, in Curlandia Regione Pruſſiæ fundata eſt, ad propulſandos Lituanorum incurſus. Tandem prædictus Magiſter à Pontifice Romam citatus, adeò crimen obiectum auxilio Dei diluit, vt in aduerſariorum caput redundaret. Romaq; diſcedens, in itinere, Viennæ morbo oppreſſus expirauit, ibique tumulatus eſt. Huius tempore peſtis per integrum annum tantoperè graſſauit, vt omnia frumenta penuria hominum in agris manerent.

14 DECIMVS Quartus, Magiſter Vernerus Vrſelenſis, temporibus Cæſaris Ludouici 33. & Ioannis Pontificis 22. ſuſcepit officium ſuum, anno 1 3 2 3. ordini cum ſumma laude

laude præfuit, citò poſt interemptus eſt, à fratre ordinis Ioanne Bunſdorfio, in vigilia ſanctæ Eliſabeth, cum ex veſpertinis præcibus egrederetur.

Decimus Quintus Magiſter Ludolphus Dux Tuliſurgenſis, ſiue Bruſuicēſis, ſub Ludouico 33. Cæſare, & Ioanne Pontifice 22. Magiſterij celſitudinem ſuſcepit, anno 1325. vir pius & ſapiens exritit. Fratres ad cultum Diuinum ſummopere compulit, largeq; illis omnia miniſtrauit, ideò eos liberalitate obedientes ſibi effecit. Iuſticiā magnopere adminiſtrauit. 15

Decimus Sextus Magiſter Dictrichus, Comes Aldemburgēſis, octogenarius iam electus eſt, temporibus Ludouici 33. Imperatoris, & Ioannis 22. Poutificis, anno Domini 1329. eloquentia validus, autoritate grauis, iuſticiaq; rigidus extitit, gentilibus terrori fuit, templum beatæ Mariæ virginis Mariemburgæ extruxir, Totuniæ obijt, tranſlatus Mariemburgam, in templo S. Annæ ſepultus eſt. 16

Decimus Septimus Magiſter Rodolphus Dux Saxoniæ, Ludouici 33. Imperatoris, ac Benedicti vndecimi Pontificis tempore, in officium ſuſceptus eſt, anno Domini 1339. Hic anno Domini 1341. magnas copias conſcripſit, Neumarcouiamq; oppugnauit. Interim verò Lituani Pruſſiam inuaſerunt, eamque ferè totam igne, & cædibus conſumpſerunt, multos captiuos abducentes, quæ cauſa illi tātum mærorem attuliſſe creditur, vt mente captus ab officioq; depoſitus, præ mærore vitam terminarit, in Marienuerderq; ciuitate ſepultus eſt. 17

Lituani Pruſſiam vaſtant.

Octodecimus Magiſter Henricus Duſmarienſis, Clementis 6. Pontificis tempore, officij dignitatem conſecutus eſt, 6. annos in regendo ordine conſumpſit, cum Lituanis & Ruthenis bellū egregium, in die purificationis beatæ Mariæ geſſit, auxilioq; Diuino 10000. inimicorum proſtrauit. E viuis poſtea deceſſit, Mariemburgeq; humatus eſt. Hic virginum Cœnobium, Lebenich dictum, Regiomonti erexit. 19

Lituani proſtrātur

Decimus Nonus Magiſter Henricus Kimpradienſis, Carolo Cæſare 32. & Clemēte 6. imperantibus, ad dignitatem Magiſterij acceſſit, anno 1348. Eo præſidente ordo doctis viris abundauit, fratres in timore & amore Dei inſtruxit, annis 31. officio præfuir, Mariemburgæ vitam terminauit, ibidemq; ſepultus eſt. 19

Vigesimus Magiſter Conradus Zolner, temporibus Venceſlai 33. Imperatoris Romani, & Vrbani ſexti Pontificis, ad officium vocatus eſt, anno Domini 1379. multa egregia bella & facinora contra Gentiles, Lithuanos, & Samogitās temporibus Keyſtudi, Iagielonis, Viroldi, & Suidrigelonis Ducum Lituaniæ geſſit. Ordinem in poteſtate octo annis tenuit, Mariemburgæ naturæ debitum perſoluit. 20

Vigesimus Primus Conradus Valenrodenſis, Veneeſlai 33. Imperatoris, & Bonifacij Pontificis tempore magnus Magiſterij oblatum ſuſcepit, anno 1388. vehemens, & iracundus extitit, totis viribus bello incumbebat, Monachos, Sacerdotes, & omnes Eccleſiaſticos furore percitus, odio perſequebatur, nullumq; in hora mortis ad ſe venire paſſus eſt. Anno 1391. fratres ordinis, armata manu, per fluuium Cronone Lituanis Nemen dictum; ad arcem Catnēſem in Lituaniam nauibus, terraq; peruenerūt, ibiq; tres munitiones celerrimè erexerūt, Neuuerder, Riteuerder, & Metemburg appellaras, ex his Crucigeri Lituanis, magna damna inferebant, Regionem igne & ferro vaſtando, incolaſq; occidendo. 21

Vigesimus Secundus Magiſter Cōradus Iungingen, ad munus obeundū vocatus eſt, Venceſlao 33. Imperatore, & Bonifacio Pontifice præſidentibus. Hic propter mo- 22

rum probitatem magnam laudem apud omnes obtinuit, paciſq́; obſeruantiſſimus erat, ideò ab ordinis fratribus, cum multa pati oportebat. Annis duodecim officio præfuit. Poſtea ex carceribus corporis liberatus Marienburgæ in Diuæ Annæ templo humatus eſt.

Crucigerò profligantur.

23 VIGESIMVS Tertius Magiſter Vlricus de Iungingen, Conradi frater, Rupperto 34. Cæſare & Gregorio 12. pontifice, munia obeuntibus officium ſuſcepit Anno 1404. Strenuus & bellicoſus vir extitit, regulas ordinis non admodum obſeruauit, conſanguineos odio per ſequebatur, illorumq́; arces partim erripuit, partim deſtruxit. Cum Lituanis & Polonis plurima bella ieſſit, hunc poſtea Iagielo Rex Poloniæ, & Lituaniæ magnus Dux Vitoldus, cruento prælio profligauit, vbi & ipſe cum plurimis commendatoribus quorum 200. recenſentur cecidit, Dux quoq́; Stetinenſis & Oleſnicenſis, Kerczdorffq́; Dux exercitus Crucigerorum, à Polonis capti 5000. Crucigerorum à Polonis cæſa ſunt, Lituanorum tamen in caſtris Polonorum militãtium ſeptem millia trucidata fugataq́; in primo conflictu.

24 VIGESIMVS Quartus Magiſter Henricus Comes Plauenſis, ſub Sigiſmundo 35. Imperatore, & Ioanne 23. pontifice electus eſt. Hic volebat vlciſci iniuriam quæ à Polonis Crucigeris illata erat, ſed antequam quicquam inciperet ab officio deiectus eſt, & Engelſburgæ in carceres coniectus, deinde ad Lekſteg miſſus, vbi ſeptimo anno in vinculis peracto, fatis conceſſit. ſepultus Marienburgæ.

Poloni cũ Lituanis Pruſſiam vaſtant.

25 VIGESIMVS Quintus Michael Sterbergenſis, Imperatoriæ culmæ Magiſter, Sigiſmundo 35. ſceptrum tenente, & Ioanne 23. Romano pontifice, ordini prepoſitus eſt, Anno Domini 1410. Primo anno cum ſuſcepiſſet officium Iagielo Rex Poloniæ, & Vitoldus Dux Lituaniç, Oſterrodam Helſburgenſemq́; Epiſcopatum, Reſenburgam, Elbingam, & Chriſtburgam ciuitates, depopulati ſunt. Argentoratum obſederunt, re tamen infecta diſceſſerunt, nouem annis ordinis curam geſſit, Poſtea vt deponeretur precibus obtinuit, Gedani vitam finiuit, Matienburgæ verò ſepultus eſt.

Ad Polonos Prutheni deficiũt Crucigeros ſpernẽtes.

26 VIGESIMVS Sextus Paulus Rudolfienſis, Sigiſmundi 35. Imperatoris, & Martini Põtificis tempore, Magiſterij celſitudinem cõſecutus eſt, anno Domini 1419. Huius tempore prouinciæ & ciuitates Pruſſiæ ad Regem Poloniæ Caſimirum defecerunt, & iugum Crucigerorum excuſſerunt, officium nouem annis hic Magiſter retinuit, mortuus tandem Marienburgæq́; ſepultus.

27 VIGESIMVS Septimus Conradus Erlihuſius, Alberti 39. Romani Imperatoris tempore officium ſuſcepit, Anno 1438. Hic à bello quoad uixit abſtinuit, nimio dolore ob fratrum peruerſitatem conſumptus eſt, Marienburgæ mortuus ibidemq́; ſepultus.

Pruteni Crucigerorum iugũ excutiunt. Mariẽburga vẽditur. Pomerania Poloniæ adiungitur.

28 VIGESIMVS Octauus Ludouicus Herlihuſius ſub Cæſare Friderico huius nominis 3. fratres regere cepit anno 1450. Huius tempore Pruſſia ab ordine deſciuit, ad Regemq́; Poloniæ Caſimirum maior pars eorum defecit. Milites quoq́; ordinis præſidiarij, Marienburgam Regi anno Domini 1457. pro ſumma 476000. florenorum vẽdiderunt, cum alijs caſtris & ciuitatibus. Poſtea Rex Poloniæ capta arce Choijnicze, pacem cum Crucigeris inijt, atq́; ab hoc tempore Pomerania Regno Poloniæ adiuncta eſt, pro qua Poloni 150. annis perpetuò cum Crucigeris belligerabant.

29 VIGESIMVS Nonus Henricus Rheus, Comes Plauenſis, dignitatem Magiſterij aſſecutus eſt, ſub Friderico huius nominis 3. Imperatore, anno Domini 1467. Vndecim hebdomadis officio præfuit, Regiomonti in Catedrali Eccleſia terræ mandatus eſt.

Trigeſimus

TRICESIMVS Magiſter Henricus Comes Rihterbergenſis, anno 1470. officium 30
ſuſcepit, præſidētibus Friderico 3. Imperatore, & Sixto Pōtifice huius nominis 4. Fuit vir rigidus, furibundusq́;, Theodorum Epiſcopum Pruſſiæ captum, in vinculis fame peremit. Ordini annis 7. præfuit, Regiomonti ſepultus eſt, huius tempore bellum ſa- *Bellum ſacerdotum.*
cerdotum in Germania fuit.

TRICESIMVS Primus Martinus Truchſes Weczhauſenſis, ſub Friderico 3. Impe- 31
ratore, & Sixto 4. Pontifice ordini præfectus eſt, 12. annis præfuit, Caſimiro Regi Poloniæ, obedientiam præſtitit, Regiomonti mortuus, ibidemq́; ſepultus eſt.

TRICESIMVS Secundus Magiſter Ioannes de Tieſen ex Heluetia, celebri fami- 32
lia oriundus, Maximiliano ſceptrum tenente, & Iulio Pontifice præſidente, ordinem in tutelam ſuſcepit, anno 1489. Eodem anno Polonia Regi, iuramentum præſtitit. Poſtea eidem Regi Ioanni Alberto, auxilium cōtra Valachos ferens, cum exercitu profligatus, ipſeq́; peremptus eſt. Regiomontum delatus, ibidem terræ mandatur.

TRICESIMVS Tertius Fridericus Dux Saxoniæ, Turingorum, & Hermanduro- 33
rum Marchio, Maximiliani Imperatoris, & Iulij Pontificis temporibus, anno Domini 1468. In ſeſto diui Michaëlis Regiomonti Magiſtratum ſuſcepit. Nunquam Regi Poloniæ, iuramento ſe obſtringere voluit, qua de cauſa à Polonis ſæpius infeſtatus, in patriam ſuam Hermanduriam profectus, vbi 12. annis extra Ordinis fines exactis, mortuus eſt. Huius tempore Ioannes Albertus Rex Poloniæ è viuis deceſſit, cui in Regno Alexander frater germanus ſucceſſit.

TRICESIMVS Quartus Albertus, Marchio Brādemburgenſis, Caſimiri Regis Po- 34
loniæ Nepos, Maximiliani Cæſaris, & Iulij Pontificis temporibus, Ordini ſolenniter cum ingenti pompa Regiomonti præfectus eſt, anno Domini 1512. Sigiſmundo Regi Poloniæ Auunculo ſuo, iuramentum præſtare noluit, ſed arces neceſſarijs omnibus muniuit, vt ſe contra Polonorum incurſum defenderet, magnum & diuturnum bellum cum Rege Poloniæ habuit, in quo ex vtraq; parte multi ceciderunt, eam ob cauſam, quod iuramento ſe obſtringere Regi noluiſſet.

GESTA HVIVS MAGISTRI TEMPORE, PRAECIPVA.

ANno Domini 1519. in Autumno, inter Sigiſmundum Regem Poloniæ, & Magiſtrum Pruſſiæ Albertum Marchionem, bellum ortum eſt, anno 1520. Albertus Marchio, die feſto Circumciſionis Chriſti, Brāſbergam inopinatè occupauit. Eodem anno, Mielzak, Milimlijn, Regi traditæ ſunt, cum alijs plurimis ciuitatibus, caſtriſq́;. Quadrageſimali tempore menſe Aprili copiæ Regis Oland, ciuitatem & arcem ſub Magiſtro, cœperunt, eodem anno Brandemburga arx & ciuitas à Polonis capta & depopulata eſt.

Anno Domini 1520. Volſangus Dux Schonemburgenſis cum exercitu ordinis decem millibus peditum, & 4000. equitum coniungens, Gedanum oppugnauit, ex epiſcopiq; monte, (vt vulgo vocant,) ciuitati imminenti 4000. globos tormentorum bellicorum, in ciuitatem fruſtra tamen exonerauit, nullum enim hominem læſit, ſibi verò ingens damnum in tormentis, & globulis intulit: nam ex muro ciuitatis tormentum vnum præſtantiſſimum, in mille fruſtra concuſſum eſt, & ſi aliquis ex exercitu ſe oſtenderet, in hunc quatuor vel quinque tormenta ex turribus ciuitatis exonerabantur, tantaq; miſeria & penuria omnium, Cruciferorum milites afflicti erāt, *Cruciger i à Gedano fugantur.*
vt multis ſuorum deſideratis, quibuſdam captis, fuga ſibi ab obſidione conſulere cogerentur. Interea verò Poloniæ Rex, in ſubſidium Gedanenſibus 12000. equitum

electorum miſit, qui milites Crucigerorum à Gedani obſidione diſcedentes, inſecuti ſunt, plurimoſque ex eis trucidauerunt, quoſdam captiuos abduxerunt, multi etiam à Caſſubijs & Pomeranis iugulati ſunt. Poſtea Regius exercitus Dirſchouiam & Stargerdum arces occupauit, Choijnicz quoq; arx cũ ciuitate capta eſt, poſtea cæteræ ciuitates & arces vltro ſe Regi Poloniæ obtulerunt, & milites ordinis vna cum Crucigeris ex Pruſſia ſunt eiecti.

Crucigeri ex Pruſſia eijciuntur.

Anno Domini 1525. die octoua Aprilis, Pruſſia quam primum religioſi Crucigeri videlicet tenuerunt, in mundanam policiam & principatum ſæcularem ceſſit. Albertus enim Marchio Brandenburgenſis in ordine 34. & vltimus Magiſter Crucigerorũ, belli cum Rege Poloniæ pertæſus, difficileq; contra ſtimulum calcitrare videns, Regẽ ſibi per internuncios fratres & affines ſuos reconciliauit, Cracouiamque veniens iuramentum ſolenniter Regi Polonie Sigimũdo, in Maieſtate Regia ad id fabricata, in medio foro Cracouienſi ſedenti, Regalibuſq; induto pręſtitit, multis principibus. Ibiq; prædictum Albertum Marchionem Brandenburgenſem, poſt iuramentum ſolenniter præſtitum, Sigiſmundus Rex, Principem ſæcularem, equitemq; vt vocãt auratũ creauit. Terraſq; omnes Pruſſiæ certis ſub cõditionibus, eidem vt feudali, clientiq;, & ſubdito ſuo conceſſit, vexillumq; illi ſuum ſub inſignijs Polonicis dedit. Atq; hic finẽ ordo ille vt vocant Teutonicorum Crucigerorum, in Pruſſia anno Domini 1526. Alberto Pruſſiæ Duci, ſoror Regis Daniæ, in matrimoniũ data eſt, ex qua ſuſcepit filium, Albertum Fridericum modernum Ducem Pruſſiæ, qui etiam Poſt mortem patris, Regi Poloniæ iuramentum, homagiumq; ſolẽniter præſtitit, nunc quo ordine & quibus cæremonijs hoc iuramentum præſtitum ſit, quoniam ipſe præſens rerum ſpectator fui, breuiter dicam.

Magiſter Pruſſiæ iuramentum Regi præſtat.

Anno Domini 1569. menſe Iulio in Comitijs Regni generalibus, Lublini celebratis, Albertus Fridericus Marchio Brandenburdenſis, Alberti Ducis Pruſſiæ prædicti filius, patri in Principatu ſuccedens, iuramentum Regi Poloniæ præſtitit, hoc modo. Decima noua die Iulij, ampliſſimũ ſuggeſtum (ſiue Maieſtas vt dicitur Regia) tectum, ſericeis & ſtragulis tapetiſq; pretioſis, in ſuburbio Lublinenſi ſumptuoſe erigitur, vbi Rex ſeſſurus eſſet. Concurſus fit ad forum immenſæ hominum multitudinis, opplentur viæ omneſq; plateæ, quacunq; inceſſus erat, ſatagit pro ſe quiſq; vel ornatus ſplendido veſtitu, vel armis inſtructus apparere. Interim Mageſtas Regia ex arce in tronum proficiſcitur, cingitur ingẽti & ſplendida Senatorum Procerumq; vniuerſi Regni Corona, præcedentibus Principibus, viris, ac omnis ordinis cõſiliarijs, & aulicis. Vexillumq; pulcherrimum & ampliſſimum album, nouo Duci, de more, cũ inſignijs donandum, Eraſmus Debinſki, Cancelarij Regni filius, præferabat, poſteà Rex in domũ quandam ſuggeſto oppoſitam diuertitur, ibiq; ornatu Regali induitur, Sandaljs videlicet aureis, alba Dalmatica, & Chlamide, ſiue Piuiali ex panno aureo confecta, & Corona Regia aurea gemmis, lapidibuſq; prætioſis concinnè affabreq; ornata, chirotecas quoq; annulis gemmiſq; ornatas manibus impoſuit. Induta Mageſtas Regia ornamẽtis Regalibus, de modo illa in ſuggeſtum procedit media, inter Reuerendiſſimos Dominum Iacobum Vchanſki Archiepiſcopum Gneſnenſem Primatem Regni, ac Dominum Padniewſki Epiſcopum Cracouienſem, præcedentibus & ſubſequentibus cõtiguè primarijs Dominis, Conſiliarijs, Spiritualibuſq;, Gladium euaginatum ancipitem Dominus Andreas Zborowſki Gladiator (vt dicitur) Regni, præferebat, Pomum aureum Cruce inſignitũ Petrus Zborowki palatinus Sendomirienſis portabat, Sceptrum Staniſlaus Myſſkowſki, Palatinus Cracouienſis anteferebat. Cũ itaq; Sacra Regia Mageſtas in ſolio ſedit, quatuor Germani Proceres Pruſſiæ, nomine Ducis ſui, ſupplices venerunt, & genubus flexis vnus eorum orationem facundo lepore, ad S. R. M. recitauit: Oratione finita, Regia Mageſtas quatuor Cõſiliarios ſuos cum illis quatuor Germanis ad Ducem Pruſſiæ accerſendum miſit. Veniens itaque Illuſtriſſimus Princeps Albertus F[illegible]dericus, diſertiſſima facundia, orationem fecit ad S. R. M. ſingularem fidem ſupplicitatem, & ſubiectionem teſtantem. Reſponſum eſt poſtea ipſi Principi

Mos omagiorum Regum Polon.

Veſtitus ſolennis Regum Polon.

Conſiliariſq;

Conſiliarijſq; eius latinis verbis, nomine Regis, Sacram R. M. tam ipſum Principem quam omnes ſubditos,& optimates eius,omni fauore & gratia complecti,defendereque velle. His finitis acceſſit Princeps ad ſolium,& pedes Regios genu flexus cum ſumma reuerentia accepit, accepitq; de Sacra Regia Mageſtate manibus,vexillum album inſignitum Aquilla nigra, cum literis S. & A. colligatis in pectore, cum inſtitutione ore Regio facta his verbis: Nos Sigiſmundus Auguſtus Rex, annuentes veſtris & veſtrorum ſubditorum precibus, tradimus & concedimus Illuſtritati tuæ,prout parenti tuo Illuſtriſſimo tradideramus,in fœudum terras,ciuitates,oppida,& arces in Pruſſia, & ad eas Illuſtritatem tuam inueſtimus,per huius vexilli traditionem, ac inſtituimus gratia & benignitate noſtra, qua Illuſtritatem tuam vti nepotẽ noſtrum chariſſimum complectimur,ſperamuſq; quod eius beneficentiæ noſtræ,& memor & grata fideliſq; Illuſtritas tua ſit futura. Deinde Princeps Pruſſiæ caudam vexilli tenens, ſuper libro Euangeliorum in hæc verba iuramentum præſtitit. *Verba Regis ad Ducẽ Pruſſiæ.*

Ego Albertus Fridericus,Marchio Brandenburgenſis in Pruſſia,Stetinenſis,Pomeraniæ,Slauorum, Caſſuborum Dux,Princeps Rugiæ, & Burgrabius Norimbergenſis, promitto & iuro, quod Sereniſſimo Principi ac Domino, Domino Sigiſmundo Auguſto Regi Poloniæ Inuictiſſimo, Magno Duci Lituaniæ, Ruſſiæq; ac omnium terrarum Pruſſiæ Domino & Hæredi, ſicut meo naturali hæreditarioq; Domino, & eius Sacræ Maieſtatis hæredibus, & ſucceſſoribus Regibus, & Regno Poloniæ ero fidelis & obſequẽs, eiuſq; Mageſtatis ac hæredum & totius Regni Poloniæ, bonum procurabo, & damnum præcauebo, ac omne id faciam, quod ad fidelem vaſſallum fœudalemq; pertinet, ita me Deus adiuuet,& hoc ſanctum Dei Euangelium. Accepto huiuſmodi iuramento Mageſtas Regia.gladium ancipitem,à Gladiatore Regni,Domino Andrea Zborowſki accepit, nouumq; Ducem ter præcinxit,inclinatum de more dicens: Accingere gladio tuo ſuper femur tuum potentiſſime. Poſtea ei torquem auream,Regio munere nõ indignam impoſuit. Mos omnis Ordinis Nobiles qui ad Equeſtre munus contendebant (in quorum ego numero,eodem more præcinctus fui) præcincti ſunt. Quibus omnibus ex ordine ſolenniter peractis,ac depoſitis Regalibus indumentis, cum toto illo comitatu, Duceq; Pruſſiæ cum ſuis præcedente, in arcem redijt.

HAEC autem Pruſſiæ Regio,pleriſq; ſinuoſis flexibus eſt vbiſque amæna, & opportunis Portubus maris Baltici,maximè commoda,vrbium Illuſtrium, oppidorum, arciumque frequentia & opimis incolarum diuitijs,opibuſque ac terræ vbertate, ſupra modum claret. Pecoris omnigeni inæſtimabili copia, piſcationibus, venationibuſq;, & ſyluis fructuoſiſſimis, aëriſque temperie, cum amænitate coniuncta prædita eſt, & poſtquam fidẽ Chriſtianam Pruſſia ſuſcepit, 72. arces præcipuas & 62. ciuitates principales habuit,à Crucigeris domus Teutonicæ erectas, quarum numerus nunc temporis ſucceſſu, plurimum creuit, multæ enim & frequentes ciuitates ac oppida, munitioneſque, tam à Polonis quàm Crucigeris vario Marte vtrinque decertãtibus extructæ ſunt. Longitudo eius ex Aquilone in Auſtrum, à Torunia vrbe cõfini Maſoniæ vſque ad Memulam caſtrum cum oppido, quinquaginta octo miliaribus extenditur. In latitudinem verò quinquaginta miliaribus, Lituanos & Maſouitas contingens patet. *Cõmẽdatio Pruſſiæ.* *Ciuitates in Pruſſia.*

Flumina præcipua & principalia, in Pruſſia duodecim reperiuntur, Iſtula ſiue Viſtula quę Syleſiam, Poloniam, Maſouiam, & Pruſſiam præterlabitur, ſimiliter Cronon ſiue Nemen ex Lituania decurrens, Nogat, Elbinga, Weſera, Paſſaria, Alla, Prægel, Oſſa, Drebnicz, Lica, Lauia. Extant quoque alia plura flumina omni genere piſcium abundantia, minus tamen hominibus præcipuè externis cognita. Lacubus plurimis aliq̃do ſeptem miliaribus Polonicis patentibus, piſcibuſque omnis generis exũdantibus vndique ſcatet. Gũmi quoque genus lucidiſſimum, quod ſuccinum ſiue Gleſſum vulgariter Burſtin vocatur, in littore maris Baltici copioſè colligitur. Cum autem Pruſſia vt copioſè ſuperius deſcripſimus, barbarorum colonia antiquitus fuerit, Polonorum ac Teutonicorum armis ſubactam, ſacriſq; iniciatam ſe agnoſcit, qui in eam colonias *Flumina Pruſſiæ.*

ſuas barb[illegible]is, penitus ferè extirpatis deduxerunt, nuncq; tam Polonis, quàm Germanis equitibus, pariter ciuibus, agricoliſque, frequens eſt. Barbarorũ tameu reliquiæ, ad Cu[illegible]landicum lacum hucuſque ſuperſunt, qui, cum Liuonibus & Lituanis vicinis, idiomate, moribus, habituq;, concordant. Porrò nulla in vniuerſo Poloniæ Regis Dominio, regio reperitur, quæ tam frequentibus ciuitatibus, arcibus, & oppidis vt Pruſſia abundet.

Pruſſia duplex.

Hæc autem Pruſſiæ Regio ampliſſima, omniumque fructuum tam ex terra, quàm aqua naſcentium abundantiſſima, duplex eſt, Ducalis & Regalis, nam Dux gratia Regis Poloniæ, in ſuis ciuitatibus & arcibus integrè rerũ potitur, vt vaſallus & feudalis, ac beneficiarius Rægni. Regiomontiq;, quæ eſt ciuitas maritima, ſedem ſuam habet, in qua eſt collegium communis ſtudij, ab Alberto præfato primo, ex Magiſtro Duce creato ſundatum. Eſt autem Regiusmons emperio clara, ad eam enim merces ex ſeptentrionis regionibus copioſè apportantur, in hãc ſedem ſuam Magiſtri tranſtulerunt Marienburga nobiliſſima, eaque munitiſſima arce, ac totius Pruſſiæ propugnaculo, quæ cum ſe expurgnari non pateretur, Caſimiro Regi Poloniæ vt diximus, pro certa ſtipendiorum militibus Ordinis perſolutione, dedita eſt, in ea aſſiduè milites præſidiarij à Rege Poloniæ aſſeruantur, victu & omnibus ad bellum neceſſarijs tam apprimè prouiſa, vt ſex annorum obſidionem ſuſtinere poſſit. Eſt enim Regalis Pruſſiæ, (id eſt, illarum artium & ciuitatum, quas Rex electas extra Ducem, armis maiorum ſuorum, acquiſitas poſſidet,) caput & Metropolis à Gedano ſeptem miliaribus diſtat. Pluſimas nobiles ciuitates & arces, quas ſuperius ennumerauimus, Pruſſia complectitur.

Regiomontum. — *Mariēburga.*

Epiſcopatus Pruſſia.

Epiſcopatus verò quatuor Catholicos, poſtquam fidem Chriſtianam ſuſcepit, Pruſſia habebat. Warmienſem, Culmenſem, Sambienſem, & Pomeſanienſem, nunc Sambienſis Warmienſi, Pomeſanienſis autem Culmenſi adiuncti. Warmienſem Epiſcopatum qui eſt præcipuus, Reuerendiſſimus Dominus Staniſlaus Hoſius Polonus, Sacræ Romanæ Eccleſiæ Cardinalis digniſſimus, ſingulari pietatæ, & vitæ ſanctitate, ac doctrina cœleſti & ſcriptis diuinis corruſcans adminiſtrat, qui Malleus Hæreticorum indefeſſus, & Catholicæ Eccleſiæ propugnator ſtrenuus, iure cenſendus eſt. Culmenſem Epiſcopatum, Reuerendiſſimus Dominus N. Coſtca virtutum & doctrinæ ſpeculum inſigne. Nunc de Pomerania Regione ampliſſima dicendum nobis occurrit, quæ etiam Polonorũ armis antiquitus, perdomita imperio paret, nam Boleſlaus Rex bellicoſiſſimus Anno Domini 1003. Ruſſiæ Principibus debellatis, ſtrenuoq; Marte contuſis, perpetuum victoriæ monimentum Herculeum imitatus opus, tres ferreas collumnas in Boriſtene fluuio collocauit. Deinde Anno Domini 1008. Saxonibus bellum intullit, & omnem illorum regionem, circa Oderam, ad Albim, & Salam fluuios, Cherſoneſumque, Cimbricam quæ hodie Dania appellatur, ſumma belli dexteritate ditioni ſuæ ſubiugauit. Vrbes earum regionum maximas, partim ſolo æquauit, partim ſuis Polonis muniuit, gentemque vniuerſam Pomeranorum, barbaram & incultam, ad fidem Chriſtianam ſuſcipiendam, armis coëgit, & vt ſempiterna memoria victoriæ fœliciſſimæ apud poſteros extaret, in Albi, & Sala, Oſſaque fluuijs, columnas æreas inclitus triumphator locauit, totam Pruſſiam ac Pomeraniam Chriſtianis infeſtiſſimas, perdomuit.

Gades Boleslai.

DVCATVS POMERANIAE.

POmerania Regio ampliſſima, ab Holſatia ad Liuoniam vſq;, longo tractu, iuxta mare Germanicum extenditur, vnde & nomen habet. Pomorze enim Slauis mari adiacentem Regionem ſignificat. In hac Regione natio Slauonica, antiquitus conſederat, ſed nunc Germani magna ex parte eam incolunt. Has præcipuas ciuitates à mari procul ſitas complectitur, Steriniam, vnde Ducatus Stetinenſis dicitur, Neugardiam, Lemburgam, Stargardiam, Bergradum, Camenetiam, Publinam, Griſemborgam, & alias complures. Quæ verò mari impendunt Colberg, Camin, Coſlin,

Gribſ-

Gribſwald, Sund, Puczka, Reuecol, Louemburg, Hechel, &c. Iulinum in hac Regione vrbs erat celeberrima, nunc ruinis deformis iacet, pro hac regione Poloni cum Prutenis Gentilibus, & Crucigeris, longo tempore acriter decertabant, nunc titulo eius Iulinum Rex Poloniæ, qui in ea maiori ex parte rerum potitur, Duxque Pruſſiæ feudalis Regis Poloniæ vtuntur.

Gedanum, ſiue Dantiſcum huius Regionis Metropolis, vrbs ampliſſima, & inſignis à mari Germanico vno miliari abeſt, eam celeberrimus fluuius Viſtula præterlabitur, ibidemq; ampliſſimis oſtijs in mare exoneratur, in ea totius Pomeranię, & Pruſſię celeberrimum emporium eſt, ex vltra marinis enim regionibus longinquis, Anglia, Britania, Scotia, Gallia, Hiſpania, Swetia, Dania, & Nordwegia, naues ad eā appellunt. Ex Lituania quoq; Ruſſia, Volinia, Poloniaq; varię merces, fluuijs nauigabilibus in eā deferuntur, præcipuè verò ſiliginis, & frumenti, ingens copia ex ſupra nominatis regionibus aduehitur. Regi Poloniæ ſubiecta eſt, Caſtellanumq; à Rege præfectum habet. Ex mari in vrbem perducta eſt, foſſa qua naues maximæ intra mœnia veniunt. Burgrabius cum proconſulibus, & conſulibus, regio nomine, ciuitatem adminiſtrant. Ciues omnes ferè Germani ſunt, mercatoreſq; ditiſſimi, ita vt Gedanum ædificiorū pulcherrima diſpoſitione, commerciorum varietate, maris, Viſtulæq; oportunitate, incolarum, & externorum incredibili multitudine, ciuium diuitijs, & inſtrumētorum bellicorum, ad hoſtes propulſandos, ac machinarum ænearum numero, cum præcipuis Europæ vrbibus, meo iudicio cōferenda ſit. Prætorium maximo ſumptu eoq; regio exædificatum cum ſuperba turri, ædeſq; ſacræ, cum priuatis ingenti auri pondere, artificioſè erectæ, Geldaq; publicum vrbis palatium, ac horologium diuinis ferè manibus elaboratum, cuius campanæ mirabilem quendam, & ſuauiſſimum concentum edunt, ſecundum artificis voluntatem, & temporis conuenientiam, in admirabilem omnium gentium aduenas attrahentes. Propugnaculum munitiſſimum in ipſo maris portu extructum, frequentibus directis machinis armatis militibus cuſtoditur.

Vexillum totius Pomeraniæ aquilam nigram in collo coronatam, gladium euaginatum manu humana tenentem, pro Stemmate in campo aureo geſtat ſimilem Pruſſiæ, quam in eius principio expreſſimus.

Elbinga ciuitas inſignis ad oſtia Albis fluuij, in littore maris magnificentiſſimè, & ſumptuoſè extructa, ſplendidis ciuium opibus, & mercatorum diuitum frequentia claram, ſpectabilemq; ſe reddit. Eius titulo Rex Poloniæ ſcribens, ſe Dominum terræ Elbingenſis maximè in Priuilegijs vtitur. Diſtrictum enim ampliſſimū circumiacentem habet. Atq; hæc de Pruſſia breuiter dicta ſufficiant.

LIVONIAE TOTIVS CVM SVIS PROVINCIIS, CIVITATIBVS, CASTRIS, ET COMMENDATVRIS, SIVE PALATINATIBUS, &c. Succincta deſcriptio.

Addita eſt quoq; breuis narratio, quomodo hæc regio in ius Inuictiſſimi Regis Poloniæ Sigiſmundi Auguſti, Magni Ducis Lituaniæ ceſſerit, & quo pacto, à Moſchorum Principe & Swetiæ Rege diminuta fuerit.

Livonia Siue Lieflandia, Regio ampliſſima, ab Oriente, Ruſſiæ, Moſchorum Principi ſubiectæ, cōtigua eſt, Neruaq; fluuius nauigabilis, (in cuius vtraque ripa, duæ arces eiuſdem nominis, vni Liuonienſium, altera Moſchorum ſibi exaduerſo ſitæ ſunt,) imperium Moſchouiticū, à Liuonicſi

diſlimitabat. Sed modernus Moſchorum Monarcha, Ioannes Baſiliades, Derpt inſigni *Fines Liuoniæ.* vrbe Epiſcopali, cum ſibi adiacente Prouincia occupatą, vlterius fines ſuos (prout inferius dicitur) promouit. A ſeptentrione cũ Swetiæ Regno, & Philandiæ Ducatu fines ſuos, ſinu maris Baltici diſterminat, Ab occidente mari Balthæo (quod Germanicum & Prutenicum appellatur) contermina eſt, A Meridie Samogitiæ & Lituaniæ, nonnihilque in Occidentem vergens, Pruſſiæ adhęret. Nonaginta miliaribus Germanicis in longitudinem, & quinquaginta in latitudinem, cum ſinu maris Baltici adiacenti extenditur. Sed nunc bellis ſæuientibus, pluribus in locis vaſtata, & diminuta eſt. Continet autem in ſe plurima territoria, quæ, pro Ducatibus computari poſſunt, horum ſingula cum ſuis Ciuitatibus & Caſtris ſuccintè deſcribere curabo, Sed primò quomodo & quando Regionis incolæ nomina Chriſto dederint, paucis aperiam.

Totum peuè Orbem terrarum, poſt maximum illud vniuerſæ terrę dilluuium, fallacium dæmonum fraude ſeductum, veram vnius Dei religionem, impio multorum & falſorum Deorum cultu, vanaque ſuperſtitione, commutaſſe conſtat. Quidam enim mortuos homines, propter merita beneficia & egregia geſta, cultu diuino venerabãtur, Alij malignos Dæmones, ementitis miraculis, & prodigijs hominum oculis ſeſe inſinuante, adorabant, Denique beluis atque ſerpentibus & ſculptis, pictiſque arte humana ſimulachris, gloriam veri Dei exhibebãt. Donec Ieſu Chriſti, veri Dei hominiſq; benignitas, & Euangelij eius claritas, poſt multa ſæcula, quaſi lux clariſſima, mũdo cœlitus affulgens, has tertas terribileſque tenebras diſcuſſit. Sed regiones Septentrionales, & omnes gentes ad Aquilonem vergentes, Chriſtianæ religionis ignaræ, vano idolorum cultui, diutius ſubiugatæ fuerunt, difficilis enim ad eos externis gentibus erat aditus, propter efferam barbariem, & crudelitatem populi. Romani etiam & Græci, qui primo fidem Chriſtianam amplexi ſunt, ſeptemtrionalium plagarum minus exactam notitiam habebant: vnde factum eſt vt Liuonia cum cæteris, ad aquilonem vergentibus regionibus, nouiſſimè omnium, Sacro Baptiſmi fonte lauata fuerit. Demum, *Fridericus Imperator Germani in Liuoniã veniunt.* Friderici primi ex Ducibus Germaniæ, Romanorum imperatoris, temporibus, mercatores rem familiarem ex Germania, per mare Balticum in Liuoniam appulerunt, & gentis barbaræ ſimpliſſimæque animos ob mutua mercimonia commutanda pellexerunt. Erat autẽ hic populus miræ ſimplicitatis, opumque parandarũ & rei familiaris iuſto negligentior, melle enim expreſſo (quo maxime Regio abundat) cæram velut alias quiſquilias, & purgamenta domibus euertebant. Poſtea ſuccedente quæſtu, & mercatoribus Occidentalibus, eò loci confluentibus, Sacerdotes paulatim ſe illis immiſcere, adiungereque, pię peregrinationis cauſa, cæperũt, vt mercatoribus, videlicet Theſauros Liuonum acquirentibus, ipſi animas gentis Chriſto, per verbum Euangelij ſalutiferum lucri facerent. *Meinhardus pius vir, primus in Liuoniã venit.* Erat igitur ea tempeſtate, vir quidam Meinardus nomine in Lubeca, ciuitate celleberima, pietate & ſanctimonia vitæ inſignis, hic vna cũm mercatoribus conſcenſa Naui in Liuoniam, Anno partæ per Chriſtum ſalutiș, Milleſimo Ducenteſimo, traijcit, & cõſpiciens in tã inſigni & prematura meſſe, nullos operarios extare, cõtinuò ibi vnius famuli cõuictu cõtentus, ętatẽ tranſigere cõſtituit, Caſamq; ſibi ex arbuſtis propter imbres arcẽdos conſtruxit. Paulatim deinde hominũ familiaritatẽ captare, & tædio ſuperato, abita iam mutui conuictus, & contractæ notitiæ cum incolis Regionis oportunitate, Religionibus & rerũ Diuinarũ eos admonere cæpit, ſenſimque à vano Idolorum cultu, ad Chriſtianę fidei obſeruantiã adducere, Auſpicanteque Deo, & pium viri religioſi conatum ſæcundante, complures incolarũ *Meinhardus Liuonienses in fide Christi instruit.* in agnitam veritatis doctrinam cõceſſerunt, quorum creſcente numero, multorumque animis (vt fit) rei nouæ & inuſitatæ religionis ſtudio, flagrantibus, Baſilica inſtauratur. Nec multo poſt, Meinardus à Bremenſi Archepiſcopo, in Liuoniæ Epiſcopum *Meinhardus Episcopus creatur Liuoniæ primus.* conſecratur, qui in meſſe Chriſti ſtrenui operarij munus adimplens, rem Chriſtianã multum adauxit, & magnam gentis partem ad Chriſtum conuertit, poſtea vitam cum morte fæliciter commutauit. Huic ex vita decedenti Bertoldus Ciſtercienſium abbas ſucceſſit, qui contra irruentes hoſtes fidei Chriſtianæ, vna cum peregrinis militibus,

qui

qui pietatis ergò ad militiam Chriſto exercendam, ex Germania confluxerant, pugnare inſtituit. Vbi verò ad pugnam vētum eſt, equo infreni in mediam barbarorum aciē proiectus confoditur. Tandem creſcente multorum pietate, plurimi ſacræ ſe militiæ deuouerunt, ordiniſque fratrum Tewtonicorum habitu ſuſcepto, enſiferos fratres ſe nuncupauerunt. Sed cum rebus gerendis ſupereſſe non poſſent, hoſtiumque barbarorum vis vndiquaque inualeſceret, Thewtonicorum fratrum ordini, in Pruſſia ſe coniunxerunt. Cum enim audiuiſſent quod ordo Thewtonicus cruciferorum, in tota Germania proficeret. Volquinus Præpoſitus eorum à quinto in ordine, Magiſtro Pruſſiæ Conrado olim Comite Turingenſi, in ordinem Thewtonicum ſuſceptus eſt, Anno Domini, 1234. Suffragiiſque eiuſdē Magiſtri Pruſſiæ Conradi, Gregorius ſummus Pontifex Romanus huius nominis nonus, iuſſit vbique & præcipue apud infideles prutenos, Liuonēſq; proclamari, quod ordo fratrum à gladio in Liuonia (qui nondum confirmatus erat) Tewtonicō ordini in Pruſſia vnitus, incorporatus aſcriptuſq; eſſet. Suſceperunt itaque fratres à gladio Liuonienſes, crucem, habitumque more fratrum Thewtonicorum in Pruſſia, Et ſemper ab hoc tempore Magiſtri Pruſſiæ, à Liuonienſibus Magiſtris tributa certa, & obedientiam exigebant, vſque ad tempora Alberti Marchionis Brandenburgenſis, Magiſtri Pruſſiæ, qui Anno Domini ſupra Milleſimū quingenteſimum, decimo tertio, pecuniam, quam obedientiam accipere maluit. Itaque Liuonienſes data, præſcripta ingenti ſumma pecuniæ, in poſterum ab obedientia Prutenicis Magiſtris exhibenda, liberati ſunt. Hanc tamen libertatem paulo poſt per inſolentiam ſuam amiſerunt: Rex enim Polonorum Sigiſmundus Auguſtus, eos in poteſtatem ſuam prout inferius dicetur redegit. Sed ad rem accedo, Liuonienſes cruciferi, habitu fratrum Thewtonicorum in Pruſſia aſſumpto, grauiſſimis bellorum laboribus, cum barbaris fortiter exātlatis, hactenus rerum in Liuonia potiti ſunt, Magiſtrumque ſibi elegerunt, qui cum commendatoribus, ſeu etiam præfectis totam Regionem gubernabat. Erant præter hunc in Liuonia Epiſcopi quinque vt potè Archiepiſcopus Rigenſis, Derptenſis, Habſelenſis, Oſeliæ, Curlandiæ, Reualiæque, Epiſcopi. Hi ſua munia ſtrenuè & Magnificè vt Principes obibant, ſed Anno Domini 1558. Moſchorum Dux Derpta ſiue Torpato, inſigni vrbe Epiſcopali potitus, Epiſcopatum Derptenſem penitus aboleuit, Rex quoque Poloniæ Archiepiſcopatum Rigēſem, cum omnibus arcibus & ciuitatibus (rerum enim in Liuonia potitur) tenet. Reualienſem Epiſcopatum, Swetiæ Rex vrbe Reualia capta adminiſtrat Oſelenſem Epiſcopatum & Abſelenſem fratres Regis Daniæ, Magnus nomine, vna cum Inſula Oſilia poſſidet.

Bertoldus Epiſcopus occiditur.
Ordo Teutonicorum in Liuonia
Volquinus primus Liuoniæ Magiſter.
Ordo Liuonicus à Grego. nono Pōtifice cōfirmatur.
Cruciſeri Liuonien. Pruſſiēſium tributarij. & cum illis vniti.
Liuonienſes ſe redemerūt à Pruſſienſibus.
Epiſcopi Liuoniæ.
Epiſcopatus Liuoniæ direpti a multis Principibus

Ordinis Tewtonici Magiſter, vna cum ſuis commendatoribus, plurima opplda & arces munitas poſſidebat, & primo quidem ordinis Magiſter & Archiepiſcopus Rigēſis ſimul, & coniunctim Rigam vrbem merropolim Regionis occupabant, Monetamque vterque propriam qua adhuc incolæ Regionis vtuntur cudebat. Verum Magiſter præter dominijs, & poſſeſionis conſortium, arcem quoque ibi habebat. Hic iam ordine territoria, arces (& ciuitates, tam Magiſtro ordinis, quàm Epiſcopis, & cōmendatoribus ſubiectas, deſcribere pergam. Hæc verò ſunt territoria ſiue Prouinciæ, in Liuonienſi Dominio, quæ pro Ducatibus valent: vtpotè, Leitlandia, Vikeclandia, Curlandia, Semigalia, Eſtlandia, Virlandia, Haria, Geruendiaque.

Prouinciæ Liuoniæ.

LEITLANDIA SIVE RIGENSIS PROVINCIA.

Leitlandia Regio Liuoniæ, præcipua has arces, & Ciuitates Regi Poloniæ ſubiectas, habet.

RIGA vrbs celeberrima, totius Liuoniæ metropolis, muro fortiſſimo, pro pugnaculiſque & turribus denſis, tormētis bellicis, apprimè munitis, valloque inexcuſſo tribus ordinibus tormentorum, vndiquaque munita, foſſis duabus, ex vtraque vallis parte, circumducta & ſtipitibus acutis circumſepta, re-

bus bellicis tormentis, & comeatu copioſo, militibuſque ſtipendiarijs, pacis & belli tempore, benè prouiſa. Arcem quoque benè munitam & omnibus neceſſarijs prouiſam, ſibi adiunctam habet, in qua olim Magiſtri ſedem ſuam habebant, eam nunc *Gothardus Kietler.* Gothardus Kietler Dux Curlandiæ, Regis Poloniæ feudalis, nomine Regio, adminiſtrat, in ciuitatem tamen ipſam, ius nullum habet. Adminiſtratorem, enim ſiue Capitaneum aliquem, ciues ſibi dominari (libertatem aſſerentes) non patiuntur, ſed obedientiam, & tributa Regi Poloniæ, fideliter exhibent, ipſique ciuilibus legibus vrbem adminiſtrant. Hanc vrbem fluuius Dwina ampliſſimus, (ex Seuera Regione Ruſſiæ, *Duna fluuius.* Moſchouitæ Duci ſubiecta, ortus) vna cū arce alluit, & duobus à Riga in mare ampliſſimis oſtijs exonėratur, Per hunc naues ex mari, de vltra marinis Regionibus, vtpotè Swetia, Dania, Holſatia & cæteris repoſtis prouincijs, appellunt. Ex Ruſſia quoque & *Emporiū Rigenſe.* Lithuania cineres, aſſeres, ligna cæſa, & leuigata, omnis generis ad naues fabricandas, frumentum quoque grandi copia, & cætera importantur. Magnumque hac in vrbe & celebertimum eſt emporium, quamuis enim duobus miliaribus à mari diſtat, naues tamen omnigenæ, facillime de mari, ſub ipſa mænia vrbis veniunt & redeunt.

Hæ verò arces, ciuitates, & Præfecturæ, Capitaneatuſque in hac Leitlandiæ ſiue Rigenſi Prouincia, continentur, Videlicet

Dunamunt Arx inexpugnabilis natura, oportunitateque loci, mari adiacet, in oſtijs Dwenæ fluuij, duobus à Riga miliaribus ſita, præſidiiſque Polonicis munita, in ea omnes naues ex vltra marinis regionibus, ad Rigam venientes, merces indicare, theloneaque perſoluere, coguntur.

Blokavs Munitio, inter Rigam, & Dunamunt, ad Dwinam condita, in ea quoque omnes naues excutiuntur, Hæ autem duæ arces Rigenſibus maximè inuiſæ ſunt.

Kircholm arx murata, ad Dwinam fluuium, duobus miliaribus à Riga ſita, in orientem procedendo.

Hæ quoque arces Dwinæ impendunt.

Vxvl arx deſolata, curia tamen In ea vbi Præfectus manet, extructa, à Kircholm duobus miliaribus abeſt. Crudelem illic quōdam conflictum, & hominum ſtragem inſignem, cumulus oſſium ingens congeſtus teſtatur.

Lenvard arx ab vxul quatuor miliaribus ad Dwninam ſita.

Ascherad olim Palatinatus: arx ad Dwinam munita, Mochouitæq; ab ea aliquoties repulſi ſunt, quatuor miliaribus à Lenuard abeſt.

Nitaw, Seſuegen, Georgenburk, Lewborg, Roſſiten, Lucen, Luden, Neuenhuſ, arces muratæ abſque ciuitatibus.

Dvnemborg Arx, ad Dwinam munitiſſimè ſita, commendator ſiue Palatinus, ei olim Magiſtri nomine præſidebat.

Segevolt Arx & ciuitas, olim ordinis Marſchalci primi, à Magiſtro propria erat, cum cæteris ad eam pertinētibus, videlicet, Lewburg, Nitaw, Georgēburg, & Choen caſtris.

Aries Arx, Wolmer ciuitas & caſtrum. Hermes arx, quatuor miliarib. à Pernawa & Phelin.

Has ſupradictas omnes arces, & ciuitates, cum ſuis Palatinatibus, & Præfecturis, inuictiſſimus Rex Poloniæ poſſidet, excepto Marieburga caſtro quod Moſchouiæ Princeps occupauit. Adzel, autem & Rodempeus, à Moſchouitis exuſtæ, & deſolatæ ſunt.

Archiepi-

IN eodem territorio Rigenſi, Rex quoque Poloniç omnes arces, ciuitates, Capitaneatus, & Præfecturas, Archiepiſcopales poſſidet.

Kokenhaws arx, & ciuitas, natura & oportunitate loci munitiſſima, ad Dwinam fluuium ſita, cæterarum Archiepiſcopi, arcium, principalis.

Vxvl, Lenuard, ſupra nominatæ arces, Krewburg, Landon, Seſuegen, Schãeborg, Serben, Concmburg, arx cum ciuitate, Salis, Vanſel, Dalen, Ieneel, Treyden.

Smilten arx à Moſchouitis deſolata, Cremon caſtrum olim Capituli Metropolitanæ Eccleſiæ Rigenſis.

Sancel arx, apprimè munitiſſima, mari adhærens, ad Archidiaconatum Rigẽſem quondam pertinebat. Hæ itaque omnes arces, & ciuitates enumeratæ Regi Poloniæ ſubſunt.

Arces nobilium in prædicto Archiepiſcopatu hæ ſunt, Nochroſen, Roſemberg, Mayan, Pietkiel, Roppe, Nabbe, Elner, & Berſen. Earum domini, Polono Regi obtemperant.

EPISCOPATVS DERPTENSIS.

DErpt, ſiue Torpatum, ſiue Derbet, Inſignis vrbs Epiſcopalis, & arx in colle munitiſſima, vrbi impendens. Hæc anno Domini 1558. ab exercitu Moſchorum Ducis, violenta oppugnatione, cum tota circumiacenti prouincia, capta eſt. Hæ verò arces ad hunc Epiſcopatum pertinebant. Falcanaw, caſtrum, & monaſteriũ inſigne, Neinhaus, 18. miliaribus à Derpt ſita, Rutenis contermina, Werbeke, Oldentorn, Kiriepe, Verpech. Nobilium arces in hoc Epiſcopatu, quatuor præcipuæ erant, videlicet, Olſen, Kanelichrh, Raden, Cunctal, ſiue Regental, omnesq́ue à Moſchorum Duce cum Epiſcopatu ſubiugatæ ſunt.

EPISCOPATVS HABSELENSIS ET OZELENSIS.

VIkechzlandia regio ad Habſelenſem Epiſcopatum cum ſuis arcibus & ciuitaribus pertinebat, quæ quatuordecim miliaribus in longitudinem, duodecimq́ue in latitudinem patet, mari Germanico, adhæret, & has arces complectitur, quas Swetiæ Rex vna cum regione poſſidet.

Habsel arx principalis cum ciuitate, in qua eſt Eccleſia Cathedralis, eam Rex Swetiæ vi ad deditionem coegit.

Lode arx munita, quam Dux Curlendiæ Gotardus Ketler à Swetenſium impetu nuper defenderat, & aliquot cis grandia tormenta ademerat, ſed poſtea ab eiſdem capta eſt.

Lehal caſtrum, & ciuitas, in qua eſt inſigne virginum Monaſterium, nunc præſidijs Swetenſium tenetur.

Ficzkel & Felix arces à Moſchouitis exuſtæ & deſolatæ ſunt.

Verder arx munitiſſima ad fluuium Zundam ſita ab ipſis Cruciferis Liuonienſibus deſtructa & demolita eſt.

Ozilia Inſula in mari Germanico, aliquot à littore miliaribus ſita eſt, ad Ozelenſem Epiſcopatum pertinebat, arces & ciuitates duas munitiſſimas habet, eas Cruciferi, Regi Daniæ prodiderunt, quas nũc Magnus eiuſdem Regis Daniæ frater, poſſidet, Epiſcopatuſq́; titulo vtitur. Harum arcium vna Arnezburg, altera Sonemburg appellatur.

LIVONIAE CVRLANDIA REGIO.

HAEc regio in Liuonia ſita à Septentrione maris Baltici ſinu, ab Occidente verò vbi Pruſſiam contingit, Pelago qui Curlandicus appellatur, alluitur: à Meridie Samogitiæ confinis eſt, Regiq; Poloniæ ſubeſt, ſed eam Gotardus Ketler, Regis gratia & benignitate tenet, tituloque eius vtitur. Has ciuitates & arces complectitur.

VINDA arx cum ciuitate & Palatinatu, Polonis Kieſs dicitur, in ea Magiſtri ſedem ſuam habuerunt, & Comitia, Conuentioneſque celebrare ſoliti erant, nunc Poloniicis præſidijs tenetur, adminiſtrantem Illuſtri & magnifico Domino Ioãne Chodkiewiez, Generali Samogitiæ, & ſupremo Gubernatori Liuoniæ, ac Magno Marſchalco Magni Lituaniæ Ducatus.

GOLDINGEN arx & ciuitas cum diſtrictu amplo.

GRVBIN, & Candaph arces cum præfecturis ditiſſimis.

TVCZKOM, Sabel, Durbin, Aſempoth, Shruden, Frauemburg, Alfangẽ, arces. Newburg caſtrum in finibus Samogitiæ.

Epiſcoparus Curlandiæ ſeptem arces continet, quas Magnus Regis Daniæ frater poſſidet, Epiſcopatuſque titulum ſibi vſurpat, hijſque nominibus, hæ arces nominantur, Edwalen, Pilthen, Haſempot, Angermunde, Dondangen, Neinhaus, & Ambothen.

SEMIGALIA DVCATVS.

HIc Ducatus Curlandiæ adhæret, à Meridie Lituaniæ contiguus eſt. Haſque arces continet, Soleburg, arx & Præfectura, Baſemborg, Doblin, Nithaw, arces cum diſtrictibus, ciuitates nullas habent, totumq; territorium, vna cum arcibus enumeratis, Curlandiæ Dux prædictus Regis Poloniæ gratia & benignitate commiſſum tenet.

ESTLANDIA DVCATVS.

EStlandiæ, ſiue Eſtoniæ Ducatus mari Swetiæ, à Septentrione adiacet: has arces præcipuas cum ciuitatibus & Præfecturis complectitur.

Felin cum Magiſtro capta.

FELIN arx & ciuitas munitiſſima, vnà cum vltimo Magiſtro Liuoniæ Vilhelmo Furſtemberg feudali Regis Poloniæ, à proprijs militibus ſtipẽdiarijs Germanis Moſchorum Duci doloſè prodita eſt. Ciuitas ipſa exuſta, arx verò præſidijs Moſchouiticis munita, vnaq; cũ diſtrictu, ſiue Palatinatu Moſchorum Duci ſubeſt. Magiſter verò in ea captus, Moſchouiam abductus, in vinculis ſpiritum exhalauit. Atque hunc extremum exitum Magiſtri Liuonienſes habuere.

Exitus Magiſtrorum Liuoniæ.

LAIS & Talczkofen arces, à Moſcho quoq; occupatæ ſunt.

TARNEST, ſiue Taurus, arx munitiſſima præſidijſq; Moſchouiticis prouiſa, à Lituanis Duce exercitus Illuſtri & Magnifico Domino Nicolao Radziwil Palatino Vilnẽſi, pulueribus bumbardarijs ſuppoſitis eiecta, & cum Moſchouitis, à vi & impetu pulueris volantibus euerſa eſt. Ego etiam huic oppugnationi cum patre meo interfui. Hac autem arce expugnata & exuſta, Lituani quibuſdam Moſchorum abductis, quibuſdã occiſis, velut Tartari, arce deſolata relicta, & non occupata, nec munita, (quæ facilè inſtaurari potuit,) cum ſpolijs, tormentiſque, & cætera ſupellectili bellica ablata, diſceſſerunt, anno Domini 1561. Iulij vltima.

Taurus capta.

OPERPAE arcem, exercitus Regis Poloniæ exuſſit & deſolauit.

Has autem in hoc Ducatu arces Rex Poloniæ poſſidet.

KARXHAVS, Helmeth, Rugen, Parnauam arcem inſignem & munitam cum ciuitate mari adiacentem. Hæc à Swetiæ Rege primum occupata erat, ſed poſtea à Polonis inopinatè capta in ditionem Regis Poloniæ ceſſit.

Parnaua recuperata.

VIRLAN-

VIRLANDIA.

TErritorium hoc Liuoniæ inter Orientalem, & Septentrionalem plagam ſitum, à Septentrione Baltici maris ſinu terminatur, ab Oriente Nerua fluuio celebri ex lacu Peijbas emergenti, & in mare Balticum ingredienti alluitur. A Meridie Eſtlandiæ, ab occaſu Hariæ contermina eſt, & octo miliaribus in longitudinem, à Nerua fluuio ad Rewaliam vſq; extenditur, haſq; arces complectitur.

NERVA arx & ciuitas inſignis, munitiſſimaque, ad fluuium eiuſdem nominis ſita. Exaduerſo in altera ripa arcem à Moſcho erectam Iuanow Gorod dictam habet, atq; fluuius prædictus Nerua, has arces interfluens Moſchorum, & Liuonienſium imperiũ olim diſlimitabat.

TOLCZBVRG arx ad ſinum maris Baltici inter Neruam & Reualiam ciuitates æquali diſtantia ſita.

WESENBVRG arx, & Capitaneatus.

BERCHOLM olim arx Epiſcopi Reualienſis erat. Aſs quoq;, & Eſt, duæ arces nobiliũ Liuoniæ vna Roberti à Gilſen, alia Bernardi de Tabe.

Has omnes arces cum ſuo territorio Moſchorum Princeps occupauit.

HARIA PROVINCIA.

HAria iuxta mare Swetiæ ſita, in longitudinem ſedecim miliaribus, & octo in latitudinem extenditur, cum Virlandiaq; territorio pro Ducatu computatur.

Hæ arces in ea ſitæ ſunt.

REVALIA vrbs celebris cum arce munitiſſima ad ſinum maris Baltici condita eſt. Sede Epiſcopali clara, ſub Rege Poloniæ à Swetiæ Regis exercitu occupata. Monetam Reualienſes propriam quadriangularem cudunt. Reualienſis Epiſcopus arces aliquot ſibi ſubiectas poſſidebat, in ciuitatem tamen nullum ius imperiumuè habebat, ſed Magiſter ordinis eam adminiſtrabat.

BADIS caſtrum & Monaſterium inſigne, Swetenſes inopinata irruptione cœperunt.

FEGVEVR arx olim Epiſcopi Reualienſis à Moſchorum Duce expugnata nunc tenetur.

GERVENLANDIA DVCATVS.

GEruenlandia Regio mari adiacens, ſeptem miliaribus in longitudinem, ſex in latitudinem patet. Frumenti & cæterarum rerum ex terra naſcentiũ feraciſſima, vnam arcem, Vitenſtein dictam principalem, cum pagis & curijs compluribus nobilium habebat. Eam ſub Rege Poloniæ, Suetenſium Rex occupauit, Bialykamiẽ, id eſt, albus lapis Polonis dicta. In hijs territorijs, ſiue Prouincijs Liuoniæ prædictis, (quæ etiam pro Ducatibus cõputari poſſunt,) variæ ſunt multarum gentiũ linguæ: plebs ipſa Liuonica tribus ferè linguis, (non multum tamen à ſe diferẽtibus) vtitur, ad Lituanicumq; idioma, magna ex parte alludũt, barbarie & moribus incultis rigent, Lituanis, & Samogitis, ob vicinitatem in omnibus perſimiles ſunt. Veſtitu vili, eoq; vt plurimum cinericio, ad Germanicũ habitum alludenti vtuntur, ex tiliæ libro more Lituanorum, & Ruthenorum coturnos, connectere ſolent, vel ex iumentorum pellibus, vna cum ſetis detractis. Fœmineus ſexus in pagis more gentis Cyganorum, (vel vt quidam volunt Cyreneorum) vagabundæ, veſtiuntur, veſtitumq; quibuſdam globulis plumbi, cuperis, & electuarijs exornant, induſia quoque circa collum præcipue annulis, intertexturiſque varis ornant.

Heruerlandia.

Bialykamis seu arx.

Liuonum agreſtium habitus, mores, & idioma.

Mulierum Liuonicarũ habitus

Crinibus paſſis, mulieres vetulæ, & virgines omnes promiſcuè incedũt, capitis ornamenta quædam mirè, ex globulis quibuſdam, confeta ad ſimilitudinem vnionum, Gemmarumuè, varij coloris geſtant, omnes ferè matronæ ſagæ, & incantatrices peritiſſimæ ſunt, artibus Magicis ſupra modũ deditæ. Pane viliſſimo teterrimoq;, & cibarijs ſimpliciſſimis, vtuntur. Frumenta omnis generis trituranda excutiẽdaque perindè, vt Lituani, primo in calidiſſima caſa, ad id præparata fumo exſiccant, & poſtea in horreo coram extructo excutiunt. In ollis figulinæ artis nuſquã, niſi in lebetibus æris, cupreiſuè, in pagis & ciuitatibus coquunt, neq; tibi ollam argileam aliquò, per totam Liuoniam videre licebit. Paleis quoq; frumentorum, vulgus magna ex parte cũ farina ſiliginis mixtis, vtitur. Et quamuis miſerrima gens fuerit, ſupra modum tamẽ callida, fallax, tumida, atrox & ad cædes patrãdas prompta. Polonos, Lituanos, Ruthenos, cæteroſq; extraneos Regi Poloniæ militantes, (extra Germanos, quorum ſub iugo olim fuerunt,) maximè inuident, eoſq; depredatores, & comeſtores bonorum, fundiq; ſui calamitatem appellant, & vbi poſſunt quoſcunq; milites aſtu circumuentos, & incautos opprimunt. Vni vel duobus viris tranſitus difficilis eſt, præcipuè ſi apud agreſtes pernoctauerint: nam ſomno oppreſſos, magna ex parte trucidant, ſuffocantq;. Diuerſoria in hac regione rara, vel penitus nulla reperiuntur, ſed ad curias, & prædia viatores diuertere, ibidemq; pernoctare ſolent, Templa quoque rariſſimè, niſi in arcibus viſuntur.

Ciues & Nobiles omnes Germani ſunt, Germaniſq; moribus & idiomate vtuntur. Fœmineus ſexus pallia rubea, communiter capiti impoſita, ad talos cum frequentiſſimis plicis gerit. Vittas mulieres in capitibus non gerunt, ſed contricatos crines, (quos maximè nutriunt, vel ad id præparatos adaptant,) tam matronæ quam virgines capiti circumnectunt. Pileos ſiue biretos quadriangulares more, Cardinalium Romanorũ geſtant, quædam verò, pallijs cum velamine velut tecto, frontem & caput tegente vtuntur.

Sponſa cum ad matrimonium contrahendum deducitur, corona argentea deaurata rotunda, & in altum prominente ornatur, omniſq; virginalis, & matrimonarũ chorus, rubeis pallijs veſtitus, longo ordine præit & ſequitur. Ceruiſia ex ordeo & luppulo paſſim in pagis & ciuitatibus guſtu amariſſima, maximè differenti à cæterarum regionum ceruiſia vtuntur, attamen gens illa & omnes Germani regionis incolæ, hunc potum ſuauiter præbibunt.

Siliginis & frumenti Liuonia diues eſt, adeò vt exteræ quoq; & tranſmarinæ nationes Lubeca, Amſterdam, Olandia, Dania, Swetiaq; eius vbertatẽ præſentiant, ad quas grandi copia frumenta, è Liuonia deportantur. In Liuoniam quoque ipſam ex Ruſſiæ Lituaniæque regionibus, fluuio Dwina & Nerua, ſiligo & id genus rerum plurimum aduehitur. Pecoribus & iumentis domeſticis omnis generis abundat, lacubus, fluuijſque piſcoſis, & ſyluis ad venationem idoneis referta, in quibus habet, vrſos, alces, vulpes, linces, maturos, caſtores, & omnis generis animalia. Lepores in Liuonia mutant æſtate, & hyeme colorẽ, perinde vt Heluetijs in alpibus, hyeme ſunt albi, & æſtate cinericei. Inferunt & Moſchouitæ pelles vrſarum, albas in Liuoniam, quas ex frigidiſſimis Septentrionibus regionibus, maximè ex Dwina prouincia Oceano glaciali adherenti acquirunt. Religioſiſſima gens Liuonica poſt ſuſceptã Chriſtianam fidem, Romanæ Eccleſiæ ritum ardenter obſeruans erat: Domini etiam ordinis Theutonici, & ipſe Magiſter, priuſquam ad Luteraniſmum deſciſcerent, religioſa pietate diligẽter, ordinis regulas, in moribuſq; & habitu cultum decentem obſeruabant. Diuorum delubra, pietate & pulchritudine decorabant, quę hodie à Lituanis, penè demolita & & deſolata videntur, ditionemq; ſuam ab omni incurſu barbarorum ſtrenuè, ſumma cum laude vindicabant, omnia denique illis ex voto, (benignitate Diuina propter religionis antiquæ obſeruantiam proſperante,) cedebant: & Moſchum barbarum potentem hoſtem, à finibus ſuis ſæpiſſimè ſumma cum victoria propulſabant, prout ex his duobus præclaris & victorioſiſſimis certaminibus, (quos mihi explanare lectori

haud

Liuonia ferax.

Religio Liuonum.

haud ingratum viſum eſt,) apparebit.

Moſchus Nenhuſ. Liuonia oppugnat.

Anno quo lux diuina, humana in ſpecie cœlitus mũdo affulſit, 1381. Magnus Moſchouitæ Dux, Liuonienſium caſtrum Nenhuis, in prouincia Derptenſi acerrimè oppugnabat, cui oppugnationi, ipſe ſua perſona, cum trecentis millibus armatorũ intererat. Demum poſt diutinam, & acrem obſidionem, crebraſq; irruptiones, mænia & propugnacula diruta, labefacere inceptabãt: obſeſſi etiã defatigati, & viribus exhauſti ac deſtituti, Diuinæ propugnationi & tutelæ, humiliter ſeſe ſubmittunt, ipſe etiam præfectus arcis, nocte veneris diem antecedente, inſomnis ante aram quandam proſtratus, flagranti, corde orabat, vt Deus in tam deplorato rerum ſtatu, ſibi ſuiſq; auxiliari dignaretur, fælicemq; grauis obſidionis liberationẽ elargiretur. Sole igitur tenebras noctis diſcentiente cum Moſchouitæ certam, iam arcis expugnationem, ſibi promitterent. Præfectus ille è precibus exurgit, arcuque arrepto, telum cum cuſpide præacuta, è feneſtra propugnaculi in medium exercitum Moſchouiticum iaculatur, & aſpirante conatibus Deo, ipſius magni Principis cor, lætaliter tranſfigit: concurrunt trepidi Moſchouitæ, dominumque exanimatum leuant, & cum magno vlulatu deplorãtes funeſtiſſimum caſum Domini ſui, relictis caſtris, & arrepto cadauere, in Moſchouiam fuga ſibi conſulentes, pergunt, Liuones ex arce ſeſe proripientes, hoſtes fugientes perſequuntur, per agroſq;, ſyluas, & pagos, pallantes aſſecutos trucidant, obruunt, teliſque tranſfigunt, & vidẽtes mirabili memorabilique modo numinis auſpicio, ſe liberatos, arcum ad perpetuam rei memoriam, Deo dicatum, in Baſilica arcis ad altare appẽdũt, ſolebatque in eo templo cultus Diuinus, magna pietate & deuotione peragi, ſed poſteà Anno Domini 1551. Luteranis dogmatibus aſſumptis, nullum priſtinæ pietatis veſtigium conſpiciebatur, arcus tamen prædictus immotus ad altare pendebat, donec tandem Anno Domini 1558. Ioannes Baſiliades modernus Dux Moſchouiæ, eandem arce potitus, religionem, quoque Luteranam immutauit.

Inſignis victoria Moſcorũ Duce occiſo.

Vualter à Pletẽburg Magiſter Liuoniæ.

Aliud celebre, & perpetua memoria dignum, prælium Liuones contra Moſchouię Ducem geſſerunt, Anno 1500. ſub ordinis Tewtonici Magiſtro, Domino Woltero à Pletenburg, qui cum Moſchis enim ſtatuiſſet, publica ieiunia & ſolennes lætanias, ſecundum morem Eccleſiæ Romanæ, inſtituit, nondum enim eos Luterana doctrina à Catholiciſmo tranſuerſos egerat, Menſeq; Septembri paulò poſt natiuitatem Mariæ virginis, exercitum ordinat. Rigenſis quoque Archiepiſcopus mille Germanos equites adducit, Torpatenſis Epiſcopus quingentos, Reualienſis & Habſelenſis itidẽ quingentos ſimul, ita vt Magiſter Liuonicus ſeptem haberet, Germanorum equitum millia, & quinq; millia Curionum pedeſtrium (qui populi ſunt Liuonię, in Regione quæ Curlandia dicitur.) Hoc cum exercitu Magiſter, Ruſſiam finitimam Moſchouiæ Ducis inuadit, Arceſque & oppida quædam expugnat, inde ipſo exaltationis ſanctæ crucis die, ad vrbem Pſcouiam exercitum ducit, iuxta hanc ſita eſt planicies, duorum miliarium latitudine patens, in quam cum deuenerũt, obuiam illis procedit Moſchouiticus exercitus, centum millia armatorum (in duodecim acies diſtributus) continens. His adiunctæ erãt Tartarorum copię barbarie feroces, triginta millia conficientes. Itaque Teutonicus Magiſter, vbi aut turpiter fugiendum, aut ingenti cum animo, aduerſus tantum exercitum, barbarie & armis formidabilem procedendum videt, nihil de victoriæ ſpe remittens, aleam belli tẽtare conſtituit, & animis ſuorum confirmatis, claſſicum canere iuſſit, Moſchouitæ quoq; ex aduerſo ſigna tollere, patrioq; more tubas inflare & timpanulas, (quas paruas ſinguli pręfectorum habere ſolent) pulſare ceperũt Magiſter Thewtonicus, globos tormentarios ſcloppetarioſq;, velut crebra continuaq; tonitrua, in Tartaros contorquet. Tandem maximo clamore ſtrepitu, armorumq; coruſcatione, vtrinque concurrunt, Tartari & Moſchouitæ arcubus, & ſagitis aſſueti, denſiſſimo creberrimoq; telorum iactu, æthera obũbrant, quæ tamen emiſſa aërẽ irrita, verberabant. Tartari vbi prælio, à Tewtonicis fuſi fugatique fuere, duodecim Moſchorum acies, centum millia conficientes, viribus animiſq; recentes ſuccedunt. Tewtones cæſis Tartaris, vbi bellum recrudeſcere ſentiunt, quanto maiorem hoſtiũ

Liuones Moſchouiã inuadunt.

Conflictus Moſchorũ cũ Teutonicis acerrimus.

Moſchouitarũ centũ millia Teutonicorum duntaxat, vnum accedunt.

vim priotibus, ſuccedere vident, tanto maioribus animis in hoſtes irruere, & velut ab integro noua yirtute reſumpta, ingenti cũ fremitu cæſim, punctimq́;, vergente iam ad veſperam die, confligunt. Ex Moſchouitis qui ſupererant, fuga ſibi conſulentes in Pſcouiam ſe recipiunt, prælio itaque dirempto, compertum eſt ex Tewtonicis, vnum duntaxat deſideratum, complureſq́;, ſed non lætaliter vulneratos, Moſchouitarũ, verò & Tartarorum, circiter centena millia trucidata, ita vt duobus miliaribus, cadauera paſſim proſtrata iacerent, triginta verò millia fuga elapſi ſunt. Memorabilis ſanè Triumphus, & ſempiterna memoria dignum, ſingularis virtutis & fortitudinis exemplum. Hac igitur clade ſuorum Moſchorum Dux Baſilius Ioannis, audiens, cum ſummo ſtupore admiratus, tãtum exercitum, tam exigua, turpiter cæſum, & proſtratum, ad quinquaginta annos cum Tewtonicis inducias, confeſtim firmauit, Ruthenique, & Moſchouitæ, ab eo tempore, Thewtonicos ferreos viros appellabant.

Memorabilis victoria

Moſchus penes fœdus à Liuonibus.

Liuones ferrei vocati à Moſchis.

Ex his igitur fęliciſſimis, & victorioſiſſimis duobus, Liuonorum cum Moſchouitis prelijs, (quamuis multa varij euentus prælia, inter eos vtrinque eueniebant) apparet, quod Liuonienſes, ordoq́; Teutonicus, priuſquam à Catholiciſmo deſciſcerẽt, manu Diuina, contra quoſuis incurſus hoſtium propugnabantur, omnibuſq́; rebus ex terra naſcentibus, & cæteris fortunis, copioſè affluebant. Vbi verò Luterana dogmata amplecti Anno Domini 1527. cæperunt, pietatem & religionem auitam, cum omnibus virtutibus vna excuſſerunt. Poſtea varijs & diuerſis plagis, omnes paſſim grauiſſimè afflicti ſunt, adeò vt vniuerſa elementa, in vindictam eorum conſpiraſſe viderentur. Terra enim Regionis quæ omnium frugum & fructuum leguminumq́ue feraciſſima erat, victum (nihil proferens) illis denegabat. Aqua etiam lacuſq́; olim piſcoſi nullo piſces dabant, Aër quondam ſaluberrimus hominum ſaluti à Deo cõceſſus, in venenum & contagium conuerſus erat. Igne etiã & ferro Moſchouitæ vniuerſam Derptenſem Prouinciam, crudeliter vaſtabant. Sed Teutonici fratres nobiles, & ciues, huius afflictionis culpam, & numinis offenſam, Catolicis imputabant.

Mutatiõ religionis in Liuonia.

Plaga diuina in Liuoniã, fames peſtis, ignis gladius.

Moſchouitæ Liuoniã vaſtant.

DE INTESTINO ET CIVILE LIVONENSIVM BELLO, & cauſa expeditionis Regis Poloniæ, contra Magiſtrum Liuonenſem.

MAgiſter Liuoniæ, cum omnibus Teutonici ordinis fratribus & equeſtrĩ ordine, poſt Luteraniſmum ſuſceptum, Archiepiſcopo Rigenſi collegæ ſuo, ob non ſuſceptum dogma Luteri aduerſabatur. Hic autem Archiepiſcopus ex Illuſtri proſap[illegible], Marchionum Brandemburgenſium genus ducebat, frater Alberti Marchionis Brandẽburgenſis, olim Magiſtri Teutonici ordinis, & poſtea Ducis in Pruſſia, nepoſq́; Pegis Poloniæ.

Magiſter itaque Comitijs generalibus celebratis, concluſit & conſtituit Archiepiſcopum bello appetendum eſſe, in quod totus ordo & nobiles cum omnium ſuffragijs conſenſerunt. Epiſcopus quoque Torpatenſis Hermanus, vt erat inconſtantis animi, facilè ad oppugnandum Archiepiſcopum indutus eſt. Reualienſis etiam & Habſelenſis Epiſcopi, Magiſtrum metuentes, facilè in caſtra eius conceſſerunt, & ita vniuerſa Liuonia in Rigenſem Archiepiſcopum, hoſtiliter conſpirauit. Anno itaque 1557. paulò poſt natalem Diui Ioannis Baptiſtæ, ordinis Teutonici Magiſter, Vilhelmus Furſtemberg, exercitum cum commendatoribus conſcribit, tres quoque Epiſcopi prædicti, copias ſuas eidem coniungunt. Sicque inſtructiſſimo exercitu, & magno cum apparatu, Rigenſem Prouinciã hoſtiliter inuadunt. Archiepiſcopus Rigenſis tametſi defenſionem meditaretur, & magnam nobilium partem ſibi adiunctam haberet, infirmior tamen erat, & viribus impar, vt tãti exercitus vim ſuſtinere & propulſare neutiquam poſſet. In arcem itaque Cokenhuſen natura loci munitiſſimam, in edita rupe conſtructam, cum ſuis profugit. Magiſter verò eum cum vniuerſo exercitu ibidem, graui obſidione, oppugnabat, tormentis machiniſque bellicis muros fatigans. Sed neque tormentorum

Cõſpiratio aduerſus Archiepiſ.

Archiepiſ. cedit.

Kokenhuſen cũ Archiepiſcopo capitur.

mentorum crebra tonitrua, neq; validos hoſtium impetus muros labefacere poterāt, ſola fames & inædia obſeſſos ad deditionem cōpulit, octauo itaq; obſidionis die portis adapertis Archiepiſcopo iubente, hoſtibus ſeſe dederunt. Ordinis Teutonici Magiſter Archiepiſcopū, non vt vnius Prouinciæ & vrbis Rigenſis cōſortem, non vt claræ proſapiæ Brandeburgenſium Marchionum Principem, non vt Præſulem & Primatē, ſed veluti barbarum hoſtem tractat, contumelijs & probris ludificatur, omnibuſque oppidis, arcibus & pagis mulctatum, carceri mancipauit, totoq; anno vinctū detinuit.

Rex Poloniæ Sigiſmundus Auguſtus, vbi id ordinis Marſchalco, (quē Magiſter bonis omnibus ſpoliatum, eò quod bellum contra Archiepiſcopum ſuſcipiendum diſuadebat expulerat) reſciſſet. Tanti Principis Nepotis ſui, ſeruilem captiuitatem ægrè tulit, reique indignitate commotus, Epiſcopum quendam in Liuoniam ad Magiſtrum ordinis, hac in cauſa deſtinauit. Qui cum multis rationibus, deliberando Archiepiſcopo nomine Regis, coram Magiſtro ageret, Magiſter neque exarcerandi Archiepiſcopi, nec componendorum diſſidiorum ſpem præbuit. Itaque Legatus re infecta ad Regem reuertitur. Rex Poloniæ, vt operam ſuam irritam cognouit, ordinis Magiſtro, omnibuſq; eius auxiliarijs, bellū denunciat, quo nuncio accepto, cōfeſtim Magiſter ingentem theſaurum, in Germaniam ad exercitum ibidem conſcribendum, mittit, adductaque ſunt aliquot millia equitum, & ſex vexila peditum Germanorum in Liuoniam. Rex Poloniæ haud diu moram trahens, infeſtis ſignis in Liuoniam contendit, equitum ſimul & peditum armatorum virorumque electiſſimorum, centena millia, cum tormentis, ampliſſimaque bellica ſuppellectili procedunt, ordinis Magiſter vniuerſos quos habebat præfectos & commēdatores Regi opponit, Epiſcopi quoque tres, Derprenſis, Reualienſis, & Habſelenſis, copias ſuas eidem coniungunt, Itaq; Ordinis Magiſter tunc temporis habebat Germanorum equitum ſeptem millia & ſex peditum vexilla, bene armati. Præterea enim agreſtium aliquot millia Liuonorum, Sed Magiſter Polonorum validiſſima lectiſſimaque manu conſpecta, victoriæ ſpem prorſus abiecit, legatumque ad Regem qui præſens in armis erat otius deſtinauit, prælium deprecando, & pacem humillimè efflagitando. Rex clementer & benignè reſpondit, niſi viduas, pupillos, orphanos, & inopes, innocenteſque colonos miſereretur, nullo pacto pacem ſe cum Magiſtro initurum, ſed vt Magiſter ordinis agnoſcat, (inquit) me ſanguinis aut belli ſitientem non eſſe, ipſe ſi pacem expetit, huc ad nos intra octodecim horarum ſpacium accedat, Principemque & Archiepiſcopum Rigenſem vna adducat, dein pacis & concordiæ rationem inibimus. Theutonicus Magiſter hoc reſponſo accepto, confeſtim Archiepiſcopum qui non longè aberat, cuſtodia liberari, & è vinculis educi iubet, ambo itaque trecentibus equitibus, inermibus ſtipati, ad Regem veniunt. Ibi cum vltro citroque de pace ageretur, tandem concluditur, vt Magiſter ordinis Archiepiſcopum in priſtinum ſtatum reſtitueret, omneque damnum & detrimentum eidem illatum reſarciret. Præterea Regi Poloniæ ſtipendia in milites erogata perſolueret. Graues hæ erant ordini Teutonico pacis conditiones, attamen Magiſter metu grauioris periculi vrgente, conſenſit & ſecundum pacta omnia præſtitit. Poſtea Archiepiſcopo prædicto, è viuis decedente, Rex omnes arces ciuitateſque, pagos, & curias, ad Archiepiſcopatum pertinentes, iure propinquitatis in Liuonia occupauit. Magiſtro quoque prædicto, à Maſchouitis in arce Felin per proditionem militum ſuorum capto, & in Moſchouia in vinculis mortuo, tota Liuonia cum ſuis Prouincijs in ius Regis Poloniæ ceſſit. Atque hic vltimus Magiſter ordinis, Vilhelmus Furſtemberg, Magiſterium Teutonicorumque fratrum Crucigerorum in Liuonia, ordinem terminauit, abſoluit, finemq; extremū impoſuit.

* *
*

Legatus Regis Polo niæ in Liuoniam.

Cauſa belli Liuonici

Rex Polo. armata manu in Liuoniam contendit.

Magiſter Liuoniæ pacem efflagitat.

Pax ſub cō ditionibus Magiſtro Liuoniæ cō ceditur.

Magiſter Liuoniæ capitur.

Finis ordinis Liuon.

TABVLA ET SVMMA ARCIVM CASTRORVMQVE LIVONIAE CVIVS DOMINIO SINGVLAE

ſubſint, exceptis curijs, prædijs, & præfecturis.

* * *

Regis poloniæ Arces in Liuonia & Ciuitates

1. Dunamunt.
2. Blokhaus.
3. Riga.
4, Karxhaus.
5. Helmet.
6. Rugen.
7. Parnaua.
8. Ermes.
9. Burtnich.
10. Wolmer.
11. Aries.
12, Segenuol,
13. Neuenhul:
14. Kircholm.
15. Vxul.
16. Lenuard,
17. Aſcherad.
18. Kokenhaus.
19. Zelborg.
20. Kreezborg.
21. Dunēborg.
22. Rodenpeus.
23. Nitaw.
24. Seſuegen.
25. Georgēborg.
26. Lewborg.
27. Soſſiten.
28. Ludſen.
29. Luden.
30. Landon.
31. Schāczborg.
32. Filae vel Maienhauſen.
33. Rodenpeus.
34. Serben.
35. Konnenburg.
36. Smilten.
37. Lemzel.
38. Treiden.
39. Cremon.
40. Sancel.
41. Dalen.
42. Wanſel.
43. Salis.
44. Noehroſen.
45. Roſſenbek.
46. Maian.
47. Pierkiel.
48. Roppe.
49. Nabbe.
50. Erle.
51. Berſen.

Ducis Curlādiæ feudalis & vaſſali Regis poloniæ arces.

1. Seleborg.
2. Baſſenburg.
3. Doblin.
4. Mittaw.
5. Newburg.
6. Frauenburg.
7, Schroden.
8. Haſenpot.
9. Durbin.
10. Hrubrin.
11. Alſangen.
12. Winda.
13. Goldingen.
14. Sabel
15. Candaw.
16. Tuezkum.

Ducis Moſchouiæ Caſtra.

1. Derp.
2. Falkenaw.
3. Werpech.
4. Kirempe.
5. Ollentorn.
6. Newhaus.
7. Odenpel.
8. Holſen.
9. Kanelicht.
10. Raden.
11. Lais.
12. Operpal
13. Felin.
14. Tarneck,
15. Talekoſen.
16. Fegfeor.
17. Nerua.
18. Iwangorod.
19. Newburg.
20. Tolſburg.
21. Weſſenberg.
22. Berleholm.
23. Aſs.
24. Eſt.
25. Cunctal.

Regi Swetiæ arces.

1. Reuel.
2. Witenſtein:
3. Badis.
4. Hapſel.
5. Leal.
6. Ficzkel.
7. Verder.
8. Fœlix.

Magni fratris Regis Daniæ arces.

1. Arnſborg
2. Sonemburg
3. Lode
4. Pilten
5. Edualen
6. Haſempot
7. Angermunde.
8. Dendangen
9. Newdaus
10. Samboten

OMNIVM

OMNIVM REGIONVM MOSCHOVIAE MONARCHAE SVBIECTARVM, TARTARORVMQVAE CAMPESTRIVM, ARCIVM, CIVITATVM PRAECIPVARVM, MORVM, DENIQVE GENTIS, RELIgionis, & conſuetudinis vitæ, ſufficiens, & vera deſcriptio.

* * *

Adiuncta præterea geſta præcipua, Tyranniſq; ingens moderni Monarchæ Moſchouiæ Ioannis Baſiliadis, nuper perpetrata, vera fide deſcripta.

CANDIDO LECTORI ALEXANDER GWAGNINVS Veronenſis, peditum in arce Vitebska finitima Moſchouiæ Præfectus. S. D.

MOſchouiam terminoſque eius quibus interclusa ſit, candide Lector deſcripturus. Primum vnde nomen rraxerit, operepretium mihi dicendum eſſe cenſeo. Hæc autem eſt, quædam Regio in Medirulio Ruſſiæ, (vt dicitur.) Albæ, ad Seprenrrionem, Orientemque porrecta, à qua cætere omnes Ruſſiæ circumiacentes Regiones, (quamuis varijs & diuerſis nominibus appellatæ,) Moſchouiæ nomen ſortiuntur, incolæq́ue earundem vulgò Moſchouitæ appellantur, & ipſe Monarcha Ruſſiæ Regionum Moſchouiæ, magnus Dux nuncupatur. Porrò parua & obſcura, initio gens Ruſſorum fuerunt, Moſchouiæ, ſed iam nunc acceſſione plurimorum Principatuum Ruſſiæ, partim ſucceſſionibus iuſtis adiunctorum, partim vi vel fraude ſubactorum, præterea finitimorum gentium, Regionibus expugnatis, & occupatis, maxima incrementa cœpit, adeò vt pro imperio ampliſſimo computari poſſit. Hic itaque, qua potuimus diligentia, Moſchouiæ imperium, cum ſuis Regionibus, (doctorum Virorum Coſmographorumq́ue, & peregrinorum diuerſorum lucubrationibus adhibitis, propriaq́ue experienria, & præſentia noſtra magnam partem rerum aſſecuti,) Ducatibus, Prouincijs, Caſtris, Oppidis, & Vrbibus præcipuis, fontibus, lacubus, fluminibuſq́ue, quibus hæc regio vbique ſcatet, mores denique, Religionem, habitum, & vitæ conſuetudinem, tituliq́ue ipſius Principis quo gaudet, normam & rationem deſcripſimus. Geſta etiam præcipua, ſiuè potius Tyrannidem hiſce temporibus, ab eodem Principe, paruo temporis interuallo editam, & crudeliter perpetratam, bona fide ſubiecimus. Tartarorum præterea Campeſtrium, in Hordas, (vt dicitur,) ſiue Regiones quaſdam, diuiſorum ſitum, mores, & viuendi modum exarauimus. Tu interim Lector beneuole hanc noſtram qualemcunque operam, boni conſule, noſque redama & vale.

Moſchouia olim gens obſcura.

Moſchouia imperium vnde creuit.

* * *

ARMA MAGNI DVCIS MOSCHOVIAE.

DE MOSCHOVIA REGIONE, VRBEQVE EIVSdem nominis præcipua. Caput I.

Moſchouia denominatio. MOSCHOVIA, *Moskwa vulgo dicta*, Vrbs ampliſſima, Caput & Metropolis totius Ruſſiæ albæ. Magno Moſchorum Duci ſubiectæ, vna cum Regione, ſiue Ducatu, à fluuio gentili Moſkwa, dicto, præterlabente, nomen ſortita eſt. Hic autem fluuius in Thwerenſi regione, iuxta oppidũ Oleſco dictum, *Moskua fluuius.* fontes ſuos habet, indeque octuaginta, verſt (quorum quinque in Polonico miliari clauduntur,) emẽſis, ad Moſchouiam ciuitatem decurrit, qua prætetlapſa receptis ali- *Occa flum.* quot fluuijs Orientem verſus fertur, in regioneque Rezanenſi, Occæ fluuio commiſcetur.

Ciuitas Moſchouia Orientem verſus, multum porrecta eſt, tota lignea, ſatiſq; ampla, quæ procul ſpectantibus amplior, quam re ipſa ſit, apparet. Nam horti, areæque in *Moſchouia ciuitas.* qualibet domo, & plateæ ſpacioſæ, magnam ciuitati amplitudinem, dilatationemque præbent. Inſuper omnium opificum, igne vtentium, extra ciuitatem longo ordine, ædes protenſæ amplas plateas, (inter quas ſunt prata, & agri) habentes. Hocque modo ciuitas ingens, & ſupra modum ampla videtur. Denique transfluuium, Baſilius pater moderni Principis, pro ſatellitibus ſuis, cæteriſque extraneis, Polonis videlicet Germanis & Lituanis, (qui à natura Bachum ſequuntur,) oppidũ Nelcwki dictum, quod cognomen ab infundendis poculis habet, extruxit. Illic verò omnibus extraneis militibus,

tibus,& aduenis Satellitibuſq; Principis, inebriandi vario potus genere, facultas conceſſa eſt, quod Moſchouitis graui ſub pœna prohibetur. Exceptis aliquot diebus in anno videlicet tempore natiuitatis,& reſurrectionis Dominicæ, pro feſto Pentecoſtes,& in quibuſdam ſolennioribus feſtis diuorum, præcipuè verò Nicolai, quē Diuino ferè cultu proſecuntur, & beatæ virginis Mariæ, Petri & Ioannis feſtis, interea verò velut vinculis emiſſi, Bachum,& non feſtum illius diui (cuius diem tunc temporis celebrāt) aduenisse gratulātur, & ſacris nondum peractis, velut ſucs vario potus genere obruti, temulenti,ebrijq; idemtidem vociferantes, ſeque velut obeſeſſi, mutuò cædentes,& contumelijs varijs afficientes,vagantur. Si aūt huic genti quotidiè,inebriandi facultas conceſſa eſſet, ſeſe mutuis cædibus funditus exterminarent. Ebrij etenim mentem, rationemque velut bruta animalia, prorſus amittunt, & in ſe viciſſim cultellis, pugionibus, & id genus fraudulentis telis, ſæuiūt. Sed ad rem redeo. Huius vrbis prædictæ tam vaſta magnitudo facit, vt nullo certo termino,muro,foſſa,propugnaculiſuè muniri poſſit,plateæ tamen,quibuſdam in locis,trabibus tranſuerſim poſitis obſtruūtur, adhibitiſque cuſtodibus ad primam noctis facem, ita obfirmantur, vt nemini aditus in eam pateat. Tamque ad modum lutoſa & cænoſa eſt, vt in plateis pontes paſſim, neceſſariò extructi ſint,nunc tamen vallo de terra,vt audiui, circumducitur.

Moſchouitis inebriari prohibitum. *Moſchouitæ certa habent tēpora inebriandi.*

Arces muratæ duæ ampliſſimæ, inſimul ciuitatis formam referentes, quarum vna Kitaigorod,altera Bolſigorod,gentiliter apellatur,quas ab vna parte Moſkwa fluuius, ab altera Neglinna,in qua molendina plurima ſunt,preterfluit, Eccleſiæ Diuorum lapideæ,& ligneæ,ædeſque nobilium & magnatum,in ea frequentes ſunt. Vltra Neglin, nam verò,in agro Nerbat dicto,ab arce ad ſagitæ iactum, modernus Princeps Ioannes Baſiliades,curiam ampliſſimā Anno Domini 1565. extruxit,quæ Opriczna, id eſt, ſeorſiua habitatio dicitur, vbi ipſe Princeps cum Satellitum ſuorum, virorum, ex robuſtiſſimis delectorum,numeroſa manu moratur,quos ille ad tutelam ſui,perindè vt Turca Ianiczaros fouet,vigintique ferè millia ſuperant, ex hijs maior pars ſclopettariorum,cum bumbardis longioribus.reliqui cum frameis arcubuſque & lanceis loricis armati incedunt. Nuperque eos modernus Princeps adinuenit, pro explenda ſua tirānide prout inferius in geſtis illius patebit.

Opricina. *Satellites ſelecti Moſchouiæ Principis.*

Cæterum vrbem ipſam Moſkwam, cum vtraque arce Tartari Præcopences, funditus exuſſerunt, Anno Domini 1571, menſe Maio ipſo die Aſcenſionis Dominicæ, vbi ingens & innumerabilis multitudo populi,in vrbe & arce flamma fumoque ſuffocati, & combuſta eſt,paucis fuga elapſis, & vna duntaxat arx Kitaigorod vix defenſa eſt,magnamque captiuitatem Tartari inde abduxerunt. Sed ad rem redeo.

Moſchouia à Tartaris exuſta.

Omnes merces, quæcunque ab extraneis in Moſchouiam afferuntur, continuò apud thalonei præfectos profiteri,ac indicari coguntur,quę hora conſtituta conſpiciuntur,& eſtimātur,æſtimatas verò nemo nec emere,nec vendere audet,niſi prius fuerint Magno Duci oſtenſæ. Quò fit vt mercatores interdum diutius quam conuenit,cū ſuo damno detineantur. Quando verò ex Lituania in Moſchouiam legati, à Rege Poloniæ proficiſcuntur, tum omnes cuiuſcunque nationis mercatores, in legatorum fidem,& clientelam ſuſcepti,in Moſchouiam ſine thaloneis ire poſſunt,& victum ſufficientem,ex theſauro magni Moſchouiæ Ducis habent. Hæ autem præcipuæ ſunt merces, quæ ex Lituania, Ruſſia,& Poloania, & à cæterarum Regionum, mercatoribus in Moſchouiam importantur, Pannum omnis generis, atque coloris, Item Sericum, veſteſque ſericeas, & auro ſiue argento intertextas, lapides prætioſi, aurum filatum, gemmæ,& id genus alia metalla prætioſa. Inſuper, Piper, Crocus, zingiber & cætera. Interdumq; viles quaſdam res ſuo tēpore illuc important, ex quibus aliquando lucrū afferunt. Sæpè etiam euenit vt rei alicuius deſiderio,omnes Moſchouitæ teneantur;ſq̄ qui mercatorum primus attulerit,pluſiuſto in ea luctatur. Dein cum plures mercatores earundem rerum,magnam copiam aduexerint,tanta nonnunq̄ vilitas earum conſequitur,vt is qui res ſuas primo magno vendiderat, eaſdē rurſus vileſcente pretio redimat,magnoq; ſuo commodo in patriā reducat. Merces verò quæ indè aſportantur

Mercatores,modusq; mercādi in Moſchouia. *Merces quales in Moſchouiā importātur.*

ſunt pelles variorum animalium diuerſæ, cæra quoque & id genus mercimoniorum.
In Tartariam autem ſellæ equorum frena, veſtes, corrigia, arma autem & ferrum non-
niſi furtim apportãtur, cultellos tamen, ſecures, acus, ſpecula, marſupia, & id genus a-
lia ducere licitum eſt. Hæc autem gens Moſchouitica, circa mercimonia, fallaciſſimè
verſatur, præcipue verò cum extraneis, nam dum aliquid vendunt, rem minoris conſ-
tantem dimidio pretio (quod & Lituanis nunc peculiare eſt) in fraudem emptoris au-
ctam æſtimant. & quamprimum iurare incipiunt, aut obteſtari, ſcias ilico dolum ibi
latere, animo enim fallendi ac decipiendi iurant. Sed externi quoque in rerum per-
mutatione, hoc maximè obſeruant, vt dum Moſchi pelles alioqui vili petrio conſtan-
tes, plurimi æſtimant, illi viſſim illorum exemplo merces ſuas parui conſtantes, carius
indicant, ſicq; ars deluditur arte. Pellium magna eſt apud eos diuerſitas, Zebellinorũ
enim nigredo, longitudo & denſitas pilorum, maturitatem ſignificat. Hæque pretiũ
augent. In Vſtingienſi, aut & Dwuenſi, Petzoræque prouincijs, præſtantiores re-
periuntur. Madauricæ pelles, ex diuerſis partibus afferuntur. Ex Swetiæ vero Regno
optimæ aduehuntur, circa Moſchouiam verò maior eſt eorum copia, Hermellinorum
etiam pelliculæ, ex pluribus pariter locis inuerſæ, in faſciculis afferuntur, habentq; ſi-
gna quædam circa caput & candã, ex quibus cognoſcuntur, an congruo vel incongruo
tẽpore ſint captæ. Caſtorũ quoque, & Vulpiũ nigrarũ pelles, in magno pretio ſunt.

Prouincia ipſa Moſchouitica, nec lata nimis nec fertilis eſt, cuius fertilitati aget vbiq;
arenoſus plurimum obeſt. Accidit ad hæc immoderata aſperaque nimis, aëris intem-
peries, nam ob hyemis rigorem, ſata, ad maturitatem peruenire non poſſunt, etenim
Moſchouia ipſa ſterilis & frigida.
tam intenſa ibi nonnunquam ſunt frigora, vt quemadodum apud nos æſtatis tempo-
re, præ nimio ſolis ardote, ſic ibi præ frigore aſperrimo, terra in hiatum diſrumpatur.
Inſuper etiam aqua in aërem effuſa, ſputumque ex ore proiectum, anteq̃ terram attin-
gat congelatur, rami etiam fructiferarum arborum rigore hyemis, aliquando prorſus
pereunt. Homines quoq; gelu concreti, mortui ſub dio, in vehiculis frequenter repe-
riuntur, quin & vrſi etiam ſylueſtres, fame ſtimulati, relictis ſyluis per vicinas villas
paſſim diſcurrunt, & in domos colonorum irruunt, quorũ impetum atq; vim cũ ruſt-
ica turba fugit, frigore aſpero foris miſerè perit. Atq; tanto nimio frigori, æſtus quoq;
torridus quãdoq; reſpondet, vt aliquando ſtagna & flumina æſtu, nimioque ardore ſo-
lis, prorſus exſicarentur. Prata quoq; & cætera frumenta veluti flamma aliquando ex-
uruntur. Hic autem nimius æſtus ſolis, per ſeptem dies tantum non plus durare ſolet.
Hæc prouincia melle feriſq; caret, leporibus tantum exceptis, quibus ſupra modum a-
bundat. Frumento oleribuſque communibus affluit, ceraſa in tota regione nunq̃ re-
periuntur, aliarũ arborũ quamuis fructus habeãt, verũ inſuaues. Huius Regionis cœlũ
adeò ſalubre eſt, vt ibi vltra Tanais fontes, præſertim Septentrionem, ac etiam Orien-
tem, magna ex parte verſus, nulla peſtis vnq̃ ſæuierit, habent tamen interdum, inteſti-
Moſchouia peſtilentia expers.
norũ, & capitis omniumq; membrorum morbum quendã, peſti haud diſſimilem, quẽ
nos febrim calidam ſiue acutã appellamus, Eorum verò idiomate hic morbus, Ognyo
wa, quaſi ignitus dicitur quod homines velut ignis caleſaciat, vt quemadmodum vici-
na domo igne ardente, & alia domus ſibi adhærens, eodem igne inflammatur, ſic quo-
q; hoc morbo infecti velut peſte, ceteros niſi caueantur inficiunt, hoc morbo qui cor-
ripiuntur pauci ſani euadũt. Hæc gens Moſchouitica, cæteris omnibus Ruthenis, aſtu-
rior, & fallacior eſt. Si autem cum externis aliquando commercia habent, tunc ſe non
Moſchouitas quò maiorem fidem obtineant, ſed aduenas, id eſt, Nouogardenſes, vel
Pleſcouienſes eſſe ſimulant.

Moneta in toto Moſchorum Ducis imperio, eſt quadruplex, Moſchouitica, Nouo-
gardeſis, Twerenſis, & Pleſkouienſis, Moſchouiticus nummus nõ rotundus eſt, ſed ob-
longus & ouali quodam modo formæ ſimilis, idiomate eorum Dzienga dicitur. Du-
plici autẽ modo cuduntur, primus in vna parte hominis nudi equo inſidentis, & dra-
Moneta Moſchouitica.
conẽ haſta ferientis, imaginem abet, in altera verò parte nomẽ Magni Ducis exprimi-
tur, Secundus ex vtraque parte literis, nomen Magni Ducis & titulum exprimentibus
inſignitur.

inſignitur Horum autem ſexaginta, vnum Ducatum ſiue aureum Vngaticalem valet. Nouogrodenſis nummus in vna parte principis, in ſolio ſedentis imaginem, hominiſque ex aduerſo, ſeſe inclinantis habet, ex altera parte ſcriptura inſignitur, vocaturque Newogrodka, & Moſchouiticum nummum valore, in duplo ſuperat. Twerēſis nummus vtrinq; ſcripturam habet, valore Moſchouiticum refert. Pſkouienſis in vna parte caput bouis coronatum, in altera verò ſcripturam habet. Eſt quoque in Moſchouia cuprea, ſiue ærea moneta, quæ propter pauperes tanrum cuditur, & Pula vulgo vocatur, horum 40. dengam Moſchouiticam efficiunt. Omnis autem moneta Moſchouitica, ex puro & bono argento cuditur, & omnes ferè aurifabri in Moſchouia, Nouogradia, Tweria, & Pſkouia nummos cudunt, & quicunque affert maſſas argenteas, puras, nūmos ab aurifabro tranſmutare volens, tum nummi & argentum appenduntur, atque æqua lance librantur, mercedem autem laboris exiguam aurifabri reportant. Porrò in omni Imperio Moſchi, aurum & ergentum nuſquam reperitur, niſi adductitio, & importatorio, omnes earum Regionum incolæ, & ipſe Princeps vtuntur. Qua de re Mag: Dux, aurum & argentum, graui ſub pœna, ex ſuis Regionibus, efferre prohibet, atque ideo permutationem rerum facere, & alia ut pelles, quibus abundant, aut quid aliud eiuſmodi pro alijs rebus dare iubet, quo argentum & aurum in ſuis Regionibus obtineat, atque ideo hunc Principem auri & argenti ditiſſimum eſſe dicunt. Vix autē centum anni elapſi ſunt, cum Moſchouitæ moneta argentea, præſertim apud illos cuſa vtuntur. Primum etenim cum argentum, ab externis ad eos, importari cæptum eſt, tū fundebantur portiunculæ oblongæ argenteæ ſine imagine & ſcriptura, valoris vnius Rubli, Rubl autem Dengas Moſchouiticas 100. totidemq; groſſos Polonicales habet. Ante vſum verò monetæ Aſpreolorum aliorumque animalium pellibus vtebantur, ijſque vitæ neceſſaria ceu peccunia comparabantur.

Moneta Nouogrodenſium.
Moneta Tuerēſis.
Pſkouēſis moneta.
Pula.
Argenti & auri Moſchouia ſterilis.
Argenti Moſcham aduect.

Monetam quoque auream Moſchorum Princeps non cudit, Sed Hungaricis aureis & Rhenanis aduecticijs abundat.

Moſchouia quæ eſt caput, & metropolis, ceterarum Regionum, & Ciuitatum Moſchouiæ Duci, ſubiectarum, loco principali deſcripta, reliquas Prouincias, & Ciuitates præcipuas, in Moſchi Imperio ſitas deſcribere, contendemus, ordine primum Orientem verſus, ſeruato, tandem ad Meridiem, & Occidentem, atque Septentrionem procedendo in Orientem equinoctialem deueniemus.

DVCATVS VOLODIMIRIAE.

VOlodimiria Ciuitas magna, cum ſuo Ducatu, cuius titulū Princeps Moſchouiæ ſibi vendicat, primum occurrit, quæ caſtrum ligneum ſibi coniūctum habet, diſtatque 36. miliar: Polonicis à Moſchouia, Orientem verſus. Huius Prouinciæ ager adeò fertilis eſt, vt ex vno tritici modio, ſæpe 20. modij interdum 25. prouueniāt. Hæc Volodimiria à tempore Volodimiri, Monarchæ totius Ruſſiæ, qui eam condidit, & à nomine ſuo appellauit, totius Ruſſiæ Metropolis erat, ad Ioannem vſq; Danielis filium, magnum Moſchouiæ Ducem, qui inde ſedem in Moſchouiam tranſtulit.

DVCATVS. NOVOGRODIAE INFERIORIS.

A Volodimiria in Orientem vlterius procedendo, Nouogrodiæ inferioris Ducatus occurrit, qui Volodimiriæ fertilitate rerumque copia ex altera naſcentium æquatur. In hoc Ducatu eſt ciuitas ampla & lignea, Nouogrodia inferior dicta, à qua & Regio ipſa nomen accepit. Sita autem eſt ad Wolgæ & Occæ fluuiorum celeberrimorum cōfluxum, Caſtrum quoque huic ciuitati adhæret, quod Baſilius Dux Moſchouiæ ex lapide in ſcopulo conſtruxit, diſtat verò Nouogrodia inferior à Moſchouia 100. miliaribus Polonicis.

Terminus religionis Christianæ. Ceremiſſi Machometani. Mordua Populi.

Hæc autem Ciuitas terminum, religionis Chriſtianæ facit. Nam licet Princeps Moſchouiæ vltra Nouogrodiam hanc, caſtrum quod Sura à fluuio eiuſdem nominis appellatur habeat, tamen intermixtæ ſunt gentes quæ Cæremiſſi appellantur. Hi autem non Chriſtianum ſed Machometi dogma amplectuntur. Sunt ibi quoque aliæ gentes, Mordwa dictæ Cæremiſſis intermixtæ. Huius Ducatus Nouogrodiæ inferioris Princeps Moſchouiæ titulo vtitur.

DVCATVS RHEZANENSIS.

A Nouogrodiæ inferioris Ducatu, ad Occidentē nonnihil reflectendo, Rhezam Prouincia inter Occam & Tanaim fluuios ſita eſt. Hic Principatus, cæteris omnibus Moſchouiæ Prouincijs, fertilior eſt in quo ſingula grana frumenti binas pluresue ſpicas proferre ſolent, quarum culmi tam denſe accreſcunt, vt nec equi facilè tranſire, nec coturnices, inde euolare poſſint, melis, piſcium, auium, ferarumque ibi magna copia, ac arborum fructus, longè Moſchouiæ fructibus nobiliores. Gens audaciſſima beleicoſiſſimaque.

Occa fluuius. Strup inſula. Rhezan Ciuitas.

Ciuitas lignea, in hac Prouincia eiuſdem nominis, ad Ripam Occæ fluuij ſita eſt, & nō procul ab hac Ciuitate Occa, fluuius inſulam facit, quæ Strup dicitur, magnus Ducatus olim circa hanc inſulam erat, cuius Princeps nemini obtemperabat, ſed nūc hic Ducatus, funditus extinctus eſt. Hic etiam Ducatus Rhezanenſis titulum magni Moſchouiæ Ducis auget.

Corſira.

CORSIRA in ripa Occæ fluminis, oppidum ligneum à Rhezan 28. miliarib: diſtans, habebat olim dominum ſui iuris, ſed nunc in ditionem magni Moſchouiæ Ducis redactum eſt.

Tulla arx & fluuius. Vppa fluuius. Tulla olim Ducatus.

TVLLA oppidum ligneū, 40. ferè miliaribus Polonicis à Rhezam diſtat, à Moſchouia verò in meridiem 36. eſtque hoc vltimum oppidum ad Campeſtria deſerta, in quo Baſilius Ioannis, caſtrum ex lapide conſtruxit, quod fluuius eiuſdem nominis præterlabitur. Vppa verò alius fluuius ab ortu caſtrum alluit, Tulleque fluuio iunctus Occæ, ſupra Vorotin 20. ferè miliaribus commicetur. Hoc autem oppidum Tulla cum ſuo territorio ad Baſilij vſque tempora, patris moderni Ducis Meſchouiæ, Ioannis Baſiliadis proprium Principem hæreditarium habebat.

Mſczenek olim arx. Ciuitates ad Occam conditæ.

ODOIOW Caſtrum ad Tullæ, & Vppæ, fluuiorum oſtia, vbi in Occam exonerantur ſitum eſt. Tandem à Caſtro predicto, nōnihil in meridiem reflectendo Mſczenek locus paluſtroſus eſt, in quo olim arx eiuſdem nominis (cuius etiam nunc ruinæ apparent,) condita erat. Circa hanc arcem quidam homines in tuguriolis habitant, qui à Tartaris infeſtati in illam aream paluſtroſam quaſi ad aſylum confugere ſolent. Diſtat autem Mſczenek à Moſchouia 60. mili: Polonicis à fontibus verò Occæ fluuij, ad partem ſiniſtram reflectendo 18. mili. Hæcque oppida Occa fluuius præterlabitur, Vorotiniam, Collugam, Cerpachum, Corſiram, Columnam, Rhezaniam, Cazigorodiam, Mutiniamque. Et inde curſu ad Septentrionem nonnihil reflexo infra Nouogrodiam inferiorem in Volgam exoneratur, Syluis vtrinque rippæ huius fluminis clauduntur, quæ aſpreolis, Hermellis, Caſtoribuſq; & melle plurimum abundar.

Sem & Soſna fluuij.

Campi etiam omnes quos præterfluit irrigatione eius, fertiliſſimi ſunt. Piſcium copiam qui cæteris fluminibus Moſchouiæ præferuntur haber, Oriuntur quoque ex huius Occæ fontibus alij duo fluuij, Sem videlicet & Soſna, Semque recta in meridiē, & nonnihil tandem in Orientem curſum dirigens, Seuerenſem Ducatum præterfluit, Oppidumque Poriuolo alluens in Diſnam fluuium illabitur, iuxta Czernigow oppidum. Deſna autem infra Kijouiam in Boriſtenem exoneratur. Porrò Soſna curſu in Orientem directo per Campeſtria Tartarorum in Tanaim fluuium defertur.

COLVGA oppidum, & caſtrum ligneum, ad Occam fluuium 36. miliaribus Polonicis à Moſchouia abeſt, ibi quottannis præſidia contra incurtiones Tartarorum ſtatuere ſolet magnus Dux Moſchouiæ.

VOROTI-

VOROTINENSIS DVCATVS.

DVcatus Vorotinenſis, tribus à Colluga mil. cum ciuitate & caſtro eiuſdem nominis ad Occam fluuium ſito, diſtat.

DE TANAIS FLVVII FONTIBVS.

TAnais fluuij fontes, (qui Europam ab Aſia diſterminat,) quidam ſub Ripheis montibus falſa opinione ducti ponebant. Hic autem in Rhezania Ruſſiæ regione magno Moſchouiæ Duci ſubiecta, oritur: ex lacu quodam Iwanowo Iezioro gentili lingua dicto, qui in latitudinem ad 500. Verſt ſecundum diſtantias Moſchouiticas quæ 100. miliaria Polonica efficiunt, extenditur. Ex hoc autem lacu alius fluuius magnus, minor tamen Tanai emergit, Schad dictus, qui in Occidentē curſu directo, Huppaque fluuio hauſto, Occam influit. Tanais autem quam Moſchi Don appellant, ex eodem lacu ortus, recta in Orientem fluit, atque inter Cazan & Aſtrahan Tartarorum Regna (quæ Moſchorum Dux) Anno Domini 1554. ſuæ ditioni ſubegit, ſex vel ſeptem miliaribus à Volga fluuio, curſu nonnihil Septentrionem verſus incuruato labitur, demū in Meridiem curſu ſinuoſo reflectens, in paludes Meotidis exoneratur, ad cuius oſtia Azoph ciuitas Turcis tributaria ſita eſt. Azoph autem quinque dierum nauigatione ab Iſthmo Tauricæ, quæ nunc Præcop vocatur, diſtat. In ea multarum ex diuercis partibus orbis gentium, celeberrimum eſt Emporium. In his autem partibus præcipuè circa paludes Meotidis, non miliaria ſed dierum itinera obſeruantur.

Fontes Tanais Moſchouitis Don. *Schad fluuius.* *Tanais oſtia.* *Aſoph ciuitas.*

Eſt etiam alter Tanais minor qui in Seuerienſi Ducatu fontes ſuos abet, (vnde Dunecz Seuerſki vocatur) & ſupra Azoph, in Tanaim magnum, exoneratur. Circa oſtia autem huius minoris Tanais, quatuor dietis ab Azoph ciuitate, in montibus quos ſanctos appellant, dicunt ſtatuas imagineſque quaſdam antiquitatis ſigna, extare.

Tanais minor.

Columnas etiam Alexandri Magni Macædonum Regis, in his partibus quidam poſuere. At nunc nullum veſtigium earum aparere, illi qui ea loca ſæpius peragrarunt perhibent, atque idcò nihil certi de ruinis & ſitu earum aſſequi datur.

Alexandri magni columnæ.

Hæc igitur de Tanais fluuio breuiter dicta ſufficiant: Nunc rurſus ad deſcribendas cæteras Moſchorum Ducis prouincias, pergam, atque à Moſchouia meridiem verſus, dextroſum procedendo, Seuerienſem Ducatum attingam.

DE MAGNO SEVERIENSI DVCATV.

SEuerienſis Ducatus eſt ingens, & rebus omnibus affluens, cuius latitudo à Boriſtene vſq; ad Mſcenck caſtrum dirutum, ſupradictum extenditur, vaſtoque & deſertos paſſim campos poſſidet. Primo Duces Seuerienſes ſui iuris erant, ſed poſtea magnis Lituaniæ Ducibus permultos annos parebant. Tandem quoque (cum magnus Ducatus Iagielone baptiſato ad Polonos peruenit) Regibus Poloniæ tributa perſoluebant. Deinde à Caſimiro Rege Poloniæ magnoque Duce Lituaniæ, Iagielonis filio, ad Ioannem, magnum Moſchouiæ Ducem, deffecerunt. Sedes autem huius Principatus in Nowogrodek ſita erat. Sed tandem hi Principes (prout alijs multis Moſchouiæ Duci ſubiectis contigit) perfidiæ innocenter accuſati, à Baſilio patre moderni Principis Ioannis Baſiliadis, Principatu exuti ſunt. Hi autem Seuerienſes principes, genus ſuum à Demetrio magno Duce Moſchouiæ, duxerunt.

Arces & Ciuitates in hoc Ducatu complures ſunt, inter quas Nouogrod, Sieuierſki dictus, Starodub, Potiuolu, Czernigow, et Branzko, celeberiores. Syluæ Hermelis, Aſpreolis, melleq; plurimum redundant, agros quoq; hæc Regio fertiliſſimos habet.

Novogrod Siewierſki dictus, ciuitas & arx lignea, in qua olim ſedes Ducum Seueriensium erat, diſtat à Potiuolu & Starodub ciuitatibus ab vna 18. ab altera 14. miliaribus, ad hanc ciuitatem, à Moſchouia dextrorſum meridiem verſus per colugam, Vorotiniam, Serenſko, & Branſko 150. miliaribus peruenitur.

Czernigow, arx & oppidum 30. miliaribus à Kiouia diſtat.

Potivolum, Arx & ciuitas lignea à Moſchouia 140. miliari: Polon: à Kiouia verò 60. diſtat. Hæc vltra Syluam magnam, quæ 24. miliaribus in latitudinem protenditur, ſita eſt. Huius Ducatus titulo Mag: Dux Moſcho: vtitur, & Seuerienſem ſe Imperatorē appellat.

DVCATVS SMOLENSCENSIS.

Boriſtenes fluuius

Michael Glinſki profugit occiſo videlicet Zabrzezinſkio prope Grodnam, Palatino Trocenſi. Smolensko proditione capta.

SMolenſko ciuitas ingens, & inſignis, ad Boriſtenem fluuium ſita, arcem ex roboribus ædificatam in vlteriori fluminis ripa habet, in qua plurima ædificia lignea in formam ciuitatis extructa ſunt. Hanc ex vna parte Boriſtenes fluuius alluit, ex altera verò foſſis profundis, ſtipitibuſque acutis munitur, in medio autem arcis templum diuæ virginis, in ſcopulo conditum eſt. Hāc ciuitatem & arcem Baſilius magnus Moſchouiæ Dux, ſæpius & grauiſſimè oppugnebat, nunquam tamen vi eam capere potuit, donec Michael Glinſki ex Principū Ruſſiæ nobili ſtemmate & familia ortus, qui quondam ſummum rerum, apud Alexandrum Regem Poloniæ, in magno Ducatu tenebat, ad prædictum Baſilium (ſeditione in Lituania excitata, regnante Sigiſmundo Rege Poloniæ) profugit, & arcē Smolenſko denuo cum ingentibus Moſchorum copijs, acerrimè obſedit, quam tormentis bellicis obſtinatè, ſed fruſtra oppugnabat, & cum eam vi capere non poſſet, prefectis militum largitionibus corruptis, per deditionem arce cum ciuitate potitus eſt, atque ab hoc tempore in poteſtate Magni Ducis Moſchouiæ perſeuerat.

Ciuitas ipſa in vallo ſita eſt. collibus vndique & ſyluis vaſtiſſimis, quibus pellium diuerſarum multitudo prouenit, cingitur: diſtat autem Smolenſko à Moſchouia 80. miliaribus Polonicis.

Drohobvs, à Moſchouia 72. mil: à Smolenſko 18. diſtat, ad Boriſtenem cū oppido eiuſdem nominis ſita eſt.

Hvgra, fluuius profundus & lutoſus, non longè à Drohobus in ſylua quadam oritur, & inter Collugam, & Vorotiniam Occam influit.

Antiquus limes Lituanorum.

Hic autem Fluuius Moſchorum, & Lituanorum dominium, quondam diſlimitabat.

Wyazma, caſtrum & oppidum ligneum, ad fluuium eiuſdem nominis extructum eſt, qui haud procul inde in Boriſtenem ingreditur. Diſtatque à Moſchouia 46. miliari: à Moſayſko 26. à Drohobus 18. Sed quia hic frequenter Boriſtenis fluuij præclari, mentio intercidit, pauca de fontibus eius ſubiciam.

Boriſtenes fluuius Ruthenis Dnepr.

Boristenes, Fluuius iuxta pagum quendam, Dneperſko dictum fontes ſuos habet, vnde ab incolis Moſchouitis, & cæteris Rutenis Dnepr ſiue Dneper appellatur. Sic autem curſum ſuum Boriſtenes dirigit. Primum Wiezmam Meridiem verſus alluit, indeque curſu in Orientem verſo, Drohobus, Smolenſko, Orſſa Dubrowna, & Mohilow preterlabitur. Inde tandem in meridiem tendens, Kiouiam Ruſſiæ olim metropolim. Circaſſos, & tandem per Campeſtria deſerta fluens Oczakow, caſtrum & ciuitatem Tartarorum Præcopenſium, 40. miliaribus à Circas, attingit, indeque in pontum Euxinum exoneratur, cuius tam vaſta oſtia ſunt, vt procul ſpectātibus maris formam præſerant. An autem Dnepr fluuius prædictus, à Latinis congruo nomine Boriſtenes, appellatur, abſurdum mihi videtur: nam hic à fontibus ſuis Dneperſko dictis,

Berezina fluuius.

Dnepr vulgo à Moſchis, Ruthenis, Lituanis, Polonis & cæteris omnibus Sauromatis vocatur. Vocabulum quoque Duepr, à Boriſtene multum diſcrepat, ſed mihi videtur Berezinam fluuium (qui Boriſow arcem & alias plures alluens in fluuium

ſupra

ſupra dictum Dnepr exoneratur,)Boriſtenem antiquitus appellatum eſſe. Nam id vocabuli ſonus,& ipſa congruentia vocis indicet.

Mozaysko, Caſtrum & oppidum ligneum, à Moſchouia 18. milia meridiem verſus diſtat, à Wiezma 26. ibi Princeps nonnunquam Oratoras diuerſorum Principum excipere ſolet, venationemq; ibidem quottannis exercet. Nam ibi ſupra modum Leporum præcipuè alborum, magna copia eſt. Olgerdus ille, & Vitoldus magni Duces Lituaniæ,(quibus non extitit ex Lituaniæ Ducibus bellicoſior alter,) fines Lituaniæ 6. miliaribus vltra Mozayſko poſuerant. *Veteres fines Lituaniæ.*

BIELSKIA DVCATVS.

BYelſkia Principatus Ruſſiæ, quondam ſui iuris Principem habebat, qui magnis Ducibus Lituaniæ Iagielonis filijs,(à quibus Baſilius Princeps Bielſkiæ, ad Baſilium Ducem Moſchouiæ defecit, Ducatumque totum illi ſubdidit,)tributarius erat. In hoc Principatu, Biela ciuitas cum caſtro ad fluuium Obſcha in vaſtis Syluis ſita eſt, itaque à Moſchouia 60. mil. Polonicis, à Smolenſko verò 36. Hunc Ducatum Moſchouiæ Dux titulo ſuo adſcribit, & ſe Ducem Bayelſki appellat.

RSCHOVIAE DVCATVS.

IN territorio Rſchouienſi ciuitas & arx lignea eiuſdem nominis Rſhewa appellata, ad Volgæ ripam ſita eſt. Diſtat autem à Moſchouia Occidentem verſus 23. mil. vltra hanc ciuitatem aliquot milia. Occidentem verſus procedendo, eſt Sylua Wolkowſki leſs dicta, in qua eſt palus Wronow appellata, ex hac palude fluuius quidam emergit, qui 2. mil. Polonicis emenſis, in lacum quendam Volgo dictum influit, vndè rurſus aquarum multitudine adauctus egreditur, Volgaque à lacu ex quo oritur, vocatur. Hic fluuius multis fluminibus in ſe receptis totam Moſchorum Principis ditionem. Item Cazanenſe & Aſtrachanenſe Regnum, nonnullaque Tartarorum deſerta Campeſtria perfluit, & tandē 70. oſtijs in mare Caſpium(Ruthenis Chwalinſkoie mare dictum exoneratur. Hunc fluuium Moſchouiæ Wolgam, à Volgo lacu, ex quo emergit, appellant. Tartaris verò Edel, Ptolomæo & Græcis Rha dicitur. Hic Ducatus Rſchouiæ, in quo prædictus fluuius, fontes ſuos habet, latiſſimè extenditur, ab hocq; Dux Moſchouiæ titulum ſibi vſurpat, & Ducem Rſchouiæ ſe appellat. *Volga flumen celebre.*

Woloczk, ciuitas & arx lignea, occidentem equinoctialem verſus 24. mil. à Moſchouia diſtat, à Mozaysko 12. à Twreia 20. Leporibus albis hæc prouincia abūdat, ibique magnus Dux ſæpe venationum exercere ſolet.

Wyelikyelvki, arx & ciuitas magna lignea à Moſchouia 140. miliaribus, à Nouogrodia magna 60. à Poloſczko 36. diſtat, eam Lonat fluuius præterfluit, indeque Septentrionem verſus fluens, in Ilmen lacum iuxta Nouogrodiam magnam ingreditur.

Toropyecz, arx & ciuitas, à Wyelikie luki decem & octo miliaribus diſtat, ad confinia Lituaniæ Ducatum Smolenſcienſem attingens ſita.

Hæ autem arx Toropyecz cum cæteris ſibi adiacentibus, videlicet Drohobus. Biela, & Brensko, cum bona Seuerienſis Ducatus parte, vno tempore per deditionem in magni Ducis Moſchouiæ poteſtatem Ioannis Baſilij deuenerunt, ſub Alexandro Rege Poloniæ magnoque Duce Lituaniæ, prout latius in deſcriptione Regni Polonici dictum eſt. *Seueria à Lituanis defecit.*

ab idolo eodem dictum. Hoc Idolum à Nouogrodenſibus præcipuè cultu latriæ adorabatur: habebat autem formam hominis lapidem ignitum, manu tenentis, ſimilem fulmini. Nam Perun Ruthenis, & Polonis fulmen ſignificat. In huius laudem & honorem ignis ex quærcubus, qui perpetuò die noctéq; arderet, cõſttuebatur. Quod ſi negligentia miniſtrorum, ad hoc officium obeundum deſignatorum, ignem extingui cõtingeret, tunc capitis pœna plectebantur.

Ignis perpetuus ſacro ſanctus.

Currente anno Domini 1470. cum Theophilus Archiepiſcopus Nonogrodiæ, ſua autoritate totam dirionem Nouogrodienſem gubernaret, Regi Poloniæ Caſimiro, tunc temporis mogno Duci Lituaniæ perſoluens, Ioannes Baſilij Moſchorum Dux Nouogrodienſem principatum, grauiacerrimoque bello pet ſeptem perpetuos annos præſſit, ipſamque ciuitatem Nouogrodiam ſæpius obſtinatè oppugnabat, Tandem anno Domini 1477. ad fluuium Scholona dictum Nouogrodenſes bello ſuperauit, eoſque ad deditionem ciuitatis & totius Regionis compulit, & locum tenentem ſuum illis conſtituir. Cum autem nondum abſolutum ſe imperium in Nouogardienſes habere intellexiſſet, auxilio prædicti Theophili Archiepiſcopi, in Nouogardiam armata manu venit, ſub prætexru religionis conſeruandæ, quaſi ciues quoſdam à Rutenico ritu, ad Romanam Eccleſiam deficere volentes, cohibere propoſuiſſet, hacque ſimulatione Nouogrodiam ingreſſus, incolas ad miſerrimam ſeruitutem redegir, ciues, mercatoreſq; omnes, bonis omnibus, (parte vnicuique quarta relicta,) ſpoliauit, ipſumque Archiepiſcopum prouentibus omnique auro & argento priuauit, & alium Epiſcopum, (parua duntaxat redditũum portione illi conceſſa,) in locum eius conſtituit.

Nouogrodẽſes ſuperati bello, iugoq; Ioãnis Baſilij ſubacti.

Rvssa, oppidulum vetuſtiſſimum olim antiqua Ruſſia dictum, à Nouogrodia 12. mil. diſtat, quod fluuius ſalſus præterfluit, quem incolæ foſſa ampla in modum lacus coërcent, indeque aquam per cannales vnuſquiſque ad ſuas ædes deducunt, & ex ea ſal coquunt.

Sal coctũ.

Ivanow Gorod arx, quam Ioannes Baſiliades Moſchouiæ Dnx, à quo & nomen accepit ad ripam Neruæ fluuij ex lapidibus ſectis extruxir, diſtat à Nouogatdia magna 40. mil. à Pskouia totidem. Iuxta hanc arcem eſt ciuitas lignea Nerua, à fluuio appellata vbi Nouogrodenſes, & Pskouienſes merces ſuas deponere ſolent. Eſt ibi quoque ex aduerſo in alrera ripa Liuonienſium caſtrum & ciuitas, quod etiam ab eodem fluuio Nerua appellatur, atque hæc duo caſtra Nerua fluuius inrerfluens, Moſchouiæ olim imperium à Liuonienſi diſlimirabar: Sed nunc Ioannes Baſiliades modernus Princeps Moſchouiæ, Nerua arce Liuonienſium cũ cæteris potitus, vlrerius fines ſuos promouit. Nerua autem fluuius ex lacu Czudzko dicto oritur, duobuſque in ſe receptis fluuijs, Pskowa, & Vielika Reka dictis, ex Meridie veniẽtibus, Iwanow Gorod, & Neruam ciuiratem inrerfluit, indeque in mare Liuonicum exonerarur. Hoc fluuio ex Moſchouia merces in mare deportantur, præcipuè ex Pskouiæ & Nouogrodiæ magnæ regionibus.

Limes Liuonici & Moſchouitici imper.

Nerua flumen nauigabile.

Iamma Caſtrum, 12. mil. ab Iwanow Gorod, & Nerua ſitnm eſt, ad Pluſſæ fluuij oſtia Septentrionem verſus. Deinde ſpacio 4. milia. à Iamma, caſtrum & ciuitas Coporogia dicta, ad fluulum eiuſdem nominis occurrit. Hinc Septentrionem verſus, 25. mili. per Oreſſek, & Correllam ciuitates, ad fluuium Polna peruenitur, qui imperium Moſchorum à Philandia Swetiæ Regi ſubiecta diſlimitar.

VODZKA REGIO.

Haec regio à Nouogrodia magna, triginta miliaribus diſtans, intet Occidentem & Setentrionem ſita eſt, cuius incolæ proprium idioma habent, aliquantulum à Rutenico differens, in eam animalia cuiuſcunque generis ſi aliunde inducta fuerint, colorem ſuum in albedinem mutare perhibentur.

Animalia colorem mutant.

CORRELLA PROVINCIA.

HAec Prouincia ſuum proprium idioma habet, à Nouogrodia Septētrionem verſus, ſexaginta miliaribus Polonicis diſtat, cuius incolæ Moſchorum Duci & Swetenſium Regi propter vtriuſque vicinitatem tributa pendunt. Huius prouinciæ fines ad mare vſque glaciale protenduntur.

SOLOWKI Inſula Septenttionem verſus, inter Dwinam & Cotrellam prouincias, octo mil. Polonicis à terra in mari ſita eſt, Moſchouiæ Duci ſubiecta. Eſtque ibi monaſterium Ruthenicum inſignè in quod mulieribus ingreſſus graui ſub pœna prohibetur. Diſtat autem hæc Inſula à Moſchouia trecentis mil. à Bielleiezioro 200. mil. Polonicis. Sal ibi copioſius decoquitur. Solem illic in æſtiuali Solſtitio perpetuò, duabus tantum horis exceptis, ſplendere affirmant.

DVVINA PROVINCIA.

HAec prouincia in ipſo Septentrione ſita eſt, Nouogardenſiumq; olim ditionis erat, & à fluuio præterlabente Dwina dicto nomen ſortita eſt. Fluuius autem ipſe ab Iug, & Suchana fluuiorum duorum confluxu Dwinæ nomen accepit. Dwina enim Ruthenis binos ſignificat. Hic fluuius poſtquam Iug, & Suchana confluxerunt, Dwinæ nomine aſſumpto, emenſis centum miliaribus, Oceanum Septentrionalem, qui Swetiam & Nordwegiam alluit, ſex oſtijs ingreditur. Numerantur autem à Moſchouia ciuitate, trecenta miliaria Polonica ad oſtia eius. Hæc prouincia quamuis centum miliaribus pateat, præter Colmogotam tamen Caſtrum, & Dwinam ciuitatem, quæ in medio regionis ſita eſt, caſtrumq; Pinega in ipſis Dwinæ oſtijs conditum, oppidis & caſtris prorſus vacua eſt. Pagis tamen cōpluribus abundat, qui propter terræ ſterilitatem magno tractu, longè lateque ab inuicem diſtant. Incolæ verò ex piſcibus feriſq; omnis generis victum, ex pellibus verò amictum acquirunt, panis enim vſum prorſus ignorāt. In maritimis huius regionis locis, vrſi albi maiori ex parte, in mari degentes reperiuntur, quorum pelles cum cæteris varij generis, animalium pellibus, incolæ, magno Duci pro tribnto dant, atq; ita in Moſchouiā ſæpius deferuntur. Regio ipſa tota ſalſifera eſt, ex qua cæterarum regionum circumadiacentium incolæ, ſal habere ſolent.

VSTIVGA REGIO.

A Dwina ex Septentrione in Meridiem procedendo Vſtiug ciuitas & arx, à qua & regio nomen accepit, occurrit, ad fluuium Suchana condita. Diſtatque à Wolochda ciuitate centum mil. à Bieleiezioto centum quadraginta. Dicitur autem Vſtiug, ab Vſtiæ quod oſtium Latinis ſonat, & Iug fluuio ex Meridie in Septentrionem currente, ad cuius oſtia primo ſita erat, ſed poſteà propter loci oportunitatem, ad dimidium miliare ſupra oſtia eius, vbi in Suchanam ingreditur, tranſlata eſt, & antiquo nomine Vſtiug hucuſque appellatur. Hæc regio olim Nouogardenſibus tributaria erat, in qua nullus propè modum panis vſus habetur. Quapropter incolæ ex piſcibus & ferijs victum quæritant. Idioma proptium quamuis Ruthenico magis vtantur, habent. Sal ex Dwina regione ſupradicta eis aduehitur. Omnis generis ferarum pellibus abundant, præcipuè Vulpinis nigris, quæ interdum Zebellinis æquiparantur. Zebellinorum pelles illic nec multæ, nec admodum bonæ reperiuntur.

Vſtiug denominatio.

VOLOCHDA PROVINCIA.

HAec ptouincia inter Orientem & Septentrionem ſita eſt, habetq; ciuitatem eiuſdem nominis & arcem, natura loci munitiſſimā, in qua magnus Dux Moſchouiæ

thæſauri

thæſauri ſui partem tempore neceſſitatis condere ſolet. Abeſt autem à Iaroſlaw 50. miliaribus Polonicis, à Bieleiezioro 40. eam fluuius Wolochda in Septentrionem ex Occidente fluens, præterlabitur, à quo ciuitas ipſa & prouincia denominata eſt. In hac regione viatores certam itineris rationem, propter erebras paludes & fluuiorum anfractus obſeruare non poſſunt, tota enim paluſtroſa & ſylueſtris eſt, & quo vlterius progreditur, eò plures & inuiæ paludes, fluuijque occurrunt, quondam ſub Nouogardiæ magnæ, ditione erat.

Volochda fluuius & ciuitas.

Waga fluuius, piſcibus omnis generis abundans, inter Bieleiezioro & Wolochdam in paludibus, denſiſſimiſque ſyluis oritur, ac in Dwinam fluuium illabitur. Accolæ autem huius fluuij panis vſum pœnitus ignorant, feriſque venatione partim victitant, pellibus vulpinis nigris & coloris cinericei abundant.

BIELEIEZIORO DVCATVS.

Bieleiezioro, quaſi dicas albus lacus, eſt regio ampla, vna ex Ducatibus Ruſſiæ, in Septentrione ſita iuxta lacum ingentem, à quo nomen ipſa regio & arx, ciuitaſque traxit. Huius Ducatus titulo magnus Dux Moſchouiæ vtitur. Hic autem lacus 13. mil. Polonicis in longitudinem, totidemque in latitudinem ſtagnat, & triginta ſex fluuios excipit, vnum verò duntaxat Soſna emittit, qui 15. mil. ſupra Iaroſlaw, & 4. mil. infra Mologam ciuitates emenſus, fluuio Wolgæ celebri commiſcetur. In hoc lacu eſt arx natura loci munitiſſima, inexpugnabiliſque, in qua princeps Moſchouiæ theſaurum ſuum recondere ſolet, illicque tempore neceſſitatis hoſtibus vrgentibus, velut ad aſylum quoddam confugit. Abeſt autem Bieleiezioro à Moſchouia centum mil. à Nouogardia magna totidem. Regio penè tota paluſtroſa ſyluoſaque eſt, ideò viatoribus difficilem tranſitum præbet, & haud commodè ad eam, niſi ſtratis pontibus, concretiſque glacie aquis peruenitur. Huius loci incolæ proprio Idiomate vtuntur, ſed nunc ferè omnes Ruthenice loquuntur. A lacu Bieleiezioro ad ſagittæ iactum eſt, alius lacus ſulphur copioſè proferens, quod fluuius quidam ex eo emergens, ceu ſpumas ſupranatantes ſecum deffert. In hoc Ducatu, Sinaus Varegus ſorte ſibi è Ruthenis conceſſo, primus conſederat, cuius etiam fratres vnus in Pſkouia Truuor nomine, alter in Nouogardia magna Ruriczk dictus, (de quibus ſupra,) imperabant.

Theſauros Moſchorum albo lacu, recondit.

Sulphureus lacus.

Tres Duces Ruſſiæ antiqui.

IAROSLAVIAE DVCATVS.

Iaroſlaw ciuitas & arx lignea ampla, ad Volgam fluuium ſita, 46. miliar. à Moſchouia diſtat. Regio ei adiacēs fertiliſſima eſt, præſertim ea parte qua ad Volgam vergit. Hæc olim ſecundo genitis magnorum Ducum Moſchouiæ attributa erat, quos Ioannes Baſiliades Moſchouiæ monarcha, principatu expulſos in ſeruitutem redegit, ex quorum progenie adhuc ſuperſunt, qui Kneſi, (id eſt Duces) Iaroſlawſci dicuntur, ſed paruam in regione redditum partem retinent. Ipſe enim Dux Moſchouiæ & titulum & Ducatum ſibi vendicat.

ROSTHOVIAE DVCATVS.

Hic Ducatus inter præcipuos & antiquiores Ruſſiæ principatus, poſt Nouogardiam magnam olim habebatur, & ſecundo genitis magnorum Ducum Ruſſiæ, attributus erat, quorum poſteri per Ioannem Baſilij, auum moderni Ducis Ioannis Baſiliadis eo exuti ſunt. In hoc Ducatu eſt ciuitas & arx lignea Roſtow dicta, regionis caput, in qua Archiepiſcopus ſedem ſuam habet, à Moſchouia 34. mil. diſtat. Sita autem eſt, ad lacum quendam, ex quo Cororea fluuius emergit, &

Roſtowa ciuitas.

Iaroſlauia ciuitate prætérlapſa in Volgam illabitur. Huius Ducatus titulo Moſchouiæ Dux vtitur, nouiſſimumq́; huius regionis hæredem, ex progeniæ Ducum Ruſſiæ, anno Domini 1565. Ioannes Baſiliades Moſchouiæ Dux, tyrannicè trucidauit, progeniēque eius funditus deleuit.

Vglitz ciuitas cum caſtro, ad Volgam fluuium condita, diſtat à Moſchouia 24. mil. à Iaroſlauia triginta.

Chlopigrod ciuitas 2. milia. diſtat ab Vglitz, in ea celeberrimè frequenter fiunt
Nundinæ celeberrimæ. nundinæ, ad quas Suetēſes, Liuonienſes, Rutheni, Lituani, Tartari, & aliæ quamplurimæ gentes confluunt, omnes verò tantum permutatione rerum vtuntur.

Perbaslaw, ciuitas & caſtrum, ad lacum quendam à Septentrione in Orientem reflectendo ſita eſt, à Moſchouia 24. à Roſtow 10. mil. diſtat. Iuxta hanc eſt lacus quidā, ex quo ſal copioſè decoquitur.

SVSDALIENSIS DVCATVS.

DVcatus Suſdali, cum eiuſdem nominis caſtro & ciuitate, in qua ſedes Epiſcopalis eſt, Roſtouiæ, & Volodimiriæ adiacet, inter præcipuos olim Ruſſiæ Principatus numerabatur, ac reliquarum Ruſſiæ partium metropolis erat. Hunc Ducatum ſecundogeniti Ducum Moſchouiæ iure hæreditario poſſidebant, quorum tandem poſteri per Ioannem Baſilij, auum moderni Ducis Moſchouiæ, eo expulſi & ſpoliati ſunt.

Castromowgorod, ciuitas cum caſtro, in confluxu Coſtromæ & Volgæ fluuiorum ſita eſt, 20. mil. à Iaroſlauia Orientem æſtiualem verſus diſtat.

Galicz Prouincia cum ciuitate & caſtro eiuſdē nominis ex Moſchouia in Orientem, per Caſtromowgorod euntibus occurrit. In ea propter crebras paludes fluuios, & ſyluas denſiſſimas ratio vera itinerum obſeruari non poteſt.

VIATHKA REGIO.

HAec regio ab eiuſdem nominis fluuio denominata eſt, in cuius littore hæ ciuitates ſitæ ſunt. Chilinoua, Orlo, Cotelnicz, & Sloboda. Orlo 4. milia. infra Chilinouam ſita eſt. Deinde 6. mil. Occidentem verſus procedendo. Sloboda & Cotelnicz ciuitates, ad Rheczicza fluuium ſitæ, qui ex Oriente fluens in Viatkam influit, occurrunt. Hæc regio in Orientem æſtiualem porrecta 150. mil. à Moſchouia diſtat. Tota ferè paluſtris & ſterilis eſt, melle, feris, piſcibus, aſpreoliſque abundans, in ea Ceremiſſæ populi paſſim vagantes latrocinantur. Hæc olim ſub Tartarorū imperio erat, ſed monarcha Moſchouiæ Baſilius, Tartaris expulſis eam ſibi ſubiugauit, tituloq́; eius (Ducem ſe Viathkiæ appellans) vtitur. Attamē Tartari vltra, citraq́;
Viatka fluuius. Viathkam fluuium, adhuc in campeſtribus habitant, maximè verò in Oſtijs Viathke, vbi in Camam fluuium ingentem exoneratur.

PERMIA REGIO.

PErmia magna & ampla regio, à Moſchouia 250. mil. diſtat. In ea eſt ciuitas eiuſdem nominis ad Viſchoram fluuium ſita, qui 10. mil. inde emenſis in Camam fluuium exoneratur. Incolæ huius regionis pane rariſſimè vtuntur, & ceruina plerunque carne, aliarumq́; ferarum victitant. Idioma proprium, literas quoque à Rutenicis differentes habent, quas Stephanus E-
Literæ Permiorum. piſcopus, (qui eos ad fidem Chriſti rebelles conuertit,) adinuenit, qui poſtea apud Ruthenos cathalogo Sanctorum adſcriptus eſt. Quendam verò Epiſcopum, Stephani huius anteceſſorem, Permiani, cum eos ad fidem Chriſti conuertere nitebatur, excoriauerunt. Superſunt adhuc plurimi ex ijs Idolatræ, paſſim in ſyluis degentes. Hyeme per

niues

niues traheis itinera faciunt, quas vel canes vel cerui albi (quos in hunc vſum pro iu-
mentis habent) trahere ſolent. Pedites autem in Nartis (quemadmodum in plurimis *Nartæ.*
Ruſſiæ locis mos eſt) celeriter per niuem iter conficiunt. Hæ autem Nartæ ſunt lig-
neæ quædam, & oblongæ ſoleæ duorum triumue cubituum longitudine, quibus in-
pedes inductis baculo oblongo cum cuſpide ſuffulti, celerrimè feruntur, adeò vt nul- *Mirabilis curſus in*
lo modo equi quamuis agiliſſimi curſu inſequi poſſint, nam equo currenti aſperitas *Nartis.*
niuis, montes, cæteraq; viæ obſtacula, impedimento ſunt, in Nartarum autem inſtru-
mentis currentes, colles, truncos, foueaſq;, facillimè tranſiliunt, hocq; modo feras
omnis generis apprehendere & capere tellis transfigendo ſolent. Huic Regioni Tu- *Tumen regnum.*
men regnum cuius Princeps Tartarus, conterminum eſt.

SIBIOR PROVINCIA.

HAec Prouincia ad Camam fluuium inter Permiam & Viatkam Regiones
ſita eſt, quæ caſtris & ciuitatibus vacua prorſus eſt. In ea Iaijczk fluuius in- *Iaiczk fluuius.*
gens oritur, qui Tartarorum campeſtribus prætetlapſis, in Caſpium ma-
re influit. Incolæ eius proprio Idiomate vtuntur, panis vſum neſciunt,
ſed ferina carne victitant. Mercimonia ex aſpreolorum pellibus (qui apud
eos præſtantiſsimi reperiuntur) exercent, pro tributoq; eaſdem magno Moſchouiæ
Duci pendunt.

Regio ipſa tota ferè paluſtris & ſilueſtris eſt, & propter Tartarorum vicinitatem
magna ex parte deſerta dicitur.

IVGRA REGIO.

IVgra ſiue Iuhra Regio, cuius incolæ Iuhri vel Iugrici appellantur, ad O-
cæanum Septentrionalem ſita eſt, ex ea Hungaros ſterilitate regionis cau- *Hungarorum ortus.*
ſata olim prodijſſe, & Pannoniam occupaſſe ferunt, aiuntq; eos patrijs
locis egreſſos, primo ad Paludes Meotidis conſediſſe, Deinde ad D-nu- *Hungariæ denominatio.*
bium fluuium Pannoniam verſus conceſiſſe, à ſuiq; denominatione Pan-
noniam Iuhariam, deinde Vngariam nominaſſe, & Duce Atila multas prouincias A-
ſiæ & Europæ debelaſſe. Hinc ergo Moſchouitæ plurimum glorianrur, dicentes ſub-
ditos ſuos quondam Germaniæ, Italiæ, Græciæq; fines vaſtaſſe, totoq; mundo terri-
biles eſſe. Indigenæ huius regionis, vectigal magno Moſchorum Principi ſoluunt, eo-
demq; idiomate cum Vngaris vtuntur.

PETZORA REGIO.

PEtzota Magni Ducis Moſchorum ditio, longo tractu in Septentrionalem
& Orientalem plagam fines ſuos iuxta mare glaciale extendit. Denomi-
nata eſt à flunio eiuſdem nominis Petzota dicto, qui à meridie fluens in *Petzora fluuius.*
Ocæanum glacialem iuxta oppidum & caſtrum Puſtcoziero dictum, ſex
amplis oſtijs exoneratur. Circa hunc fluuium ſunt montes, rupeſq; in al-
tum prominentes, Ziemnoi Poias Rutenis, id eſt, cingulus terræ dicti, quorum verti- *Montes cingulus terra.*
ces ob continuos ventorum flatus, nudi abſq; gramine ſunt, niuibus frequenter rigen
tes. Creſcunt autem illic arbores Cedri, circa quas nigerrimi Zebeli reperiuntur, aues *Arbores Cedri.*
etiam rapaces varij generis in his montibus nidificant, præcipuè verò Falcones albi
ad venandas aues promptiſſimi, qui inde in Moſchouiam afferuntur, eiſq; magnus
Dux in venatione vti ſolet. Atq; in principis Moſchouiæ imperio hij montes, quos
veteres Riphæos ſiue Hiperboreos (varijs in locis ſitum eorum ponentes) vocabant,
exiſtunt. Hij autem montes perpetuis niuibus gelu cōcretis albent, difficilemq; tran-
ſitum iter carpentibus præbent. Tantæ enim altitudinis dicuntur, vt quidam à Mo-

ſchorum Principe ad id deſtinati, decemſeptem dies in aſcendendo quodam monte tranſigerint, attamen nequaquam verticem montis attingere potuerunt. Qui autem *Iter in Petzorā.* ex Moſchouia ad Petzoram proficiſcere volunt, per Vſtiugam & Dwinam prouincias tranſeuntes, recta in Permiam Regionem, quæ à Moſchouia ducentis quinquaginta *Incolæ Petzoræ.* miliaribus diſtat perueniunt, indeq; vſitato magis itinere Petzoram attingunt. Incolæ huius Regionis ſimpliciſſimi ſunt, idioma proprium habent, panis apud eos nullus vſus habetur, Anno Domini ſupra milleſimū quingenteſimum decimo octauo, Rutenico ritu ſacro baptiſmi fonte abluti ſunt. Pelles ferarum varias magno Moſchorum Duci pro tributo pendunt. In oſtijs Petzoræ fluuij eſt caſtrum & oppidū Puſteiezioro dictum, vltra quod in littore Oceani Septentrionalis variæ gentes ſunt, quæ commu- *Gens ſeipſam mutuo comedens.* niter Rutenis Samogedz (id eſt, ſeipſos comedentes) appellantur. Hæ gentes in Moſchouiam non veniunt, aliorum enim hominum cœtum, vitæque ſocietatem maximè refugiunt. Auium diuerſarumq; ferarum copia ſupramodum abundant, vtpote, Zebelibus, Caſtoribus, Hermelis, Aſpreolis, Vrſibus albis, Lupis, Leporibus, & id genus alijs animalibus. Præterea in Oceano eis adiacenti piſces diuerſi generis & equi marini creſcunt, in eodem Oceano varia magnaque animalia dicuntur eſſe, inter alia *Mors Belua.* autem belua quædam magnitudine bouis, quam Moſchouitæ Mors appellant. Hæc belua in mari, aliquando verò in terra degit, boatus terrificos edit. Breues inſtar Caſtoris pedes habet, pectore prominenti latoque dentibus ſuperioribus in longū prominentibus. Dumque Oceano relicto in terram prædæ capiendæ gratia exire cupit, tum dentibus (quos longos habet) per promontoria mari impendentia affixa vertices montiū aſcendit. Tandem poſterioribus pedibus, dentibus admotis ſumma cum celeritate in terram delabitur, omniaque obuia aliquando per decem vel amplius miliaria, deuorans, mactanſq; graſſatur, & tandem in Oceanum reuertitur, multoties autem ab incolis ſuperiora montiū occupantibus, telis & lapidibus priuſquam montes aſcendat prohibetur, hocq; modo frequenter opprimitur. Ex harum autem bel- *Dentes mors Beluæ.* uarum dentibus, Moſchouitæ, Turcæ, Tartarique, manubria pugionum, cultellorumq;, præſtantiores etiam framearum ſubtiliter conficiunt, ſolum autem propter dentes capiuntur, magno enim pretio, apud Turcas & Tartaros veneunt. Ad eundem *Papinū gens.* Petzoram fluuium, eſt caſtrum & oppidum Papinowgorod dictum, huius accolæ Papini dicuntur, diuerſumque à Ruthenico idioma habent, & Duci Moſchorum tributa ſoluunt.

OBDORIA REGIO.

OBdoria à fluuio præterlabente Obbi dicto denominationem accepit, qui ex lacu quodam ampliſſimo Kitaijſko nominato emergit, ab orienteque in Septentrionem fluens, ſex Oſtijs in Oceanum Septentrionalem exoneratur, ad oppidum autem Obbi dictum eſt tam vaſtæ amplitudinis vt *Obbi fluuius ampliſſimus.* ſedecim miliarium Polonicorum, octuaginta autem Werſt Moſchouiticarum in latitudinem pateat, vixque duobus diebus nauigio quamuis ventis vela impellentibus tranatur, ſicq; abundat piſcibus, vt nauigantium remigijs præmantur. *Vogulici gens.* Huic quoque fluuio Vogulici & Hugritzchi populi accolunt, multa ibi varijq; generis animalia capiuntur, quibus Regionis incolæ, (Panis enim vſum neſciunt) victitāt, pellibuſq; Moſchorum Principi tributa perſoluunt.

DE IDOLO AVREAE ANVS.

IN hac Obdoriæ Regione ad oſtia Obdi fluuij, eſt quoddā antiquiſſimum Idolum de lapide exciſum, quod Moſchouitis Zolota Baba, id eſt, aurea anus dicitur. Eſt autem Similitudo mulieris vetulæ infantem in gremio *Similitudo Idoli.* tenentis, & alterum iuxta ſe infantem habentis, quem nepotem illius eſſe incolæ dicunt. Hoc Idolum ab Obdorianis Iuhriſcis & Vohuliſcis, alijſq;

conter-

conterminis gentibus cultu latriæ veneratur, præſtantiſſimaſq; & maximi pretij pel-
les Zebellinas Idolo offerunt, vna cum reliquarum ferarum pretioſis pellibus, ceruos
quoque ſelectiores ad ſacrificium peragẽdum mactant, quorum ſanguine os, oculos, *Sacrificiũ.*
& reliqua ſimulachri membra perungunt. Inteſtina autem cruda ſacrificij deuorãt, &
inter ſacrificandum ſacerdos Idolum conſulit, quid ipſis faciendum quoue migran-
dum ſit. Ipſum autem (dictu mirum) certa conſulentibus reſponſa dare certoſq; rerũ
euentus prædicere ſolet. Dicuntur etiam in montibus vicinis huic Idolo, ſonitus boa- *Boatus quidam.*
ruſque quidam audiri, qui perpetuò ſonitum in modum clangoris tubarum edunt.
Hoc autem nihil aliud eſſe dicerem, niſi inſtrumenta quædam illic antiquitus poſita,
vel canales ſub terraneos, ſic natura ipſa effectos, qui vẽtorum perpetuò flatu ſonum,
boatumq; & clangorem continuò efficiunt.

Ab Obbi fluuio à parte ſiniſtra aſcendendo, Calami populi dicti in campeſtribus de *Calami gẽs*
gentes occurrunt Moſchorum Ducis tributarij.

Infra Obbi fluuij oſtia & auream anum ſunt complures ingentes fluuij, Irtiſchæ, Be
reſwa, Soſa, Tachnim, Danadim, & cæteri multi ex montibus cingulus terræ dictis e- *Fluuij.*
mergentes. Horum fluuiorum accolæ ad auream anum vſque, & Ocæanum Septen-
trionalem habitantes, magno Moſchorum Duci tributa perſoluere dicuntur.

CONDORA REGIO.

HAec regio ad Ocæanum Septentrionalem ſita, Obdorę regioni vicina eſt,
tota ferè ſyluis fluminibuſque obſita, eius indigenæ proprio idiomate v-
tuntur, & Aureæ anus Idolum cum Obdorianis colũt, ferarum carnibus,
quibus omnis generis copioſè affluunt, pro cibo vtuntur, pelles verò va-
rias Moſchorum Principi pro tributo pendunt. Regio ciuitatibus, caſtris,
pagiſq; prorſus vacua eſt. Huius titulo Moſchorum Dux, (Ducem ſe appellans Condo
riæ,) vtitur.

LVCOMORIA REGIO.

LVcomoria regio longo tractu iuxta mare Septentrionale extenditur, ab *Grustintzi*
incoliſq; ſine vllis ædibus in ſyluis & campis habitãtur Huic regioni con- *& Serpo-*
fines ſunt Gruſtintzi, & Serponowtzi populi à caſtro Gruſtina ad lacũ Ki- *nowtzi po-*
taijſko ſito dicti, vbi Obbi fluuius ſupradictus fontes ſuos habet. Ab hoc *puli.*
lacu homines nigri, communis ſermonis expertes, ad Gruſtinã arcem ve-
nire ſolent, ſecum adferentes varias merces, præcipuè autem vniones, gemmas, lapi-
deſq; pretioſos, quas Gruſtinſi & Serponowtzi, rerum trãſmutatione facta ab eis mer-
cantur. Hæ autem gentes Lucomoriæ, item Gruſtintzi, & Sperponowtzi, & quecunq;
infra Obbi fluuiũ & calum Kiſtaijſko dictũ, iuxtaq; flumina Soſa, Bereſwa, Danadim,
& Tachmin habitantes, ad Ocæanum glacialem vſq; magno Moſchorum Duci, vecti-
gales dicuntur. Porrò de quibuſdã populis in Lucomoria habitantibus, portentoſum
& dictu incredibile quiddam refertur, quaſi illi quot annis 27. menſis Nouembris die, *Mirabile*
velut hyrundines & ranæ, præ intenſo frigore brumali moriantur. Poſtea redeunte ve *quiddam.*
re 24. Aprilis die, eos denuò reuiuiſcere aiunt. Hi autem hoc modo commercia cum
Gruſtentzijs, & Sperponowtzijs populis ſibi vicinis habere dicuntur, cum iam furu- *Mirum mer*
ram mortem ſibi imminere ſentiunt, tunc merces ſuas certis in locis, deponunt, quas *candi mo-*
Gruſtinzi & Sperponowzi ſuis mercibus interim æquevalentibus eodem loco reli- *dus.*
ctis, auferunt. Illi autem reuiuiſcentes, illas merces, ſi æqua cõmutatione ſibi placue-
rint, pro ſuis accipiunt: ſin minus iuſtæ fuerint, à Gruſtintzijs & Serponowtzijs ſuas re
petunt, vnde lites & bella hac de cauſa inter eos ſępiſſimè oriri dicuntur. Ex Lucomo-
riæ montibus Coſſin fluuius dictus, ingens oritur, qui Lucomoria præterlapſa, in ma- *Coſſin flu.*
gnum fluuium Tachmin dictum, exoneratur. In Tachmin autem fluuio piſces quidã *Piſces mi-*
naſci dicuntur, qui capite, oculis, naſo, ore, manibus, pedibuſq;, hominem referunt, *rabiles.*

Gens mirabilis. ſed abſque vllæ vocis expreſſione. Aiunt quoq; vltra hunc fluuium prodigioſæ formæ homines habitare, quorum alij ferarum more pilis rigent, alij caninis cum capitibus in ſpeluncis ſubterraneis victitant.

LOPPIA REGIO.

Victus, veſtitus, habitatioque Lopporū. A Lucomoria vlterius ad Oc æanum glacialem procedendo Loppi populi, barbarie & feritate rigentes in campeſtribus & ſyluis degentes occurrunt. Hi nuſquam certas ſedes habent, ſed vno in loco feris piſcibuſque quibus victitant (panis enim vſum neſciunt) depaſtis alio commigrant. Tuguriola ſua in quibus habitant corticibus arborum cæſpitibuſq ue tegunt, veſtibus ex diuerſis ferarum pellibus Zbellinis, Hermelinis, Ceruinis, & id genus alijs inſimul conſultis vtuntur, eorumque huiuſmodi veſtitus interdū in Moſchouiam à mercatoribus deſertur pileis etiam & caligis ex ceruinis pellibus confectis vtuntur. Tributi autem loco pelles & piſces quorum copia affluunt magno moſchorū Duci pendūt. Idioma ſuum proprium habent quod ab alijs non intelligitur, idcò apud exteros propemodum muti eſſe videntur. *Loppi Sagitarij optimi.* Sagitarij autem omnes ſunt peritiſſimi, adeo vt ſi quas in venatione preſtantiores feras nanciſcantur, eas (vt pelles eorum integræ & intactæ ſint) miſſa ſagita in naſum oculoſuè interficiunt. Hi etiam feras in nartis hyeme per niues inſequuntur, inſecuraſque ſagitis con ficiunt, mercatores ad ſe ex varijs Regionibus quæſtus gratia venientes, libenter excipiuur, *Hoſpitum acceptio.* quos in tuguriolis ſuis cum vxoribus relinqunt, ipſi verò interim venatum abeunt, reuerſi, ſi vxores hoſpitum concubitu conſuetudineq; lætiores & hilariores inuenerint, munere aliquo hoſpitem donant, ſin minus, turpiter conuitijs laceſſitum expellunt.

Monetæ pecuniariæ nullus apud eos vſus, ſed cum mercatoribus aduentitijs rerum permutatione vtuntur, & pro pāno craſſo viloſoq; item pro ſecuribus, acubus, coclearibus, cultris, poculis, ſpeculis, & id genus alijs rebus, pelles ferarum varij generis mercatoribus dant. Regio quam inhabitant frigidiſſima eſt, ſolem ibi æſtiualis ſolſticij tempore, quadraginta diebus perpetuo ſplendere (tribus noctis horis exceptis) perhibent, quibus ſol velut quadam caligine obducitur, vt radij illius non appareant, Nihil ominus tamen laborantes ab opere ſuo excluduntur. In his quoq; partibus montes in *Montes ignei.* altum eminentiſſimi dicuntur eſſe qui ad Aethnæ (montis in Sicilia) ſimilitudinem, *Salamandra.* flammas ſemper eructant, in quibus Salamandræ, animalia quædam, Lacertarum ſimilitudine, que in igne non ſecus ac piſces in aquis viuunt, creſcere perhibuntur.

Vltra Ocæanum etiam glacialem Regionem quandam Engroneland dictam, quaſi incognitam, aiunt eſſe, Hæc tum ob altos montes qui perpetuis ſemper niuibus rigēt, *Engronelād Regio.* tum etiam ob perpetuam glaciem mari innatantem (quæ periculoſam nauigationem facit) à commertio, conuerſationeq; ceterarum gentium aliena ſeiunctaque eſt, ideo incognita dicitur.

Moſchouitæ ſe plurimum iactant quod Princeps eorum ex hac quoque remotiſſima & ferè vltima orbis Regione tributa exigat. Hoc quamuis veriſſimile non ſit, tolerari tamen aliquo modo poteſt, cum alios vicinos Principes qui ab ipſi tributa exigerent non habeant.

Atque hic finis Regionum Septentrionalium glacialique mari adiacentium (quæ Moſchorum principis ſunt tributariæ) eſto. Nunc ad cæteras Regiones deſcribendas Meridiem Orientemque verſus ſitas, Moſchouitis confines reuertar.

CEREMISSI POPVLI.

CEremiſſi, Mordouotes, & Vachines, inter Viatkam & Volochdam Prouincias, quarum ſupra mentionem fecimus longè lateq; in vaſtis ſyluis, ſine vllis ædibus habitant. Proprium Idioma habent, Machometiſque ſectam amplectuntur, qui-

dam

dam etiam Gentiliter,(nullam Dei notitiam habentes,)viuunt. Omnes autem furtis, & latrociniјs intenti,& carminibus magicis exorciſmiſq; maximè dediti ſunt. Aduerſus ſagittarum telorumq; iactus intrepidi. Ferina carne & melle,(cuius aluearijs abundant,)magna ex parte victitant. Pane enim raró vtuntur. Omnes tam viri quam fęminæ curſu velociſſimi ſunt, ſagitarijſq; peritiſſimi, arcum nunquam de manibus deponunt, quo adeò oblectantur, vt etiam filijs cibũ obſtinatiſſimè prohibebant, niſi prius ſignum præſignatũ ex arcu ſagitta ferirent. Artificium laborq; eorum feras venari, & ſagittis figere, quorum carne veſcuntur pellibuſq; veſtiuntur, ac eaſdem pro tributo magno Duci Moſchorum pendunt. Inter venandum autẽ, Nartarum inſtrumento pedibus inducto.(cuius in Permiæ deſcriptione ſupra memorauimus,) vtũtur: in quo agiliſſime velociſſimeque feras inſequendo feruntur. Quia verò harum Nartarum inſtrumento velociſſimi curſus, omnes ferè Septentrionales gentes, & ipſi Moſchouitę, Rutheniq; communiter vtuntur, imaginem vſus earum ſubijciemus. Sunt autẽ longè quædã ligneæ ſoleæ longitudinem trium cubituum adæquantes, in anteriori parte in modum trahatum erecte, quidã verò hoc inſtrumentũ ad ſuæ proportionis ſtaturam in longitudinem conficiunt, quo in vtramq; pedem inducto velociſſime feruntur.

Ceremiſſi ſagittarij excellentes

Nartarũ vſus.

MORDWA POPVLI.

A Nouogrodia inferiore quam ſuperius deſcripſimus Orientem, & Meridiem verſus, vaſtæ ingẽteſq; occurrũt ſyluæ quas Mordwa populi ſic dicti, magno iuxta Volgam fluuium inſignem tractu, inhabitant. Idioma proprium habent, in pagis paſſim degunt, agriculturamque exercent. Melle, diuerſique animalium pellibus pretioſis abundant. Homines ſunt duri & bellicoſi, Tartaroſq; latrocinãtes,(quos in vicinio habent,) à finibus ſuis fortiter propulſant, omnes ferè pedites incedunt, arcubus oblongis vtuntur, ſagittandiq; peritia pollent, feras præſtantiores, vt pellibus eorũ integris & intactis potirẽtur, in naſum ſagitta miſſa interficiunt. Eorum quidam Machometi ſectam amplectũtur, quidam verò in Idolatria perſeuerant. Vectigal annuum magno Moſchorum Principi pellibus diuerſarum ferarum ſoluunt. Mulieres eorum decoris cauſa vngues nigro colore artificialiter inficiunt, apertoque capite & crinibus paſſis ſemper incedunt. His aliæ gentes Ceremiſſi intermixtæ ſunt, qui ad differentiam Ceremiſſorum Septentrionalium de quibus ſupra Superiores Ceremiſſi, ſiue montani, à collibus quos inhabitant, appellantur. Hic de vicinis conterminiſq; Moſchouitico Imperio, Tartaris Cazanenſibus, cæteriſque campeſtribus in ordas diſtributis nobis dicẽdum eſſet: ſed ne ordo rei interumperetur, de moribus religione, & vitæ conſuetudine Moſchouitarum pauca ſubijcienda nobis, non abs re videntur. His autem abſolutis, Tartarorum fines gentiſque mores breuiter attingemus.

Mordwa gens bellicoſa.

DE RELIGIONE MOSCHOVITARVM, OMNIVMq; Ruthenorum. Caput II.

RVtheni omnes poſtquam ſemel fidem Chriſtianam Græcorũ ritu, anno reſtitutæ per Chriſtum ſalutis 942. ſuſceperunt, ſub Olha Duciſſa & Volodimiro filio eius Monarcha Ruſſię, in ea ad hunc vſq; diem vnanimiter fortiterq; perſeuerant. Quamuis quidam proceres Ruſſiæ Polono Regi ſubiectæ, doctrinam Lutheranam, & Zuinglianam ſequantur, ſed vulgus omne, maiorq; pars magnatum, & nobilium, fidem antiquitus Gręcorum ritu ſuſceptã, firmiter retinent. Sic quoq; omnes regiones Ruſſiæ, quæ alba dicitur, Moſchorum Principi ſubiectæ, Chriſtianæ fidei, quam à Græcis ſuſceperunt, veſtigijs firmiter vnanimiterque inſiſtunt. Vnus autem totius Ruſſiæ Metropolitanus olim erat tam Moſchorum, Lituanorumque Ducibus Regique Polonorum tributarius, qui ſedem

Rutheni Chriſtiani.

Metropolitanum Ruſſia. ſuam primo in Kiouia Ruſſiæ Lituanorum Metropoli ciuitate retinebat, tandem in Volodimiriam, poſtremo in Moſchouiam tranſlata eſt. Cum autem Metropolitanus Moſchouiæ ſeptimo vno quoque anno Ruſſiam Lituanis ſubiacentem, cauſa exigendarum pecuniarum inuiſeret, ablataque magna pecuniarum ſumma diſcederet. Viroldus magnus Lituaniæ Dux, re conſiderata, prouincijs ſuis, ne theſauris exhaurirentur, conſulere volens, Epiſcopis, Abbatibuſque Ruſſiæ cõuocatis, iudicio eorum

Metropolitanum Ruſſia in Lituania eligitur. Metropolitam in ſua Ruſſia elegit, qui ſedem ſuam Vilnæ, (quæ eſt Lituaniæ metropolis) habet, in Baſilica diuæ virginis, quæ Ruthenis, Preczista, id eſt, caſtiſſima dicitur. Hic autem metropolita rarò Vilnæ commoratur. Eſt verò Epiſcopus Vilnẽſis præcipuus, ſecũdum ordinem Eccleſiæ Romanæ, ipſa enim Vilna Romanum ritum ſequitur: ſed media pars Ruthenorum eam incolit, pluresque Eccleſiæ in ea Ruthenicæ quam Romanæ conſpiciuntur. Porrò ommes Metropolitæ Ruthenorum à Patriarcha Conſtantinopolitano, autoritatem ſuam habent, & primò omnium Epiſcoporum Abbatum, & totius ordinis ſpiritualis iudicio, & conſenſu Metropolita eligebatur, ſed nũc hanc autoritatem magnus Dux Moſchouitarum ſibi aſſciuit, ſuoq́; iudicio Metropolitam in Moſchouia conſtituit.

A ſancto Andrea Apoſtolo Rutheni ſe fidem Chriſtianam ſuſcepiſſe iactant, adhuc ante Olham, & Volodimirum, quem ex Græcia per Pontum Euxinum ad oſtia Bori-

S. Andreas in Ruſſia fuiſſe dicitur. ſtenis fluuij, gentiliter Dnepr dicti, appuliſſe annales eorum teſtantur, & inde ad Kiouiam, tunc temporis metropolim Ruſſiæ, aduerſo fluuio perueniſſe, atq; ibi omnem terram Ruſſię benedixiſſe, & baptiſaſſe, ſignumq́; crucis eũ illic conſtituiſſe. Ex Kiouia tandem aiunt eum ad ſontes Boriſtenis Dnepriſko dictos, perueniſſe. Indeq́; in Nouogrodiam magnam, deinde per mare Germanicum Romã vſq; nauigaſſe. Poſtremò in

Archiepiſcopi Moſchouiæ & Epiſcopi. Peloponeſo Græciæ, ſub Ago huius nominis Rege, propter Chriſtũ crucifixum fuiſſe. Archiepiſcopi in toto imperio Moſchorũ duo ſunt, vnus in Nouogardia magna, qui habet prærogatiuam, infulam albam bicornem noſtrorũ Epiſcoporum more geſtãdi. Secundus in Roſtouia. Epiſcopi ſunt multi, videlicet Permiæ, Suſdaliæ, Twerẽſis, Co-

Veſtitus Epiſcoporum. lumniæ, Cernigouiæ, Rheſanenſis, Smolenſtẽſis, Pleſkouienſis, &c. Veſtes eorũ ſunt ſicut aliorum Monachorum nigræ, niſi quod aliquando ſericeas ferunt, & præſertim pallium nigrũ, quod habet à pectore tres fimbrias albas, ad ſimilitudinem riuuli fluentis inflexas, quod ſignificat, ex cordibus eorum riuulos doctrinæ fidei, & bonorum exemplorum ſcatere. Metropolita autem, Archiepiſcopi, & Epiſcopi, Abbates, Monachi, carnibus perpetuò abſtinent. Prouentus neceſſarios ex prædijs, & alijs extraordinarijs accidentibus, & beneficijs habẽt. Arces verò vel ciuitates, & omnes adminiſtrationes ſeculares, eis ademptæ ſunt. Sed metropolita Ruſſiæ Polono Regi ſubiectæ, & alij Epiſcopi villas ciuitateſque poſſident.

Abbates qui Igonomei, priores qui Archimendritæ dicuntur, & omnes Monachi

Monachi. duriſſimas, moleſtiſſimaſq́; leges, & regulas præſcriptas habent, nullo ſolatij genere recreari eis conceditur. Omnes non ſolùm Principis, ſed cæterorum nobilium mandatis parent: plures eorum ex Monaſterijs in hæremum ſe conſerunt, ibiq́; in arctis tuguriolis, aut ſoli, aut cum ſocijs manent, victum de radicibus arborum, & varijs terræ herbis acquirunt.

In ſacerdotij gradus hi tantum promouentur, qui diu apud Eccleſias ſeruierunt. In Diaconum autem nemo conſecratur, niſi vxorem habuerit, vnde interdum & matrimonio copulantur, & in Diaconatum conſecrantur. Præterea qui virgini ſtuprum aliquando obtulerit, aut vxorem ſuam primo concubitu viciatam animaduerterit, in Diaconatum non ordinatur. Mortua vxore ſacerdos à ſacris prorſus ſuſpenditur, niſi monaſterium ingreſſus iuxta regulam viuat, officijs etiam Diuinis peragendis ſi caſtè

Sacerdotū Regula. viduus vixerit, velut miniſter cum cæteris Eccleſiæ miniſtris choro intereſſe poteſt. Si autem viduus ſacerdos aliam vxorem, (quod eis liberum eſt) duxerit, is munere ſacerdotali priuatur, nihilque commune cum clero haber. Nullus ſacerdotum Monachorumué, horas canonicas dicit, niſi habeat imaginem alicuius Diui præſentem, quam

etiam

etiam nemo niſi cum magna veneratione attingit. Qui autem eam in publicum profert, manu eam in altum extollit, quam omnes prætereuntes cruce ſe ſignantes inclinando plurimum venerantur. Libros Euangelij maxima veneratione proſequuntur, neq; eos manibus tangunt, niſi prius caput multoties inclinando, cruce ſe munierint. Omnes ſacerdotes ex contributione quadam certa ſuſtentantur. Aſſignantur etiam eis domunculæ cum agris & pratis, vnde victum ſuis vel famulorum manibus, more agricolarum acquirunt.

Sacerdotes Romanos confundunt, qui cælibem vitam ducere ſeſe iuramento obſtringunt, cum ſancta Synodus quæ fuit in Gangra ſcribat in quarto canone qui ſpernit ſacerdotem ſecundum legem vxorem habentem, diſcens quod non liceat de manibus eius Sacramentum ſumere Anathema ſit, id eadem Synodus dicit, Omnis Sacerdos, & Diaconus propriam vxorem dimittens, Sacerdotio priuetur.

Habitu haud diſſimili à ſecularibus veſtiuntur, ſolum modo pileolum nigrum rotundum quo raſuram tegunt geſtant. Commam ad brachia protenſam nutriunt, omnes baculos Poſoch dictos quibus innituntur, cum manubrijs incuruatis geſtant.

Rutheni ſecundum Calendarium ſuum, plurima feſta Diuorum, non his diebus quibus Romani celebrant. Trinitatis feſtum celebrant feria ſecunda Pentecoſtes, in octaua autem Pẽtecoſtes feſtum omnium ſanctorum obeunt. Feſtum verò Corporis Chriſti more Romanæ Eccleſiæ non venerantur. Viri præſtantiores peractis ſacris, ebrietate, & commeſſationibus, feſtos dies conſummunt. Ciues artificeſque Diuinis peragendis intereſſe ſolent, quibus peractis laboribus domeſticis, cæteriſq; negocijs incũbunt, dicentes feriari & à lobore abſtinere, dominorum eſſe. *Feſta Ruthenorum*

Nicolaũ ſanctum inter cæteros diuos præcipuè venerantur, eumq; Diuino ferè cultu proſequuntur, Templaq; præcipua nomini eius dicata erigunt, de cuius plurimis miraculis frequenter prædicant.

Habent etiam in Catalogo ſanctorum Romanos quoſdam Pontifices, quos inter ſanctos venerantur. Cæteros verò qui poſt eorum ſchiſma fuerunt (quando à Romanis diſiuncti ſunt) execrantur, & pro hæreticis grauiſſimis eos habent, eoſque ſchiſmaticos appellant.

In ſeptimo enim generali Conſilio, quod ſub Adriano Papa celebratum eſt, concluſum eſſe dicunt, vt ea quæ in præcedentibus Synodis conſtituta concluſaq; fuerint, in poſterum quoque ſolida rata, acceptaq; & perpetua teneãtur, nec poſthac cuiquam ſub graui anathematis pœna aliud concilium celebrare, aut accedere licere. In his autẽ ſeptem Conſilijs hos Pontifices Romanos fuiſſe conſtat, quos Rutheni inter ſanctos venerantur, dignoſque Cathedra ſancti Petri dicunt, ideò quod ſecum ſentirent. in prima Synodo, Papam Sylueſtrum, in ſecũda Damaſum, in tertia Celeſtinum, in quarta Leonem, in quinta Vigilium, in ſexta Orphanium, in ſeptima Adrianum, omniaq; Concilia & Synodos, poſt hos ſeptem prædictos Synodos celebrata, maledicta, peruerſa, & hæreſi turpiter deprauata, eſſe dicunt. Erat quidem Metropolitanus Ruſſiæ Iſidorus nomine qui ſedẽ ſuã in Kiouia retinebat, is ad Cocilium Florentiũ ꝙ celebratũ eſt, ſub Eugenio Papa venerat, vbi Eccleſias Ruthenicas abiectis Græcorũ ritibus, cum Romana Eccleſia vniuerat, tandẽ in Ruſſiam reuerſus cũ propoſitũ ſuum & rem iam concluſam Rutenis proponeret, illoſque ex verbo dei ad vnitatem & concordiam fidei inſtrueret: Captus omnibuſq; bonis ſpoliatus in carceres coniectus eſt. *Cõciliũ ſub Adriano Papa.* *Iſidorus Metropolitanus.*

Doctores quorum dogmata Rutheni ſequuntur ſunt hi, Baſilius magnus, Gregorius Nazianzenus, & Ioannes Chriſoſtomus, quem illi Zloto vſti, id eſt, aureum os habentẽ appellant. Gregorij etiam Pontificis Romani libros de moralibus ſcriptos habent. *Doctores Ruthenorum.*

Sacrum ſiue miſſa Sclauonica lingua apud illos peragitur, intermixtis etiam aliquãdo cantionibus Græcis, Epiſtola & Euangelium, quo magis à populo percipiantur extra chorum in medio Eccleſiæ aſtanti populo clara voce recitantur. Concionatoribus carent, ſatis enim eſſe putant ſacris interfuiſſe, ac Euangelij Epiſtolarumq; verbaque vernacula lingua recitat ſacrificulus audiuiſſe. Concionariq; in ſuis Eccleſijs obſti- *Sacrum.* *Concionatoribus abſtinent.*

natiſſimè prohibent, dicunt enim ſe hoc modo varias hæreſes & diuerſas de fide opiniones effugere, quæ ex contionibus & ſubtilibus argumentis ſophiſticiſque quæſtionibus oriuntur.

Panem ad ſacrificandum hoc modo ſacrificant, vnus eorum præparatum panem ad ſecrificãdum in patena ſuper capite, per minorem portam de ſacratio egreſſus portar, alter verò copertum calicem vino repletum, cæteris Diaconis vel ſacerdotibus imagines ſanctorum, Petri, Pauli, Nicolai, vel Michaelis archangeli, magna populi circunſtantis acclamatione & veneratione præferunt, quidam ex circonſtantibus acclamant vulgari oratione, Domine miſerere, alij fronte terram gentili more percutiunt, quidam ſe ſigno crucis frequentius caput inclinando muniunt, varia deniq; veneratione ac cultu circunlata ſigna venerantur. Poſtea finito circuitu per mediam chori portam ſacerdotes in ſacrarium ingrediuntur, ſacrumque peragunt. Quoties ſe ſigno crucis muniunt, id manu dextra ſic faciunt vt fronrem primum, deinde pectus, mox dextram ac demum ſiniſtram pectoris partem punctis in formam crucis tangant. Quod ſi quis aliter ſe ſigno crucis munierit, hunc velut hæreticum obiurgant.

Cõſecratio panis.

Gloriantur Rutheni ſe ſolos cum Græcis veros Chriſtianos eſſe, Romanos verò & alios Chriſtianos damnant & execrantur, tanquam primitiuæ Eccleſiæ deſertores, & ſeptem ſanctarum Synodorum præuaricatores.

Baptismi Sacramento Rutheni hoc modo vtuntur: nato infante, ſacerdos ſtatim accerſitur, qui ante fores puerperæ habitationis, certas orationes dicere ſolet, infantique nomine impoſito domum reuertitur. Poſtea puer in templum defertur, hocque modo baptiſatur, in aquã immerſus, Chriſmathe quod in hæbdomada, feria ſexta paſcham præcedente, conſecratum eſt vngitur, deinde myrha: Poſtea capillos infanti ſacerdos abſcindit, eoſque ceræ intricatos in eccleſia certo loco deponit. Sal autem & Saliuam Romano more, cum puluere mixtam inter baptiſandum non adhibent, aquã verò baptiſmatis pro ſingulis infantibus conſecrant, & continuò poſt baptiſmum in foueam ad id præparatam eam effundunt. Fideiuſſores verò vel ſuſceptores infantis, quoties circa baptiſmum ſacerdoti interroganti an Diabolo infans renunciaret correſpondent, toties in terram expuunt.

Confirmationis, ſeu inunctionis Sacramentum maximè abhorrent, hocq; argumento vanam, & damnabilem confirmationem, eſſe approbant, quod in Synodis omnibus ferè dictum ſit, præcipuè verò in Nicœna, confiteor vnum baptiſma in remiſſionem peccatorum, cum autem vnum ſit baptiſma vnum etiam eſſe Chriſma, & virtutem eandem Sacerdotis & Epiſcopi circa Sacramenta diſtribuenda, dicunt eſſe.

Pvrgatorivm, Græci & Rutheni negant, ſed dicunt vnumquenq; ſecundum opera ſua, poſt mortem locum deſignatum habere, vbi diem iudicij extremi expectaret, pios quidem cum Angelis placidis, in lucidis & amenifſimis, Aclíſij viridiferis campis recumbere, impijs autem in obſcuris, cæcis, nigriſque caligine obductis voraginibus, cum Angelis terribilibus deſtinatam eſſe manſionem, ad expectandam iudicij diem, vnde illæ animæ quæ in locis amæniſſimis & ſplendidis, cum angelis placidis, beniguiſque collocatæ ſunt, gratiam Dei ſibi futuram cognoſcunt, aſſidueque iudicium extremum fieri petunt. Aliæ contra condemnationem ſibi imminere & pænas terribiles in caligiuoſis voraginibus ſitæ præſagiunt, idque eò maximè allegant quod animæ poſt mortem in cœlum ſtatim non aſcendunt neque in infernũ. Quibus enim illud verbũ à Chriſto in nouiſſimo die diceretur, venite benedicti patris mei poſſidete regnum cœlorum &c. cum iam omnes antea in cœlo ſint, & contra, ite maledicti in ignem ęternũ, cum iam olim in inferno cõdemnati fuerint. Neque etiam enimam à corpore ſeparatam pænis obnoxiam eſſe credunt, nam cum anima ſe vitijs cum corpore ſimul contaminauerit, cum corpore etiam expiendam putant, quod ego Theologis diſcutiendũ relinquo.

Opinio de animabus

Matthæi 25.

Funebre autem ſacrum pro defunctis ideo faciũt, quod ijs ſufragijs tolerabiliórem anibabus locum impetrari ſperant, vbi facilius extremum diem iudicij expectare poſſint. Imò

ſint. Imò etiam cum aliquis magnæ autoritatis vir moritur, tunc Metropolitanus ſiue Epiſcopus, Epiſtolam ad ſanctum Petrum ſcribit, ſigillo ſuo & manu ſubſcriptione munitam, quam ſuper pectus defuncti ponit, dans teſtimonium de bonis pijſque operibus eius, Vtque in cœlum facilius poſt diem iudicij admitteretur, & Chriſtianæ religionis Catolicæ agnoſcatur, ſubſcribunt. Præterea agreſte vulgus circa mortuorum ſepulturam, varijs cæremonijs & ſuperſtitioſis plerumque vtitur. Sepulturæ eorum in ſyluis, & vbi agris tumulos aggeſtis, lapidibus muniunt, ſignumq; crucis ſuper imponunt. Loca pro ſepeliendis defunctis non conſecrant, aiũt enim corporibus baptiſatis ſacramentiſque Chriſti dicatis, & conſecratis, terram ipſam & non corpora terra conſecrari. *Mortuorũ cæremonia*

Spiritvm quoque ſanctum à patre tantum & non à filio procedere confitentur, ac Romanos dicentes credo in Spiritum ſanctũ, qui à Patre & filio procedit, confundunt, eoſquè conformes hæreſi Macedoniæ & Arianæ dicunt. hac de cauſa quod duo principia duaſque voluntates de Spiritu ſancto & duas virtutes adducerent, & honori Spiritus ſancti detraherent. Hic auten Rutheni non intelligunt vnam eſſe Diuinitatis voluntatem, poteſtatem, gloriam, & honorem. Sicque ſecundum Concilium Nicænum, contra Arium, & Conſtantinopolitanum, contra Macædonium celebratum dicunt: Credo in Deum Patrem & Filium & Spiritum ſanctum, Dominum verum & viuificãtem, à Patre procedentem qui cum Patre & filio ſimul adoratur & conglorificatur.

IEIVNANDI MOS APVD RVTHENOS.

Rvtheni in Ieiunio, prout in cæteris cæræmonijs, à Romanis diſcrepant, quatuorq́ue ieiunia magna, quibus carnibus abſtinent habent, Primum in quadrageſima ſeptem integris hæbdomadis ab eſu carnium abſtinẽt. In prima autem hæbdomada quam nos vltimam Bachanalium dicimus, illi lactarijs & butiraceis cibis vtuntur, eamq; Maſlna, quaſi butiraceam appellant, reliquis verò ſeptem integris ſeptimanis ad Paſcha vſque etiam piſcibus abſtinẽt, oleribus, cauliculis, raphano, fungiſq; contenti. Quidam etiam deuotiores Dominicis tantum & Sabbatiuis diebus (quibus ieiunare peccatum putant) cibum ſumunt, reliquis diebus niſi fruſtulo panis in meridie cõfortati ab omni cibo abſtinent. Alij die Dominico, feria tertia, quinta & ſeptima. cibis coctis veſcũtur, reliquis fruſtulo panis, cum aqua fermentata, ſunto, totis diebus inædiam tollerant.

Secundo ieiunant poſt octauam Pentecoſtes vſque ad ferias Petri & Pauli Apoſtolorum, appellantque hoc ieiunium Diui Petri. *Ieiunium Petri.*

Tertio à prima Auguſti vſque ad aſſumptionem Beatiſſimæ virginis Mariæ, ieiunio ſe macerant. *Ieiunium diuæ virgi-nis.* Quarto ſex ſeptimanis in aduentu Domini carnem & butirum abhorrent, vocaturque hoc ieiuniũ Philippi, inchoatur enim ſub feſtum Philippi ſecundum Rutenicum Calendarium. Omnibus verò diebus ſabbatiuis (exceptis temporibus ieiunij) carne veſcuutur. Sed feria quarta & feria ſexta grande peccatum carnibus vti credunt, ita vt ſi Petri & Pauli Aſſumptioniſque Meriæ feſtum feria quarta vel ſexta cõtigerit tum ea quoque die carnibus non veſci peccatum putant, Romanoſque hac de cauſa maximè redarguunt, argumento Clementis Pontificis Romani id comprobantes, qui dicit in Statutis Apoſorum Canone Lxiiij. Si Eccleſiiaſticus die Sabbato vel Dominico ieiunans inuentus fuerit, exceptis ieiunij Sabbatis ab Eccleſia præſcriptis, Sacerdotio degradetur, ſi autem ſæcularis homo fuerit excommunicetur, & ab Eccleſia ſeiungatur. Nullius ſancti vigiliam ieiunio venerantur, præter ſancti Ioannis Baptiſtæ quam vigeſima noua Auguſti die, (ex præſcriptio Calendarij ſui) celebrant. *Ieiunium Philippi.*

Monachi grauioribus ieiunis præ cæteris onerantur, qui aqua fermentata cum fruſtulo panis ſemel in die ſumpta, contenti eſſe coguntur.

CONFITENDI MOS.

CIrca Paſchatis feſtum Rutheni, præcipuè confiteri ſolent, hoc modo: Confeſſor vna cum confiteute, in medio templi ſtat magna cordis cum deuotione, contritioneque ad imaginem alicuius diui vltu reuerenter conuerſo poſtea confitenti ſecundum peccati grauitatem in iuncta pœnitentia, ante ipſam imaginem confeſſor, & confitens magna cum deuotione reuerenter ſeſe inclinant, ſignoque crucis frequentius frontem pectuſque & brachia munientes, alto cum gemitu conſuetam orationem proferunt. Ieſu Chriſte Fili Dei viui miſerere noſtri. Quoſdam etiam qui grauius aliquid deliquerint aqua ſacrata abluunt, quam in Epiphania Domini toto fluuio vel ſtagno (ſecũdum morem) conſecrato hauriunt, & pro abſtergendis noxialibus delictis, per integrum annum in templo reſeruant. Quibuſdam verò pro pœnitentia ieiunia & breues facileſque orationes, iniunguntur. Dominicam enim orationem perpauci ex vulgo ſciunt, dicuntque orationem Dominicã ſcire, Dominorum & Sacerdotum qui nullis laboribus occupantur opus eſſe, Confeſſionem etiam quamuis ex præſcripto habeant eam tamen ad dominos pertinere agreſtes dicunt, ſibi autem in Deum & filium eius Ieſum Chriſtum & Spiritum ſanctum ſimpliciter credere ſatis eſſe. Haecque oratione omnes Rutheni promiſcuè, & peculiariter vtuntur, Ieſu Chriſte Fili Dei viui miſerere nobis.

Aqua conſecratio.

SACROSANCTAE EVCHARISTIAE VSVS.

SAcramento Euchariſtiæ Rutheni ſub vtraque ſpecie vtuntur, aliud autem pro infirmis & aliud pro communicantibus ſecundum conſuetudinem habent. Pro infirmis ſacramentum, in hæbdomada magna ante Paſcha, die Iouis conſecratum, in vaſe mundo per integrum annum ſeruatur. Dum autem id Sacerdos pro infirmo daturus eſt tum parum vini & aquæ tepidę addit, portiunculamque benè humectatam egroto coclcari de calice porigit. Si autem puer infirmus fuerit, adeò vt non poſſit de pane ſumere, tunc inſuditur ei gutta vini conſecrati in os de calice. Pro communicantibus verò ſecundum conſuetudinem, Sacramentum dum Sacrum ſiue Lyturgia peragitur conſecratur, quod ſacerdos coclcari ex calice in portiunculas minutas redactum, & vino commixtum communicantibus diſtribuit. Preſcriptum communicandi tempus ante feſtum Paſchæ (vel quotieſcunq; aliquis voluerit modo confeſſus ſit) abent. Pueros qui ſeptem annos tranſigerint ad Sacramentũ admittũt dicuntq; hominẽ ſeptennio trãſacto cõtra Deũ peccare incipere.

Duplex apud Rutenos Euchariſtia.

Porrò omnes Rutheni pane fermentato & nõ azymo (prout Romanæ Eccleſiæ mos eſt) vtuntur, idque hac ratione approbant, quia Iudæi in memoriam liberationis ſuæ ex Egipto, ſecundum mandatum Diuinum azymis vtuntur, ſe vero ſemel chriſtianos factos nunquam in labore Aegyptiorum fuiſſe, ideò de huiuſmodi Iudeorum azymis, Sabbato & circumciſione obſeruandis, ſe liberos eſſe dicunt, ſi enim aliquis ſequatur vnum ex illis (Paulo atteſtante) totam legem adimplere tenetur. Eundemque Apoſtolum dicentem, fratres ego enim accepi à Domino quod & tradidi vobis, quia Dominus in qua nocte tradebatur accepit panem benedixit &c. de pane fermentato & non azymo dixiſſe intelligunt. eo enim tempore nec azyma nec Paſcha eſſe cum Dominus cœnaret, dicunt. Idque hoc argumento maximè approbãt, quia Iudeorum Paſcha ſtando fit, & commeditur ſecundum legis præſcriptũ, hoc autem in cœna Chriſti non erat (vt Euangeliſta dicit) recumbentibus eis duodecim &c.

Non azymo Ruteni ſed fermentato pane vtuntur.

Item & diſcipulus recubuit ſuper pectus ipſius in cæna &c. Quod etiam Chriſtus dicit ibidem deſiderio deſideraui hoc Paſcha manducare vobiſcum, non de Iudæorum Paſcha cum dixiſſe ſentiunt, quod antea ſemper comedebat cum Apoſtolis. Neq; azyma Chriſtum Apoſtolis dediſſe ſed panem fermentatũ credunt, cum dicit, Ecce panis quẽ ego do vobis. Similiter ad Iudã, cui ego dabo panẽ intinctũ ipſe traditurus eſt me.

Ieiunandi

Romanos autem in azymis communicantes confundunt, dicentes eos Iudaicos ritus obſeruare, in hæreſiq; Iuliani Apolinaris Laodicenſis, & Pauli Syrij Samoſatenſis, Machometi, Aeuthiclij, & Diaſtetij ambulare, qui erant in ſexta Synodo deprauatiſſimi hæretici, & ſpiritu Diabolico repleti.

Mulieres autem apud Ruthenos panem ad ſacrificandum Proſkura dictum conficere ſolent. Seliguntur autem ad id mulieres prouectæ ætatis quæ menſibus patiendis amplius non ſunt obnoxiæ, præcipuè verò viduæ ſacerdotum relictæ, id muneris obire ſolent.

DE MATRIMONIO.

ITa Rutheni Matrimonium contrahunt, vt quartum conſanguinitatis gradum non attingant. Tertiam ducere vxorem viro vix concedunt, & non admodum legitimum matrimonium eſſe putant. Quartam verò nec concedunt, neq; etiam Chriſtianum eſſe iudicant. Pro adulterio non computant, ſi vir habens vxorem cum ſolura concubuerit, excepta vxore alterius.

DIVORTIA inter ſe frequenter celebrant Epiſcopis permittentibus, literaſq; repudij dantibus.

Quidam etiam agreſtium, quibus ad Epiſcopos propter longam itineris diſtantiam aditus difficilis eſt, Diuortium tali modo (more gentili antiquitus obſeruato) peragunt, cum ſibi vir & vxor vtrinq; diſplicent, tunc extra pagum in triuium ambo prodire ſolent, mantili accepto quod inter ſe manibus vtrinque tenendo per medium diſcindunt, hocq; inter ſe diuiſo matrimonium etiam, inter ſe diuiſum eſſe putant, & vxori repudiatæ vir dicere ſolet, vade tu hac, ego illac pergam. Sed hic peruerſus Diuortij modus nunc prorſus abolitus eſt. *Diuortiũ.*

Hoc autem ritu Matrimonium inter ſponſam & ſponſum contrahitur. Imprimis menſa in medio templi adornatur, ingredientibuſque templum ſacerdos præcedens certas recitat orationes, deinde pro Patriarcha, Metropolitano. Epiſcopis, & toto clero, pro monarchaq; ſuo, & omni ordine equeſtri, & plebeio qui ritus ſuæ fidei ſequuntur ſigillatim ſacerdos cum Diacono clara voce orant. His peractis ſponſus & ſponſa menſam præparatam accedunt, in linteoq; ſecundum morem pedibus ſubſtrato vterque ſtat. Poſtea ſacerdos ex præſcripto an alicui olim non ſpopondérent interrogat, ſtolaq; manus vtriuſq; annulos commutans colligat. Deinde coronas ligneas vel ex tiliæ libro pictas ad id muneris in Eccleſia reſeruatas capiti vtriuſque imponit, dicens: Poſuiſti Domine coronam ſuper caput eius de lapide pretioſo, &c. Euangeliumq; de nuptijs in Chana Galilcæ celebratis recitat. Deinde panem & ceruiſiam conſecratam deſponſatis ad prægustandum porrigit, poſtea ſtolam (qua ſacerdotes collo appenſa vti videmus) ſponſus & ſponſa ab vna parte, & ſacerdos ab altera tenent, ſacerdotemque præeuntem ſequuntur, hæc verba dicentem· Circuite populi Sion & date gloriam nomini Dei altiſſimi, terq; menſam circumeuntes loca ſua occupant, & Sacerdos Pſalmum Miſerere noſtri Domine ſecundum magnam miſericordiã tuam, &c. recitat, Suffragijſq; pro omnibus, tam ſpiritualibus quam ſæcularibus Deo perſolutis de templo egrediuntur. *Sponſalis ritus.*

DE EXPEDITIONE BELLICA.
Caput III.

MAgnus Moſchorum Dux ingentem exercitum longo tempore ſuſtentare poteſt, neq; enim militibus ſuis ſtipendia largitur, ſed agros illis exiguo pretio elocat, quo beneficio operam militum demeretur. Conſcripti autem milites coram magno Duce ſinguli comparent, & nummum vnum quem patrio nomine Denga vocant, æſtimatione vnius groſi Polonici Principi dant, reuerſiq; ex bello eundem nummum repetunt, occiſorum verò numiſmata Princeps retinere ſolet, atque ita occiſorum numerum cognoſcit. *Numerus occiſorum quomodo cognoſcitur.*

Nobiles autem omnes, Magnates & Cōſiliarij adeò dura ſeruitute premuntur, vt quemcunq; apud ſe in aula eſſe velit, vel in bellum ire, aut legationem aliquam obire iuſſerit, id ſumptibus ſuis facere cogitur. Quando autem aliquem magni nominis virum ad bellum proficiſcere iubet, literas ſuas ad illum mādatorias mittit, ſi autem vel prandens, vel cœnans dormienſuè præuentus fuerit à tabellatore magni Ducis, litteraſque quibus ad bellum proficiſcere iubetur acceperit, continuò à prandio lectouè ſurgens, equum tabellatore inſpiciente armatus aſcendit, mandatumque Principis ſe exequuturum præbet, atque ſic omnes qui per facultates rei familiaris poſſunt ſumptibus proprijs militant.

Obedientia

Per ſingulas quoque Prouincias magnus Dux filios nobilium tenuioris fortunæ conſcribere ſolet, vt numerum illorum & quot quiſque equos ac ſeruitores habeat cognoſcere poſſit, is ſingulis exiguum ſtipendium annuum concedit, & in bellum proficiſcere iubet.

Omnibus autem nobilibus proprijs ſumptibus militantibus raro quies datur, nam frequenter bella aut cum Lituanis, Liuonibus, Suetenſibus, vel Tartaris Præcopenſibus, Turſis alijſque finitimis gentibus gerit, in arcibus qnoque campeſtribus Tartaris finitimis qui Crimſci, Præcopſci, Noheyſcique dicunrur viginti millia hominum vel plus ſingulis annis locare ſolet. Omnes denique & ſinguli tam ſtipendiarij quam Principis gratiam expectantes in bellum proprijs ſumptibus ire coguntur. Non huiuſmodi autem ſumptibus prout apud nos Moſchouitæ in bellum expediuntur, nam quicunq; nobilium habet ſex equos & totidem ſeruos, vnum equum qui vitæ neceſſaria fert ex ijs habet, inprimis verò miliū ſiue pultes contritas in ſacculo haber, deinde ſuillæ carnis aliquot fruſtra, & ſal in ſaceulo, ſi verò ditior fuerit ſal commixtum pipere ſolet habere, hos autem ſaculos cum leguminibus ſuper equum ad id delectum circumligat, præterea vnuſquiſq; ſecum fert lebetes, ollas cupreas ſiue æreas, ciſtellaſque epiphio alligatas, cumq; neceſſe eſt ignem accendunt, ollamq; magnam aqua replent in quam milij tantum vnum coclear, vel pultium imponunt, ſaleq; conditū coquunt. Aliquando autem cum lautius aliquis eorum epulari vult, tum fruſtulum paruum carnis ſuillæ inijcit, hocque cibo dominus interdum cum ſex ſeruis contentus viuit, quod ſi dominus famelicus nimium fuerit, totum conſumit, ſerui autem aliquando ad totum biduum triuumuè ieiunant, Farinam etiam de auena ſubtiliter commollitam habere ſolent, cuius aliquot coclearia pranſuri in ciſtellam imponunt, modicoque aquæ diſtillatam comedunt. Cum autem habēr allium aut cepas, tum facilè cęteris leguminibus carere poſſunt. Duces verò exercitus & cæteri militiæ præfecti lautius æpulantur, tenuioriſque fortunæ nobiles ad prandium inuitare ſolent.

Frequenter Moſchi belligerāt

Victus bellicus Moſchorum.

Moſchouitæ tormentis bellicis, & bumbardis peditatuq; nunquam olim ante annos 40. vtebantur, nunc autem frequentiſſimè & peritiſſimè bombardis & tormentis vtuntur, à profugis quibuſdam Italis, Garmanis, Lituaniſque inſtructi, atceſque egregiè (dictu mirum) propugnant. Campeſtri verò certamine cum Polonis & Lituanis raro confligunt, ſemper enim ab eis fuduntur, ſolaque agilitate & induſtria externi Moſchouitas vincere ſolent, nam omnes ferè dimicare armiſq; artificialiter decertare imperiti ſunt, exceptis quibuſdam magnatibus, ijſq; per paucis. Cauendum autem eſt cū Moſcho congredienti, vt armis ſcitè vtatur ne in manus eius incidat, brachijs enim lacertis, & toto corpore robuſtiſſimi ſunt, ſed arte dimicandi plurimum vincūtur. Tam autem robuſti ſunt, vt eum vrſis indomitis & efferis abſque vllo genere armorum, ſolis viribus conſici ſæpius congredi audeant, vrſumq; per aures arreptū tandiu fatigant, donec prorſus debilitatum proſternant.

Quomodo cū Moſchis dimicādū

Hæc præcipua arma ſunt quibus Moſchouitæ in bello vtuntur, pharetra ſagittis referta, arcus, ſecuris, framea, cæſtus, cultelli oblongi quibus frequenter prò pugionibus vtuntur. Multi quoq; lanceis præcipuè pedites, equites autē aliqui hoſtilibus breuioribus vtuntur, ab vngaricis & Polonicis diſſimilibus. Armantur autē loricis oblongis aliquando duplicibus, armillis, totaeibus, galciſq;. Equos paruos caſtratos ſoleis carentes

Arma Moſchorum.

rentes habent, frena leuiſſima, epiphijs quoq; in eum vſum accommodatis vtuntur, vt ſe in omnes partes abſq; impedimento vertere, arcumque intendere facilè poſſint. Pedibus curte attractis equis inſidere ſolent, adeò vt nullũ haſtæ lanceæuè impetum ſuſtinere queant. Flagello pleriq; & communiter, calcaribus verò pauciſſimi, vtuntur. Communiter veſtibus oblongis ad talos vſque protractis bombice lanauè ſuffertis vtuntur. Collocandis caſtris ampliſſimum locum eligunt, vbi fortè locus natura ſit munitus ea non curribus, ſed veptibus ſentibus, arbuſtiſq; circumtexunt, in muri ſimilitudinem, præſtantiores in medio tentoria ſua erigunt, reliquæ vero multitudinis vulgus ex arbuſtis caſas conficiunt, quidam etiam arbuſculas ſiue arborum frondes, in modum arcus incuruant deſuperq; pennulis tegunt, equos ad paſcua pellunt, quorum cauſa tam latè diſiuncta caſtra collocant. Tempore conflictus tubicines multos habent, ij dum gentili more omnes inſimul diſſonante melodia tubas inflant, mirus ac inuſitatus quidam clangor auditur, commiſſuri cum hoſtibus certamen plus ſpei in multitudine quam robore militum ponunt, ſemperque eminus hoſtes à tergo adorire & circumuenire ſtudent, ſed campeſtre certamen rariſſimè eis proſperatur, plurimis enim & diuerſis armis ſe verius onerant, quam armant, externi verò conſilio magis, quam armis tecti paruis copijs cum eis congrediuntur.

Castra Moſchorũ.

Arces & omnes munitiones ſtrenuè & obſtinaciſſimè propugnant.

DE CONSVETVDINE MORIBVSQVE MOSCHOnitarum. Caput IIII.

HAec omnis gens Moſchouitica ſiue Rutena, magis ſeruitute quàm libertate gaudet, cuius egregium executorem Principem proprium habent. Omnes enim paſſim cuiuſcunque conditionis ſint (nullo reſpectu perſonarum habito) grauiſſima ſeruitute præmuntur. prout inferius in geſtis Moderni Principis dicetur. Nobiles, Magnates, Præfecti, Primoreſq; & Conſiliarij omnes Chlopos ſe, id eſt, abiectiſſimos & viliſſimos ſeruos magni Ducis fatentur, & bona ſua omnia mobilia & immobilia, quæ propriè poſſident, non ſua ſed magni Ducis eſſe dicunt. Vt autem equeſter ordo à magno Duce, ſic etiam plebeius cuiuſque à Nobilibus & Magnatibus grauiſſimè præmitur, colonorum enim bona & ciuium, militum & Nobilium prædæ expoſita ſunt, & per contemptum nigri homines, ſiue Chriſtiani communiter appellantur. Sex dies coloni in ſeptimana dominis ſuis laborant, ſeptimus verò dies priuato labori conceditur, neq; hi ſtrenuè laborant niſi benè verberati. Habent autem à dominis ſuis certos attributos agros, & prata ex quibus viuunt, tributaq; annua ſoluunt. Artifices ſecundum præſcriptum paruo laborem ſuum vendunt. Cumq; annonæ caritas in pretiũ concedit, tunc artifices exiliori tenuioriq; in pretio ſunt, adeo vt vix panem ipſum pro labore vnius diei (quamuis ſtrenuo) acquirere poſſint. Ciues quoque & mercatores grauiſſimis & intolerabilibus tributis, & exactionibus adinuentitijs onerantur, quas hic recenſere longum eſſet: Quod ſi magnus Dux aliquem mercatorum argenti auriue paulò ditiorem à delatoribus (quorum plena curia eſt) reſciuerit, tunc eum ſibi præſentari iubet, & crimine falſo commentito dicit, delatum eſt ad nos tuum ſceleſte facinus, ideò vt criminoſas punieris, ſi autem accuſatus obteſtaretur ſe innocenter accuſatum, tum magnus Dux reſpondere ſolet anima teſtium, qui te accuſauerunt ſciant mea verò nihil refert. Confeſtim ergo iuſſu Principis arripitur, & tamdiu verberatur, donec præſcriptam ſummam monetæ argenteæ, magno Duci numeret.

Seruitus Moſchouitarum.

Eſt autem hic mos apud Moſchouitas receptus, quod omnes debitores qui alienum æs conflauerunt, non habentes vnde creditoribus ſuis redderent, ex legis præſcripto in locum certum & publicum, ad id ordinatum ducuntur, ibique à ſeruis Prætorianis flagris baculiſq; per ſuras & crura pedum, grauiter abſq; vlla miſericordia cæduntur, tam diu donec vndecunq; accipiendum ſit, creditoribus ſua reddere cogan-

Debita exigendi mos.

tur, quod ſi ſoluendo non ſufficerent, tunc verberibus multotiens exagitati creditoribus ſecundum valorem debiti ſeruire coguntur. In hũc quoq; locum omnes coram magno Duce, per contumeliam accuſati ducuntur, & ſi ditiores fuerint, cuiuſcunque conditionis, tamdiu verberãtur, donec imperatam pecuniam (quamuis vnquam debirã) magno Duci ſoluant. Omnes communiter ſeruos emptos aut captiuos habere ſolent, quos morituri frequenter manu mittunt. Illi tamen continuò ſeruituti aſſueti, alijs dominis pecunia accepta in ſeruitutem ſe vendunt.

Liberi etiam ſerui qui dominis ſuis pro pretio ſeruiunt, non poſſunt quando velint à Dominis ſe abdicare, ſi enim abſque domini voluntate aliquis abierit, ab alio domino infamulatum non aſſumitur, niſi fuerit à domino cui primo ſeruiuit, vel ab amicis ſe pro fidelitate eius obſtringentibus commendatus.

Ius patris in filium.

Pater etiam habet poteſtatem filium quater vendendi, ita vt ſemel venditũ quocunque tandem modo liberatum, vel manumiſſum, rurſus atq; iterum iure paterno eum vendere poſſit. Poſt quartã autem venditionẽ nihil iuris amplius in filiũ habet.

Verbera ſeruis chara.

Seruitores in dominos ſuos plerumq; conqueruntur, quod ab eis probè non eſſent verberati, credunt enim ſe dominis diſplicere, ſignumque indignationis eſſe, ſi non frequentius verberentur, obiurgarenturq;.

Mulierum conditio.

Prout autem viri à magno Principe ſeruitute aggrauantur, ſic etiã apud viros ſuos mulierum conditio miſerrima eſt, nulla enim honeſta & pudica creditur, niſi domi concluſa viuat, adeò vt nuſquam exeat, domi autem manentes telam fabricant, & filanent, nihil prorſus iuris autoritati ſue in ædibus habent, omnes enim labores domeſticos ſerui abſoluunt, non verberatæ à maritis plerunq; cõqueruntur, & odioſè proſecutas dicunt, verberaq; ſignũ amoris putant. Baſilicas raro, rarius etiã ad amicorum colloquia, commeſſationeſq; niſi omni ſuſpitione carerent, vtpote effetæ admittuntur. Certis tamen & feſtiuis æſtate diebus, hanc prærogatiuam exhilarandi animi gratia habent. Omnes communiter cum filiabus in campis viridiferis deambulant, ibiq; ſuper quadam trabe, duabus fines trabis occupantibus, alternatim ſurſum ac deorſum mouentur, aut frequentius funem in medij circuli modum duobus ſtipitibus appendunt, deſuperque inſidentes hinc & inde impulſæ feruntur. Poſtea quibuſdam certis cantilenis manibus pedibuſque complodentes, capitibuſque frequentius mouentes ſeſe oblectant, vel manibus ſe inuicem tenentes & ſimili modo canentes choreas in gyrum ducunt. Hæc autem conſuetudo præcipuè circa feſtum Petri & Pauli Apoſtolorum aliquot hæbdomadis, ab omnibus Rutenis promiſcuè obſeruatur.

Aedificia.

Aedes ferè omnes apud Moſchouitas, tam in pagis quàm in ciuitatibus inſubedificatis promptuarijs celarijſq; supernè locantur, ad quas per gradus aſcenditur. Quamuis autẽ veſtibula ędium ſatis ampla & alta habeant, fores tamen habitationũ humillimas faciunt, Ita vt ingreſſurus quiſpiam inclinare & demittere ſe cogatur. In ſingulis habitationibus imagines Diuorũ in tabulis pictas loco honorificẽtiore ſitas habent, præcipuè autem diui Nicolai, paſſionis Chriſti, Mariæ virginis, & S. Petri: haſq; maximo honore proſequuntur, & pro Penatibus venerantur, cum autem vnus alium accedit, ingreſſus habitaculum non ſtatim Dominum domus ſalutat, ſed continuò caput aperiens, vbi imago ſit diligenter circumſpicit, qua viſa cum magna reuerentia, ter ſe crucis ſigno caput inclinando munit, dicens: Ieſu Chriſte filij Dei viui miſerere noſtri. Poſtea porrectis ſibi manibus alterutrũ ſeſe inuicem ſalutantes deoſculantur, capitaq; more patrio frequentius inclinant, id autem tam viris quam mulieribus peculiare eſt, in congreſſu de omni conſanguinitatis familia alterutrum percontari, an recte pater, mater, vxor, filij, fratres, &c. valeant, poſt vnam quamq; interrogationem, & reſponſionem caput multoties inclinantes, maximeq; mutuo ſe inſpicientes obſeruant vter magis ſe inclinaret, & ita frequentius caput alternatim inclinando de honore concertant, hoſpes tandem diſceſſurus ter ſe ſignat cruce priora verba reuerenter proferens, ſalute alterutrum data abit. In honore captando venandoq; mirabilibus & ſuperſtitioſis ceremonijs vtuntur. Tenuioris etiam fortunæ hominibus, intra portam

Hoſpitalitas.

Honoris cupiditas.

alicuius

alicuius præſtantioris viri equitare non licet. Inſigniores domini & conſiliarij, vulgares etiam nobiles intra priuatos parietes quotidie deliteſcunt, & in publicum rarius prodeunt, eò quò maiorem autoritatem ſuiq; obſeruantiam, apud populum captarent, nullusq; nobilium ad quartam vel quintam domum pedes progreditur, (quod & Lituani quidam aſſueſcere cæperunt) niſi equus ſubſequatur, idque non propter vſum, ſed oſtentationis cauſa faciunt. Nobilis quamuis egenus & pauper fuerit, tamen ignominioſum ſibi putat ſi manu laboraret.

Præfectorum pauci autoritatem habent, vltimo ſupplicio reos plectendi, omnes enim cauſæ & controuerſiæ in Moſchouiam ad magnum Ducem conſiliariosq; ſuos deffeuntur. Ex ſubditis nemo aliquem torquere audet, cuiuſuis enim conditionis malefactores magnus Dux vel Conſiliarij principales morti adiudicare ſolent. Pauperibus non ſemper patet ad magnum Ducem aditus, ſed ad Conſiliarios iſque difficilimus, vnde omnis iuſtitia magna ex parte tenuioribus venalis fit. *Malefactorum iudicia.*

Conſul ſiue Prætor, qui perſonam iudicis obtinet, à magno Principe in vnaquaq; principali ciuitate ordinatur, gentiliter Ocolnik dictus.

Veſtibus omnes oblongis abſq; plicis ad talos demiſſis vtuntur, præcipuè verò lazurini vel albi coloris. Pileos albos apicatos cruſtatosq; ex lana coacta geſtant, ocreis omnes ferè rubeis, iiſq; breuioribus, quæ genua non attingunt vtuntur, quarũ ſoleas in digitis paululum erectas clauiculis ferreis muniunt, induſia varijs coloribus ſericeis circa collum exornata apud præcipuos, auro intertexta geſtant, eaq; monilibus gemmis vnionibus ſeu globulis argenteis aut cupreis deauratis exornant. Cruces argenteas vel aureas lapidibus pretioſis exornatas præſtantiores, vulgus verò ferreas, vel cupreas, pro ſacramento quodam collo appenſas geſtant. *Habitus Moſchorũ.*

Omnes autem & ſinguli ſuæ conditioni veſtibus conuenientibus ex præſcripto mandatoq; magni Ducis vtuntur, nam tenuioris fortunæ vulgariſq; familiæ hominibus veſtes pretioſiores elegantioresq;, ſub graui pœna prohibẽtur. Si autem aliquem humilioris familiæ virum elegantius veſtitum conſpiciunt, proditorem perfidumq; eum appellant, & ſuſpicionis notam ei inurunt, dicentes: perfide vnde tibi talis veſtitus, more dominorum (Polonos enim & Lituanos dominos appellant) veſtiris, & ad eos deficere perfidioſe moliris, tu enim pro huius veſtis pretio non ſufficis. Statim ergo accuſatus grauiſſimè vt ſuſpitioſus punitur. Alius itaque tenuioribus nobilibus, alius conſiliaribus & magnatibus, alius ciuibus & colonis habitus eſt præſcriptus, ſecundum vniuſcuiuſque dignitatem, conditionem & rei familiaris opulentiam. *Secundum conditionẽ perſonarũ habitus.*

In theſauro etiam magni Ducis veſtes plurimæ elegantes, ad id ſunt repoſitæ & confectæ, vt cum aliquando triumphus celebratur, vel cum legatus alicuius Principis excipitur, tunc omnibus & ſingulis aulicis ſuis magnus Dux illas veſtes ad tempus accomodat. Cæteri quoq; nobiles ad conuiuia amicorum nuptiaſue celebrandas profecturi, vel ſi alicuius diui feſtum ſolenne occurerit, tunc volentes ſolennius elegantiuſque veſtiri, de magni Ducis theſauro veſtes ſibi accomodant, certo pretio ſecundum temporis ſpacium pro vſura veſtis attributo, & deinde eaſdem abſq; detrimento cum vſura præſcripta Theſaurario reſtituunt, quod ſi aliquantulum veſtis commaculata fuerit, tunc vſurpator ſecundum æſtimationem pecuniam pro ea numerare cogitur, verberibusq; ne id in poſterum admitteret corrigitur. Ad Regem Poloniæ etiam, vel ad alios exteros Principes, Moſchouiæ Princeps Oratores miſſurus, omnibus aulicis & nobilibus cum legatis proficiſcentibus, veſtes ſolenniores, arma, & id genus ornamentorum ex theſauro ſuo ad vſurpandum ſub prætextu ſoluendæ vſuræ accomodare ſolet, adminiſtratorq; horum ſubſtituitur, qui omnia ornamenta vnicuiq; ſecundum ordinem quotiens opus fuerit diſtribuit, ruſuſque ea ab eiſdem recipit & reſeruat, ex legatione tandem reuerſi certam pecuniam pro vſurpatione veſtium & cæterorũ ornamentorum ſecundum pactum magno Duci numerant, veſteſque reſtituunt, quod ſi aliquis ornamentum accomodatum commaculauerit, tunc verberibus emendatus, illud ſoluere cogitur. *Veſtes magnus Dux copioſas habet pro ſuis aulicis.* *Legatorũ expeditio.*

Hic mos apud omnes Ruthenos & Moſchouitas, quotannis certis diebus obſeruatur, adoleſcentes pueri plurimiq; viri vxorati, extra ciuitatem pagum uè in locum amplum & eminentiorem confluunt, vnde ab hominum congregatione videantur, ibiq; quibuſdam ſibilis & vociferationibus (ſecundū gentis morem) ſigno dato concurrunt, manuſq; abſq; vllo armorum genere conferunt, certamen, pugnis, pedibus, magno cum impetu faciem, pectus, ventrem, & genitalia vtrinq; quatientes, ineunt, ſæpeq; inde ſemiuiui plerumque etiam mortui exportantur. Hoc autem certaminis genus ideo inſtitutum dicunt, vt adoleſcentes aſueſcant verbera pati, & quoſcunque impetus perferre.

DE MAGNI MOSCHOVIAE DVCIS, IOANNIS Baſiliadis Tyrannide. Caput V.

ABſoluto breuiter ſitu Regionū Ruſſiæ, magno Moſchouiæ Principi ſubiectarum, Religione, moribus deniq;, & conſuetudine gentis, de moderno Principe Moſchouiæ Ioanne Baſiliade eiuſq; Tyrannide quædam dicenda nobis reſtant. Sed antequam rem ipſam aggrediemur, pauca de titulo illius quo vtitur, lectori haud aſpernanda præponemus.

A tempore Ruriczk primi Nouogrodiæ magnæ Ducis, de quo ſuperius dictum eſt, omnes ferè Principes Ruſſiæ non alio titulo quam magnorum Ducatuum, Wolodimitiæ vel Nouogrodiæ magnæ, vel Moſchouiæ vtebantur, vſq; ad Baſilium Ioannis Magni, patrem moderni Principis Ioannis Baſiliadis, de quo hoc noſtrū propoſitum eſt. Hic enim Baſilius rebus ſuis fœliciter procedentibus, & filius eius poſt eum modernus Princeps titulum & nomen Regium plurimorumque magnorum Ducatuum ſibi vendicare cœperunt in hunc modum. Nos Magnus Dominus, Rex & magnus Dux totius Ruſſiæ, Ioannes Baſiliades, magnus Dux Wolodimiriæ, Nouogrodiæ magnæ, Moſchouiæ, Pſkoniæ, Smolenſkiæ, Thwerenæ, Iugariæ, Permiæ, Viatkiæ, Bulgariæ, Rex Caſaniæ, Aſtrahaniæ, dominus & magnus Dux Nouogrodiæ inferioris, Czernihouiæ, Rezaniæ, Wolochdiæ, Rsouiæ Bielloiæ, Roſtouiæ, Iaroſlauiæ, Poloczkiæ, Biellozieriæ, Vdotiæ, Obdoriæ, Condiniæ, Dominus Seueriæ, Liuoniæq; & magnarum Regionum Orientem, Meridiem, Septentrionem & Occidentem verſus, Dominus legitimus hæres & ſucceſſor.

Titulus Moſchouiæ Ducis.

Nunc autem multi cum Imperatoris titulo, præcipuè verò Germani venerantur, qui deductionem verbi Czar Slauonicæ linguæ ignorantes, pro Rege imperatorem ponunt. Quid igitur hoc nomen Czar in Slauonico ſonater, breuiter exponemus. Czar, hoc verbum in Ruthenico idiomate, Regem. Czarſtuo verò, Regnum ſignificat, & hoc nomine Moſchouitæ Principem ſuum, Regem totius Ruſſiæ appellant. Cæteri autem Slauones vtpote Poloni, Bohemi, Lituani, & cæteri, qui ab idiomate Ruthenico diuerſi ſunt, alio nomine Regem appellant, ſcilicet Krol, alij Korol, & Kral, hoc verò nomine Czar ſolum Imperatorem appellari exiſtimant, vnde & Rutheni ipſi Moſchouitæq;, audientes ab externis nationibus hoc nomine Imperatorem ſignificari, & ipſi Principem ſuum Imperatorem Ruſſiæ appellare cœperunt, nomen Czar dignius eſſe quam Regis (licet idem ſonet) putantes. Sed in omnibus Ruthenorum tam ſacris quam prophanis literis, Czar Regis, Keſar verò Imperatoris nomē repræſentat. Sic quoq; Rex Thauricæ Tartarus, Præcopenſis Czar, id eſt, Rex nuncupatur, & omnes Reges Tartarorum hoc nomine efferuntur, ſed plurimi ignorantia huius vocis decepti, omnes Reges hoc nomine Czar vocatos, Cæſares, hoc eſt, Imperatores eſſe putant. Alij quoque Principem Moſchouiæ album Cæſarem, Præcipuè verò ſubditi ſui appellant, id eſt, Regem vel Imperatorem Ruſſiæ albæ. Ruſſia etenim vt ſupra dictum eſt, Moſchorum Duci ſubiecta, Alba dicitur, ea verò cui Polonorum Rex præeſt (quamuis & Albæ partem poſſideat) nigra appellatur Ruſſia. Vel etiā ideò dictum eſſe Regem Album Moſchorum Principem exiſtimo, quod in colæ omnium Regio-

Czar dictionis regem ſignificantis expoſitio.

num ipſius imperio ſubiectarum, veſtibus albis & pileis plerumq; vtantur. Porrò Baſilius moderni Principis parens, ad Romanum Pontificem & Imperatorem, ad Reges itidem Daniæ & Suetiæ, Magiſtrumq; Liuoniæ, & ad Turcam ſcribens, Regis titulo vtebatur. Ad Regem autem Poloniæ nunquam Regis, niſi magni Ducis titulum præſumebat. Nunc verò præſens magnus Dux Moſchouiæ, & ad Regem Poloniæ (quod pater non faciebat) Regis titulo vtitur, ſed à Polono nunquam niſi magni Ducis titulo honoratur.

Hic Princeps Moſchouię Ioannes Baſiliades imperio quod in ſuos exercet, omnes facilè vniuerſi orbis Monarchas ſuperat, nam authoritate ſua (vel potius tyrannidè) tam in ſpirituales quam in ſeculares & cuiuſuis conditionis homines vtitur, liberè & ex voluntate ſua de omnium & vita & bonis (nemine obſtrepente) conſtituit, conſiliariorum enim nullus eſt apud eum tantæ authoritatis, qui diſſuadere aut ſibi in re aliqua quamuis iniuſtiſſima reſiſtere audeat. Omnes deniq; tam proceres quam conſiliarij, & totus equeſtris & ſpiritualis ordo, fatentur publicè voluntatem ſui Principis, voluntatem Dei eſſe, & quicquid Princeps quamuis perperā egerit, ex voluntate Dei agere. Ob id etiam clauigerum & cubiculariū executoremq; voluntatis Diuinæ eum credunt eſſe. Vndè & Princeps ipſe ſi quando preces cōſiliariorum interponuntur ad ſe pro re aliqua idonea, reſpondere ſolet, cum Deo placuerit, vel ſi Deus iuſſerit, faciam. Ita quoq; ſi de re aliqua incerta & dubia Moſchouitas interrogaueris, cōmuniter ſecundum conſuetudinem reſpondent, Deus nouit & magnus Dux, vel Deus ſic voluit & magnus Princeps. Denique in compotationibus vnus ad alium præbibens, primo ſalutem magno Duci, omniaq; fauſta & fœlicia nomine proprio eum appellantes, & titulos Regionum enumerantes exoptant, idem ante & poſt prandium omnes & ſinguli optare ſolent. Etſi aliquid peruerſe peſſimèq; & cum Reipub. diſpendio Princeps fecerit, ab omnibus tanquam res fœliciſſimas & vtiliſſimas geſſerit laudatur. Affinibus cognatiſq; ſuis nec arces ad legitimè poſſidendum permittit, nec confidit, ſolummodo aliquos ſecundum arbitrium ſuum qui ſibi placuerint arcibus & poſſeſſionibus certis proponit, & tandem illis qualibet de cauſa infenſus, omnia vt ſua adimit. Ex plebeijs equites, Palatinos, & Conſiliarios plerumq; ſecundum voluntatem ſuam nullo repugnante facit, ex conſiliarijs deinde ſiue equeſtris ordinis hominibus plebeios, omnibus bonis illis ademptis & publicatis reddit. Eodem modo Metropolitas, Epiſcopos, Abbates, Prioreſq; Monaſteriorum ſuo iudicio eligit & deponit, omnes iuxta duriſſima ſeruitute præmit, prout ſupra in expeditione bellica conſuetudineq; gentis latius diximus.

Authoritas magni Ducis.

Sed cum hæc tota gens Moſchorum Duci ſubiecta magis ſeruitute quam libertate gaudeat, incertum eſt an ſuis moribus conformem tantum Tyrannum exigant, à quo inſolentia eorū domaretur. Nam hoc plerumq; in illis Regionibus obſeruatur, quod ſerui apud Dominos, & vxores apud viros gratiam, ſi ab eis frequentius verberentur habere, & amore ſe proſecutos dicunt. Contra ſi in eos non animaduertitur, vllum ſignum amoris in ſe exhibitum conquiruntur, & non ſolum ſerui ſed & plerique nobiles, magni viri & conſiliarij, frequenter à magno Duce abſq; vlla dedecoris nota publicè ſiue priuatim baculis verberantur. Illi verò tunc temporis amoris ſignum Principem in ſe exhibuiſſe gloriantur, verberatiq; gratias Principi agunt, dicentes: Sanus tu ſis & incollumis Domine, Rex & Dux magne, quod me ſeruum ruſticumq; tuum verberibus emendare dignatus ſis. Qua ratione, probatur eos ſuis moribus conformem Dominum (velut quondam Ranæ Regem Ciconiam) neceſſario exigere. Sed his Moſchorum Princeps Ioannes Baſiliades leges huius Tyrannidis ſupra modū (iuſticia iudice) excedere videtur, qua non ſolum prædeceſſores ſuos (qui id ſecundum morem & conſuetudinem gentis faciebant) ſuperauit, Sed illos omnes Tyrannos, qui ante & poſt Chriſtum ad hæc vſque tempora fuerunt, vtpotè Neronem, Valerianum, Dionifium, Decium, Maximinum, Iulianumq; & cæteros omnes.

Seruitus Moſchouitarum.

Amplificatio Tyrannidis Moſchorū Ducis.

Hi etenim quamuis etiam ſæpius Tyrannidem neſandam exercuerint, attamen

aliquantò tollerabiliorem, ſed in hoc Principe tãtam Tyrannidem dictu miram, breuiq; temporis interuallo crudeliter perpetratam videre licebit, quam nos bona fide conſcriptam Lectori benigno offerimus.

INITIVM TYRANNIDIS MOSCHORVM PRINCIPIS Ioannis Baſiliadis.

ANno partæ humano generi per Chriſtum ſalutis, ſupra Milleſimũ Quingenteſimum Sexageſimo: Ioannes Baſiliades magnus Moſchorum Dux, poſtquam Poloczko Arcem & ciuitatem celebrem Lituanis ademiſſet, rei proſpere geſtæ ſucceſſu elatus, in quandam inſolentiam prolapſus eſt. Inprimiſq; ad ea quæ pater, auuſq; ſuus inceperant continuanda, & perficienda, animum appoſuit: omnes nimirum Principes & alios quoſuis Magnates caſtris, poſſeſſionibus & munitionibus exuere, Poſtea omnes magnarũ & antiquarum familiarum viros, quos ſuæ tyrannidi contrarios cernebat trucidare, de medioq; tollere cœpit. Huius igitur cædis & tyrannidis à magno viro Owczinino, Demetrio nomine (filio illius Owcinæ olim tutoris ſui, qui in Starodub arce captus, Vilnæ Lituaniæ Metropoli in vinculis mortuus eſt) exordium ſumpſit, hoc modo. Inuitauit eum ſub amicitiæ prætextu ad cœnandum ſecum, ibiq; inter compotandum ipſe magnus Dux vas quoddam ingentis capedinis impletum mellis liquore, illi Owcinino pro ſanitate ſua, (prout gentis mos eſt) vno hauſtu iam temulento ebibendum obtulit, qui iam ferè potu oppreſſus, ne medium quidem ebibere potuit, qua de cauſa magnus Dux perfidiam ei exprobrauit, dicens: Siccine mihi Domino tuo cuncta bona exoptas? Siccine me Principem tuum clementem diligis? Sed quia hic præbibere pro ſalute mea noluiſti, ad cellarium meum vbi varij potus reconduntur vade, illicq; pro incollumitate mea præbibes. Ille miſer iam ebrius, verbis placidis magni Ducis, quaſi fidelibus deceptus, ad cellarium cum his qui ad eum occidendũ erant ſubornati perrexit, à quibus ibidem crudeliter ſuffocatus eſt. Poſtridie verò ad domum prædicti Owcinini magnus Dux (quaſi rei ignarus) miſit, mandans vt ad ſe veniret, vxor verò ſua reſpondit, maritum heſterna die ad magnum Ducem cœnatum profectum eſſe. & ab hoc tempore adhuc domum non redijſſe, ſic igitur res vbi fuerit, vel quo abierit prædictus Demetrius Owcininus in dubio ſtabat. Hæc autẽ præcipua cauſa necis eius erat: Fouebat quendam iuuenem magnus Dux Theodorum nomine, Boſmani cuiuſdam nobilis filium, cum quo Sodomiam contra opus naturæ (dictu nefandam) explebat, cum iſto prædictus Owcininus quadam die ad iurgia deuenit, inter iurgandum autem (vt fit) hoc nefandum facinus ei exprobrauit, dicens: tu Sodomia turpi Principi inſeruis, ego vero ex magna proſapia ortus, ſemper cum prędeceſſoribus magna cum laude & Reipub. vtilitate Principi ſeruio. Ille igitur iuuenis tali ignominia affectus, ad magnum Ducem flens venit, Owcininumq; talia ſibi exprobraſſe accuſault. Et ab hoc tempore magnus Dux inſidias ſtruere cœpit, quo modo Owcininus de vita tolleretur, donec voti compos effectus eſt.

Initium Tyrannidis.

Porrò hoc clanculario furtiuoq; mortis genere, plurimos magni nominis viros iugulare ſuffocareq; procurauit, nemine contra talia ne quidem muſſitare audente, donec Metropolitanus ipſe re conſiderata, Epiſcopiq; & omnes equeſtres viri, ad eum conuenerunt, expoſtulantes & interrogantes, quamobrem ſic innocenter populum ſuum, inſigneſq; viros, abſque vlla criminis nota de medio tolleret, quorum conuentu & perſuaſionibus per ſemeſtre anni ſpatium humanior, & quaſi mãſuetior effectus erat. Interea tamen cogitare & moliri cœpit, quo pacto ſuæ Tyrannidi conformes ſeruos & aulicos, quorum opera in explenda crudelitate vteretur conduceret & conſcriberet. Finxit igitur ſe iam velle imperium abdicaturũ, & Monaſticam vitam religioſè in pace tranſacturum, filioſq; imperio præpoſiturum. Conuentu itaque generali celebrato, nobilibus & proceribus imperij dixit. Ecce habetis duos filios meos legitimos

Moſchus tyrannidem molitur.

hæredes

hæredes, qui vniuerſo imperio noſtro præerunt. Vos verò omnes obedientiam ſuam & operam illis in iuuando Regimine, & defendendis finitibus imperij præſtabitis, ſi autem aliquid grauius acciderit, ad me conſilium deferte, cum non longè à vobis in Monaſterio abfuerim. Confeſtim ergo peramplam aream extra ciuitatem Moſchouiam delegit, & curiam in ea ampliſſimam cum innumeris ædificijs muro cinctam erigere fecit. Qua extructa arces præſtantiores cum opimis annuis redditibus, ex vniuerſo imperio delectu habito ſibi ſpecialiter (ſub prætextu monaſticæ vitæ ducendæ) appropriauit. Cum itaq; in curia prædicta omnibus neceſſarijs munita & prouiſa, quaſi imperio abdicato filijſq; cõceſſo, ſeorſiue maneret ingentem facinoraſorum manum qui ſuas partes ſequerentur ſatellitumq; coegit, & ad priſtinum propoſitum quod nuper ſtatuerat de excidendis de medio, tolendis antiquarũ familiarum principibus viris redijt, ad omneſq; & ſingulas arces, quarum præfectos, magni nominis viros occidere propoſuit, Sexaginta pluſue aliquando ex ſuæ factionis ſatellitibus, equites, quaſi præſidiarios cum literis miſit, qui in arce tam diu ſub prætextu præſidij manebant, donec eius præfectum à Principe neci deſignatum inopinatè opprimerent, & membratim diſſecarent. Et cum iam aliquem ex ijs Principibus viris occidit, tunc & omnes cognatos, affines, fratres, & omnem deniq; Progeniem, occidere & funditus extirpare facit. Et hoc modo plurimas Principales familias, monaſticam vitam ducens, exterminauit, & poſtea imperium vt & prius adminiſtrare cœpit.

Moſchus imperium malitioſè abdicat.

Moſchus ſatellites maleuoſos conſcribit.

DE ROSTOVIENSIS DVCIS NECE.

DVcatus Roſtouienſis, cuius ſuperius mentionem fecimus ſecundo genitis, magnorum Ducum Ruſſiæ, attributus erat. Hunc etiam Baſilius magnus Dux vt & cæteros ſibi appropriauit, hȩredibus ſubiugatis parua redituum portione conceſſa. Ex his Ducibus vltimus erat relictus hæres Petrus nomine, Prȩfectus Nouogrodiȩ inferioris, quem modernus magnus Moſchorum Dux cum progenie ſua de medio ſuſtulit hoc modo. Quadraginta equites factionis ſuæ in Nouogrodiam inferiorem deſtinauit, quibus vt ſibi caput præfecti prædicti Ducis Roſtouienſis abſciſum, attulerint mandauit. Illi igitur equites prædictum Ducem in Eccleſia orantem prȩuenientes, ſic allocuti ſunt: Domine Roſtowſki mandato magni Ducis à nobis nunc capieris. Ille confeſtim mandato audito baculum quem manu geſtabat in terram abiecit, innuens ſe officiũ cui præpoſitus erat iam abdicare, nam Princeps Moſchouiæ cum aliquem nobilium in officio præponit, tunc illi in manum baculũ dare ſolet, quo ſignificatur, vt ei in omnibus velut Principi obtemperaretur, Tandem cum aliquis officio degradatur, tum baculũ illum in manus Principis vel eius vices gerentis reddere ſolet. Cum itaq; in Eccleſia prædictus Dux Roſtouienſis caperetur, veſtibus ſpoliatus eſt, vt nudus velut matris aluo egreſſus ſtaret, poſtea in trahæas vinctus poſitus & alligatus eſt. Cumq; iam tribus miliarib. à Nouogrodia auectus eſſet, illi qui eum vehebant ad flumen Wolgam ſubſtiterũt, Dux verò vinctus quare ſtarent cauſam percontabatur, qui ſe equos velle adaquaſſe dicunt, ille contra, non equis hanc aquam ſed mihi (quaſi mortis præſcius) bibere, & nunquam ebibere, reſpondit. Confeſtim ergo præfectus equitum ei iacenti caput ſecuri amputauit, cadauer verò in flumen gelu concretum merſum eſt. Cum autem caput illius Principi allatũ eſt, ipſe Princeps manu & capite nutans dixit, ach caput caput, multum ſanguinis viuum exiſtens effudiſti, (bellicoſiſſimus enim extitit) & nunc mortuum eundem effundes, his dictis fremẽs pede illud truſit, & in profluente abijcere iuſſit, poſtea omnes amicos & totam progeniem quinquaginta hominum funditus erradicare excidereq; (poſſeſſionibus omnibus eorum publicatis) fecit, ſeruoſq; eius præcipuos quatterdenos vinctos in carcerem intruſit.

Roſtowſki capitur.

Tyrannis ingens.

Hæc tota gens Moſchouitica id à natura ipſa inditum habet, vt ſeſe alterutrum qualibet de cauſa per phas ſiue nephas accuſarent, contumelijſq; varijs ſe inuicem afficiunt, & res ſuas vnus in alterius domum clanculum frequenter inijt ſiue importat,

Moſchi contume- [illegible]

eaſdemq́ue furto ſibi ablatas dicit. Magnus verò Dux cum vnus alium qualibet de re accuſat, libenter audit, iam etenim occaſionem occidendi illius qui accuſatur habet. In curia autem illius quando conuentum, vel aliquid tale celebrat, vel morti aliquem adiudicat deſtinatue, neq́; ſubmiſſa neq́; clara voce aliquid cum ſocio muſites, nec rideas, nec feſtiuum hilaremq́; vultum præſeferas, confeſtim enim interrogaberis cur rides? cur hilaris es? &c. ſentis tu aliquid cum inimicis magni Principis, continuò igitur à delatoribus coram magno Duce accuſatur, accuſatus verò iuſſu Principis, nulla purgatione criminis obiecti conceſſa à ſatellitibus arripitur, atque membratim diſſecatur, aut in aquas capite auulſo proijcitur.

DE IOANNIS PIOTROVICZ, PALATINI SVPREMI Moſchouiæ falſo accuſati, crudeli nece.

ANno virginei ſalutiferi partus ſupra Milleſimum Quingenteſimum Sexageſimo octauo. Cum Rex Poloniæ Sigiſmundus Auguſtus, Magnus Dux Lituaniæ, ad campos Radoſconicenſes cum vniuerſis Lituaniæ viribus in caſtris eſſet, fines Moſchouiticos inuaſurus: Magnus Moſchouiæ Dux in Wielikieluki ciuitate cum præſidiarijs copijs tunc temporis excubabat, poſtea cum Rex Poloniæ ex caſtris re infecta & intentata diſceſſiſſet, Magnus Dux in Moſchouiam ciuitatem reuerſus eſt, & ibi progreſſum quendam nobilium ſuorum ſibi contrarium offendit. Præcipuè verò quidam magni nominis vir Ioannes Piotrouicz, Palatinus principalis, & vices gerens Moſchouiæ apud eum, per delatores falſò & contumelioſe accuſatus eſt, quaſi ille magnum Ducatum ambiret, quem magnus Dux confeſtim nulla purgatione criminis obiecti audita omnibus bonis, mobilibus & immobilibus ſpoliare fecit, ipſumq́ue in bellum contra Tartaros proficiſcere iuſſit. Ille miſer omni ſuppellectili ſpoliatus ne equum quidem, in quo ad id præſcriptum bellum proficiſceretur relictum habuit, Monachus tamen quidam eius miſeriæ condolens, equum ei accomodauit, in quo contra Tartaros mandatum Principis adimplens, ſolus tantum (qui nuper caterua ſeruorum commitabatur) profectus eſt. Ex bello tandem reuerſus, ad magnum Ducem citatur, omneſq́; nobiles & cæteri magnates ad tempus deſignatum in Moſchouiam conuocantur. Prædictus igitur Ioannes Piotrouicz ad tribunal citatus, vxori, liberis, cæteriſq́ue affinibus, valedicens, necis futuræ præſcius, Magno Duci ſe præſentauit. Statim ergo ab ipſo Principe ornamentis Ducalibus, Diademate, & Sceptro, ſolenniter inſignitus in ſede ſiue Maieſtate Regia ad id erecta collocatur, cumq́; iam ſic inſignitus & ornatus ſederet, omni conuentu nobilium & magnatum circumſtante, ipſe magnus Dux coram eo ſtans, capite adaperto, quaſi honorem exhibens, caput & genua (ſecundum morem gentis) inclinabat, dicens, Aue magne Dux & Monarcha Ruſſiæ, en obtinuiſti quod affectabas, en habes quod ambiebas, voluiſti enim in locum meum magnum Monarchatum Ruſſiæ (ſic enim falſo accuſatus erat) ſuccedere, en ego ipſe te iam magnum Ducem ſolenniter creaui, ſed ſicut habui poteſtatem, te magnum Ducem creandi, ita etiam potens ſum te hac de ſede & dignitate degradandi, bis dictis, cultellum oblongum, ſiue pugionem ipſe in cor eius aliquoties infixit, omniſq́ue turba nobilium circumſtantium in eum ſic crudeliter pugionibus & cultellis ſæuiebat, quoaduſq́ue omnia viſcera & præcordia ex eo in terram profluerent. Cadauer tandem crudeliter vulneribus confectum, ex arce in forum extractum eſt. Deinde omnes ſeruos eius præcipuos laqueis iugulare, trucidare, & aquis obruere mandauit. Tandem in arcem Columna, quam prædicto Ioanni cum omnibus prouentibus, olim conceſſerat, profectus, omnes quotquot in ea arce & ciuitate ad trecenta pluſue hominum inuenit, aquis immergere, trucidareq́ue fecit, dicens: Occidite, iugulate, aquis obruite hos malefactores, ſentiebant enim cum inimico meo periuro & perfido. Poſtea per integrum

Iudicium Tyranni.

Crudelis Tyranni.

grum

grum ferè anni ſpatium poſſeſſionis prædicti Ioannis ciuitates, & villas, vaſtabundus igne & ferro peragrabat, vbi verò nobiles ſubditos huius Ioannis, ſiue Boiarones, (e-rat enim magnus homo habens ſub ſua ditione alios nobiles) offendit, hos omnes in vnam habitationem coactos & occluſos ſuccendere iuſſit, pulueribus, tormentarijs ſubpoſitis, omneſq; vi accenſi pulueris in aerem velut aues volantes eijciebantur. Iumenta, inſuper omnis generis ad canem & felem vſque in fruſta membratim diſſecare, proterere & in nihilum conuertere, villas & prædia, igne ſuccendere cineribuſque commiſcere fecit, vxores verò horum nobilium, & virgines coram ſe turpiter conſtuprandas ſatellitibus expoſuit, poſtea eaſdem in fruſtra diſſecare mandauit. Colonorũ autem & infimæ conditionis coniuges veſtibus ſpoliatas, in ſyluam nudas perinde vt matris aluo egreſſas, vel vt brutum pecus agere iuſſit, in ſyluis autem ſatelites latentes ſubordinati eraat. Cumq; illæ miſerrimæ mulierculæ ſyluæ appropinquarent ſatellites, cum impetu in eas irruerunt, cedentes & varijs plagis afficientes, illæ timidæ per campos & ſyluas pallantes & identidem diſcurrentes omnia fletibus & eiulatu complebant. Sic itaq; omnibus poſſeſſionibus prædicti Ioannis Piotrouicz olim Palatini Moſchouiæ deuaſtatis, & funditus extirpatis vxorem eius in Monaſterium intruſit, progeniem autem eius, totam denique familiam à paruo ad minimum erradicauit.

CANCELARIO SVO QVID FECERIT.

EOdem ſupradicto anno trucidato tam inſigni viro cum tota familia ſua, Cancelarium ſuum Kozarin Dubrowſki dictum, falſo accuſatum (quaſi ille ſubditis nobilium ſiue Boiaronum, largitionibus corruptus tormenta bellica in ſuis curribus & equis ducere non iuberet, prout mos eſt, & quod ſolummodo magni Ducis id munus obirent) crudeliter hoc modo trucidauit. Satellitibus ſuis mandauit, vt in domum prædicti cancelarij impetũ facerent, ipſumq; membratim (quamuis criminis non conuictus ſit) diſſecarent, quod & dictu otius executum eſt, nam ſatellites inopinatè ipſum cancelarium cum filijs duobus membratim ſecuribus ad menſam ſedẽtem crudeliter diſſecarunt, diſſecatoſq; in puteum qui in medio eiuſdem curiæ erat proiecerunt. Superfuit autẽ adhuc huius Cancelarij filius tertius, qui hoc die quo Pater ſuus occiſus eſt, ad conuiuium quoddam inuitatus profectus erat, cumq; de patris tam crudeli fratrumq; nece audijſſet, in domum amplius redire non audebat, ſed per integrum ferè annum, identidẽ præ timore vagabundus circumambulabat. Cum verò nunciatum eſſet magno Duci adhuc vnum filium Cancellarij Kozarini ſupereſſe, iuſſit eum per omnes regiones & ciuitates tam diu inquirere, donec inueniretur, quem captum & in Moſchouiam adductum, magnus Dux quatuor ingentibus rotis ad id excogitatis, in quatuor partes diſrumpere fecit. Eſt autem hoc inſtrumentum quatuor Rotarum ab hoc magno Duce moderno pro cruciandis hominibus adinuentum, ad primã rotam vna manus, ad ſecundam altera, eodẽ modo vterq; pes ad cæteras duas rotas alligatur. Singulas verò rotas quindecim viri trahunt, tunc ibi & ſi ferreus vel Adamantinus homo fuerit, à ſexaginta viris tranſuerſim crudeliter tractus diſrumpitur, & membratim dilaceratur. Ipſe autem præſens ad hoc ſupplicij genus ſpectare ſolet, cumq; iam aliquis eo inſpiciente ſic diſrumpitur, gentili voce ſaltãdo hoyda, hoyda, proferens vociferare ſolet, quaſi aliquod opus egregiũ perfecerit. Omnis quoq; Nobilium & plebeiũ circumſtans turba eadem voce Principi ſuo correſpondere manibus complaudendo ſolent. Nam ſi aliquem lugubri triſtique vultu ſub id temporis conſpexerit, vel ſi aliquis illi hoyda hoyda vociferanti exhilarandi particula non correſponderet, ſtatim ſatellitibus eum atripere & diſſecare mandat, dicens: perfide & tu ſentiebas cum hoc inimico meo, cur ei condoles? quare de nece eius contriſtaris? &c.

Cancellarius cum duobus filijs occiditur.

Tertius Cancellarij filius rotis diſtrahitur.

Inſtrumentum mortis crudele.

SALES ET IOCI MAGNI DVCIS CIRCA MENSAM.

QVicunque Nobilium vel Magnatum apud magnum Ducem inter prandendum turpius ſpurciuſque iocatur, ille egregius peroptimuſque & facundiſſimus aulicus cenſetur. Tales iocatores duo præcipui in aula eius germani fratres Kneſi Gwozdowie dicti erant, qui ſemper ſales nefandos circa menſam exercebant, vnus erat Andreas nomine Marſchalcus, ſiue palatij magiſter, qui peſte infectus vitam exhalauit, Alter verò minor natu Cubicularij munus obibat, hic quadam die turpiſſimè cum magno Duce inter prandendum iocabatur, adeò vt magnus Dux nefandis dictis exacerbatus, à menſa ei diſcedere iuſſerit, interdum verò eo diſcedente caulis calidiſſima peneque buliens de coquina ad menſam allara eſt, vocans igitur prædictum Cubicularium, iuſſit ſe ei inclinari, & caulem illam calidam inclinato à colo poſt tergum infuſit, qui penè combuſtus dolore vrgente vociferare cœpit, dicens: Miſerere, miſerere celeberrime Imperator. Poſtea diſcedere volẽtem, magnus Dux arripuit, cultelloque quo ad menſam vtebatur eum crudeliter in collum transfixit, à quo vulnere continuo in terram prolapſus, extractus eſt in atrium. Poſtea ei cõdolens magnus Dux, Italum Doctorem medicinæ otius acerſiri iubet, eique venienti aſſurgens dixit: Dilecte Arnolphe Doctor (hoc enim nomen habebat) vade auxiliare aliquid huic cubiculario meo, quem in iocando læſi. Doctor egreſſus exanimatum offendit, reuerſuſque dixit: Rex & Dux magne, vtinam tu ſanus ſis, ille verò iam de vita ad mortem tranſlatus eſt, Deus autem, & tu magne Domine potens animam ei erripere, ego autem eam reſtituere nequaquam poſſum, ad hæc magnus Dux manu conniuens dixit, valeat ergo canis cum viuere noluit.

Cubicularium trucidat.

QVALI MVNERE MAGNVS DVX SVOS honorauit.

QVodam tempore Boris Titow magni nominis vir, Palatinus Starlcienſis, ad magnum Ducem poſt prandium menſæ cubito innixum aſſidentem venit, honoremque ſecundum morem caput inclinando exhibuit, cui magnus Dux quaſi congratulans dixit: Salue chariſſimè Tite, ſalue mi fideliſſimè ſerue, dignus es ò Tite aliquo munere à nobis honorari, accede propius, accedentiq; caput inclinare iuſſit, & cultello euaginato auriculam ei manu propria abſcidit. Ille verò auricula priuatus minimè contradixit, ſed humiliter magno Duci gratias egit, dicens: Saluus tu ſis celeberrimè Rex, Dux & Domine magne, quod me ſeruum tuum ſecundũ placitum tuum caſtigare digneris. Cui magnus Dux, accipe nunc hoc exiguum munuſculum libenter, donec tibi aliud melius offeretur.

Auriculã Palatino abſcidit.

SOMNIORVM EGREGIVS INTERPRES magnus Dux.

QVidam Nobilis Moſchouiæ in carcere aliquot annis detinebatur, carceriſque duriſſimi pertæſus, ſomnium ſibi falſo finxit, quaſi Regem Poloniæ captum vinctumque ad magnum Ducem adductum in ſomnis videret, hocque ſomnio ſe liberaturum fore (ſpe eum fallente) arbitrabatur. Supplicationem igitur ad conſiliarios ſcriptam miſit, dicens: Se rem quandam magno Duci neceſſariam & vtilem gratamque ſcire. Quem conſiliarij eductum magno Duci confeſtim præſentant: cui magnus Dux, dic ea nunc quæ dicenda nobis habuiſti. Ille verò, celeberrime Rex & Imperator, magne Dux & Domine, hac nocte in ſomnijs vidi, Regem Poloniæ captiuum miſerè compedibus vinctum, ad te, à tuis militibus adductum. Ad hæc magnus Dux reſpondit, rectiſſimè narraſti, ſtatim ego tibi hoc ſomnium quid ſibi velit exponam, carnificibus igitur eum confeſtim examinandum torquendumque tradidit, inquiren-

quirendo ab eo qua de cauſa hoc ſomnium ſibi finxiſſet, ille tormentis adactus faſſus eſt, id cauſa liberandi ex duro carcere feciſſe. Tunc magnus Dux eum in carcerem duriorem priſtino intrudere iuſſit, dicens, expecta hic ſomnij tui veram efficatiam tam diu, donec adimplebitur. Ille miſer poſteà acerbiſſimo carcere conſumptus miſerrimè è vita deceſſit.

TVRPIS MATRONARVM NOBILIVM, APVD *Magnum Ducem abuſus.*

HAbet magnus Dux ſupplantatores, adulatores plurimos ad id ſubordinatos, qui identidem circumambulantes, quid mulieres ciuium matroneq; nobilium de ſe loquerentur ſubaudiunr, raptaq; verba dicto otius ad eum defferunt, qui ſatellitibus ſuis ad domum illius matronæ accuſatæ deſtinatis, eam de lectulo à marito proprio violenter abſtrahere, & ſibi præſentari iuber. Hanc ſi ſibi complacuerir per aliquor hebdomadas pro explenda libidine detinet, ſin minus ſatellitibus eam turpiter ſtuprandam exponit, & tandem ad maritum ſuum eam ablegat. Si verò virum illius matronæ occidere è medioque tollere propoſuerit, tunc eam non ablegando iugulare vel aquis obruere iubet, prout hoc pluribus contigir. Præcipuè verò cuidam magni nominis viro M:eſſoiedowyſchly dicto (de quo inferius dicetur) ſupremo notario ſuo vxorem cum pediſequa violenter abſtractam, & per aliquor hebdomadas detentam, in porta domus mariti ſui *Grande facinus.* eam vna cum pediſequa laqueo ſuſpendere iuſſit, ſicq; in porta ſuſpenſæ duabus hebdomadis pendebant, donec iuſſu Principis deponerentur. Maritus verò ſuus ſubtus vxorem ſuſpenſam per illam portam quo opus fuerat exire & intrare cogebatur. Hoc quoque vel atrociori modo cuidam notario ſuo fecit, cui vxorem abſtractam & ſtupratam poſtea remiſir, eamque in habitatione propria vbi ſolitus erat cibum capere, ſuper menſam, ſuſpendere fecit, in illaque menſa deſuper vxore ſtrangulata pendente, tam diu ille notarius cibum amariſſimum capere cogebatur, donec iuſſu Principis *Aliud crudeliſſimũ facinus.* illud cadauer aſportaretur. Cum autem aliquo Magnus Dux proficiſcitur, & fortè obuiam ſibi (vt fit) aliquam viderit matronam, quamuis magni viri vxor ea eſſet, ſciſcitare iubet cuias ſit, vel vnde proficiſceretur? Quod ſi eam illius viri cui offenſus eſt vxorem eſſe intellexerir, runc eam ex curru deſcendere, & collotenus pudenda detegere iubet, & ram diu ſtare cogitur, donec omnes ſatellites, equites & aulici, ipſeque Magnus Dux prætereant.

DE INIVRIA EXPOSTVLANTIBVS QVID ACCIDERIT.

ANno à Chriſto nato Milleſimo qningenteſimo ſexageſimo ſexto conuenerunt ad magnum Ducem nobiles, magnates, & conſiliarij, quaſi treceuti viri expoſtulantes cum eo de iniutijs, homicidijs, ſpoliationibus & inaudita crudelitate, his verbis: celeberrime Rex magne Dux, & Domine noſter, quæ cauſa eſt quod nos innocenrer tantis detrimentis, tantiſq; malis, & iniurijs affligis, fratres noſtros, conſanguineos, Inſontes morti adiudicas, trucidas, aquis obruis, bonis ſpolias. Inſuper ſatellires tuos in noſtrum exitium conuertiſti, qui nos intollerabilibus oneribus iniuſtè affligunr, & an tuo mandato nobis hæc faciant penitus ignoramus. Nos etenim tibi Domino noſtro & imperatori legitimo, prout fideles ſubditos decet, in fide ſincera & veritate ſeruimus, ſanguinemque noſtrum tui cauſa ſtrenuè profundimus. His dictis magnus Dux ira excandeſcens in carceres omnes & ſingulos vinctos inrruſit, poſtea quinq; diebus exactis de carceribus eductis, quibuſdam linguas abſcindere, alijs pedes & manus obtruncare, quinquaginta verò inſigniores viros in foro publicè virgis & baculis cedere iuſſit, reliquos liberos dimiſir, quibus quamuis runc temporis pepercerit, poſtea tamen in manus eius crudeles & truculentas deuenerunt, prout inferius dicetur.

QVALEM GRATIAM MAGNVS DVX SOCERO ſuo exhibuerit.

MIchaël Temrucouicz cognomine, claræ familiæ vir, magni Ducis Socer, tali amore proſequitur, q interdum per duas ampliuſuè hebdomadas magnus Dux gratiam amicitiamq; ei exhibet. Poſteà cum eidem qualibet leui de cauſa infenſus fuerit, tunc ad ſingulas portas, ianuaſq; curiæ illius, vrſos indomitos horribileſq; tres vel quatuor alligare mandat, qui omnes è curia exire volentes vnguibus confeſtim dilacerarent. Interdum ergo Dominus Socer in ædibus clauſus ſedit, & ſi quid habet, comedit, bibit, & hij vrſi aliquando per duas, treſue hebdomadas à foribus curiæ non abducuntur. Quando etiam eundem Socerum ſuum ſupradictum Magnus Dux peccunijs abundare intelligit, tunc eum iubet arripere crimine ei falſò obiecto, & in locum vbi debitores ſecundum morem gentis baculis virgisque cæduntur ducere, ibique tam diu iuſſu Principis virgis verberatur, donec omnem theſaurum indicare cogatur. Quando autem in eo magnus Dux nihil poteſt verberibus extorquere, tunc ei ipſe ex theſauro ſuo certam ſummam peccuniæ numerare ſolet. Hoc itaq; modò magnus Dux ſocerum ſuum tractat, aliquando eum theſauro ſpoliat, aliquando ditat. Interdũ verò cum ſe huic ſocero ſuo benigniorem exhibet, tunc ipſi ſoli parcit, ſed præcipuum eius & intimum ſeruum (qui vices Domini suppleret) arripere & tam diu verberare iubet, donec theſaurum Domini ſui indicaret, aliquando etiam Dominus ſeruo innocenter cæſo condolens, tantum pecuniæ pro eo numerare ſolet, quantum magnus Dux imperauerit. Quadam etiam vice euenit, quod vector prædicti Michaelis cum vectore magni Ducis in via forte congreſſus, ibi ambo inter ſe litem excitauerunt, ac inter iurgia ad pugnam deuenerunt. Vector igitur magni Ducis grauius percuſſus ad Marſchalcum, ſiue palatij Magiſtrum veniens, à vectore Soceri magni Ducis ſe verberatum conquæſtus eſt. Magiſter palatij cauſam ad magnum Ducem detulit, qui continuo re audita, abſque partis accuſatæ purgatione, ſatellites ſuos in curiam prædicti ſoceri ſui miſit, eiſque vt tres ſeruos illius præcipuos in foribus laqueis ſuſpenderent mandauit. Sic ergo illi ſerui ſuſpenſi in foribus pendebant, & omnes ex domo exire, & in domum intrare volentes, per illas fores ſubter ſuſpenſos ambulare duabus hebdomadis cogebantur, donec iuſſu Principis deponerentur.

DE CRVDELI MAGNI DVCIS MOSCHORVM TYRANnide quam in Nouogrodia Magna, Pſkouia, Twería, & Nerua Ciuitatibus perpetrauit Anno Domini 1569.

ANno per Chriſtum ſalutis parte ſupra Milleſimum quingenteſimum ſexageſimo nono, cum Princeps Moſchouię reſciuit Nouogrodenſes, Pſkouienſes & Thwerenſes ad Regis Poloniæ Magnique Ducis Lituaniæ partes aliquantulum propenſiores eſſe, ſtatim quomodo id vlciſceretur cogitare cæpit, & vt inopinatos eos, & præter ſpem ſecutos opprimeret, hoc modo imprimis progreſſus eſt. Omnibus & ſingulis vtriuſque ſexus hominibus, tam viris quam fœminis, ſenibus & pueris ſub pœna capitali interdixit, ne quiſquam ea via quæ ex Moſchouia in magnam Nouogrodiam ducit, ire proficiſcereue præſumeret. Deinde cum iam numeroſo accinctus exercitu de curia Alexandroua Sloboda dicta, ad Nouogrodenſes vlciſcendos, & funditus exterminandos egreſſus eſſet, præſidiariorum ſatellitum ante ſe ſeptingentos præmiſit, totidemque à tergo & in omnibus circumquaque locis præſidiarios ſubordinauit, qui omnes quoſcunque ea via interdicta euntes inuenerunt, ſecuribus membratim cum iumentis, curribus, & id genus alijs rebus diſſecabant, ita vt nec ex Moſchouia in Nouogrodiam, nec ex Nouogrodia in Moſchouiam quiſquam viuentium tranſire poterit, nemoque propoſitum

Princi-

Principis quo cōtenderet excepro vno Secretario Ophanaſio Wiazimſki, ſcire potuir, nam hæc omnia tam cautè & callidè peragebantur, vt inopinati & vndequaq; incluſi Nouogrodenſes citius opprimerentur, & nuſquā euadere poſſint. Cumq; iam à Nouogrodia magna quaſi per medium miliaris cum exercitu abeſſet, tum demum miſeri Nouogrodenſes diem iudicij ſibi imminere cognouerunt, etenim ſatellites emiſſarij equiteſq; tractum Nouogrodenſem igne & ferro hoſtiliter vaſtabāt, omnes homines cuiuſcunque conditionis fuerint nobiles & plebeios cædebant, iugulabant, membratimq; diſſecabant. Inſuper iumenta omnia, viccos & pagos flamma abſumebanr, ſatellires etiam præſidiarij qui viarum tranſitus vbiq; cuſtodiebanr, neminem poſt Principem tranſire (quamuis ſeruum ipſius proprium) ſinebant, ſed omnes quoſcunq; offenderint membrarim diſſecanr. Verebatut enim magnus Dux ſubditorum ſuorum, nobilium & magnatum quorundā erga ſe conſpirationem, & inſidias. Tandem in ipſam Nouogrodiam magnam, ſatellitorū aliquot millia, cum equitibus Tartaris præmiſir, ad ſpoliandos & deprædandos omnibus bonis ciues, quos ipſe ſtarim cum toto exercitu ſecurus eſt, & omnes obuios trucidare, membratimq; diſſecare, equis proterere, lanceis induere iuſſit. Ipſe quoq; manu propria cum filio natu maiore plurimos lancea transfigebat. Poſtea duas vaſtas areas ſepris ligneis circumdare, & trabibus obſtruere, illicque omnes ciues præſtantiores vinctos cogere & implere fecit, quos ipſe cum filio haſtis tam diu crudelirer, equis calcaribus adactis, magno impetu transfigebar, & trucidabat, donec vterq; anhelans deſarigaretur. Tandem ad Satellires circumſtanres, fremebundus dixit: Irruite in hos perfidos, ſecate, diſſecate, rrucidate, neminemq; viuum relinquite, Illi confeſtim dicto otius in eam multitudinem ciuium vinctorum turmatim ſtantem, impetu facto, omnes ad vnum membratim diſſecarunt, & in aquas proiecerunt. Deinde aliquot centena hominum in flumen gelu concretum, quod mediam ciuitatem interfluit, implere glaciemque in circuitu eorum circumcidere iuſſit, qui omnes glacie circumciſa fundum petente, aquis immerſi & obruti ſunr.

Regionem ſuam vaſtat Moſchus.

Manu propria cum filio magnus Dux ciues trucidat.

Tanram igitur in Nouogrodia magna ciuitate celebri & totius Ruſſiæ primaria magnus Dux tyrannidem perpetrauit, vt 2770. ciuium excepto paupere vulgo, ſexuq; fœmineo trucidati & aquis obruti ſuerint. Monaſteria quoq; in toto Nouogrodienſi tractu 175. ſpoliare, deprædare, quædam hoſtiliter flammis comburere. Monachoſque trucidare & aquis obruere fecit. Veſtimenta ſericea & id genus ornamentorum ciuilium ſatellitibus in prædam conceſſit, auro & argenro (cuius ineffabile pondus de Eccleſijs & mercatorum theſauris compilauit) ſibi relicto, domos etiam ciuium ſpoliatas dirripere, euertere, & deſtruere fecir. Tantaq; damna mercatoribus, cæteriſq; ciuibus in hac celebri vrbe edidir, vr nequaquā reſarciri, & iuſta computatione æſtimari poſſinr. Ceræ quoq; innumerabiles maſſas ab annis viginti pluſuè apud mercatores repoſitas in flammas proijcere & in nihilum conuertere iuſſit, cæra etenim Nouogrodenſium, pelleſq; ferarum, præcipuæ merces eranr. Cumq; prædictam ciuitatem funditus iam deuaſtaſſet, & totum ferè tractum eius crudeliter depopulaſſet, quingentos equites in Neruiam ciuitatem Liuoniæ finitimam, vbi Nouogardenſes merces ſuas deponere ſolebant deſtinauit, & per torā ciuitatem proclamare iuſſit, ne aliquis merces Nouogrodenſium ſub pœna capitis & omnium bonorum priuatione emere, aut ſibi quolibet modo appropriare audeat. Omnes verò ciues Neruienſes, qui à Nouogrodenſibus aliquid mercium clanculario emerunt membrarim diſſecari, & in lacum proiecti, poſſeſſiones verò eorum vna cum domibus igne combuſtæ ſunt. Pauperes etiam omnes & mendicos, qui præ nimia fame (tunc temporis graſſante) cæſorum cadauera coquebant & manducabant, illi Satellites iuſſu Principis trucidauerunt, trucidatoſque in profluentem abiecerunt, & omnes merces Nouogrodenſium varij generis, quas illic repoſitas inuenerunt, in vnum locum congeſtas ſuccenderunt.

Numerus occiſorum

Spolia.

Damna.

Nerua populatur.

Mendici trucidantur.

MOSCHOVIAE ARCHIEPISCOPO NOVOGRODENSI quid contigerit.

CVm ita crudeliter Moſchorũ Princeps Nouogrodiam magnam vaſtaret, ab Archiepiſcopo eiuſdem ciuitatis (qui Ruthenico idiomate Wladika dicitur) ad cibum capiendum inuitatus eſt. Ille nulla excuſatione interiecta, hora prandendi ſtatuta in ædes Archiepiſcopi Satellitum armata manu ſtipatus venit. Inter prandendũ autem Eccleſiam Sanctæ Zophiæ, auri & argenti ditiſſimam (ad quam omnes ferè ciues thæſauros ſuos, quaſi in locũ tutiſſimum comportarant) ſpoliare & funditus deprędare iuſſit. Poſteà prandio peracto Archiepiſcopum (à quo ad cibum capiendum inuitatus erat) omnibus ornamentis, veſtibusq́; Archiepiſcopalibus denudauit, dicens: minimè tibi conuenit Archiepiſcopũ eſſe, ſed potius tibicinem & vtricularium, vrſorumq́; ad choreas peritorũ, ductorem. Ideo melius tibi eſt vxorem ducere quam ego tibi delegi. Cęteris autem Abbatibus, & Monaſteriorum Prioribus, qui prandio interterant dixit, vos omnes ad nuptias Archiepiſcopi veſtri celebrandas inuito, ſed vt etiã ad huius conuiuij neceſſaria comparanda ſinguli ſymbola daretis oportet. Omnes igitur Abbates Prioresq́; imperatã & præſcriptam ſummam pecuniæ magno Duci numerare coacti ſint, vt ad minimum nummulum omnes penitus ſpoliati & excoriati fuerint, metu etenim tormentorum territi, omne argentum quantum quiſq́; habebat Principis impulſu exhibuerunt. Cum igitur ab eis hæc ſymbola exegiſſet minisq́; & tormentis extorſiſſet, equam albam prægnantem adducere iuſſit, eamq́; Archiepiſcopo digito indicans dixit: En vxorem habes ſuam aſcende ſuper illam, & in Moſchouiàm proficiſcere, illicq́ue te in numerum ſiue contubernium tibicinarum & citharedorum, qui vrſos ſaltatrices ducunt inſcribere da. Ille miſer inuitus ſuper equam prægnantem viloſo panno veſtitus aſcendere compulſus eſt, iamq́; deſuper ſedenti iuſſu Principis pedes ſub ventrem equæ alligati ſunt, deinde ipſe magnus Dux inſtrumenta muſices, videlicet lyram, fiſtulam, tibiam & citharam illi Archiepiſcopo iam ſic equæ inſidenti porrexit, dicens: En habes artificij tui inſtrumenta, plus enim tibi citharistę quàm Archiepiſcopatus offitium arridet. Iam igitur hæc inſtrumenta muſices exerce, & ad contubernium cithariſtarum in Moſchouiam proficiſcere, qui per totã ciuitatem in equa pedibus ſubtus alligatis ſedens, vtricularios inflare, ſtridentibusq́; & diſcrepantibus fiſtulis (nunquam licet in hoc genere muſices exercitatus) miſerum perſtrepere carmen compulſus eſt. Hoc igitur modo prædictus Antiſtes Nouogrodenſis Archiepiſcopatus dignitate ſpoliatus, exutus, omnibusq́; bonis priuatus, & nefanda ignominia turpiter affectus exiuit.

Monachi trucidantur. His peractis Monachos, Abbatesq́;, & Priores Monaſteriorum, cæterosq́; Eccleſiaſticos omnibus bonis ſpoliatos, vario mortis genere trucidare, ſecuribus diſſecare, lanceisq́; induere, & aquis obruere fecit. Poſtea quendam magni nominis virũ Theodorum Sirconij dictum captum, ad ſe in caſtra medio miliari à Nouogrodia ſita adducere iuſſit, eumq́; fune longo per medium alligare, & in fluuium Volchow dictum demergere fecit. Cumq́; iam aquis penè obrueretur, rurſus extractus eſt, extractumq́; ipſe magnus Dux interrogauit, dicens: Dic mihi quid in fundo huius fluuij vidiſti? At ille reſpondit: Omnes dæmones magne Dux qui in hoc flumine & in lacubus Ladoga, Sladoga, Warminaq́; degunt, ad tuam animam eripiendam, & in Tartaro demergendam, congregatos vidi. Ad hæc magnus Dux, rectè inquiſti ait, ego verò pro huius viſionis declaratione & expoſitione gratiam tibi præſtabo. Cõfeſtim igitur eum arripere, & pedes in ahæno aqua buliente repleto, genuatenus coquere iuſſit, tamdiu donec omnem thæſaurum indicaret, erat enim auri & argenti ditiſſimus, duodecimq́; monaſteria ſuo ſumptu fundauerat & erexerat. Cum verò ſic crudeliter abſq́; vlla miſericordia concoqueretur, triginta millia florenorum monetæ argenteæ indicauit. Tandem cum fratre Alexio, iuſſu Principis membratim diſſecatus, & in proximum fluuium iniectus eſt.

Hac

Hæc inſigni vrbe antiquiſſima, & celeberrima omnium ciuitatum Ruſſiæ crudeliter deuaſtata ad Pſkouiam ciuitatẽ ampliſſimam, Nouogrodiæ haud diſſimilem, eodem modo hoſtiliter depopulandam profectus eſt. Cumq; iam ciuitati armato cum exercitu appropinquaſſet, ciues extrema ſibi imminere videntes, ſinguli menſas vnuſquiſq; ante ædes ſuas adornauerunt, ſalq; & panem ſuperpoſuerunt. Nam apud Moſcos pane gratia, ſale verò amor ſignificatur. His itaq; diſpoſitis obuiam magno Duci exeuntes, ad panem cum ſale comedendum humiliter eum (vt gentis mos eſt) inuitarunt, dicentes: Magne Rex & Dux celeberrime, Domine noſter, nos ſeruuli tui fideles, humilibus & ſubmiſſis votis, te ad panem cum ſale comedendum inuitamus, nobiſq; omnibus & bonis noſtris vniuerſis ſecundum placitum vtere, nam omnia bona quæ poſſidemus non noſtra, ſed tua pariter nobiſcũ ſunt. Hac igitur humili Pſkouienſium oblatione nõnihil ſedatus placatuſq; extitit, morti deſtinatis pepercit. Sed ciues mercatoreſq; ditiores auro & argento deprædauit, Monachos etiam quoſdam trucidare, membratim diſſecare, aquis obruere, & duas Baſilicas præcipuas thæſauri ditiſſimas ſpoliauit, denique campanas de omnibus Eccleſijs abduxit. *In Pſkouiam vaſtandam contendit.*

His in Pſkouia exactis in Twerriam ciuitatem inſignem olim Ducũ Twerenſium ſedem profectus, tantam in ea tyrannidem quantam in Nouogrodia magna exercuit, incolas trucidauit, aquis obruit, boniſq; omnibus mobilibus & immobilibus ſpoliauit. Diuorum templa auro & argento deprędauit, Lituanos etiam & Rutenos, numero quingentos qui in Poloczka arce capti in carceribus ibidem detinebantur, omnes iugulare trucidareq; fecit. Tartarorum quoq; decemnouem Magnates in bello captos & in eadem ciuitate carceribus detentos trucidare iuſſit, ad idq; exequendum Præfectum Satellitum Maluitam Scutatoro dictum deſtinauit. Tartari verò re animaduerſa, cum nihil aliud niſi præſens ante oculos exitiũ, & miſerabile mortis genus conſpicerent, in deſperationum adacti inter ſe obſtinatè & firmiter ſtatuerunt, ſeſe pariter quoad poſſint defendere, cultellos itaque in manicis abſconditos ſinguli habebant, & cum prædictus Maluta cum cæteris ſatellitibus in eos eum impetu irrueret, Tartari vnanimiter vt Leones rugientes ſtrenuè ſeſe defendere cœperunt, vnuſquiſq; eorum Ducem Satellitorum Malutam cultello appetijt, ventremq; ei quamuis lorica induto ad inteſtinorum vſq; profluxum transfodit. Dum ſic res attrociter Tartaris ſeſe obſtinatè defendentibus agitur, ex Satellitibus quatuor deſiderati ceciderũt, vicemq; enormiter vulnerati, cæteriq; fugati re infecta diſceſſerunt. Cumq; magno Duci proceſſus rei nunciaretur, ſtatim quingentos Scloppetarios cum bumbardis, & arcubus in ſubſidium illis ſatellitibus, contra decemnouem Tartaros miſit, ſicq; vndiq; circumuenti ſagittis bumbardarumq; glandibus confecti, & membratim diſſecati in profluentem abiecti ſunt. *Twerria vaſtatur.*

DE TYRANNIDE QVAM SVPER INTIMVM SECRETARIVM *Conſiliariumq; ſuum Magnus Dux exercuit.*

Cum propoſuerat magnus Dux has ſupradictas ciuitates funditus deuaſtare, tum id tam cautè callidè & occultè peragebat, vt propoſitum ſuum nemini, niſi cuidam Ophanaſio Wiazimſki (quem vnice diligebat) reuelauerit, & aliquando bis per noctem de lectulo ſurgens, ad prędictum Ophanaſium conſultandi diſceptantique de progreſſu rei gratia, ambulare non grauabatur, & quamuis etiam Italum Arnolphum Doctorem medicinæ ſingulari gratia proſequebatur, attamen nunquã niſi per manus huius Ophanaſij medicinas ſumebat, eumq; pro vnico alumno habebat. Hic autem Ophanaſius Hreorum quendam Lotowczik dictum, magno Duci cõmendauerat, & iam in gratia apud magnum Ducem habebatur. Qui beneficij ingratus prædictum Ophanaſium benefactorem ſuum, ad magnum Ducem per contumeliam criminaliter detulit, quaſi ille arcanum ſibi creditum de vaſtandis Nouogrodenſibus & Twerenſibus quibuſdam reuelaſſet. Cuius fal-

ſis dictis magnus Dux perſuaſus fidem adhibuit, ſed non ſtatim ſe accuſato iratum exhibuit, ſub prætextu enim priſtinæ gratiæ & amicitiæ, ſeorſim cum eo arcana conſilia, vt ſolitus erat, varijs de rebus cōſerebar, aliud ſimulando fingendoq;, aliud animo occultando, malumque & exitium ei ſub dolo amoris ſpecie machinando. Poſtea quadam die magnus Dux eum prædicto Ophanaſio ſimili modo conſilia conferens, ſatellitibus ſuis ſeruos eius præcipuos interea trucidare iuſſit, quod & factum eſt, egreſſuſq; ille Ophanaſius à magno Duce, ſeruos ſuos miſere trucidatos videns, quaſi non videret oculis auerſis præterijt. Deinde iuſſu Principis bonis omnibus ſpoliatus, & funditus deprędatus, ex familiaq; eius decemſeptē viri inſigniores occiſi ſunt. Ipſum autem magnus Dux bonis omnibus ſpoliatum, in locum publicum, vbi debitores baculis cęduntur (prout gentis mos eſt) ducere iuſſit, & tamdiu crudelirer verberare, donec omne argentum & aurum quod adhuc ſecreto reconditum habuit indicare compulſus fuerit, nihilominus tamen qualibet die bis terue per crura baculis crudeliter verberabatur, iamq; cutis in eo præ duris verberibus perinde vt timpana intumeſcebat, attamē adhuc eò grauius torquebatur, donec tormentis crudeliſſimis eò adactus eſſet, vt contumelia aliquot ciues Moſchouienſes quos ditiores ſciebat afficeret, quaſi ſibi magnam ſummam pecuniarum debiti fuerint, & quantā apud aliquem ſummam pecuniarum indicauit, tantam illi Principi numerare & rependere (quamuis nihil debiti ſed per contumeliam accuſati) compulſi ſunt. Neq; hac quidem effera tyrannide, tanteq; ſummæ argenti à nihil debentibus exactione ſibi temperauit, vt explendę crudelitati ſatisfecerit, ſed ipſum adhuc eò crudelius torquere iuſſit, crura pedum baculis tondendo, donec præ nimis verberibus ſpiritū exhalaret. Poſtea ſeruos eius reliquos (quibuſdā fuga dilapſis) trucidauit, virgines quoq; vxoris eius pediſequas, quadragenas numero, quæ acu pingere peritiſſimè, filoq; aureo intexere, & opus Phrigianum conficere nouerant: ex quibus forma præſtantiores & pulchriores ſelegit ad ſuam explendam libidinem.

MAGNVS DVX, SEX PRAESTANTES VIROS, PROPTER LORICAM inauratam crudeliſſimè necari iuſſit.

Timothei Maſalski crudelis fortuna.

CVm Timotheus Maſalſki, Lithuanus nobilis, illuſtri genere natus, captus in bello, tetro diuturnoq; carcere detineretur à Magno Duce, & idem Magnus Dux iuſſiſſet crudeliter tolli è medio, Palatinus vrbis Moſchouię Ioannem Piotrouicium, vt ſupra dictum eſt, tum quidam ex famulis Palatini, animaduertens fortunas domini ſui, & bona omnia miſerè perdi ac diripi, neue omnia perirent, & nihil haberet: occultè accepit elegantem loricam inauratam, eamq; ſocijs ſuis ſeruandam tradidit, qui eodem in carcere erant, vbi & Timotheus Maſalſki: Poſtea factū eſt, vt illi eam oppignorarint Timotheo, qui eam ſeruandam dedit famulo, is autem liber erat, & ſuo domino in vinculis ſeruiebat. Itaque famulus, dum deſert loricam in hoſpitium ſuum incidit in Vigiles, capitur & ſtatim offertur præfecto carceris, qui cum videret eſſe precioſam loricam, illam ſibi vindicauit & occultauit. Erant autem & in eodem carcere, duo ex ſagittarijs ſclopetarijſue Magni Ducis, qui iſtud viderant. Quare conſillariis Principis hanc rem detegunt, & referunt præfectum carceris, ſeu commentarienſem, accepiſſe loricam inauratam à Timotheo Maſalſki, quæ olim fuerat Ioannis Piotrouicij Palatini Moſchouiæ, hanc occultaſſe peneſq; ſe habere, è veſtigio conſiliarij rem totam deferunt Magno Duci, qui confeſtim iubet extrahi è carceribus Timotheum Maſalſki, & ante ſe ſiſti, ſic & Commentarienſem, & illos duos Moſchouitas, qui pignori illi dederant hanc loricam. At deniq; illos duos ſclopetarios, qui iſtud detexerant, tum ibi omnes iuſſu Ducis, immaniſſimè torquebantur, & tandem enecati ſunt, quatuor quidem illorum aquis ſubmerſi. Ipſe autem Timotheus Maſalſki & Commentarienſis ſimul vincti in vrbem Moſchouiā miſſi ſunt, ibiq; die Sabbati, in vigilia feſti diei Paſchati, ambo ſunt publicè capite truncati & in aquas conjecti. Sic ob hanc loricam, ſex ſupplicio affecti, & è medio ſublati.

Commentarienſis auaritia punita.

QVID

QVID ACCIDERIT ISTIS, QVI INQVIRERE VOLVERVNT, quidnam ageret Magnus Dux.

QVidam Secretarius Magni Ducis ſanguine ipſi iunctus, ſemel ad epulas inuitarat aliquot aulicos ſibi familiares, quos ſanè ſplendidè ac lautè excipiebat: oblitus eſt autem dum ita hilaris eſſet inter amicos (ſicut ſæpius euenire ſolet) adire Principem magnum Ducem: miſit vnum ex ſuis pueris in palatium Principis, qui proſpiceret quidnam ageretur in Baſilica apud Magnum Ducem. Puer autem cum aſcenderet per gradus palatij, vidit Magnum Ducem, alloquentem quendam conſiliarium, quo conſpecto famulus reuertitur domum, ad herum id ei relatum. Deinde verò cum Magnus Dux amandaſſet illum conſiliarium cum quo conferebat, interrogauit cuiuſnam famulus veniſſet in aulam, & quam ob cauſam: Euocatur ille famulus ex itinere, & reſpondet ſe eo miſſum, viſum quidnam ageretur in palatio Magni Ducis: derepente Princeps, vbi cauſam intellexiſſet, retinuit penes ſe famulũ, & accerſi iubet tàm ipſum Secretarium, quàm eius conuiuas: qui vbi veniſſent, varijs tormẽtis diſcruciari iuſſit eos, volens ab illis extorquere, cur miſiſſent famulum in Regiam, percunctatum de eo: curue ad tam ſplendidum conueniſſent conuiuium, pariter reſcire cupiebat, quos de ipſo ſermones ſecretos tenerent. Itaq; excruciati tam diris tormentis alij expirarũt, alios verò facultatibus exutos omnibus, ſemimortuos reliquit. Itaque ab illo tempore, & tam atroci ac triſti facinore, nemo auſus eſt mittere aliquem famulum, viſum quid agatur in palatio Principis: imo potius hora ſtatuta ipſi conſiliarij pœnitus adſunt, & proceres præſentes veniunt.

Quam periculoſum ſit eſſe percunctatorem apud Magnum Ducem.

QVidam etiam Wlodimirus Morozovv cognominatus, vir celebritate famæ inſignis & maturæ ætatis, grauitateq; plenus Palatinus, ſemel quadam miſericordia motus condere fecit humi miſerum hominem, qui Magni Ducis imperio interfectus fuerat. Is autem homo fuerat famulus Ducis Curpſkij, qui ad Regem Poloniæ defecerat. Hanc itaq; ob cauſam Magnus Dux arguebat hunc Wlodimirum perfidiæ, ac ſi à partibus fugitiui Curpſkij ſtaret, & in Lithuaniam ad ipſum literas dediſſet. Itaq; ſubito coniectus eſt in carceres, vbi cum longiſſimo temporis interuallo hæſiſſet, extractus & oblatus eſt Magno Duci, cum eſſet in ſuo palatio & aula Regia, Alexandrovva dicta, diſcrutiatuſq; eſt maximis tormentis, cũ ab eo nihil extorquere potuiſſent, tandem mortuus, & cadauer in aquas coniectum eſt.

VVlodimiro commiſeratio noxia.

BAſilius Dimitrouicius, vir ſummus & celebris in re militari, affecerat iniurijs, aliquot præfectos tormentorum bellicorum, cum Moſchouitas, tum & Germanos: quorum duo cum vellent fuga ſibi conſulere, capti ſunt à viarum cuſtodibus in finibus Lithuaniæ, illi ſtatim deducti ſunt ad Magnũ Ducem, qui tum erat in arce fortiſſima, vulgo Wolochada appellata, & miſeri illi queſtionibus adhibiti, faſſi ſunt, at falſo, quod ſcilicet miſſi fuiſſent in Lithuaniam à ſuo illo præfecto Baſilio. Itaq; Magnus Dux Baſilium Dimitrouicium ad ſe accerſit ex ipſa Moſchouia, varijſq; tormentorum generibus affligi iuſſit: in medijs illis cruciatibus cõſtanter faſſus eſt, ſe nihil iſtorum molitum fuiſſe, de quibus accuſabatur, nec iſtud vnquam in animo habuiſſe. At Magnus Dux repentè iuſſit adduci quandam equam oculis captam, & iungi currui, & tum Baſilius equæ impoſitus eſt, eiq; alligatus. Deinde ambo conijci iubet in rapidiſſimum fluuium, vtens hac oratione. En tibi equam egregiam dedi, inſtitueras abire ad Regem Poloniæ, cum adito. Hæc itaq; equa cæcitate percuſſa, natabat in alto iſtius rapidi fluminis & velociſſimi: ipſe autem Dux erat ſpectator cum ſuis ſatellitibus ſtans ad ripam fluminis, vt iſtius rei euentum intueretur: ac poſt longam natationem, hæc miſera & cæca equa adnauigabat ripæ. Verum præfectus ſatellitum Regiorum, vocabatur Molunta Scuratovv, vt gratificaretur Magno Duci: conto abegit equam à ripa & ſeſſorem: ſic vi aquæ rapitur iterum equa. Tum Magnus Dux exultabundus inquit. O

Falſa criminatio in Baſilium Dimitrouicium.

Phalariſmus Magni Ducis in Baſilio e medio tollendo.

facinus egregium,& valde lepidum. Quare hæc miſera equa defatigata vi aquarum rapidiſſimarum,ſubmerſa eſt,vna cum iſto Baſilio Dimitrouicio.

Aliquando cum verſus Nouogrodiam, regionem proficiſceretur Magnus Dux, accidit quendam equitem,famulum cuiuſdam magni viri fortè præceſſiſſe illum : & Dux ad latus ſiniſtrum iubet deflectere hominem,ira percitus iuſſit iſtum fruſtulatim diſſecari : & ſegmina membrorum luto & altiſſimo cœno miſceri.

QVALI VENATIONE MAGNVS DVX PLVRIMVM oblectetur.

Barbarus & deteſtabilis Magni Ducis ludus : & inhumana voluptas cũ hominũ interitu cõiuncta.

QVotieſcunq; Magnus Dux cum filio,tempore Hyemis reſpicit ex ſua arce, videtq; homines turmarim incedentes in lacubus & fluminibus gelu concretis, ac præcipuè diebus feſtis, tum iubet, vt in illam confertam hominũ multitudinem tres aut quatuor Vrſi immanes immitantur, & irruant ex improuiſo. Ibi qui ſibi fuga conſulere poſſunt, aufugiunt : alij crudeliſſimè à feris illis dilaniantur. Sic hoc pulcherrimo ſpectaculo pater & filius delectantur vehementer, & rident affarim ac ſi pulchrum eſſet facinus. Deinde cum accedit miſer pater,lamentatum ſe,quod amiſerit filium & etiam vxor maritum, qui ab vrſis ſic mactati ſunt, tunc iubet iſtis numerari aureũ nummum, vel duos, quia ſic interfecti ſint eius ſubditi. Addit deinde ipſe Dux ſe magno beneficio afficere ipſos,quod eis permitit inſtituere querimoniam coram ſe: At ſi ſubijciunt rem eſſe infamem & nephariam hoc genus crudelitatis exercere. Iterũ reſpondent Conſiliarij Magni Ducis. Magnum Ducem & eius filium magnam ex hac re voluptatem percepiſſe, & iſtud vidiſſe. ſic nullum peccatum eſſe hic commiſſum. Ad extremum ſi ad ad ipſum Ducem venit mater miſerrima lamentando ſe de cœde filij,aut ipſa vxor ob amiſſum ſic inhumaniter maritum. Breuiter excipiunt illi : per benè ſatis factum eſſe ipſis, vbi nummos argenteos monetæ Moſchouiticæ centum aut ducenti numerati illis fuerint.

Sæpennmero accidit, cum Magnus Dux eſt in ſuo palatio Alexandrowa, & cogitat de aliquo ſummo viro ſumere ſupplicium, tum delectationis cauſa iubet iſtũ obuolui pelle vrſi,& deinde ad ſpectaculum educi : tunc incitat in ipſum aliquot Moloſſos,& canes Britannicos efferos : Canes putantes hunc indutũ pelle vrſina eſſe vrſum, illum morſibus & vnguibus dilacerant & crudeliter laniant, eoſque quo membratim ſic diſceptum relinquunt : Ita inhumaniter iſte vitam finit.

DE TRVCVLENTO FACINORE, ET CRVDELITATE SVMMA, quam ille ſummus Dux exercuit in captiuos, Lithuanos, Ruthenos & Polonos.

ANno Domini 1569. die Ianuarij nono, cum Lithuani copias militũ non valde magnas cõſcripſiſſent, quarum Dux & imperator erat quidam Polubienſius ſtrenuus vir : cœperunt inopinatò vrbem & arcẽ vulgo Izborg dictam,quæ ſane natura loci eſt ſatis fortis. Hæc vrbs iampridem patebat Moſchouitis : At quia non erat benè nec milite, nec annona hæc arx munita,iterum recepta eſt à Moſcho,& à noſtris amiſſa. Magnus itaque Dux, cum videret ſe amiſiſſe tam munitam arcem,ſtatim furore & rapie quadam plenus, iubet vt omnes Lithuani,Rutheni ac Poloni,qui erant in vinculis crudeliter mactentur. Verum quorundam conſilio, qui certas cauſas ei proferebant ne id ſcelus commiteret, factum vt hic eius furor interciderit,nec quod impie cogitauerit,perfecit. Atq; licet tunc eis pepercerit,tamen poſtea omnes internecioni dedit,vt ſuo loco explicabimus. Quamobrem illi captiui,qui in ergaſtulis in vrbe Moſchouia aſſeruabantur, ad lanienam & macellum ab eo conſtitutum : nihilominus tamen, quò ſuum ſanguinolentum animum paſceret,ſic ipſi placuit, vt eius ſatellites paſſim captiuos per arces in vinculis diſpoſitos,adducerent, maximè verò eos qui erant in carceribus, Pereſlauia, Roſtouia, Vchlicia,

licia,

licia, Coſtroma: Iſti autem omnes erant Poloni, Lithuani & Rutheni, vna cum vxoribus & liberis, quos ad vnum crudeliter perdidit, aquiſq; obrui iuſſit. Sic itaque hoc diro mandato inſtructi ſatellites Magni Ducis, ad illas arces venerunt, hacq; inſidioſa oratione erga illos miſeros vinctos vſi ſunt. Nunc magno beneſicio Magnus Dux & Imperator vos afficere cupit, & etiam Regi Poloniæ hunc fauorem declarabit, quod vos liberos dimittet in Lithuaniam. Idcirco vos deducemus ad Conſiliarios Principis, interea vxores & liberi veſtri vſq; ad triduum hic vos expectabunt. Atq; cum à conſpectu chariſſimarum vxorum & liberorum abduxiſſent illos procul, tum vinctos manibus pedibuſq; proijciebãt in rapidiſſimum fluuium Wolga appellatum. Verum exacto triduo quidam Moſchouita miſertus vicem iſtarum mulierum fruſtra maritos expectantium, inquit: O miſeræ animæ, & infœlices mulieres, vos eadem ſors manet, quam iam paſſi ſunt mariti veſtri, qui ſunt proiecti in Wolgam fluuium. At cum affaretur iſtas mulieres homo ille, ſatellites interueniunt, quorum manus de cede maritorum erant adhuc cruentatæ, & ſpirantes necem, venerunt in carcerem, vnde abducunt gregem illum mulierum captiuarum cum liberis ad ſubmergendum aquis. Tum illæ calamitoſæ fœminæ & infortunatiſſimæ, ſibi proponentes ob oculos vicinã mortem adeo horrendam & terribilem, multis effuſis lachrimis petunt ab iſtis adminiſtris Principis, vt aliquid temporis cõcedant, quò ſua peccata Deo Opt. Max. confiteri poſſint, & eius miſericordiam implorent, velitq; pro ſua clementia omnibus eorum erratis clementer ignoſcere: idquod à ſatellitibus eis conceſſum eſt. Idcirco horas duas verſabantur in pijs orationibus & deprecationibus, ardentiſſimis votis petentes à Deo, vt illis pro ſua diuina bonitàte ac clementia parceret & ad ſe reciperet: ac cantatis diuinis hymnis, animas ſuas Chriſto redemptori, ad ſuppliciũ mortis ſubeundum ſe pararant, mutuiſque oculis ſibi datis, mirificè ſe conſolabantur, vt forti patientiq; animo omnia perferrent. Iſtis rebus omnibus abſolutis, ducuntur ad flumen, quarum aliæ liberos manu trahunt, aliæ verò infantes ſuos vberibus admouent. Sed cum iam ad ripam rapidiſſimi illius fluuij venerunt: tunc pro ingenio & natura muliebri, partim ob inuſitatum genus mortis, in tam horrendum eiulatum, fletumq; erumpunt, vt & cœlum ipſum penetrarint. Satellites autem inhumani, minari eis cœperunt, vrgentes eas, quo illæ ſua ſponte ſe aquis traderent. A quo indigno facinore cum abhorrerent, ſtatim illi ſatellites in eas impetum faciunt, & eas cum liberis in aquas illius fluuij, cuius glacies cõſracta erat, abijciunt. Et ſane ob triſtiſſimi & crudeliſſimi iſtius facinoris aſpectum, vulgus Moſchouitarum cum non poſſent ſe continere, in lachrimas effundebatur, commiſeratione ſumma perculſus: quod tam indigniſſimè iſtę inſontes fœminæ cum liberis tam deteſtanda morte affectæ fuiſſent, execrantes in vniuerſum carniſicum iſtorum immanitatem. Quapropter cum has voces lugubres populi audirent ſatellites, quodq; ęgerrimè ferrent hoc genus ſupplicij, tunc minis vtentes ac ferientes populum baculis, abigunt hæcq; verba addunt: O rebelles Magni Ducis, apertè videmus, quod propter iſtos captiuos ſupplicio affectos fletis, at propediem, credite, vos eadem fata ſequentur.

Moſchus ſæuit in captiuos.

Moſchus, Herodes infanticida, ſuperat crudelitatem.

DE FRATRICIDIO PERPETRATO A MAGNO Duce, Anno Domini 1570.

FRater germanus Magni Ducis immeritò ac perfidè delatus fuerat à quodã Conſiliario, cui nomen erat Trzeciak Wiſkonati. Audita hac iniuſta accuſatione Princeps, nullam fecit poteſtatem fratri falſum crimen diluendi, atq; quam ingentes cruciatus excogitare poteſt, illos adhiberi iubet ad excarnificandum & torquendum fratrem. Dumque eſt in medijs cruciatibus, exegit ac extorſit ab eo omnes illius theſauros, & bona omnia tam mobilia, quam immobilia ſibi vendicat, atq; cum præ magnitudine tormentorũ vix ſemiuiuus eſſet, tum iuſſu Principis ſecuri illum ferit carnifex. Deinde fratriam ſuam, quæ ante

Caimum imitatur Magnus Dux, qui occidit Abelem.

conſpectum eius procumbebat in terram, facie demiſſa, implorans miſericordiam, atripi iubet à ſatellitibus, omnibus veſtimentis exui, & turpiſſimè nudam conſtitui. Ita diutiſſimè illa miſerrima fœmina nuda omnium oculis expoſita fuit.

Neroniana crudelitas.

Deinde quidam miles iubente Principe eam funi alligat, & conſcenſo equo, velociſſimo curſu ſine vlla miſericordia, pertrahit illam in flumen, & àquis ſubmergit ac perdit. Sic iſte Magnus Dux tam aſtorgos & impius extitit in fratrem & fratriam.

QVO AMORE MVTVO, SE PROSEQVI *ſolent Moſchouitæ.*

In Moſchouia homo homini lupus.

HOc genus hominum, Moſchouitæ, eſt adeo barbarum & perfidum, vt nihil ſynceri ſit apud eos, nec ſe vnquam vero ac naturali amore proſequuntur, alter alterum impudentiſſimè & confidentiſſimè, ſic ſunt perfrictæ frontis, criminis alicuius inſimulare non veretur, ſiue palam, ſiue clam: aut apertè, aut per inſidias inuicem perniciem ſibi machinātur: mutuiſq; conuitijs laceſſere ſe ſoliti ſunt. Familiare eſt apud eos patrem filio inſultare, & filium in patrem irruere, ac fratrem perfide deferre, ſic vt nulla apud eos fides, & ſanguinis reuerentia ſit, etiam in conſpectu Magni Ducis ſe proſcindunt contumelioſè. Itaque accidit ſemel ante Principem anno 1570. quoſdam duos fratres germanos, & nobiles, iſtius rei luculentum documentum edidiſſe, horum vnus vocabatur Mikieta Obolinſki, qui malo genio præditus familiæ gentiſq; nomen patrium ſuum commutauerat: idq; audiente ipſo Duce, excogitauerat aliud cognomen, nempe Potwrozowſki, ac ſi diceres funigerum aut furciferum, & patibulo dignum hominem. Alter autem frater ſuæ nobilitatis haud immemor, gentileq; nomē retinens, cum fratrem alloqueretur, compellare cœpit nomine gentili Obolinſki, qui velut furens, & atroci iniuria à fratre affectus, Magnum Ducem adit, & ad eum ſic fratrem deferr. Princeps Sereniſſime, peto abs te, vt ius mihi adminiſtres de fratre, qui infami nomine me contaminauit. Vocor Potwrozowſki, & me contemptim appellauit, Obolinſki. Idcirco ſupplex te oro, vt meritas ille luat pœnas, nō enim leuem ab eo mihi factam iniuriam cenſeo. Tum Magnus Dux enocat Conſiliarios, quaſi de re maximi ponderis conſultandum fuiſſet, inquiens: Neceſſe eſt vt vos hanc contentionē & grauem cōtrouerſiam, inter iſtos duos fratres exortam adhibito ſummo iudicio, & magna cum æquitate diiudicetis. Frater itaq; ille qui ita turpiter abnegauerat ſuam Nobilitatem, acceſſit ipſos Conſiliarios, vt rem totam enarret, & ſibi ius reddi poſtulet aduerſus fratrem: Atq; cum iam veniſſet frater alter, qui meritò ſuā nobilitatem intuebatur, en in cauput illius inuolat iſte perfidus, & obijcit Vrſo, qui eum vnguibus dilaniare incipit: crudeliterq; dilacerat. Et cū immanis iſte frater videret quodam modo feram beſtiam laſſari, enſe ferit alterū fratrem in pede, & ſtatim magna vis ſanguinis profluxit, quo ille inunxit os Vrſi, qui eum primum lambendo cruorem humanum iterum deguſtauit: & ſic animatus Vrſus ſecundo apprehendit illū miſerum nobilem: & horribiliter deformem reddidit. Quare iam iſte impius frater, videns ſibi pro iniuria ſcilicet eſſe ſatisfactum, voluit feram abſtrahere & arcere, ne amplius ſæuiret, ne fratrem mactaret: at Vrſus ita æſtuabat & ad mactandū accenſus erat, vt nec ab illo, neq; à multis alijs poſſet difficulter ab illo dilaniando abſtrahi, tandem ex faucibus Vrſi, & carnificina illa ereptus eſt ille nobilis.

Nec frater à fratre, nec ſocer à genere tutus.

Crudelis pœna ob nobilitatis defenſionem aduerſus degenerē.

Simile quoddam facinus huic accidit, cum Magnus Dux Nouogrodiam depopularetur, ferro inquam & igne omnia perderet, vt ſupra dictum eſt, ducti ſunt captiui aliquot Nobiles in Moſchouiam vrbem, inter etiam illos fuit quidam cum vxore & liberis, quem Nobilis commendauit cuidam aulico Regio amico ſuo. Iſte cum detineretur captiuus diu ab iſto aulico, ſemel conqueri cœpit, idque grauiſſimè de inaudita illa tyrannide, qua vſus eſt Magnus Dux in Nouogrodienſibus internecioni dandis: deq; iniutijs quibus ille & tota Nobilitas affecta fuerat: & planè iugum iſtius tyranni eſſe intollerabile: hiſce verbis: Deus qui ſolus iuſtus eſt, haud dubie ſuo tem-

po-

pore vindictam ſumet de illo ſanguine innocentum tam inhumaniter & crudeliter ſparſo, in ipſum Ducem & totam eius poſteritatem: dignis pro meritis pœnis ipſum caſtigabit. Deinde paucis poſt diebus, cum in animo ſuo volueret, ſe nimis temerè iſta effutiuiſſe: & hunc nobilem apud quem erat in captiuitate hæc delaturum ad Principem. Itaq; fraudulenter excogitare cœpit, nihil eſſe melius, quã ſi potius in hoſpitem ſuum hoc crimen transferret Scribit ſupplicem libellum ad Principem, in quo indicabat Magno Duci hunc aulicum Principis hæc verba in dedecus ipſius protuliſſe: tradidit eundem libellum deferendum aulico, qui inſcius erat omnium quæ ſcripta fuerant. Magnus Dux quamprimũ perlegit ſupplicem libellum, iubet ad ſe accerſi illum Nouogrodienſem nobilem, qui erat captiuus apud hunc aulicum. Iſte oblatus Principi, ferrea fronte præditus, ſtatim confert crimen, quo erat reus in ipſum aulicum impudentiſsimè, & ita ſe rem habere aſſerit, inquiens. Sereniſsime Domine & magne Dux, tu nos ſubditos & ſeruos fideles affligis miris modis, interfici membratimq; diſſecari iubes: facultates & fortunas noſtras nobis rapis, proditores nos appellas, rebelles & periuros, & alia horrenda nobis obijciuntur & ob oculos ponuntur, quæ omnia immeritò patimur, nec iſtorum rei ſumus. At ſi ſcires quo odio vel pluſquam vatiniano, te proſequantur tui domeſtici, & quanta ſit perfidia illorum, quibus plurimũ fidis erga te, quos quottidie maximis accumulas beneficijs: profectò egregiè eos exciperes, ex quorum numero eſt iſte aulicus tuus, cuius carceri me tradidiſti. Nam heri veſperi, me præſente & audiente, iactabundus hæc verba pronunciabat. O vtinam Deus citiſſimè innocentes vindicet à crudelitate iſtius tyranni Magni Ducis, nam ille diris tormentis ſuos afficit, mactat & trucidat inſontes, eorum bona & opes ſibi aſcribit, contra omnem æquitatem. De quibus rebus & iniquitatibus Deus breui ſumet ſupplicium, iſtum Principem & tyrannũ conteret & euertet cum tota eius familia, nec patietur eius ſucceſſorem regnare. Tum Magnus Dux irrumpit in iram, & ſic infit ad hunc miſerum aulicum iniuſtè ab iſto captiuo accuſatum. O perfide percipiſne ea quæ iſte contra te profert? nec data illi poteſtate reſpondendi & diluendi falſam criminationem, varijs queſtionum generibus torquetur: qui cum nihil fateretur, & confictum crimen diceret: iuſſit hominem membratim diſſecari, & poſtea in profluentem iaci: ſic ille nobilis, ignobilis planè & belluini ingenij falsò detulerat ad Principem inſontem, lingua ſua mendaci accerſiuit necem innocenti, & ipſe ex alterius interitu vitam & libertatem ſibi comparauit.

Nec hoſpes ab illo ſpiritu tutus. & ingens ingratitudinis exemplũ.

MISERABILIS ET INDIGNISSIMA LANIENA, CVM duorum Procerum Moſchouitarum, tum etiam reliquorum Lithuanorum ac Polonorum captiuorum, quibus paulo ante pepercerat Magnus Dux.

ANno Domini 1570. cum ex Moſchouia Internuncij Regis Poloniæ, Proceres Poloni & Lithuani diſceſſiſſent, die Eliæ Prophetæ, qui dies feſtus apud Ruthenos eſt celeberrimus, & Magnus Dux accumberet menſæ, & ei apponerentur ſecunda fercula, velut quodam œſtro correptus, ſurgit à menſa, & ſic alloquitur ſibi aſtantes ſatellites, ſequimini me, quod faciũt ipſi, & mille quingenti catapultarij equites: ille verò Princeps perniciſſimo curſu pergit ad arcem, ibique omnes ordine ſe collocant ante palatium Ducis, tum etiam in hac arce cum habitaret vir ſummus, & ex proceribus non poſtremus, Petrus Serebrinus, & rei bellicæ peritiſſimus, iubet Magnus Dux ipſius domum more hoſtili impeti & inuadi ab iſtis militibus, ipſum autem capite diminui & truncari: dicto Principis parentes irruunt in domum illam, ſtatim capiunt, & miſerum illum Serebrinum extrahunt ex ædibus, ac offerunt Magno Duci, qui ſine alia inquiſitione, ne facta vllius facinoris admiſſi ab eo mentione, confeſtim ille ſatellitum præfectus Setuator, ar-

Dies feſtus Dux Moſchouiæ ſumptuoſum celebrare ſolet.

Petrus Serebrinus iniquè perit.

repta ſecuri caput illi amputat. Ad extremum cum Magnus Dux, quicquid illi vi ſum fuerat, rapuit & ex fortunis iſtius Petri Serebrini, reliquum permiſit prædæ militum: & ne quid ſupereſſet bonorum illius, iuſſit reliquias flammis & igne perdi. Vbi iſtud perpetraſſet, conuertit ſe ad alium locum arcis. (eſt autem hæc arx ampliſſima & valdè ſpacioſa: vbi complures Magnates & Nobiles habent edes ſuas) & iubet magnus Dux cuidam nomine Bulato Magiſtro equitum, vt cum non parua manu militũ ædes adeat clariſſimi & magni nominis viri Mieſſoiedi. Huic magno viro Princeps vix ante annũ rapuerat vxorem elegantis formæ fœminã & ancillam, qua turpiſſimè abuſus, & illas vbi violaſſet, fecerat ſuſpendi ac ſtrangulari in ſuperiori limine ianuæ ædiũ iſtius viri: vt ſupra diximus. Iſte præfectus æquitum, aggreditur illas ædes, & expugnat facilimè, hnnc Mieſſoiedi in medium forũ trahunt: & ipſe præfectus caput illi acinace obtruncar: Qui cum iam cõmiſiſſet iſtud ſceleratum homicidiũ, enſe & manibus cruore madentibus procedit ad magnũ Ducem, & velut re maximi momenti præclare geſta, ait: Sereniſſime Domine & magne Dux, iam ſummo cum honore perfeci quod tu mihi in mandatis dederas. Ibi Magnus Dux pro ſuo more, vociferari cœpit ſuum Hoyda, Hoyda, cuius clamorem tota turba ſequuta eſt, eadem fœlici acclamatione vtentes. Ex arce deinde magnus Dux deflectit ad carceres, vbi erant multi captiui Poloni & Lithuani: ſuis ſatellitibus armatis comitatus. Vbi quidam mercator ciuis Moſchouiticus, quid ageretur ignarus, vbi eminus conſpicit magnũ Ducem cum tanto ſatellitio, retrogreditur præ metu tyranni, quem ſtatim apprehendi iubet & fruſtulatim diſſecari, inquiens, ne vnquã fugias ante conſpectũ tui ſupremi Domini. Atq; cum propius ad carcerem veniret, ipſe Commentarienſis, qui ibat petitum panem pro captiuis, aſpiciendo Principem aduentare, præ timore etiã reuerſus eſt, & eundem magnus Dux raptũ, minutim ſecari iubet, dicens: alia vice nõ timebis. Itaq; cum iam appropinquaret portas primi carceris, dicit cuſtodi, vt citiſſimè fores aperiat, qui metu correptus & tremebundis manibus vix aperuit: Aperto carcere indicit primo educendos nobiles captiuos Polonos & Lithuanos, quorũ primus fuit Petrus Bickowſki Eques Polonus ſtrenuus miles, illius pectus transfodit Magnus Dux lancea, at tam generoſi fuit animi ille Biekowſki, vt lanceam arripuerit manibus, & inrorquere voluerit in ipſum Magnum Ducem, vt hoc pacto perpetuã nominis famã ſibi conciliaret, quod tam infenſum generi humano tyrannum ſuſtuliſſet. At Magnus Dux hoc animaduerſo, cœpit exclamare in filiũ: Iuuan Iwan, id eſt, Ioannes fili fer opem, qui celeriter accurrir, & iterũ illum Biekowſki haſta transfodit, & ſic mortuus in terrã cecidit. Secũdo productus ad lanienam alter nobilis Polonus Albertus Bugaſki, hunc etiam ipſe Dux ſariſſa ſua tranſuerberauit. Tertius fuit Beſus, nobilis & magnæ familiæ, gente Sileſius, qui eodem mortis genere perijt. Quare cum iſtos ſtrenuos viros & nobiles Polonos manibus ſuis interfeciſſet, cœpit ſuo acclamationis genere vti, velut magnam victoriam adeptus fuiſſet: Hoyda, Hoyda: quem ita ouantem omnes clamantes & vſurpantes hanc vocem perſequuti ſunt. Tum ſic affatur ſuos ſatellites: Mactate mi iuuenes, irruite in carcerem, & obuios quoſque captiuos ſine diſcrimine & vlla miſericordia membratim diſſecate omnes. Iſti dicto parentes, in primo carcere quinquaginta occidunt vinctos: Poſtea accedit ſecundos carceres, & ſimiliter manibus ſuis occidit tres Nobiles, quorum vnus erat Ruthenus, ætatis maturæ, Polocenſis Iacobus Molſki, alter erat Gener illius, Eques Polonus, Iacobus Molſki, ſic & tertium ſimiliter Nobilem Polonum, quibus omnibus ita trucidatis erumpit in ſuam vocem letitiæ ſolitam, & omnes ei accinunt ac reſpondent: & ſtatim reliquos iubet à ſuis ſatellitibus diſſecari, quod factum eſt, erant autem quinquaginta quinque, exceptis multis infantibus, qui vix nati erant dies ſeptem. Tertio cum acceſſiſſet carceres, ibi & manibus ſuis edidit crudelitatis ſuæ exempla, tres mactando Nobiles Polonos, alios ferè quinquaginta quinque, cũ ſecuribus & enſibus ſatellites membratim trucidarunt. Sic perpetrata hac immani ſtrage & inaudita tyrannide, ſic ſparſa diſſectaq; illa corpora iacere permiſit ſupra terram, quæ iam epota & imbuta erat, & molliſſima reddita ex effuſione ſanguinis illius humani.

Eadẽ ſors eſt viri Illuſtris Mieſſoiedy.

Obuios mactat Dux.

Belluina crudelitas in captiuos.

Magnanimitas Biekowſki in Tyrannũ Moſcouum.

Necat Polonos Moſchus, trucidari captiuos, in omnibus carceribus poſitos.

humani Quamobrem redijt triumphans & ouans in palatium, & totum illum diem in hymnis & tripudijs, & omni ſonitu inſtrumentorum muſicorum conſumpſit: non aliter ac ſi magnam victoriam de hoſtibus adeptus fuiſſet. Sub veſperum præcepit fruſtula membrorum iſtorum occiſorum colligi, & extra vrbem poni: qui in tres cumulos ſunt collocati, & aſperſi arena & terra: ſic mandati ſunt ſepulturæ. Erat inter cadauerũ fruſtra mulier nobilis vxor illius Molſki, quæ cum fuiſſet grauiter ſauciata, nondum mortua, hæc orabat pollinctores qui foſſam faciebant, vt eam dimitterent liberè & parcerent ipſi: at illi nulla moti miſericordia ſepelierunt eam viuam cum illis fœtidis cadaueribus.

Mezgui, mu- [illegible] Viua cor- pora [illegible] tur, ſic Mo- ſchouiſa- cit.

Duo Nobiles captiui ex iſta immani laniena remanſerant, quos tamen poſtridie iſte tyrannus capite plecti iuſſit, & extra vrbem proijci, vixq; aliquid terræ illis iniectũ. Vbi erant illa cadauera tot Nobilium & ſtrenuorũ virorum, vix arena ſuperiecta fuerat, id quod haud dubie ex compoſito fieri iuſſerat Magnus Dux ille, vt eſſent aliribus, & feris præda. Tertio deinde die, quidam Germanus tormentorum bellicorum præfectus, miſertus hanc proiectionem cadauerum, quibuſdam tres taleros dedit, vt foſſa profunda facta, vel maximè terræ tumulo iniecto, haſce cadauerum reliquias ſepelirent & tumularent.

Bombardarij [illegible] mani ſ[illegible] cinnt miſericordia plenam.

DE TRVCI CARNIFICINA, QVAM EXERCVIT MAGNVS Dux, in clariſsimos quoſque ſuos Conſiliarios, & optimates.

Die ſancti Iacobi in Iulio annò 1570 in ipſa vrbe Moſchouia, Magnus Dux, iuſſit affigi octodecim palos grandes, & ſupra illos totidem trabes in tranſuerſum apponi in formam furcarum. Ciues cum primum animaduertũt tale theatrum parari & inſtrui, ingenti metu correpti ſe in fugam proripiunt, etiam mercibus & tabernis meritorijs relictis, prædæque expoſitis: nemo ſane præ metu in forum prodire audebat Nam iſti rumores in vulgus ſparſi fuerant, ipſum Magnum Ducem inſtituiſſe omnes ciues vrbis Moſchouiæ extremo afficere ſupplicio, crucique complures affixos iri. Satellites ad maiorem terrorem incuriendum, in medium forum adferebant varia genera tormentorum & quæſtionum ad homines torquendos, quæ admouebant iſtis trabibus. Deinde excitato luculento igne, vas ingens aheneum apponebant aqua plenum, vt bulliret & ferueret per multas horas. Quibus rebus ita comparatis venit Magnus ille Tyrannus, ſtipatus ampla & copioſa ſuorum ſatellitum caterua: & ita inſtructus, quaſi vellet in aciem & pugnam exire: ſequebantur eum velut à triarijs mille & quingenti catapultarij: Duxque ipſe ſe collocauit penes ahenum, exercitus verò militum in circuli & coronæ formam diſpoſitus. Tum adducti ſunt in proſcænium trecenti Nobiles Moſchouitæ, antiquiſſimarum & nobiliſſimarum familiarum homines, qui paulo ante præ nimio quæſtionum cruciatu ita mutilati & peſſimè tractati fuerant, vt vix ſemiuiui viderentur, vixque pedibus ſtare poterant, ſed à militibus trudebantur turmatim, vt pecudes, ante Principis conſpectum.

Theatrum lanienæ [illegible] a Magno Duce [illegible] S. Iacobi.

Deſcriptio [illegible] ſuppli[illegible].

Is cum perſpiceret omnes præ pauore & ingenti timore ſeſe abdidiſſe in latebras & domos ſuas, ipſe tunc obequitare cœpit per omnes vrbis plateas, clara voce euocabat ciues, inquiens: venite abſq; vllo metu, ſecuri eſtote, prodite ſpectatũ, nihil grauius in vos conſtituam, hoc vobis polliceor, quamuis is meus fuiſſet paulo ante animus, vos omnes funditus delere & perdere, ſed iam mihi hæc mens mutata eſt, tutò egredi poteſtis & in forum venire intuitum quid agetur. Tum miſerrimus ille populus egreſſus turmatim & confertim, forũ repleuit, imò erat tanta multitudo ſpectatorum, vt multi aſcenderint domorum tecta, quò quis iſtius tragædiæ futurus eſſet exitus, viderent. Atq; poſtea affatur ſic illam promiſcuam hominum multitudinem: An num, ô ſubditi, iuſtiſſimè ago, quod ita pœnas luant perfidi & ſcelerati proditores mei, tum

[illegible] in Duce [illegible].

Miſer populus præ timore applaudit Duci.

Præter ſpē multi liberati.

populus ſtatim vno ore acclamare cœpit: Viuat diu fœlix, & incolumis Princeps & Rex noſter: at improbi & flagitioſi ſuis meritis dent dignas pœnas. Deinde Magnus Dux iubet produci centum & octuaginta ex illo damnatorum numero: poſtea ſic alloquitur Nobiles, qui ad illud ſpectaculum venerant. En vobis iſtos liberaliter dono, doque eis vitam, accipite illos, liberos à noxa dimitto: eiſque pro mea clementia, gratia ac fauore ignoſco, hoc pacto iſti liberè dimiſſi, & ex præſenti morte diuino beneficio erepti. Tandem prodit Magni Ducis primas Secretarius, qui damnatorum album & catalogum habebat: & tum iubet educi quendam Moſchouitam antiquiſſimo genere cretum, præcipuus inter eos, qui ab intimis conſilijs Ducis ſunt, erat: appellabatur Ioannes Michaelowic Wiſkowati. Ibi ille Secretarius Principis, longa ſerie referre incipit crimina, quibus falſò iſte vir præſtantiſsimus accuſatus fuerat hiſce verbis. Iohannes Michaelowic Wiſkowaty, Cancellarius Magni Ducis, perfidiſſimè & impiè ſe geſſit in Principem. Imprimis ſcripſit Regi Poloniæ ſe ei velle tradere ciuitatem & arcem munitam, ſui ſupremi Domini, quæ eſt in magna Nouogrodia: & hæc eſt prima in te accuſatio: at tum ſeutica illum in caput percuſſit, addendo hæc verba: Perfidus es & ingratus, quod vſus ſis hac improbitate aduerſus tuum ſupremū Dominum. Altera perfidia eſt iſta, quod literas dederis ad imperatorem Turcarum, vt cum exercitu potentiſſimo veniat occupatum & debellatum Regna Scytica, Caſanenſe & Aſtracenſe, vt erat illi in votis: quo dicto, ſimiliter flagello cæſus eſt in caput, ſubiecitq;, & ſecundò tuum Principem fraude doloque prodere voluiſti. Tertium facinus quod admiſiſti eſt, quod ad Scytharum Cæſarem, literas dediſti: quibus ipſum hortatus es, vt cum ſuo copioſiſſimo exercitu irrumperet in Moſchouiam, eamq; deuaſtaret & depopularetur, atque occuparet, vnde factum eſt, vt ingens damnum & irreparabile dederint Tartari in Moſchouia: tam ipſius Ducis arces igne perdendo, quam etiam longe lateq; miſerum populum ferro interficiendo, & vinctos multos cathenis in duriſſimam ſeruitutem, innumerabilem inquam vtriuſque ſexus turbam abigendo: quorum cum ſis author tantorum malorum, meritò vltimo es afficiendus ſupplicio, atq; vt antea fecerat, flagro aſperrime eum cæcidit Regis Secretarius. Tum miſer Cancellarius iſtis falſis criminationibus inſimulatus, & cum ſe innocentem eſſe ſciret, ſic reſpondit. Teſtor Deum Opt. Max. qui ſolus eſt ſcrutator cordium & renum, in cuius conſpectu profiteor me eſſe peccatorem, ſed confido eum pro ſua Diuina clementia, propter ſanguinem effuſum chariſſimi ſui filij, mei miſertū iri. Teſtor, inquam, Deum, me ſemper fidum & diligentem fuiſſe in munere publico mihi cōmiſſo à Magno Duce, vt fas eſt: ideo à falſis iſtis accuſatoribus prouoco ad Tribunal Dei, quod iniuſtè ſum accuſatus & traductus apud Principem, atque hæc impoſtura detegetur in extremo die iudicij Princeps cum ſtabis ad conſpectum Diuinæ maieſtatis mea innocentia apparebit: nunc vero apud te nulla ratio & æquitas locū habet, nec me à criminibus falſo mihi impoſitis licet purgare. Adeo eſt tua auaricia inexplebilis & pertinacia vlciſcendiq; libido, vt ſitias ſanguinem meum: ebibe igitur illum pro lubito, & iam ſatisfacias tuæ improbitati, vt conſtituiſti: nunc quidem tua figmenta & importuna commenta, videntur habere ſpeciem veri: quia omnia per vim agis. Itaque Satellites excipiunt, en videmus te eſſe reum, cū tam dura oratione inſurgis in Principem, turpiter lapſus es, & tuos ſermones optimè expendimus. At ille Cancellarius ait: Vos ô infelices homines cum Magno Duce, eſtis prædones & omnis improbitatis illius adminiſtri: effunditis immerito cruorem innocentem: tyrannicè omnia agitis, per fas & nephas ruitis in cædes mortalium. Hæc omnia quæ mihi obijciūtur, falſiſſima ſunt, nihil vobis facilius, quam tollere è medio inſontem: At Deus aliquando, & veniet hora, quæ non ſperatur, cum vos puniet & pro meritis in vos grauiter animaduertet: quæ cum tam liberè protuliſſet, cōſpuit in faciem illorum. Quare Magnus Dux iubet carnificibus hominem rapere: quem ſtatim raptum, exuunt & ligant ad furcas illas ſic diſpoſitas: & ſuſpendunt prono capite & ore in terram. Præfectus ſatellitum ſic affatur ipſum Magnum Ducem: quo genere ſupplicij iſtum affici iubes? Tum reſpondet, vos

Falſæ accuſationes in Cancellarium Principis.

Grauis Apologia Cancellarij ad confictas criminationes.

det vos omnes aulici mei ſuo ordine iſtum excarnificare debetis & dilaniate: Quare accingit ſe operi iſte præfectus Molutow dictus: & ex equo deſcendens, accepio cultro auriculam dextram illi abſcidit, alter aulicus ſiniſtram excidit, tertius labra amputat, & ſic ordine omnes illum membris mutilarũt, vt omnes ſe tam nephando homicidio contaminarent, & cæde iſtius innocentis eſſent rei. Ad extremum quidam ſecretarius Principis, ne quid deeſſet ad cumulum crudelitatis, conſcidit illi pudenda, & tum ſtatim exalauit animã miſer Cancellarius. Quare Magnus Dux vidẽs ob abſciſſum membrum genitale, ſtatim obijſſe Cancellarium, indigniſſimè tulit, atque dira imprecatus huic ſecretario, ſic in eum inuectus eſt. O ſcelerate, expectes paululum, iſtud totum eſt tibi exedendum, quod iſte excedere debuit. Nam pœnitus credebat, quod cõmiſeratione motus, cruentas manus ita illi intuliſſet, vt citò è viuis diſcederet: Conſtituerat ſanè iſtum ſecretarium morte truculenta punite, ſed Deus anteuertit tyrannidem Principis, quia paulopoſt lue inſectus, mortuus eſt. Satellites deinde demortui Iohannis Viſkonati corpus deponũt ex furcis, & ſic ſeuire incipiunt in illud cadauer, fruſtulatim illud conſcidendo, prius tamen abſciſo illi capite. Iſte eſt exitus iſtius præſtantiſſimi ingenio & virtutibus multis, excellentiſſimi viri Cancellarij Magni Ducis, cui parem nunquam habuit imperium Moſchouiticum.

Crudele ſupplicio quo afficitur innocens Cancellarius.

Iuſſit ſecundo loco produci in Theatrum, ſuum Theſaurarium, cui nomen erat Michaël Funichotw, vir magni nominis & ingenij acerrimi, ſocius fiduſq; amicus illius Cancellarij. Iſte nõ longis verborum ambagibus vſus eſt in ſua defenſione, ſed breuiter ſic loquitur: Appello ad Deum qui omnium rerum eſt conſcius, & cuius oculus omnia intuetur, quia nunquam quicquam in te Dominum meum commiſi, ſemper bona fide & ſine fraude in adminiſtratione mei muneris me geſſi: & cum accuſet abs te, impiè & iniquè iam tibi dicam ſcribo, & anima tua in altero ſeculo ſe ſiſtat coram Diuina Maieſtate, vt mihi ſatisfaciat. Hæc verba vbi protuliſſet, iubet Magnus Dux arripi miſerum, & exui, atq; furcis alligari eo modo quo & Cancellarius. Tum poſtea ille Maluta præfectus ſatellitum, haurit ex vaſe æneo, vbi erat aqua feruidiſſima, & deinde alter equorũ magiſter, accepit vas plenum aqua frigidiſſima, iſte primo illa aqua caput abluere cæpit, poſtea calidam & feruidiſſimam aquam infundebat, ſic ille infortunatus vim feruoris & ardoris illius aquæ ſentiens, ob atrocem feruorem, vociferabatur mirificè: at ille miniſter Tyrannidis Maluta magis ac magis infundebat illam calidiſſimã aquam, ita vt tandem pellis capitis contraheretur in modum ſerpentis, cum ſe in ſpiras contorquet: ita hoc crudeliſſimo ſupplicij genere cõfectus, expirauit. Tertio iubet adduci in medium ſuum Cocum, iſte cocus infinitis falſis teſtimonijs reus erat peractus, eoque genere ſupplicij eſt affectus, quo & Ioannes Wiſkowary, nempe membratim eſt diſſectus, amputatis illi pudendis. Deinde iuſſit adduci quendam Georgium Czapkinu cum vxore & liberis, qui inter amanuenſes & ſecretarios non poſtremum locum tenuit, cumq; ex equo deſcenderet Magnus Dux, Baſilius Themkin iuſſu Principis caput illi abſcidit, ſic & vxori ac liberis: Iſte Themkin erat proſcriptus ex Lithuania, ob necem Palatini Plocenſis, & in Moſchouiam aufugerat, tanquam ad aſylum, primumq; locum ac præcipuum inter aulicos Principis tenebat.

Theſaurarius Magni Ducis eadem bonitate cõſcientia fretus, qua Cancellarius rapitur ad necem.

Genus ſupplicij immane.

Coco ſuo non parcit Magnus Dux.

Georgius Czapkinus cum vxore & liberis occiditur.

Deinde productus eſt alter ſecretarius, cui nomen Iohannes Bulhakow, qui fuit vna cum vxore, & liberis etiam capite truncatus à Palatino Chirnouienſi, is vocabatur Pietrouicius.

Sic & Ioannes Bulhakow.

Tunc iubet educi & ſecretarium ſuum Baſilium Stepanow, quem & indicta cauſa aulicus è veſtigio capitali pœna afficit mandato Principis.

Idem fatum Baſilij Stepanow.

Ad extremum, vt ad hoc tragicum ac crudelè ſpectaculum nihil prætermitteret, præcipit Magnus Dux ducentos Nobiles captiuos extrahi in arenam, quos nominatim iubens ſiſti ante ſe, damnat morti. & ſinguli aulici ordine eos capite truncant, qua cæde confecta, prodeunt in conſpectum Principis manibus & gladijs cruentatis cum hac voce letitiæ Hoyda, Hoyda: Sic ſe turpiſſimè aulici Magni Ducis ſanguine innoxio contaminarunt. Tum eodem tempore mandat Magnus Dux è vinculis venerandum

Crudelis mors ducentorum Nobiliũ.

quendam ſenem adduci: quem ſtatim in equo illic arrepta haſta transfixit: & quamuis ſic transfoſſus miſer ſenex obierit: vt impleret ſuam crudelitatem illum pluſquam ſedecim vulneribus ſauciauit. Hæc crudelitatis & tyrannidis horrenda facinora perpetrauit intra horas quatuor. Illa cadauera nuda ita iacebant in terra, quorum nō paruus erat numerus: & cum luſtraret illa cadauera quidam ex Principis ſatellitibus, caputq; Michaëlis Theſaurarij intueretur, exerto enſe caput in duas diſſecuit partes, hiſce verbis additis: recorderis quid mecum egeris. Sub veſperum cadauera illa ſunt in vnum cumulum collecta, & extra vrbis portā elata, ibique ingenti foſſa facta, iniecta & terra obruta. Sic crudeliſſimè tot cœdibus perpetratis iam in palatiū Princeps rediens, deflectit ad ædes Michaëlis Theſaurarij, vbi inuenit vxorem illius, eleganti forma prædi-tam, & verè honeſtam, valde luctu & dolore magno plenam atq; ſuſpirantem, ob mariti necem, Ducis Ophanaſi Wiazinſki ſoror erat, de quo ſupra mentionem fecimus. Magnus Dux ſpirans ſuam immanitatem, apprehendi iubet, & extendi funem aſperrimum, qui ab vna parte muri ad alteram extendebatur, & cum natibus nudis aſſidere huic funi, qui plurimū carnem & cutem excoriabat, vtq; detegeret mariti theſauros, ab vna parte vſq; ad alteram extrahebatur cum ſummo cruciatu. Filia eius, quæ erat quindecim annorū, hoc crudele genus tormenti videns, nō potuit ſe continere, quin eiulatu teſtaretur dolorem ſuum. Dux iubet illam rapi in medium, at filius Ducis maior natu, cōmiſeratione motus, accurrit, & veſtem eius tenens ſic affatur patrem: Pater chariſſime, dona me hac puella, ego carceribus illam occludam: tum pater, accipe tu quidem, ſed poſtea matri illam reddas. Deniq; cum iſtis magnis cruciatibus & tanto dedecore honeſtam illam matronam affeciſſet, & filiam eius in monaſterium relegauit: vbi illa ob magnitudinem vulnerum & cruciatuum quæ paſſa fuerat dum traheretur per funem, non diu ſuperſtes extitit. Filium etiam iſtius Theſaurarij in vincula coniecit, & omnes fortunas eius cuiuſcunque eſſent generis, ei accepit: ſicque diſtribuit vt meliorem partem ſibi vindicarit & attribuerit, quod erat vilius prædæ ſuorum militum expoſuerit.

Impudens & crudele facinus in vxorem Theſaurarij.

In vxores & liberos occiſorum ſuorū procerum ſæuit: & bona omnia diripit.

Eodem die venit in ædes Iohannis Wiſkowaty ſummi olim eius Conſiliarij, qui antea truculentè mactatus fuerat, vxorem in quoddam cœnobium deportari iubet: filium autem eius damnat perpetuis carceribus, & relegat in arcē munitiſſimam, quæ Bialeiczioro dicitur, ac ſi dicas lacum album: acceptis omnibus eius bouis. Poſtquam ſic tam horribilem & truculentiſſimam edidiſſet crudelitatem, exactis tribus diebus, iubet produci in forum ex carceribus aliquot egregios Nobiles, qui ſtatim capite truncati ſunt, ab ipſo Maluta præfecto ſatellitum: & ita diu iacuerunt humi, quos ipſe aliquot vulneribus, vt ſuam ſarciaret tyrannidem, feriebat, vtens ſecuri. Cadauera illorum ita nuda in medio foro iacebant, vbi venales proſtant merces, ſeptem dierum ſpacio: vbi tandem à canibus deuorati, oſſa verò hinc inde aſportata ab iiſdem canibus. Poſtridie iubet octuaginta fœminas generoſas iſtorum Nobilium, qui ita immaniter trucidati fuerant, ad flumen deduci, ibiq; aquis ſubmergi: ille autem innocentes fruſtra eiulari & lamentari. Satellites enim, crudele hominum genus, ipſas in aquas inijciebant & perdebant.

Denegata ſepultura inhumaniter.

Anno Domini 1569. miſſi ſunt centum & quinquaginta coloni, ad ædificandam arcem, quæ vulgo Orlo dicitur, & cum cibo deſtituerentur, quia tum in illis locis ingens fames graſſabatur: coacti ſunt miſeri, ob annonæ penuriam, ex ſuis nouem mactare, & illorum carnibus veſci, & ſic diram compeſcere famem.

Moſchouitæ fame perciti, ſæuiunt in corpora mutua.

Eodem anno cum ipſe Dux eſſet in arce Wolochda, quam extrui & muniri iubebat, ipſi artifices nimis dura famæ preſſi, emerunt vitulum, & cum mactarunt, famem hoc pacto expleuerunt. Quam rem vbi audiuiſſet Magnus Dux, iuſſit omnes comprehendi & flammis tradi: cum tamen ipſa neceſſitas, durum telum, eos excuſare potuiſſet. Superſtitio enim hæc à multis ſeculis recepta inter Ruthenos & Moſchouitas, vt ſit grande nefas, morteq; piandum, qui vitulum mactarit, & eo veſci auſus fuerit. Inter Moſchouitas centum & quinquaginta egregij viri, pertæſi tyrannidem Magni Ducis, &

Ob vitulū mactatum Moſchouitæ combuſti.

& ferociam ſatellitum: conſtituerant ſe recipere ad Regem Poloniæ. Quam rem vbi accepiſſet Magnus Dux, iuſſit omnes in quandam profundam lacunam valde cœnoſam inijci, & ibi in modum pontis ſubſterni: quos tamdiu calcari fecit, donec profundiſſimè in luto perirent ac ſubmergerentur, & planè luto æquarentur.

Moſchoui-to loco pon-tis diſpo-ſiti.

Eadem die venit colonus ad Secretarium Magni Ducis, ei offerens lucium piſcem lepidiſſimum. Quidam Monachus iſtud animaduerterat, qui ſimultates alebat cum iſto Secretario, idcirco ſtatim accedit Principem, & hiſce verbis illum alloquitur. Secretarius tuus, ò Princeps, nunquam minutioribus veſcitur piſcibus, ſed maioribus: quos piſcatur in tuis lacubus, & ſolet lautiſſima ſuis congeronibus celebrare conuiuia. Itaq; Magnus Dux iubet ipſum Secretarium ad ſe euocari, & nulla data facultate ſe defendendi, ſic eum damnat: iubet manibus pedibuſq; vinciri, & in lacum profundiſſimum conijci: hiſce verbis vtens. O nebulo qui tot piſces minores & maiores ſolebas tibi piſcari, abi nunc, & quibuſcunq; volueris, veſcitor.

Secretari-us ob pi-ſcem ſub-merſus.

QVO PACTO MAGNVS DVX SVOS EXERCET, ET inſtituit in ratione pugnæ, aduerſus inimicos.

CVm Lithuani ex improuiſò cepiſſent arcem munitiſſimam, vulgo dictam Boriko: cœperat ibi Palatinum & vxorem eius, quos captiuos ad Regem Poloniæ miſerant. At Magnus Dux paulopoſt eum redemerat, dato in eius locum magno viro Nobile Polono, qui cū rediſſet in Moſchouiam cum alijs duobus Nobilibus Moſchouitis, tū iuſſu Principis arrepti ſunt ad ſupplicium: nimirum tria ligna ſunt affixa in medio foro, vbi funibus per mediam corporis partem appenſi, ipſe cum filio ſagittis eos eiaculabatur, & trāsfigebat, inquiens. O ſtrenui defenſores, ſic oportet vos me & meas arces defendere: poſtea ad exemplum Principis, & turba illa ſatellitum ſic ſagittis frequentiſſimis illos impetierunt, vt iam præ multitudine ſagittarum, non viderentur eorum corpora.

Crudelis ad pugnā inſtitutio.

QVO PREMIO ET MERCEDE AMPLA SOLEAT Magnus Dux, ſuos adulatores afficere.

ILluſtres ac clari viri, Ozyphas Scerbaty, & Georgius Boratinſki, qui munere Palatinatus fungebantur: cum miſſi fuiſſent ad defendendam & tuendam arcem Suſa: intercepti ſunt ab illo bellicoſo Lithuanicarum copiarum imperatore: à Duce Romano & ab eius exercitu, in quo cōflictu magna ſtrages Moſchorum eſt edita, & inter alios illi præcipui viri duo capti, qui poſtea per permutationem captiuorum redempti ſunt. Qui cum primum venerunt in Moſchouiam, hilari fronte à Magno Duce excepti, & ad eius menſam inuitati. Tandem abſoluto prandio, muneribus lautis & precioſis eos afficit: nimirum vnicuique illorum dedit veſtem ex holoſerico ſuffultam Zebelinis pellibus raris & elegantiſſimis, dedit & ſingulis precioſos pileos albos. Atq; inter alia quæ cum illis conferebat, ſciſcitatus eſt ab eis quid ageretur in Polonia & Lithuania. Tum Oziphas ille, retulit ea omnia quæ viderat ac intellexerat candidè & bona fide. At Georgius Boratinſki rogatus, contra protulit ea quæ putabat grata fore Magno Duci, ipſi palpum faciendo & adulando: quæ planè abſona erant à rei veritate, & abſurda. Ac inter alia ſic auſus proloqui: Inclyte & inuictiſſime Moſchorum Cæſar, ſic tibi perſuadeas, cum Rex Poloniæ audit, tuos milites iam adeſſe in finibus, & ibi graſſari, maximo metu perculſus, quærit latebras & loca abdita. Magnus Dux ſtatim fucum ſibi fieri intellexit, & ſubiunxit [illegible] Rex Poloniæ igitur me timet? At ille, procul dubio: clariſſime & ſereniſſime Dux, i[illegible]res habet, & ſi copioſus exercitus irruerit in Lithuaniam, ille non eſt tam animoſu[illegible]elit tecum in aciem deſcendere: aufugiet procul in aliquam munitiſſimam arce[illegible]q; etiam viribus par, aut arcibus munitis eſt tecum conferendus: Deniq; nun-

Tyranno etiam aliquando veritatis oratio grata.

quam tui exercitus impetum & vires ſuſtinere poterit: ſuccumbet protinus & terga dabit.

Eadem conficta & mendax oratio odioſa.

Quæ conficta verba, cum in ipſius gratiam ac fauorem excogitatam & comparatam orationem eſſe vidiſſet: deteſtatus adulatorium & leue hominis ingenium, cœpit nutare caput, inquiens: O Rex infelix, o Rex miſerrime, tui planè miſereor, qui ita me times: adeoq; ſum tibi terrori, vt ad mei mentionē, cogites de fuga, vbi in Lithuaniam veneto. Hac oratione finita, tam contumelioſa oratione ſic iſtum Boratinſki eſt alloquutus: O perfide & ſcelerate homo, iam tua perfidia, & mendacia mihi optime ſunt perſpecta. Quocirca baculo quo vti ſoler, ferit illi caput, & cædit tergū, ac deniq; totum corpus, nulla ratione habita illius precioſæ veſtis, qua eum induerat: At miſer Boratinſki hinc inde ſe vertebat: hacque oratione vtebatur.

Iuſtum premium adulatoris.

O Princeps Sereniſſime, Deus te diu ſoſpitem ſeruet, quodq; ab te verberor gratū eſt mihi, & ſic me plane hominem obſcurum & ignobilem caſtigare dignaris: nunquam ego potuiſſem eripi ex captiuitate, niſi tua ope: ſed quamprimum liberatus ſum ex vinculis Lithuanicis, citiſſimè me ad te contuli. Verum Magnus Dux non deſinebat hominem crudelius tractare: ſæpius repetens hæc verba, o perfide & ſcelerate te eſſe turpiſſimum & mendacem adulatorem noui. Quare ſic eſt ab eo tam diu verberatus, donec ſuum baculum Princeps confregerit in minutiſſimas partes.

QVALIS SIT RELIGIO, ET PIETAS MAGNI Ducis Moſchoniæ.

QVando Magnus Dux in ſuum palatium Alexandrowa, olim antequam pulcherrimè extrueretur, Slobodam dictum, venire ſolet animi recreandi gratia, tum ibi quandam nouam religionem ſimulare ſolet & effingere. Primum ſe nouo quodam Monachi nigri veſtitu induit, cuius etiam imitatores ſunt omnes eius aulici, ſimul eodem veſtitu iam parato vtentes.

Inepta religio vel potius ſuperſtitio Magni Ducis.

Satellites verò illius armati adſunt, qui ad omnia officia prompti paratiq; ſunt. Ille autem Magnus Dux ita veſtitus cum ſuis aulicis ingreditur fanum, ad preces matutinas, & alias ceremonias peragendas, quibus vtuntur Rutheni. Sunt autem ſuccincti loro, cui adiunctus cultellus, manibus tenentes lucernam, in qua eſt accenſa candela: quod ſi quis aulicorum refugerit vti hoc veſtitu & ceremonia, grauiſſimè cæditur virgis à ſatellitibus Principis. Hoſce omnes vocat Princeps fratres, & ſe eodem nomine appellari iubet, hæc eſt ſancta aulicorum Moſchouitarum fraternitas. At cum iam eſt tempus prandij, porrigitur cibus, Magno Duci primum, quem habet in ſua ciſtella, tanquam primario fratri, & ſic deinceps reliqui fratres ex ſuis ciſtellis accipiunt ſuum cibum: Quod ad potum, ſingulis datur ad certā menſuram. Tandem abſoluto prandio, omnes cum ſuis cultellis & ciſtellis ſe recipiunt in ſuas cellulas. Nam hoc palatium eſt ędificatum planè in formam Monaſterij. Quare cum ſecundū ſuum ritum abſoluit, Magnus Dux ſuas preces & horas Canonicas: tanquam maior natu frater egreditur ex illo Cœnobio, ac iubet aliquot captiuos, iam morti deſtinatos produci ex carceribus, ibi omnes varijs mortis generibus afficiuntur: alij ad palum & rotam alligantur, alij ſecuri percutiuntur, alij ſuſpendūtur, alij miſerrimè cruciantur, & fruſtulatim diſſecantur: deniq; multi aquis obruuntur. Ita quandiu ibi degit, ſingulis diebus decem aut viginti inſontes ab eo ſupplicijs grauiſſimis tolluntur è medio: ita vt præ fætore cadauerum illàc nemo incedere poſſit. En fructus religionis Magni Principis Moſchorū: ſic ſuam religionem ſanctificat.

Religionē ſuam ſanguine innocentum ſanctificat.

Et quia patrem ſequitur ſua proles, ille Magnus Dux filium habet ſibi ſuiſq; truculentiſſimis moribus, perſimilem. Nam ille voluptatis gratia ſolet per illa mortua corpora obambulare, illa calcando, & baculo ſuo capita illorum confringit, vel in illorum cerebra aciem baculi ferrari infigit, inquiens: vos ò ſcelerati inſurrexeratis in veſtrum imperatorem ac Principem, & me etiam.

Qualе futurum ſit imperium filij Magni Ducis, qui a parente non degenerat.

Quoticſcunq; Magnus Dux ad illud palatium Alexandrowa, aliquem ex ſuis inuitat Conſiliarijs, nemo eſt illorum qui nō credat ſe ad præſentem mortem accerſi, nec

vnquam

vnquam inde domum incolumen reuerſurum, idcirco diſceſſurus, primum domi ſuæ diſponit, & vxori ac liberis valedicit, & amicis ſua committit: ac ita eſt, ni enim Deus ipſe, vel mirabilis fortunæ caſus illum hominem conſeruarit, de illo actum eſt. Quod ſi impunè & liberè ſuos à ſe amandat: tamen poſtea non euadunt manus Principis, vel quidpiam deterius eos manat. Sicut ſanè accidit cuidam viro raræ ſane virtutis, Theodoro illi nomen fuit. Iſte non ita pridem functus erat legatione apud Regem Poloniæ, & vbi rediſſet à legatione, inuitatus eſt ad Principem vna cum ſuis Nobilibus, ad Alexandrouam arcem. Qui licet inuitus, tamen ſe ſiſtit ad diem dictam vna cum ſuis. Sane lautiſſimè & opiparè ille Theodorus & omnes eius excepti ſunt ac donati ab ipſo Principe, multis precioſis veſtibus, ſubductis pellibus Zibellinis. At via qua illi fuit tranſeundum, ſatellites per inſidias erant collocati. Cum autem eſſent ſecuri & nihil ſibi metuerent, en irruunt in eos ſatellites Principis, & illos ſpoliant Nobiles, & potiſſimum ipſum legatum: eoſq́; ſic nudos relinquunt, vt ex vtero matrum exierunt. Atque eo tempore maxima erat vis hyemis, quod ad augendam calamitatis eorum grauitatem pertinebat, exuti ſpoliatiq́; ſunt currubus & equis. Itaq́; ſic miſerè & crudeliter tractati, coacti ſunt pedes ire vſque ad vrbem Moſchouiam. Vnde factum eſt, vt alij propter vehementiam frigoris intenſiſſimi auriculas amiſerint, alij digitos manuum, & articulos pedum, & naſum. Plurimi qui frigus ita horridum ferre non poterant, interierunt in ipſa via. Ipſe orator Theodorus fortè fortuna à quodam ruſtico nactus eſt, veſtem pellium caprinarum, qui hac vſus, arcuit à ſe vim frigoris, vt potuit. Ita iſte legatus cum ſuis ſplendidè exceptus à Magno Duce, & honorificè donatus, poſtea crudeliter illuſus, redijt in vrbem Moſchouiam. Pulchertimum ſcilicet exemplum iſtius Neronis, & eius humanitatis, qua erga de ſe benè meritos vti ſolitus eſt.

F I N I S.

EPILOGVS OPERIS.

SEd hæc ſatis ſint de immanitate ac truculentia Moſchouitica: Nos autem bona fide & ſtudio recto, iuſtoq́; ordine literarum monumentis mandauimus, poſteritatiq́; legendum dedimus: quæ ſcitu neceſſaria ſunt de tota Sarmatia: id eſt, de Polonia, Lithuania, Pruſſia atque Ruſſia: quæ cum ſuo nomine complectatur Moſchouiam, & de ea attigimus, quæ putauimus eſſe cognitu vtilia. Quoniam autem hodie, is qui imperium Moſchouiticum tenet: ſuperat ſua crudelitate Neronem, Caligulam, Heliogobalum, Maximinum, Phalarim Aggrigentinum: vel etiam Buſiridem aut Mezentium: deniq́; tyrannos, qui celebres ſunt ac ſamoſi apud Hiſtoricos, vel etiam apud Poetas: ex infinitis nonnulla crudelitatis illius exempla delineauimus. Quod ſane mirum eſſe non debet, cum gens ipſa fera ſit: Moſchi ſiquidem à Meſech dicti, ac ſi dicas, homines arcus extendentes. Sane Moſchis ſcriptores crudelitatem, morumq́; feritatem ſemper attribuerunt, teſtis eſt illa querela Pſalmi: Heu mihi quod exulo inter Meſech & Cedar, id eſt, inter Moſchos & Arabes. Sedes Moſchorum vetus fuit in Cappadocia, quæ non procul abeſt à Syria: & ideo illa gens fuit nota Iudeis. Innuit itaq́; Propheta Eccleſiam Dei extremis iſtis temporibus afflictiones maximas perpeſſuram: tam à Moſchis, quam ab ipſis Turcis: qui ex Arabia prodierunt. Accepit autem gens Moſchouitica, ritus religionis Græcæ, anno Domini 987. ſed ſucceſſu temporis addiderunt illi multas ſuperſtitiones: Grauiſſimus vir & ſcriptor nobiliſſimus Sigiſmundus ab Herberſtein ſcribit, nunquam populum Moſchouiticum publica explicatione doctrinæ, & concionibus erudiri: Et quia ſunt oppreſſi tyrannide horribili: opiniones ſui Principis, etiam in religione ſolent habere pro lege immutabili: ſicut Athenienſes degeneres fecerant decretum, quicquid viſum eſſet Regi: illud pium & iuſtum eſſe. Sed tueatur nos Filius Dei ab impietate & crudelitate Meſech & Cedar. Amen.

Premium Legatis redditũ.

Quæ & qualis ſit gens Moſchouitica.

TARTARORVM CAMPESTRIVM, IN HORDAS DIVISORVM, MORVMQVE ET CONSVETVDINIS VITÆ EORUNDEM BREUIſſIMA DEſCRIPTIO.

DE Cazanenſibus Tartaris (antequam cæteros in hordas diuiſos attingemus) Moſchouitico imperio confinibus, dicendum nobis imprimis occurrit, quos Magnus Moſchouiæ Dux Baſilius, anno Domini Millesimo quingenteſimo quinquageſimo primo, ditioni ſuæ, plurimis diuerſiſque bellorum euentibus exantlatis ſubegit. Hij verò à Campeſtribus differunt quod agros colant domoſque inhabitent.

DE REGNO CAZANENSI.

SVra fluuius, imperiū Moſchouiticum à Cazanenſi Regno diſlimitat, qui ex meridie fluens viginti octo miliaribus infra Nouogrodiam inferiorem, curſu in Orientem reflexo, in Volgam exoneratur, in quorum confluxu Baſilius Princeps Caſtrum à ſuo nomine Baſilowgrod appellatum, contra Caſanenſes arcendos erexit. Porrò Regnum Caſanenſe ſexaginta miliaribus Polonicis infra Nouogrodiam inferiorem (de qua ſuperius) limites ſuos ſecundum Wolgam fluuium incipit, Orientem & Meridiem verſus campis deſertis qui ducentis miliaribus Polonicis patent, terminatur. Ad Orientem verò æſtiualem, Tartaros qui Shibanſki & Cozaczki appellantur finitimos habent.

Fines regni Cazanenſis.

CAZAN vrbs, totius Regni Metropolis ad Wolgam fluuium & Cazannam à qua nomen ſortitur, in vlteriore rippa condita eſt. Arcem natura & opportunitate loci munitiſſimā & inexpugnabilem habet, à Nouogrodia inferiore ſeptuaginta miliaribus diſtat.

Hij Tartari Cazanenſes reliquis ingenioſores, & aliquantulum humaniores ſunt, circa agriculturam, remque domeſticam (qua à cæteris maximè differunt) verſantur. In domibus non in campeſtribus degunt, mercimonia rerumque permutationes varias, cum vicinis Moſchouitis, Turcis & cæteris Tartaris exercent, Reges ſui iuris ad Baſilij vſq; Ducis Moſchouiæ tempora habebant, neminiq; tributa perſoluebant, ſed prædictus Baſilius eos ſibi tributarios multis annis cum illis vario marte bella gerens, effecit, atq; pro ſuo arbitrio Reges illis conſtituebat. Id autem Cazanenſes maximè coacti ſunt ſubire, partim propter oportunitatem fluuiorum ex Moſchouia in Wolgam influentium, partim ob mutua commercia cum Moſchouitis conſueta à quibus inimicitiæ tempore arcebantur.

Cazanenſes à Moſcho ſubiugati.

Primus itaque Cazanenſium Rex fuit Chelealeczk, qui tributarius Baſilij feudaliſque extitit. Hic relicta vxore Nurſultan, abſque liberis moritur, cui Abrahamin magni nominis Tartarus, ducta vxore eius vidua, conſenſu Magni Moſchouiæ Ducis Baſilij, in Regno ſuccedit, qui ex priore vxore filium Alegum nomine habuit, ex Chelealeczk autem relicta, duos poſtea Machmedenim, & Abdelatiph filios ſuſcepit. Prędicto igitur Abrahamin mortuo, Alega velut primogenitus Regno potitur, qui cum mandatis Moſchorum Principis non admodum obtemperaret, à proceribus Moſchouiticis, qui ad conſilia eius obſeruanda conſtituti erant, quadam die in conuiuio inebriatus, ac in vehiculo illa nocte, quaſi in domum veheretur, Moſchouiam vſque deductus eſt, ibidemq; in vinculis aliquādiu detentus, tandem in Volochdam arcem relegatus vitam terminauit. Alega igitur ita Regno deiecto Abdelatiph frater ei ſuccedit, qui etiam perinde vt Alega Regno priuatus eſt. Machmedeninq; frater in locum eius à Moſchorum Principe ſuffectus, quo regnante Anno Domini 1504. Cazanenſes iugum Moſchorum excuſſerunt, ab eiſque defecerunt. Hanc defectionem cum

Reges Caſani.

Alega Regno exutus.

Baſilius

Baſilius Moſchorum Princeps didiciſſet, rei indignitate commotus, cum infeſtis armis & tormentis bellicis exercitum copioſum cõtra Cazanenſes deſtinauit, qui à Cazanenſibus & Ceremiſis arcu vti petitis dolo circumuenti, impari marte cæſi & fugati, tormentiſq; & Caſtris ſpoliati, captiuiq; in Aſtrahanenſe emporiũ quod mari Caſpio ſiue Perſico adheret, relegati Turcis, Tartaris & Perſis venditi ſunt.

Caſanenſes Moſchos profligant.

Poſtea Cazanenſes Scheale Regem hæreditarium, qui Machmedemini mortuo ſucceſſerat, Moſchorum partibus fauentem expulerunt, Sapiregiumq́ue Mendligeri Tauricæ Regis filium, ad Regnum ſuſcipiendum vocauerunt, qui coniunctis viribus cum fratre Machmetigero Tauricæ Rege, Moſchouiæ maximã partem crudeliter deuaſtarunt, ad ipſamq́ue vrbem Moſchouiam penetrantes, grauiſſima obſidione eam preſſerunt, ab eaq; non diſceſſerunt, donec Princeps Moſchouiæ ſe tributarium prædicto Machmetigero Regi Tauricæ perpetuò fore obſtringeret, quod poſtea non præſtitit. Ingentem autem & vix credibilem tunc temporis hominum captiuitatem, trecenta videlicet millia Tartari in Moſchouia cepiſſe eduxiſſeq; dicũtur. Quam cladem irreſarciabilem Moſchorum Princeps vlciſcere volens, exercitũ copioſiſſimum conſcripſit, Machmetigeriq; Tauricæ Regem ad certamen prouocabat, dicens ſe ſuperiore anno ab eo non indicto bello ex inſidijs furum latronumq; more oppræſſum fuiſſe. Ad ea Machmetiger reſpondit: ſibi ad inuadendam Moſchouiam ſatis vias multas patere, bella non magis armorum quam temporum eſſe, proinde ea ſe magis ſuo, quam alieno arbitrio gerere ſolere. Moſchouiæ autem Princeps videns ſe deluſum fore, vlciſcendi libidine ardens Anno Domini 1523. exercitum ad Cazanenſe Regnum expugnandum duxit, in finibuſq; Cazanenſium, ad Wolgæ & Suræ fluuiorũ confluxum, munitionem propter infeſtandos Cazanenſes condidit, quam à ſuo nomine Baſilowgorod appellauit. Poſtea re infecta exercitum dimiſit.

Tartari crudeliter Moſchouiam vaſtant.

Numerus captiuorum.

Tartarorum reſponſum.

Anno deinde ſequenti 1524. ad Cazanenſe Regnum occupandum, ingentes numeroſaſq; copias, cum Duce quodam Michaële Georgij deſtinauit, Cazanq́ue arcem quinta decima Auguſti oppugnare cæpit, quam quidam Moſchouitæ ad id ſubornati incenderunt, intuenteq; Moſchorum exercitu funditus exuſta eſt. Attamen in iam facili occupandi Caſtri occaſione. Moſchouitæ ad expugnandum, occupandumq; caſtri combuſti collem ne accedere quidem audebant. Tartaroſq; id denuo ædificãtes non impediebant, atq; ita poſtea arx Tartarorum ſtrenua opera, Moſchouitarumq; negligentia reſtaurata eſt. Moſchouitæ verò fruſtra moras trahentes, conſumpto commeatu fame laborare incipiunt, nam Ceremiſis tuentibus partes Cazanenſium, hoſtiũ itinera diligenter obſeruantibus, emiſſarioſq; excutientibus, nihil adferri poterat, adeò vt nec Princeps de ſuorum qua premebantur neceſsitate cognoſcere, nec ipſi quicquam illi ſignificare de rerũ ſuarum ſtatu poſſent, & aliquot millia Moſchouitarũ à Ceremiſis cæſa & fugata, naueſq́ue plurimæ quibus commeatus deferebatur ademptæ, & aquis obrutæ ſunt. Tandem Moſchouitæ auxilijs aduenientibus caſtrum combuſtũ denuò reſtauratũ obſtinatiſſimè oppugnare cæperunt, tormentis machinisq; bellicis admotis, obſeſſi quoq; exoneratis pariter in hoſtem bumbardis ſtrenue ſe propugnabãt, donec bumbardario magiſtro, quem vnicum in caſtro habebant, glande ſcloppetario à Moſchouitis icto priuarentur, atq; certis ſub cõditionibus Cazanenſes cum Ducibus exercitus Moſchouitici, inducias pepigere compulſi ſunt, tributaq; ſecundũ pactum ad mortem vſq; Baſilij perſoluebant. Mortuo tãdem Baſilio, Ioanni moderni Principi filio eius recalcitrare Cazanenſes cæperunt, quos ille ſeptẽ perpetuis annis bello acerrimo, vario tamẽ marte preſſit, arcemq; & ciuitatem Cazaniam regionis Metropolim tormẽtis bellicis, & obſtinato impetu militũ ſuorum, pulucrumq; bumbardariorum ſuppoſitione anno Domini 1551. expugnauit, paternumq; opus ſtrenuè perfecit, & ab hoc tempore Cazanenſium Regnum, & vrbs Cazan cum arce, Principi Moſchorũ Ioanni Baſilij filio ſubacta eſt, titulumq́ue Regni prædictus Princeps ſibi vſurpat, ſeq́ue Czar Kazanſki, id eſt Regem vel Imperatorem appellat. Magna autem pars Tartarorum Cazanenſium tunc temporis capta, Principis impulſu baptiſata eſt, multi quoq;

Moſchouitæ Cazan oppugnant.

Cazan comburitur.

Cazan iterũ oppugnatur.

Cazan capitur, expugnaturque.

Zauolhenſis Horda occupata.

auxilia longius differebant, interim Machmetgitcy Tauricæ Rex, Zauolhenſis Regis ſupra nominati exercitum profligauit, totamque Regionem eius occupauit. Et ab hoc tempore Zauolhenſis Horda penitus diuexata, & Regibus orbata eſt, quam poſtea Baſilius Princeps Moſchouiæ imperio ſuo ſubegit, cuius titulum Ioannes modernus Princeps huius Baſilij filius ſibi vendicat, ſeque Bulgariæ, id eſt, Zauolhenſem Regem appellat.

Mores Tumenſium.

Tandem vltra Viatcam Regionem, & Cazanenſe Regnũ Tartarorum tres Hordæ, qui Thumenſki, Schibanſki, & Cozaczki appellantur, in campeſtribus habitant, catervatimq́; viuunt, ac tot quot lubet ducunt vxores. Potum ex lacte equino habent, frugum vſum neſciunt, peccunijſq́; non vtuntur, exorciſmis & incantacionibus ſupra modum dediti, quibus caligines aliaſq́; intempeſtates cœli ſępius excitant, hocq́; modo hoſtes frequenter profligant. Hæc autem omnia, herbis, verbis, lapidibus, radicibuſq́; ab eis miris incantationibus conficiuntur.

Calmuczkienſis Horda.

Calmuczkienſis Horda trans Volgam fluuium ſita eſt, Caſpio mari confinis, huius incolæ in campeſtribus vitam ducunt, à crinibuſq́; quos nutriunt Calmuczki Tartari appellantur.

ASTRACHAN TARTARIAE REGNVM.

Aſtrachã vrbs.

Oſtia Volgæ.

ASTrachanenſe Regnũ, poſt Tartaros Nohaycenſes, & Cazanenſes ad mare Caſpium ſitum eſt, compluteſq́; ciuitates habet, ex quibus Aſtrachan vrbs opulentiſſima, in qua emporium celeberrimum eſt, à qua tota circũiacens Regio nomen accepit, ad oſtia Volgæ ſita eſt, ibi autem Volga fluuius ſeptuaginta pluribuſuè oſtijs in mare Caſpium exoneratur, multas ibidem inſulas faciens, tantaq́; aquarum copia ingreditur, vt procul ſpectantibus maris formam præſeferat. Hoc Regnum olim ſui iuris erat, Regeſque hæreditarios habebat, ſed anno Domini 1554 à Ioanne Baſiliade Moſchorũ Principe vna cum vrbe ſubactum, occupatumq́; eſt, cuius titulum ſibi vſurpat.

Expeditio Turcarũ ad Aſtrachan.

Ad hoc Regnum occupandum Sultam Zelim Imperator Turcarum, inuidia auaritiaq́; prolatandi imperij Tartarici ductus Anno Domini 1569. 20. Martij die, ex Conſtantinopoli terra & mari exercirum ingentem Turcarum 25000. equitum & Ianiczarorum 3000. deſtinauit, naualis claſſis centum quinquaginta Galeris, & multis celocibus conſtabat. His demum omnes Hordæ Tartarorum Præcopenſium, ex mandato Imperatoris adiunctæ ſunt, 80000. equitum excedentes. Sicque iunctis viribus longiſſimo eoq́; periculoſiſſimo campeſtri itinere, multis fluuijs & paludibus ſuperatis, ad Azoph peruenerunt, omni comeatu prorſus cõſumpto. Azoph autem in oſtijs Tanaijs fluuij Turcica arx ſita eſt, ad paludes Meotidis. Poſtea ad victũ neceſſarijs comparatis, omnis equitatus Turcicus & Tartaricus, per campeſtria & Hordas Tartarorum Nahaicenſium, & Circaſſorum quinquemontanorum, tædioſiſſimo itenere ſub Aſtrachan, 5. Septembris venerunt: 24. hebdomadis cum ineffabili famis & ſitus anſitis anguſtia in via tranſactis. Hebdomadam integram ſub arce quicquam tentantes conſumpſerunt, aditũ enim ad eam vaſta Wolgæ circumluentis amplitudo prohibet.

Aſtrachã à Turcis obſeſſa.

Interca Moſchouitarũ aliquot millia aurora inſtante, in nauibus & celocibus, Turcas & Tartaros inopinata excurſione, magno cũ impetu Duce Serebrny adoriuntur, multitudineq́; eorum poſtrata, ſpolijs onuſti armata manu incolumes in arcem redierũt. Tartarorum quoq́; aliquot millia ad vnũ trucidauerunt, vt nemo ex illis euaſerit, qui ſub arcem pabuli acquirẽdi gratia ſuperato fluuio Volga excurrerant. Naualis quoq́; Turcarũ illi exercitus, centũ quinquaginta Galerarũ tormenta magna, pulueres bumbardarios, comeatũ, & alia belli expugnandiq́; inſtrumenta vehens, cũ aduerſo Tanai ab Azoph ad montem Peretwloka dictũ duobus ferè menſibus tranſactis veniret, Naueſq́; ſiue Galeras terra in inſtrumentis ad id pertinentibus, per illũ montem (qui miliaribus ſeptem à Tanai ad Volgam fluuium magnum ſub Aſtrachan fluentem diſta-

Turci à Moſchouitis profligati.

bat) transferre vellent, Moſchouitatum 15000. illos adoriuntur, ſex millibuſq; Turcarum proſtratis, ſpolia & inſtrumenta multa iam in terram expoſita abſtulerunt, reliqui vix ad naues aufugerunt, huiuſmodiq; inſperata clade accepta ad Aſoph redire coacti ſunt, vndiq; eos Moſchouitis perſequentibus. In Azoph exiſtentibus aliud infortuuium accidit, pulueres enim tormentarij quos in arce depoſuerant, igne ſorrè aduueniente ſuccenſi ſunt, cum ingenti Turcarum & arcis damno, cæteri Conſtantinopolim petientes in paludibus Meotidis naufragio perierunt. Sed ad rem intermiſſam redeo. Tartari & Turcæ Aſtrachan fruſtra cum quotidiana diminutione ſuorum obſidentes, de naualis claſſis in qua ſpes eorum recumbebat perditione audientes, vndiq; hoſtis imminentis, famiſq; & ſitis anguſtia præſſi, coanguſtati, & ad extrema redacti 21. die Septembris cum ingenti dedecore, damnoq; irreſarciabili, abſq; vllo Moſchouitarum detrimento, obſidionem ſoluere coacti ſunt. Ad Aſoph 23. Octobris die venerũt, quinq; hebdomadis in reditu cum ineffabili, periculoſiſſimaq; miſeria, & intollerabili anguſtia tranſactis, per campeſtria enim deſolata illis iter erat, vt nuſquam pabulum acquirere, & pro ſe & pro equis reficiendis poterint. Moſchouitæ enim gramina omnia paſſim ſuccenderant, & aqua interdum quinq; integris diebus carebant, omneſq; ferè ex illo exercitu Turcico, cum equis pariter fame & ſiti coanguſtati miſerè perierunt, quidam in paludibus Meotidis Conſtantinopolim repetentes, aquis ſubmerſi ſunt, ita vt 225000. equitum, 3000. Ianiczarorum, & centum quinquaginta galeris amiſſi, vix 2000. Conſtantinopolim redierunt.

Turcarũ clades.

Samachia vrbs & regio.

Eſt quoq; Schamachia vrbs Tattarorum, ad mare Caſpium condita, quæ ab Aſtrachan ſex dierum itinere abeſt, ab ea tota Regio ſiue Horda Schamachia nuncupatur, hanc Rex Perſarum poſſidet. Incolæ autem huius Regionis texendis ſericeis veſtibus excellentiſſimi ſunt artifices. Turcomanorum Horda vltra Caſpium mare ſita eſt, eius imperium inter quinq; fratres partitum eſt, quorum qui primas tenet Azynchan nominatur, reliqui verò Soltani appellantur, in totoq; imperio ſolummodo quinque oppida reperiuntur. Incolæ Machometicam hæréſim amplexantur, viuuntque iuxta Nahaycenſium Tartarorum cõſuetudinem, & cum Perſarum Principe, vulgo Zophi nuncupato, frequentiſſimè bella mouent.

Turcomani.

Tamerlanes.

Sarmacandia Orientem verſus procedendo, vltra Turcomaniam, vrbs eſt ampliſſima, quæ olim totius Tartariæ Metropolis extitit, nũc verò ruinis deformis iacet, vna cum multis antiquitatis veſtigijs. In ea ſepultus eſt Tamerlanes ille Tartarorum Rex, qui olim Turcarum Imperatorem Baiazetem cum exercitu numeroſiſſimo profligatum, captiuum aureis catenis vinctum, in cauea velut auem per totam Aziam circumuehebat. Huius Regionis incolæ Machometani ſunt.

KYRGESSORVM HORDA.

Ritus Kirgeſſorum.

KYrgeſſi Tartari cateruatim in campis degunt, habentq; ritum gentilem huiuſmodi. Sacrificus ipſorum quo tempore rem diuinam peragit, tunc ſanguinem, lac, & fimum iumentorum, terramq; ſumit, commixtioneq; inſimul facta in vas quoddam infundit, & vna cum hoc arborem aſcendit, ad populumq; circũſtantem concionatur. Concioneq; peracta in ſtultam plebecullam, prædictam cõmixtionem ſpargit, populus verò in terram pronus prouoluitur, aſperſiunculamq; hanc pro Deo colit, firmèq; credit nihil eſſe periudè ſalutare humano generi, ac terram, pecus, armentaq;. Mortuos loco ſepulturæ arboribus ſuſpendunt, his finitimi ſunt Baſchirdi Tartari ab Occidente, & Hieſeliti ab Oriente.

Baſchirdi Hieſeliti. Molgomozani, Baydaij, ritusque eorũ.

Ab ijs vltra Imaum montem longo tractu procedendo ad Oceanũ Sciticum, Molgomozani, Baydaiq; Tartari occurrunt, hi Solem vel rubrum pannum ſtipiti appenſum, cultu diuino adorãt, in caſtris cauerniſq; ſubterraneis vitam ducunt, omniumq; animantium & reptilium ſerpentum, vermiumq;, murum, & id genus aliarum rerum incomeſti-

incomeſtibilium, carne veſcuntur. Idioma proprium habent, ijs contermini ſunt Macriti, & Samogides, quaſi ſeipſos comedentes populi.

Hijs longè poſitis & penè ignotis Tartaris, populiſq; campeſtribus in Oriente vltra Imaum montem & Ocœanum Scyticum degentibus breuiter deſcriptis ad reliquos Tartaros campeſtres Moſchouitico imperio confines, qui Crimſkij, Præcopſkij, & Pietiorſkij, id eſt, quinquemontani appellantur reuertemur.

CIRCASSI PIETIORSCZII TARTARI.

A Regno Aſtrachan quod mari Caſpio, vt ſupra diximus adiacet, in Occidentem tandemq; in meridiem reflectendo, circa Meotidis paludes, & Pontum Euxinum ad fluuium Cupa, qui in Meotidem exoneratur, Aphgaſi populi imprimis occurrunt, vbi etiam vſq; ad fluuium Merulam qui Pontum Exinum ingreditur, montes eminentiſſimi ſunt, in quibus Tartari Circáſſi, Pietiorſczij dicti, id eſt, quinque montani, habitant. Viri ſunt ſtrenui, & bellicoſi, montium quibus interclusi ſunt aſperitate, & difficili aditu (à quibus & nomen traxerunt) freti, Turcis & Tartaris fortiter ſæpiſſimè repugnant, lingua propria vtuntur, & Chriſtianiſmum cum Ruthenicis ſiue Græcis cæremonijs conuenientes, profitentur, linguaq; Slauonica Sacra, Rutenorum more peragunt. In caſtris vt cæteri Tartari viuunt, & in propinquorum funeribus pompas ducūt, magnificaſq; exequias celebrant, & in memoriam mortis amicorum auriculam integram, partemuè eius, teſtificantes amorem, ſibi ipſis amputant. Audaciſſimi Piratæ ſunt, nam fluuijs qui ex montibus eorum fluunt in Euxinum Pōtum ſiue paludes Meotidis nauibus delapſi, quoſcunq; reperiunt ſpoliant, & excutiunt, eos præſertim qui ex Capha Conſtantinopolim verſus nauigant.

Aphgaſi.
Circaſſi Chriſtiani.
Circaſſorū funebres exequiæ.

CRIMSCII SIVE PRAECOPSCZII TARTARI.

INter Cazan & Aſtrachan Regna Tartarorum, quæ nunc Moſchorū Principi ſubſunt, longo ſecundum Volgam fluuium celeberrimum tractu, ducentis videlicet & triginta miliaribus Polonicis, ad Boriſtenem vſque fluuium campi deſerti ſunt, quos Tartari nullis certis ſedibus obſeruatis incolūt, præter Azoph & Achaſz ciuitates, ad Tanals fluuijs oſtia ſitas, Turcis tributarias, quas Tartarorum magna pars incolis, & circūquaq; certis ſedibus morantur, remq; familiarem magna ex parte exercent. In his prædictis campis deſertis ciuitas Crym olim Regum Tauricę ſedes, à qua Crymſkij nominabantur ſita eſt. Poſtea verò toto Iſthmo ſpacio mille ducentorum paſſuum, ad inſulæ formam perfoſſo, Reges Tauricæ non Crymſkij ſed Præcopſkij, ab illa nimirum perfoſſione ſumpto vocabulo, (Pręcop enim Slauonica lingua foſſam, vel aliquid perfoſſum ſonat) appellātur. Hæc autem ciuitas Præcop nominata, in Taurica Cherſoneſo ſita eſt, quæ ab Azoph ciuitate celebri vbi eſt emporium inſigne, quinq; dierū itinere diſtat. Tota autē Cherſoneſus Taurica ſilua quadam per medium ſcinditur, eius mediā partem quæ ad Pontum Euxinum vergit, Turcarum Imperator poſſidet, in qua Capha inſignis vrbs, olim Theodoſia dicta, Genuenſium quondam iuris exiſtens condita eſt. Hanc autem Capham emporium totius Aſiæ celeberrimum, Machometes Turcarum Imperator (expugnata Conſtantinopoli) Genuenſibus quatuordecim annorum ſpacio obſidione eam præmens, proditione quorundā Genuenſium largitionibus corruptorū ademit.

Campi deſerti.
Azoph & Achas.
Crym Vrbs.
Præcopſki vnde dicti.
Præcob Vrbs.
Taurica Cherſoneſus.
Capha.

Alteram peninſulæ partem Tartari Præcopenſes tenent. Omnes autem Tartari Præcopenſes ſiue Crimſcij (qui nunc Tauricæ Regnum incolunt) originem ſuam ex Zauolhenſium Tartarorum Horda ducunt, cum enim propter inteſtinam domeſticamque ſeditionem Regno pulſi fuiſſent, nec vſquam in vicinia firmum domicilium habere poſſent, hanc Europæ partem occupauerunt, veteriſq; iniuriæ haud imme-

mores cum Zauolhenſibus Tartaris, varijs bellorum euentibus belligerabant, donec eos Regno prorſus exuerent, Regeſq; eorum extinguerent.

OCZAKOW caſtrum & ciuitas, in oſtijs Boriſtenis, fluuij ad Pontũ Euxinum ſita, quam Tauricæ Rex ademptam Lituaniæ Ducibus tenet, Tartariq; Præcopenſes eam incolunt. Turcarum verò Imperatori nunc tributaria eſt, à Præcop ciuitate quadraginta miliaribus diſtat, ab Alba, quæ Moncaſtro antiquis dicitur, vrbe Valachiæ ad fluuij Tyræ oſtia ſita totidem, à Circas verò oppido ad Boriſtenem condito quadraginta. Porrò ab hac ciuitate Oczakow Tartari Præcopenſes qui eam incolunt Oczakowſczi Tartari dicuntur, frequẽterq; varijs excurſionibus Podoliam Ruſſiæ Regionem ſibi in vicinia adhærentem, & aliquando Lituaniam ipſam cæteraſque Ruſſiæ partes infeſtant, prædaſq; & ſpolia cum hominibus abigunt, maximè verò ea de cauſa huiuſmodi excurſiones facere ſolent, cum illis ſtipendia conſueta à Rege Poloniæ pluſiuſto retinentur. Solet enim Rex Poloniæ huic Regi Tauricæ ſtipendia certa quottannis ſoluere, ea conditione, vt opera illius quauis vrgente neceſſitate vteretur, qui aduerſus quoſcunq; hoſtes Polonorum, & Lituanorum, cum certis copijs militare quolibet tempore paratus eſt. Præcipuè verò Moſchouiæ Principis regiones ex parte Polonorum infeſtat, varijſq; excurſionibus debilitat, vnde & princeps Moſchorum miſſis ſubinde muneribus aliquando illum ſibi deuincere ſolet. Tartarus verò muneribus interdum vtrinq; acceptis, vtrumq; etiam vana ſpe lactat, Regi tamen Polonorum impenſius fideliuſq; & obſtinatius militat, ac omnes prouincias Moſchouiæ Monarchæ ſubiectas nomine illius deuexat, & frequentibus inſultibus igne & ferro vndiquaq; peragrat, ampliſſimaq; ſpolia educit, prout & nuper Anno Domini 1571. menſe Maio, ipſo die aſcenſionis Dominicæ Moſchouiam ipſam vrbem cum arce & totam circumiacentem regionem ad quinquaginta miliaria in latitudinem & longitudinem flamma, ferroq; protriuit, vaſtauit, mancipiaque & ſpolia dictu incredibilia eduxit, exercitum etiam ingentem ſibi oppoſitum cum multis Ducibus & inſignibus belli præfectis fudit, & ad internitionem profligauit, trucidauitque adeò vt memoria tantæ crudelitatis Tartaricæ (quamuis antea quoque frequentes eorum ex curſiones forent) non extaret.

Tartari Oczakouſczy.

Moſchouia à Tartaris exuſta.

Hij autem Tartari Præcopenſes Chriſtianis infeſtiſſimi ſunt, Turcarumq; Imperatori quotannis trecentos Chriſticolas pro ſtipendio pendunt. A Septentrione Magni Ducis Moſchouię regionibus, ab Oriente Tartaris Quinq; montanis, ab Occidente & aliquantulumq; à Septentrione Ruſſiæ Polono Regi ſubiectæ, à Meridie Moldauiæ, Valachiæq; contigui ſunt. In Campeſtribus circa Pontum Euxinum & paludes Meotidis, in totoq; Iſthmo & Cherzoneſo Tauricæ degunt. Rex eorum frequentius in caſtris, interdum verò in Oczakow ciuitate (quæ quondam Vitoldi tempore Lituanæ colonia erat) commorari ſolet. Horum Tartarorum ſitum mores, & barbaricam crudelitatem. Ouidius Naſo ibidem exulans, ſuis in Elegijs de Ponto latiſſimè deſcribit, hoſq; fluuios in Pontum Euxinum exonerari carmine infraſcripto (quod ſubſcribere libuit) Elegia ad Albinouanum decima, recenſet.

Fines Præcopenſiũ.

Adde quòd hic clauſo miſcentur flumina Ponto,
Vimq; fretum multo perdit ab amne ſuam.
Huc Lycus, huc Sagaris, Peneuſq;, Hipanuſq;, Crateſq;,
Influit, & crebro vertice tortus Halis,
Partenuſq; rapax, & voluens ſaxa Cynapes
Labitur, & nullo tardior amne Tyras.
Et tu fœmineæ Thermodon cognite turmæ,
Et quondam Grays Phaſi petite viris.
Cumq; Boriſtenio liquidiſſimus amne Dyraſpes,
Et tacitè peragens lene Melanthus iter.

Quiq;

Quique duas terras, Aſiam Cadmiq́ſororem
Separat, & curſus inter vtranq́ facit,
Innumeriq́ alij, quos inter maximus omnes
Credere Danubius ſe tibi Nile negat.
Copia tot laticum quos auget, adulterat vndas.
Nec patitur vires æquor habere ſuas.
Quin etiam ſtagno ſimilis, pigraque paludi.
Cæruleus vix eſt diluiturq́ color.
Innata vnda freto dulcis, leuiorq́ marina eſt,
Quæ proprium miſto de ſale pondus habet. & cet.

Tan.us Moſchis Don.

Hic Ouidius ſolummodo præcipuos eoſq; capitales fluuios recenſuit, reliquos verò complures & abſque numero amnes inſignes, qui prædictis immiſcentur carminis breuitati conſulent omiſit.

DE MORIBVS, CONSVETVDINEQVE *vitæ Tartarorum.*

ABſolutis breuiter Tartarorum Hordis ſiue Regionibus earumque ſitu, nunc de vitæ eorum moribus, veſtimentorumque vſu & victu pauca ſubijciemus. Omnes autem Tartari prædicti, Machometi dogma exceptis Cireaſſis Quinquemontanis amplectuntur, Turcarum ritu. Turcas tamen ſe appellari moleſtiſsimè ferunt, probrique id loco ducunt, ſed Beſurmanos quaſi gentem electam ſe nominari gaudent.

Homines ſunt ſtatura mediocri, obeſa, letaque facie, diſtortis & concauis oculis, barba capris ſimili horridi, capite raſi, exceptis excellentioribus viris, qui crines contortos, eoſq; nigerrimos ſecundum aures protenſos nutriunt, corpore valido robuſtoq;, animo audaci, in Venerem eamq; naturæ contrariam laſciui. Victum ex omnibus animalibus quomodocunq; mactatis, maximè autem ex equis habent, exceptis porcis à quibus ex præſcripto legis, vt re fediſsima & immunda abhorrent. Famis ſomnique ſupramodum patientes, vt ea nõnunquam toto triduò quadriduouè perferant, tandem verò occaſionem ad vorandum nacti, ſupra modum ſe cibo & potu ingurgitant, eaq; crapula priorem inædiam reſarciunt, ſicque cibi & potus ſuperfluitate obruti, biduo triduouè dormiunt, in quos ſic ſomno penè ſuffocatos, & oppræſſos Lituani & Rureni (in quorum frequenter regiones excurrunt) de repentè irruentes, incautos profligant prædaſque repetunt. Cum autem aliquo proficiſcuntur, & ſi fame ſitiq; cruciantur, equis quibus inſidenr venas incidunr, hauſtoq; eorum ſanguine ſitim famemq; ſedant, equis verò huiuſmodi venarũ inciſionem maximè prodeſſe putant. Equarum lacte ſupramodum delectantur, quo robuſtos pingueſq; ſe fieri arbitrantur. Herbis varijs maximè autem ijs quæ iuxta fluuium Tanaim creſcunt ſuauiter veſcuntur. ſale rariſſimè vtuntur, ideoq; viſum ſibi acutiorem ineſſe dicunt. Quod ſi aliquando Reges ſiue Duces exercitui ſuo commeatum diſtribuunt, quadraginta viris vnum equum dare ſolent, quibus mactatis milites carnes inter ſe partiuntur, præſtantiores verò inteſtina tantum vt rem opiparam & ſuauiorem ſumũt, quæ ad ignem parum calefacta, vt videlicet adhærentia ſtercora excuti poſſint, vna cum cineribus & carbonibus de igne otius erepta rapaciter vorant. Non ſolum autem digitos pinguedine percunctos, ſed etiam cultellum, lignumuè, quo ſtercora detergunt ſuauiter lingunt, ſuguntq;. Capita equorum apud eos in delicijs habentur, inſignioribuſq; tantummodo apponuntur. Cibum verò capeſſuri, locum quo cibus apponitur circumſedent pedibus ſubtus tranſuerſim attractis, eodẽ quoq; modo menſam ſi adeſt (præcipuè legationem apud Polonos Lituanoſuè obeuntes) circumſedent, præſtantiores

Statura Tartarorum.

Victus Tartarorum.

verò ſuper menſam accumbunt, ſed ſuis in Regionibus nunquam ferè in menſa, niſi ſuper terram comedunt, Inſigniores Tapetas ſibi ſubſternunt.

Arma Tartarorum.

Arma quibus in bello vtuntur hæc geſtare ſolent, arcum cum pharetra ſagitiſera, cæſtum, ſecurim, frameamq;. Sagiras autem veneno ſubtiliter inficiunt, de quibus etiam Ouidius de Ponto Elegia ſecunda & tertia ad Maximum libro primo teſtatur, cùm dicit:

Hoſtibus in medijs, interq; pericula verſor,
Tanquam cum Patria pax ſit adempta mihi.
Qui mortis ſæuo geminent, vt vulnere cauſas,
Omnia vipereo ſpicula felle linunt.
His eques inſtructus, perterrita mœnia luſtrat,
More Lupi clauſas circumeuntis oues.
At ſemel intentus neruo leuis arcus equino,
Vincula ſemper habens irreſoluta, manet.
Tecta rigent fixis veluti vallata ſagittis,
Portaq; vix firma ſubmouet arma ſera.

Ad eundem Elegia tertia.

Tartarorum ſcilicet.

*Maxima pars hominum * nec te pulcherrima curat*
Roma: nec Auſonij militis arma timet.
Dant illis animos arcus plenæque pharetræ,
Quamq; libet longis curſibus aptus equus.
Quodq; ſitim didicere diu tolerare, famemq;,
Quodq; ſequens nullas hoſtis habebit aquas.

Idem Triſtium libro tertio Elegia decima.

Et Vlterius ibidem.

Sauromatæ cingunt, fera gens Beſſiq; Getæq;,
Quæ non ingenio nomina digna meo.
Protinus æquato ſiccis Aquilonibus Iſtro
Inuehitur celeri barbarus hoſtis equo.
Hoſtis equo pollens, longeq; volante ſagitta,
Vicinum latè depopulatur humum.
Diffugiunt alij, nulliſq; tuentibus agros
Incuſtoditæ diripiuntur opes.
Ruris opes paruæ pecus, & ſtridentia plauſtra,
Et quas diuitias incola pauper habet.
Pars agitur vinctis poſt tergum capta lacertis
Reſpiciens fruſtra rura, laremq; ſuum.
Pars cadit hamatis miſerè confixa ſagittis,
Nam volucri ferro tinctile virus ineſt.
Quæ nequeunt ſecum ferre, aut abducere perdunt,
Et cremat inſontes hoſtica turba caſas.
Tum quoque cum pax eſt, trepidant formidine belli,
Nec quiſquam preſſo, vomere ſulcat humum.
Aut videt, aut metuit locus hic, quem non videt hoſtem
Ceſſat iners rigido, terra relicta ſitu.

Equi Tartarorum.

Equos quorum (genus Bachmat vocant) ceruice depræſſa, puſilloſque ſed fortes habent, qui more dominorum ſuorum, laborem inædiamque & curſum longiſſimũ diutiſſimè ſuſtinent, ramiſq; & corticibus folijſue arborum radicibuſq; vngulis è terra

terra excuſſis,& euulſis paſcuntur,his ita ad laborem aſſuefactis Tartari commodiſſimè vtuntur. Habent quoque alios eodem nomine appellatos equos generoſos, corpulentos,& obeſos,qui caput ſurſum erectum inter currendum geſtant. Hos autem omnes equos caſtratos habent,quibus ſcilicet in bello vtuntur, tales enim plus laboris & inædiæ tollerare poſſe arbitrantur. Dum autem in regionem aliquam depopulandam,vel ad confligendum cum hoſtibus proficiſcuntur, vnuſquiſque eorum binos treſuè equos ſecum ducere ſolet, vt ſcilicet vno defatigato,in alium aſcēdere poſſit: laſſatos verò manu ducunt, vel ad comedendum mactant. In his equis flumina tranſnatant,qui ſorte fugientes inſequentium hoſtium vim extimuerint, ſellis veſtibus cæteriſque impedimentis à ſe abiectis,armis tantum exceptis effuſiſſimè fugiunt. Equos baiulos qui vitæ belliuè neceſſaria portant, ſic aſſuetos habent, vt ipſi abſque ductore vel ſtimulatore equos cæteros (licet ipſis fugientibus aqueſuè tranantibus,) ſequantur. Frena autem leuiſſima & ſimplicia habent,flagelliſq; præ calcaribus vtuntur, ſellas quoque leuiſſimas firmiſſimas tamen habent. *Ornatus equorum.*

Conflictum cum hoſtibus eminus audaciſſimè ineunt,in quo non diu perſeuarantes,hoſtibus inſequendi occaſionem dant,fugientes autem maximè cauendi ſunt: nã in hoſtes inſequentes à tergo tela ſcitè peritiſſimèque retorquent. Tandem conuerſis de repente equis in diſſipatas hoſtium inſequentium ordines,denuò impetũ faciunt, pugnamque redintegrant. In patentibus autem campis cum hoſtibus confligunt, agmine ſinuoſo in gyrum ordinato,quo certior & liberior nulla re obſtantè, hoſtem iaculandi via pateret,iamque manus conferentes vndiquaque hoſtium tela extorquendo circumferuntur,eſtque euntium & redeuntium mirus quidam ordo. Ductores verò quos ſequuntur harum rerum peritiſſimos habent, qui ſi fortè, vel ab hoſtibus occiſi fuerint,vel metu perculſi in ducendis ordinibus aberrauerint, tanta totius exercitus fit confuſio, vt nec amplius in ordinem reduci, nec tela in hoſtem torquere poſſint,hocque genus certaminis à ſimilitudine Choream appellant. In anguſto autẽ loco ſi fortè eis decertandum venerit, nullus huius ordinationis eſt vſus, atque ideò fugam arripiunt: nam neq; clipeo,nec lancea,nec galea,muniti ſunt, vt hoſtem in ſtataria pugna ſuſtinere poſſint. In equitando verò hunc morem ſeruant, vt contractis in ſellam pedibus, breuiſſimè ſtapedibus inſideant,quò faciliùs in vtrumq; latus ſe poſſint conuertere, tèlaque in hoſtes identidem contorquere,& ſi quid fortè in terram delapſum fuerit,id continuò,nulla re obſtantè ſtapedibus innixi tollũt. In hoc autem adeò exercitati ſunt, vt etiam celerrimè currentibus equis id efficiant, haſtis verò lanciſuè impediti, in alterum latus ſubitò ſe demittunt, altera duntaxat manu pedéque equo adhærentes,& ſic frequenter aduerſariorum ictus eludunt. Peditatu inter confligendum nunquam vtuntur, arces rariſſimè oppugnant,tormentis enim & bombardis vti prorſus ignorant,quod ſi fortè aliquas arces dolo occupare, vel igne ſubpoſito ſuccedere poſſent,eas funditus exurunt,captiuiſque & exuuijs eductis vacuas dimittunt. *Confligẽdi cũ hoſtibus ordo.*

Cùm autem incertis & nullis finibus obſeruatis ſedibus vagantur, inter ducendos exercitus,ſtellarum aſpectu maximè verò poli arctici (qui Slauonica linga, Zeleſſnij Kol,quaſi ferreus ſtipes dicitur,) curſum ſuum dirigere ſolent.

Veſtibus oblongis ad talos demiſſis pileiſque appicatis communiter tam enim viri quam fœminæ vtuntur,nec in cultu mulieres à viris quicquam differunt, niſi quod velo lineo caput tegunt. Calligas quoque lineas geſtant. Reliqua communis turba quæ in campis paſſim degit,veſtes ex ouium pellibus confectas habent,quas non mutant,niſi longo vſu prorſus attritæ laceræque fuerint. Eorum Reginæ & Magnatum Nobiliumq; præcipuorum vxores,dum in publicum procedunt,facies velis lineis obtegere ſolent. *Veſtitus Tartarorũ*

Vno in loco non diu commorantur,ſed de paſtis paſcuis cum armentis, vxoribus, & liberis, quos in plauſtris,& equis ſecum circumferunt, alio commigrant, exceptis ijs qui in oppidis degunt. Grauem autem infœlicitatem putant, diu in eodem loco *Mutatio locorũ Tartaris dukis*

morari, iratique liberis ſuis ſic graue malum imprecantur, dicentes: O vtinam eodem in loco perinde vt Chriſtianus perpetuo hæreres, propriumq́; fætorem olfaceres. Si verò bello aliquo grauiore vrgentur, vxores liberos, ſeneſque in loca turiora collocant. Quotieſcunque in aliquas prouincias excurrunt, eas deprædatas captiuis abductis, igne ferroq́; funditus proterunt, & tandem ocius fugiunt. Quo verò plures prouincias deſolauerint, hoc ſe regna ſua (in campis enim ſub dio viuere ſolent) ampliora reddidiſſe dicunt.

Homines ſunt rapaciſſimi, alienis bonis ſemper inhiantes, pecora homineſque in captiuitatem, præcipuè Chriſtianos abigunt, prædaq́; & ſpolijs victitant, laborem enim remq́; familiarem prorſus detrectant, inde & panis vſum (exceptis ijs qui ſunt confines Podoliæ, Regioni Ruſſiæ Polonis ſubiectæ) penitus ignorant. *Panis vſum ignorant.* Auri Argentique apud illos vſus nullus eſt, extra mercatores, rerumque tantum permutatione viuntur. Quod ſi aliquid pecuniarum ex ſpolijs rebuſque venditis à vicinis adepti fuerint, ea veſtes in Ruſſia cæteraq́; neceſſaria vitæ comparant. *Mercatores.* Captiuos in ſeruitutem quoſdam ſibi redigunt, cæteros Turcis alijſq́; quibuſuis extraneis negociatoribus aut vendunt, aut redimendos concedunt, virginibus reſeruatis. Senes autem & infirmos, qui ad perferendos labores inutiles ſunt, vel qui magno vendi non poſſunt, hos illi iuuenibus velut canibus lepores exponūt, quo prima militiæ tyrocinia inde addiſcant. *Captiui quomodo vtuntur.* Eos itaque illi iuuenes aut ſagittis velut certum iaculandi ſignum conficiunt, vel obtruncant, decolant, lapidibus obruunt in aquaſque præcipitant.

IVſticia apud eos nulla obſeruatur, nam vt quiſq́; re aliqua indiguerit, eam ab altero impunè rapere poteſt, & ſi apud iudicem de vi illataq́; iniuria conqueritur, reus non negat, ſed ſe ea re carere non potuiſſe dicit. *Iuſticia Tartarorum.* Tum iudex huiuſmodi proferre ſententiam ſolet: Si tu viciſſim re aliqua indigueris, rape ab alio. Si in contentione aliqua quiſpiam occidatur, authoreſque ſceleris capti fuerint, equis armis veſtibuſque ſpoliati dimittuntur, in dimiſſione verò iudex vilem equum & arcum dat homicidæ dicens, abi remque tuam cura. Cumq́; quietis impacientiſſimi ſint mutuo tamē ſe non interimunt, niſi Reges inter ſe diſſideant.

NOmina dignitatum apud Tattaros hæc ferè ſunt, Chan Regem ſonat, Soltan filius Regis, Bij Dux, Murſa filius Ducis, magni nominis vir, Olbout nobilis vel conſiliarius, Olboadulu alicuius nobilis filius. Seijd verò ſupremus Sacerdos dicitur, qui apud Tartaros in tanta authoritate & reuerentia habetur, vt Reges ei aduenienti occurrant, ſtanteſque equo inſidenti manum porrigant, capiteque inclinato manum illius oſculantur, idq́; ipſis Regibus permiſſum eſt. *Supremus ſacerdos Tartarorum.* Duces verò non manum ſed genua, Nobiles pedes deoſculant. Plebei autem veſtes tantum aut equū manibus attingunt. Homo priuatus, Xi appellatur, Officiorum verò Vlan, horum autem ſecunda eſt à Rege dignitas. Nam Reges Tartarorum quatuor viros præcipuos iuxta ſe habere ſolent, quorum conſilio in rebus grauibus vtuntur, ex his primus Schiryn, ſecundus Baryn, tertius Gargyn, quartus autem Triptzan vocatur, & omnes ſub hoc nomine Vlan comprehenduntur.

FInes hij Tartari Campeſtres nullos habent, ſed cateruatim paſſim in campis degūt, idq́; à natura inditum habent, vt ab hoſtibus equis deiecti, vulnerati, armiſq́; omnibus ſpoliati, ſemiuiuiq́; relicti, manibus, pedibus, dentibuſque, quoad & quacunque ratione poſſint, ad extremum vſque ſpiritum ſeſe defendere ſolent, & tunc temporis maximè cauendus eſt, dum eum victum moriq́; incipientem putas, moriturus enim alium poſt ſe trahit, atque hic finis totius deſcriptionis Tartarorum eſto. *Obſtinata audacia Tartarorum.*

SVPPLEMENTVM DE REBVS GESTIS INTER REGEM POLONIAE, STEPHANVM, ET MAGNVM DVCEM Moſchouiæ : Anno Domini 1579. in Auguſto.

COnſtat ex lectione hiſtoriarum, inter Polonos & Moſcos, diuturna bella extitiſſe. Dum vel maximè Moſcus Lithuaniæ aliquot principatus & prouincias ſibi vſurpare voluit Poloni verò vbi Iagellonem Magnum Ducem Lithuaniæ, qui Wenceſlaus dictus, in Regem aſſumpſerũt, Regnum cum Lithuanico principatu coniunctum, & armis Polonorũ defenſum. Hoc videre eſt locupletiſſimè apud Cromerum Hiſtoriographum Polonum. Et licet multis præclaris victorijs Sigiſmundus primus, Poloniæ Rex de hoſte Moſco potitus eſt: tamen ſub Auguſto Sigiſmundi filio cœpit Dux Moſcorum, valdè eſſe infeſtus Polonis, & toti Lithuanicæ. Atq; prætendere cœpit ſibi neſcio quod ius in Liuoniam, quæ ante aliquot annos dedit ſe in fidem & clientelam Regis Regniq; Poloniæ. Quare occupato Rege Polono: & etiam oſcitante, impetum fecit in Liuoniam, eam eſt depopulatus: arces & oppida multa occupauit: Et deinde in Februario ante annos viginti, arcem Poloſko in Lithuauia, minus diligenter munitam obſedit, & per deditionem capit. Paulò poſt alias arces & ditionem Polocẽſem, quæ ſatis ampla eſt in Lithuania accepit. Sic res illi ſucceſſere Moſco fœliciter: quamuis Poloni collectis copijs ſæpius vnà cum Lithuanijs, voluerint recuperare amiſſa: ſed hæc non potuere ſuam ſortiri effectum, ob varios Reipubl. Poloniæ caſus aduerſos. Nimirum propter interregna, cum Sigiſmundus Auguſtus obijt, & Henricus Valeſius electus: Deinde cum Henricus Valeſius indè diſcederet, & Poloni de noua electione ſoliciti, Stephanum Battori, Principem Transſyluaniæ elegerunt. Quocirca poſtquam in locum Henrici Valeſij, Stephanus Battori eſt ſuffectus, dedit operam, vt ea quæ ad dignitatem Regni pertinerent, perſequeretur. Et cum iam induciæ cũ Moſco propter Lithuaniæ principatum æſtate ſuperiori finiendæ eſſent: haberetque Rex Polonus apud ſe Legatos Principis Moſcorum: qui ſatis ſuperbè pro more gentis legationem ſuam obire voluerant: exiſtimauit è re totius Regni eſſe, ſi armis apereret nomen famamque Polonicum, & repeteret poſſeſſiones à Moſco iniuſtè acceptas. Indicitur itaq; bellum, aduerſus Moſcum: conſcribitur vndique à Rege Polono miles, ſiue Polonus, ſiue Germanus, ſiue Hungarus fuerit. Vnde factum eſt, vt à vere vſque ad ipſam æſtatem Rex tantum latioris impenderit: quod expeditione publica facta, exercitum mouerit in ipſo Auguſti menſis principio aduerſus Moſcum: Quod quam illi fortunatum fuerit, ex Edicto Regis quod iuſſit fieri pro re feliciter geſta aduerſus Moſcum videre eſt: illud Edictum, vt eſt Cracouiæ typis expreſſum, hîc ſubijciemus.

EDICTVM REGIVM DE SVPPLICATIONIBVS OB REM BENE ADVERSVS Moſchum Geſtam.

STEPHANVS Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lituaniæ, Ruſſiæ, Pruſſiæ, Maſouiæ, Samogitiæ, Liuoniæ, Kijouiæ, Volhyniæ, Podlachiæque, &c. Princeps Tranſyluaniæ.

Vniuerſis & ſingulis, Reuerendiſſimis, Reuerendis, Magnificis, Generoſis Regni noſtri Conſiliarijs, Dignitarijs, Offitialibus, Nobilibus, atque alijs Ordinibus omnibus ſyncerè & fideles nobis dilecti. Quod ſuperioribus proximis omnium Reipubl. Ordinum comitijs decretum fuit, vt bellum hoc anno contra magnum Moſchorum Ducem adminiſtraremus, curæ nobis pro Regio noſtro munere, noſtroque in Rempubl. ſtudio eſſe ſiuimus: & contractis exercitibus noſtris, comparatoque aliquo partim contributionum pecunijs, partim (quod contributionum pecuniæ minimè ſatisfacerent) alijs rationibus belli apparatu, extrema Iunij die Vilna ad copias noſtras recenſendas luſtrandaſque Suirum diſceſſimus. Quo quidem in loco, multa nos diligenſque deliberatio tenuit, quorſum nos potiſſimum cum exercitibus noſtris in hoſtem conferremus, quidque rectiſſimè & quam maxima cum vtilitate Reipubl. nobis ante omnia, bello aggrediendum eſſet. Rebus verò omnibus in accuratam conſiderationem vocatis, ex iudicio & Senatorum noſtrorum & aliorum militarium virorum, qui nobis aderant, eam tandem in ſententiam deſcendimus, vt primam noſtrorum armorum vim ad Polociam oppugnandam conferri oportere concluderemus: quod quidem ea arx ceruicibus Magni Ducatus noſtri Lithuaniæ, atque adeò ipſi ciuitati noſtræ Vilnenſi, nulla alia firmiore munitione interiecta immineret, ex qua nobis in alijs remotioribus Regni locis occupatis, oblata occaſione ſummam non modo Lithuaniæ diripiendæ, ſed Vilnæ etiam adoriendæ facultatem hoſtis habiturus videretur. Faciendum præterea neceſſariò nobis viſum eſt, vt cum bellum hoc non modo rerum communis Reipub. recuperandarum cauſa, ſed hoſtem quàm longiſſimè remouendi, grauiuſq; coercendi gratia ſuſceptum habeamus, expeditionibus noſtris in his potiſſimum regionibus maxima anni parte, aut frigoribus grauiſſimis, aut imbribus aſſiduis militiæ infeſtis, tum quoq; ob vaſtitatem difficillimis: propinquiorem aliquã ſedem & quaſi officinam, quam ipſa Vilna eſſet compararemus, ex qua quidem officina quam maximè integrum recentemque penitius in ſolum hoſtile ducere militem, & belli inſtrumenta impedimentaq; minore cum negocio ad res cum celeritate felicitateq; gerendas transferre poſſemus. Quanta enim cum difficultate ac detrimento Vilna illud facturi eſſemus, breui hoc itinere, quò cum exercitu noſtro progreſſu ſumus, magna noſtra cum moleſtia cognouimus. Acceſſit & illud, quod hac arce qua firmiorem maioremque hoſtis nullam habet, expugnata de alijs retinendis hoſtem eò magis diffidere, & occupandis militem noſtrum ſperare doceremus. Tantum verò abfuit, vt nos eò deterreri oportere iudicaremus, quod locus ille ab omni opere belliq; apparatu firmiſſimus eſſe, perhiberetur: vt hoc potius de principio nobis recentibus militum noſtrorum viribus animiſq;, quam ijs militiæ diuturnitate afflictis tentandum exiſtimauerimus. Cùm igitur nihil factu potius vtiliuſque iudicatum eſſet, nos factis ab inuocatione opis diuinæ, auſpicijs, Suiro primum Illuſtrem Nicolaum Radziuil Palatinum Vilnenſem, cum aliquibus equitum peditumque Lithuanorum copijs, & certo Vngarorum numero, cum Generoſo Gaſparo Bekkieſz Polociam præmiſimus itinerum claudendorum cauſa, ne quid à magno Moſchorum Duce præſidij accederet, quò & ſi maioribus in magna etiam viæ difficultate itineribus perueniſſet, tamen cum iam ante noſtras ad hoſtem literas miſiſſemus, quibus bellum ei diligenti cum explicatione cauſarum denunciauimus, biduo antequam noſtræ illæ copiæ ad Polo-

ciam

etiam acceſſiſſent, equitum & peditum aliquid ab hoſte in arcem immiſſum eſt: adhibita verò à Palatino Vilnenſi, poſteaquam propinquo ad arcem loco conſediſſet, ea diligentia eſt, vt poſt nullius ſubſidij hoſtilis acceſſio facta ſit. Nos cum exercitu noſtro & tormentis impedimentiſque bellicis, in ſumma viarum iniquitate quam pluuiarum aſſidua magnitudo, & horum agrorum natura effecit, minoribus itineribus ſubſequuti fuimus, interea à copijs noſtris quæ præceſſerant, arces tres, Koſiana, Kraſne, & Sithno per excurſionem celeriter occupatæ, & incendio deletæ ſunt. Vndecima Auguſti die proximè Polociam cum copijs omnibus noſtris mouimus, & propinquo ad mœnia loco caſtra metati ſumus, arcem ciuitatemque tribus locis obſidione cinximus, eademq; die locis omnibus munitiones, foſſaſque propius hoſtem agere iuſſimus. Poſtridie ciuitatem non mediocriter foſſis & aggere, & propugnaculis & parietibus denſiſſimis, tum quoque præſidio firmam ea maximè de cauſa, quod illo loco nos à propinquiore ad arcem acceſſu prohiberet, incendimus, ac totam paucis horis deleuimus. Tum longius munitionibus noſtris ad ipſas arcis portas promotis, omni conatu in arcem expugnandam incubuimus. Oſtenderat vi ſua præpotens Deus, in manu ſua rerum getendarum poteſtatem eſſe, & aſſiduas pluuias pluribus diebus ita immiſerat, vt & operæ militum maiorem in modum impedirentur, & oppugnandi ratio etiam atque etiam retardaretur, conſtitit tamen militi noſtro maximis etiam in incommodis ſingularis animorum ad omnia obeunda tollerandaque ardor, ſic vt in ſumma pluuiarum iniquitate, altiſſimoque luto nihil prætermitterent, quæ ad oppugnandum pertinere poſſent, hoſtibus contra omnes noſtros conatus acerrimis animis, & incredibili tormentorum vi, ita dies noctesque propugnantibus tanta peruicatia, & flammas à noſtris illatas extinguentibus, & vim omnem depellentibus, vt ſe tormentorum telorumque noſtrorum iniurijs certatim offerent, & ſuccumbentibus alijs alij confertim ſuccederent, oſtenderentque Moſchos arcium defendendarum vi atque ardore cæteris omnibus gentibus antecellere. Reſpexit verò tandem nos ſua benignitate clementiſſi. Deus, conceſſitq;, vt quæ prima nobis paulò ſerenior dies viceſima nona Auguſti illuxit, ea incendium à milite noſtro arci illatum ſit, ſumma cum contentione atq; diſcrimine, cum ſe miles noſter in foſſas dimittere, & Polottam flumen ſuperare, denique arduum cliuum cui impoſitum propugnaculum erat ſubire, & manibus materiam ignemq; inter infeſtiſſima creberrimaque hoſtium tela inferre neceſſe haberent, quod incendium cum vehementius exarſiſſet, & munitionis anterioris, in quo Sclopetariorum domicilium fuit, aditum aliquem patefeciſſet, teneri militum noſtrorum ardor non potuit, quin per ipſam flammam irrumperet, atque hoſtem feriret, à quo tamen cæpto cum propugnatione hoſtili, tum maximè flammæ vi reiectus eſt, paruo cum noſtrorum neque amplius viginti ſeptem pluribus tamen vulneratis, hoſtium tamē ad ducentorum interitu. Dederat aliquam hoſtis eadem die deditionis ſignificationem, quam non ſeriam fuiſſe animaduerſum fuit, cum nouis ſe munitionibus flammæ altitudine noſtris conſpectum eripiente circumdare deinceps cognitum eſſet. Nulla igitur cum intermiſſione oppugnationis vim omnem adhibendam, nullumque hoſti quieſcendi, aut ſe firmius muniendi ſpacium concedendum iudicauimus, poſteroque die ignem in alias munitionis partes miles in quo equites etiam erant, qui miſſo equo in pedes deſcenderant, intulit, quo cum iterum aliqua muri pars deleta eſſet, & cliuum in quo propugnaculum antea igne abſumptum erat tenuiſſet, ac inde ad latus hoſtilium foſſarum ac munitionum illa parte deleta tumultuario opere factarum foſſas ac munitiones ducendo præſidiarios circuire ferè cæpiſſet, atque ſic in poteſtate hoſtis eſſet, nos & ſanguini Chriſtiano parcendum & operam dandam rati, vt arce quàm maximè integra cum tormentorum aliorumq; belli inſtrumentorum appatatu potiremur, quæ hoſtis ipſe ad extremum iniecto igne delere poſſet, facta omnibus vitæ gratia permiſimus, vt qui nobis militare vellent (quorum qui velint magnus ſanè eſt numerus) fortunas omnes ſuas incolumes conſeruarent, atque ſtipendia noſtra mererent, quibus redeundi in

Moſcouiam animus eſſet id nobis permittentibus atque omnem ſecuritatem præſtantibus facerent. Palatini, Baſilius Iuanouicz, Mikolinskl Telakowſki, Demetrius Michalovicz Sczerbati Obolinski, Matthæus Iwanouicz Rzowſki, Iwan Hrehorouicz Suſin, Petrus Iuanouicz Volinski, Lukiah Tretiakow Rakou filius ſcriba, qui partim præfuere, partim in arce fuere cum ſe ſponte dedere, ac gratiæ noſtræ permittere nolent, captos in cuſtodijs habemus, & arcem ipſam præſidio noſtro immiſſo iam obtinemus. In qua quidem arce, qui eam defendiſſent, & arma tuliſſent vltra ſex millia fuiſſe compertum eſt. Noſtri cum ingreſſi eſſent, paſſim magnam cadauerum inſepultorum numerum repererunt, tum tormentorum ac pulueris tormentarij globorumq́; tantam vim deprehenderunt, quanta in arce aliqua Chriſtiani orbis his rebus inſtructiſſima poſſet reperiri. Quos quidem rei geſtæ ſucceſſus vt imprimis ad Deum præpotentem referimus, ita illi ſumma animi pietate agimus gratias, ac ſync: & fid: veſtras hortamur, vt eaſdem pro bene geſta re publica agant ſimul etiam comprecentur, vt quæ gerenda ſuperſunt, quæq́; in hoſtem hũc deinceps etiam ſuſcipiemus itidem clementiſſime fortunare dignetur. Quod illũ pro ſua benignitate, & cauſæ quæ hæc nobis arma induit bonitate facturum confidimus. Nos quidem ad res pro communi Republ. gerendas, omne animi ſtudium curam, laborem, operam, ſanguinem, adeoq́; vitam noſtram cupidè ſemper prompteq́; afferemus. Datum ex arce noſtra Poloceenſi die vltima menſis Auguſti. Anno Domini M. D. L X X I X. Regni vero noſtri Anno IIII.

STEPHANVS REX ſſſt.

Ex hoc Edicto videre eſt, quam fauſta & fortunater fuerit hæc prima Regis Poloni expeditio, quæ hanc inclementiſſime anni tempore ſuſcepta fuerat: Nam intemperies tanta aëris & pluuiæ continuæ videbantur prænunciare infelicem & initam fore illam expeditionem: At Regis ſtrenua virtus, hæc coram impedimenta ſuperauit, prætetq́ue ſpem & opinionem hoſtis caſtra metatus eſt ante arcem Poloſko: qua, vt ſupra dictum, capta non ſubſtitit, donec totam illam prouinciam recuperaret Magna vis iumentorum & equorum ob pabuli defectum, & corruptum annonam propterea pluuias perijt: nihilominus Rex non conquieuit, donec quod volebat, perficeret. Nam hac arce Poloſko ſic feliciter capta, progreditur vlterius, & diuiſo exercitu, Polonorum, Hungarorum, Lithuanorum, alias arces obſider, capitq́; partim vi, partim deditione. Lithuani miro ſtratagemate arcem Turowla cæperunt, dum ſcilicet vnam partem arcis verſus planitiem ſitam defendit hoſtis: milites aliquot Lithuani collem noctu conſcendunt, & ingreſſi aliquot per foramen, qua tormenta eiaculantur, clamant, impetum faciunt in Moſcos, per ſcalas alij aſcendunt: & ſic illa arce potiti. Sokol arx tertia, quæ accipiter latinè dici poteſt, fortiſſima & bene munita, obſeſſa fuit à Polonis, quibus præeſt imperator Milecius, vir ſummus, animoſus, & gloria maiorum clarus, Podoliæ Palatinus: hæc defendebatur à bellicoſis viris Moſchouitis, qui tam viriliter repugnarant, vt non ſine vtriuſque gentis & Polonorum & Moſcorum clade capta ſit: ferunt enim ad tria milia Moſcorum ibi interfecta: Atque iſtud eſt feritatis & immanitatis barbaræ indicium, quod Moſchouitæ quotieſcunque Germanum militem capere poterant, tum illum dilaniatum & diſſectum, ac puluere bombardico infactum, ita extra arcis mœnia eiaculabantur: vt odiũ ſuum in gentem Germanicam re ipſa teſtarentur. Inter dedititios captus eſt præfectus militum Fedor Waſſelouicius Seremiczius, qui erat ipſi magno Duci Moſchorum ob ſuam fortitudinem pergratus & amabilis: cuius viri iacturam grauiter tulit Magnus Dux. Milecius cum Polonorum exercitu, ne quid deeſſet, ad perfectum victoriæ triumphum, caſtra mouet, & grauiter iudicat Arcem vnam reſiduam eſſe, quæ niſi capiatur: futurum ſit, vt

per-

perpetuis incurſionibus Plocenſis agere recuperatus infeſtetur. Eſt autem arx illa Suſa, in ſumma planitiæ & paluſtri loco poſita: cuius acceſſus eſt perdifficilis ob profundas paludes. Tamen cum obſeſſi viderunt Polonum Imperatorem nihil remittere de ſua diligentia, lapſi animis: tandem ſe dedunt & veniunt in poteſtatem Polonorum, certis legibus & conditionibus præſcriptis. Vbi arx illa Suſa tradita fuit, ibique magna vis tormentorum & commeatus bellici inuentus fuiſſet: de conſilio Regis arx illa deturbata & euerſa, ne & hoſti amplius eſſet vtilis: neue in ea ſeruanda à Polono multum conſumeretur. Sunt poſtea ab exercitu regio aliquot arces captæ & euerſæ: veluti Kraſno, Sithno, & Koſiani: id quod prudenter à Polono factum, ne tot arcibus muniendis, vires exercitus diminuere cogeretur. Itaque rebus ſic perbenè & laudabiliter, Dei auſpicio, peractis: Rex diſpoſuit in hybernis militem cum equites tum pedites: Et deinde indicit Comitia Regni, vt inceptum bellum cum hoſte potenti: ad ſalutem totius Regni perficiat. Celebrata ſunt Comitia Calendis Decembris, vbi ab omnibus Ordinibus aſſenſu eſt, vt Rex fortunam belli ſequatur, & occaſionem datam recipiendi omnia amiſſa à maioribus arripiat, ratioque nerui bellici, tam tributiſque alio pacto Regi eſt conceſſa. Sic ſperatur quod in Februario anni iſtius, & toto hoc anno perget Rex Polonus aduerſus Moſchum: Quod vtinam fœlix fauſtumque ſit, ad ſalutem & incolumitatem illius potentiſſimi Regni, quod eſt Germaniæ maceria & propugnaculum aduerſus feros hoſtes & barbaros. Amen.

BOLESLAVS CHABRI PRIMVS REX POLONIAE.

Coronatur ab Ottone, *Vide fol. 10. pag. 2.*

EDICTVM REGIVM SVIRENSE AD MILITES.

EX QVO CAVSAE SVSCEPTI IN MAGNVM Moſcouiæ Ducem belli cognoſcentur.

EDICTVM REGIVM DE SVPPLICATIONIBVS. ob captam Polotiam.

RERVM POST CAPTAM POLOTIAM CONTRA Moſcum geſtarum narratio.

STEPHANVS Dei gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lituaniæ, Ruſſiæ, Pruſſiæ, Maſouiæ, Samogitiæ Liuoniæ, & Princeps Tranſyluaniæ, exercitus ſui cuiuſcunq; nationis, atq; ordinis militibus. Etſi tanta & tam nota omnibus iniuriarum magnitudo eſt, quas Magnus Moſcouiæ Dux Regno noſtro Poloniæ, Magnoq; Lithuaniæ Duactui adhuc attulit, vt arma hæc, in quibus hoc tempore verſamur, ſera potius cunctis, quam vel præpropera, vel non ſatis iuſta cuiquam viſum iri arbitremur: tamē cum ſtudium noſtrum ſatis expleri nō poſſit, quo deſideramus, vt quæ ſuſcipimus gerimuſq;, cum æquitate iuſtitiaq; nos ſuſcepiſſe, ij penitius intelligant, ad quos cauſa quæq; attinere videatur: faciendum nobis hoc in bello exiſtimauimus, vt exercitus noſtri, cum eos non tantùm ex Regni noſtri Poloniæ, Magniq; Ducatus Lituaniæ, verum etiam Hungariæ atq Germaniæ, alijſq; nationibus exteris compoſitos habeamus: certius vel recentiora cognoſcant, quæ inter nos, poſteaquam Regni huius noſtri Principatum gerendum ſuſcepiſſemus, & Magnum Moſcorum Ducem interceſſiſent: quæ quidem iſtius modi ſunt, vt facilè pateat, nihil a nobis prætermiſſum eſſe, quod ad Principis Chriſtiani officium, ad vitandum Chriſtiani ſanguinis diſcrimen, ad conſtituendum ex æquitate cum eo hoſte concordiam, pertinere poſſet: ab illo autem, quæ ſuſcepta actaq; ſunt, omnia cum hoſtilibus iniurijs coniuncta, & ad arcium, ciuitatum, ditionumq; noſtrarum circumuentionem & detrimentum, noſtriq; nominis dedecus comparata fuiſſe. Nos quidem ſimul ac in Regnum hoc noſtrum perueniſſemus, vt cœteros Principes Chriſtianos, partim ordinum Regni nomine, ita etiam Magnum Moſcouiæ Ducem de acceſcione dignitatis potentiæq; noſtræ, deque optima noſtra eum eo etiam pacis conſtituendæ colendæq; voluntate, fecimus per internuntios noſtros certiorem. Et dederat verbis, non nullā tum ſignificationem, mutuæ voluntatis atq; ſtudij ſui erga nomē ſanguinemq; Chriſtianum, & litteras addidit, quibus ampliori alicui legationi noſtre ſecuritatem accommodabat, & peculiari ipiſtola, quæ etiamnum noſtra in poteſtate eſt, confirmabat, ſe imperaſſe ſuis, vt dum mutuo inter nos per Legatos res agerentur, ab omni iniuria maleficioque in noſtros ſe abſtinerent, expoſcens vt eadem ad noſtros mandata daremus. Etſi verò tam callidè hæc ſimulare non enim poſſet, quin ſe etiam tum proderet, verbis in nomen noſtrem valdè iniurioſis, infeſtus illius erga nos animus, tamen cum eo ſe vſque tantum iactaturam eius eſſe ſuperbiam, in poſterum verò illum ad mentem meliorem, & publicæ pacis, & ſuorum ſalutis curam aliquam reuocatum iri exiſtimaremus: habita à nobis eius literarum cōfirmationi fides eſt: pro qua quidem fiducia, & mandata noſtris dedimus, vt cum Moſcis inducias diligenter conſeruarent, & ad ipſum Moſcouiæ Ducem, Legatos quam ampliſſimos, Magnificum Staniſlaum Kryski Maſouiæ Palatinum, Nicolaum Sapiha, Palatinum Minſcenſem, ac Theodorū Skumin Curiæ noſtræ Lithuaniæ Theſaurariū miſimus. Quæ dum à nobis fiunt, ille violata promiſſi fide (qua nos inducti, tantùm abeſt, vt ab eo, dū noſtri ad illum Legati perficiſcerentur, hoſtilè aliquid pertimeſcendum putaremus, vt tuta nobis atq; amica omnia pollicemur) ſubitò nulla, aut renuntiatione induciarū,

aut belli denunciatione adhibita, cum exercitu ipſe, adeóq; vna filius natu maior Liuoniam inuaſit, ac fraude potiſſimum, & conſpiratione adductis in poteſtatem ſubditis noſtris, in libertatem, liberos, coniuges, vitam, ac ſanguinem Chriſtianorum hominum crudeliſſimè flamma ferroq; graſſatus eſt: arcibus nonnullis ditionis noſtræ, dum extremis in finibus Regni noſtri neceſſario verſamur, inſidioſe occupatis: quo tempore, quæ illius in trucidãdis per acerbiſſimos cruciatus captiuis truculentia, quæ flagicioſa in vexandis honeſtiſſimis nobiliſſimiſq; fœminis turpitudo, quàm inexplebilis in auriendo ſanguine Chriſtiano ſitis, & in omni genere iniuriarum immanitas fuerit, commemorari ſatis non poteſt: & qui ſuperſunt crudelitati. & modis aliquibus ſe ex illa acerbitate liberarunt, ſatis iſta teſtantur. Acceſſerant iam tum Oratores noſtri ad ipſós Moſcouiæ fines, cum in expectatum de his Moſci cœptis accipiunt nuncium, quo quidem permoti, ad fines Moſcouiæ ſubſiſtunt: noſq; faciunt de violata pace. de qua literis ſuis Magnus Moſcouiæ Dux nobis confirmauerat, diligenter certiores. Etſi verò ab illo hæc fieri indigniſſimè perſpiceremus, tamen adducti, ſtudio conſulendi Chriſtiano ſanguini, atq; hæc ſine maiori Chriſtianarum vtrinq; prouinciarum vaſtitate, atq; incendio ad tranquillitatẽ & pacem reuocandi: mandata noſtris Oratoribus dedimus, vt ſe nihilominus ad ipſum Magnum Moſcouiæ Ducem cõferre pergerent, & penitius, quis illi pacis nobiſcum colendæ ſenſus eſſet, explorarent: ablatas vero à Moſco eo tempore res, contra literarum fidem, vt repeterent, & quæ ſubditis noſtris ab illo calamitas proximè allata eſſet: eam modis omnibus ſarciri poſtularent. Quid tũ vero? cùm perueniſſent Oratores noſtri, ac Moſcus agere cum illis per homines certos ſuos cœpiſſet, ſubito ad omnem ſuperbiam, atq; animi impotẽtiam deſcendit. Liuoniam non modò ab omni pacificatione, verum etiam mentione facienda excluſit: nos dignitatemq; noſtram Regiam, ijs verbis atq; ſcriptis, à quibus non modò Principem virum, eumq; Chriſtianum, verum quemuis etiam cuiuſuis ordinis abhorrere quàm maximè decet, acerbè violauit, in Regnum noſtrum Poloniæ, Magnumq; Lithuaniæ Ducatum ius ſibi arrogauit, idq; vaniſſimis modis aſſeruit, dum à Pruſſo nunquam inter mortales cognito aut nato (quem Octauij Cæſaris fratrẽ, generis verò ſui auctorẽ fuiſſe contendit) orſus, ab eo ſe eſſe propaginem quartam decimam ſignificauit: quibus quidem generis ſui vaniſſimis deliramentis, ſibi ius per quã abſurdè in vniuerſum Poloniæ Regnum, Magnumq; Lithuaniæ Ducatum, aliaſq; Prouincias vendicare inſtituit. Ac hæc omnia, cum poſt multas variaſq; actiones, noſtrorum Oratorum, cum Conſiliarijs Magni Moſcouiæ Ducis: quos eam ad rem deſignarat, de certa induciarũ ratione conueniſſet, noſtriq; pro eo ac vtrinq; conuenerat, ſuas de eo literas perſcripſiſſent: & Magno Moſchouiæ Duci tradidiſſent: ille ſuas, quas è conuerſo daret, non (vt facere par erat) ad ſimilitudinem literarum earum, quas Oratores noſtri obtuliſſent, veritatémq; mutuæ inter Legatos noſtros eiuſq; Conſiliarios conuentionis: ſed ad arbitrium libidinémq; ſuam ita perſcripſit, vt inducias ad Liuoniam pertinere nollet, quinimò non modò eam ſibi cum Curlandiæ Ducatu, verùm etiam quicquid nobis vſq; ad Pruſſiæ fines ditionem eſt: (intereſt autem ipſius Lithuaniæ pars) credi à nobis oportere ſignificaret: quas ſuas literas ita perſcriptas, cùm in eas iuſiurandum dediſſet, noſtris Oratoribus per vim ſuperbè obtruſit. Qua de re cùm nos Oratores noſtri ante ſuum è Moſcouia diſceſſum, facerent certiores, ad Magnum Moſcouiæ Ducem, ex aulicis noſtris, internũcium miſimus, Nobilem Petrum Haraburdam, iterata cum teſtificatione propenſionis noſtræ, colendæ cũ eo pacis atq; concordiæ, idq; rei Chriſtianæ conſulendi cauſa. qua quidem in teſtificatione luculenter oſtendimus, ſi commune idemq; vtriuſque noſtrum iuramẽtum eſſe deberet, communem eo iuramento inter nos atque omnes prouincias noſtras pacem comprehendi oportere. Neque enim honeſtati atque rationi congruere, ſi iuſiurandũ, de pace inter duos ſuſceptum, bellum quacunque de prouincia inter eos ipſos conſequatur, quodque ſanctiſſimum concordiæ vinculum ſit, in eo locus hoſtilitati relinquatur. Conuenire præterea nobis, tanquam Principibus Chriſtianis, nos vt dictis factiſq; omnibus, ita maximè reli-

gioſæ iſti iuriſiurandi affirmationi, conſtantiam adhibere. Curandum igitur eſſe, vt ne qua inter nos fidei, rectæq́; factorum noſtrorum conſcientiæ, vis afferatur. Quæ noſtra æquitatis optimiq́; ſtudij plena cohortatio, tantum abeſt vt ponderis aliquid apud Moſcum habuerit, vt internuntium noſtrum, poſteaquam admiſiſſet audiſſetq́; à ſe longè remouerit, & in modum captiui diu inultum retinuerit: cumq́; ſuos ad nos Legatos miſiſſet, in Liuonia miſſis iam ad nos Legatis ſuis, arces noſtras, ac ſigillatim Veudam bis oppugnauerit. quod cùm per inſignem faceret iniuriam, effectum Dei præpotentis beneficio eſt, vt & exercitus ille, à noſtris copijs, cum ad eas Suetica auxilia acceſſiſſent, deletus ſit, & in poteſtatem noſtram tormenta, aliaq́; quibus noſtra oppugnabat, cuncta peruenerint. Sub id ipſum tempus Legatos Moſchicos ad nos Cracouiam, in ipſum Regni noſtri quaſi domicilium atq́; ſedem admiſimus, cum eo tùm loco, permagna propè vndiq́; gentium Chriſtianarum, frequentia hominum verſaretur, Legati externorum Regum, Principum, atq́; nationum adeſſent: eorum in oculis, cùm eos audiendi cauſa ad nos in Senatum noſtrum perhonorificè, vt fieri inter Principes par eſt, introduci curaſſemus, à faſtu ſuo noſtræq́; dignitatis contemptione orſi, ad explicanda, quæ haberent mandata, nulla cohortatione ſe paſſi ſunt adduci: quod à Magno ſuo Duce præſcriptum ſibi eſſe ſignificarent, ne quæ apud nos verba facerent, niſi nos ante, quæ à nobis ſuperbè atq; ad derogandum dignitati noſtræ, in quodam genere habendi ſibi honoris flagitarent, præſtitiſſemus Quod cum nobis minimè committendum iudicaſſemus, neq; illi à faſtuoſa pertinacia ſe deduci ſinerent, etſi iterum atque iterum ab illis, vt dicerent, contenderetur, indictis rebus è Senatu noſtro, atque adeo Cracouia diſceſſerunt, atque ita re vlla non modo non confecta, ſed ne affecta quidem diciue ab ijs cœpta, permiſimus vt ſe in Moſcouiam referrent. Quæ omnia, vt perſpicuè teſtantur, quale noſtrum extiterit ſuſcipiendæ cum hoſte illo concordiæ paciſque ſtudium, quod conſulendi ſanguini ac tranquillitati Chriſtianæ deſiderium, ita oſtendunt planiſſimè, Magnum Moſcouiæ Ducem eò potiſſimum incumbere, hoc agere, huc omnes ſenſus conatusque ſuos conferre, vt nobiſcum hoſtilibus iniurijs perpetuò diſſideat: & cùm ditionibus noſtris, tùm nomini amplitudinique noſtræ modis omnibus derogatum velit. Miſit ad nos poſtea per Nuncium ſuum literas, quibus à nobis poſtulat, vt in ea induciarum verba, quæ citra Oratorum noſtrorum aſſẽſionem perſcripta oſtendimus, iuſiurandum daremus, Legatis ſuis redeundi ad ſe poteſtas fieret, & ſi viſum nobis eſſet, Oratores ad ſe iterum mitteremus, qui de Liuonia ſecum agerent Quam autem & ab æquitate, & ab officio dignitateque noſtra alienum ſit, ad ea nos iureiurando deſcendere, quibus non modo aſſenſum nullum vnquam accommodauimus, ſed de quibus nos cogitationem aliquam ſuſcipere non oportere intelligimus, quis non perſpiciat? Qui enim nos eius crudelitati Liuoniam, Curlãdiæ Ducatum, ditioneſque alias noſtras, quę Lithuanici iuris intermedię inter Liuoniam & Pruſſiæ fines ſunt, permittere poſſimus, quæ nobis pro Regio noſtro Sacramento, quod in noſtra Regni inauguratione verbis ſolennibus dedimus, omni fide, cura, conatu tuenda, & ab aliena poteſtate, vitæ etiam noſtræ diſcrimine defendenda intelligimus? quod quidem officium noſtrum, vt nobis antiquiſſimum commendatiſſimũque ſemper fuit, ita alienæ ab eo voluntatis ſignificationem nullam vnquam dedimus neque de ea Oratores noſtri quicquam polliceri potuerunt, atque adeò conſtat, minimè pollicitos eſſe. Nam quæ illi in verba cautionis ſuæ de inducijs perſcriptæ iurarunt ea ab omni iſtius modi conceſſione longè remota ſunt. Quę verò nõ modò pacis inter Principes feriendæ, ſed inter priuatos etiam conuentionis alicuius incũdæ ratio, quæ vis, quæ neceſſitudo eſſe poſſit, vbi res alterius non modò nulla conſenſio voluntaſq́;, ſed ne quidem ſuſcepta aliqua cogitatio accedat? non vtrinque voluntatibus ad conſenſionem adductis, & literis non tantum ſententiarum, ſed propè verborum omniũ ſimilitudine perſcriptis, negotium adminiſtretur? Quod quidem ita adminiſtrari & ſolere & oportere, hunc ipſum hoſtem noſtrum fugere haud quaquam poteſt, vt non iuris æquitatiſque memorem, at ea tantum recordantem, quæ in ſanciendis inducijs,

& pace ferienda, inter Sereniſſimos Prædeceſſores noſtros, atque eius maiores, adeò, quę cum illo ipſo, ante hac ſuſcepta atque vſurpara fuerunt. Neque verò minus, quam ſuperiora illa & hoc iniquum eſt, quod Magnus Moſcouiæ Dux, nos in literarum ſuarum verba iurare voluit. Quæ quidem literæ, etſi ex voluntate atque cõſenſione vtriuſque noſtrum, ac literis Oratorum noſtrorum congruenter ſcriptæ fuiſſent, tamen vt ille in cautionis ſuæ formulam iuraſſet, ita nos in noſtram iurate conueniret: tantum abeſt, vt à nobis in eas literas iuſiurandum rectè poſſit exigere, quæ ab ipſo pro arbitratu ſuo perſcriptæ, ab animi noſtri ſententia, mandatiſq; noſtris, & Legatorum noſtrorum aſſenſu, plurimum diſſidẽt. Quæ omnia quàm plena iniuriæ doliqne fuerint, quis non facillimè perſpiciat? cuius quidem doli ſtudia, ex eo ſe etiam oſtendere, quod quæ communicata, geſta, actaque inter Oratores noſtros, & eos, quibus agendi cum noſtris Moſcouiæ Dux negocium dederat, quæque ab ipſo Duce conſtituta fuerant. Legati eius, cúm ad nos Cracouiam veniſſent, profiteri atque explicare minimè voluernnt. Ad has verò omnes fraudum technas, mox armata vis, apertæque iniuriæ acceſſerunt, cùm non modo Liuoniam aſſiduis direptionibus ac bello infeſtum habere Moſcouiæ Dux non deſineret, verum atiam in finibus Vitepſcenſibus, in ipſa Magni Ducatus Lituaniæ ditione, propugnaculum nuper collocaret, ac per ſuos rei militaris Præfectos: illis etiam locis, ſubditos noſtros trucidaret, alios crudeliſſimè diripeter, ſe deniq; maximis delectibus habitis, magis magiſq; cõtra nos armaret: qua quidẽ de re, cùm non modo ad nos Illuſtris Curlandiæ Ducis, & Rigenſium, ſimul etiam noſtrorũ in Liuonia præſidiarorum, quotidiani nuncij ac litterę peruenirent: ſed ſumma etiam imploratio opis defenſioniſque noſtræ accederet, nullo modo debuit potuitque belli adminiſtratio diurius à nobis differri. Proinde iuſtiſſimis iſtis grauiſſimiſque cauſis adducti, repudiandas minimèque iuramento noſtro confirmandas Moſci literas, de inducijs ab ipſo arbitraru ſuo pſcripras nobis eſſe iudicauimus: quinimò ipſas in Moſcouiam ad Magnum Ducem, expoſitis quibus id faceremus de cauſis, per internunciũ noſtrum remiſimus, ac hoſti illi bellum iuſtum legitimũque indiximus, cum iam tùm ille maximas contra nos copias ad Pleſcouiam coactas haberet. Quod ad Oratores attiner, quos remitti poſtulauit: etſi qui neque literas, quibus fidem legationis ſuæ facerent, nobis reddiderint, neque vllam legationis partem explicarint, exploratorum potius quàm Oratotum loco haberi à nobis meritò potuiſſent, tamen quod Oratoribus noſtris in Moſcouia ſignificatum intellexiſſemus, Legatos eos ad nos miſſum iri, nihil illis in omni genere & honoris habendi, & laucia conferendi vllo loco ditionum noſtrarum deeſſe ſiuimus, permiſimúſque, vt quod facere obſtinauerant, nullis rebus apud nos expoſitis, ſe in Moſcouiam referrent. Quod verò poſtulabat, vt noſtros Oratores, qui de Liuonia agerent, iureiurando prius in eius literas de inducijs dato, iterũ ad ſe mitteremus: non perſpicimus, quid agi de Liuonia per Oratores poſſit, ſi ante iurati in eius conditiones (quod expoſcit) non tantum de Liuonia atque Curlandia, verùm etiam parte noſtrarum Lituaniæ ditionũ, quæ mediæ Curlandiam ac Pruſſiam dirimunt, decęderemus Minimè igitur nobis commitendum eſſe intelligimus, vt noua legatione, nihil aliud, quàm Prouinciarum noſtrarum iacturam, ac nominis noſtri indignitatem aliquam incurramus. Intelligi atque adeò cerni arbitramur, quale noſtrum fuerit ſtudium, vitandi omnem Chriſtiani ſanguinis profuſionem, quod noſtrũ pacis tranquillitatiſque deſiderium, pro quo quidem nos, ijs rationibus, quæ ſupra expoſitæ ſunt: experiri pacis conciliationem cum hoſte illo contendimus, atque omnia indignitatum genera, quæ Maieſtati noſtræ Regiæ ab Magno Moſcorum Duce allatæ eſſent, libenter tranquillitati publicæ atque ſaluti, ſanguini, fortuniſque hominum Criſtianorum condonauimus: verum his noſtris omnibus ſtudijs ad concordiam pacemque propenſis, tantum abeſt, vt quidquam ab eo æqui bonique conſecuti ſimus, vt ille hoc magis effrenatæ ſuperbiæ atque impotentiæ animi ſui indulſerit, & quæ ad contumeliam noſtram, noſtrique Regni & Magni Ducatus Lituaniæ detrimentum pertinere poſſent, ſuſceperit. Cui quidem rei, vt modum aliquando finemque ſponte

ſua facturum illum deſperemus, facit inueterata iam perpetuaque eius cum Sereniſſimis prædeceſſoribus noſtris ſimili genere agendi ratio, quam quidem ex ea iniuria æſtimare licebit, qua Diuum Sigiſmundum Auguſtum Sereniſſimum prædeceſſorem noſtrum affecit, cùm miſſos ad ſe ex ordine Senatorio ſplēdidos Oratores Palatinum Inouladiſlauienſem, & Caſtellanum Samogitienſem contumelioſè tractauit, & modis indigniſſimis contra gentium iura violauit, hominem Nobilem ex Sereniſſimi prædeceſſoris noſtri aulicis ſpoliauit, & cùm res quaſdam precioſores inſpiciendi cauſa accepiſſet, ſuperbe retinuit, mercatoribus qui vnà veniſſent, magnam merciū vim eripuit, equos in Oratorum illorum conſpectu productos ferro diſſecari curauit: à qua indignitate vindicanda, cùm Diuum illum anteceſſorem noſtrum mors (quæ breui ſubſecuta eſt) excluſiſſet, nos per Oratores noſtros poſtulauimus, vt iniurias eas id temporis illatas, ſarcire ſtuderet, cui quidem poſtulationi noſtræ, nullum animus eius, iniuriæ pertinaciſſimus, reliquit omninò locum. Quid illa, quæ Sereniſſimo anteceſſori noſtro Henrico Regi per litteras de pace vtrinque retinenda promiſerat? & contēpta promiſſi fide, non ita multò poſt capta Pernauia, aliiſque Liuoniæ arcibus in poteſtatem ſuam redactis violauit? Qua quidem fidei vanitate, maiores etiam eius erga Sereniſſimos prædeceſſores noſtros prope omnes vſos eſſe perſpicimus. Neque enim obſcura eſt plurium, qui iſta verè memoriæ prodidere conſenſio, & maiorum iſtius Ducis Moſcouiæ literis, quæ in tabulario Magni Ducatus noſtri Lithuaniæ ſeruantur, comprobari poteſt, quàm ſæpè Magni Moſcorum Duces Sereniſſimis Poloniæ Regibus. pace ſuſcepta, ac iuriſiurandi religione ſancita, ad tranquillitatis fiduciam adductis, & contra barbaros nominique Chriſtiano infeſtos populos bella regentibus fidem impiè fregerint, pacta omnia violauerint, & redintegrato bello, vel à neceſſaria prædeceſſores noſtros contra Ethnicos defenſione, vel pulcherimis pro Repub. Chriſtiana cœptis reuocarint, & obſiſtere ſuis iniurijs cóegerint. Quorum maiorum in dictis factiſq; in conſtantiam, fraudem & inſidias, hic Ioannes Baſilij filius, hoſtis noſter, nō modò omnem in ſe admiſit, verum etiam auxit, idque tùm maximè egit, cùm litteris miſſis ad Diuum Sigiſmundum Auguſtum Sereniſſimum anteceſſorem noſtrum, de ſecuritate Oratoribus præſtanda, qui ad ſe de pace concilianda mitterentur ſcriptis, ſubitò Polotiam inuaſit occupauitque, conſimili fraude erga nos vſus, cùm poſtea quàm nobis fiduciam pacis attuliſſet, repentè Liuoniam armis oppugnauit, & tamen nos, Regnum noſtrum Poloniæ, Magnum Lituaniæ Ducatum à defenſione eius prouinciæ excludere inſtituit. Quandoquidem igitur ſpes nnlla nos tenere amplius poteſt, ad mentem fidemque meliorem Magnum Moſcorum Ducem ſe vnquam recepturum eſſe, quinimò iniurias veteres recentioreſque nouis quotidiè magis magiſque accumulet, certæ pacis fiduciam nullam afferat, omnia ad nos circūueniendum derogandumque cùm nomini tùm ditionibus noſtris ſuſcipiat, nos adhibitis atque adeò conſumptis omnibus ſtudijs noſtris, quibus fida atque æqua inter nos pax conciliari, & rei ſanguinique Chriſtiano conſuli poſſet, expleto iam omni officio Regis Chriſtiani, hāc rem & Deo præpotenti, oculis hæc ſuis iuſtiſſimis aſpicienti, & legitimæ vindicationi permittendam iudicamus. Quo nomine remiſſis illis inſidioſis induciarum literis, bellum iuſtum legittimumque, Ioanni Baſilij filio, Magno Moſcorum Duci denunciauimus: quo bello multiplicem nobis, cùm ab ipſo Magno Moſcorum Duce verbis literiſque, tùm ab eius Legatis factam contumeliam, allatáſque ſubditis noſtris acerbiſſimas multis iam annis iniurias, & detrimenta omnia, quæ Regnum noſtrum Magnuſq; Lithuaniæ Ducatus accepit, armis propulſare & vindicare in animo habemus. Vt verò perſpicuum ſit omnibus, nos ad eorum, qui Magno Moſcorum Duci parent, hominum Chriſtianorum calamiratem aut ſangninis profuſionem minime ferri, declaramus nos ita armis noſtris moderaturos eſſe, vt ne ijs (quanta maxima cura ac ſtudio caueri poterit) quiſquàm violetur, qui non aut in præſidijs, aut acie ſuo periculo propugnandas hoſtis noſtri partes ſuſceperit. Nam vt ab vno Magno Duce cauſas omnes, quibus in arma hæc impellimur, profectas eſſe intelligimus, ab vno nos honorem

dignitatémque noſtram oppugnari, ac prouincias noſtras illius vnius libidine appeti ac ſitiri perſpicimus: ita in vno illo vindicare omnia, vnius refrænata audacia graſſandique atrocitate, in poſterum tranquillitati publicæ paciſque Chriſtianæ (ſi fieri vlla ratione poſſet) conſulere deſideramus. Quæ cùm ita ſint, ſpe vel potius fiducia magna ſumus, & DEVM OPTIMVM MAXIMVM quod bellum grauiſſimis iuſtiſſimiſque atque adeò pernecessarijs de cauſis iniuimus, nobis, exercitibus noſtris, ac Reipub. vniuerſæ, quam obtinemus, bene & fæliciter fortunaturum eſſe, & Principes Chriſtianos, adeòque omnes homines, qui iſta accipient, facilè arbitraturos nos ad bellum hoc permagnum non temerè neque vlla profundendi ſanguinem Chriſtianum (cui prodeſſe, conſulere, cauere ſemper ſtuduimus) cupiditate ferri, ſed ad ea hoſtilibus tot temporum per ſummam atrocitatem crudelitatemq; exercitis iniurijs impelli, noſtra dignitate, & Regni noſtri Magnique Lituaniæ Ducatus exterarumque prouinciarum noſtrarum ſtatu, & ſubditorum noſtrorum ſalute, fortunis, vita, ſanguine, quem hoſtis ille truculentiſſimus iam nimium diu immaniter hauſit, neceſſariò commoueri, conſilio iudicioque omnium Regni noſtri Magnique Lithuaniæ Ducatus ordinum duci, dignique nos fidam ſtabilemque tranquillitatem, & publicam inter populos Chriſtiani nominis pacem concordiamque ſpectare. Quæ quidem belli noſtri cauſæ, quæque animi conſilijque noſtri ratio, etſi de militum noſtrorum ſtudijs alacritate, fortitudine, fide, nobis dubitationem nullam relinquit: hortamur tamen, vt animum ad res noſtro ductu in hoſtem hunc noſtum gerendas magnum fortemq; adferant, exiſtimentq; & gloriæ & fælicitatis ſummam in eo potiſſimum verſari, ſi pro tàm iuſta honeſtaque cauſa dimicetur: ſubditi noſtri diuturnas graueſque iniurias hoſtiles, vel á ſe vel ciuibus ſuis adhuc perpeſſas, hoc tempore pro more, virtute, rebuſque geſtis maiorum ſuorum & vindicandas & in omne tẽpus ſibi depellendas ſtatuant: extranei pro vicinorum ſalute, ſuam in diſcrimen vocare, fortiſſimeque armis contẽdere pulcherimum, neceſſitudini quæ vicino ad vicinum eſt conuenientiſſimum, & delere proximi parietis incendium, ſuæ ſuorumque ſecuritati vtile exiſtiment: omnes ſibi tàm iuſto in bello ſumma fortium factorum ſtudia eſſe adhibenda intelligant: quorũ hoc maior laus atque gloria quemque conſequetur, quo in grauiore hoc maioreque bello contra crudelem vniuerſi propè generis humani hoſtem nobiſcum verſabitur. Nos profectò cuiuſque militum noſtrorum virtutem, fidem, operam, conatũ in omni genere præclarè factorum, ea beneuolentia, gratia, munificentia proſequemur, vt neminem geſtæ abs ſe fortiter rei pœniteat, omnes intelligãt, nos cuiuſque induſtriæ, fidei, fortitudini ſua præmia ornamentaque libenter tribuiſſe. Suiri die duodecima Iulij. ANNO DOMINI, M. D. LXXIX. REGNI verò noſtri Anno QVARTO.

RERVM POST CAPTAM POLOTIAM CONTRA MOSCVM geſtarum narratio.

CApta Polotia, & iam ante in vicino arcibus tribus, Coſiana, Craſna & Sitna deletis, tres omninò arces, Turoulia, Socolum & Suſſa in Polocenſi ditione hoſtiles ſupererant, quas hoſti relinquere, neque ex belli ſuſcepti conſilio, neque dignitate ſua, neque rei abs ſe geſtæ fortuna Rex eſſe iudicauit. Turoulia quatuor ſupra Polotiam arcem miliaribus, ad Dhunam flumen, quo loco illud Turoulia amnis illabitur, ſita eſt, ſic vt duorum amnium confluxu maxima parte comprehendatur, quaque in continentem patet, inter vtriuſque præterlabentis fluuij ripas, lacum tranſuerſum, tanquam obicem, obiectum habeat. Quod inter Polocenſem arcem, atq; inter Vlam, Vitepſcium, aliaſque arces & ciuitates, altius in Dhunæ ripis ſitas, quæ ſemper in poteſtate Regum Poloniæ retẽtæ ſunt, media Turolia intereſſet, facilè à Regijs caſtris ad Polotiam poſitis, commeatum excluſit, qui commodè ex locis ſuperioribus poterat importari: quæ res non mediocriter in exercitu annonæ caritatem atque adeò inopiam auxerat. Qua de cauſa, circumſeſſa primum

Polocia,

Polotia, Franciſcus Zucus à Nicolao Radiuilo Palatino Vilnenſi, tentandæ certis cũ copijs per celeritatem rei cauſa ad arcem Turoulam miſſus eſt. Verum quod & præſidio firmo, & defenſioni diligenter intente locus teneretur, & pauca minoraque belli tormenta Zucus ſecum traxerat, effici ex ſententia nihil potuit. Socolam ab arce Polocenſi quinque miliaribus ea via diſtantem, quæ Septentrionem verſus rectiſſima Pieſcouiam ducit, duorum itidem concurrentium fluminum, Dryſſæ & Niſciæ, complexus continet: ea in arce præter vetus præſidium, quod tuendi Polotiam aditus cauſa firmum ſemper inerat, Theodorus Baſilij F. Seremetus, & Boriſſus Baſilij F. Seinus, Andreas Pelecius, Michael Georgij F. Lycus, Baſilius Criuoborſius Palatini, clari cũ propinquitate Moſcouiæ Ducis, alijtum rebus antea geſtis omnes copiarum Præfecti, cum Magno Moſcouiticæ nobilitatis ac ſclopetariorũ numero conſederant, poſteaq̃ ſe ab aditu Polocenſis arcis, primùm à Palatino Vilnenſi obſeſſis itineribus, mox ipſa obſidione Regia excluſos eſſe intelligerẽt: Acceſſerat hûc etiam Georgius Bullahacus cum duobus milibus ſclopetariorum, partim Dunenſium, partim Volienſium, qui ad Dhunæ & Volhiæ fontium paludes ob perpetuas cum Tartaris dimicationes, cæteris belli vſu ac iaculandi peritia facile præſtant. Quod hi omnes magno diſcrimine noſtrorũ ex propinquo caſtris iminerent, dum oppugnatur Polotia, Lithuanicæ quędam copiæ primum, Ioanne Voliminſcio, deinde Chriſtophoro Radiuilo, qui in Lithuania Regi à poculis eſt, dimicandi ſtudio Socolam excurrunt: ſed quod hoſtis arce & munitionibus prope arcem extructis, aut propinquo tormentis ſuis ſpacio in tuto ſe teneret, velitationibus tantum, nonnullis vtrinq; deſideratis, res geſta eſt. Vtramque arcem Rex occupata Polotia iuſtis copijs oppugnandam ratus, Nicolaum Mielecium Podoliæ Palatinum, ſummum copiarum Polonicarum Præfectum, cum equitatu Polonico ſtipendia merente, cumq; peditatu Polonorum, ac Germanorum cohortibus Socolam mouere, Vngarorum copias Turouilam accedere iubet: ipſe vt medio loco omnem in partem caſumque intentus eſſe poſſet, motis trans Polotiam caſtris, iiſque ſecundum flumen Dhunam metatis (quòd priſtinum caſtrorum locum, obſidioni quidem opportunum cùm ad cingendum maxima ex parte arcem, tum ad prompta munitionibus omnibus, ex quibus miles oppugnabat, auxilia afferendum, aſſidui imbres iam ante iniquiſſimum, & valdè quàm cœnoſum effecerãt) ad Polotiam permanet, curatque quod ad arcem Polocenſem, qua munitiones aut flamma conflagrant, aut tormentis verberatæ vitium fecerant, inſtaurandum pertineret: ſimul etiam arci Palatinum præficit Nicolaum Derohoſtaiſcium, in quem iam ante, Regno primum inito, non inani omine ius nomenque eius Magiſtratus contulerat: hunc ipſe in poſſeſſionem mittit, præſidium iuſtum imponit, & quibus circum locis miles finibus tuendis recte collocetur conſtituit: templi etiam, quod monumẽtum diuinę ad victoriam opis eſſet, ædificationem decernit. Interea dum quæ opus erant ad Socolæ & Turoulię oppugnationem expediuntur, & miles vaſa colligit, viſum eſt Palatino Vilnenſi, de Turoulia leuioribus copijs experiri, & quid hoſtibus in recenti conſternatione fiduciæ eſſet tẽtare. Mittitur cum aliquo numero equitum expeditiorũ armaturæ leuioris quos Coſacos nominant, Conſtantinus Luconiſcius Vlenſis præfectus, quem Turoulienſes præſidiatij cõſpicati, cùm pauor maiorem quàm pro numero militum ſpeciem copiarum obieciſſet, exercitum vniuerſum adeſſe rati, per auerſam portam ſe properè omnes eijciunt, ac fuga euadunt Palatinis ſuis deſertis: qui cùm arcem ſibi non defendendam putarent, ac ſoli in ea permanerent, ad quartam Septembris diem cum arce & belli apparatu ac commeatu omni Regiam in poteſtatem peruenerunt. Arci ita occupatæ miles ille, qui ceperat, præſidio relinquitur. Is dum inter ligneas munitiones ac domos tæda ædificatas indiligenter ignem habet, tormentiſque maioribus gratulationis & lætitiæ cauſa iaculatur, temere incẽdio cauſam præbuit: quod ſublatum paucis poſt diebus, quàm capta eſſet, arcem deleuit, vt non minore celeritate, quam occupauerat, Turouliam miles amiſerit. Quod quidem hoc iniquiore animo à Rege acceptum eſt, quò præſidio hoſtili Suſſam etiam tùm obtinẽti, Turoulia noſtræ poteſtatis

ſacta, omnem ſubſidij aditum & commeatus accipiendi ſpem, certius eripere potuiſſet. Interea rerum Palatinus Podoliæ Socolam (à qua Dunenſes cohortes fama aduentantis exercitus permoti contra imperium Præfectorum, vt eſt genus illud militum leue, & inſolẽs diſciplinæ, iam ante in Moſquiam redierant) cum copijs progreditur, & Driſſam flumen imbribus proximis ad modum redundans ponte ſubitario opere effecto, tranſmittit, hoſte quod facere in procliui erat, nihil repugnante, qui in aduerſa ripa ocioſe tantum inequitans, inani metus faciendi ſtudio, clarè vt exaudiri à noſtris facile poſſent, ſubinde inter ſe ſciſcitabantur, adeſſent apud ſe Aſtracanorum, adeſſẽt Caſanorum copiæ, quas alter adeſſe magna itidem voce reſpondebat. Flumine ſuperato Palatinus nulla cum mora propius hoſtem mouet. Quà acceſſerat inter vtrumq; flumen non ita magno ab arce interuallo ſylua eſt, in qua maximam equitatus partem tendere iubet, peditatui imperat, vt munitiones, in quibus verſarẽtur, & tormenta dirigerent, foſſa atque aggere ſubito efficiant: quas Poloni ſecũdum Niſſam, Germani iuxta Driſſam ita ad arcem perducunt, vt cùm iuſto iam ab ea ſpacio abeſſent, tranſuerſæ ab Niſſia Dryſſam, itidemque ab Dryſſia Niſſam verſus promouerentur, atque opera vtriuſq; nationis committerentur: vltra Niſſiam amnem minorem, quà promptum hoſti effugium patebat, Ioannes Zabaraſius Palatinus Braſlauienſis cõſiſtere & curare iubetur. Munitionibus perfectis, ac tormentis, vt viſum erat, collocatis, cùm iam tùm in veſperum dies vergeret, qui tormenta adminiſtrant, periclitari rem globis candentibus inſtituunt, tribus tantum in hoſtiles ditiones perlatis. cùm alij alijs locis periculum incendij afferrent, & ijs reſtinguendis hoſtis detineretur, tertius eo loco, quo naſcens primùm fumus, mox flamma ab hoſte non facilè potuit deprehendi, vires cepit. Ab hoc incendium ortum, cũ magnam hoſtilium munitionum partem ſubitò complexum eſſet, hoſti ſummam defenſionis deſperatio nem attulit. Quocirca vt perditis trepidiſque rebus, & flamma ſe iam longius latiuſque fundente, pars magna hoſtium globo temere facto, porta, quæ meridiem verſus ad Niſſam vnà patebat, cõfertim erũpunt: quibus ex proximis munitionibus Poloni impigrè occurrunt, & obſiſtunt. Perducitur eodem properè ſigno ſublato Germanorum ſclopetariorum cohors: ſic hoſtis in arcem flammamque reijcitur, quem dum noſtri magna vi premunt, ſe atque ſigna portæ arciq̀ue inferunt. Dabat mox hoſtis intra arcem deſperatis rebus magnas cùm armis tùm verbis dedẽdi ſignificationes, quas cùm miles Germanicus Ruſſicæ linguę neſciens, præterea Polocenſis preſidij crudelitate, qua immaniſſima in captiuos omnes ac potiſſimum Germanos fuerant, iritati, minimè acciperet, cædemque accerrimè miſceret, ille deſperata ſalute totis viribus contra dimicat, quæq; ſupra portam cuſtodie etant, cataractam è turri portæ imminentem in irrumpentes deijciunt, ſic noſtros receptu alios, alios aditu ſubſidioq; excludũt. Atrox inde vtrinq; pugna fuit, æquata victorumq; deſperatione ob incendij vim, quod vndiq; ſe circumfuderat ac pluribus locis dimicãtes inter ſe pari interitu victi ac vincentis extinguebat. Ad dexterã arcis partẽ per munitiones oſtium fuit, ad quod qui noſtrorum errando perlati ſunt, integri euaſere. Interea foris milites, quanta vi maxima poſſunt cataractam moliuntur, atque opere magno perſtringunt, patefacta via, qui noſtrorum ſupererant, ſaucij prope omnes atq; ambuſti, pariter cum hoſte erumpunt, inferunt ſe integri alij prædæ ex ipſa flamma rapiendæ cauſa. Pars magna hoſtium aut in munitiones aut ſtationes Germanorum incidit, qui omnes per iram militarem & linguæ ignorãtiam interfecti ſunt, in his Boriſſus Sainus, Andreas Palecius, Michàel Lycus, Baſilius Criuoborſcius Palatini ceciderе. Quibus in Polonorum poteſtatem peruenire contigit, plæriq; omnes, cùm qui aliquo aut munere aut numero fuiſſent, pro ſe quiſque nomen ederet ſuum, facilè apud linguæ intelligentes ſeruati ſunt. ac captiui habentur: quorum in numero Seremetus eſt, vt rerum geſtarum fama, ita & corporis ſpecie vultuq; & animi ſermoniſque cultu cæteris præſtantior, & Meſoiadus Dunenſium aliquod cohortium Præfectus, qui poſt militum etiam ſuorum diſceſſum, cũ cæteris præſidiarijs in arce permãſerat. Arx ipſa cum iam incendio occurri non poſſet conflagrauit. Hoſtium ad quatuor millia cæſa,

quos

quos ex lectiſſimo, & quidē prætoriano milite Magni Ducis fuiſſe, etſi ex captiuis cognitum eſt, tamen etiam ex ipſa corporum ſtratorum forma & proceritate, animiſque perditis in rebus adhibitis, tum prædæ ratione potuit intelligi. In qua quidem præda maior & pecuniæ, & veſtis precioſæ. & aliorum ornamentorum numerus fuit, quàm vt gregarij militis fuiſſe videri poſſet. Captiuorum ea multitudo eſt, vt & penes præfectos copiarum permulti ſint, & Polonorum militum propè ſint nulli, qui in poteſtate non ſingulos, alij plures habeant. Suſſæ oppugnatione, quàm ſuſcipere difficilem & ſpacioſi lacus, & paluſtria circum loca, & Autumni ipſius tempeſtas reddituraerāt, temeréque militem iam ante maximis incommodis affectum nouis periculis obijcere, Regi viſum non eſt: cùm potentiſſimùm arcem eam, penitius Lithuaniam verſus ſitam, & ab omni ſuorum ſubſidio, & commeatus conſequendi poteſtate excluſam, (vt vis nulla adhiberetur) ſponte dedituram ſeſe non dubitanter exiſtimaret. Itaque præſidia tantum militum ſtipendariorum circūquaque in ſtatuis diſponit, quæ Moſcos ab aditu ad Suſſanos arcerent. Neque fefellit ea Regem exiſtimatio: nam & ipſe Moſcouiæ Dux, diffidens Suſſam amiſſa Polotia retineri poſſe, ſexta primùm, tùm iterum decima ſeprima Septembris die, mandata ad Petrum Theodori F. Coliceum, Palatinum Suſſenſem ac præſidiorios omnes dederat, vt templi imaginibus & libris, omniq; apparatu ſacro in terra defoſſis, aut quacunque alia cura adhibita, ne in hoſtium poteſtatem peruenirent, arcem incenderent: bellica tormenta ac puluerem tormentorum omnem igne delerent: tùm operam, qua euadere poſſent, diligenter darent. ac ſaluti ſuæ conſulerent. Hæc mandata cùm (quò certius perferrētur) per plures nuncios Suſſam miſiſſet, nonnulli eorum in arcem perueniunt: vnus à Regio milite interceptus, ad Palatinum Podoliæ cum literis perducitur. Sub idipſum tempus, Palatinus Polocenſis dat Suſſa literas, quibus ſignificat, ſe Polotiæ cum parte exercitus, à Rege ijs cū mandatis relictum, vt quicquid ea in prouincia hoſtile ſupereſſet, modis omnibus tollere contenderet: Regem ſumma placabilitate & clementia Principem, quam ſuæ voluntatis ſignificationem dediſſet: cùm primum Magno Moſcouiæ Duci bellum indiceret, ea in voluntate etiamnum permanere: eorum, qui Magno Duci parerent, hominum Chriſtianorum cædem & ſanguinis profuſionem haudquaquam expetere, quinimò illi parcitum ac conſultum velle: acceptas iniurias in autore ipſo Magno ipſorū Duce vindicādas ſtatuere, niſi verò eſſent, qui iſtas iniurias ſuo diſcrimine propugnare vellent: quod vt illi ne ſuſcipiant, illorum maximè referre: hortari ſe, arce ſponte ſua potius abſcederent, impetrabili venia & ſalute, quàm vim atque oppugnationem experirentur. Palatinus Podoliæ Moſci literas ad Palatinum Suſſenſem ac præſidiarios, qui dedi arcem poſtularent: illi ſalutem, & rerum quæ cuiuſque eſſent auferendarum poteſtatem, atque in Moſcouiam tutò ſe referendi conceſſionem pacti, arcem cum omni bellico apparatu commeatuque Palatino Polocenſi militibuſque à Palatino Podoliæ miſſis, ſexta die Octobris dedunt. Iam ante Philo Kmita Capitaneus Orſanenſis, cui aliquod turmæ equitum, & peditum ſtipendiariorum cohortes, erant in eam rem aſſignatæ, coacta nō mediocri finitimis in locis ex nobilitate alijſque incolis militum manu, in Moſci ditiones excurrit, magnamque omnia populando vaſtitatem affert: ad duo millia pagorum incendit, & Smolenſciæ ſuburbijs ambuſtis, magnum ex eo agro hominum, magnum pecudum numerum agit: ſuoſque nullo detrimento accepto intra fines reducit. Idem non multò poſt Conſtantinus Oſtrogiæ Dux, cum Michaele Viſniouecio Caſtellano Braſlauienſe, & filio Ianuſio Boriſthenem tranſgreſſus facit, expeditiſſimas quaſque Tartarorum aliorúmq; turmas præmittit, has longè latèque populari, & terrorem vaſtitatemque in hoſtico circumferre iubet, ipſe cum reliquis copijs Czenihouiam progreditur, caſtriſque ad arcem metatis, oppugnationem ſuſcipit, ipſaque ciuitate incendio deleta, vim omnem arci expugnandæ adhibet, ſed quod eà præſidiò firmò, cui nihil ad omnem propugnandi apparatum deeſſet, teneretur: acerrimeque locum Moſci defenderent, in caſtris paucæ peditum cohortes eſſent, afflictæ maximis tempeſtatum iniurijs, miſſa obſidione, vicina circum loca omnia diripit,

totaque

totaque Siueriẽſi ditione vaſtata, ac populationibus ad S. atodubam, Radohoſtiam, ac Podczepouiam vſque, per leuiores equirum turmas factis, præda ingenti acta diſceſſit. Simili ſucceſſu Meciſlauienſis præfectus Iaroſlauam oppidum, pagoſque quam plurimos euertit. Rex poſteaquam dierum quinquaginta ſpacio, ſex arcibus captis, ad quas Suſſa non ita multo poſt ſeptima acceſſit, prouinciam omnem Poloçẽſem mira agrorum fertilitate, magna fluminum opportunitate præditam, octauo decimo poſt anno, quam eſſet ab hoſte occupata, bello Reipub: recuperaſſet, Polotiam præſidijs, fines copijs firmaſſet, decima ſeptima Septembris die, illo de loco diſcedit: Vehemẽti quidem ſtudio ferebatur, vt cœptũ fœlicitaris curſum vrgeret, & cum magna hoſtes locis omnibus cõſternatio ingenſque pauor teneret, longius arma ſua in hoſtiles ditiones proferret: Sed cùm & præteriti tẽporis iniuriæ, (quibus miles admodum afflictus, equorum ingens numerus enectus fuerat) & grauiores Autumni tempeſtates, indies ingraueſcentes, iſti voluntati & ſtudio planè repugnarent, omni cura in comitia omnium Reipub: ordinum habenda incumbit, cùmque iam ante ex caſtris de ea deliberatione literas ad Regni Senatores dediſſet, rediens in Lithuaniam, ea ad diem vigeſimam ſecundam Nouembris Varſauiæ habitum iri edicit, in quibus cõſilia de bello diutius adminiſtrando ſuſcipiantur. Dum Vilna Rex ad comitia proficiſcitur. è Moſcouia per nũcium Moſcicum literæ afferuntur, à duobus Legatis Nouogrodiæ Duce Ioanne Theodori F Mciſlauienſi, & Mikita Georgij F Romanouicio Sachatino, ad Nicolaum Radiuilum Palatinum Vilnẽſem & Euſtachium Volouicium Caſtellanum Trocenſem, Pleſcou æ die trigeſima octaua Septembris ſcriptæ, hoc omninò argumento. Cùm offenſæ duorum ſummorum Principum eò progreſſæ ſint, vt arma vterque ſumpſerit, quibus Poloniæ Rex Polotiam expugnarit, Magnus Moſcouiæ Dux vindicare viciſſim id factum in animo habuerit: ſe cum reliqua nobilitate Moſcouitica ad Principis ſui pedes ſe abieciſſe, obſecraſſeque vt ſanguini Chriſtiano conſultum atque parcitum vellet. Iſtis precibus Principem ſuum reliquiſſe locũ, & belli expeditionem repreſſiſſe. nunc mutuo ſtudio ipſis atque alijs Regis Poloniæ Cõſiliarijs, apud Regem ſuum elaborandum eſſe, vt ad ſimilem voluntatem & ſiſtendi curſus ſui bellici. & pacis cum Magno Moſcouiæ Duce locis omnibus, tam Regni Poloniæ, quam Magni Ducatus Lithuaniæ, atque etiam Liuoniæ cauſa ſuſcipiendæ adducant, inprimis verò ab eo impetrent, vt in Regiam ſuam ſe referat, ac copijs ſuis omnibus tam in Lithuaniæ quàm Liuoniæ finibus imperet, ſe ab omni in Moſcos maleficio atque iniurijs abſtineant. Hæc eadem Magnum ſuum Ducem diligenter facturum, reditu ſuo ad ſedes ſuas, ſuoſque à vi atque iniuria, cohibiturum. Interea temporis dandam vtrinque operam, vt Principes miſſis inter ſe Oratoribus rem vtilem & perneceſſariam pacem ac concordiam ſuſcipiant. In extremo literarum excuſant, cur Baſilius Lopatinſcius quem Rex ad Magnum Moſcoviæ Ducem ante expeditionem ſuam cum literis miſerat, quibus ſe bellum illi facturum iuſtum legitimumque denunciabat, adhuc in Moſcouia detineatur: promittuntque, ſimul vt Principum ſe vterque ad ſedes ſuas retulerit, ſe operam daturos, vt cum mandatis ſui Principis de pace conſiliãda ad Regem ocyus remittatur. Sub idem tempus Philo Kmitha, Orſacenſis præfectus ad Regem literas mittit, quas à Palatino Smolenſciano acceperat. Iis Philonem Palatinus certiorem facit, ſe à Magno ſuo Duce mandata accepiſſe, ne quam Regijs finibus atq; ditionibus vim aut iniuram adferat Monere igitur, vt mutua etiam Philo præſtet: neq; permittat, vt ſui fines trangreſſi, hoſtile aliquid in Magni Ducis Moſcouiæ ditionibus committant. Allatis lectiſque vtriſque literis Rex omnem eius deliberationem ad Comitia referendam eſſe iudicauit.

* * *

EDICTVM

EDICTVM DE SVPPLICATIONIBVS, A SERENISSIMO POLONIAE REGE STEPHANO,

Wieliculuco ex Moſcouia miſſum. Die 5. menſis Septembris. Anno Domini, M. D. LXXX.

STEPHANVS Dei Gratia Rex Poloniæ, Magnus Dux Lituaniæ, Ruſſiæ, Pruſſiæ, Maſouiæ, Samogitiæ, Liuoniæq; &c Princeps Tranſyluaniæ &c. Reuerẽdiſſimis, Reuerendis, Magnificis, Generoſis, Nobilibus, Famatis, Archiepiſcopis, Epiſcopis, Palatinis, Caſtellanis, Regni noſtri Senatoribus, prætcrea cuiuſuis ordinis ſubditis noſtris, ſyncere fidelibus nobis dilectis, gratiam noſtram Regiam, Reuerendiſſimi, Reuerendi, Magnifici, Genoroſi, Nobiles, Famati, ſyncere fideles nobis dilecti. Vtrumq; facimus quàm libenter, vt & ea quæ decernuntur, communibus Reipub: comitijs geramus, & de rebus à nobis geſtis, ſynce:& fidelira: veſtras faciamus certiores. Cum ſuperioribus proximis Reipub. comitijs placuiſſet, bellum contra Magnum Moſcouiæ Ducem ſuſceptum continuari, nihil prætermiſimus, quod poſſet ad illud rectè atq; ordine adminiſtrãdum: & imprimis ad exercitus cùm veteres retinendum, tùm nouos conſcribendum pertinere: quibus omnibus, poſtquàm vt ad Czaſniciam (quo loco nos & Ruſſiæ contra iniurias Moſci præſidio eſſe poſſe: & ad primarias alias atque alias arces hoſtiles peropportunos aditus habituros intelligebamus) certo die conueńirent, edixiſſemus, nos Vilna profecti, eodem ad Octauani Iulij menſis diem peruenimus: ac imprimis ſi equẽtiore, & Senatorum noſtrorum & hominum militarium conuentu, de belli adminiſtratione, & quò potiſſimum arma in hoſtem inferremus, ad concilium noſtrum retulimus: in quo & ſi variæ initio dictæ ſentẽiæ fuiſſent, eo tamen deſcenſum poſtea eſt, vt Vielicolucum nobis cum exercitu ante omnia mouendum eamq; arcem omni conatu oppugnandum concluſerimus: ſecuti quàm maximè, cùm ipſam ſeriem & quaſi tenorem gerendarum rerum, qui nos ex locis, anno ſuperiore proximo expugnatis & receptis Vielicolucũ vocare & ducere viſus eſt: tùm Ruſſiæ defenſione, quàm vniuerſam eo loci cum exercitu progreſſi, nos ab hoſtili vi tueri poſſe intelligebamus, præterea Lucenſis arcis ſitu, fama, ditionis, amplitudine, vbertate, qua exercitus noſtri ſine ditionum noſtrarum detrimẽto ali ac ſuſtineri poſſent, opportunitate deniq; ad ſigna noſtrà penitius in hoſtilia loca inferendum, coq; hoſtem ad aliquam prælij dimicationem eliciendum: cæteraq; deinceps ex Vielicoluco facilius promptiuſq; adminiſtrandum adducti. Habito igitur exercitus noſtri delectu, ex agro Czasnicienſi Vitepſcum profecti ſumus: quo in itinere, cum arces duas hoſtiles, Vieliſium vnam, in Dhunæ ripa, Vitepſcio ex ſuperiore fluminis loco oppoſitam, atq; alteram Vſvviarum, quæ ad amnem cognominem in Dhunam fluuium illabentem, & propius Lucum verſus ferentem, ſita eſt: excluſuras nos tormentorum & comeatus ad exercitus noſtros ſupportandi commoditate accepiſſemus, & cœtero quum ſtudium nobis eſſet Dhunam flumeñ magis magiſque ab hoſte in poteſtatem noſtram vindicandi, quo res maiore celeritate cõficeretur, Magnificum Ioannem de Zamoſcie Regni noſtri Cancellarium, & eum ijs copijs, quas hoc in bellum nobis adduxit, & alijs additis Vieliſium oppugnandi cauſa præmiſimus, qua ex arce, cum vnius diei oppugnatione præſidium hoſtilè feliciter deieciſſet, nos ea potiti, premiſſis primo agmine Copijs Lituanicis Vſvviatũ cum exercitu acceſſimus: locumq;, munitionibus oppugnandi cauſa iam actis, metu potius admodo tantum quàm ipſa adhibita deditione cæpimus. Inde contractis in itinere copijs omnibus, quas duarum iſtarum arcium oppugnatio diuiſerat, mouimus, ac ſuperata locorum inde ab Czaſnicia incredibili vaſtitudine, itinere ſummo cum labore militum ac ingenti difficultate, quà Vſvviatum, quà Vieliſium exercitus iuerẽ, per aſſiduas denſiſſimáſq; ſyluas facto, Vielicolucum progreſſi, ad arcẽ xxvi Mẽſis Auguſti die Caſtrametati ſumus, quæ in Caſtra cum id temporis Oratores ab Magno Moſcouiæ Duce ad nos veniſſent, eos nulla in-

terpoſita mora audiuimus. Verùm cùm à nobis contra omnes noſtras rerum gerendarum rationes, contraq; dignitatem noſtram poſtularent, vt nos in Lituaniam cum exercitu referremus, negarentq; niſi id ante omnia feciſſemus, ſe per Principis ſui mãdata quicquam de ipſa legationis cauſa dicere poſſe: nos repudiata & poſtulationis indignitate, & inſidioſa tergiuerſatione non ceſſandum rati, eundem Ioannem de Zamoſcie Cancellarium, cum copijs ſuis atratis, cæteriſq; quas ad Vieliſium habuerat, & maxima parte omnis peditatus transflumen propius arcem caſtra alia facere ibiq; curare iuſſimus, illáq; ex parte nulla mora munitionibus, quibus viſum eſt locis actis, & quo oportebat perductis, ipſis Kalend: Septemb: oppugnationem maiore apparatu ac conatu ſuſcepimus: nihilq; aut lenitatis, aut terroris prætermiſimus, aut oppugnationis non adhibuimus, quo integra arce potiremur. Verùm cùm & præſidiariorũ ſumma loci retinendi pertinatia eſſet, & vltima ſibi expectanda coniuraſſent: & arx nõ modò loci natura. in edito planiſſimis circũ locis, partim intra fluminis Louati, partim intra lacuum complexus ſita: nec tantum modo conſuctis ante hac Moſcis parietũ denſiſſimorum contignationibus firma, ſed aggere etiam denſiſſimo ac latiſſimo ex ceſpite extrinſecus obducto tum qua flumen aut lacus non ambiunt: foſſa maioꝗ muniriſſima eſſet, ac omnino Polotiam omni genere firmitatis ſuperaret. ad hæc præſidium validum & Polotiæ aliarumque arcium propugnatione è quibus à nobis anno ſuperiore impetrata ſalute diſceſſerãt, exercitatius ineſſet vt omnino ſine maiore militum noſtrorũ interitu, ac diuturniore obſidione, ſi in inſtituto permaneremus, neceſſario res nobis incendio experienda fuit, quod cum magna militum noſtrorum virtute & diſcrimine, primum ex Vngarorum peditum munitionibus allatum, & hoſte incredibilem in modum reſtinguente ſæpius triduũ repetitum atq; diutius altum eſſet, ac deindè ex altera etiam parte per militem Polonicum, & atratas illas cohortes aggere ad propugnaculum maius, ad ligneas vſq; ſubſtructiones ſuffoſſo, nocte in ante quintam Septembris diẽ maius conflaretur, præſidium verò, quo ad igni iam temperari nullo modo poſſet, ab obſtinatione hoſtili non diſcederet, factum eſt, vt & arcẽ flamma, & ferrum quidquid prope hominum in arce fuit, per militarem iracundiam hoſtili illa pertinatia, & acceptis in oppugnatione incommodis, & eorum qui Polotia ac cœteris ex arcibus iam antè occupatis impune dimiſſi fuerant: hunc in locũ ad hoſtilia reditu irritatam, quinta iſtius menſis die prima luce deleuerit. Dum hac in oppugnatione verſatiſumus, Oratores Magni Moſcouiæ Ducis iterum apud nos dicendi poteſtatem ſibi fieri petiuerunt: qua impetrata cum ea exponerent, quæ honeſtæ nobis & Reipub: paci & farciendis incommodis, quæ ab eo hoſte accepta ſunt, minimè ſatiſfacerent, leuioraq; omnia quàm noſtra dignitas & iura Reip: paterentur proponerent: oſtendimus nos ad iſtiuſmodi deſcendere non poſſe: cumq; illi alia mandata ſe hoc tempore non habere dixiſſent, & à nobis peterent, dare ad Magnum ſuum Moſcouiæ Ducem literas liceret, quibus cum de noſtra voluntate atque conditionibus redderent certiorem, ne quid prætermiſiſſe videremur, quod facere ad ſpem iuſtæ honeſtæq; pacificationis poſſet, & noſtras dedimus ad Moſcum literas, & Oratores dare ſuas pmiſimus: ad quas cũ reſpõderit, qua volũtate ſit, certius fortaſſe cognoſcemus.

Nos hæc Sinc: & fide: veſtras ſcire voluimus: cumq; ea que adhuc benè fœliciterq; geſta ſunt, vni Deo grata, cum animi pietate acceptum referamus, parq; ſit, vt illi volenti, & propitio, & nos & omnes in Repub: noſtra, ad cuius hæc vtilitatem, amplitudinem, laudem imprimis redundant, gratias agamus: hortamur ſync: & fid: veſtras, ad ea omnia gratarum mentium ſtudia, quæ ſupplicationibus alijſq; rebus, quoties benè geſta eſt res publica, ſuſcipi conſueuerunt. Quemadmodum hic res porrò adminiſtrãda, & hic locus nobis tuendus ſit, de eo hoc tẽpore cõſilia cœpius: quæ deinceps è Repu: geri à nobis hoc bello poſſe, videbuntur: in ijs ſtudiũ, conſilium, curã, operam omnem noſtram libenter conſumemus. Benè valeãt ſinceritates & fidelitates veſtræ.

Datum ex Caſtris noſtris ad arcem noſtram Viclicolucum die 6. Septembris. Anno Domini, M. D. LXXX. Regni verò noſtri Anno Quinto.

STEPHANAS REX ſſ.

RERVM ET VERBO-
RVM IN SARMACIA
EVROPEAE ALEXANDRI
Guagnini Hiſtoria præcipuè memorabilium Index.

AD Polonos Pruteni deficiunt Crucigeros ſpernantes fol. 69.b
Alexander Rex Polo. & Dux Lithuaniæ moritur 57.a
Alexander moritur 21.a
Alexander rex Poloniæ Alberti frater, perfidiam Valachorum ulciſcitur 21.a
Aliud crudeliſsimum facinus 96.a
Amplificatio tyrannidis Moſchorũ Ducis 93.a
Animalia colorem mutant 83.a
Anna filia Godimiri Caſimiro filio regis Poloniæ nupta 50.b
Antiquus limes Lithuanorum 81.b
Aquæ conſecratio 89.b
Arandi, ſemnandiq́ modus in Ruſsia alba Moſchoviæ confinia, & in magno Lithuaniæ Ducatu 61.b
Arbores Cedri 85.a
Arces & civitates Regis Polo. in Livonia 77.b
Archiepiſcopatus Rigenſis 74.a
Archiepiſcopus regem Henricum denunciat fol. 25.b
Archiepiſcopus cedit 76.b
Archiepiſcopo Novogrodenſi quid acciderit fol. 97.b
Argenti & auri Moſchovia ſterilis 80.a
Argenti Moſchus dives ibid.
Argentea moneta in Polonia 16.b
Aries arx. 73.b
Arma magni Ducis Moſchoviæ 78.b
Arma in Turcas parata in Valachos cõvertuntur 20.b
Arma Tartarorum 109.a
Arma Moſchorum 90.b
Arx Goplo 8.a
Arx Polotia incenſa 112.a
Arx Polociæ capta 112.b
Aſcherad olim Palatinatus 73.b
Aſoph civitas 81.a
Aſtrachan Tartariæ regnum 107.a
Aſtrachan urbs ibid.
Aſtrachan à Turcis obſeſſa 107.a
Authoritas magni Ducis 93.a
Auriculam Palatino abſcindit 95.b
Azoph & Achas 108.a

B

Badis caſtrum 75.a
Barbaricam crudelitatem 108.b
Barbarus & deteſtabilis Magni Ducis ludus fol. 99.b
Baſchirdi, Hieſeliti, Molgomoſani, Baſsij, rituſq́ eorum 107.b
Baſilius Rechuold filius Boriſsi 64.b
Bati Tartarorum Imp. Ruſsiam vaſtat 46.a
Batiſmi ſacramento Rutheni 88.b
Bellum ſacerdotum 70.a
Belluina crudelitas in captivos 101.b
Belzenſis terra cum ſuis civitati. Senatoribus & vexillum 40.a
Bercholm arx 75.a
Berezina fluvius 81.b
Bertoldus Epiſcopus occiditur 73.a
Bialykamien arx 75.a
Bielskia Ducatus 82.a
Bieleiezioro Ducatus 84.a
Blokaus munitio, inter Rigam & Dunamunt fol. 73.b
Boatus quidam 86.a
Bohemiæ rex à Bohemo occiditur, cui inſignia ſive arma, Oxa, nomine à Boleſlao dantur fol. 13.a
Bohemia ſub Vladiſlao à Polonis vaſtatur, Miedzirice intercidítur à Moravis 12.a
Boleſlaus Chabri primus Rex Poloniæ 113.a
Boleſlai acre & memorabile certamen cum Henrico Caeſare qui à Boleſlao funditur & magna ſtrage acta fugatur cum unico ſervo, & Poloni de eo triumphantes, loco ubi pugnarunt nomen canum campis dederunt, Pſie pole, eorum lingua 13.a
Boleſlaus iterum Bohemiam & Moraviam igne ferro vaſtavit 12.b
Boleſlaus ſtrenuè dimicat 12.b
Boleſlai expeditio in Pomeraniam, Bohemiæ rex ab eo auxilium petit 12.b
Boleſlaus Bohem. Ruſſ. Prute. Pomera. ſtervit, fineſq́ Imperij ſui dilatat 10.b
Boleſlaus repugnat ibidem 12.b

Boleſlaus conditiones dat, ſi quis Bohemiæ regem occiderit 13.a
Boleſlaus 47. conflictibus victor 13.b
Boleſlaus quintus pudicus 15.b
Boleſlaus Ottoni Cæſari ſplendide & laute honorem exhibet 10.b
Boleſlaus in Vngaria triumphat. Ruſſiam vaſtat, Kiouiamq́ capit, Præmiſlia dedit ſe illi fol. 11.b
Boleſlaus quartus Criſpus cum Conrado Imperatore & Friderico Barbarroſſa belligerat fol. 14.a
Boleſlaus in Daniam nauigat 13.a
Boleſlaus Chabri primus rex Poloniæ 10.a
Boleſlaus Audax 11.b
Boleſlaus Audax Bohemiam vaſtat 11.b
Boleſlaus Audax Bohemiam iterum vaſtat 11.b
Boleſlaus Krzinouſki 12.b
Boleſlas Hermani filij aſtutia in oppugnatione, & recuperatione Miedzirice arcis, & prudentia eiuſdem 12 b
Bombardarij Germani, facinus miſericordia plenum 102.a
Bona Ducis Mediolani filia Sigiſmundo nupta fol. 22.a
Boriſtenis fluuius 81 b
Boris & Boriſſoŵ 46.b
Breſtienſis terræ Senatores, vexillum 36.b
Brutcno relicto Imperio ſacerdos fit, vnde Kirie Kiriyzoa Bitinijs vocabulis dictus 64.b
Bulgari & Votinci 106.b

C.

Calami gens 86 a
Caliſſienſis terræ, Senatores, vexillum 35.b
Calor mirabilis in hyeme & inſuetus 21.a
Caluus mons 50.a
Campe ex quo Gaſtalde 46 a
Cancellario ſuo quid fecerit 95.a
Cancellarius cum duobus filijs occiditur ibid.
Capitanei quot in maiori & minori Polonia, & in Ducatu Maſouiæ 42.b
Captiuis quomodo vtuntur Tartari 110.b
Campi deſerti 108.a
Caſimirus Magnus Leopolim capit, Volodimiriam expugnauit. Ruſſiæ prouincias tributarias reddidit, & eas ſubiugauit, tres reges ad nuptias, & Imperatorem inuitat, fracto ſibi pede moritur, bonus fuit paterfamilias fol. 17.b
Caſimirus ſecundus Iuſtus cognomen 14.b
Caſimirus primus e Monaſterio acceptus, & rex factus Maſlaum cum Prutenis vicit & proſtrauit 11.a
Caſimirus rex Pruſſiam vaſtat, Mariemburga Polonis venditur 20 a
Caſimirus in Pruſſiam expedit 20.a
Caſimirus quartus 20.a
Caſimirus quartus moritur, eius proles 20.a
Caſimirus Iagelonis filius Dux Lituaniæ 56.b
Caſtellanus Craco Palatino dignior titulo 13.b
Caſtra Ducis Moſchouiæ 77.b
Caſtra Moſchorum 91.a
Cauſabelli Liuonici 7[illegible].a
Caſanenſes Moſchos profligant 106.a
Cazan comburitur 106.a
Cazan iterum oppugnatur ibid.
Cazan capitur, expugnaturq́ ibid.
Cazanenſes à Moſchis ſubiugati 105.b
Cecus in Bohemia conſedit 5.a *quidã de tempore eorum dubitant* 5.a
Ceremiſſi populi 86 b
Ceremiſſi ſagitarij excellentes 87.a
Certamen acre Polonorum & Moſchouitarum, Moſchouitæ crudeliter profligantur 22.a.
Ceremiſſi Machometani 80 b
Cholmenſis terra cum ſuis ciuitatibus Senatoribus & vexillum 43.a
Cimbri vnde prognati 44.b
Cimbrorum patria 44.b
Cimbri Galliam & Hiſpaniam ingreſſi 44.b
Cimbrorum bellari Italia 44.b
Circaſſi & Ruſſi bellicoſi 59.a
Circaſſi, Pictiorſczij, Tartari 108.a
Circaſſi Chriſtiani ibid.
Circaſſorum funebres exequiæ ibid.
Ciuitates ad Oceam conditæ 80.b
Ciuitates Pruſſiæ 71.a
Coco ſuo non parcit Magnus Dux 103.a
Ciues & Nobiles in Liuonia Germani 75 b
Ciuitates à Polono ſudatæ 5.b
Cokenhuſen cum Archiepiſc. capitur 76.b
Commendatio Pruſſiæ 71.a
Commentarienſis auaritia punita 98.b
Concionatoribus abſtinentur 88.a
Condora Regio 86.a
Confitendi mos 89.b
Conflictus Roman. cum Cimbris infælix, corũ ſtrages. Cimbros C. Marius prefectus Romanorum fudit & proſtrat, ex Italia quæ expellit 44.b
Confligendi cum hoſtibus ordo 1[illegible]0.a
Conflictus Moſchorum cum Teutonicis acerrimus 76.a
Conſecratio panis 88.b

Conſi-

Conſilium oppugnandi Polociam 111.b
Conſilium ſub Adriano Papa 88.a
Conſpiratio aduerſus Archiepiſ. 76.b
Conſtantinus Mancipium Moſchi ab eo auffugit cum magnis theſauris 87.a
Conſtantinus Oſtrouſki Polon. 21.b
Andreas Celodin Moſcho. Dux belli 21.b
Conuentus Principum & Nobilium Poloniæ, de eligendo rege, anno 1572. particulares 25.a
Conuentus regum Poloniæ & Hungariæ cum Imperatore 22 a
Corſira 80 b
Correlia Prouincia 83 b
Craconia bis capitur, Premiſlaus Rex occiditur 16 b
Craconienſis terra, aduocatus Craconienſis Palatinus & Caſtellanus quare honore differant 33.a
Craconienſis terræ ſenatus & ſenatores, & vexillum militare 33 a
Craconia pro coronatione regem debita 17 a
Cracus Princeps Polon. 5.b
Craconia Polon. Maior Metropolis à Craco fundata 6.a
Crimſcij ſiue pracopezij Tartari 108 a
Crucigeri Lituaniam vaſtant 55.a
Crucigeri iterum Lituaniam inuadunt, Lituania iterum vaſtatur 53 b
Crucigeri in Lituaniã tendunt, eam vaſtant, Vilna obſidetur, capitur Polonorum ſtrenua oppugnatio 53 b
Crucigerorum ſtrages 50.a
Crucigeri funditus profligati, pax cum illis fit fol. 20 a
Crucigerorum ſuperbia 19 a
Crucigeri à Gedano fugantur 70.a
Crucigeri ex Pruſſia eijciuntur 90 b
Crucigeri profligantur 69 b
Crucigeri in Pruſſiam veniunt. 67.b
Crucigerorum Magiſter occiſus, totus eius exercitus profligat 19 a
Crucigerorum Ordinis Commendatores, quaſi Palatini erant pronuncijs cõmendatis, præſidentes 19 a
Crudelis tyranni 94.b
Crudele ſupplicium quo affectus indigne Cancellarius 103 a
Crudelis ad pugnam inſtitutio 104.a
Crudelis mors ducentorum Nobilium 103.a
Crudelis pœna ob Nobilitatis defenſionem aduerſus degenerem 100 b
Crym vrbs 108.a
Cubicularium trucidat 91 b
Cutania vel Vladiſlaniæ terra cum vexillo 36.b
Cutania a Vitena Duce. Lit. vaſtatur 49 a
Curlandiæ Dux 74.b
Curlandia Regio 7 .b
Czar, dictionis Regem ſignificantis expoſitio fol. 92.b

D.

Dani iterum à Polo. profligantur 5.b
Debita exhibendi mos 91.a
Debitum ſancti Petri nempe obulum quod Polo. Pontifi. Roma. annuatim ſoluebãt, & qua caput ſuperant fundant 11.a
De iniuria expoſtulantibus quid acciderit 96 a
De fratricidio perpetrato à Magno Duce, anno Domini 1570. 100.a
De inteſtino & ciuili Liuonienſium bello 76.b
De religione Moſchouitarum 87.a
De magno Seuerienſi Ducatu 81 a
De idolo aureæ anus 8 .b
De Matrimonio 90 a
De expeditione bellica 90.a
De conſuetudine moribusq́ Moſchorum 91.a
De magni Moſchouiæ Ducis Ioannis Baſiliadis tyrannide 92.b
De terris diſtrictibusq́, maioris Poloniæ & de Poſnania ciuitate 34.b
De Roſtouienſis Ducis nece 94.a
De Ioannis Piotrouicz Palatini ſupremi Moſchouiæ falſò accuſati, crudeli nece 94 b
De moribus, conſuetudineq́ vita Tartarorum fol. 109 a
De regno Cazanenſi 105.b
De turci carnificina, quam exercuit Magnus Dux in clariſsimos ſuos conſiliarios & optimates 102.a
De tyrannide quam ſuper intimum ſecretarium conſiliariumq́ ſuum Magnus Dux exercuit 98.a
De crudeli Magni Ducis Moſchorum tyrannide. quam in Nouogrodia magna, Pskouia, Tweria, & Nerua ciuitatibus perpetrauit anno Domini 1569. 96 b
De truculento facinore, & crudelitate ſumma, quam ille ſummus exercuit in captiuos, Lituanos, Ruthenos & Polonos 99.b
Denegata ſepultura inhumaniter 103 b
D. Alberti corpus ex Pruſſia Gneſnam transfertur 10 b
Derpt vrbs Epiſcopalis 74.a
Deſcriptio noui ſupplicij 1 2.a
Dies feſtos Dux Moſchouiæ ſæuitia ſanctificare

ſolet 101.a
Diſcordia Principum Polo. de Monarchia 16.b
Diuortium 90.a
Dobrizinenſis terra vaſtatur 49.a
Dobrinenſis terra ſenatores vexillum & ciuitates 37.b
Doctores Ruthenorum 88.a
Dolus Leſci 7.a
Dolus aperitur ibid.
Draco in Cracouia 6.a
Draco artificioſa peremptus ibid.
Ducatus Pomerania 71 b
Ducatus Pskouienſis 82.b
Ducatus Nouogrodia magna 82.b
Ducatus Rhezanenſis 80.b
Ducatus Volodimiria 80.a
Ducatus Smolenſcenſis 81.b
Ducis Curlandiæ feudalis, & vaſſalli Regis Poloniæ arces 77.b
Duina fluuius 73 b
Dwina Prouincia 83 b
Duodecim Palatini iterum 6.b
Dunamunt arx impugnabilis 73.b
Dunemborg arx ad Duinam 73 b
Duplex apud Ruthenos Euchariſtia 89.b
Dux Romanus Moſchos debilitat 24.a
Dux Zeganenſis nomine Baltazar occiditur à Polonis 20.a

E.

Eadem ſors eſt viri illuſtri Mueſſeiedy 101.b
Edictum Regium 111.b
Emporium Rigenſe 73.b
Epilogus operis 105.a
Epiſcopatus Pruſſia 71.b
Epiſcopatus Habſelenſis & Ozelenſis 74.a
Epiſcopatus Derpenſis 74 a
Epiſcopatus Liuoniæ direpti à multis Principibus 73.a
Epiſcopi Liuoniæ 73.a
Equi Tartatorum 109 b
Equitum militumq́; apud Sar. antiquos dignitas 4.a
Eſtlandia Ducatus 74 b
Engroneland Regio 86.b
Erdinilus Tartaros ſternit 46.a
Expeditio Chriſtianorum in terram ſanctam fol. 67.b
Expeditio in bell. Antiquor. Sarm. 4.a
Expeditio Turcarum ad Aſtrachan 107.a
Eixiſtri ab Fixto ædific. 46.a
Exitus Magiſtrorum Liuoniæ 74.b

F.

Falſa criminatio in Baſilium Dimitrouicium fol. 99.a
Falſæ accuſationes in Cancellarium principis fol. 112 b
Falſis & blaſphemis Apoſtolis, magna & multa latrocinia cum exorciſmis committebatur anno 1 5 4 8. 22.b
Fedor VVaſſelouicus Moſcus captus 112 b
Feguenr arx 75.a
Feſta Ruthenorum 88.a
Felin arx 74 b
Felin cum Magiſtro capta 74 b
Fiezkel & felix arces 74.a
Fines Pracopenſium 108.b
Fines regni Cazanenſis 105.b
Finis Ordinis Liuoniæ 77.a
Flumina Pruſſia 71 a
Fontes Tanais Moſchouitis Don 81.a
Frequenter Moſchi belligerant 90.b
Fridericus Imperator 72.b

G.

Gades Boleſlai 71.b
Galicz Prouincia 84.b
Ged. Vilnam condita 50 a
Gedanum ſiue Dantiſcum 67.b
Gedanum 72.a
Geduninus à Crueiger. occiditur, Gedimi. proles 50 a
Gediminus Mag. Dux Lituaniæ 49.b
Gedimini victoria de Crucig. 50.a
Gedim. Principes Ruſſ. profligat. Kiouia Principat cum ſuis adhærentibus occupat 50.a
Gedimini ſomnium de lupo ferreo, ſomnij interpretatio 50.a
Georgius Czapkinus cum vxore & liberis occiditur 103.a
Gens ſeipſam mutuo comedens 85.b
Gens mirabilis 86.b
Genus ſupplicij immanè 103.a
Germani in Lituaniam veniunt 72.b
Germontes 47 b
Geruenlandia Ducatus 75.a
Geſta Magiſtri Alberti Marchionis anno 1519. fol. 70.a
Giedroecenſes Duces 48.a
Gothardus Kietler Dux Curlandiæ 73.b
Goldingen arx 74.b
Gneſna prima Polonor. ciuitas 5 a
Grande turpeq́; facinus vxoris Pepeli 8.b
Grande facinus in Gaulindia, fraus & vindicta mulieris prophetiſ. cuius conſilio Pruteni, Gau-

ni, Gaulindiani à Maſouitis omnino profligantur 66.a
Grande facinus 96 a
Granſo vnde Granſiski 46.a
Grani apologia Cancellarij ad confictas criminationes 102.b
Grodno ædificata 46.a
Grubin & Candaph arces 74.b
Grnstintzi & Serponoſwci populi 86.a

H.

Habitus Moſchorum 92.a
Habſel arx 74.a
Harta Prouincia 75 a
Heduigis regina Polo. moritur 59.a
Henricus Probus 56.a
Henricus Imper. in Boleſlaum cum rege Bohemia arma extollit 52.b
Henricus Impe. cum Boleſlao amicitiam inire optat 53.a
electio regis Henrici Galli incipit 7. Aprilis VVarſzouia 25.a
Henricus Valeſius electus 111 a
Henrici regis Pariſijs diſceſſus 25.b
Henrici regis itinera eundo in Poloniam 25 b
Henrici in German. ingreſſus 26.a
Henrici in Saxoniam ingreſſus 25.a
Henrici in Marchiam ingreſſus 26.a
Henrici in Poloniam ingreſſus 26.a
Henrici Regis Cracouiam celeberrimus ingreſſus & coronatio 24.a & b
Henrici regis in coronatione ordo & ritus antiqui Polonorum conſuetudines, ſolennitas, &c. 29.a
Honoris cupiditas 91 b
Horda quid ſignificat 106 b
Hoſpitalitas Pyasti prius ruricoli 8.b
Hoſpitalitas 91.b
Hoſpitale beatæ Mariæ virginis Hieroſolimis fol. 67.b
Hungarorum ortus 85.a
Hungariæ denominatio ibid.

I.

Iaczingi ſiue Iaſiges gens crudelis 45.a
Iaiczk fluuius 85.a
Iagelo arces in Litua. recuperat 52.b
Iagelo rex Polo. in periculis 56.a
Iagelo rex Polo. moritur 56.a
Iagelon. in Lituan. ad baptizandam gentem expeditio 53.a
Iagielo Princeps Lituanorum 51.b
Iagelo ad regnum Poloniæ vocatur, baptizatur & coronatur, Hedingum filiam Ludo. regis Hungariæ duxit. 52 a
Iagelo Lituanus Hedingum Poloniæ Hæredem cum regno ſub conditionibus petit 58.a
Iagelonis cauſa Oratores in Lituaniam mittuntur 18.a
Iagelo (ſub quo præclara facinora geſta ſunt) moritur 19 b
Iagelo. ſiue Vladiſlaus Lithuanus in regem Poloniæ receptus 18 b
Iagelonis humilitas 59 a
Iagelo arces in Sileſia recuperet 19.a
Iagelo & Vitoldus contra Crucigeros, Iagelonis deuotio 19.a
Iagelo expeditionem ad Idola, & Idolatriam extirpandam mittit 18.b
Iapheti poſteritas 2.a
Idola Sarmatarum 4 a
Iamma caſtrum 83.a
Iannnutius Gerdi. filius patri ſucceſſit 51.a
Iaroſlauia Ducatus 84.a
Ieiunandi mos apud Ruthenos 89.a
Ieiunium Petri ibid.
Ieiunium virginis ibid.
Ieiunium Philippi ibid.
Ignis perpetuus ſacroſanctus 83.a
Ilmen lacus 82 b
Imagines domeſticæ 91.b
Imperij Leebi promotio 5.a
Impudens & crudele facinus in vxorem theſaurarij 103.b
Incola Petzora 85.b
Inepta religio vel potius ſuperſtitio Magni Ducis 104.b
Ingra Regio 85 a
Initium tyrannidis Moſchorum Principis Ioannis Baſiliadis 93.b
Inſidiæ Boleſlao parantur, & circumuenitur, ſtrenuè ſeſe defendit, Palatinus Cracou fugit, Boleſl. domum Palatino profugo, mittit dignum 13.b
Inſignis victoria Moſchorum Duce occiſo 76.a
Inſignia Lituaniæ 48.a
Inſigne Polono. Regum Aquila alba 5 a
Inſtrumentum mortis crudele 95.a
Interregna Poloniæ conuentus 24.b
In vxores & liberos occiſorum procerum ſæuit, & bona omnia diripit 103 b
In Moſchouia homo homini lupus 100.b
In Pskouiam vaſtandam contendit 98 a
Ioannis Alberti regis Poloniæ mors 21.a
Ioannes Albertus rex Polo. filius Caſi. 20 b
Ioannes Bulhakoſw, Baſilyus Stephanoſw capi-

talipœna trucidantur 103.a
Iſidorus Metropolitanus 88.a
Iter in Petzoram 85.b
Indicium tyranni 94.b
Iulinum 72.a
Ius patris in filium 91.b
Iuſticia Tartarorum 110.b
Iuſtum premium adulatoris 104.b

K.

Kaniow oppidum 59.a
Karxhaus arx 74.b
Keiſtutus Mag. Dux Litua. Vilnam capit à Iagelone à quo ſtatim recuperatur bellum Iagelo. cum Keiſtuto, qui in vinculis tandem trucidatur 52.a
Kiernus & Gibutus filij Kunoſſ. arcem Kernou magni Ducatus Lituania vbi ſedes eius adificant 45.b
Kiermunt Ruthenos proſtrat 46 b
Kircholm arx murata 73.b
Kokenhaus arx 74 a
Koſiana, Kraſna, & Sithno à Rege Polonia recuperate 112.a
Kunoſſow arx 45.b
Kyrgeſſorum Horda 107 b
Kyrgeſſorum ritus ibid.

L.

Lais & Tolczkofen arces 74.b
Lanciſcienſis terra ſenatores & vexillū 36.a
Legatus Regis Poloniæ in Liuoniam 77.a
Legatorum expeditio 92 a
Legati in Galliam 25.b
Legati Cæſaris & Vitoldi à Czarukouio intercipiuntur 55.a
Lechus Fratrem Giacum trucidat 6.a
Leſco quartus 9 a
Leſco Niger Leonem Ducem Ruſſia proſtrauit fol. 16.a
Lechus primus Dux & autor Polon. 4.b
Lechus regulum Germ. duello vicit 5.a
Lechus & Cecus fratres germani 4.b
Lecub cum Ceco frat. in Germ. ditio. Bremam adificant 5.a
Leſco ſextus Niger 16.a
Leſco ſecundus 7 a
Leſco plebeius ad regnum euehitur 7.a mos Leſci ibid.
Leſco quartus cum Mutzlao patruo de Monarchia certat, à Pomerano fœdifrago occiditur 15.b
Leſco Niger Rex Polon. Lithuanos profligat fol. 48.b
Leſco tertius 7.b
Leopolienſis & Halicienſis terra cum ſuis ciuitati. Senatoribus & vexillum 39.b
Lehal caſtrum 74 a
Lenuard arx 73.b
Lezdzuko, à quo Radzuulones 50.a
Limes Liuonici & Moſchouitici Imp. 83.a
Litat Plutoni Moſchus, trucidando captiuos, in omnibus carceribus poſitos 101.b
Litera Permiorum 84 b
Liuenſis terra cum ſuis ciuitat. vexillum & ſenatoribus 38.a
Lithuania a Cruciger. vaſtatur Suidugielonis opera 54 b
Lituani Pruſſiam vaſtant 69.a
Lituani profligantur 69.a
Lituani & Moſchouitæ quomodo frumenta recondunt 62.b
Lituaniæ fluuij, Lituaniæ coloni, tributis onerantur, Lituaniæ Ruſticorum molendina, domeſtica manualia 61.a
Lituanorum 14000. caduntur 16.a
Lituani iterum funduntur 16.a
Lituani metu funduntur 57.a
Lituania amplitudo, in Palatinatus diuiditur 57.a
Lituania Epiſcopi Romani, & Ruthenici ritus fol. 57.b
Lituanor. Idolæ ignis, fulmen, arbores, Sol, ſerpentes 52.b
Lituano. ſolennes epulæ, ſepultura, ſerui cremabantur 52.b
Lituania Poloniæ regno adiuncta 18.b
Lituania à Crucigeris vaſtatur 49.a
Lituanorum Idola demolita, Lituani baptizantur 53.a
Lituani Pruſſiam, Cruciger i Lituaniam vaſtant, Cruciger i profligantur, Dobrzin vaſtatur à Lituanis 50.b
Lituani quomodo ſupplicium ſumant 62 b
Lituanor primus Dux Palemon Italus 45 a
Lituania ab Italia corruptè nominata 45 a
Lituaniā, à litore maris Baltici dicta quidam volunt 45 a
Lituani olim obſcuri Ruſſis tributarij 45.a
Lituani iugum Ruthenorum excutiunt 45.b
Lituana conſtitu. bellicarum articuli, & quomodo cuſtodire debent 62.b
Lituania à litue tuba dicta 45.b
Lituanor. priſca religio 52.b
Lituania & Samogitia ad fidem Chriſti conuertuntur 19.a

Lituania populi 44.b
Lituani à Simbris orti 45.a
Lituania, Samogitia, & Liuonia denominatio 45.a
Lituani à Lituano cum Alberto Crucige. commendatore in nuptijs trucidantur & ſpoliantur 49.a
Lituania à Lituo cornu 49.a
Lituaniæ gentis, Itali, propagatores, Lituania vulgus à Gotis oriundi, Nobiles verò ab Italis orti 45.a
Liuonum agreſtium habitus, mores & idioma fol. 75.a
Liuones ferri vocati à Moſchis 76.b
Liuonia à Lituanis vaſtatur 50.b
Liuonienſes ſe redemerunt à Pruſſienſibus 73.a
Liuonia cum ſuis ciuitatibus & caſtris deſcriptio 72 a
Liuonia ferax 75.b
Liuones Moſchouiam inuadunt 76.a
Lublinenſis terra, ſenatores, vexillum terreſtre 34.b
Lode arx 74.a
Loppi Sagitarij optimi 86 b
Loppia Regio 86.b
Lucomoria Regio 86.a
Ludouicus Hungarus Poloniæ Rex creatur 18.a

M.

Magiſter Liuoniæ pacem efflagitat 77.a
Magiſter Liuoniæ capitur ibid.
Magiſter Pruſſiæ iuramentum Regi Poloniæ præſtat 70.b
Magiſter Pruſſ. Ord. Teutonici regis iugum ſubit 22.a
Magnus Dux, ſex præſtantes viros, propter loricam inauratam crudeliſſimè necari iuſſit 98 b
Magnanimitas Biekoſweki in tyrannum Moſchum 101.b
Magni Ducatus Lituaniæ cum ſuis Ducibus, prouincijs, Palatinatibus, ciuitatibus & caſtris præcipuis, mores, origo, religio, compendioſa deſcriptio, & ſtemma ſiue arma fol. 44.a
Malefactorum iudicia 92.a
Malus animus in Duce, & mala mens 102.a
Manu propria cũ filio Magnus Dux ciues trucidat 97.a
Marchia ab Olgerdo vaſtatur 51.b
Mariemburga venditur 69 b
Mariemburga 71.b
Maſouia Ducatus cum ſuis ciuitatibus, ſenatoribus & vexillum 38 a
Maſouia clades vbi Semouitus à Zwarno capite truncatur 47 b
Matronarum Rigenſium habitus 75.b
Meinhardus pius vir, primus in Liuoniam venit 72.b
Meinhardus Liuones in fide Chriſti inſtruit fol. 72.b
Meinhard. Epiſcopus creatur in Liuonia 72.b
Memorabilis victoria 76.b
Mendog coronatur & baptizatur poſtea Chriſtianam fidem ſpernit, Maſouiam & Pruſſiam vaſtat 47.a
Mendax oratio odioſa 104.b
Mendici trucidantur 97.a
Mendog cum genero & filijs occiditur 47.b
Mercatores, modusq́; mercandi in Moſchouia fol. 79 a
Metropolitanus Ruſſiæ 87.b
Metropolitan. Ruſſiæ in Liuonia eligitur ibid.
Mezentius iungebat viua corpora mortuis, ſic Moſchus facit 102.a
Michlouia prouincia 07.b
Mieſco primus natu cæcus 9.b
Mieſco ſecundus 10.b
Mieſco degenerat 11.a
Mingalio Dux Lituaniæ 46.a
Mieczlaus ſiue Mieſco tertius, tyrannus & rapax regno exuitur 14 b
Mirabile quiddam 86.a
Mirus mercandi modus ibid.
Mira inſtaq́; vindicta diuina ex cadaueribus Mures 8.b
Mirabilis curſus in nartis 81.a
Mirus ſeruandi modus 62.a
Miſer populus præ timore applaudet Duxi 102.b
Miſerabilis & indigniſſima laniena, cum duorum Procerum Moſchouitarum 101.a
Modus electionis certare equis 7.a
Monachi trucidantur 97.b
Monachi 87.b
Moneta Moſchouitica 79.b
Moneta Nouogrodenſium 80 a
Moneta Turenſis 80.a
Monitiones Poloniæ incenſa 112.a
Mordua populi 87.a
Mordua gens bellicoſa ibid.
Mordua populi 80.b
Mores Tumenſium 107 a
Moſchouia à Tartaris exuſta 108 b
Moſchouitæ loco pontis diſpoſiti 103.b

Moſchus Nenhuis in Liuoniã oppugnat 76.a
Moſchouitarum centum millia Teutonicorum duntaxat unus occubuit 76.a
Moſchus petit fœdus à Liuonibus 76 b
Moſchouitæ olim gens obſcura 78.a
Moſchoui imperium unde creuit 78.a
Moſchouitæ Liuoniam vaſtant 76.b
Moskua fluuius 78.b *Moſchouia ciuitas* ibid.
Moſchouitis inebriari prohibitum 79.a
Moſchouitæ certa habent tempora inebriandi 79.a
Moſchouia à Tartaris exuſta 79.a
Moſchouia ſterilis & frigida 79 b
Moſchus tyrannidem molitur 93.b
Moſchus imperium malitioſè abdicat 94.a
Moſchus ſatellites malitioſos conſcribit ibid.
Moſchis contumelia innixa 94 a
Moſchouitæ arces capiunt 57.a
Moſchorum 8000. millia caſa à Polonis & Lituanis 57 a
Moſchus in Alexand. Litu. Duc. inſurgit 56.b
Moſchouitæ ſternuntur 24.a
Moſchus ſæuit in captiuos 100.a
Moſchus Herodis infanticida ſuperat crudelitatem ibid.
Moſchouitæ Litua. vaſtãt, Poloni in Moſchouiam contendunt. Storodub arx capta 22.b
Moſchouia Dux Poloczkam capit 23.b
Moſchouitæ à Polo. & Litua. funduntur, Soiſki Dux exercitus Moſcho. occiditur 23 b
Moſchouitarum numerus occiſor. Moſchus fugit 22.a
Maſouia Polono regi ceſſit 22.a
Monſtra naſcuntur in Polo. anno 1269. 16.a
Moſchouia à Polo. deprædatur ſub Sigiſmundo primo 21.b
Maſouia à Maſlao dicta 11 b
Moſchorum immanis barbaries 112.b
Moſchouia denominatio 78.b
Moſchouitæ Cazan oppugnant 106.a
Moſchus religionem ſuam ſanguine innocentum ſanctificat 104 b
Moſchouitæ fame periti, ſæuiunt in corpora mortua 103 b
Monſtra nata in Polonia duo 21.a
Monſtrum tertium à muliere Iudea 21 a
Montes ignei 86 b
Montes cingulus terra 85.a
Mortuorum cæremonia 89.a
Mors belua 85.b
Mos Popeli. ſeſe execrandi 8 a
Mosomagiorum Regni Poloniæ 70.b
Mulierum conditio 91.b *Mulierum Liuonicarum habitus* 75.a
Multorum imperium damnoſum 5 b *duodecim Palatini in Polo.* 5.b
Muntvvil Samogitiæ Dux 41.b
Mutatio religionis in Liuonia 76.b
Mutatio locorum Tartaris dulcis 110.a
Mſczenek olim arx 80.b
Mſciſlanienſis Palatinatus cum ſuo territorio & ciuitatibus 59.b

N.

Naklo obſidetur 13 a
Narumuntus ſedes Nouogrodenſis, Kiernouam tranſtulit 41.a
Nec frater à fratre, nec ſocer à genere tutus 100.b
Nec hoſpes ab hoſpite tutus ibid.
Neroniana crudelitas ibid.
Nerua fluuius nauigabilis 83 a
Nerua arx 75.a
Nec via populatur 97.a
Nicolaus Radziuil miſſus Polociam ad occupanda Itinera 111.b
Nitaů, Seſuegen, Luden, arces muratæ 73.b
Non azymis ſed fermentato pane Rutzeni vtuntur 89 b
Nohaicenſium Tartarorum horda 106.b
Nouogrodiæ Ducatus 80 a
Nouogrodenſes ſuperbi bello, iugoq́, Ioan. Baſilij ſubacti 83.a
Numerus occiſorum 97.a
Numerus captiuorum 106.a
Numerus occiſorum quomodo cognoſcitur 90.a
Nundinæ celeberrima 84.b

O

Ob vitulũ mactatũ Moſchouitæ combuſti 103.b
Obbi fluuius ampliſſimus 85.b
Obdoria Regio 85.b
Obedientia 90.b
Obſtinata audacia Tartarorum 110.b
Obuios mactat Dux 101.b
Occa fluuius 80.b
Olgredus princeps Lituaniæ, patrem in Crucigeros vleiſcitur 51.a
Olgerdus in Moſchouia triumphat 51 b
Olgerdi filij, Keiſtuti filij 51.b
Operpal arx 74 b
Opiniones Hiſtoriogr. de Slauis 3.a
Opinio de animabus 88.b
Opinio Eraſmi Stellæ de Pruſſia, Sebaſtiani Brandt 64.b
Opolienſis Dux arces Crucigeris vendit 19.a
Orator à Baſſa Turcarum ad electionem in fauorem

uorem Henrici Galli mittitur Varſſouiam, quid propoſuerit 25.a

Ordo Teutonicorum in Liuonia 73.a

Ordo Liuonicus à Gregorio nono Pontifice confirmatur 73.a

Ordo genealogiaq́ Ducum Lituaniæ 45.b

Ornatus equorum 110.a Oſtia VVolga 107.a

Oſvviecim Ducatus, Zator Ducatus 93.b

Otto Imperator cur Gneſnam in Poloniam venerit 10.b

Otto Boleſlaum Poloniæ regem ſuoq́ Diademate coronat 10.b

Oſvvicinius in carcere moritur 93.b

Ozilia Inſula 74.a

P.

Papa fœdus inter regem Polo. & Turcam frangere facit, unde Poloni & Hungari, cum ſuo rege Vladiſlao propter fœdus fractum à Turcis profligantur & occiduntur 19 b

Palatinatus Troecenſis 58.a

Palatinatus Minſcenſis & eius ciuitates & territorio 58 a

Palatinatus Nouogrodenſis cum ciuitat. 58.b

Palatini Moſchouia à Rege Polono in arce Polociæ capti 152.b

Palatinatus Polocenſ. cum ſuis ciuitat. 60.a

Palatinatus Breſtenſis cum ſuis ciuitatibus & territorio 58.b

Palatinatus Kiouienſis cum ſuo territo. 59.a

Papini gens 85.b

Pax ſub conditionibus Magiſtro Liuoniæ conceditur 77.a

Pax Polonor. cum Lituanis 80 b

Permia Regio 84 b

Pernauæ recuperata 74.b

Peruerſitas Liuonū 75.b

Perun Idolum 82.b

Peſtilentia Moſchoniæ 79 b

Petzora Regio 85.a

Petzora fluuius ibid.

Petrus Sebrinus iniquè perit 101 a

Phalariſmus Magni Ducis in Baſilio è medio tollendo 99 a

Piſcis mirabilis 86.a

Plaga in Liuoniam, fames, peſtis, ignis & gladius 76.b

Podoliæ regio cum ſuis terminis ciuitatibus, ſenatoribus & vexillum 41.a

Podlaſſia ab Erdiuilo occupata 46.a

Polaſſiæ terra cum ſuis ciuitatibus, ſenatoribus vexillum 38 b

Plocenſis terra ciuitates, vexillū & ſenato. 37.a

Polemonis Nepotes, Borous, Kunoſſus, & Spera fol. 45.b

Polocia à Polonis obſidione cincta 112.a

Poloni unde dicti 3 a

Poloni fidem Chriſtian. amplectuntur, Idola demoliuntur 9 b

Poloni & Maſouitæ Pruſſiam Crucigeris concedunt 68.a

Poloni cum Lituanis Pruſſiam vaſtant 69 b

Polonor. clades à Crucigeris 20.a

Polonia Maior à Lithuan. vaſtatur 50 a

Polono. recondendi frumenti mos 62 b

Poloni à Tartaris funduntur, auricularum nouem ſacci pleni 15 b

Poloni Hungaros trucidant, Poloni cum Lituanis Pruſſiam diripiunt, Lituani inſignia nobilitatis Polonorum accipiunt 19.b

Poloni excellenses in peregrinis linguis ediſcendis, & ſtudiorum amantiſſ. linguam Latinam ferè omnes tam nobiles quam laici callentes 43.a

Poloni multos ſeruitores alunt 43.b

Polosko capta 112.b

Pomeſania prouincia cum ſuis ciuitatibus 67.a

Pomerania Poloniæ adiungitur 69 b

Pomerani bis vincuntur 13.a

Pomerania recuperatur à Polonis 20.a

Popelus à muribus cum vxore & liberis comeditur 8.b

Popelus ſecundus qui à muribus corroditur 8.a

Popeli infirmitas ſimulata 8.a

Popelus primus huius nominis 8.a

Poroskauia Poloſtæ Duciſſa 46.b

Premiſlaus ſiuè Leſco primus 6.b

Premiſlaus Morauos proſtrauit 7 a

Premiſlienſis terra cum ciuitate, ſenatoribus vexillum 40.b

Premium Legatis redditum 105.a

Pracopsky unde dicti 108 a

Pracop vrbs ibid.

Proceſſus religio. Pruſſorum 64 b

Prouincia Liuonia 71 a

Pruſſia duplex 71 b

Pruſſiæ fines, Pruſſia gentilis 64 b

Pruſſia ab Vlmigano Bruteno appell. quidam volunt 64.b

Pruſſor. religio & dij gentiles ſiue nom. Idolorum, Perun, Patrimo, Patelo, Vurſchayto, Sneybrato, Gurcho 64.b

Pruſſia à Lituanis vaſtatur 49 a

Pruſſiæ deſcriptio. Doctor. opinion. & appellationes, ſcilicet Syluij, Vlmigani, Ioannis Bo-

heni, Mochouitæ Polo. Pruſsis rex Bitiniæ, Romani in Pruſsia 64.b

Pruſsiæ caſtra à Litua. expugnantur, Henricus de Capiozo profligatur, Maſouia vaſtatur fol. 50.b

Pruſsiæ cum ſuis prouincijs, ciuitatib. om. Magiſt. Cruciger. Teutonicor. ordin. deſcriptio & ſtemma ſiue arma 64.a

Pruſsi à Crucigeris, ad Regem Polon. deficiunt propter Crucige. tyrannidem 20 a

Pruteni cum Pomer. à Boleſl. victi, vectigalia Boleſlao ſoluunt ſub iugo eius 11.b

Pruteni gentiles funditus debellantur 68 b

Pruteni Crucigerorum iugum exeutiunt 69 b

Prutenorum priſca & antiqua religio 64.b

Pruteni à Boleſlao oppugnātur, profugi à Pruſsia fraudulanti, profugis non credendum, Polonis funduntur 14 b

Prutens, & Pomeran. fœdifragi trucidantur fol. 13 a

Pruteni cum Crucigeris circa 50000. à Polonis trucidantur, à Polonis iterum funduntur ibidem fol. 19.a

Purgatorium Græci & Rutheni negant 88.b

Pskouia capta 82.b

Pskouia proditione ſacerdotum capta ibid.

Pyaſtus Cruſphicienſis, qui propter ſua beneficia & honeſtatem in regem Poloniæ eligitur fol. 8.b

Q.

Qualem crudelitatem Magnus Dux ſocero ſuo exhibuerit 96.b

Quales merces in Moſchouiā importantur 79.a

Quale futurum ſit imperium filij Magni Ducis, quia parente non degenerat 104 b

Qualis ſit religio & pietas Magni Ducis Moſchouiæ ibid.

Quali munere Magn. Dux ſuos honorauit 65 b

Quali venatione magnus Dux plurimum oblectetur 99.b

Qua & qualis ſit gens Moſchouitica 105.a

Quo pacto Magnus Dux ſuos exercet, & inſtituit, in ratione pugnæ, aduerſus inimicos fol. 104 a

Quo premio & mercede ampla ſoleat Magnus Dux ſuos adulatores afficere 104.a

Quo tempore Idola demolientur in Polonos & mos Polonor. de gladijs ſemi euaginatis, antiquus, in lectione Euangelij 10.a

Quid acciderit iſtis, qui inquirere voluerunt quidquam agere magnus Dux 99.a

Quo amore mutuo, ſe proſequi ſolent Moſchouitæ 100.b

Quomodo cum Moſchis dimicandum 90.b

R.

Rauenſis terra vexillum 37.a

Regis expeditio in Raskonicenſ. 24.a

Regina vidua Miecſconis, cum filio Caſimiro, corona regni, & magnis theſauris acceptis in Saxoniam auffugit 15.a

Reges Caſani 105 b

Regi Sweciæ arces 77 b

Regiomontum ciuitas Pruſsiæ 71.b

Regionem ſuam vaſtat Moſchus 97.a

Regni Poloniæ, magniq́; Ducatus Lituaniæ, Regis cum ſenatoribus ſuis in ſenatu ordo 42.a

Regni Poloniæ cum ſuis Palatinatibus, diſtrictibus & territorijs breuis deſcriptio 32 b

Regni Poloniæ fines 32.b

Religio Liuonorum 75.b

Reuelia vrbs 73.a

Rex non naſcitur in Polonia 4.a

Rex Poloniæ Chriſtianis pepercit 112 a

Rex de Catagia 106.b

Rex Poloniæ armata manu in Liuoniam contendit 77.a

Ritus religionis gentilis Polono. 9.b

Ringolt principes Ruſsiæ ſternit 46.b

RoſtoWski capitur 94 a

Rhezan ciuitas 80.b

Roſthôuiæ Ducatus 84.a

Roſton ciuitas ibid.

Rurik Neuogrodiæ Princeps 82.b

Ruſsiæ terræ diſtrictus ſubiecti regi Poloniæ incorporati 39.a

Rutheni Chriſtiani 87 a

Rutheni ſiue Roxolani gens Sarmatica 2. 3.a

Rutheni in Boleſlaum concitantur 13.a

R̊ſchouiæ Ducatus 82.a

S.

S. Andreas in Ruſsia eſſe dicitur 87.b

Sacerdos Idolum conſulit 86 a

Sacerdotum regula 87 b

Sacroſanctæ Euchariſtiæ vſus 89 b

Salamandra 86.b

Sales & loci Magni Ducis circa menſam 95.b

Samachia vrbs & regio 107.b

Samogitia à Crucigeris occupatur 49.b

Samogitiæ ducatus cum deſcriptione 60.b

Samogitar. habitationes, mores arandi agros, ſyluoſa Idolatria, Idola miraculum dæmonicum 60 b

Samogitarum ritus gentiles 61 a

Samogitiæ cum mare 61.a *Sancelarx* 74.a

Sandomirienſis terra. ſenatores, Sandomirienſes cum vexillo 34.a
Sauromatarum prima migratio ibid.
Sarmat. ad Viſtulam veniunt ibid a
Sauromat. olim literis ignari 2 b
Sarmatis nulla olim gens bellicoſior 3 a
Sauromatæ vnde dicti 2.a
Sarmatar. Roxolanorumq́; variæ appellationes fol. 3 a
Satellites Moſchouiæ Principis 97.a
Secundum conditionem perſonarum habitus fol. 92.a
Sedis Regiæ varia tranſlatio 8.a
Segeuolt arx 73.b
Semonuſlaus 9.a
Sem & Sona fluuij 80 b
Semouitus cum ſuis virtutibus 9.a
Semigalia Ducatus 74 b
Senatores & vexillum Poſnanienſis terræ 35.a
Sepultura Sarmatarum 4 a
Seruitus Moſchouitarum 91.a
Seueria à Lituanis defecit 82 a
Seueriæ Duces Moſchoſe dedunt 57.a
Sex pro verberato vno ſuſpenſi 96,b
Slauonica lingua 110 a
Slauorum termini 3.b
Slauorum commutatio & metamorphoſis 3 b
Schad fluuius 81.a
Sibior prouincia 85.a
Sigiſmundus Dux occiditur 56.a
Sigiſmundi Auguſt. funus & vita breuiter deſcriptum 56
Sigiſmund prim. Anno 1548. moritur 22.b
Sigiſmundus Auguſt. ſecundus moritur Knyſſinia 24.b
Sigiſmundus Auguſtus ſecundus hoc nomine fol. 23 a
Sigiſmundus Auguſtus, Heliſabeta vxor prima 23 a
Sigiſ bellum cum Moſchorum Duce 23.b
Sigiſ. vxor tertia 23.a
Sigiſ Auguſt. contra Liuones 23.a
Sigiſmundus Aug. coronatur 22 a
Sigiſmundus primus huius nominis Rex Poloniæ 21 a
Sigiſmund. Marchio, regnum Polon. vi obtinere tentat, quo ſpreto Polon filiam Ludouici pro hærede accipiunt 18.a
Sigiſmundus Auguſtus obijt 111 a
Sigiſmundi expeditio contra Moſchorum Ducem 21.b
Sirada à Lituanis vaſtatur. 30.b
Siradienſis terræ ſenatores & vexillum 36 a
Sithno lacus, circa quem Moſchouitæ ſunt caſi fol. 24 a
Skirmunt, Gimuili, Boris 46 a
Sokol arx capta 112.b
Soles tres 1532. viſi ſupra Olom 22.a
Sluczko in Ruſsiam Ducatus & ciuitas 62.b
Smilten arx 74.a
Smolenska proditione capta 81.b
Smolensko obſidetur 22.a
Somniorum egregius interpres Magnus Dux fol. 95.b
Suidrigelo in Moſchouiam fugit 55.a
Sortes Ducibus Lithuaniæ à Gedimino diuiſa fol. 51 a
Statura Tartarorum 109.a
Stephanus Battori Rex Poloniæ 111.a
Striengelo Iagel. frater princeps Lituaniæ 53 a
Strup inſula 80 b
Suateſlaus occiditur, Andreas frater incarceratur 52 b
Suotelaus Ruſsiam vaſtat 52.a
Sulphureus Lachus 84 a
Supplementum de rebus geſtis inter Regem Poloniæ, Stephanum, & magnum Ducem Moſchouiæ 111 a
Suſdalienſis Ducatus 84.b
Swidrigelo princeps Lithuaniæ, ſub quo Poloni partem Podoliæ occupant 55.b
Syuardus dolore moritur 5 b

T.

Tamerlanes 107.b
Tanais fluuius 44 b
Tanais oſtia 81.a
Tanais minor ibid.
Tarlo Legatus, lumen incerto queritur, Valachi à Polo. & Podalia funduntur 56 a
Tarneſt arx 74.b
Tartarorum à Lituanis fuſa 20000.
Tartari Poloniam vaſtant 16.a
Tartari Oczakowskij 108.b
Tartari crudeliter Moſchouiam vaſtant 106.a
Tartaricum reſponſum 106.a
Tartari proſtrati 1573. à Polon. 25.a
Tartari Nababicenſes cum Seremit. & alijs Ducibus eorum, Vitebskam oppugnant fol. 24.b
Tartarorum Campeſtrium in Hordas 105.b
Tartarorum Zauolenſium Horda 106.b
Tartari in Ruſsiam graſſantur, Poloni de illis triumphant 21.b
Tartari profligati anno 1507. à Polo. 21.b

Tartari in Poloniã crudeliter graſſantur, Poloni cum his dimicant 15.b
Tartari ex Podoliæ eiecti ab Olgerdo 51.b
Tartari panis vſus ignorant 110.b
Taurica Cherſoneſus Capha 108.a
Taurus capta 74 b
Terminus religionis Chriſtianæ 80.b
Tertius Cancellarij filius rotis diſtrahitur 95.a
Teutonici Ordinis origo 67.b
Teutonicorum Crucigerorum habitus 68.a
Timothei Meſalski crudelis fortuna 98.a
Titulus Moſchouiæ Ducis 92.b
Tolczburg arx 75.a
Theatrum luctuoſum & miſerabile erectum à Magno Duce die S. Iacobi 102.a
Theſaurarius Magni Ducis rapitur 103.a
Theſauros Moſchus in Albo lacu recondit 84.a
Troidenus Lituaniæ Princeps Pruſsiam vaſtat & trucidatur 48.a
Troki ſedes, ex hiernoua. pro Ducibus Lituaniæ mutata 50 a
Tuczkom, Sabel, arces 74.b
Tumen Regnum 85.a
Tulla arx & fluuius 80 b
Tulla olim Ducatus ibid.
Turcis à Moſchouitis profligati 107 b
Turca pacem à Polo. petit 19.b
Turca per Oratores à Polonis inducias petit fol. 20.b
Turcarum clades 107.b
Torochla capta 112.b
Turcomani 107.b
Turpis matronarum Nobiliũ, apud Magnum Ducem abuſus 96.a
Tvveria vaſtatur 98.a
Tvverenſis Ducatus 82 b
Tvverenſis moneta ibid.
Tyranno aliquãdo veritatis oratio grata 104.a
Tyrannis ingens 94.a

V.

Valachus Polonus ſub Sigiſmundo infeſtat, acri conflictum Valachi à Polon. tandem profligantur & funduntur 22.a
Valachus Polonos, fœdore fracto proſternit fol. 20.b
Valachiæ Palat. Poloniam infeſtat anno 1509. fol. 21.b
Valachos Poloni egregie vlciſcuntur, & à Polonis caduntur 21 a
Valachiæ Palatini homagium 20.a
Valachi cum ſuo Bochdano Illegitimo fugantur fol. ibid.
Valachiæ Palatini perfidia 20.b
Vandalitarum in Italiã Hiſpaniamque irruptio 2.b
Vanda virago Duciſſa Polo. 6.b
Vanda Ritagoram German. Principem fudit fol. ibid.
Vanda in Viſtulam de ponte triumphans deſilijt 6 b
Varietas ſermonis Slauor. Cauſa mutationis Idiomatis Slauorum 3.a
Varij vndiq; Legati in elect. Reg. 25.a
Varſchouiæ diſtrictus 38.a
Venceſlaus Bohemiæ Rex 16.b
Venetianus Rotmagiſ. occiſus 24 a
Venetorum Legati ad Albertum 20 b
Verba Regis ad Ducem Pruſsiæ 75 a
Verbera ſeruis chara 91.b
Verder arx 74.a
Veſtes Magnus Dux copioſas habet pro ſuis aulicis 92.a
Veſtitus Epiſcoporum 87.b
Veſtitus Tartarorum 110.a
Veſtitus ſolennis Regis Poloniæ 70.b
Vexillum Ducatus Lithuaniæ 57.b
Viathka Regio & fluuius 84.b
Vielis arx poſt exuſta captiui inſignes 24.b
Vielis Moſcho. ciuitas exuſtio 24.a
Vilhelmus Auſtriacus Cracou. venit, poſt Cracouia eijcitur 58 b
Vilna Palatinatus & eius deſcriptio, Vilna & Vilia fluuij vnde Vilna dicta 57.b
Vilna à Keiſtuto capitur 51.a.52 a
Victus Tartarorum 109.a
Victus Sarmatarum 4.a
Victus Liuonum miſerrimus 75.b
Victus bellicus Moſchorum 90 b
Victus, Veſtitus habitusq; Lappiorum 86.b
Vikint princeps Samogitiæ 46.a
Vikechzlandia Regio 74.a
Vinda arx 74.b
Virlandia 75.a
Vitoldus incarceratur, à vinculis auffugit, cum Crucig. Lithuan. vaſtat, ex Pruſsia à Iagelo reuocatur 52.a
Vglitz ciuitas 84.b
Vitenes princeps Lituaniæ 49.b
Vitoldus Tartaros vincit, & multitudinem captiuorum in Lituaniã collocat: Iterum contra Tartaros proficiſcitur, à Tartaris tunc vincitur 54 b
Vitoldus Smoleskam capit, Liuones vlciſcitur fol. ibid.

Vitoldus in Maſoniam, poſtea ad Crucigeros fugit 53 a
Vitoldus moritur, Vitoldi mores 55 b
Vitoldus à Crucigeris auffugit, Vilnam capere tentat, in Pruſſiam iterum fugit, Iagelo illi obi at à Crucigeris iterũ, damno illato auffugit 53.b
Vitobſciens ſiue Viteblsenſis palatinatus, cum ſuis ſenator. & ciuitat. 59.b
Vitoldus Moſchouiã & Pruſſiam. Vitoldus latet. Nouogrodenſ. capit. Cum Vitoldo Sigiſmundus gratiam init, diadema ei pollicetur 55.a
Vitoldus Coributũ vicit, Vitebskam, Orsham & Kiouiam capit, Raſandusium Ducatum expugnat, Tartaros fudit, Podoliæ Ducem ſternit 54.a
Vitenes à Gedimino obtruncatur 49.b
Vladiſlaus quintus Polonus, Hungariæ rex coronatur, arces Raciæ recuperat, à Turcis & eos profugat & profligat 19.b
Vladiſlai exulis peregrinatio, poſt regno potitur 56.b
Vladiſlaus cubitalis, vulgo Lokiotek Syleſiam vaſtat 17.a
Vladiſlaus in Marchiam Brand. cõtendit, eam ferro & flamma vaſtat, cum Crucigeris poſtea certat, & eos profligat & vincit 57.a
Vladiſlaus ſecundus degener fratres oppugnans ipſe fugatur, regnoq́ exuitur. 54.a
Vladiſlaus 2. in Poloniam reuertitur ex Germania veneni ſuſpitione in Ploczke moritur 54.a
Vladiſlaus Hermannus Pruſſos Pomeranos domat 12.a
Voidilo ex ruſtico principis gener 51.b
Voidilonis peruerſum conſilium, ſuſpenditur fol. 52.a
Voiſalk iugulatur 47.b
Vodzka Regio 83.a
Vogulici gens 85.b
Volochda prouincia 83.b
Vetus limes Lituaniæ 81.b
Volter Pletemburg magiſter Liuoniæ 76.a
Volga fluuius celebris 82.a
Volgari ſiue Volhinij ibid. à VVolga fluuio dicti 3.a
Volgari tres Imperatores Conſtantinopolitanos occiderunt 3.a
Volquinus primus Liuoniæ Magiſter 73 a
Vngariam petit, Voluuam expugnat, Sunatoſlaum fugat, Epiſcopum D. Staniſlaum Cracouiæ occidit, pœnitentiam agens cum filio voluntariæ exulat 12.a
Voliniæ regionis denom. & deſcriptio 58.b
Vorotinenſis Ducatus 81.a
Vppa fluuius 80.b
Vſtiuus denominatio 83 b
Vsſwiat direpta alit 24.b Cozaci, Corſari, Freibiterij 24.b
Vtenus ſiuè Vtienus Dux Lituaniæ 47.b
Vxul arx deſolata 73.b

VV.

VVeſemburg arx 75.a
VVlodimiro commiſeratio noxia 99.a
VVolchon fluuius 82.b
VVoloczk ciuitas 82.a

Z.

Zauolhenſis Horda occupata 107.a
Zbignerus monachus illegitimus contra regem fratrem legiti. conſpirat 52.b
Zolner, Pruſſiæ Magiſter Lituaniam vaſtat fol. 52.a
Zeliſlaus Bohemos, Morauosq́, regis Boleſlai nomine profligat. 12.b
Zinibundus Dux Lituaniæ 45.b

FINIS.

SPIRÆ.

15 81